زورەۋن سابىر گەسەرلىرى

ئىزدىنىش

1

قىممەتلىك ياشلىق

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى : ماھمات ئەۋۋەت

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكى تاللىرىسى
www.uyghurkitap.com

ISBN978-7-09899-6

（民文）定价：32.00 元

زوردۇن سابىر ئەسەرلىرى

ئۇزۇنۇش

1 قىممەتلىك ياشلىق

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

探索.1/祖尔东·萨比尔著. —乌鲁木齐:新疆人民出版社,2006.3 (2007.6 重印)
ISBN 978-7-228-09899-4

Ⅰ.探… Ⅱ.①祖… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语 (中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 018417 号

责任编辑:帕提古丽·米吉提
责任校对:扎米热,赛娜瓦尔
封面设计:买买提·努巴提
作者像提供:阿迪勒·司马义

探索 (1) (维吾尔文)

祖尔东·萨比尔 著

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮编:830001)
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
880×1230 毫米 32 开本 17.5 印张 2 插页
2006 年 3 月第 2 版 2007 年 6 月第 2 次印刷
印数:2001—3000

ISBN 978-7-228-09899-4 定价(平装):32.00 元

مەسئۇل مۇھەررىرى : پاتىگۈل مىجىت
مەسئۇل كوررېكتورى : زەمىرە ، سەنەۋەر
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت
ئاپتور رەسىمىنى تەمىنلىگۈچى : ئادىل ئىسمائىل

ئىزدىنىش (1)

— قىممەتلىك ياشلىق

ئاپتورى : زوردۇن سابىر

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 880×1230 1/32 مىللىمېتىر ،
باسما تاۋىقى :17.5 قىستۇرما ۋاراقى :2
2006 ـ يىلى 3 ـ ئاي 2 ـ نەشرى
2007 ـ يىلى 6 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 3000—2001
ISBN 978—7—228—09899—4
باھاسى (ئاددىي مۇقاۋىلىق) : 32.00 يۈەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بېكى تاڭرىسى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب خەير ، دوستلار..... 1
ئىككىنچى باب بىلىم كويىدا 92
ئۈچىنچى باب كەلگۈسى ئۈچۈن 286
تۆتىنچى باب ئايرىلىش 411

بىرىنچى باب خەير ، دوستلار

1

ماشىنىلار ئۇزۇپ بارار ،
توزانى توزۇپ بارار .

ھەم خۇشاللىق ، ھەم جۇدالىق ئۇچۇن بۇ بېيىت تەكرار ئېيتىلماقتا...

ئوسمان ناخشىسىنى توختىتىپ ، ماشىنا كوزۇپىغا يۆلەكلىك يۇك ـ تاق ئۇستىدە تىزلىنىپ ئولتۇردى ـ دە ، قوللىرىنى شىلتىپ ، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ ، ئۇزۇن كىرپىكلىرىك كۆزلىرىنى ئوينىتىپ سۆزلەپ كەتتى :

— نېمە خىيال سۇرىسەن ، ھاشىر تۆگە ، ساڭا نېمە بولدى ، قۇرماش چۈشى ، ھەي ئەلا ئاۋاق ، تاش مۆرىمەس ، نېمىشقا ناخشا ئېيتمايسىلەر دەيمەن ؟ ئېيتايلى ، بىلگەن ناخشىلىرىمىزنى قويماي ئېيتايلى ، تۇنجى قېتىم سەپەرگە چىققانلار تۇرساق ، ئۇنى ئاز دەپ ئۇمۇرىمىزدە كۆرمىگەن چۆللەردە كېتىۋاتساق ، قانداقمۇ ناخشىسىز ماڭالايمىز . بۇ دۇنيادا بىزدەك خۇشال ، ھاياجانلانغان ھېچكىم يوق ، قاراڭلار ، بەزىلەر خىيال بىلەن ، بەزىلەر ئۇيقۇ بىلەن ئۇزۇن يولنى قىسقارتماقچىكەن ، ئۇنىڭ نېمە لەززىتى ؟ بىز كىم ؟ بىز گۇزەل شەھىرىمىز ، قويىنى ئىللىق پىيزلىرىمىز ، ئاتا ـ ئانا ، قوۋم ـ قېرىنداش ، يار ـ دوست ، قىزلىرىمىزنى تاشلاپ كېتىۋاتقان پىدائىيلار بىز ! ، يەنىلىك كەلگۈسىمىزنى ، توپىغا

www.uyghurkitap.com

مىلىنىپ شان ـ شەرەپ تاپمىز دېگەن بىرلا ئارزۇغا تېگىشىۋەت-
كەن مەردانىلەر بىز . ئېيتايلى ، ئۇنلىرىمىز پۇتكۇچە ، خۇمار-
چىققۇچە ئېيتايلى!

ئۇ ھاياجان ۋە خۇشاللىق بىلەن ۋارقىراپ سۆزلەيتتى . ئۇنىڭ
قول ھەرىكىتى ، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇشلىرى ، ئاۋازىدىكى ھېسسى-
يات ، ئۇنى دېكلاماتسىيە قىلىۋاتقان ئارتىستقا ئوخشىتىپ قويغاند-
دى . ماشىنىدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى ئۇنىڭ گەپلىرىنى بېرىلىپ ئاڭ-
لايتتى ، بەزىلەر بولسا شېرىن خىياللىرىغا دەخلى يەتكۈزۈۋاتقان
بۇ يىگىرمە ياشلار چامىسىدىكى يىگىتكە نارازى بولۇپ
غودۇكشيتتى :

— ھېلىمۇ قارا ماشىنىغا چۈشكىنىڭ ، ئايروپىلانغا چۈشكەن
بولسا ، يەنە نېمىلەرنى ئېيتاردىكى...

— مەردانىدىن جاق تويغىنىم مۇشۇ سەپەر بولدى ـ دە !
ـ مانا بۇلار خىيالپەرەسلەرنىڭ زازلىنىپ ئېيتقان سۆزلىرى .
مەن ھاشىرنىڭ جەيىتكىگە تۇرتۇپ قويۇپ دېدىم :

— ئېيتقىنا ئاداش ، ئوسمانىنىڭ گېپىدىن زېرىككەنلەر سې-
نىڭ ناخشاڭ بىلەن رازى بولۇپ قالار ، قېنى ئەمدىسە ، مەن
باشلىدىم...

تەلكىنىڭ داۋانىدىن...

بىز ئالتىمىز بار ئاۋازىمىز بىلەن «بۇلۇكەي» ناخشىسىنى
ئېيتتۇق . ھەممىمىزلا ھاۋاسى ساپ يېزىلاردا ئۆسكەن يىگىتلەر
بولغاچقا ، ئاۋازىمىز يېقىملىق ۋە جاراڭلىق ئىدى . مەن ئىلى
دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ يېزىلىرىنى
كۆزلەپ كېتىۋاتقان دوستلىرىمنى ، شۇ تاپتا چىن دىلىمدىن ياخشى
كۆرۈپ قىلىۋاتاتتىم . ساۋاقداش بولۇپ يۈرگىنىمىزدە بۇنچىلا ئە-

ھەس ئىدىمغۇ؟ مېنىڭ بىلەن مەقسەتداش بولغىنى ئۇچۇن ، ئۇلار ماڭا شۇنچە ياراپ كەتكەن بولسا كېرەك ـ دە ! شۇنداق ، ئۆزىنىڭ نىيىتىگە جان پىدالىق بىلەن ئاۋاز قوشقۇچىنى ياخشى كۆرمەيدىغان كىم بار ؟ بىز بىر سىنىپتا قىرىق بىر بالا ئوچ يىل ئوقۇدۇق. ھازىر بۇ دوستلار تەرەپ ـ تەرەپلىكە كېتىشتى. ئۇلار ھەرقەيەرگە كەتكەن بولسىمۇ ، قىلىدىغان ئىشى ئوخشاش ـ ئىئوقۇتقۇچىلىق. بىز مۇشۇ ئىش ئۇچۇن ئۆز ئۆيىمىزدىن بىر مىڭ نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراق يەرلەرگە كېتىۋاتىمىز . بىز ئۇ يەرلەرگە بېرىپ ناتونۇش بالىلارنى مېھرىمىز بىلىم ـ كۈچىمىز بىلەن تەربىيەلەپ ، جەمئىيەتكە يارامليق ئادەملەرنى قىلىپ چىقىمىز . بىز ئۆزىمىزنىڭ ياشلىق باھارىمىزنى ئەنە شۇ ئىشقا سەرپ قىلىشقا بەل باغلىغان ئوممىدۋار ، مەردانە ياشلارمىز . بايىقى ئادەمنىڭ : «مەردانىدىن جاق تويغىنىم مۇشۇ سەپەر بولدى» دېگىنى نېمىسى ؟ ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ تۇرغىز ئېغىز گەپ قىلىدىغان يېرى كەلگەنىدى ، كۆڭۈلسىزلىك بولمىسۇن دېدىم . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئوسمانىنىڭ قېنى قىزىق ، مەن دائىم ئۇنىڭ مىجەزىدىن ئېھتىيات قىلىمەن ، مانا شۇنىڭ ئۈچۈنلا ھاشىرنىڭ جەينىكىنى تۇرتتۇم ۋە ئۇنىڭ ناخشا باشلىشىنى كۈتمەيلا ئۆزۈم باشلۋەتتىم .

ناخشىمىز سەپەرداشلىرىمىزغا ياقتى چېغى ، خۇشال چىرايلار ، قىزىقىپ ـ «ھوي ـ ھوي !» دەپ جور بولۇشلار پەيدا بولۇپ قالدى .

بىزنىڭ تەلىكە تۇغرىسىدىكى قوشاقلىرىمىز تېخى ئاخىرلاشمايلا داۋاندىن ئاشتۇق ـ دە ، ئالدىمىزدا ئاسمانىنىڭ بىر پارچىسىدەك كۆپكۆك كۆل كۆرۈندى . بۇ ، سايرام كۆلى ئىكەن . ئادەملەر قىزىقىپ كۆلگە قاراشتى . بىز — ماشىنىنىڭ ئالدىنى ئىگىلىگەن ئالتە يىگىت ناخشىمىزنى توختاتتۇق .

— ھە ، ناخشىمۇ ئېيتىلىپ تۇرسۇن ، ئەجەب كۆڭۈللۈك

سەپەر بولدى ـ دە! — دېدى ماشىنىنىڭ كەينىدە ئۆرە تۇرۇۋالغان دېھقان . ئۇنىڭ قولاقلىرى ئاپئاق توپا بىلەن پۈتۈپ كەتكەنىدى. مەن ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرىدىم . ئۇ ئادەم ئېشىنى ئىرغىتىپ قويۇپ :

— مۇنداق يەردە ئېيتمىغان ناخشىنى نەدە ئېيتقۇلۇق ! — دېدى ـ دە ، قىزىل مانچىستېر بۆكىنى كەينىگە سۈرۈپ قويۇپ تاخشا باشلىۋەتتى .

سايرامنىڭ كۆلى دەيدۇ ،
بىز يانغۇچە توڭلايدۇ !...

بىزمۇ ئۇنىڭ ناخشىسىغا جور بولدۇق...

قارا ماشىنا چاڭ توزۇتۇپ ئۇچۇپ كەتتى . ئەمدى ناخشىدا مەززە قالمىدى . ماشىنىدا بەش ـ ئالتە سائەتتىن بېرى قىستىلىشىپ ئولتۇرۇشقان ئادەملەر ئېزىلگەن ، هارغان ، ئولارنىڭ بىرلىرى قىستىۋەتتىڭ دەپ كايىپ قوياتتى ، بىرلىرى بېشىنى سالقىلىتىپ ئۇخلايتتى ؛ يەنە بىرلىرى بولسا يېنىدىكى سەپەردىشى بىلەن پاراڭلىشاتتى...

مەن دوستلىرىمغا مېھرىم بىلەن قاراپ چىقتىم . بىز ئۇرۇمچىگە بارغاندىن كېيىن سالغا تېشىدەك نە ـ نەلەرگە بېرىپ چۈشەرمىز ، بىر ـ بىرىمىز بىلەن بەلكى قەرەللىك كۆرۈشەلمەسمىز . بىزنى ناتونۇش جايلاردا نېمىلەر كۈتۈۋاتىدىكىن تېخى ! بىز ئالتە ساۋاقداش — هەممىمىزلا ياشلار ئىتتىپاقى ئەزاسى ، مەن مەكتەپ ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى[1] بولغانلىقىم ،

① شۇجى — سېكرېتار . بۇ يەردە شۇ چاغدىكى تىل ئادىتى بويىچە ئېلىندى — ت .

ئۇنىڭ ئۇستىگە مەكتەپنى ئەلا دەرىجىدە پۈتتۈرگەنلىكىم ، يەنىمۇ مۇھىمى ، مېنى ئۆز ناھىيىمىزنىڭ ئوتتۇرا مەكتىپىگە ئىلمىي مۇدىر قىلىپ بەلگىلىگەن بولسىمۇ ، ئۆزلۇكۈمدىن بۇ ئىشتىن سورىنىپ ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ يېزىلىرىغا يېزىپ ئىشلەشنى تالىلىۋالغانلىقىم ، دوستلىرىمنىڭ ئىشەنچ ـ ھۆرمىتىنى قوزغىغان ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا مېنىڭ گېپىمنى يىرمايدۇ ، بۇلارنىڭ خىزمەت ، ياشلار ئىتتىپاقى ئەزاسىلىق تونۇشتۇرۇشلىرىمۇ مېنىڭ يانچۇقۇمدا . ئەمەلىيەتتە ، مەن ئۇلارنىڭ گۈرۈپپا باشلىقى بولۇپ قالدىم . مەن شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ دوستلىرىمغا ئالاھىدە كۆيۈنىمەن ، ئۇلارنىڭ بىر ئامال قىلىپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشنى ، روھىنى ئۆستۈرۈشنى ئويلايمەن...

ماشىنا تاشلىق چۆلگە چىقتى . ئەتراپتا كۆزگە چېلىققۇدەك مەنزىرە يوق . قارىسام ھەممە دېگۈدەك ئۇيقۇغا كەتكەن ، يالغۇز ئوسمانلا قىمىرلاپ ئولتۇرالمايۋاتىدۇ . ئۇ تولىمۇ خۇشخۇي ، تولىمۇ گەپدان بولۇپ كەتتى . مەن بۇنداق بولۇشنىڭ سەۋەبىنى بىلىمەن : ئوسماننىڭ بىرەر قىزغا ئۆزىنى كۆرسەتكۈسى كېلىۋاتقىنى ناھايىتى ئېنىق . مەن تۇيدۇرماي ئۇنىڭغا زەن قويدۇم : ئۇ چىرايلىق ۋە كۇلۇپلا تۇرىدىغان كۆزلىرىنى ئۆزىدىن بەش ـ ئالتە ئورۇن نېرىدا ئولتۇرغان ئوقۇغۇچى قىزدىن ئۈزمەيتتى . قارىسام ، قىز راستتىنلا چىرايلىق ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ سارغۇچ ، دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان قويۇق چاچلىرى ، خۇمار كۆزلىرى كىشىنى جەلپ قىلاتتى .

قىز بىردە كۆزىنى يۇمۇپ ئۇخلىغان بولۇۋالاتتى ، يەنە پات ـ پاتلا ئوسمان تەرەپكە قاراپ قويىاتتى . ئۇ مېنىڭ قاراپ تۇرغىنىمدىن خەۋەرسىز بولغاچقا ، ئوسمان بىلەن كۆز ئوچراشتۇرۇپمۇ قويىاتتى . مەن ئوسمانغا قارىدىم . ئۇنىڭ كۆزلىرى بەختتىن خۇمارلاشقان ، دومىلاق ، چىرايلىق يۈزىدە پاش مۇھەببەتنىڭ شادلىقى جەۋلان قىلاتتى . مەن دوستۇمغا بەخت تىلىدىم ۋە دەرھال

www.uyghurkitap.com

كۆزۈمنى باشقا دوستلىرىمغا يۆتكىدىم. ئۇسمانىنىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇپ، تاش ئىسىملىك كەلگۈسى خوشخۇي يېگىت ئۇخلىماقتا. مەن ئۇنىڭ خىيالغا پېرىلگىنىگە ئىچ ئېچىندىم. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىزسىدىكى ھېلىقى پەرەڭ ياغلىقلىق قىزنى خىيال قىلىۋاتامدىكىن؟ تاشنىڭ ھېكايىسى يادىمغا كەلدى. ۋاھ، كۆز ئالدىمدا ئۇلارنىڭ ئاخىرقى ئۇچرىشىشى سۈرەت بولۇپ گەۋدىلەندى: بىزنىڭ تاشپولات خوشلاشقىلى كېچىك ئاپىسىنىڭ ئۆيىگە بارىدى. كېچىك ئاپىسىنىڭ يوللۇق خالتىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ تۇرۇپ قورۇنىڭ ئۈجۈرىدىن ـ بۇجۇرىنى قاراشتۇردى. ئۇنىڭ كېيىنى، زىننەت ئىسىملىك كېيىك كۆزلۈك قىز كۆزىگە چېلىقمىدى. كېچىك ئاپىسى ئۇنىڭغا: «يۈگۈر، ئارقىغا — خامانغا چىقىپ، كېچىك داداڭلار بىلەن خوشلىشىپ قوي» دېدى. تاشپولات ئارقىغا چىقتى. پەرەڭ ياغلىقنى چېكىلەپ تېڭىۋالغان قىز تۇلۇق ھەيدەۋاتاتتى. تاش ھەممىسى بىلەن خوشلىشىپ بولغاندىن كېيىنمۇ غارامنىڭ يېنىدىن كەتمىدى. قىز ھەر ئايلىنىپ ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە، يەر ئاستىدىن ئاراپ قويۇاتتى. تاشپولات يەنىلا ئۇن ـ تىنسىز تۇرىۋەردى. ئاخىر قىز ئەتەي ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە قامچىسىنى چوشۇرۇۋەتتى. تاش ئۇنىڭغا قامچىنى ئېلىپ بېرىۋېتىپ: «مەن كېتىدىغان بولدۇم» دېدى. قىز لەيلىگەن قىزىرىپ: «قاچان كېلىسىز؟» دېدى. يېگىت: «يەنە ئۈچ يىلدا» دېيەلىدى. ئۇلارنىڭ بىرنەچچە ئاي ئىچىدە ـ بىرگە تەقەززا بولۇپ ئىپتىشقان تۇنجى ۋاھ ئاخىرقى سۆزلىرى شۇ بولدى. بىزنىڭ تاشپولات ھازىر خىيالىدا يەلكى شۇ شۆھبىتىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ. ئۇ پات ـ پاتلا كۆزىنى ئاچاتتى. ۋاھ، يانچۇقىدىن گۈل چېكىلگەن ياغلىقىنى ئېلىپ كۆزلىرىگە تەگكۈزۈپ قويۇاتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى راستتىنلا بۇزۇلۇۋاتامدۇ نېمە؟... ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىش، كەلگۈسىنىڭ ئۈمىدلىك ۋە گۈزەل ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ

لازىم . مەن ئۇنىڭ بىر تەسادىپى ئولتۇرغان نامەتكە قارىدىم . ئۇ قاپاقلىق سىلىستىغان ھالدا ئورۇلۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلىش قىيىن ، ئۇ كىشى بەرمەيدۇ ، ھەر بىر ئىپادىگە پىنى ئاۋايلاپ ، ئېھتىيات بىلەن قىلىدۇ . ئۇنىڭ ئوتتۇرا ھال ، لېكىن سوغۇق چىراي يۈزىدە كەمدىن - كەم كۈلكە كۆرۈنىدۇ . ئۇ ئارىدىن ھازىرغا ، ھاشىردىن قالسا ، ياشقىمۇ چوڭ . ئۇنىڭ يىگىرمە تۆت ياشقا كىرىدىم دەپ ئانكېت تولدۇرغىنى ، ئايالى ۋە بىر بالىسى بار ئىكەنلىكى يادىمدا . ئۇ ئايالىنى قويۇۋېتىپ بىز بىلەن ماڭدى . بىز ئۇنى قىلىپ قىلىشقا قانچە نەسىھەت قىلساقمۇ ئۇنىمىدى . ئوسماڭ - نىڭ دېيىشىچە ، ئۇ جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىمىغۇدەك ، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى تېپىشماقتەك بىشىكسىز . مەن نامەت بىلەن كەمدىن - كەم سىردىشىمەن ، ئۇمۇ مېنىڭ بىلەن سۆزلىشىشنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ .

مەن نامەت توغرۇلۇق ئويلاشتىن تېزلا يالتايدىم - دە ، ئۇنىڭ يېنىدا ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئۇخلاۋاتقان قۇرماش ئىسىملىك قازاق يىگىتكە قارىدىم . ئۇنىڭ : «مەن قازاق ، لېكىن ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتىنىڭ ئەڭ قىيىن جايلارغا بېرىلغان دېگەن چاقىرىقى ئۇ - چۇنلا ، خوتەنىنىڭ ئەڭ يىراق يېزىلىرىغا بېرىپ ئۇيغۇرلۇم بولۇشنى تاللىۋالدىم » دېگەن سۆزى يادىمدا . مەن ئۇنىڭغا قازاق رايونلىرىغا - مۇ ئوقۇتقۇچى زۆرۈر ، سەن شۇ يەرلەرگە بارغىن ، دېسەم ، ئۇ : «بىز ئۆز يۇرتىمىزدا يەلكى گۈزەل ۋە كۆڭۈللۈكرەك تۇرمۇش كەچۈرگەنمۇ بولار ئىدۇق ، لېكىن غايىنىڭ قۇربانى بولۇپ كۆر - گۈم كېلىدۇ ، ئاداش ، قىيىن جايلارغا بېرىپ ياشلىق كۈچىمىزنى سىناپ كۆرەيلى ، يول تېپىپ ماڭالايمىزمۇ ، مۇشكۈلچىلىكلەرنى يېڭىپ شان - شەرەپنىڭ چوققىسىغا قاراپ ئۆرلىيەلەيمىزمۇ ، سىناپ كۆرمەمدۇق ! » دېدى . ئۇ ئۇيغۇر سىنىپتا ئوقۇغان ، سەل - تىپ ئىتتىپاق ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى بولغان . ئۇنىڭ مالچىلارغا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرى ئېلېكترونلۇق كۈتۈپخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلدى

خاس پىششىق گەۋدىسى ھەرقانداق قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرە-
لەيدىغان ئۇ قىيىن ئەھۋالدىمۇ كىچىك ۋە كۆكۈش كۆزلىرىنى
پۇرۇشتۇرۇپ كۈلۈپلا تۇراتتى. مەن ئۇنى سەپداشلىرىم ئىچىدىكى
ئۇمىدۋار، قەيسەر دېگىتلەردىن بىرى ھېسابلايتتىم. خىيالىمدا شۇ
يەرگە كەلگەندە، يېنىمدا ئۇخلاۋاتقان ھاشىر ئويغاندى. مەن ئۇنىڭ-
غا پىچىرلىدىم.

— چۇشۇڭنى ئېيتە، چۇشۇڭدە رازىيە نېمىلەرنى كۆردى؟

ئۇ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. ۋە ئالدىرىماي مۇخورىكا بوردى.
ئۇ مېنىڭدىن بەش ياش چوڭ، بۇيىل يېگىرمە بەش ياشقا كىرگە-
نىگە قارىماي، ئىككىمىز يېقىن دوست، دوست بولغاندىمۇ ئۇچ
يىللىق مەكتەپ ھاياتى بىزنى ھېسسىيات، ئارزۇ ۋە ھاياتقا باھا
بېرىشتە بىر ئادەمدەك قىلىپ چىققان. بىز بىر - بىرىمىزنىڭ
چىرايىغا قاراپلا قانداق ھېسسىياتلاردا بولۇۋاتقىنىمىزنى چۈشىنە-
لىغانلاردىن. مەن ھاشىرنى ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭ ئېغىر -
بېسىق مىجەزىمۇ، پىكرى چوڭقۇرلۇقىمۇ، ھەتتا ئۇنىڭ كەڭ پېشا-
نىسى، ئويچان، يوغان كۆزلىرى ۋە چاقچاق، ناخشىلىرىمۇ ماڭا
ياقىدۇ. مەن ئۇنى ئۇقۇغان رومانلىرىمدىكى ياش قەھرىمانلارغا
ئوخشىتىمەن. ئۇنىڭغا ھەرقانچە زوقۇم كەلسىمۇ، لېكىن ئۇنى
پەقەت يۈزمۇيۈز ماختىمايمەن. ئۇنىڭ يېلەن سىلىق ۋە قىزغىن
مۇئامىلە قىلىمەن. ئۇنىڭدىن ئىنچىكە سىرلىرىنىمۇ ئېيتىپ بې-
رىشنى تەلەپ قىلىمەن. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، ئۇنىڭ بىلىدىغە-
نى، مېنىڭ بىلىدىغىنىم بولۇپ كەتكەن، دېمەك بىزنىڭ ئارىمىزدا
بىر - بىرىمىزگە ئېيتقۇدەك يېڭىلىق يوق.

شۇنداق بولسىمۇ مەن ئۇنى سۆزلەشكە قىستىدىم:

— چۇشۇڭدە سەن چوقۇم رازىيە بىلەن تالاش - تارتىش
قىلدىڭ، مېنىڭدىن قورقۇپ چۇشۇڭنى ئېيتالمايۋاتسەن!

ئۇ كۈلۈمسىرىدى ۋە موخورکىسىنى شوراپ بولۇپ، كەڭ

قوشۇما قاشلىرىنى پورۇشتۇردى.

— داداڭ سېنىڭ ئېتىكىنى ئويلاشماي قويۇپ قويغان ساڭا ئەلا ئەمەس، بەلا دەپ نام قويغان بولسا بوپتىكەن. ئەمدى ئادەمنىڭ چۇشىگىمۇ چېتىلمۇالامسەن؟ بۇ چۇشۇمنى ساڭا ئېيتمايمەن!

بۇ، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ چاقچىقى ۋە باشلىماقچى بولغان سۆھبەتنىڭ باشلانمىسى ئىكەنلىكى ماڭا چۇشىنىشلىك.

— ئېيتە، يەنە ئون مىنۇتلا ئېيتمايدۇ-ۇ ساڭ ئىچىگەگە...

مەن ئۇنىڭغا يۆلەندىم ۋە ئۇنىڭ سالماق قوچلۇق ئاۋازىنى بېرىلىپ ئاڭلىدىم.

— مەن ئۇخلىمىدىم، لېكىن ئويلىدىم. خىيالىمدا خوتەننىڭ بىر يېزاق يېزىسىدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلدىم. مەن بېرىپلا ئېلىمنى مۇدىر ھەم ئىككىنچى سىنىپنىڭ سىنىپ تەربىيىچىسى بولدۇڭ. مەن بىرىنچى سىنىپلارنى كۆتۈرۇۋالدىم. ئالدىمدا ئۇششاق بالىلار مۆلدۈرلىشىپ ئولتۇرۇشىدۇ. مەن ئىشنى ئۇلار بىلەن تونۇشۇشتىن باشلىدىم. دېمەك، بىزنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق تۇرمۇشىمىز باشلاندى. تۇرمۇش دېگەننىڭ قانۇنىيىتى بولىدىغۇ: ئەتىنگەن تۇرۇپ تەنتەربىيە ئويناپمىز. مەسىلەن ئېيتايلى، ئۇ يەردە ۋالىبول يوق، بىز ھېچ ئىش تاپالمىساق يۈگۈرۈپ بولغاندىن كېيىن توپلىق يەرنى ياكى چىمەنلىكنى ئېپىۋېلىپ چېلىشىشىمىز مۇمكىنغۇ! مەن كىچىك بۇلغىنىڭ بىلەن چېلىشچى ئەمەسمۇ، شۇنداق قىلىپ، ئوبدان چارچىغاندىن كېيىن يۇيۇنمىز، ئاندىن كېيىن چاي قاينىتىمىز...

— ئۇتۇن تېرىشنىمۇ-قىيستۇرۇپ قوي!

— ھەئە، بوپتۇ، ئۇنىمۇ قىلايلى، ئاندىن كېيىن ئەتىگەنچاي ئۈرۈنغا قارىچاي، سوت قويغان يوغان ئاق نانلار ئورنىغا زاغرا بىلەن ناشتا قىلىمىز. دەرس تەييارلاش دېگەن گەپ يوق بولدۇ.

www.uyghurkitap.com

ئالگىبرا ، گېئومېتىرىيە ، فىزىكا ، خىمىيە ، تارىخ ، جوغراپىيە ، فىزىئولوگىيە ، ئاناتومىيە ، پىداگوگىكا ، پسىخولوگىيە دېگەن پەن-لەر تاختۇبشىغا ئېلىنىپ قويۇلىدۇ . ئىچىڭ تىت - تىت بولىدۇ . ئامال قانچە؟ ئېلىپبە ، گرامماتىكا ، ئەڭ يۇقىرىسى تۆت ئەمەلدىن نېرى بارالمايسەن . خوش ، سېنىڭ ھېلىقى يالاڭ ئاياغ بالىلىرىڭ ئۆيلىرىگە كېتىدۇ . ئىككىمىز گاڭگىراپ قالىمىز - دە ، ئۆگ-زىشكە ياكى باشقا بىرەر ئىشقا-تۇتۇش قىلىمىز . لېكىن ، قىزغىن-لىقىمىز ئۇزاققا بارمايدۇ . يىللار ئۆتۈپ ، سېنىڭ بىلەن بىزنىڭ ئىشتىن رايىمىز قايتىپمۇ قالار ، شۇنداق قىلىپ ، بىز يۇرتىمىزغا قايتىشنى تەلەپ قىلىدىغان ھالغا چۈشىمىز ! [illegible] سەن خىيال قىلغانچىلىك بولسا ، تۇرمۇشنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ ، لېكىن سەن بۇنىڭدىنمۇ قېيىنراق مەنزىرىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرۈپ باق . مەسىلەن ، بىرلا ئوقۇتقۇچىسى بار كىچىك بىزا دەيلى . سىنىپىڭمۇ ، ئىشخاناڭمۇ بىرلا ئېغىز ئۆي . بالىلارنى ئۆيلەمۇ ئۆي كىرىپ چاقىرىپ كېلىسەن تېخى !

— بۇمۇ مۇمكىن ، — دېدى ھاشىر كۈلۈمسىرەپ ، — ئاشۇ تۇرمۇشتىنمۇ چەكسىز خۇشاللىق تېپىشنى بىل دېمەكچىمۇ سەن . يەنە شۇ غايە ! [illegible]

— ئەلۋەتتە ، — دېدىم مەن ، — بىزنى يېتىلەپ كېتىپ بارغان يەنە شۇ غايە . بىلمەيدىغان كىشىدەك سۆزلەيسىنا ! ياخشى بولدى ، بىكار ماڭغۇچە پەرەز قىلغاچ ماڭايلى ! ئىككىمىز ئىككى كىچىك يېزىدا دەيلى ، ئارىلىقى خېلى يىراق بولسۇن ، لېكىن ، پۈتۈن ئىشلىرىمىز مۇسابىقە شەرتلىرى بويىچە ئېلىپ-بېرىلسۇن . ھەر ئىككىلىمىز ئۆزىمىزگە قاتتىق تەلەپ قويايلى ، ھەر كۈنلۈك ئىشىمىزدىن : «سەن خەلققە پايدىلىق نېمىلەرنى قىلدىڭ؟» ، «ھا-ياتىڭ قانداق ئۆتۈۋاتىدۇ؟» دېگەن سوئاللار بويىچە ھېساب ئالايلى ، ۋە ھەر كۈنلۈك ئىشىمىزنى خاتىرىلەپ بارايلى . [illegible]

— ھەر ئايدا بىر قېتىم خاتىرە ئالماشتۇرىمىز ۋە سىلىشتۇرۇپ باھالايمىز ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدى ھاشىر قىزىقىپ .

— شۇنداق ! مانا مۇشۇ يول بىلەن ئىشلەيمىز ، ئۆز كۈچىمىزنى بالىلارغا سەرپ قىلىشنى ھاياتىمىزنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى قىلىمىز . شۇ چاغدا ، بىزگە كۆڭۈلسىزلىككە ئورۇن قالمايدۇ ، بالىلار بولسىلا كۈنلەر كۆڭۈللۈك ئۆتىۋېرىدۇ . ئۇلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنى كۆزىتىپ بارىمىز . كۆزىتىش جەريانىمىز ھەر قانداق كىنودىنمۇ ، ھەر قانداق رومانىدىنمۇ قىزىقارلىق بولىدۇ !

— ئۇنداقتا ھەر بىر بالىغا ئايرىم ـ ئايرىم خاتىرە ئۆتىمىزمۇ ؟ — دېدى ھاشىر مېنىڭ تەكلىپىمگە ئەجەبلىنىپ .

— ئىككى مەكتەپنى سىلىشتۇرغاندا ، ئىككىمىزلا سىلىشتۇرىمىز . مۇھىم شەرت ، ئارزۇنى ئەملىيەت قىلىپ يېزىشقا بولمايدۇ ، بىزنىڭ خاتىرىمىز بىر ئورگۇم ياشلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىنىڭ مۇكەممەل گۇۋاھنامىسى ۋە يالدامىسى بولۇپ قالىسۇن .

بىز كەلگۈسىدە بولىدىغان مۇسابىقىمىزنىڭ شەرتلىرىنى تەپسىلىي كېلىشۈۋالدۇق .

ماشىنا ۋوتەيگە كېلىپ توختىدى . شوپۇر بوگۇن مۇشۇ يەردە قونىدىغانلىقىمىزنى ئېيتتى .

2

ئاۋغۇست ئېيىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى . كەچكى قۇياش شەپەقلىق چۆلنى ئوتتەك قىزىتقان . قاقاس تاغ تەرەپتىن ھۆلۈلدەپ يالقۇن كېلەتتى . سۇسىز ، شامالسىز بۇ چۆلنىڭ ئىسسىق ھاۋاسى بېنزىن پۇرىقى بىلەن ئارىلىشىپ دىماغقا ئۇرۇلاتتى . يولوچىلار ياتاقلىرىدىن چىقىشىپ ، سالقىن ۋە شامالللىق جايلارنى ئىزدىشىپ

www.uyghurkitap.com

يۇرەتتىن . بىز ئالتە دوست تاۋۇزلىرىمىزنى قولتۇقلىشىپ تاغ باغ
رىغا قاراپ ماڭدۇق. ۋە ئاخىر تاشلىققا بېرىپ چۆرىدەپ ئولتۇرۇشتۇق.
بۇيەر خېلى سالقىن ئىدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ يەر بىز ئۈچۈن
يېڭى ۋە سىرلىق تۇيۇلدى .

— مەن ئەزەب سەھراسىغا بېرىپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم ، — دېدى ئوسمان زېرىككەنلىكىنى بايان قىلىپ ، — تاشلىقتا تانسا قىلساق قانداق بولىدىكىن !

— بولمامدىغان ! — دېدى ئامەت دەرھال قورماشنى نوقۇپ ، — ئال گارموشكاڭنى ، قېنى ۋالىسقا ئويناتقىنا ، ھەي ، بىزنى ئۇزىتىش كېچىسىدىكى تانسىدا گارمونۇڭنى قالتىس چېلىۋەتتىڭ — دە . مەن سېنىڭ گارموشكاڭنى بىلەن گارمونۇڭنى دەپلا كېتىپ بارىمەن جۇمۇ ، قورماش ، سەن رەگە بۆلۈنسەڭ ، مەن شۇ يەرگە ! بىلىپ قوي ، مەن سېنىڭ سايەڭ !

— ئوسمان بىلەن نامەتكە تانسا بولسىلا بولدى ، — دېدى تاشپولات ، — جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ يېزىلىرىدا بازمدۇ دېگىنە .

— بولمىسا مەيلى ، — دېدى نامەت يەنە ، — قىزلار بىلەن قورماش بولسىلا ، تانسا دېگەننىڭ پىرى بىز !

— ھەۋىنداق دە ، ساڭا قىزلار بىلەن تانسا بولسىلا بولىدىكەن — دە ، — دېدى قورماش نامەتكە قاراپ ، — ئوندىق بولسا ، مەن بوندىق سايەمدىن قاچمەن !

بىز ھەممىمىز كۈلۈشتۇق .

بىز تاۋۇز يېگەچ ، ئانا مەكتىپىمىزنى ئەسلەشتۇق ، ساۋاقداشلىرىمىزنى بىرمۇبىر تىلغا ئېلىشتۇق . مەكتەپنىڭ ئۇزىتىش زىياپىتىنى ، ئاخىرقى تانسىنى ، ئالبوم يېزىشلارنى ، ياشلارنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى ، مۇھەببەتلىرى ... قىسقىسى ، ھېچ نەرسىنى قويماي سۆزلەشتۇق . بۇ ، ئەلۋەتتە ، تېخى ئايرىلغىنىمىزغا بىر كۈنلا بولغان ، لېكىن ئېگىز تاغلارنىڭ نېرىسىدا قالغان ئانا يۇرتىمىزنى

سېغىنغانلىقىمىزنىڭ ئالامىتى ئىدى. نۆۋەتتىكى دوستلىرىمىزنىڭ دىققىتىنى يەنىلا كەلگۈسىگە قارىتىش ئۈچۈن سۆز باشلىدىم :

— يۇرتىمىزنىڭ بوسۇغىسىدىن چىقىپ چىقمايلا ئەجەب مىسكىنلىشىپ كەتتۇققۇ ، ئۇنىڭدىن كۆرە كۆڭۈللۈكرەك بىر تېمىدا سۆزلىشەيلىلا !

— غايە توغرىسىدىمۇ ! — دەپ كۈلۈمسىرىدى ھاشىر ، — ساڭا ياقمىدىغان تېما شۇغۇ ! ھەي ئەلا ، سەن تولا ئىشخىسىيەتچىلىك قىلما ، ياشقىلارغا ياقمىدىغان تېمىلارغىمۇ بىر قوي !

— ھەببەللى ، — دېدى نامەت دەرھال ، — مەسىلەن ، مۇھەببەت تېمىسىنى ئالايلى ، بۇ كىمگە ياقمايدۇ !

— مۇھەببەت تېمىسى دەمسىنا ! — دېدى ئوسمان ئۇلاشتىرۇپ ، — بۇنداق تومتاق تېمىنى ئەلا يەنىلا غايىگە بىرلەشتۈرۈۋالمىدۇ . ئەگەر ياخشىسى ، قىزلار توغرىسىدىكى تېمىدا سۆزلىشەيلى . بۇ تېمىغا غايىنىمۇ ، مۇھەببەتنىمۇ ، كۈندىلىك تۇرمۇشنىمۇ ، ھەتتا بۇگۈنكى بىر كۈنلۈك سەپەرنىمۇ بىرلەشتۈرۈشكە بولىدۇ !

— مانا ، تېتىقسىزلىققا قاراپ ماڭدۇق ، — دېدى قۇرماش ، — مېنىڭچە بولغاندا ، تېمىنى تاشپولات بەلگىلىسۇن .

— قېنى ، ئېيتقىنا ، قايسىڭ تېمىدا سۆزلىشەيلى ؟

— تېما ـ پىماڭنى قوي ، — دېدى تاشپولات بىردەم جىم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، — مۇشۇ تاشلىقتا بىر تانسا قىلايلى ، مېنىڭ ئۆمرۈمدە ئويىنغان تانسام شۇ بولۇپ قالسۇن .

ئۇنىڭ گېپىنى تۈگىمەيلا ، قۇرماش ئېغىز گارمونىكىسىنى ۋالىسقا چالدى . ئوسمان تاشقا تەزىم قىلىپ : «ئاق تانسا» دەپ قويدى ۋە تاشنى ۋالىسقا پىرقىرىتىشقا باشلىدى . ھاشىر بوم ۋە يېقىملىق ئاۋازى بىلەن شوخ ۋالىسنى پەدلىسىگە كەلتۈرۈپ ناخشا باشلىۋەتتى . بىز ھەممىمىز قوشۇلدۇق :

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

تۇغۇلغان جاي ھەققىدە گۇزەل جاي، ھەسەل
قالدىڭ بىزدىن يىراقتا
قالساڭمۇ بىزدىن يىراقتا...
ھاشىر ئۇلارغا قاراپ قوشۇمىسىنى تۇردى دەلدەڭ
— ئېرىنچ يېلىم بۇلۇپ كېتىشىمگىن يەنە! — دېدى.
قىزلار قولتۇقلىشىپ ئۇقىرىلاپ كەلمەكتە ئىدى. بىزنىڭ
شوخ يىگىت ئوسمان ئورنىدىن تۇرۇۋېلىپ شەپكىسىنى پۇلاڭلاتتى،
كەينىدىن بارماقلىرىنى ئاغزىغا تىقىپ ئوشقىرىتتى ۋە
— سايىرات، گارموشكاڭنى قۇرماش! — دەپ دوستىنى ئالدى-
راتتى. قۇرماش گارموشكىسىنى ئويناتتى، ئوسمان ۋالىس
پەدىسىگە ئونىنىڭ يارىچە ۋارقىرىدى...
ئېلىمدە باھار، دىلىمدە باھار
باھار ئىلھامى كۆكسۈمدە يانار!...
ئەجەپ چىرايلىق ئىلى باغلىرى...
بۇلبۇل ماكانى گۇزەل تاغلىرى...
بېلىق كۈنچۇرگە مەككىلىك دانغا ئالدانغاندەك، غۇلجا قىزلا-
رى ساز ۋە ناخشىغا ئالدىنىدۇ، ئۇلارنىڭ ھېسسىياتقا ۋە ئارزۇغا
بايقەلبى يېقىملىق ساز بىلەن ناخشىنى ئاڭلىغاندا، تىنىق سۇ
بېتىدىن قۇياشقا ئىنتىلگەن شوخ بېلىقتەك ئۇرغۇيدۇ. مانا قىزلار
چاقچاق ۋە كۈلكە بىلەن يىگىتلەرنى تەرەپكە قاراپ كېلىشمەكتە...
ئوسمان بۇنداق چاغلاردا ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدۇ. ئۇ چىرا-
يلىق كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ، بۇدۇر چاچلىرىنى چىرايلىق
سىلكىپ قويۇپ، قىزلارغا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى:

كۆلۈڭ بىمنز كەلگەن ئەرۋاز ھتى ئوچۇق ، بىلەتسىز تانسا !
كېلەيلى ، كېلەيلى قىزلار ، كېلەيلى ! قەدىمكىلارغا رەھمەت !
ئۇنىڭ گىپتىكى مەزمۇنىنى ئاڭلىماي تۇرۇپلا ، بىزنىڭ نامەت
دىقماق گەۋدىسىنى مەبدۇر لىتىپ قاقاقلاپ كۈلدى . ئۇنىڭ ئورۇن-
سىز ۋە يارىشىمسىز كۈلكىسى ئاۋۋال تاشپولات بىلەن قۇرماشنى ،
ئاندىن قىزلارنى قاتتىق كۈلدۈردى . ھاشىر قوشۇمىسىنى تۇرۇپ
تەنە قىلدى :

— رەھمەت ، نامەت ، يولۇاسىنمۇ كۈلدۈرۈلەيدىكەنسەن جۇ-
مۇ ، ئاداش !

كۆپچىلىك ئىچىمۇ قاتتىق كۈلۈشتى . نامەت ئۆزىنى ئىچا-
لەتتىن قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن گەپ تالىمناي لاقاچاق قىلىشقا
باشلىدى :

— يولۇاسمۇ ئون ئىككى يىلدا بىر قېتىم تۇغىدىكەن ، مەنمۇ
ئەر ئۆمرۈمدە بىر قېتىم ئادەم كۈلدۈرۈشكە يارايمەن — دە ،
خى... خى... خى !...

قىزلار يەرگە قاراشتى ، تەتۈر قاراشتى ، قورساق ئېغىز گار-
موشكىسىنى چىرايلىق بىر پائۇزغا ئوينىتتى ، ئوسمان قېشىنى
ئويناتتى ، قويۇپ ئۇشقىرتتى — دە :

— يارايسەن ، نامەت ، سەنلا بىزنى بىلەن بولساڭ ، جەنۇبىي
شىنجاڭ خەلقى چاقچاققا راسا تېلىقىدىكەن — دە ! — دېدى .

مەن تۇرۇپ قىزلارغا ئورۇن كۆرسەتتىم :

— قېنى ئولتۇرۇڭلار ، قىزلار ، بىر ماشىنىدا كەلدۇق ،
لېكىن توتۇشالمىدۇق ، مۇنۇ تاشلىقتا تونۇشۇۋالايلى . چوڭ شە-
ھەرلەردە بەلكىم بىزگە ۋاقىتلار تەگمەس .

ھاشىر كۈلۈپ قويدى :

— تەقدىرگە رەھمەت ! بېيشكە ئوغرا كېلىدۇ ، تەقدىر بەزىدە
قوناق شىپىغا لاچىنىنى قوندۇرىدۇ ، بەزىدە شوخ مارالنى كىنگىز

ئۆيدە ئۇخلىتىدۇ. بۇگۈن تەقدىر بۇ قىزلارغا سىنەپەردىش قىلىپ قويۇپتۇ، تەقدىرگە رەھمەت! [illegible]

ھاشىرنىڭ كېيىنى تۆت قىزدىن تۆت خىل تەسىرات قوزغىدى. [illegible] — تەقدىر مانا سىنەپەردەك خۇش چاقچاق يېگىتلەرنى سەپەردىش قىلغانىكەن، تەقدىرگە راستىتىلا رەھمەت! — دېدى ھېلىقى ماشىنىدا ئوسمان بىلەن كۆز بېقىشىپ ئولتۇرغان دولقۇن چاچلىق قىز كۈلۈپ تۇرۇپ. ئۇنى قولتۇقلىۋالغان زىلۋا، ئوماق قىز بولسا، ئاغزىنى قولى بىلەن توسۇپ، لەۋلىرىنى يېنىك چىشلەپ، پىخىلداپ كۈلدى. قالغان ئىككى قىزدىن بىرى — يۈشۈلۈپوپايكا كىيگەن سېرىق چاچ قىز — ناھايىتى سىپايىگەرلىك بىلەن ئېشىنى بىلىنەر-بىلىنمەسلا لىڭشىتىپ قويدى. ئۇنى قولتۇقلىۋالغان تولمۇ چىرايلىق، تولمۇ ياسانچۇق قىز بولسا، بىزگە قىيا كۆزىنى سالماستىن، تاغلارغا، كەچكى شەپەققەزىگە ئاق قىزغۇچ بۇلۇتلارغا قاراپ تۇراتتى. گويا ئۇنىڭ ئالدىدا ھېچقانداق ياش يېگىتلەر يوقتەك، ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە، ھەتتا چىرايلىق كۆزلىرىنى بوستاندەك ئۇراپ تۇرغان كىرپىكلىرىنىڭ ھەرىكىتىگە زېھن قويۇپ ئولتۇرغان مۇنۇ ئالىتە يېگىت گويا كى مۇشۇ قاپتالنىڭ كىبرىكسىز تاشلىرىدەك... ئۇ بىپەرۋا قارىماقتا. ھاشىرنىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلدى — دە، ئالدىراپ موخورکا بۇرىدى. مەن ئۇنىڭ قاتتىق گەپ قىلىۋېتىشىدىن قورقۇپ:

— ئوسمان، ناخشا ئېيت، قېنى قۇرماش، گارموشكاڭنى ئال! — دېدىم. گارموشكا بىلەن ناخشا قاقاس قاپتالغا جان كىرگۈزدى. تاغلاردىن سادا ياندى، تاشلار ئارىسىدا قىزلارنىڭ زىل ئاۋازلىرى جاراڭلىدى. ئوسمان بىلەن كۆز بېقىشقان ھېلىقى قىز ئاجايىپ ناخشىچى ئىكەن. بىز توپلىشىپ، تاغ قاپتىلى بويلاپ ئاستا مېڭىشتۇق. بىزنىڭ ئوسمان ھاياجان بىلەن شوخ مۇھەببەت قوشاقلىرىنى ئېيتماقتا، ئۇنىڭغا ماسلاشقان شوخ گارموشكا يۇرەك-

لەرنى ئويلىناتتى . ئوسمان قورماشنى قولتۇقلۇۋالغان، قورماش-
نىڭ ئۇ چېتىدە بىزنىڭ تاشپولاتمۇ ئوسمانغا ئەگىشىپ ۋارقىراق-
تا ئىدى . تەمبۇر بۇلبۇلنى مەست قىلغاندەك ، يىگىتلەرنىڭ ناخ-
شىسى . قىزلارنى بارغانچە جەلپ قىلدى . دولقۇن چاچلىق قىز
ياندىشىپ كېلىپ بىزنىڭ ئوسمانىنى قولتۇقلۇۋالدى . گارموشكا
تاتار جىرلىرىغا ئوينالغىلى تۇرغاندا ، يېشىل پوپايكىلىق سېرىق
چاچ ھاياجانلىنىپ دولقۇن چاچلىق قىزنى قولتۇقلۇۋالدى . زىلۋا
قىز بولسا ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئاغزىنى ياغلىق بىلەن تورتۇپلىپ ،
قىزىرىپ كۇلۇپ قويۇپ ئۆزى يالغۇز ماڭماقتا . مەن ئۇنىڭغا ياندە-
شىپ خىيال بىلەن كېتىپ باراتتىم . نامەت بولسا ، دىققاق گەۋدە-
سىنى پات ـ پات ئوينىتىپ قويۇپ ، بىردە تاتار قىزنىڭ يېنىغا ،
بىردە زىلۋا قىزنىڭ يېنىغا كېلىپ سۆركىلىپ قويماقتى . كۆزىنى
بولسا ھېلىقى چىرايلىق تەكەببۇر قىزدىن ئالمايتتى ، تەكەببۇر قىز
قولىنى كەينىگە تۇتۇپ ، كېشىنى مەست قىلىدىغان چىرايلىق كۆك-
رەكسىنى ئالدىغا چىقىرىپ ، گۈزەل لەۋلىرىنى چىڭ يۇمۇپ ، يىراق-
لارغا قاراپ ماڭاتتى . بىزنىڭ ھاشىر يىر قولىنى شىمىنىڭ يانچۇ-
قىغا سېلىپ ، قوشۇمسىنى تۇرۇپ ، تاماكىسىنى غەزەپ بىلەن
شورىغان كەينىمىزدىن ئاستا كەلمەكتە . مەن قەدىمىمنى ئاس-
تىلاتتىم ـ دە ، ئۇنىڭغا يانداشتىم .

— ئېچىل ، نېمىگە تۇتۇلۇپ كەتتىڭ ؟ — دېدىم ئۇنى ئاستا
نوقۇپ . ئۇ چىرايىنى ئاچماي :

— ئاۋۇ بۇرژۇيغا[1] نېمانچە خۇشامەت قىلىسىلەر ؟ — دېدى
كۆزى بىلەن چىرايلىق قىزنى شەرەت قىلىپ .

— دۇنيادىكى ھەممىلا ئادەم ئىككىمىزنىڭ ئىرادىمىزگە قاراپ
يارالغان بولسىدى ، دۇنيادا خاپىچىلىق بولمىغان بولاتتى !

① ـ بۇرژۇي ـ بۇرژۇئازىيىگەن مەنتىدە .

www.uyghurkitap.com

— ماڭا تاپا قىلمايمان قوي . مۇنۇنداقلا ئۇلۇنى كۆرۈپ سەم تىكەنگە ئايلىنىمەن ، ماڭ يۇگۇر ، خۇشامىتىڭنى ئايغا يەتكۈز !...

مانا شۇ چاغدا ، بىزنىڭ نامەت چىرايلىق قىزنىڭ يېنىغا كەلدى . قىز ئۇنىڭ كەلگىنىنى سەزمىدى . نامەت قىزنىڭ جەينىكىگە قول تەگكۈزۈپ بىرنېمە دېدى . قىز خودىدى كېيىكتەك قاتتىق چۆچۈپ يېنىچە داجىدى — دە ، ئوت چاقنىغان كۆزلىرى بىلەن نامەتكە يالت قىلىپ قارىدى . نامەت كەينىگە داجىپ تاشقا پۇتلىشىپ كەتتى ۋە بىر مۇدۇرۇپ توختىدى...

— تۇفى !— دەپ يەرگە تۈكۈردى ھاشىر تەتۇر قاراپ ،— مانا خۇشامەتگۇيغا مۇكاپات !

چىرايلىق قىز ئىتتىك مېڭىپ تاتار قىزغا پاناشتى — دە ، سائىتىنى كۆرسىتىپ نېمىنىدۇر دېدى . بىزنىڭ نامەت يەنە ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى — دە ، بىرنېمىلەرنى دەپ كالچىنىپ كۇلدى . تاتار قىز مەنسىتمەسلىك بىلەن مىيىقىدا كۇلۇپ قويدى ، چىرايلىق قىز بولسا نامەتنىڭ ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، تاتار قىزنىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتتى . نامەت ئۇلارنىڭ كەينىدىن قىزنىڭ چاچلىرىغا ، ئىنچىكە بەللىرىگە ، تۇز ۋە تولۇق پاقالچاقلىرىغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن قاراپ ماڭماقتا ئىدى . ھاشىر قەدىمىنى توختاتتى — دە ، مېنى سىلكىپ :

— كېتەمسەن — يوق ؟ !— دەپ قوپاللىق قىلدى .

— بىللە كېتىمىز ، نېمانچە قىلىسەن ؟

بىز كەلگە سەينىغا كېلىپ توختىدۇق . ھاياجانلانغان دولقۇن چاچلىق قىز قىزلارنى تونۇشتۇردى : ئۆزبېكنىڭ ئىسمى زۇلخۇمار ئىكەن ، پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ تارىخ — جۇغراپىيە فاكۇلتېتىدا ئوقۇيدىكەن . زىلۋا قىزنىڭ ئىسمى ئەلانۇر ئىكەن ، ئۇ قىز تەتەربىيە مەكتىپىگە ئىمتىھان بېرىپ كەپتۇ . تاتار قىز زۇلپىيە تىببىي تېخنىكومنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىكەن . چىرايلىق قىزنىڭ

ئىسمى گۈزەلئاي ئىكەن ، ئۇ قىز غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ سەنئەت سىنىپىغا ئوقۇشقا مېڭىپتۇ . بىز جەنۇبىي شىنجاڭغا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش ئۈچۈن ماڭغان ئالتە پىدائىيمۇ قىزلارغا تونۇشتۇرۇلدۇق . شۇ چاغدا بىر ئادەم تۇيۇقسىز ئۆزىنى تونۇشتۇردى .

— ھەممىڭلار ئوقۇمۇشلۇق ئىكەنسىلەر ! — دېدى ھېلىقى ماشىنىنىڭ كەينىدە تۇرۇپ ناخشا ئېيتقان دېھقان قىزىمۇ مانىچىسىنى بۆكسىنى قولىغا ئېلىپ ، — مەنمۇ ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇپ قوياي ، ئىسىم زۇلىيا ، ئوقۇغىنىم ئارانلا قۇلياق .

كۆپچىلىك پاراققىدە كۈلۈشتى . گۈزەلئاپمۇ پىسكىدە كۈلدى . شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ بىر تال ئالتۇن چىشى بار ئىكەنلىكى بايقالدى .

— ناخشا خۇمارىمەن ، — دېدى زۇلىيا ئاكا ھەيىرانلىق بىلەن ، — بىر ناخشىغا بىر خامان بۇغداينى تېگىشىۋېتىمەن دەڭلار ، مۇنۇ ئېغىز گارموشكاڭ خانىلىرىنى كەلتۈرىدۇ دە ، بولمىسا قۇلقىمنى تۇتۇپ بىر ئېيتىۋالاتتىمكەن ، ئىسىت ئەمما لېكىن ، سىلەر بىلەن بىر ئولتۇرۇشتا بولۇپ قالسام ، ئارانلا چىراغپايلىققا يارايدىكەنمەن !

ياشلار يەنە بىرپەس كۈلۈشتى .

ھاشىر پىشىنى قېقىپ كېتىپ قالدى . ئەمدى ياشلار ئۆزئارا گەپكە ئۆتكەندى . مەن ھېلىقى زىلۋا بويلۇق ئىلانۇز دېگەن قىز بىلەن سۆھبەتلەشتىم .

قىز تولىمۇ يېقىملىق ، ئوماق ئىدى . قوللىرىدىكى بىلەزۈك ، بويىنىدىكى كەھرىۋا ، تېرناقلىرىدىكى سۇس خىنە ، لېۋىنى چىشلەپ يەرگە قارىشى ، كۆزىنىڭ قويۇقىدا بېقىپ گەپ قىلىشى ، غۇنچىلاپ تۇتۇۋالغان چۈچىلىق گاز ياغلىقى بىلەن پات - پات ئۇ يەر ، بۇ يېرىنى سۈرتۈپ قويۇشى — مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى

ساددا دېھقان قىزنىڭ بازۇك ۋە گۈزەل قىلىقلىرى ئىدى.

— سىزنىڭ ئېتىڭىز ئەلا نۇرمۇ؟ — دەپ سورىدى قىز بىردىنلا. مەن كۈلۈپ كەتتىم:

— شۇنداق، دادامنىڭ ئىتىنى قوشۇپ ئېيتسا، مېنىڭ ئىسمىم قىزلارنىڭ ئىسمى بولۇپ قالىدۇ. ئەسلىدە دادامنىڭ ئىتى نۇرمۇھەممەت. ئەلا نۇرمۇھەممەت دېسىمۇ، بەربىر مۇھەممەتنىڭ قىزى ئەلانۇر دېگەن مەنە چىقىپ قالىدىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن فامىلەمنى نۇراخۇن دەپ قوللىنىمەن.

قىز پىخىلداپ كۈلدى ۋە:

— ئىسمىڭىز راسىت مېنىڭ ئىسمىمغا ئوخشاپ كېتىدىكەن، — دېدى يەرگە قاراپ تۇرۇپ، — مەن سىزنى بىر قېتىم ئىلغار ئىتتىپاق ئەزالىرى يىغىنىدا كۆرگەن. سىز سۆز قىلدىڭىز، كېيىن «مېنىڭ غايەم» دېگەن شېئىرىڭىزنى ئوقۇپ بەردىڭىز. شۇ چاغدا سىزنى ئەلا نۇر دەپ تونۇشتۇرغانىدى.

— سىز بۇ يىل تولۇقسىزنى پۈتتۈرۈپ ئوقۇشقا ماڭغان ئوخشايسىز — ھە؟ قايسى مەكتەپتە ئوقۇغان؟

— ئۇمىد مەكتىپىدە، — دېدى قىز، — تەنتەربىيە مەكتىپىدە ئوقۇشقا كېتىپ بارىمەن.

— ئاجايىپ كەسپىنى تاللاپسىزغۇ؟

— تەقسىماتقا بويسۇندۇم. ئەسلىدە مەن تېببىي تېخنىكومدا ئوقۇشنى تاللىغان، تەنتەربىيىگە بۆلۈپ قويۇپتۇ. ياشلار ئىتتىپاقى ئەزالىرى دۆلەتنىڭ تەقسىماتىغا ئاڭلىق بويسۇنۇشى لازىم دېگەچكە، ئۇنسىزلا كېتىپ بارىمەن.

قىز ماڭا كۆزىنىڭ قويرۇقىدا قارىدى. ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرى لالىرەڭ مەڭزىگە شولا چوشۇرۇپ تۇرغاچقا، يوغان قارا كۆزلىرى تولىمۇ گۈزەل كۆرۈنەتتى.

— ياخشى قېپسىز، سىڭلىم، بىز ئىتتىپاق ئەزالىرى جاپا-

لىق جايىنى تاللاشتا، دۆلەتنىڭ تەقسىماتىغا بويسۇنۇشتا نەمۇنىلىك رول ئويناشىمىز لازىم. بىز ئالتىمىزمۇ ياشلار ئىتتىپاقى ئەزا-سى، ئۆز ئىختىيارىمىز بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭغا بارىدىغان ئوقۇغۇ-چىلىق قىلىشقا ئېتىنىپ بارىمىز. قاراڭ، بىزنىڭ پىدائىيلىرى-مىزنىڭ خۇشال - خۇراملىقىنى!

— مەن ماختىنىپ قويدۇم. قېنى بارا - بارا تارتىنىشنى قويۇپ، ئېچىلىپ سۆزلەشكە باشلىدى.

— بۇ ئىشلارغۇ ياخشى بوپتۇ، بىراق ئۇ تەرەپلەرگە بارماي ئۆز جايىدا تۇرۇپمۇ شان - شەرەپ قازانغىلى بولىدىغۇ!

— بۇ گەپنى خېلى جىقلاردىن ئاڭلىدۇق. لېكىن، باشقىلار قىلىپ باقمىغان ئىشلارنىمۇ قىلىپ كۆرۈش كېرەك. ئەڭ قىممەتلىك ۋاقتىمىز ئىنتايىن مەكتەپ كۆگىنىش كېرەك. ئادەم ياش ۋاقتىدا مۇشۇنداق ئېغىر سىناقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزمىسە، ياشلىقنىڭ ئەستە قالغۇدەك نېمە لەززىتى بولسۇن؟!

قېنى يەرگە قارىدى. ئاندىن سالماق يولغۇن سۆكسۆك ۋە ئاق شۇاق كۆتەكلىرى ئۇچراپ قالىدىغان بۇ تاشلىق كېچىسىمۇ قىزىق ئىدى. جەنۇب تەرەپتىكى تاغدىن جانغا ئارام بېغىشلايدىغان سالقىن شامال ئۇزۇپ تۇراتتى. يولۇچىلار ئاشۇ شامالنى دەپ كەچتە بۇ تاغ تاپىنىنى سەيلە قىلىشاتتى. مانا شوخ تاغ شامىلى قىزنىڭ غىجىم چاچلىرىنى يەلپۈدى. بگاز ياغلىقىنى تىترەتتى. قىز مەڭزى-گە چېچىلغان چاچلىرىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن تۆزەشتۇرۇپ ئاستا پۈچرلىدى.

— رازىيە سىلەردىن بەك نارازىكەن، بۇلارنى سىز باشلاپ مېڭىپسىزغۇ، بايىقى ئاچچىقى يامان يېگىت هاشىرمۇ؟ رازىيە هاشىر ئىككىلار توغرۇلۇق جىق سۆزلىدى. سىلەرنىڭ كەتكە-نىگىلارغا جىق ئاچچىقى بار كەن...

— سىز رازىيەنى ياخشى تونۇمسىز؟

www.uyghurkitap.com

ـ بىزە باشلانغۇچ مەكتەپتىن ئېرىق پاڑتىدائىي ئوقۇتقۇچى تۇغقىنىڭ ، ئېزىتى تەدىس دېيىشكىنىڭ بولىدۇ . ئۇچ كۈنۈڭ يۇرۇڭ بىلەن قوندۇق ، كىچىچە مۇڭداشتۇق ... ـ رازىيەنىڭ نېمە ئاچچىقىنى باركەن ؟ مەن ئالدىراپ سورىدىم .

ـ ئۇ مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى ، سىرى ئېچىلىپ قالغان ئىپپەتلىك قىزدەك قىزاردى . شەپەقتەك قىزىللىق ئۇنىڭ نومۇسچان يۈزىنى شۇنداق زىننەتلەندۈكى ، ھال رەڭ مەڭزى ئانار دانىسىدەك سۈزۈلگەن ، نۇرلۇق كۆزلىرىدىن ھېلىلا ئونچىلەر توروكلاپ چۈشىدىغاندەك كۆرۈنەتتى . خېلى جىمـ ـلىقتىن كېيىن قىزىرىۋەن لېۋىنى چىشلەپ كۈلۈمسىرىدى .

ـ ھاشىر غەلىتە مىجەز يىگىت ئوخشايدۇ . رازىيە تولارساق ئاشۇ ھاشىرنىڭ گېپىنى قىلدى .

ـ نېمىلەرنى دېدى ؟

ـ ئىسىر ساقلىغىن دېگەن ، سىزگە ئېيتىسام ، دوستۇمغا خىيانەت قىلغان بولىمەن .

ـ بۇ خىيانەت ھېسابلىغا ئىككى ياشنى بەختلىك قىلىپ قويـ ـسىڭىز ھېچ گەپ ئەمەس ! ـ دېدىم مەن ھاياجانلىنىپ . قىز ئاغزىنى ياغلىقى بىلەن توسۇپ كۈلدى .

ـ ئۇ بىلىكىنىڭ ماڭا تېگىپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلىپ ، ئۆزىنى قاچۇرۇپ ئاستا ماڭاتتى . مەن سۆزۈمنى داۋام قىلدىم :

ـ بۇ سىردىن ئاز ـ تولا خەۋىرىم بار ، لېكىن مېنىڭ بىلىدىغىنىمۇ بىر سىر . ئۆزۈمدىن باشقا ھەتتا رازىيەمۇ ، ھاشىرمۇ بىلمەيدۇ ، سىز ئېيتىشقا پېتىنالمايۋاتىسىز ، مەن بېشىنى باشـ ـلاپ بېرەي : رازىيە ھاشىرنى ياخشى كۆرىدۇ ، سىز كۈلمەڭ ، نەدىن بىلىسىز دەمسىز ؟ مېنىڭ سەزگۈلىرىم ماڭا خەۋەر قىلغان . رازىيە ھەر قېتىم ھاشىرنى كۆرگەندە قىزىرىپ ـ تاتىرىپ ، شۇڭ

بولۇپ كېتىدۇ . ھاشىر بار يەردە ئۇزاق تۇرالمايدۇ . مېنىڭ بىلەن ھاشىر توغرىسىدا سۆزلىشىشنى ياخشى كۆرىدۇ . لېكىن ، ھاشىر بىلەن بىللە بولغاندا لام - جىم دېمەيدۇ . تانسىلاردا ھاشىردىن قاچىدۇ ، ئەمما سەزدۈرمەستىن ناھايىتى ئېپچىل تېپىپ ئۇنىڭغا قارىۋالىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، راست كۆزىتىپسىز ! ...

ئەلانۇرنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقتى . قىزىخۇددى ئۆزىنىڭ سىرى ئاشكارىلىنىپ قالغاندەك ئوڭايسىزلاندى ، يۈزلىرى قىزىرىپ ، لەۋلىرى تىترىدى .

— تاشلىنقتىن ھۆپۈلدەپ ئىسسىق كۆتۈرۈلمەكتە . ئاۋغۇست ئېيىنىڭ بۇ كۈنى مانا ئاخىرقى يورۇقلۇق بىلەن خوشلاشتى ، ئەتراپ غۇۋالاشتى . قاقاس تاغ باغرىدىن بېغىرتاقىنىڭ ئېنىق ئاۋازى كەلمەكتە . قىز پۈتىنىڭ ئۇچىغا قاراپ جىمجىت كېتىپ بارىدۇ ، ئۇ گويا ئۆزىنىڭ تۇنجى مۇھەببىتىنى بۇگۈن كۆڭلىدىكى يىگىتىنگە ئاشكارىلىغاندەك قاتتىق ھاياجانلانغان . ئۇ مېڭىشىدىن كۆزىنى قاچۇرۇپ ئېراق ئۇپۇق قىرلىرىغا قارىماقتا ئىدى .

— ئىككىمىز ئىككى ساپ يۈرەكنىڭ ئەلچىسى ، — دېدىم مەن قىزغا ئاستا پىچىرلاپ .

— ئاستا گەپ قىلمىڭ ! — دېدى قىز ئېھتىيات بىلەن ئەتراپقا قاراپ . — رازىيە ماڭا سىرىنى ئېيتىپ بولۇپ بوينۇمغا ئېسىلىپ قاتتىق يىغلىدى ... — سۆزلەۋېتىپ ئەلانۇرنىڭ ئاۋازى تىترىدى ، تەتۈر قاراپ تۇرۇپ چوچىلىق ياغلىقى بىلەن كۆزىنى ۋە لەۋلىرى ئەتراپىنى سۈرتتى ، — رازىيەنىڭ ھاشىرغا ئۆز سىرىنى بىلدۈرەلمىگىنىگە ئارمىنى كۆپ ... كىم بىلىدۇ ، دوستۇمنىڭ بۇ ساپ مۇھەببىتى خاراب بولۇپ كېتەمدۇ تېخى ... توۋا ، ھاشىر ئەجەبكەنە ، ئۆچ بولۇپ قالدىم ... سىز بايقىغانىنى نېمىشقا بايقىمىدى ، قوپال ، بىپەرۋا بالىمۇ نېمە ؟ خۇدايىم ئاشۇنداق بالىلارغا ئۇچراپ

قېلىشتىن ساقلىسۇن... ئازاب، قىز يالا ئۇچۇن ئازاب...

— ھاشىر بېچەرۋا ئەمەس! — دېدىم مەن قىزغا ئېتىبار بېلدۇرۇپ، — ئۇ تولىمۇ تەلەپچان يىگىت، ئالدى بىلەن ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويىدۇ. ئۇنىڭ قارىشىچە، ئۇلۇغ مەقسەتنى كۆزلىگەن ئادەم ئۇچۇن، ھېسسىياتقا، شەخسىي ھەۋەسكە بېرىلىش ئىرادىسىزلىك سانىلىدىكەن. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ قارىشى بىر تەرەپلىمە بولۇشى مۇمكىن. ئۇ يەنە قاتتىق مىجەزلىك، ئۆڭايلىقچە قىزلارغا ئۆز سىرىنى ئاشكارىلىمايدۇ، لېكىن ياشلاردا بولىدىغان نازۇك ھېسسىياتلارنى، شۇ قاتاردا مۇھەببەت تۇيغۇسىنى قەدىرلەيدۇ. ئۇ قارىماققا تاشتەك قاتتىق، لېكىن باشقا بىرىنىڭ كۆڭۈل ئاغرىقى تارتقىنىنى كۆرسە، دەرھال مومنەك يۇمشاپ كېتىدۇ، تولىمۇ تۇز كۆڭۈل يىگىت!...

سۆھبەت داۋاملاشقان بولار ئىدى، بىزنىڭ نامەت پاپپاسلاپ يېتىپ كەلدى — دە، ھەسەتخورلۇق بىلەن قوپاللىق قىلدى:

— بازار ئوسمان ئىككىڭلارنىڭ بولدى. ئوسمانمۇ بۇغا ئاتتى، ئۇمۇ قولتۇقلاپ يۇردىدۇ. ناكەس، ھاشىر توك ئىككىمىز بولدۇق!...

قىز خىجىل بولدىمۇ، قىزىرىپ كەتتى ۋە لېۋىنى چىشلەپ يەرگە قارىدى. مەن نامەتكە قاراپ تەنە قىلدىم:

— گۈلنىڭ ساپىسى بىلەن بۇينىڭ ساپىسى ئوخشاشلا قارا كۆرۈنگەندەك، ساڭا ھەممىلا نەرسە قارا كۆرۈنىدۇ — دە. دۇنيادا دوستلۇق، بۇرادەرلىك، قېرىنداشلىق دېگەندەك گۈزەل چۈشەنچىلەرمۇ بار!

— ھەممىلا ئىش چىرايلىق گەپتىن باشلىنىدۇ! — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى قىزغا تىكىپ ئوينىتىپ.

بىز ياتاقلارغا قاراپ ئالدىراپ ماڭدۇق.

ياتاق تىنىچ، مەن زادىلا ئۇخلىيالمىدىم. ئاخىر ھاشىرنى

ئويغىتىپ ، تاشيولغا چىقتۇق . تاشلىق يولنى ياقىلاپ خېلىغىچە جىمجىت ماڭدۇق ... قىزنىڭ رازىيە توغرىسىدىكى سۆزى بىزنى چوڭقۇر ئويغا سالغانىدى .

مەن پاراڭ ۋە مۇلاھىزىدىنمۇ كۆرە ، شۇ تاپتا رازىيە بىلەن ئاخىرقى قېتىم قىلغان كوچا سەيلىسىنى ئەسلەشنى دوستۇمغا ئارام بېغىشلايدۇ ، دەپ ئويلىدىم . مەن ئۇنى قولتۇقلاپ كېتىپ بارىمەن . كەچكى تاغ شامىلى بىزنىڭ چاچلىرىمىزنى يەلپۈيدۇ ، ئارىلاپ - ئارىلاپ يىراق - يىراق يەرلەردىن ۋال - ۋۇل قىلىپ ماشىنا چىراغلىرى كۆرۈنىدۇ . بىز يۈرتىمىزدىن ئىككى يۈز نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتا ، تۇنجى قېتىم يۈرتتىن ئايرىلىشىمىز . مەن ئۆزۈمنى ئۇچ دەرۋازىنىڭ بۇك ئىچىدىكى كوچىسىدا كېتىپ بارغاندەك ھېس قىلماقتىمەن . مېنىڭ خىيالىم بۇنىڭدىن ئىككى كۈن ئاۋۋالقى كېچىگە قايتتى .

بىز ياسداق سارايدا ئۆمەر ئەپەندىنىڭ سالماقلىق بىلەن ئېيتقان سۆزلىرىنى بىرلىپ ئاڭلىماقتىمىز . بۈگۈن ئۆمەر ئەپەندى ھاشىر ئىككىمىزنى ئۆزىتىش ئۈچۈن چايغا چاقىرغان . ئۇ بىزنى ئۇنىمىغىنىمىزغا قارىماي ئۇستەلنىڭ يۇقىرىسىغا ئولتۇرغۇزدى . ئۇ سىم كارىۋاتقا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ھاشىرغا قاراپ سۆزلىدى :

— سەن ، ھاشىر ، تارتىنما ، مېنىڭ ئۆيۈمدە ئۆزۈڭنى ئازادە تۇت . ئەلا تەبىئىي ئولتۇرۇۋاتىدۇ ، سەن نېمىشقىدۇر قورۇنۇۋاتىسەن ... مەن سىلەرگە ئۇچ يىل تىل - ئەدەبىياتىدىن دەرس بەردىم . كۆپ تەرىپىم سىلەرگە ياققان ۋە ئىنسان بولۇشنىڭ بىر نەمۇنىسى بولغان بولۇشۇمنۇ مۇمكىن . بۇ مېنىڭ ماختانغىنىم ئەمەس ، بۇنى سىلەر بىلىسىلەر . بۇ ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ماڭا قالدۇرغان يادىكار سۆزلىرىدىن پەر كۆچۈرمە . لېكىن ، راست گەپنى دېيىشكە توغرا كېلىدۇ ، مېنىڭ بىلىمىم چولتا ، ئەتراپلىق بىلىم ئالالمىغانىمەن . بۇ جەھەتتە مەن سىلەردىن نۇرغۇن ئارقىدا . تىل - ئەدەبىياتنى

تاتىلاشتۇرۇپ يۇرۇپ سىلەرگە ئەرس بېرەلمىگۈدەك بولۇپ قالدىم. لېكىن، گەپنى ئازايتساق، مېنى ئۇلگە قىلىساڭلار، خاتالىق بولمىدۇ. مەن سىلەردىن يەنە ئون يىل، يېنگىرمە يىل ئۆتكەندە، كامالەتكە يەتكەن ئادەملەرنىڭ چىقىشىغا ئىشەنچ قىلالايمەن. شۇڭا، ھاشىر، سەن كەلگۈسىنىڭ ئىگىسى، بىزنىڭ ئومىدىمىزنىڭ ئاق-لىغۇچىسى بولغىنىڭ ئۈچۈن پەخىرلەن، ئۆزۈڭنى ئازادە، مەغرۇر تۇتقىن. مۇناسىپ ئىنسانىي غۇرۇرىڭ بولمىغان ئادەملەرنى مەن ياقتۇرمايمەن!

چاي تارتىلدى، تاتلىق ئۇرۇندۇم، مېۋىلەر يېلەن مېھمان بول-دۇق. مۇئەللىم بىزنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇ بىزدىن ئايرى-لىشنى خالىمايدۇ. ئۇ بىزنى تاماق تەييار بولغۇچە زېرىكىپ قالمى-سۇن دەپ قىرائەتخانىسىغا باشلاپ كىردى. ئىشكاپلار كىتابلار بىلەن تولغان، ھەر خىل يېزىقلاردا بېسىلغان ئىلىم ـ پەنگە، بولۇپمۇ تارىخ ۋە تىل ـ ئەدەبىيات بىلىملىرىگە دائىر كىتابلار، رومانلار، رېتى بىلەن تۇپلەنگەن سەككىز خىل ژۇرنال ۋە ئىككى نۇسخىدىن قىلىپ تۇپلەنگەن ئوتتۇز يەتتىنچى يىلدىن بۇيانقى گە-زىتلەر، تۇرلۇك رەسىملەر، يەرلىك رەسساملار تەرىپىدىن سىزىل-غان ھەر خىل كۆرۈنۈشلەر، ۋەزەقىلەر... مەن بۇ ئۆيگە بىرنەچچە قېتىم كىرگەن ۋە ھەر قېتىمدا ئالدىراش بولغىنىمغا قارىماي بىرنەچچە سائەتلەپ كىتابلارنى ۋاراقلاش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزگەنى-دىم، بۇ قېتىممۇ كىتابلارنى سۈغۇرۇۋېلىپ ۋاراقلاشقا باشلىدىم. مېنىڭ مەيلىمچە بولغاندا، شۇ تاپتا ھېچقانداق سۆھبەتمۇ، تاماق ۋە ئىچىملىكمۇ ئارتۇقچە، پەقەت كىتابلار بىلەن يالغۇز قالساملا بولاتتى. مەن ئاچ كۆز بالا مول يېمەكلىكلەر تولغان شىرەگە ئۆزىنى ئاتقاندەك، قايسىسىنى ئېلىپ، قايسىسىنى ئوقۇشۇمنى بىلمەي، قىزىقىش ۋە قىزغىنلىق بىلەن كىتابلارنى ۋاراقلايتتىم، ئىچ ـ ئىچىمدىن ھاياجانلىناتتىم، كىتابلارنىڭ مەزمۇنلىرىنى بىر

يولىلا ئۆزۈمنىڭ قىلىۋېلىش ئىستىكى بىلەن ھەپىزەتلىنەتتىم.

— سەن ئەلا ، بۇگۈنچە ئۆزۈڭنى يىزىڭغا مەيلىمنىزگە تاپشۇر-غىن ، — دېدى ئۆمەر ئەپەندى كۈلۈمسىرەپ ، — خاتالاشمىسام ، بىرنەچچە كىتابىمنى سورايدىغانىدەك قىلىسەن ، مەن ساڭا ئېيتىمچۇ قويماي ، مەن ھېچكىمگە كىتاب بەرمىگەنمەن.

— ۋاي — ۋۇي ، بۇ كىتابلار ئۇنىڭ جېنى ، — دېدى ئۆمەر ئەپەندىنىڭ ئانىسى بايقاتىن دەرپەردە سىرتىدىن قاراپ تۇرۇپ گەپنى ئاڭلىۋېلىپ ، — بالىلارغا ئاياغ ئالىدىغان پۇل بارمۇ ، گۆش ، چاي ، قەنت ، گىزەك ئالىدىغان پۇل بارمۇ ، ھەممىسىگىلا كىتاب ئالدى ، بىر قېتىم ئېخى قارا قىشتا بۆكچان قىلىۋىدى ، قولاقچا ئال دەپ پۇل بەرسەم ، شۇنىڭغىمۇ كىتاب ئاپتۇ ، ئەمىسە ئوماي ئوغلىنىڭ قىلىقلىرىنى زوقمەنلىك ۋە پەخىرلىنىش بىلەن سۆزلەپ ، قاپاقلىرىنى سوزۇپ قويدى . ئۆمەر ئەپەندى :

— راست گەپنى ئېيتسام ، بۇ كىتابلارنى نېمىگە يىغىۋاتقىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن . تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىشقا مەن يارىمايمەن . قىزىم بۇ ئىشنى قىلالىسا ، دېمەك ئەمگىكىم بىكار كەتمىگەن بولىدۇ . ناۋادا ، بىرەر نەۋرەم قىلالىسىمۇ ، مەن بەھۇدە ئىش قىلمىغان بولىمەن . مېنىڭ يايلىقىم ، خوشاللىقىم ، جەمئىيەتكە كۆرسەتكەن ئەڭ چوڭ خىزمىتىممۇ مۇشۇ كىتابخانام دەپ قارايمەن . مانا بۇلار ئۇيغۇر كلاسسىك شائىرلىرى توغرىسىدا يېزىۋاتقان ماقالەم . يەنە ل . مۇتەللىپ ، ئەنۋەر ناسىرى ، بىلال ئەزىزى ، نۇر بوساقوفلارنىڭ شېئىرلىرىنى نەشرگە تەييارلىماقچىمەن . ناۋادا قولۇمدىن كەلسە ، ھاياتىمنىڭ ئاخىرىدا بولسىمۇ يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ تارتىپ مۇتەللىپكىچە بولغان شائىرلارنىڭ ھاياتىغا ۋە ئىجادىيىتىگە دائىر بىر رىسالە ئېشلىمەكچىمەن .

— كىتابلار توغرىسىدا گەپ بولسا ، دادام ھەممىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ ، — دېدى رازىيە كۈلۈمسىرەپ ، — دادا ، ھازىرمۇ ئۇنتۇپ

قالدىڭىز ! مۇنۇ مېھمانلارنى گەپ بىلەنلا كۈتۈشكە بولمايدۇ ، قېنى سارايغا چىقايلى ، غىزا سوۋۇپ قالمىسۇن .

ئۆمەر ئەپەندى كىتاب جاۋىنىنىڭ ئالدىدا زېرىكمەي كۆرگەزمە چۈشەندۈرگۈچىسىدەك هامان سۆزلەيتتى :

— ئۆي كىچىكلىك قىلمۇاتىدۇ . مەن يېڭى جاۋەن ، ئىشكاپ-لارنى ، رەسىملەر ئۈچۈن رامكىلارنى بۇيرۇتۇپ قويدۇم . هازىرقى سارايغا كىتابخانامنى كۆچۈرىمەن ، يەنە ئون ـ يىگىرمە يىلدىن كېيىن قانداق كىتابلار چىقار تېخى ! هەي ، ئىنسان دېگەنىنىڭ ئۆمرى قىسقا ، هېچبولمىسا سەكسەن ياشقا كىرسەمىدىم دەيمەن ، يەنە قىرىق يىل كىتاب يىغالايتتىم . مېنىڭ كىتابلىرىم كەلگۈسىدە كۆچىكە ، جەمئىيەتنىڭ چاقىنى ئىلگىرىلىتىدىغان قۇۋۋەتكە ئايلىنىدۇ . شۇ چاغدا ، قىزىدىم ، دادىڭىزنى بۇنداق ئەيىبلىمەيدىغان بولىسىز .

مەن كىتاب ۋە بىلىم توغرىسىدىكى گەپ بىلەن ئۆز هاياتىغا خۇشاللىق تاپالايدىغان ئادەمگە تىكىلىپ قارىدىم ، ئۇنىڭ قاڭشار-لىق چىرايلىق بۇرنى ، خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان مېهرىبان كۆزلە-رى ، يۇمىلاق يۈزىگە ياراشقان كۆتمەك قارا بۇرۇتى ئۇنى شۇنداق تەبىئىي يېقىملىق قىلىپ كۆرسەتتىمىكىن ياكى كىتاب ـ ئىلىم توغرىسىدىكى گەپلىرى مەندە مۇهەببەت قوزغىدىنمىكىن ، ئەيتاۋۇر ئۇ ماڭا تولىمۇ گۈزەل بىر ئادەم بولۇپ تۇيۇلدى ... مەن ئۇنىڭدىن كىتاب سورىماقچىدىم ، لېكىن ئۇنىڭ كېيىنكى گەپلىرىنى ئاڭلاپ يالىتايدىم .

ئۇ بىزنى يەنە سارايغا تەكلىپ قىلدى ، مەن ئاياغلىرىمنى تەسلىكتە تاپىسىدىن يۆتكىدىم .

بىز مۇئەللىمنىڭ زورى بىلەن ئاز ـ تولىدىن ئىچىشتۇق ، سېخىي ساهىبخانىنىڭ مول داستىخىنى بىلەن تەستە خوشلاشتۇق . ئۆمەر ئەپەندى ئىچىملىكنىڭ كۈچى بىلەن هاياجانلىنىپ ، بىزنى

قـۇچاقـلاپ ، پىشـانىلىرىمىزدىـن سـۆيدى ، ھەتتا كۆزىگە ياش ئالدى...

بىز كوچىغا چىققاندىلا ، ئۆمەر ئەپەندى بىزنى دەرۋازا ئالدىدا قولىنى كۆكسىگە قويۇپ ئۇزاتتى . رازىيە بىز بىلەن بىللە قايتتى .

بىز كېچىسى مەكتىپىمىزگە قايتتۇق . ئىككى قاسىنقى بۇك تېرەكلىك ئۇچ دەرۋازا كوچىلىرىنىڭ بىرىدە كېتىپ بارىمىز . تېرەكلەرنىڭ تۆۋىدىكى ئېرىقلاردا شوخ سۇ چۇرۇقلايدۇ . شاخلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن تېرەكلەرنىڭ كۆمۈش رەڭ يوپۇرماقلىرى ئاي يورۇقىدا ئاق كېپىنەكتەك غىلىلداپ ، گويا ئاسماندىن كۆمۈش تەڭگە تۆكۈلۈۋاتقاندەك بىلىنىدۇ . ئاشۇ تىنىمسىز چاۋاك چېلىپ ، پىچىرلىشىپ تۇرىدىغان شوخ يوپۇرماقلار سەيلىمىزگە ھەۋەسلەنمەكتە . ئۇلار گويا : «ھە ، تېرەكلەر دالدا تۇرۇۋېلىڭلار ، بىز سەلەرگە سايەۋەن» دېيىشىۋاتقاندەك تۇيۇلدۇ... ھاۋاسى ساپ ، جىمجىت كېچىدە ئاللىقەيرلەردىن گارمون بىلەن ناخشا ، نەغمىلەر دىندۇر مەست ئادەمنىڭ قوپال ۋارقىراپ دەرۋازا ئۈرۈشى ، چوڭ كوچىدىن ئۆتكەن خادىكىنىڭ قوڭغۇراق ، باغلاردىن شوخ قىز - يىگىتلەرنىڭ جاراڭلىق كۈلكىلىرى ئاڭلىنىدۇ... ئوڭ يېنىمدىن رازىيە ، سول يېنىمدىن ھاشىر قولتۇقلىۋالغان . بىز كەلگۈسى ھاياتىمىز توغرىسىدا ، بولغۇسى ئۇچرىشىلار توغرىسىدا سۆزلىشىپ كېتىپ بارىمىز .

— ئىلىم - پەن بويىچە تۆھپە يارىتقانلارنىڭ باش قوشۇش يىغىنىدا ئۇچرىشىپ قالساق ، — دېدى ھاشىر ھاياجان بىلەن ، — ئەلا چوقۇم سەھنىدە ، بىز پەگادا بولىمىز - ده ! بۇ ئەلا ئۆزىنىڭ ئەدەبىياتشۇناسلىقى بىلەن جەزمەن تېزلا تونۇلىدۇ . لېكىن ، فىزىكا ، خىمىيە ، ماتېماتىكىدا تونۇلماق يۇق گەپ . باشقىلار ئاتوم ، ئېنېرگىيە ، ئېلېكتر نۇرلىرى توغرىسىدا سۆزلىشىدۇ ، بىز تېخى ئالىي ماتېماتىكىنىڭ بوسۇغىسىنى كۆرمىدۇق . قىسقىسى ، بىز

www.uyghurkitap.com

كەشپىياتىگە مەس ، دورامچىلىقنىمۇ قامىلاشتۇرالمايمەن ، ئۇنداق ئىش دەيمەن ، ئەلادا لومونوسوفنىڭ كاللىسى بار ئىدى ، لېكىن ئۇ لۇشۇننىڭ يولىنى تاللىۋالدى... ئۇ مېنى گەپ بىلەن چېقىپ يولۇپ ، رازىيەگە ھۇجۇم ئۆتتى.

— ئەمما مىندىلىق ھايات بولغان بولسا ، جەزمەن مۇشۇ رازىيەنى شاگىرتلىققا ئالاتتى جۇمۇ . نېمىشقا دېگەندە ، ئاڭلىساڭ ، رازىيە تەجرىبىخانىدىن چىقمايدىنكەن ئەمەسمۇ ؟ نوبىلمۇ تەجرىبە قىلىشۇبرىپ ئاخىر پارتلاتقۇچ دورىنى ئاپقان . رازىيە جەزمەن خىمىيىدە نەتىجە قازىنىدۇ . مىندىلىق ئاق قالدۇرغان ئىلىمىيەتلاردىن بىرنەچچىنى تاپامدۇ ، تېخى !

— تولا شاڭخو قىلماڭ جۇمتۇڭ — دېدى رازىيە كۈلۈپ ، — سىزچۇ ، ئۇيغۇرلاردىن دىرىژابىل ياسىغان تۇنجى ئالىم سىز بولامسىز تېخى !

— جەمئىيەت چاقىنى كەينىگە پىرقىرىتىدىغان دېمەكچىمۇ سىز ، — دېدى ھاشىر كۈلۈپ ، — ئىنسانىيەت ئاكىتاغا قەدەم قويسۇنتۇ ، مەن دىرىژابىل ياسىغۇدەكمەن ، لەگلەڭ ياساپ دېمىدىم ئىز ياخشى .

— ئىزنى ئېسە دىرىژابىلمۇ بىر يېڭىلىق ، — دېدى رازىيە كۈلۈپ ، — ھەيۋىتۇ . ئىشقىلىپ يېڭىلىقلارنى پارىتىپ يېغىنغا قاتناشقۇقمۇ دەيلى ، ئەنىلا سىز سەھنىدە ، بىز پەگاداغا ئولتۇرۇپ قالارمىزمىكىن !

— ئەدە ئولتۇرسامۇ ، بىلىمىلەرنى كۆرۈپ قالساملا ۋارقىراپ قىزارىمەن — دېدى ھاشىر ، — سىلەرگە قاراپ ئۆزۈمنى ئاتمەن !

— «بېرلىننىڭ تەسلىم بولۇشى» دېگەن كىنودىكى ئالىيوش بىكىدەكمۇ ؟ رازىيەنى «ناتاشا» دەپ ۋارقىراپ يۈرمىگىن يەنە — دەۋەتتىم مەن چاقچاققا يۆلەپ تۇرۇپ .

بىر دەملا رازىيەنىڭ مېنى قولتۇقلاپ تۇرغان قوللىرى تىترەدى ـ دە ، بىلىكىمدىن ئاجرىدى . مەن ئۇلارغا چاقچاق قىلدىم :

— پاھ ، نازۇكلۇقتىنى ! توگادەك سىلىقلار بىر مېڭىۋىلىڭلار ئەمىسە !

ـ مەن ئالغا قاراپ ئىلگىرىلەپ كەتتىم .

رازىيە ماڭا يېتىشىۋالدى ـ دە ، ھاسىراپ تۇرۇپ :

— بۇنداق قىلسىڭىز رەنجىيمەن . قورقمەن ، مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىشتىن قورقمەن ، — دېدى . ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى .

— ئۇ سىز بىلەن يالغۇز ئايلىنىشىنى چىن كۆڭلىدىن خالايدۇ . ئۇ پاك كۆڭۈل يىگىتتۇ ، نېمىسىنى قورقۇنچلۇقكەن ؟

— پاك كۆڭۈل ئادەمنۇ بەزىدە قورقۇنچلۇق بولىدۇ ...

— ئەتىدىن باشلاپ بىز ئايرىلمىز ، بىر ـ بىرىمىزگە زار بولىمىزغۇ ، رازىيە ؟

— ئامال قانچە ؟— دېدى قىز ئازاب بىلەن ئۇھ تارتىپ . ئىنسان يىراقتا تۇرۇپ ئۇن ـ تىنسىز سىر داشلىشالايدىكەن بىرىگە قەدىرى ئۆتۈلىدۇ .

شۇ چاغدا ھاشىر يېقىنلاپ كەلدى . رازىيە يالغاندىن چاقاقلاپ كۈلدى . ئۇ گەپنى چاقچاققا ئۇرۇدى :

— سىز ئەلا مېھمانلىق بىلەن ساقلاڭ جۇمۇڭ ، ھازىرچە مەن ساھىبخانىمەن . بىلىپ قويۇڭ ، مېھمان دېگەن قويدىن ياۋاش دەيدىغان ، سىز قوي ئەمەس ، شۇ ئاپىتا تۇلكە ...

قىز قوپال ئوخشىتىۋىتىدىن نومۇس قىلىپ ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى ياپتى ـ دە ، مېنىڭ قوللىرىمغا ئېسىلىپ :

— ئەپۇ قىلىڭ ، قوپاللىق قىلىپ قويدۇم ! — دېدى .

— پاھ ، نەدىن ئۆگەندىڭىز بۇنچىلىك رەھىمدىللىقنى ...

www.uyghurkitap.com

ـ مەن ھاشىرغا ئاڭلىتىپ سۆزلىدىم . شۇ چاغدا ھاشىر مە-
نىڭ سول بىلىكىمدىن قولتۇقلاپ : [illegible]
[illegible] — رەھمدىللىق كۆڭۈنۈڭ ئۆگىنىشىڭ ھاجەتتى يوق ، — دېدى
نېمىگىدۇر تەنە قىلىپ ، — رەھمدىللىق ، كۆڭۈلچەكلىك ئىرادە-
نى بوشاشتۇرىدۇ . بۇنى پىسخولوگىيە ئىسپاتلىغان . كۆڭۈلچەك-
لىك ئادەمنى سىرا ساقلىماس قىلىپ قويىدۇ...

[illegible] — سىر دېگەن ھامان ئېچىلمايدىغان ساندۇقتىكى بايلىق ئە-
مەسقۇ ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭ گېپىنىڭ مەنىسىنگە چۈشىنىپ .

— گۇلنىڭ ئېچىلىدىغان ۋاقتى بولدۇ . ۋايىغا يەتكۈزمەي
ئۇنى مەجبۇرەن ئېچىلدۇرىمەن ، دېسەڭ ، ئۇلتۇرسەن . سىرمۇ
خۇددى شۇنداق . قېنى ئەمسە ، بايىقى كوچىنى يەنە بىر قېتىم
ئايلىنىشنى تەكلىپ قىلسام ، كىم قارشى چىقىدۇ ؟

— مەن ئىككى قولۇمنى كۆتۈرۈپ قوللايمەن ، بەردىبىر
مۇنازىرە بولىدىغان ئوخشايدىغۇ ، — دېدى رازىيە بىردىنلا مەيۈسـ
لىنىپ .

تولۇن ئاي ئۇنىڭ يۈزىنى تولۇق يورۇتتى . مەن ئۇنىڭ غەمـ
كىن كۆزلىرىگە قارىدىم . ئۇنىڭ چىرايلىق قوي كۆزلىرىدە ياش
يالتىرىغاندەك بىلىنىدۇ . لېكىن ، غەمكىنلىك ئۇنى تېخىمۇ گۈزەل
قىلىپ كۆرسەتمەكتە : زىلۋا رەڭ كۆڭلەك ، ئاق ياقا ، ئۇزۇن
ئىككى ئۆرۈم چېچى ، زىلۋا بويى ، ئىلىپتەك توز ، قاڭشارلىق
بۇرنى ئاستىدىكى گۈدەكلىك كۈلكىسى ئويناپ تۇرىدىغان ئوماق
لەۋلىرى... ئۇيغۇر گۈزەللىكىنىڭ ھەممە بەلگىلىرى توپلانغان بۇ
قىزنى تولىمۇ يېقىملىق قىلىپ كۆرسەتمەكتە ئىدى .

«بەختلىك دوستۇم ھاشىر ، مۇنداق قىزنىڭ كۆڭلى-ئۇچۇن
يۇمشاق ۋە قىزغىن بولۇشۇڭ لازىم ئىدىغۇ ، لېكىن سەن قاتتىق
ۋە قوپالسەن . بۇ ئەيىبىڭ بىلەن مۇنۇ ئوماق قىزنى ۋە ئۆزۈڭنى
بەختسىز قىلساڭ ، بۇ ئازابقا مېنىڭ يۈرىكىم چىدىمايدۇ...» دەپ

ئويلىدىم . . . . . .

— نېمىشقا مەيۇسلىنىسىز ، رازىيە ؟ بىز ۋاقىتلىق ئايرىلىمىز ، لېكىن مەڭگۈ . . . . . .

— مەڭگۈ كۆرۈشمەيمىز دېمەكچىمۇ ؟ — دېدى قىز زورىغا كۈلۈپ .

— ياق . . . مەن . . . . . .

— ياق دېمە ، شۇنداق بولۇشىمۇ مۇمكىن ! . . . — ھاشىر يەنە قوپال گەپ قىلدى .

«ياشلىق نازۇكلۇقىنى تەلەپ قىلىدۇ . ئۆتكۈزگەن بىر قوپاللىقىڭ ، بىر خاتالىقىڭ ئۈچۈن ، ئۆمۈر بويى پۇشايمان قىلىشىڭ ، ئۆزۈڭگە كايىشىڭ مۇمكىن ، ۋاقتىنى ئۆتكەندىن كېيىن خاتانى تۈزەتكىلىمەيسەن ، پەقەت كۆڭلۈڭدە بىر ئۆچمەس داغلا قالىدۇ . . . » مەن ئاشۇنداق ئويلىدىم — دە ، ھاشىرنىڭ ئەيىبىنى تۈزەتمەكچى بولۇپ ، ئىلاج بار ئۇلارنى كۆپرەك سۆزلىتىشكە ، ئۆزۈم ئازراق سۆزلەشكە قارار قىلدىم .

— بىز يەنە كوچا ئايلاندۇق . ئۇلار ئىككىسى يەنەمىنى قولتۇقلىشىۋالدى . بىز بۇ قېتىم جاپالىق جايغا بارماستىنمۇ شان — شەرەپ قازانغىلى بولامدۇ دېگەن تېمىدا راستىنلا تالاشتۇق . بۇ مەسىلىدە ھاشىر ئىككىمىزنىڭ پىكرى ئوخشاش ئىدى . مەن قىزنىڭ روھىي ئىنتىلىشلىرىنى بىلىش ئۈچۈن ، ئەتەي ئۇنى كۆپرەك سۆزلەتتىم .

— قاراپ تۇرۇڭلار ، بۇ مەسىلىدە پۈتۈن مەكتەپ يۈيۈچە مۇنازىرە قوزغايمەن ، — دېدى قىز قوللىرىنى ھاۋادا ئوينىتىپ تۇرۇپ ، — شان — شەرەپ قازىنىمەن دەپ نەدە قىيىنچىلىق بار يەرنى ئىزدەپ يۈرۈش تەۋەككۈلچىلىك ، خىيالپەرەسلىك ، ھەرقانداق ئوڭۇشلۇق ، بىرقەدەر شارائىتى ياخشى جايلاردىمۇ شان — شەرەپنىڭ يۇقىرى پەللىسىنگە چىققىلى بولىدۇ . مۇنداق جايدىمۇ قىيىنچىلىق ئۆز — ئۆزىدىن پەيدا بولۇپبېرىدۇ . گەپ سىزنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭدىن قېچىش ـ قاچماسلىقىنى زدا . مەسىلەن ئالايلى ، كۆزچا-
گىن ، ۋۇيۇندۇلار جىسمانىي ئاجىزلىقنى بولمىغان تەقدىردىمۇ
بەربىر سۆيۈملۈك ئادەملەر بولۇشۇرگەن بولاتتى ، چۈنكى ئۇلار
ھامان باشقىلاردىن ئۆزلىرىنىڭ ئالىيجاناب ئىكەنلىكىنى باشقا يول-
لار بىلەنمۇ ئىسپاتلايتتى ـ دە !

— بۇ دېگىنىڭىزگە قارشى ئەمەسمەن ... لېكىن ... قىيىن شارا-
ئىت ئىنسان ئىرادىسىنى سىنايدىغان بىر دىنبىر ئۆلچەم . بۇنى مەن
ئاددىي مىساللار بىلەن سىزگە ئىسپاتلاپ بېرىمەن !

دوستۇم ھاشىر قىسقا ، لېكىن قايىل قىلارلىق قىلىپ سۆز-
لەيتتى . ئۇنىڭ تەمكىن ئاۋازى ، جانلىق مىساللىرى ، شۇ تاپتا
مېنىمۇ چوڭقۇر ئويغا سالغانىدى . رازىيە ئاخىر ياتاقنىڭ ئالدىغا
كەلگەندە بىز بىلەن قول ئېلىشىپ خوشلاشتى ، ماڭار ۋاقتىدا :

— مەن سىلەرنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ئەڭ مۇشەققەتلىك
يېزىلىرىغا باريمىز ، دېگەن نىيىتىڭلاردىن قايتمىشىڭلارنى ئۈمىد قە-
لىمەن . مەن ئىسپاتلاپ بېرەلمىدىم ، ئەمما ئۆز يۈرتىمىزدا بول-
ساڭلار ، كىشىلەرنىڭ كۆزىگە چېلىقمىساقمۇ ، كۆڭۈللۈك ، بەخت-
لىك ۋەقشان ـ شەرەپ ئىگىسى بولۇپ ھايات كەچۈرگەن بولاتتۇق .
خەير ، مەن سىلەرنى قايىل قىلىشقا ئاجىزلىق قىلدىم ! — دېدى .

مەن قىزنىڭ كۆزلىرىدىن مۆلدۈرلەپ ياش ئاققىنىنى كۆر-
دۈم . ئۇ يۈزىنى ئالىقانلىرى بىلەن توسىغىنىچە ياتقىغا قاراپ
يۈگۈردى .

بىز رازىيە بىلەن ئەنە شۇنداق خوشلاشقانىدۇق ...

بىز ۋۇتەي تاشيولىدا ئۇزاققىچە جىمجىت ماڭدۇق . ئاي نۇرده
ئاپئاق بۇلۇتلار ئارىسىغا كىرىۋېلىپ بىزگە يېنىچە قارايتتى ، نۇرده
يۇزىدىن چۈمپەردىسىنى ئېلىۋېتىپ كۈلۈپ قارايتتى . سالقىن تاغ
شامىلى چاچلىرىمىزنى يەلپۈيتتى ، جانغا ئارام بولاتتى .

مەن خىيالدىن سەگىپ ھاشىرغا بۇرۇلدۇم :

— خوشلاشقان ئاخشىمى رازىيەتنىڭ كۆزىدىن تېمىشقا ياش قۇيۇلدى؟ سېنىڭچە، ئۇ مۇھەببەتنىڭ بەلگىسى ئەمەلسىمۇ؟

— دۇنيادا مۇھەببەتتىنمۇ كۈچلۈك نەرسىلەر بارغۇ. مەسىلەن، مەغرۇرلۇق! — دېدى ھاشىر قوپالراق ئاۋازدا، — كۆز يېشى — ئۇنىڭ مەغرۇرلۇقىنىڭ ئالامىتى. ئۇ بىزنى قايىل قىلالماي قالغىنىغا يىغلىدى.

— ئەخمەق!

— مېنى ياخشى كۆرىدۇ دەپمۇ ئويلاپلى. بەزىبىر ئۇنىڭ مۇھەببىتى جۇدۇن كۆرمىگەن مايسىغا ئوخشايدۇ. مەن ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈكرەك نەرسىنى تەلەپ قىلىمەن!

— بۇ سېنىڭ ئەخمەقلىقىڭ! — دېدىم مەن خاپا بولۇپ، — مېنىڭچە سەن ئاشۇ قىزنىڭ كۆڭلىنى دەپ بولسىمۇ قېلىشىڭ لازىم ئىدى، ئىككىڭلارلا بەختلىك بولغان بولاتتىڭلار!

— ئەخمەق، — دېدى ھاشىرمۇ قوشۇمىستى تۇرۇپ، — مەن ئۆز خاھىشىمنىڭ توغرىلىقىنى، مەسىلەن، خەلقنىڭ ئېھتىياجى، مېنىڭ خاھىشىم ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ چىققان ئادەممەن! يولۇمدىن قېيپقالسام، مەن ئۇ چاغدا قىزنىڭ ئالدىدا قەدىر-قىممىتى يوق بىرنېمىگە ئايلىنىپ قالمامدىمەن. مەن ئۆزۈمنىڭ ئىرادىلىك ۋە قەتئىي ئادەم ئىكەنلىكىمنى بۇنىڭدىن كېيىنكى ھايات-تىم بىلەن ئىسپاتلايمەن. ناۋادا، رازىيە مەن ئويلىغاندەك ئىرادىلىك ۋە پەزىلەتلىك قىز بولسا، ھايات بىزنى سىنايدۇ تېخى!

بىز يولدىن سىرتقا چىقىپ قالدۇق، ماشىنىلارنىڭ دالدىسىدا ئىككى گەۋدە بىر-بىرىگە يېقىن تۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتاتتى. ھاشىر ئۆز خىيالى بىلەن، مەنمۇ پەرۋا قىلمايلا قويدۇم. ئىككىمىز كۆتەكنىڭ ئوستىگە ئولتۇردۇق. ھېلىقى گەۋدىلەر قولتۇقلىشىپ بىزنىڭ يېنىمىزدىكى بىر ماشىنىنىڭ دالدىسىغا ئۆتتى.

— سىز مېنى تولا قىيستىماڭ، — دېدى قىز. بىز قىزنى

www.uyghurkitap.com

توتۇدۇق. ئۇ زۇلخۇمار ئىندى ؛ — مېنىڭ يەنە ئىككى يىللىق ئوقۇشۇم بار تېخى. بىز خەت ئارقىلىق قالغان گەپلەرنى سۆزلىشەيلى !

— سىزلا ھەيۋە دېسىڭىز ، مەن بىز ئامال قىلىپ ئۇرۇمچىدە قالىمەن . مېنىڭ مۇھىم ئورۇنلاردا تۇغقانلىرىم بار ، ئۇلارنىڭ قولى نەگە سۇنسا شۇ يەرگە يېتىدۇ . مەن جەزمەن ئۇرۇمچىدە قالالايمەن ! — دېدى ئوسمان ئالدىراپ سۆزلەپ .

— سىز بايانىن ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتىنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ ، ئەڭ قىيىن جايلارغا بېرىپ جەلقە خىزمەت كۆرسەتىشكە ماقۇل دەۋاتاتتىڭىز . سىز ئۇرۇمچىدە قالىمەن دېسىڭىز ، دوستلىرىڭىز نېمىدەپ ئويلايدۇ . ئىرادىسىز ، شەخسىيەتچى دېسە قانداق قىلىسىز ؟

— نېمە دېسە مەيلى . مەن سىز بىلەن تونۇشقىنىم ئۈچۈن ، چەكسىز بەختلىكمەن . كەلگۈسىدە تېخىمۇ بەختلىك بولۇشىمىز ئۈچۈن ، مېنىڭ ئۇرۇمچىدە قېلىشىمغا ماقۇل دەڭ . زۇلخۇمار ، بىلەمسىز ، مەن شۇ تاپتا سىزدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلالمايمەن . بىر كىچىك ، توپلىق يېزىدا قانداقمۇ ئىككى - ئۈچ يىلنى ئۆتكۈزەلەيمەن ؟ سىزدىن ئايرىلىپ ياشاش قانچىلىك ئېغىر ، بىلەمسىز ؟

— نېمە دەۋاتىسىز ؟ ! — دېدى قىز ئۇنلۇك قىلىپ ، — بۇنداق دېسىڭىز مەن دوست بولۇشتىن يالتىيىمەن . بىلىپ قويۇڭ ، مەن تېخى سىزنى ياخشى كۆرگىنىم يوق . مېنىڭدىكى ھېسسىيات — دوستلۇق ھېسسىياتى . مەن سىزنىڭ ماشىنىدا تۇرۇپ سۆزلىگەن سۆزلىرىڭىزگە قاراپ ، دوست بولۇشقا بولىدىغان ئوت يۈرەك يىگىتكەن دەپ ، سىز بىلەن تونۇشتۇم . بايانىن كەلگۈسى - ئارزۇلار توغرىسىدا پىكىرلەشتۇق . بۇنداق ئورۇنسىز گەپلەرنى قىلىسىڭىز ، خەير ، كۆرۈشكىنىمىز شۇ بولسۇن !

— زۇلخۇمار ! مەن ، مەن سىزنىڭ ھەرقانداق شەرتىڭىزگە

كۆنىمەن. بايا تىن ئېيتقانلىرىم ئىناۋەتسىز! ھەممە ئىش ئىسىز دېگەندەك بولسۇن! [illegible] قىز گەپ قىلمىدى. ئىشىنىڭ يامىنىغا ئۆرۈلمەسلىكىنى كۆزدە تۇتۇپ ئىز ئورنىمىزدىن تۇرىدۇق ۋە ئۇلارنى كۆرمىگەنگە سېلىپ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ، ياتاققا قايتتۇق.

بىردەمدىن كېيىن ئوسمانمۇ قايتىپ كىردى. ئۇ كارىۋىتىدا ئولتۇرۇپ ئارقا - ئارقىدىن تاماكا چەكتى. [illegible]

مەن ئوڭدا يېتىپ ھاشىرنىڭ رازىيە توغرىسىدىكى سۆزلىرى بىلەن ئوسماننىڭ يالۇرۇشلىرىنى سېلىشتۇردۇم، ئوسمان ئۇ- چۇن خىجىل بولۇپ ئوڭ يېنىمغا ئۆرۈلۈۋالدىم. ئوڭ يېنىمدا ھاشىرمۇ ئوڭدا يېتىپ تاماكا چەكمەكتە ئىدى. «ھاشىر جەزمەن رازىيە توغرىسىدا ئويلاۋاتىدۇ. ئۇ رازىيەنى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن ئۇ ئارتۇقچە تەلەپچان، قىزدىن ئۆز ۋۇجۇدىدا تېخى يېتىلمىگەن نەرسىلەرنى تەلەپ قىلىدۇ. بۇ ئۇنىڭ خاتاسى. ياق، كىم بىلە- دۇ، ئۇنىڭ توغرىمۇ تېخى! ئوسمانچۇ؟ ئۇنىڭغا قىزنىڭ تەلىپى ئېغىر كېلىۋاتىدۇ. ئۇ شۇ تۇرقىدا جەزمەن ئۇرۇمچىدە قېلىشنىڭ باشقا ئامىللىرىنى، زۇلخۇمارنى كۆندۈرۈشنى ئويلاۋاتىدۇ. ئۇنىڭ نېمىگە ئىنتىلىۋاتقىنى ناھايىتى روشەن» دەپ ئويلىدىم.

3

بىز ئالتىمىز ئۈچ كۈندىن بېرى تەقسىمات كۈتۈپ ياتماقتە- مىز، زېرىكسەك نەنلىياڭ كىتابخانىسىنىڭ بوسۇغىسىدىكى پەلە- پەيدە ئولتۇرۇپ كۈن ئۆتكۈزىمىز. ئۇرۇمچىگە كەلگەندىن بېرى ئاۋات شەھەرنىڭ ھەممىلا جايلىرىنى كۆرۈپمۇ بولدۇق. شەھەر بىزگە ناھايىتى ياقتى. بولۇپمۇ شەھەردە ئېلىم - مەرىپەت، مەدە- نىيەت ۋە يېڭىلىققا ئىنتىلىش يۈكسەك ئىدى. كەچقۇرۇنلۇقى ھەر

www.uyghurkitap.com

خىل مەكتەپ ئىزناكلىرىنى تاقىغان ئوقۇغۇچىلار. ھەر خىل ياساق-
غان قىز - يىگىتلەر ، پەن ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت ئەربابلىرى
توپ - توپى بىلەن سەيلە قىلىشاتتى . دوقمۇش - دوقمۇشلار دا
سۆھبەت ۋە چاقچاقلار قىزاتتى...

ئوسمان بىلەن نامەت پات - پاتلا كەچقۇرۇنلىرى يوقاپ كېتە-
دىغان بولۇۋالدى . بىز ھاشىر ، قۇرماش ، تاش ، تۆتىمىز ، بىر
توخۇنىڭ چوجىلىرىدەك بىللىلا يۇرۇشەتتۇق . بىز ئۇچۇن قىزىق
تاماشا ، پەلەمپەيدە ئولتۇرۇپ كوچىدىن ئۆتكەنلەرنى كۆرۈش
ئىدى .

بۇگۈنمۇ كەچكى تاماقتىن كېيىن كوندىكى جايىلىرىدا ئولتۇ-
رۇشتۇق .

— تېزرەك جەنۇبىي شىنجاڭغا ماڭساق بولاتتى ، — دېدى
قۇرماش ئىچى پۇشقانلىقىنى بىلدۈرۈپ . — مەن يېزىدا يەنە ئۇن
يىل ئىشلەپ ، ئاندىن كېيىن بۇ شەھەرگە كېلىمەن . ئۇ ۋاقىتدا ،
ئاۋۇ ئادەمدەك ئوتتۇز ياشلىق ، راسا قۇرامىغا يەتكەن مائارىپچى
بولىمەن !

- ئۇ قولىنى بېگىز قىلىپ ، كۆل رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا
كىيگەن ، سەل تاقىر باش بولسىمۇ ، چېچى ئۆزىگە يارىشىقان ، قارا
گالستۇك تاقىغان ئادەمنى كۆرسەتتى . مەن ئاستا ئۇنىڭ قولىنى
چۈشۈرۈشكە شەرەت قىلدىم . ھېلىقى ئادەم يالت قىلىپ قار-
دى - دە ، بىزنى كۆرۈپ كۈلۈمسىرىدى ۋە بىز تەرەپكە قاراپ
كەلدى .

— ساۋۇتوف ! — دېدى ھاشىر ئورنىدىن تۇرۇپ . بىز ھەم-
مىمىز شۇ چاغدىلا ئۇنى تونۇدۇق . بۇ ئادەم بىزگە پىداگوگىكا ۋە
پسىخولوگىيە دەرسلىرىگە يېرىم يىل كىرگەن كېيىن تۇيۇقسىزلا
يوقاپ كەتكەن ساۋۇتوف ئىدى . مۇئەللىملەر ئۇنى بىلمەي چوڭ-
قۇر سۆزگە چۆمۈر دەپ ماختىشاتتى .

— قانداق ئەھۋالىكلار؟ بەللى، ئەلا ؛ ھاشىر ، قورماش ، ھە ، تاشپولات !— ئۇ بىر - بىرلەپ قول ئېلىشىپ ئىسىملىرىمىزنى ئاتاپ چىقتى - دە ، — تۇتۇقۇن ئوسمان بىلەن نامەتنى تانسىدا كۆرۈپ قالدىم . ئوسمان سىلەرنىڭ كەلگەنلىكىڭلارنى ئېيتتى . مەن سىلەر بىلەن كۆرۈشمەن دەپ ئەتەي بۇ ياققا كەلگەنىدىم . قېنى يورۇقلار ، بىللە ماڭغاچ پاراڭلىشايلى ،— دېدى .

— بىز ئۇنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ئىككىدىن بولۇپ ياندا شتۇق . ئۇ ناھايىتى قىزغىن ، خۇش چاقچاق ئىدى . بىردىنلا ئۇ ھاشىر ئىككىمىزنى قولتۇقلىۋالدى - دە ،

— بۇ كۆك چاپانلارنى كاستۇمغا ئالماشتۇرىدىغان ۋاخ كەلدى ،— دېدى مەكتەپ يادىكار ئوچۇن ئېلىپ بەرگەن ، ھەممىمىز پار - بولۇپ كىيىۋالغان تۆت يانچۇقلۇق كۆك خادانى - چاپانلارنى شەرەت قىلىپ ، — ئورۇمچىنى ئون - ئون بىرىنچى ئەسىرلەردىكى قاراخانىيلار مەركىزى قەشقەر ، نەۋائى ياشىغان ئون بەشىنچى ئەسىردىكى بۇخارا دېيىش مۇمكىن . بۇ يەر ئىلىم - پەن ئوچىقىغا ، ئىلىم ئەھلى يېتىلىدىغان ئانا بۆشۈككە ئايلانماقتا . مەن سىلەرنىڭ بۇ ئىلىم - پەن گۈلزارىغا كىرگىنىڭلارغا ناھايىتى خۇشالمەن . بۇ شەھەردە ئەمدى ياشلىقنى مەنلىك ئىشقا بېغىشلىغىلى بولىدۇ . ھەربىر مىز مىللىي مەدەنىيىتىمىزنى گۈللەندۈرۈش يولىدا ئايماي تەر تۆكۈپ ، بىر كىشىلىك ھەسسە قوشساق ، نەچچە ئەسىرلەپ خورلانغان مەدەنىيىتىمىز قايتىدىن نوتا چىقىرىپ پورەكلەيدۇ !

ئۇ ھاياجان بىلەن قوللىرىنى ھاۋادا پۇلاڭلىتىپ سۆزلەيتتى . ئۇنىڭ سۆزلىرى خۇددى ھېسسىياتلىق شېئىر مىسرالىرىدەك ئادەمگە تەسىر قىلاتتى . ئۇنىڭ نە ئاۋازىدا ، نە ھەرىكىتىدە ياسالمىلىق يوق ئىدى . ئۇ بىزنى ئۆز دوستىدەك ، كىچىكىدە بىللە ئوسكەن قوردىشىدەك ئۆز كۆرۈپ ، ھاياجان بىلەن توختىماي سۆزلىمەكتە :

ئىنسان دۇنياغا ئاشىغىلى تۇغۇلمايدۇ ، يارانقىلى تۇغۇلىدۇ . بىر كىپسەك يارانسامۇ ئىنسانسەن ، بىر كۆچەت تىكسەڭمۇ ئىنسانسەن . لېكىن ، باشقىلارنىڭ يارانقىنىنى بىكار يېتىپ يەۋەرسەڭ ، يايرىغان ، سەمرىگەن ، نام - ئاتاق ، تاپقان بىلەنمۇ ھايۋانسەن ! شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانلار تەييارتاپ بايلارغا ئۆچ ، كۆك قۇرتتىن پىلغىچە بولغان ھايۋانات ، ھاشاراتلارنىڭ ھەممىسىلا خاراب قىلغۇچىلار ، ئۇلار يارىتىمايدۇ ، تەييارنى يەيدۇ ، تەبىئەتنى غاجايدۇ . لېكىن ، ئۇكىلىرىم ، ئۇلار بەلكىم يەنە يېگىرمە ئەسىردىن كېيىن دۇنيادا تېپىلمايدىغان بولىدۇ ، پەقەتلا يارانقۇچى كۈچ — ئىنسانلار دۇنياغا خوجىلىق قىلىدىغان بولىدۇ ! دېمەك ، بىز ئىنسان يارانقۇچى بولغىنىمىز ئۈچۈن پەخىرلىنىمىز .

ئۇ بىزنى چۆچۈرىخانىغا باشلاپ كىردى . چۆچۈرىخانىدا ئادەم كۆپ ئىدى . ساۋۇتوف بىزگە ئىسمىنى ئاڭلىتىغان ، لېكىن كۆرمىگەن كىشىلەرنى تونۇشتۇردى . بىزنى ئۇلارغا :

— بىز قىلالىغانلىق ۋە بىز قىلالمىغانلىق قىلىشقا پەل ياغلىغان ئەزىمەتلەر ! — دەپ تونۇشتۇردى .

ساۋۇتوف ئىچىۋالغانكەن ، بىزنى تاماق ۋە ھاراقتا زورلىدى ، بىزمۇ ئارتۇق تۇرۇت قىلىشماۋاق .

ئۇ ئۆزىنىڭ يېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ، ئىلىم - پەنگە دائىر يېڭىلىقلارنى قىزىقارلىق قىلىپ سۆزلەپ بەردى .

ساۋۇتوفنىڭ چوڭ بوۋىلىرى خوتەن قارىقاشتىن بولۇپ ، 1759 - يىلىدىن بۇرۇن ، جۇڭغار خانلىرىدىن قالدانىنىڭ ۋاقتىدا ، ئىلى دەريالىسىغا سۈرگۈن ھېسابىدا چىققان ئۇيغۇرلاردىن ئىكەن . بوۋىسى 1882 - يىلى ئىلى ئۇيغۇرلىرى يەتتە سۇغا كۆچكەندە ، رۇسىيە تۇپرىقىغا كۆچۈپ بارغان ، دادىسى شۇ ياقتا چوڭ بولۇپ ، 1918 - يىلى ئۆكتەبىر ئىنقىلابى ۋاقتىدىكى قالايمىقانچىلىقتا يەنە ئاتا - بوۋىسىنىڭ تۇپرىقىغا قايتىپ كەلگەن . ساۋۇتوف

ئىلى دەريالىق بويىدىكى بىر يېزىدا 1919 - يىلى تۇغۇلۇپتۇ. 1934 - يىلى بىر سودىگەر تۇغقىنىنىڭ ياردىمى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئوقۇپتۇ، 1942 - يىلى تارىخ ۋە تىل ئەدەبىيات پەنلىرىدىن خېلى مەلۇماتلىق بولۇپ يەنە شىنجاڭغا كەپتۇ. كېيىلا شېڭ شىسەينىڭ تۇرمىسىگە چۈشۈپتۇ. 1944 - يىلى ۋۇجۇڭشىن شېڭ شىسەينىڭ ئۇرۇنىغا كەلگەندىن كېيىن، تۇرمىدىن قويۇپ بېرىلىپ، غۇلجىغا بېرىپتۇ. غۇلجىدا دەسلەپ گېزىتخانىدا، ئاندىن مائارىپ ئورۇنلىرىدا ئىشلەپتۇ، 1953 - يىلى «تارىخىي ئەسلىنىقلابچى» دېگەن بەتنام بىلەن قولغا ئېلىنىپتۇ. 1955 - يىلى ئاقلىنىپ چىقىپ بىزگە مۇئەللىم بولغانىكەن...

مەيلى ئوقۇشتا بولسۇن ياكى تۇرمىدە بولسۇن، ئۇ ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخىنى تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىپتۇ. ئۇ رۇس، خەنزۇ، ئىنگلىز تىللىرىنى پۇختا بىلىدىكەن، ئەرەب، پارس، قەدىمكى ئۇيغۇر تىللىرىدىنمۇ ياخشى خەۋەردار ئىكەن. ئۇ هازىر ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىش ئۈستىدە ئىشلەۋاتىپتۇ.

— بۇ يىل ئوتتۇز توققۇزغا چىقتىم، — دېدى ساۋۇتوف قولىدىكى قىزىل هاراق تولدۇرۇلغان زومكىغا قاراپ تۇرۇپ مەيۇس ئاهاڭ بىلەن، — تېخىچە ئۆيلەنمىدىم، بىرەر قىز بىلەن يۈرۈپمۇ باقمىدىم، تۇزۇك پايلىقمۇ توپلىمىدىم. قىسقىسى، مەن ئۆزىمىزنىڭ مىڭ نەچچە يۈز يىللىق يازما ئەدەبىيات بايلىقىمىزنى ئۆز پاپلىقىم، هاياتىمدىكى خۇشاللىقىم دەپ قاراپ كەلدىم. مەن تېخى بىرەر ئىلمىي ماقالىمۇ كۆتۈرۈپ چىقمىدىم. بىلىمسىزلىكىمدىن ئەمەس، شارائىت بولمىدى. ئەمدىلا بىر ئىشىنىڭ پىشىنى تۇتسام، تۈيۇقسىز تۇرمىگە چۈشىمەن ياكى خىزمەتتىن هەيدىلىمەن. مەهمۇد قەشقەرىدىن موللا بىلالغىچە بولغان مىڭ يىلدەك ۋاقىت ئىچىدە قالدۇرۇلغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ كاتالوگىنى تۈ-

www.uyghurkitap.com

زۇپ چىقتىم. «ئەتەلەتۇل ھەقايىق» بىلەن. «قۇتادغۇبلىك» ئەسىرلىرىنى يېزىۋاتقىنىمنى. قولۇمدىن ئونچىلىك چوڭ ئىش كېلىشىگە ئىشەنمەيمەن، مەن كىلاسسىك ئەدەبىياتنىمىز باغرىدىن بىر-ئىككى تاشنى كۆتۈرۈپ چىققىچە، خەلقىمىز گە تەقدىم قىلالىسام، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېسىن قىلالمەن!

ئۇنىڭ كۆزلىرى نەملەشتى. مېنىڭ بۇ ئادىمگە بارغانسېرى ھۆرمىتىم ئاشتى. ئۇ پارسچە، روسچە شېئىرلارنى ئۆز تىلىغا بىلەن ئوقۇپ، شۇنچىلىك ئوقۇشلۇق تەرجىمە قىلىپ بېرەتتى. مەن ھازىرغىچە بۇنداق تىل ئۇستىسىنى كۆرمىگەنىدىم. ھاشىرنىڭ بولسا ئاغزى ئېچىلىپلا قالدى. ئۇ ئالقىنىغا ئېڭىكىنى قويۇۋېلىپ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئونىڭ سۆزلىرىنى تىڭشىماقتا، تاش بىلەن قورماش بولسا، ئاغزىنى يۇمالماي ھاڭۋېقىپ قېلىشقانىدى...

— ئولۇغ نەۋائىنىڭ مۇنداق بىر شېئىرى بار، — دېدى ئۇ چوڭ-چوڭ تىنىپ قويۇپ، — بۇ ئەلۋەتتە، جەمئىيەتكە نارازىلىق قىلغىنىم ئەمەس.

ئوقتا دەست دەر جاھان بىسار،
بىتەمىز ئەرجىمەندۇر ئەقىل خار...

ئەقىللىق، ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەر خار بولۇپ، جاھىللار ئەزىز بولغىنى، دۇنيادا كۆپ كۆرۈلگەن ھادىسىدۇر، مەنسى مانا شۇنداق.. دېمەك، ئۆكىلىرىم، خورلانمايمەن دەپ مەيدەمگە ئۇرالمايمەن. زەرىنىڭ دوستى تولا، زەرگەرنىڭ دۇشمىنى دېگەندەك، بىلىم ئەھلىنىڭ دۇشمىنى كۆپ ۋە قەبىھ بولىدۇ. مەن چېقىمچىلار سەۋەبىدىن ئۇچ قېتىم تۈرمىگە كىردىم. چاققۇچىلارمۇ بىزدەك قىزىل يۈز ئادەم، ھەتتا ئاغىنە، لېكىن سىرنىڭ ياخشى نىيىتىنى، ياخشى ئارزۇيىنى ئونىڭغا دۇشمەنلىك بولۇپ تۇيۇلىدىكەن،

گەرچە ، سىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇستۇنلۇك تالىشىشنى ئويلىمىسىڭىز ـ مۇ ، ئۇ ھامان سىزنى يوقىتىشنىلا ئويلايدىكەن . لېكىن ، ياشلارغا ھەۋەسلىنىمەن ، سىلەر ساپ ، غايىگە باي ، سىلەر بىلەن بولسام گۈل سەيلىسى قىلغاندەك راھەتلىنىپ قالىمەن . ئۇلۇغ پارس شائىـ رى خوجا ھاپىز شىرازىنىڭ مۇنداق بىر شېئىرى بار :

ھازاران خى رشنا قابىل ئەگەر مېرافت چىغەم دارەم ،
ۋەلى تەرسەمكى ، يەڭ بىگانەئى ئاقىل رەۋەد ئەزدەستى .

مەنسى ، ئەقىلسىز ـ نادان تۇغقىنىم ئۆلۈپ كەتسە ، ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمەن ، لېكىن بىلىم ئەھلى بولغان يات بىرى ئۇچۇن ياقامتى يىرتىپ زار يىغلايمەن ، دېگەنلىك بولىدۇ . مەن مانا شۇنـ داق . بىلىمگە ئىنتىلگەن ھەربىر قەلب ئىگىسى ماڭا قېرىنداش . مەيلى ئۇ قايسى مىللەت ، قانداق ئادەم بولسا بولىۋەرسۇن ، مانا قاراڭلار ، قىز ـ قىنىمغا پاتمايۋاتىمەن ، سەۋەبى ، سىلەر بىلەن كۆرۈشكىنىمگە تولىمۇ خۇشالمەن . ياشلار بىلەن سۆھبەتلىشىشنى ياخشى كۆرىمەن . بولۇپمۇ ، سىلەردەك ئىلىم ـ مەرىپەت ئۇچۇن ھېچ نەرسىنى ئايىمايدىغان ياشلارنى قەدىرلەيمەن . مېنى جىقلا ۋالاقلىۋەتتىم ، ئەمدى سىلەرنىڭ ئاغزىڭلارغا قارايمەن . خوش ، قېنى ھاشىردىن باشلايلى ، بىرىنچى قەدەمنى نېمىدىن باشلىماقچىسىز ؟

— بىرىنچى قەدىمىمىز مۇ ، ئاخىرقى قەدىمىمىز مۇ ئوقۇتقۇچىـ لىق بولىدۇ ـ دە ، — دېدى قۇرمىشاق گەپنى بۆلۈپ ، — ئوچۇقراق ئېيتساق ، ھەممىمىز لا ئىشنى ئالتە ـ يەتتە ياشلىق بالىلارغا ئېلىپـ بە ئۆگىتىشتىن باشلىماقچى .

ساۋۇتوف سالماقلىق بىلەن سورىدى :

— سىلەرنى تەقسىم قىلىپ بولدىمۇ ؟

www.uyghurkitap.com

— ياق ، تېخى تەقسىم قىلىنمىدۇق ، — دېدى ھاشىر كۈلۈپ. — بىزنىڭ ئىشىمىز خېلىلا ئاز ، بىراق ئارزۇ بىلەن ئۇلۇغلىدىن ئۇرۇمچىگە كەلدۇق . — ئۇ ئۆزىنىڭ ئاشلانغۇچ مەكتەپكە مۇئەللىم بولۇش ئۈچۈن ، شۇنچە يىراقتا تېرىش زۆرۈرلۈكىنى ، — دېدى ساۋۇتوف سوغۇقلا قىلىپ ، — دۇرۇس ، جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرىدا باشلانغۇچ مەكتەپ مائارىپىنى راۋاجلاندۇرۇش ، ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىش مۇھىم . ئۇ يەرگە نۇرغۇن ئوقۇتقۇچى لازىم ، لېكىن سىلەرنى بۇ ئىشقا زايە قىلىشنىڭ ھاجىتى قانچىلىك ؟ سىلەردەك قابىلىيەتلىك ياشلار ناھايىتى كەم . سىلەر ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ يۇقىرى سىنىپىغا مۇئەللىم بولالايسىلەر . تەتقىقات ، تەھرىرلىك ، مۇخبىرلىق قاتارلىق مۇھىم ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايسىلەر . مەن سىلەردىن كەلگۈسىدە يارىملىق ئادەملەرنىڭ چىقىشىغا تولۇق ئىشىنىمەن . مەن ئەلا بىلەن ھاشىر ئىككىڭلارنى يېزىنىڭ تەتقىقات ئورنىمىزغا ئىشقا ئورۇنلىشىشقا تەكلىپ قىلىمەن . سىلەر ماقۇل دېسەڭلار ، مەن سىلەرنى ئىشقا ئېلىشقا ھەزىكەت قىلىمەن ! قۇرماش بىلەن تاشپولاتنى ، خالىسا ئوتتۇرا مەكتەپلەرگە ، بولمىسا باشقا مۇۋاپىق ئورۇنلارغا ئورۇنلاشتۇرۇشقا بولىدۇ .

بىز جىم بولۇپ قالدۇق . بۇ ، ئەلۋەتتە بىزنى ئويلاندۇرىدىغان پىكىرلىق ئىدى .

— بىزگە ھازىر ئىلىم ـ پەندە ، ئەدەبىيات ـ سەنئەتتە تالانتلىق ۋە يارىملىق ئادەملەر ئىنتايىن زۆرۈر . گۆھەرنى تاشقا ئۇرۇشنىڭ ھاجىتى نېمە ؟ سىلەرنىڭ يىلىمىڭلارنى تېخىمۇ پىششىق لازىم . سىلەر ھازىر يېگىرمە ياش ئۆپچۆرىسىدىكى ئوت يۈرەك ياشلار . يەنە يېگىرمە يىل باش چۆكۈرۈپ بىلىم تەھسىل قىلىڭلار . قىرىق ياشلار ئۆپچۆرىسىگە بارغاندا ، سىلەردىن ئالىملار ، يازغۇچىلار چىقمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدىكەن ؟

ـ لېكىن ئەمدى بارلىق ياشلار ئىتتىپاقى مائارىپ بىلەن ياشلارغا ئەڭ قىيىن ۋە ئەڭ ئېھتىياجلىق يەرلەرگە بېرىپ ، خەلقنى خىزمەت قىلىشنىڭ ئۇلۇغلۇقى بولۇشقا ۋەدە بەرگەن ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ، بىز باسقان قەدەمىمىزدىن پالتىيالمايمىز ! ـ دېدىم مەن دوستلىرىمغا قاراپ قويۇپ ...

ساۋۇتوف كۈلۈمسىرەپ قويدى : ...

ـ ئۇلگە بولۇشنىڭ يولى كەڭ . قىيىن جايغا بېرىپ دۆلەتنىڭ ، خەلقنىڭ ئېھتىياجىدىن چىقىش ئۈچۈنمۇ ئۇلگە لازىم ، شۇنداقلا ، ئىلىم ـ پەننىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلەپ ، مۇشۇ يول بىلەن خىزمەت كۆرسىتىش ئۈچۈنمۇ ئۇلگە لازىم . مېنىڭچە ، ئالدىنقىستىدىن كېيىنكىسى زۆرۈر . ...

ـ دۇرۇس ، كېيىنكىسى زۆرۈر ، ـ دېدى ھاشىر ئۇلۇغكىچىك تىنىپ ، ـ بۇ ، ئەلۋەتتە ، دەۋرىنىڭ تەلىپى . لېكىن ، بىز ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزالىرى ، شۇنداقلا جاپالىق جايلارغا بېرىشنى ئەڭ جىق تەشەببۇس قىلغۇچىلار . گەرچە بىز ئېيتقان يول بىلەن جىقراق پايدا يەتكۈزۈش قولىمىزدىن كەلگەن تەقدىردىمۇ ، بىز بۇ يولدا ماڭمايمىز . بىزنى پارتىيە خەلق ئوقۇتقۇچىسى بولسىلەر دەپ تەربىيىلىدى . بىز پارتىيىنىڭ مۇشۇ ۋەزىپىسىنى جان پىدالىق بىلەن ئورۇنلاشنىڭ ئۇلگىسى بولۇشقىلا ھەقلىق . باشقا يول قانچىلىك قىزىقارلىق ۋە شەرەپلىك بولسىمۇ ، بىز ئۇنى باشقىلارغا ئۆتۈنىمىز !

ساۋۇتوف جىم بولۇپ قالدى . ئۇ ئىتىرنىق بىلەن ئۇستەلنى چېكىپ ئۇزاق جىم تۇردى ـ دەڭ ...

ـ ئاۋادا ، پارتىيە سىلەرنى يەنە ئىلىم ـ پەنگە يۇرۇش قىلىشقىلار دەپ چاقىرسچۇ ؟

ـ جان ـ دىل بىلەن ئاۋازىڭ قوشۇلىدۇ ـ دېدى قۇرماش دەڭھال ، ـ ئالىم بولۇشنى ، ئىنژېنېر بولۇشنى ، يازغۇچى بو-

لۇشنى كىمۇ خالىمايدۇ؟ مېنى ئۇنىسىز تازا خالايمەن ، قالسىز ئارزۇ قىلمەن . لېكىن ، قوماندانلىق شتاب — پارتىيە كومىتېتى بۇ فرونتقا ئەمەس ، ئىلىم — مەرىپەت ئۇرۇشىنى خەلقنىڭ ئارىسىغا چېچىش فرونتىغا بېرىشقا بۇيرۇغان . بىز مۇشۇ فروتتىنىڭ جېڭىدە خەلقە خىزمەت كۆرسىتىشىنىلا ئويلايمىز . مۇئەللىم ، سىزنىڭ غەمخورلۇقىڭىزغا ئىنتايىن چوڭ رەھمەت . بىز جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرىغا تېزرەك بېرىشتىن باشقىنى راستىنلا ئويلىمايمىز !

ساۋۇتوف ماڭا قاردى . مەن كۇلۇمسىرەپ قۇرماشنىڭ سۆزلىرىنى ماقۇللاپ ، بېشىمنى ئىرغىتىپ قويدۇم .

بىز ئۇزاق كوچا ئايلىنىپ ، ياتقىمىزغا كەچ قايتتۇق . ياتاقتا ئوسمان بىلەن نامەت نېمىنىدۇر تالىشۋاتقانىكەن . ئۇلار ھەر ئىككىسىلا يېڭى كاستۇم — بۇرۇلكا رۇھ يېڭى كۆڭلەك سېتىۋاپتۇ . مەن ئۇلارغا چاقچاق قىلدىم :

— مانا ئەمدى بىزگە كۆڭۈل ئېچىشقا باھانە تېپىلدى . ئىككى كاستۇم — بۇرۇلكىنىڭ چېيىنۇ بىز كەتكۇچە يېتىدۇ . قېنى ئاغىنىلەر ، قايسىڭلاردىن باشلايمىز ؟

— ئەلۋەتتە ، ئوسماندىن بولىدۇ — دە ، — دېدى نامەت كۇلۇپ ، — خۇش خەۋەرنىڭ چوڭىنى ئەمدى ئاڭلايسىلەر تېخى ! ئوسمان گېزىت مۇخبىرى بولدى !

بىز ھاڭ — تاڭ بولدۇق . مەن ھاشىرغا قاردىم . ھاشىر ئوسماننىڭ يېنىغا ئولتۇردى — دە :

— بۇ قانداق يېڭىلىق ، دوستۇم ! — دېدى .

— شۇنداق بولۇپ قالدى . ئەمدى ئەلا ، مېنىڭ خىزمەت تونۇشتۇرۇشۇم بىلەن ئىستېپاق تونۇشتۇرۇشۇمنى قولۇمغا بەرگىن .

مەن گەپمۇ قىلمىدىم . يۇرىكىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ئۇنىڭغا يوشۇرۇن ھەزەپ ئوتى يانماقتا ئىدى . قۇرماش مېنىڭ ئۇچۇن گەپ

قىلدى :

— بىز بىر كوللېكتىپ ، خىزمەت ئىزدەپ ئوقۇسىمۇ يول مېڭىشقا يول قويۇلمايدۇ دەپ ، باشتا كېلىشىۋالغانمىز ، سەن نېمە ئۈچۈن مەسلىھەت قىلمايلا ئۆز ئالدىڭغا ئىش قىلىسەن ؟

— مېنىڭ ئىستىقبالىم ئۈچۈن يول تاللاش ھوقۇقۇم بار . مەن بۇ يەرگە كېلىپ شۇنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم : ئوقۇتقۇچى ئوسمانغا قارىغاندا ، گېزىت مۇخبىرى ئوسمان شان - شەرەپنىڭ چوققىسىغا تېزرەك ئۆرلىيەلەيدىكەن !

— بىز ئوقۇتقۇچى دېگەن نام شەرەپلىك ئىكەنلىكىنى ئۇرغۇن قېتىم ئىسپاتلاپ بولغان ! — دېدى ھاشىر غەزەپ بىلەن ، — سەن ئۆزۈڭمۇ ئۇرغۇن دەلىللەر بىلەن بۇنى ئىسپاتلىغانغۇ ! يەنە نېمە ئۈچۈن ئۆزۈڭنى شۇنچە تېز ئۆزگەرتىپ ، توتۇرۇقسىز - لىق خەلق ئوقۇتقۇچىسىنىڭ نامىغا يات ، چۈنكى ، بىر توتۇرۇقسىز ئوقۇتقۇچى ، نەچچە يۈزلىگەن ئوقۇغۇچىنى توتۇرۇقسىز قىلىۋېتىشى مۇمكىن !

— دېمەك ، مەن ئوقۇتقۇچىلىققا لايىقەتسىز ! — دېدى ئوسمان يەرگە قاراپ ، — توتۇرۇقسىزلىقىمنى ئەمدى بىلىۋاتىمەن !

— ئوندىق بولسا ، بىز سېنى غۇلجىغا قايتۇرىمىز ! — دېدىم مەن قەتئىي قىلىپ ، — ئوقۇتقۇچىلىققا لايىقەتسىزلىكىڭنى ، بىزنىڭ پۈتۈن ياشلىرىمىز بىلىسۇن ۋە سېنىڭدىن ئىبرەت ئالسۇن !

— مەن نېمە جىنايەت ئۆتكۈزۈپتىمەن شۇنچە ! — دەپ سەكرەدى ئوسمان ، — مۇخبىرلىقتىن ئىمتىھان ئالدى . مەن ئوقۇچىلارنى ئەيىبلەپ بىر پارچە ماقالە يېزىپ بەردىم . تەھرىر بۆلۈمى ماقالەمنى كۆرۈپ چىقىپ ، مېنى مۇخبىرلىققا تەكلىپ قىلىشتى . بۇ ، ئەلۋەتتە مېنىڭ ئەركىنلىكىم دائىر نىسلىنكى ئىش !

— سەن رەسمىيەت يولى بىلەن يېزىنى توسما ! — دېدى ھاشىر ، — سەن خەلق ئوقۇتقۇچىسى دېگەن شەرەپلىك نامىنى

www.uyghurkitap.com

خورلاۋاتامسەن - يوق؟

ئوسمان لەۋلىرىنى مىدىرلاتتىيۇ، زۇۋان سۆرەلمىدى. بىر تەرەپ - تەرەپتىن ئۇنى ئەيىبلەشكە باشلىدۇق. «پىرلا! نامەت گەپ قىلمىدى ... ھاشىر، قورماش، تاش توتىمىز تالاغا چىقىپ ئوزاق مەسلەھەتلەشتۇق. بىز مۇنداق تونۇشقا كەلدۇق: ناۋادا، ئوسمان ئورۇمىچىدە قالىدىغان بولسا، بۇ ئىش باشقىلارنىڭ زوھتى كەيپىياتىغا ۋە بۇ كىچىك كوللېكتىپنىڭ ئىززەت - ئابرۇيىغا ئېغىر تەسىر يەتكۈزىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئوسمانغا خىزمەت ئىشلەش ۋە باشقا ئامماللارنى قىلىپ، ئۇنىڭ قېلىشىغا يول قويماسلىق لازىم. ... ھەممىمىز ساۋاقداشلىرىم ئۇخلىماقتا. مائارىپ نازارىتىنىڭ ئۇدۇللىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بىر سىنىپىنىڭ ياتاق قىلىپ ياتقانىدۇق، ئۇچۇق دېرىزىلەردىن سالقىن شامال كىرەتتى. پارتىلارنى جۈپلەپ ياسىۋالغان ۋاقىتلىق كارىۋاتلارغا ئورۇن - كۆرپىسىنى سېلىپ ئۇخلاۋاتقان سەپداشلىرىم، مېنىڭ ئۈچۈن تېخىمۇ قەدىرلىك بىلىنىشكە باشلىدى. «ياق، بىز ئالتىمىز بىر گەۋدىنىڭ بىرەر ئەزاسى يوق بولۇپ قېلىشقا زادىلا بولمايدۇ» دېدىم ئىچىمدە. نەق شۇ چاغدا تاش ئويغاندى - دە، مېنىڭ ئويغاق ياتقىنىمنى بىلىپ، پەس ئاۋاز بىلەن:

— ئەلا، بۇ شەھەر ماڭا ناھايىتى ياقتى. ساۋۇتوفنىڭ سۆزىگە كىرىپ مۇشۇ شەھەردە ئىشلىسەك قانداق ياخشى بولاتتى - ھە! — دېدى. مەن بېشىمدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك ئەندىكىپ كەتتىم:

— راستتىنلا جەنۇبقا بېرىشنى خالىمامسىنا؟

— يۇرۇن ناھايىتى خالايتتىم. جاپالىق جايلاردا ئىشلەپ ئۆزۈمنى بىر كۆرسىتەي دەپ ئويلايتتىم. مۇشۇ ئىككى كۈندىن بېرى ئويلىنىدىغان بولۇپ قالدىم. بىرگە ئوخشاش ياشلار يۇشە-

ھەردە كۈنلىرىنى ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ۋە مەنىلىك ئۆتكۈزىدىكەن . بىز نېمىشقا قاملاشتۇرالمايمىزكەن ؟

— ئۇخلا ، تاش ، ئۇخلا ، مەن سېنىڭ بۇنداق گەپلەرنى قىلىشىڭنى كۈتمىگەنىدىم ، بەلكىم مېنىڭ خاتادۇر ، سىلەر ھەقلىق بولۇشۇڭلارمۇ مۇمكىن . ئۇخلىغىنا ، ساڭا جاۋاب بەرگۈدەك ھالىم قالمىدى ، گاڭگىراپلا قالدىم .

ئۇ ئۇياققا ئۆرۈلدى ـ ـ ده ، ئۇخلاپ قالدى .

ئوسمان جۆيلۈشكە باشلىدى : «نېمىشقا ئىشەنمەيسىز ، زۇلـ خۇمار ، مېنى تەشكىل تەقسىم قىلدى !... »

دېمەك ، ئوسمان قىزنىمۇ ئىشەندۈرۈپ بولغان ، ناۋادا ، تەشـ كىل راستتىنلا بىرنەچچىمىزنى ئۇرۇمچىگە تەقسىم قىلىپ قويسـ چۇ ؟ تەقسىماتنى يۇزۇش لازىممۇ ؟ بۇ مەسىلىگە يالغۇز ئۆزۈم جاۋاب بېرەلمىدىم .

ئەتىسى ئوسماننى قالدۇرۇپ قويماسلىقنىڭ ئاسانلا بىر يولـ نى تاپتۇق . ھاشىر ئىككىمىز پىداگوگىكا ئىنستىتۇتىغا كىرىپ زۇلخۇمارنى تاپتۇق ۋە ئوسماننى جەنۇبىي شىنجاڭغا يولغا سېلىش ئۈچۈن يارەمگە تەكلىپ قىلدۇق .

— ئۇ مېنى ئالداپتۇ ، دېمەك ، ئۇ يالغانچىكەن ، بىزنى تەشـ كىل تەقسىم قىلىپ بولدى ، مېنى گېزىتخانىغا تەقسىم قىلدى ، ئېسىڭدىمۇ ، نامەتمۇ گۈۋاھلىقتىن ئۆتتى ، ئۇمۇ يالغانچـ كەن ، مېنى ئۇرۇمچىنىڭ بىر ئوتتۇرا مەكتىپىگە بۆلدى دەيدۇ تېخى ! سىلەرنىڭ ئۇرۇمچىدە قېلىشىڭلار شۇنچە كۈچلۈك بولغاندىكىن ، جەنۇبىي شىنجاڭغا بارمىز دېگەن بايراقنى كۆتۈرۈـ ۋېلىشىڭلار نېمە ھاجىتى ؟ مائارىپ نازارىتىنىڭ ئىختىيارىغىلا كەلـ سەڭلار بولماسمىدى !...

قىز بىزنىمۇ قوشۇپ ئەيىبلەشكە باشلىدى .

ھاشىر مېنىقىدا كۈلۈپ قويۇپ سۆز ئالدى :

— ھەممىمىز لا ئوسماندەك يۇ شەھەرگە خۇشتار بولغان بولساق ، بىز سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كەلمىگەن بولاتتۇق ، سىكلىمىز ھازىرمۇ بىز جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرىغا بېرىشىمىز كېرەك دەپ تۇرۇۋاتىمىز !

زۇلخۇمار قىزىرىپ كەتتى ۋە يەرگە قارىۋالدى :

— مەن ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشمەيمەن ! — دېدى .

— دېمەك ، بىزگە يارىدەم قىلمايدىكەنسىز — دە !

قىز كۇلۇپ كەتتى ۋە :

— ئۇنى ماڭغۇزۇشقا يارىدەم قىلالايمەن . يارىدەمگە كۆنمىسە ، دوستۇڭلار ئەمدى مېنىڭ ئىزدىمىسۇن ! — دېدى گەپنى ئۇزۇپ .

— ئالدىرىماڭ ، — دېدىم مەن ، — پەزىلەتلىك ئادەملەرنىڭمۇ ئەيىبى بولىدۇ . يېقىن دوستىنىڭ بىرلا ئەمەس ، بىرنەچچە ئەيىبىنىمۇ كەچۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ .

— مۇسىلەن ، مەن ئەلانى ھەر كۈنى بىر قېتىم كەچۈرۈپ تۇرىمەن ! — دېدى ھاشىر چاقچاق قىلىپ .

بىز قىز بىلەن خوشلاشتۇق . بىزنىڭ كەلگىنىمىزنى زۇلخۇمار ئوسمانغا ئېيتمايدىغان بولدى .

چۈشتىن كېيىن ئوسمان روھى چۈشكۈن ھالدا پەيدا بولدى . ئۇ بىر خۇرجۇن سېتىۋالغانىدى .

— يارىدىغان بولغاندىكىن ، پاتراق ماڭايلى ، — دېدى ئۇ كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، — مەن تەقسىم قىلىسىمۇ ، قىلمىسىمۇ ئۆگۈنلۈككە بېلەت ئالىمەن !

تامەت ئۇنىڭغا قاراپ قويدى — دە :

— جانابىي مۇخبىر ، يەنە بىر يېڭى خەۋەر ئېلىپ كەلدىڭىزغۇ ؟ — دېدى ئۇنى زاڭلىق قىلىپ .

— سەن ، تامەت نېمە دېمەكچى ؟ ئۇرۇمچىدە قېلىشقا يەنە ھەرىكەت قىل دېمەكچىمۇسەن . رەھمەت ، سېنىڭ غەمخورلۇقۇڭغا

ئاداش . ئويلىسام ، تۇتۇرۇقسىز دېگەن نامنى ئالغىنىمدىن كۆرە ، ياش ۋاقتىمدا ئۆزۈمنى ئېغىر ئىش يېلەن بىر شىناپ كۆرگىنىم توغرىكەن . مەن يېڭىلگەنلىكىنى ئېقرار قىلغۇچە - نى مازاق قىلىش ۋىجدانسىزلىق بولىدۇ ، سەن بۇنى بىلىپ قوي جۇمۇ؟

ئۇ ئۆزىنىڭ ئېگىز ، ئورۇق قەددىنى تۇرەشتۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى . پاكار ، دىققاق نامەت خورسىنىشتىن كېرپىدەك توڭ - لۇپ قويدى - دە ، غودۇكشىدى :

— ئەمدى تېخىمۇ تۇتۇرۇقسىز لاشتىڭ ، بىر دەمدىلا ئىنقىلاب - چى ، بىر دەمدىلا ئاغمىچى !

قېنى قىزىق ئوسمان ئورنىدىن ئىرغىپ تۇردى - دە :

— نامەت ! — دەپ ۋارقىرىدى . نامەت تېخىمۇ ئەدىبى :

— دېمەك ، پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدىن دەرس ئېلىپ كەپسەن - دە !

— ئاغزىڭنى يۇم ! — دېدى ئوسمان ئۇنىڭ ياقىسىدىن تۇ - تۇپ . — نېمە بولساممۇ ساڭا ئوخشاش ئېپلاس ئەمەسمەن ! ياشلار ئىتتىپاقىغا سۇيقۇنۇپ كىرىۋالغان لۇكچەك !

ئۇ غەزەپتىن كۆكىرىپ كەتكەندى ، ھاشىر ئۇنى تۇتۇۋالمە - غان بولسا ، نامەتنىڭ بۇرنى قانىغانمۇ بولاتتى . بىز ئۇلارنى بېسىپ قويدۇق ۋە ياراشتۇرۇپمۇ قويدۇق .

ئەتىسى ماۋارىپ نازارىتىدىن بىزنى تەقسىم قىلىش توغرىسىدا خەۋەر كەلدى .

بىز ھاياجان بىلەن كادىرلار بۆلۈمىنىڭ كېچىك زالىدا ئولتۇ - رۇشتۇق .

بىز ھەر كۈنى ئالاقىلىشىپ تۇرىدىغان ئۇزۇن تۇرا ، پەۋاز قاپاق ، پاخمۇاش ئادەم بىر تۇتام قەغەزلىرى بىلەن كىرىپ كەل - دى . ئۇنىڭ كۆلگەندە سەل مايماق چىقىپ كېتىدىغان ئېغىزى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنى ئىزدەش ۋە چۈشۈرۈش تورىدىسى

بۇگۈن كۈلكىدىن قېيسايغانىدى ...

ئۇ بىزگە قارىمۇقارشى ئۇستەلگە ئولتۇردى ـ دە :

ـ سىلەر ئالتىگلار ئىلى دارىلمۇئەللىمىنىنى تۈگىتىپ ، ما-ئارىپ نازارىتىنىڭ ئىختىيارىغا يوللانغان ! — دېدى ئۇ بىزگە ئىتتىك ـ ئىتتىك قاراپ قويۇپ ، — سىلەرنى قانداق ۋە قەيەرلەر-گە تەقسىم قىلىش ماۋارىپ نازارىتىنىڭ ھوقۇقى دائىرىسىدىكى ئىش . سىلەرگە قويۇلىدىغان تەلەپ پەقەتلا بىزنىڭ تەقسىماتقا شەرتسىز بويسۇنۇش !

ـ رۇخسەتمىكىن ! — دەپ قولىنى كۆتۈردى ئوسمان ، — بىر ئېغىز گەپىم بار ئىدى ، سورۇشالسام ؟

— خوش ، قېنى !

— بىز سىلەرگە يوللانغانمۇ ياكى ئۆز ئىختىيارىمىز بىلەن پىدائىي بولۇپ كەلگەنمۇ ؟

— يوللانغان بىلەن كەلگەنىڭ قانداق پەرقى بار ؟ — كادىر قاپىقىنى تۇرۇپ سورىدى .

— يوللانغان دېگەن سۆزدە ، بىزنىڭ يوكسەك پەزىلىتىمىز گەۋدىلەنمەيدىكەن . بىزنىڭ ئۆز قىزغىنلىقىمىز بىلەن جاپالىق جايلارغا ماڭغانلىقىمىزنى ئېسىڭىزدىن چىقارماڭ !

— خوش ، شۇنداقمۇ بولسۇن ، نېمە دېمەكچى سىز ، زادى ؟

— دېمەكچى بولغىنىم ! — دېدى ئوسمان قىزىققانلىق بىلەن ، — بىزنى ئەۋەتىۋېتىپلا ئۇنتۇپ قالماڭ ، دېمەكچىمەن !

— ھىم ! — دېدى كادىر پىشانىسىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ ، — بىزنى تېز ئۆستۈرۈڭ ، ئىككى ـ ئۈچ يىل ئىچىدىلا ئۇرۇمچىگە قايتۇرۇپ ئەكېلىڭ ، دېمەكچىسىز . جەنۇبقا ماڭغان قاپسىبىر شىماللىق بۇ تەلەپنى قويمىدى دەيسىز ! مەن سىزنىڭ يەنە نېمىلەر-نى دېمەكچى بولغىنىڭىزنىمۇ ، ھەتتا مۇخبىرلىق قىلىمەن دەپ بېسوراق ماڭغانلىرىڭىزنىمۇ بىلىمەن . بىلىپ قويۇڭ ، سىز جەنۇ-

بىي شىنجاڭغا مېھمانغا بارمايسىز : ئېلان چىققاندىن باشلاپ، سىز ئۆزىڭىزنى غولجىلىق ھېسابلىماڭ !

تۇيۇقسىزلا ھاشىر قولىنى كۆتۈردى.

— ھە ! — دېدى كادىر ھاشىرنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىغا قاراپ، — سىزمۇ يېڭى بىر شەرت ھازىرلاپ قويدىڭىزمۇ ؟

— مەن سىزنىڭ بۇ خىل مۇئامىلىڭىزگە نارازى، — دېدى ھاشىر ئاچچىقى بىلەن. — بىرىنچىدىن، بىز سىزدىن ئالاھىدە ئىلتىپات تەلەپ قىلمايمىز. ئىككىنچىدىن، بىز جەنۇبىي شىنجاڭ-نىڭ ئەڭ قىيىن جايلىرىغا بېرىپ، ئۆمۈر بويى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشنى ئاللىقاچان قارار قىلىپ بولغان. سىز بىزنىڭ جەنۇبقا ماڭغىنىمىزنى بىر خىل كەمسىتىش، مەنسىتىش، بىر خىل جازا مەنسىدە چۈشىنىدىغان بولسىڭىز، سىزنىڭ تەقسىماتىڭىزنى بەرمەي بولۇپ مەن بۇزمەن. مەن سىزنىڭ ساۋاقداشلىرىمىزنىڭ قىيىن جايلارغا ئىنتىلىشتەك ئالىيجانابلىق روھىنى قەدىرلىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن !

كادىر ھاشىرنىڭ قامەتلىك يەستىگە قاراپ خېلىغىچە جىم تۇردى — دە، بېشىنى ئىرغىتىپ كۈلۈپ كەتتى.

— ياخشى، تەنقىدىڭىز ئوزۇنلۇق — مەن سىلەرگە قوپاللىق قىلغان بولسام، كەچۈرۈڭلار !

بىز ھەممىمىز لاسسىدە بوشاشتۇق.

كادىر ئالدىراپ-ئوقۇشقا باشلىدى.

— ھاشىر داۋۇت، قۇرماش بوكەن، نامەت تالىپ بۇ ئۈچ يولداش خوتەن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت — مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئىختىيارىغا يوللاندى، مانا ئالاقەڭلار. ئوسمان كېرىم بىلەن تاشپولات غېنى قەشقەر ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت — مائارىپ ئىدارىسىنىڭ ئىختىيارىغا يوللاندى، مانا ئالاقەڭلار. سىلەر بەشكىلار ھازىرلا مالىيە بۆلۈمىگە چىقىپ، يول خىراجەتلىرىڭلارنى ئالساڭلار بولىدۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى نادىرسى
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

— مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم : [illegible] !
— مەنچۇ ؟
كادىر كۈلۈمسىرىدى [illegible]
— ئەلا نۇراخۇن مائارىپ نازارىتىنىڭ ئىختىيارىدا قالدۇ !
— مەن پولداشلىرىم بىلەن كېتىشنى تەلەپ قىلىمەن ! —
دېدىم خۇددى قىنمەتلىنىك بىر نەرسىمىنى يوقىتىپ قويغاندەك مەيۇسلىنىپ ، — مەنمۇ ۋەتەنىمىنىڭ ئەڭ ئېھتىياجلىق جايلىرىغا بېرىش ، قىيىنچىلىقنى ئەڭ ئېغىر جايلىرىدا ئىشلەش ئۈچۈن ، يۇرتۇمدىن ئايرىلىپ بۇ يەرگە كەلگەن[illegible]
— سىز بارىدىغان جايدا قىيىنچىلىق يېنىك دەپ كىم ئېيتىپ بېرىتۇ ؟ — دېدى كادىر ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئادەتتىكى ئۇقۇغۇچىلار ئىككى يىلدا ئوقۇيدىغان دەرسنى بىر يىلدا ئوقۇيسىز . ئۇچ يىلدا ئالىي مەكتەپكە دەرس ئۆتەلەيدىغان بولىسىز ، مېنىڭچە ، سىز بارىدىغان جايىنىڭ قىيىنچىلىقى باشقا ھەرقانداق جايدىنمۇ ئېغىر ، بۇ يەرمۇ ۋەتەننىڭ ئەڭ ئېھتىياجلىق جايى !
دوستلىرىمغا قارىدىم ، كۆڭلۈمدە ئۇلار مېنىڭ ئۈچۈن گەپ قىلىدۇ دەپ ئويلىغانىدىم ، لېكىن ئۇلار كادىرنىڭ يوللۇق گېپىنى قوللاپ ، مېنىڭ يېڭى خىزمەت ئورنۇمنى تەبرىكلەشكە باشلىدى .
— مېنى تاشلاپ كېتەمسىلەر ؟ — كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ سورىدىم .
— سەن ئۆز بۇرچۇڭنى ياخشى ئادا قىلالىساڭ ، بىز ئۇچۇن شان ـ شەرەپ كەلتۈرگەن بولىسەن ، — دېدى ھاشىر مۇرەمگە قولىنى قويۇپ ، — مېنىڭ ئويلىغىنىمنى رەھبەرلىكىمۇ ئويلاپتۇ .
— چۈشىنىشلىك ، — دېدى يالغۇز نامەتلا غودۇكشىپ ، — تەشۋىقاتچىلار تەشۋىقاتنى باشقىلارغا قىلىدۇ ، ئۆزلىرى تەشۋىقات-نىڭ تەتۈرىنى قىلىدۇ . مائارىپ نازارىتى بىلەن ياتاق ئارىلىقىدا ئاز قاتىرىمىدىك ، تاپان ھەققىڭ ئۈچۈن ياخشى جايغا تەقسىم قىلىنـ

ئدىك ، ئاداش ! ... ...
... ھاشار ئۇنىڭغا ئالىيىپ قاربدى ، قالغان دوستلىرىم ئىز-
ىدىن كېلىپ ، مېنىڭ قوللىرىمنى سقىشتى . ئۇلارنىڭ قول
سقىشلىرىدا رەسمىيەتچىلىك ، تەسەللى بېرىش ، ھەسەتخورلۇقتىن
قىلچە ئەسەر يوق ئىدى . ئۇلارنىڭ ماڭا تىكىلگەن قىزغىن كۆزلە-
رىدە ، تەسىرلىك سۆزلىرىدە ، خۇشاللىقتىن ئوت چاقنىغان يۈزلە-
رىدە سەمىمىي قوللاش ، ھېسداشلىق ۋە شان - شەرەپ ئۈچۈن
ئۈندەش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى . ...
... بىز ئاخىرقى ئاخشامنى خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن
ياتاقلىرىمىزغا قايتىشتۇق . ...

4

... سەپداشلار خېلىلا پۇللۇق بولۇپ قېلىشتى . يول خىراجەتلە-
رىدىن باشقا ھەممىمىز گە تۇنجى مائاش — سەككىزىنچى ئايلىق
ئىش ھەققىمىز تارقىتىپ بېرىلدى . ئەتىسى خېلى ياخشى تەييارلىق
قىلىپ ، كەچلىكى زىياپەت ئۈيۈشتۇردۇق . زىياپەتكە ئوسمان زۇ-
خۇمارنى دوستلىرى بىلەن تەكلىپ قىلدى . مەن ئەلانۇرنى دوست-
لىرى بىلەن چاقىردىم . شۇنداق قىلىپ ، بىزنىڭ كەچكى ئولتۇرۇ-
شىمىز خېلى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈلدى . تاماقتىن كېيىن تانسا ئوي-
ناشتۇق ، ناخشا ئېيتىشتۇق ، سىر داشتۇق ... كەچ ساەت ئون
ئىككى بولغاندا ، بىز قىزلارنى ياتاقلىرىغا ئاپىرىپ قويدۇق . ئۇلار
ئەتىگەنلىككە قاتناش بېكىتىگە بېرىپ جەنۇبقا ماڭىدىغانلارنى ئۇزۇ-
تۇپ قويىدىغان بولۇشتى . بىز ئالتىمىز قايتىپ كەلگەندىن كېيىن
باشقىدىن ئولتۇرۇش قىلدۇق ، خېلىلا جىق ئىچىشتۇق ، قورساق-
تىدىكى گەپلەر چىقىشقا باشلىدى .

— مەن ساڭا ئوچۇق ئېيتىپ قوياي ، — دېدى ئوسمان مەست

كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ ، — ساڭا بولغان ئىشەنچىم بوگۈن ، يەنى 1957 - يىلنىڭ 26 - ئاۋغۇست كۈنى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتى ، سەن ھېيلە ئىشلىتىپ-بىزنى يولغا ساپسەن .. ،سېنىڭ مېنى يولغا سېلىشتىكى غەرىزىڭ ، ماڭا بوگۈن ئاخشام ئايدىڭ بولدى .. نېمە ئۈچۈن زۇلخۇمار ھەدىسلا سېنى تانىمغا تارتىدۇ؟ بۇ ، ئەلۋەتتە چۈشىنىشلىك !

— بۇنداق مەسىلىلەر توغرىسىدا ساق ۋاقتىڭدا سۆزلەش ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن ، — بىز ئەتە خوشلىشىمىزغۇ ، باشقا كۆڭۈللۈكەرەك گەپلەرنى قىلساڭچۇ ، ئوسمان !

— مەن پۇشايمان قىلمۇاتىمەن ، سېنىڭ گېپىڭگە كىرىپ ، ئۆز يۇرتۇمنى تاشلاپ چىقىپتىمەن . ئىسىت ، ئىسىت ! سەن بىزنى ئۆزۈڭنىڭ شان - شەرىپى ئۈچۈن قۇربان قىلدىڭ ، بىز سېنىڭدىن بۇ ھېسابنى ئالىمىز !

ئۇ ئۇستەل مۇشتلاشقا باشلىدى . ماڭا ئۇ بىھۇدە ئازار-بېرىۋاتاتتى . ئۇرۇمچىدە قېلىش نىيىتى ئىشقا ئاشمىغاندىن كېيىن ، ئۇ باھانە قىلىپ بىز بىلەن دېيىشمەكچى بولۇپ يۈرەتتى . مەن ئارتۇق ئاھانەتكە چىدالمىدىم - دە :

— يەنىچۇ؟ — دېدىم مەن ئۆزۈمنى تەستە توتۇۋېلىپ-كۇلۇمسىرەپ .

— زۇلخۇمار نېمە ئۈچۈن سېنى ئالاھىدە تەبرىكلىدى ، ئالاھىدە تانسىغا تارتتى ، بۇنىڭ سەۋەبىنى دەپ بېرىسەن؟

مېنىڭ غەزىپىم ئۆزلەشكە باشلىدى . دەل شۇ چاغدا ھاشىر ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە :

— سەن ، ئوسمان ، تىلىڭنى سەل يېغىۋال ، — دېدى قەتئىي قىلىپ ، — ھەرقانچە گېپىڭ بولسا ، يولدا بارغۇچە مەن ساڭا جاۋاب بېرەلەيمەن !

— مەن ئەلادىن جاۋاب ئالىمەن !

— مېنىڭ ئەلا ئوچۇن جاۋاب بېرەلىشىمگە ئىشەنمەمسەن ؟
ئوسمان ئۇنچىقمىدى . مېنىڭ ئۇنىڭغا بىر دىنلا ئىچىم ئاغرىدى . ئۇنىڭ شۇنچە خاپا بولۇشىنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ياددىن زۇلخۇمار ئاخشامقى ئولتۇرۇش توگىگۇچە ئۇنىڭغا پەرۋاسىز قارىغانىدى . ئوسمانغا ئەلەم قىلغىنى ، قىزنىڭ ئۇنى جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىشقا ماقۇل قىلىپ بولۇپلا ، ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرغىنى ئىدى . ئەلۋەتتە ، ئوسمان زۇلخۇمارنىڭ نېمە ئوچۇن خاپا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى . مەن ئىچىمدە ، نېمىلا بولمىسۇن قىزغا خىزمەت ئىشلەپ ، ئوسماننىڭ خاتىرجەم ئىشلىشىگە يارىدەم بېرىشنى قارار قىلغانىدىم . دوستۇمغا يارىدەم قىلىش غەرىزى كۆڭلۈمگە كېلىش بىلەن ئۇنىڭغا بولغان ئىغزىپىم بىر دىنلا يوقالدى ۋە مەن ھېچ نەرسە بولمىغاندەك ئوسماننىڭ ئوينىغا گىرە سالدىم — دە ، ئۇنى بەزلەشكە باشلىدىم .

— خاتىرجەم بول ، زۇلخۇمار ساڭا خەت يازىدۇ . بىلەمسەن ، قىزلار بىر يىگىت بىلەن دوستلاشقاندا ناھايىتى يېقىن بولىدۇ ، قاچانكى ئۇنىڭ دوستلۇقى مۇھەببەتكە ئۆزگىرىدىكەن ، يىگىتكە ئۇ سالقىن مۇئامىلە قىلىشقا باشلايدۇ . دېمەك ، زۇلخۇمارىدا ئۆزگىرىش بار ، ئۇ ساڭا خېتىنى ئارقىلىق بۇنى بايان قىلىدۇ !...

ئوسمان مۆلدۈرلەپ تۇرغان ياشلىق كۆزلىرى بىلەن ماڭا ئۇزاق قارىدى — دە ، بىر دىنلا ئېسىلدى ۋە يۇزىنى يۇزۇمگە ياقتى . شۇ پېتى ئوسمان ئۇخلاپ قالدى . بىز ئۇنى كارىۋىتىغا ياتقۇزدۇق . ئۇنىڭ سولغۇن چىرايىدا يوشۇرۇن خۇشاللىقنىڭ بەلگىلىرى خىرە بىلىنىپ تۇراتتى .

مەن مېھرىبانلىق بىلەن ئۇنىڭ بۇدۇر چاچلىرىنى سىلىدىم . كېچە ، جىمجىتلىق ... ئوچۇق دېرىزىلەردىن سالقىن شامال كىرىپ تۇرىدۇ . شامال بىرده ئۇستەل ئۇستىدىكى قەغەزلەرنى شىلدىرلىتىدۇ ، بىرده دوستلىرىمنىڭ يۇزلىرىنى سىيپاپ ، چاچلىرىدىن

www.uyghurkitap.com

نى يەلپۈيدۇ . لېكىن ، دوستلىرىم بۇنى سەزمەيدۇ ، ئۇلار قاتتىق ئۇيقۇدا ، يالغۇز مەنلا ، ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۇرىمەن ، مېنىڭ بۇ ئۇزۇن يىللىق سەپداشلىرىم ئەتىگەنلىككە مېنى تاشلاپ كېتىشىدۇ . پەقەت مەنلا بىرمۇ دوستۇم بولمىغان شەھەردە قالىمەن . جەمئىيەت شۇنچە ئاۋات ، ئادەملەر شۇنچە تولا بولسىمۇ ، كۆڭلۈڭدىكى دوستلىرىڭدىن بىرەرسى يېنىڭدا بولمىسا ، بەربىر چۆلدە ياشىغاندەك كۈن ئۆتكۈزىسەن . مەن ئەتىگەنلىككە يالغۇزلۇقۇمنى باشلايمەن . كۈنلەرنىڭ باش چۆكۈرۈپ كىتاب ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزەرمەن ، لېكىن دوستلارسىز مېنىڭ خۇشاللىقىم بولارمۇ ؟ خۇشاللىقسىز ھايات بىراۋنىڭ يۈكىنى بوينىدا دۇمبەڭگە ئارتىۋالغاندەك ، ئاۋارىچىلىك تۇيۇلماسمۇ ؟

مەن ھاشىرنىڭ يېنىغا كەلدىم . ئۇ سالام بېرىۋاتقاندەك قولىنى كۆكرىكىگە ئېلىپ ئۇخلاۋاتاتتى . ئۇنىڭ چىڭ يۇمۇلغان لەۋلىرىدە قانداقتۇ يوشۇرۇن كۈلكە جىلۋىلىنەتتى . ئۇ بەلكىم ئۇخلاش ئالدىدا قىلغان خىيالىدا ، خوتەن ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت مائارىپ ئىدارىسىگە يەنىلا ئەڭ يىراق ، ئەڭ قىيىن يېزىلارغا بېرىش توغرىسىدا تەلەپ قويغان ۋە ئۆزىنىڭ قەيسەر ئىرادىسىنى بايان قىلغان بولۇشى مۇمكىن . مەن ئۇنىڭ كۆكرىكىگە قويۇۋالغان قوللىرىنى يېنىغا چۈشۈرۈپ قويدۇم . ئۇنىڭ قاۋۇل ، قاتمال قوللىرى ، ئۆز ھاياتىنى مۇجىزە يارىتىشقا بېغىشلىغان ئادەملەرنىڭ قەسەم ئۈستىدىكى قوللىرىدەك مۇستەھكەم ئىدى .

ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا قۇرماش ، سول يېنىدا تاش ياتاتتى . ئۇلار گەۋدىلىك ھاشىرنىڭ يېنىدا كۆچلۈك قوغدىغۇچىسى بار ياش بالىلاردەك خاتىرجەم ئۇخلىماقتا ئىدى . مەن ئەمدىلا ئون سەككىز ياشقا تولغان ئىككى دوستۇمنىڭ يۈزىگە كۆز ياشلىرىمنى تېمىتىپ ، يۇزۇمنى ياقتىم . مەن نۆۋەتسىز ئوسمانغا ، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ ، يالاڭلا تۇگۈلۈپ يېتىۋالغان نامەتكە قارىدىم . گەرچە نامەت

ئاخشامقى ئولتۇرۇشتىمۇ قىزلارغا ئەدەپسىز قىلىقلارنى قىلىپ، غەزىپىمنى ئۆرلەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ شۇ تاپتا ماڭا قەدىرلىك ۋە بەختلىك كۆرۈنمەكتە ئىدى... چۈنكى، ئۇ نېمىلا بولمىسۇن، كۆزلىگەن يېرىگە قاراپ كېتىۋاتىدۇ. جەمئىيەت ئۈنى ئۆز ئېقىمىدا لەيلىتىپ يۇرۇپ پاراسەتلىك، جۇرئەتلىك ۋە قوللىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەملەردىن قىلىپ چىقىشى مۇمكىنغۇ! مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ يوقىنىنى يېپىپ قويدۇم، ئۇ ئۆزىنىڭ يوك - تاقىنى تېڭىۋەتكەندى.

مەن دوستلىرىمنى قانچىلىك ئايلانغىنىمنى بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ، ئۇلارنىڭ جامالىغا تويغۇچە قارىدىم، قايتا - قايتىلاپ ئۇلار بىلەن خوشلاشتىم. «كۆرۈشەرمىز يەنە» دېگەن سۆزنى ئېيتماق ئاسان، لېكىن پۇرسەت كەلمىكى ناھايىتى قىيىن، دوستلىرىمنىڭ بەزىلىرى بىلەن مۇشۇ كۆرۈشكىنىم ئاخىرقىسى بولۇپ قالامدۇ تېخى! ئايلار، يىللار بىزنىڭ ھاياتىمىزنى قەدەممۇقەدەم ئۆزگەرتىپ، ھازىرقى جۇشقۇن ياشلارنى تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكىنى تېتىغان بوۋايلاردىن قىلىپ چىققۇچە، بىر - بىرىمىزنى قانچە - قانچىلەپ سېغىنارمىز، ياد ئېتەرمىز، «بىر كۆرۈشسەم ئىدى - ھە!» دەپ ئارمان قىلىشارمىز. لېكىن، يىللار بىزنىڭ يۈزلىرىمىزگە قورۇقلارنى، چاچلىرىمىزغا ئاپئاق قىرولارنى قوندۇرۇپ، بىزنى گۈزەللىك، شوخلۇق، مەنمەنلىك، ھاۋايى - ھەۋەسلەردىن مەھرۇم قىلىشى مۇمكىنغۇ؟... لېكىن ھېچقانداق كۈچ قەدىردان دوستلارنى بىر - بىرىنى سېغىنىشتىن، ياد ئېتىشتىن مەھرۇم قىلالمايدۇ. سەن بەختتىن خۇشال بولغىنىڭدەكمۇ، بېشىڭغا كۈن چۈشۈپ سارغايغىنىڭدەكمۇ، دوستلىرىڭنى سېغىنىسەن، ئۇلارنىڭ بەدىنىدىن كېلىدىغان پۇراقنى ھەممە نېمىدىن قىممەتلىك ھېسابلايسەن...

مەن دوستلىرىم توغرىسىدا خىيال قىلىپ زادىلا ئۇخلىيالمى-

www.uyghurkitap.com

دىم، ئاخىر يۇرەك دولقۇنلىرىمنى پەسسىز ئۇچۇن قولۇمغا قەلەم ئالدىم ـ دە ، ئۇلارغا ئاتاپ شېئىر يازدىم . مانا ھېسسىياتلىق سۆزلەرنى ئىزدىمەكتىمەن ؟ توختىماي قۇيۇلۇۋاتقان كۆز ياشلىرىمىنى سۇرتمەكتىمەن . شۇنداق قىلىپ ، ھاياجان ۋە كۆز يېشىم بىلەن يازغان شېئىرنىمۇ پۈتتى . شېئىرىمغا «خەير ، دوستلار» دەپ ماۋزۇ قويدۇم . مېنىڭ يۇرۇپ ، «خەير ، دوستلار» نى يادا ئوقۇدۇم :

مەن يالغۇز بۇتىدەك قالدىم ، دوستلىرىم ،
ئارمىنىم سىلەرگە بولدى سەپەرداش ،
مۇھەببەت رىشتىسى دائىم ئۇزۇلمەي ،
جۇدالىق دەردىگە بىرەرمۇ بەرداش ؟
قەدىردان قەيسىرىم ، تەلەپچان ھاشىرىم ،
قوزىدەك مۇلايىم تاش بىلەن قۇرماش ،
گېپى توك ، كۆڭلى توز ئوسمان ۋە نامەت ،
سىلەرگە قارايمەن ، كۆزلىرىمدە ياش ،
بۇ تەقدىر نەلەرگە تاشلايدۇ بىزنى ،
بىز گويا سالمندا ئېتىلغان بىز تاش ،
دوستلىرىم ، ئەسلەيمەن ھەر ئاخشام سەھەر ـ
ھەر سۇبھى شەرقتىن بالقىسا قۇياش ...

شېئىرنى ئوقۇپ بولۇپ ھاشىرىمغا تاشىنى قۇچاقلاپ قىيسايدىم .

يەرگە يورۇق چۈشۈش بىلەن يۈك ـ تاقىمىزنى كۆتۈرۈشۈپ بىكەتكە يۈگۈردۇق ... مەن دوستلىرىم بىلەن بىر ـ بىرلەپ قۇچاقلىشىپ خوشلاشتىم ، ماشىنىلار قوزغىلىشى بىلەن قىزلار خوشلاشقىلى بېتىپ كېلىشتى . ئۇلار ياغلىقلىرىنى پۇلاڭلىتىشتى ،

زۇلخۇمارنىڭ كۆزلىرى خىيالچان ، لەۋلىرى سەل تاتارغان . دېمەك ، قىز ھىجران ئازابىنى باشلىغان... مېنىڭ بەش نەپەر دوستۇم بىر ماشىنىغا چۈشۈۋالغاندى ، ئۇلار ماشىنا ئەرۋازىدىن چىقىشى بىلەن تەڭ ناخشا باشلىدى . ماشىنا ناخشا ئاۋازىنى بارغانسىرى بىزدىن يىراقلاشتۇرماقتا . لېكىن ، ناخشىنىڭ تېكىستى دائىم مېنىڭ قۇلىقىمنىڭ يېنىدىلا جاراڭلايدۇ :

مەن كېتەر بولدۇم يىغلايمەن ،
ئەرزىم بايان ئەيلەپ كېتەي .
مېھرىبان يار قالدى دەپ ،
چۆللەردە قان يىغلاپ كېتەي !...

مېنىڭ كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ ، كۆزلىرىمگە يىغا ياماشقىلى تۇردى . مەن ئۇيات كۈچى بىلەنلا يىغىدىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالىدىم .

— سىزگە قىيىن بولدى ! — دېدى زۇلخۇمارمۇ ئارانلا ، لەۋلىرىنى ئىترىتىپ . — لېكىن بىز سىزنى زېرىكتۈرمەيمىز . كىم يىلىدۇ ، سىزمۇ ئۇچ - تۆت كۈندىن كېيىن :: «مەن كېتەر بولدۇم »نى ئېيتىپ ماڭامسىز تېخى !

— نەگىمۇ ماڭارمەن ! — دېدىم مەن گېپىمنى چاقچاققا ئۆرۈپ . — مېنىڭدىن بۇرۇن سىز ماڭىدىغاندەك تۇرىسىز ، بولدى كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ ! ئۇ بۇگۈن توقسۇنغا ببرىپلا سىزگە خەت يازىدۇ !

زۇلخۇمار مېنىڭ بىلەن ئاستا ئۇرۇپ قويدى ، مەنمۇ قىزىقسىنىپ ئۇنىڭغا قارىدىم .

— بىچارە ، نېمىلا بولمىسۇن ، مېنىڭ گېپىمنى ئالدى ، — دېدى قىز پىچىرلاپ .

— دېمەك ، ئىشىنى «بىچارە »دىن باشلاپسىز — دە ، نېمە-

www.uyghurkitap.com

لىكى بولسا، رەھىم ـ شەپقەت يىلەن باشلاپسىز. ئۇنى روھلاندۇ-
رۇپ پات ـ پات خەت يېزىپ تۇرۇڭ، شۇ چاغدا «يېچارە» دىن
«سۆيۈملۈك» كە ئۆتىسىز ...
... قىزىرىپ كەتتى ...
— ئۇ بوينىنى باغلىغاندەكلا. ماڭدى. مىسىرمۇ ئۇلارغا خەت
يازارسىز؟ — دېدى.
— مېنىڭ خېتىم ئوسمانىڭ قەلبىگە يەلپۈگۈچلۈك رول
ئويناپدۇ، ئەمما سىزنىڭ خېتىڭىز ئۇنىڭ قەلبىدە يالقۇن پەيدا
قىلىدۇ...
— قويسىڭىزا، گەپ قىلمىسام خېلىلا كۆچىگىلى تۇردىڭىز-
غۇ، ئۆزىڭىزنى نەدە ئوقۇتىدىكەن؟
— ھازىرچە ماڭا ئۇرۇمچى كۇتۇپخانىسىنىڭ ئىشكى ئوچۇق،
خالىغان ۋاقتىڭىزدا مېنى ئىشقا يەردىن تاپالايسىز.
— ياتقىڭىز چۇ؟
— ئەمدى بېرىپ سوراپ باقىمەن.
مېنىڭ كۇنلىرىم راستىنلا كۇتۇپخانىدا ئۆتۈشكە باشلىدى.
مەن كۇتۇپخانا ئىچىلىش بىلەن كىرىمەن، كەچ كىرگۈچە
كىتاب ئوقۇيمەن، خاتىرە يازىمەن، ياتقىممۇ كىتاب بىلەن تولغان
بىر ئۆي ئىدى، مېنى ۋاقتىنچە بىر ماتېرىيال بۆلۈمىگە جايلاشتۇ-
رۇپ قويغانىدى. مەن ئۇ يەردىن لېنىنىنىڭ «پەلسەپە خاتىرىلىرى»
نىڭ ئۆزبېكچە نەشرىنى تېپىۋالدىم ـ دە، ئاچ بالا ئانىسىغا چاپلاش-
قاندەك كىتابقا چاپلىشىۋالدىم. كۇنلەر ئۆتۈپ، مېنىڭ پەلسەپە
ئۇچۇن تۇتقان خاتىرەم قېلىنلاشتى، تارىخ بىلىملىرى ئۇچۇن تۇت-
قان خاتىرەمگە يېڭى يىلنامە ۋە بىلىملەر يېزىلدى. رومانلاردىن
تەسىرلىك جۇملىلەرنى كۆچۈرۈپ يازىدىغان خاتىرەممۇ خېلىلا جىق
يېڭى گەپلەر بىلەن توشقانىدى. مېنى كىتابلار ۋە خاتىرە يېزىش
جەلپ قىلىۋالغان. كۇنلەرنىڭ قانداق تېز ـ ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنى

بىلىنمەيتتى ، ھە ـ ھۇ دېگۈچە بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ ، بىر ھەپتىدىن بېرى بىر ئىنسان بىلەن پاراڭلاشماپتىمەن . دېمەك ، كىتابلارمۇ ئادەمگە دوست بولالايدىكەن .

چۈشلۈك تاماققا چىقىش ئۈچۈن ئەنلياڭ كىتابخانىسىنىڭ پەلەمپىيىدىن چۈشۈۋاتسام ، ئەلانۇر كېلىپ قالدى . بىر ھەپتىدىن بېرى مېنى بىرىنچى بولۇپ يوقلاپ كەلگەن ئادەم مۇشۇ قىز بولغىنى ئۈچۈن ناھايىتى خۇشال ئىدىم . مەن قىزنى ياتقىمغا باشلاپ كىردىم . قىز ياتقىمنى كۆرۈپ قاقاقلاپ كۈلدى :

— پاھ ، سىرگە قالتىس ئېتىبار بېرىپتۇ ، قاراڭە ، ھەممىلا يېقىڭىز كىتاب . مۇنداق ئۆيدە سىز تۇرماق ، توخۇمۇ ئالىم بولۇپ چىقىشى مۇمكىن .

مەن ئاددىي بىر قىزنىڭ ئوبرازلىق تىل ئىشلىتىشىدىن ھۇزۇرلىنىپ زوق بىلەن كۈلدۈم :

— سىز ئەدەبىي كىتابلارنى جىق ئوقۇيدىكەنسىز ـ ھە ؟

— قانداق ؟— قىز چىمەلتەك قولىنى لېۋىگە تەگكۈزۈپ تۇرۇپ سورىدى .

— بايىقى بىر جۈملە سۆزىڭىز كىتابىي تىل .

قىز قىزىرىپ كەتتى :

— رازىيە ئىككىمىز رازىيەلەرنىڭ ئۆيىدە ياڭلىق تەتىل تۇگىگۈچە رومان ئوقۇيتتۇق .

— رازىيەدىن خەت كەلدىمۇ ؟

— ھەئە .

— ناھايىتى ياخشى ، ئاۋۇال تائام ، ئاندىن كالام . مەن تاماق ئەكىرەي ، سىز خاپا بولمايلا ئىككى مىنۇت «بىلىم ئاشۇرغاچ» تۇرۇڭ .

مەن قىزغا كىتابلارنى شەرەت قىلدىم ـ دە ، قاچا ـ قومۇچلىرىنى كۆتۈرۈپ تاماققا ماڭدىم .

مەن تاماقنى ئېلىپ تېزلا قايتىپ كىردىم . ياتاقتا ئەلانۇر

www.uyghurkitap.com

يوق ، ئۇستەلدە بىر پارچە خەت تۇراتتى . ئۇستىگە بىر جۇپ كۆل ۋە كېپىنەك ، ئىككى بۇرجىكىگە ئىككى يۇرەك سۇرىتى ياسالغان هال رەڭ كونۋېرت يېنىدا بىر پارچە قەغەز تۇراتتى . قەغەزگە قېرىنداش بىلەن مۇنۇ گەپلەر يېزىلغانىدى :

«ئەلا ئاكا ، كۆپ ئويلاندىم . ئاخىر دوستۇمغا ‹خىيانەت› قىلدىم . ئۇنىڭ ماڭا يازغان خېتىنى ، ياق خېتىنى ئەمەس ، يۇرەك سىرلىرىنى سىزگە ئاشكارىلىدىم . ‹خىيانەت› قىلىشىمدىكى مەقسەت ، دوستۇمنى ۋە سىزنىڭ دوستىڭىزنى بەختلىك قىلىش . ناۋادا ، مەقسىتىمگە يېتەلمىسەم ، بۇ تۆھپىنىڭ يېرىمى سىزنىڭ بولىدۇ . ئىشىنىمەن : ‹دوستلىرىنىڭ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن جان كۆيدۈرگەن خالىسلارمۇ بەختسىز بولمايدۇ› .

هۆرمەت بىلەن : ئەلانۇر
1957 ـ يىلى 2 ـ سېنتەبىر»

خەتنى ئۇچ قېتىم ئوقۇدۇم . ئەمدىلا ئون يەتتە ـ ئون سەككىز ياشقا كىرگەن ئەلانۇرنىڭ نۇرغۇن كىتاب ئوقۇغان ، هېسسىياتلىق ۋە پەزىلەتلىك قىز ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى . قولىدىن خېنە كەتمىگەن ، بىرىگە تىكىلىپ قاراش ئۈچۈن پېشانە تېرىنى چۈچىلىق ياغلىقى بىلەن نەچچە قېتىم سۈرتىدىغان ساددا قىز ، بۇنداق مەنىلىك گەپلەرنى يازالايدۇ دەپ ئويلىمىغانىدىم . مەنده بىردىنلا ئەلانۇرغا هۆرمەت ۋە ئىخلاس پەيدا بولدى ـ ده ، ئۆيدىن يۇگۇرۇپ چىقىپ ، ئۇنى ئىزدىدىم ، لېكىن هېچ نەدىن تاپالمىدىم . تامىقىمنىڭ مۇزلاپ كېتىشىگە پىسەنت قىلماي هال رەڭ كونۋېرتنى ئاچتىم ۋە رازىيەنىڭ تونۇش پوچېركىسىنى كۆرۈپ ، ئانا مەكتىپىمنى بىردىنلا سېغىنىدىم ، كۆڭلۈم بۇزۇلدى ، يىغا ياماشتى . چۈنكى ، بۇ كۈنلەردە دوستلارسىز مىسكىنلىشىپ قالغانىدىم .

مەن خەتكە كۆز تاشلىدىم :

«قىممەتلىك دوستۇم ، ئەلانۇر ! قانداق ئەھۋالىڭ ؟ ئۇ-رۇمچىنىڭ ساپ ھاۋالىق ، سۇزۇك سۇلۇق ، گۈل ۋە كېپە-نەكلەرگە باي ، ئاۋات ، بايلىقات قوينىدا شادلىنىپ يۇرۇۋاتام-سەن ؟ مېنى ئويلاپمۇ قويامسەن ؟ ھېلىقى كېچىسى بىردەم كۈلۈپ ، بىردەم يىغلىتىپ ئۇخلاتمىغىنىم ئېسىڭدىن چىقىپ كەتمىگەندۇ - ھە ؟ يېرىم كېچىدە ماموق ياستۇقنى قۇچاقلاپ سىم كارىۋاتتىن يەرگە دومىلاپ چۈشكىنىڭچۇ تېخى ؟

ئەتىگەنلىكى سەھەر تۇرۇپ ئوغلاقتەك سەكرەپ يۇرەە-سەن ؟ ‹ئوش ، بويۇم ئۆسمىسە بولاتتى ، دەپ تولا قاقشايت-تىڭ ، ئۇرۇمچىگە بېرىپ كۆڭلۈڭ كۆتۈرۈلۈپ ، بويۇڭ ھېچ-بولمىغاندا يەنە بىر - ئىككى سانتىمېتىر ئۆسكەندۇ ؟ بىلىپ تۇرىمەن ، سەن ھازىر بىر مېتىر سەكسەن سانتىغا قاراپ ئۆرلەۋاتسەن (چاقچاق) .

مەندىن ئەھۋال سورىساڭ سالامەت ئوقۇۋاتىمەن ، لېكىن مىجەزىم ئۆزگەرمەكتە . دادامنىڭ كىتابخانىسىدا يالغۇز ئول-تۇرۇپ سائەت - سائەتلەپ خىيال سۈرىمەن ، بەزىدە ئۆزۈمنى خۇشال تۇتۇش ئۈچۈن ناخشىمۇ ئېيتىپ باقمەن ، نېمىشقە-دۇر ناخشىنىڭ ئاخىرى يىغا بىلەن ئاخىرلىشىدۇ . شەنبە ئاخشاملىرى تانسا بولىدۇ . تانسىدىنمۇ كۆرە مۇتەللىپ باغچە-سىنى ياكى بىزنىڭ مەكتەپنىڭ كەينىدىكى (شەرقىدىكى) شەڭگەن باغنى يالغۇز ئايلىنىشنى ياخشى كۆرىمەن . بۇنى ئەلۋەتتە ساڭا ئېيتقان ، سەۋەبىنى بىلىسەن . قىممەتلىك دوس-تۇم ، ئۇنىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلگەن ، كەڭ پېشانىلىك ، سۇر-لۇك ، لېكىن كېلىشكەن چىرايى بىر مىنۇتمۇ خىيالىمدىن كەتمەيدۇ ، ئۇنىڭغا زادى نېمىشقا بۇنچىلىك بېرىلدىم ، بۇنى

www.uyghurkitap.com

بىلمەيمەن . مەن ئۇنىڭ بىلەن ، بىز يىللىق ئوقۇغۇچىلىق هاياتىمدا پەقەت بىرلا قېتىم يالغۇز پاراڭلاشقان . ئۇ چاغدا مەن ھېچكىمنىڭ كۆزگە ئىلمايتتىم . ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بولغىنى ۋە مېنى ياشلار ئىتتىپاقىغا تونۇشتۇرغىنى ئۈچۈنلا ئەلا بىلەن يېقىنچىلىق قىلاتتىم . ئۇنىڭچى سىنىپىڭ بالىلىرى بىز سەككىزىنچى سىنىپنىڭ قىزلىرىنىڭ كەينىگە كىرىۋالاتتى ، مۇھەببەت خەتلىرى ، تەكلىپلەر ئۈزۈلمەيتتى . ماڭا توققۇزىنچى ۋە ئونىنچى سىنىپلاردىكى ئوقۇغۇچىلاردىن خەت يازمىغىنى ، تەكلىپ قويمىغىنى ناھايىتى ئاز . مەن ئۇلارنى يامان كۆرەتتىم ، ھېچقايسىسىغا قاپاق ئاچمايتتىم... شۇنچىلىك نەزىرىم ئۇستۇن ۋە قاتتىق مەجەزلىك ئىدىم . يالغۇز ئەلالا ماڭا خەت يازمىغان ، تەكلىپمۇ قويمىغان . مەن ئۇنىڭ ئالاھىدە ئۆتكۈرلۈكىگە ھەيران قالاتتىم . ھەر قېتىملىق ئىمتىھان ـ سىناقلاردا ئون ـ ئون بەش مىنۇتتىلا قەغەز تاپشۇرۇپ چىقاتتى ۋە ئىتتىپاق خىزمىتىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىشلەيتتى . مەن ئۇنىڭ دەرس تەكرارلىغىنىنى كەمىدىن ـ كەم كۆرەتتىم . پۈتۈن ئوقۇتقۇچى ، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئۇنىڭغا قايىل بولمايدىغان ۋە ئۇنى ھۆرمەت قىلمايدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى . دادام دائىم ئۇنىڭ توغرىسىدا بىزنىڭ ئۆيدىمۇ سۆزلەپ ، «قىزىم ، ئەلادەك بول ، مەن مۇنداق سەگەك كاللىنى ئۆمرۈمدە كۆرمىگەن » «لېنىن » پوئېمىسىنى ئۇچ قېتىم ئوقۇپلا يادلىۋالغىنىنى كۆزۈم بىلەن كۆردۈم . ئۇ ئونىنچى سىنىپنى پۈتتۈرگىنى بىلەن ئەمەلىيەتتە ئالتە مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىدىن كېم ئەمەس ، دەيتتى . لېكىن ، دوستۇم ، ئاشۇ ئەلامۇ مېنىڭدە مۇھەببەت ھېسسىياتى پەيدا قىلغان ئەمەس . ئۇنىڭ نېمىسى مېنى جەلپ قىلىۋالدى ؟ مەن بۇنى ھازىرمۇ بىلمەيمەن ، ئەقىل ـ پارا-

سەت ، تالانت ، ھەتتا چىرايىدىمۇ ئۇ ئەلادىن تۇۋەن ، ئەلا قانداق ئاجايىپ ـ ھە ! ئاشىق بولسا ، مانا شۇنىڭغا بولسا بولىدۇ . لېكىن ، مەن ئۇنى ھازىرمۇ دوستلاۋاتىمەن ، ئۇلگە سۈپىتىدىلا ئويلايمەن . لېكىن ، ئۇنىڭ ھېلىقى تومبالقا دوستىچۇ ؟ قىمەتلىك دوستۇم ، ھالىمنى ساڭا ئېيتماي كىمگە ئېيتىمەن ؟ ئەمدى بىلىۋاتىمەن ، ئۇ مېنىڭ جېنىم بىلەن باراۋەركەن ، ئۇنىڭسىز ياشىغىنىمدىن ئۆلگىنىم ياخشىكەن . ساڭا قېلىنلىق قىلىمەن ، چۈنكى سەن ئۆزۈمگە ئوخشاش ، سېنىڭدىن ھېچ نەرسىنى ئايىمايمەن . مەن ئۇنىڭسىز ياشىيالمايمەن . تۇنۇگۈن ئۇلار ئوقۇغان سىنىپقا ھېچكىم يوق ۋاقتىدا كىردىم ، پارتىلارغا قەلەمتىراش بىلەن ھەر خىل ئىسىملار ئويۇلغانكەن ، بىرمۇنچە قاراپ چىقتىم . ئەڭ ئاخىرقى پارتىلارنى قاراشتۇرغىنىمدا ، دېرىزە تەرەپتىكى ئورۇندا ئۇنىڭ ئىسمى تېپىلدى . مەن پارتا قاپقىسىنىڭ ئىچىگە ئويۇلغان ئىسمىنى قايتا ـ قايتا سىلىدىم ، پۈتۈن بەدىنىم جۇغۇلداپ كەتتى ، تىترەپ تۇرۇپ يۇزۈمنى ياقتىم ، تۇنجى ۋە ئەڭ ساپ مۇھەببىتىم بىلەن سۆيدۈم...

قىممەتلىك ئەلانۇر ، مانا مۇشۇ گەپلەرنى يېزىۋاتقىنىمدا ، يۈزلىرىم لازا سۇرتۇۋالغاندەك ۋىلىلداپ ئېچىشماقتا ، كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياشلار قۇيۇلماقتا . بىلمىدىم ، تۇنجى مۇھەببەت ھەممىلا قىزلارنى شۇنداق ئازابلامدىكىن ؟...

كەچتە تانسا بولدى . ھېلىقى بەھرام مۇئەللىم كاستۇمىغا سەپكەن ئەتىر پۇرىقى بىلەن كۆڭلۈمنى ئاينىتىنىپ يېنىمدا ئايلىنىۋەردى ، مۇزىكا چېلىنار ـ چېلىنمايلا پارقىراق چاچلىق بېشىنى ئېگىپ ئالدىمدا تەزىم قىلىپ تۇرۇۋالدۇ . خۇيمۇ تويدۇم بۇ مۇئەللىمدىن ، ئىمىشقا مېنى يالغۇز خىيال قىلغىلى ، تالاغا چىقىپ ئونىنچى سېنىپتىڭ بالىلىرى تەككەن

سۇئادان تېرەكلەرنى قۇچاقلىغىلى ، ئۇلار ئۇستۇرگەن گۈل-لۈكلەردە ئايلانغىلى قويمايدىكەنتاڭ؟ مەن سۇئادان تېرەك-لەرنىڭ يوپۇرماقلىرى شىلدىرلىسا ، گۈللەر ئارىسىدا چېكەتلەر كە گىژىلدىسا ، خۇددى ئونىنچى سىنىپنىڭ بالىلىرى شوخ-لۇق بىلەن ياتاق دېرىزىلىرىدىن باشلىرىنى چىقىرىپ ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك ياكى كوچىلاردىن ئۆتكەن - كەچكىلىرگە ۋار-قىراپ چاقچاق قىلىشىۋاتقاندەك يېقىملىق ۋە قايتا تەكرارلا-مايدىغان مەنزىرە كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ . توۋا ، بەھرام مۇئەل-لىم نېمىشقا مېنى خىيال بىلەن بولسىمۇ خۇشال بولغىلى قويمايدىغاندۇ؟ ئۇ ئادەمگە ئۆچ بولۇپ قالدىم...

دۇنيا ژالىسى چېلىنسىلا ئۆپكەم ئۆرۈلىدۇ ، چۈنكى مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر قېتىم دۇنيا ژالىسىغا شۇنداق كۆڭۈللۈك بىرقىرىغان ، توختىماستىن زالنى تولۇق ئايلىنىپ چىققان . ئۇ كۈنى يېڭى يىل ئىدى . بىز ئارچا ئەتراپىدا شۇنچىلىك ئايلاندۇقكى ، بىزگە چېچىلغان يالتىراق قەغەزلەردىن قىلىن-غان يالغان قار ، بويۇنلىرىمىزغا تاشلانغان قەغەز لېنتىلار ، گۈللەر شۇنچىلىك جىققى ، ژالىس توختىغاندىلا مەن نومۇس قىلىپ چاچلىرىمنى قاقتىم . ئونىنچى سىنىپنىڭ بالىلىرى قوپال چاقچاق قىلىشتى : «يارايسەن ، ھاشىر تۆگە ، نەچچە يۈز كۆزدىن ئوت چىقىرىۋەتتىڭ !» ، «ئادەم چاقىدىغان ھە-سەل ھەرىسىنى قولغا ئۆگەتتىڭ»... قالغانلىرىنى ئېيتمايلا قويای ، مەن بۇ قوپال گەپلەرنى ئاڭلاپمۇ خاپا بولمىدىم ، دېرىزىگە قارىۋېلىپ ، ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان يۈزۈمنى ئالقا-لىرىم بىلەن سىيپاپ ، ئىچ - ئىچىمدىن ئېيتىلىپ چىقىۋاتقان خۇشاللىق كۈلكەمنى ئارانلا باسالىدىم...

دۇنيا ژالىسى چېلىنىش بىلەن بەھرام مۇئەللىم ئالدىمغا كېلىپ تەزىم قىلدى ، ناھايىتى تەستە ئۆزىنۇمدىن تۇردۇم ،

پۇتلىرىم دىرىلداپ تىترىدى . مەن قوپال ۋە ئېغىر ئايلىنىشقا باشلىدىم .

— يېنىڭ ئايلىناتتىڭىز ، سىزگە نېمە بولدى ، رازىيە ؟

— ھېچنېمە ! — مەن ئۇنىڭ ھېچبولمىسا گەپ قىلماسلىقىنى خالايتتىم . قېرىشقاندەك ئۇنىڭ سوئالى كۆپەيىپ كەتتى :

— بۇ يىل سىزدە بىر كۆڭۈلسىزلىك بارغۇ ، رازىيە ؟

— بەلكىم...

— بىلىشكە بولارمۇ ؟

مەن بىردىنلا ئۆپكىدەپ يىغلىۋەتتىم ۋە ئۇنىڭ قولىدىن بوشىنىپ تالاغا قاراپ يۈگۈردۈم .

... سېنتەبىر — ئىلھام ۋە مۇھەببەت ئاخشاملىرىغا باي سېنتەبىر . سالقىن شامال ، سۈزۈك ھاۋا ، يوپۇرماقلارنىڭ پىچىرلاشلىرى ، تىنىق سۇلارنىڭ ناخشىلىرى جانغا ئەجەبمۇ ئارام...

مەن دەرەخلەر ئارىسىدىكى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا تاشلاندىم . شەرقتىن ئاشۇلار ۋە سەن دوستۇم كەتكەن شەرقتىن كېلىۋاتقان سالقىن شامال يۈزۈمدىن سۈيمەكتە ، چاچلىرىمنى سىلىماقتا ، مېنىڭ چېچىلغان ، پەرىشان بولغان خىياللىرىمنى ئېلىپ كېتىپ ، ماڭا خۇشاللىق ۋە ئارام بېغىشلىغۇچى ئەسلىمىلەرنى بۇرنۇمغا پۇراتماقتا...

1956 - يىلى ، كەچ كۈز . ئەتراپىنى ئالتۇن رەڭ يوپۇرماقلار قاپلىغان . مەن كەچقۇرۇن پۇتبول مەيدانىنىڭ سىرتىدىكى ئورۇندۇقتا يالغۇز ئولتۇرۇپ دەرس تەكرارلاۋاتاتتىم ، نەدىندۇر بىر توپ ئۇچۇپ كېلىپ مۇرەمگە تەگدى . مەن قىيسىيىپ ، ئورۇندۇقنى قۇچاقلاپ توختاپ قالدىم . يىراقتا بالىلار قىقاس - چۇقان بىلەن كۈلۈشتى . شۇ چاغدا ، مېنىڭ

www.uyghurkitap.com

ـدىن خېلى يىراقتا ئولتۇرۇپ دەرس تەييارلاۋاتقان ئوقۇغۇچى ئورنىدىن تۇردى ـ دە ، توپقا قاراپ ماڭدى . بىر دەمدىن كېيىن ھېلىقى ئوقۇغۇچى يەنە بىر پاكار ، دىققاق ئوقۇغۇچىنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ ئالدىمغا كەلدى . ئۇ ، دىققاق بالىغا قاراپ :

— ئەپۇ سورا ، نامەت ، ئەپۇ سورىمىساڭ ، مەن سېنى مەجبۇر قىلىمەن ! — دېدى . مەن شۇ چاغدىلا ھېلىقى ئېگىز ئوقۇغۇچىغا قارىدىم . ئۇ كەڭ پېشانە ، قاپىقى تۇرۇلۇپ تۇرىدىغان ، قوشۇما قاش ، يوغان قوي كۆزلىرى تولىمۇ ئوتلۇق ، يېشى يېگىرمىلەردىن ئاشقان بالا ئىكەن . ئۇنىڭ سۆزى كەسكىن ـ ۋە تەمكىن ئىدى . ھېلىقى دىققاق بالا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ ئەپۇ سورىدى :

— سىزنى چۆچۈتۈپ قۇيغاي دەپ ئورۇندۇقنى كۆزلەپ تەپكەنىدىم ، — دېدى ستېرەكگۈ ئاۋاز بىلەن ، — تېگمىپ كەتتى ، ئەپۇ قىلىڭ ؟

— چۆچۈتۈش نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالغانىدى ؟ — ئېگىز ئوقۇغۇچى يەنە سورىدى .

— ... قاراپمۇ قويمايدۇ ... ھاكاۋۇر قىزكەن ...

— ماڭ ، نامەت ! — دېدى ھېلىقى ئېگىز ئوقۇغۇچى ئۇنى كېتىشكە شەرەت قىلىپ . نامەت ئىسىملىك بالا كەتكەندىن كېيىن ئېگىز بالا ماڭا تىك قاراپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى :

— ئاڭلىدىڭىزمۇ ، رازىيە ، سىزدىكى مەغرۇرلۇقنى قارا كۈچ بىلەن يېقىتماقچى بولغان قارامالارمۇ بار ئىكەن . ھەرھالدا ئېھتىيات قىلىڭ ، بۇ سەھرالىقلاردىن سىزنىڭ تەكەببۇرلۇقىڭىز بىلەن ئۆچلىشىدىغانلار چىقىدىغان ئوخشايدۇ .

— نېمە ئۈچۈن ئۆچلىشىدۇ ؟

— چۈنكى ، ئۇلار سىز بىلەن ساۋاقداش ، ساۋاقداشلىقتا ئەڭ قىممەتلىك پەزىلەت سەمىمىيلىك ۋە مېھرىبانلىق .

— مەنـده بۇ پەزىـلەت يوق دەپ قانـداق ھۆكۈم قىلا-لايسىز ؟

— ئارتۇقچە مەغرۇرلۇق ئادەمنىڭ باشقا پەزىلەتلىرىنى خىرەلەشتۈرۈپ قويىدۇ ، سىزدىكى شەپقەتسىزلىك ، مېھرىبان-لىق ، تۇمان ئاستىدا قالغان تاغ گۈلىدەك خىرە كۆرۈنىدۇ ، ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن ئالاھىدە ئۈتكۈر كۆزۈڭ لازىم !

— ماڭا بۇنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق ! — دېدىم ئاستا يەرگە قاراپ ، — غەمخورلۇقىڭىزغا رەھمەت !

— بىر يۈرتنىڭ ھاۋاسى ، بىر ئۆستەڭنىڭ سۇيى بىلەن ئۆزۈقلانىمىز ، لېكىن بەدىنىمىزدە ھەر خىل خىسلەتلەر يېتىلمەكتە . بەزىدە مەغرۇرلۇقمۇ كىشىگە قانات بولىدۇ . لېكىن ، ئۇنتۇماڭ ، بۇنداق قانات يىلەن ئۇچۇش ئۈچۈن ئالا-ھىدە سۈزۈك ۋە ئىللىق ھاۋا كېرەك ، رېئال تۇرمۇشتا بۇ قىيىن !

— ئۇ كەتتى ، مەن ئارقىسىدىن قاراپ قالدىم . ئىنسانكى ، ئۇ مېنى تەنقىد قىلماقتا ، مېنى ساۋاقداشلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشكە ئۇندىمەكتە .

— ئۇ نېمە دەيدۇ ، قىزىم ؟ — مېنىڭ يېنىمغا قولىنى كەينىگە قىلىپ دادام كەلدى ۋە يېنىمدا ئولتۇردى ، — ئۇنى تونۇمسىز ، قىزىم ؟ ئۇنىڭ ئىسمى ھاشىر ، ئوننىچى سىنىپ-نىڭ سىنىپ باشلىقى ، كاللىسىمۇ ، كۆزىمۇ ئۆتكۈر بالا . مەن ھاشىرلارغا بۇ يىلنى قوشقاندا ئۈچ يىل تىل ـ ئەدەبىيات دەرسى بەردىم ، بىر يىل سىنىپ تەربىيىچىسى بولدۇم . قانچە قەدىرلىسە ئەرزىيدۇ ، ھەرگىز ئۇلارنى رەنجىتىپ قويماڭ ، قىزىم !

دادام ماڭا ئۆيگە كەلگۈچىمۇ ئەلا بىلەن ھاشىر توغرىسىدا سۆزلەپ يەردى . مەن دادامنى ئىنسانىي خىسلەتتىكى گۈل

www.uyghurkitap.com

تاجى ھېسابلايمەن . ئۇنىڭ سۆزلىرى بايىقى ھاشۇرئىسمىلنىڭ ئوقۇغۇچىغا بولغان ئۆچمەنلىكىمنى كۆڭلۈمدىن ھەيدەپ ، ھۆرمەت ۋە دوستلۇق تۇيغۇسىنى پەيدا قىلدى . شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنىڭغا دىققەت قىلىدىغان بولدۇم . ئۇ كەم سۆز ، ناخشىغا ئامراق ، ناھايىتى تەلەپچان بالا ئىكەن ، ئۇچراپ قالسا لېۋىنى ئارانلا مىدىرلىتىپ كۈلۈمسىرەپ قويىتتى ۋە ماڭا بىر قېتىممۇ تىكىلىپ قارىمايتتى . ئۇ پات - پاتلا پۇشتەكنى چىشلەپ ئاشخانا ئالدىدىكى پەلەمپەيدە پەيدا بولاتتى ، ئاشخانىغا كىرىشكە ئالدىراۋاتقان بەش - ئالتە يۈز ئوقۇغۇچىغا قوشۇلىسىنى تۇرۇپ قاراپ جىمجىت تۇراتتى ، ئاندىن پۇشتەكنى بىرلا چالاتتى - دە : «قايسى سىنىپ رەتلىك تىزىلسا ، شۇ كىرىدۇ !» دېگەن ئاددىيلا سۆزنى ئېيتىپ قويۇپ خاتىرجەم تۇرىۋېرەتتى . ئوقۇغۇچىلار ئۇنىڭ ھۆرمەت قىلغاچقا ، ئۆزلۈكىدىن تىزىلىپ ئاشخانىغا كىرەتتى . ئۇششاق ئوقۇغۇچىلار ، بولۇپمۇ قىزلار ئۇنىڭدىن قورقاتتى . مەنچۇ ؟ نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا بالىلار ئارىسىدا تۇرۇپ تىكىلىپ قارايتتىم ۋە ئۇنى ئۆزاق كۆرۈشنى خالايتتىم . بۇ خالاشنىڭ مېنى بۈگۈنكى ھالغا كەلتۈرۈپ قويۇشىنى بىلگەن بولسام ، بۈگۈنكى ئازابلار ئەنە شۇ خالاشنىڭ داۋامى ئىكەنلىكىنى سەزگەن بولسام ، خۇدا ھەققى ئاشخانىدا تاماق يېمىگەن بولاتتىم... ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىش ئىستىكى يوشۇرۇن كۈچ بولۇپ ئىچىمنى تاتىلاپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، مەن ئۇنى دەرەخلەر ئارىسىدىكى ھىلىقى ئورۇندۇقتا خىيالچان ئولتۇرغان ھالدا كۆردۇم . بۇ 1957 - يىلى ماي ئېيىنىڭ ئاخىرلىرى — باغلار چېچەك بىلەن تولغان ، بۇلبۇللار راسا سايرىشىۋاتقان ، پۈتۈن شەھەرنى چېچەك ۋە سېرىنگۇل پۇرىقى قاپلىغان چاغ ئىدى . مەن قەيسەرلىك قىلىپ ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇردۇم . ئۇ چۆ-

چۈپ ، ئاجايىپ ئۇتۇلۇق نەزەر بىلەن يالت قىلىپ قارىدى ـ دە ، ئۆز تەبىئىتىگە يات ھالدا مۇلايىم ۋە ئىللىق كۈلۈمسىرىدى .

ـ كېلىڭ ، رازىيە ، بۇ كۈتۈلمىگەن خۇشاللىق بولدى ، ـ دېدى ئۇ مىدىرلاپ قويۇپ ، ـ مەن ھازىرلا سىزنى ئويلاپ ئولتۇراتتىم !

قايسى مەنىدە دېگەنلىكىنى سۈرۈشتۈرمەيلا ، مەن ھودۇقۇپ كەتتىم ۋە يۈزلىرىم ھۆپۈلدەپ يېنىشقا باشلىدى :

ـ سىزما ؟...

ـ ئىشەنمەمسىز ؟ تۆتىنچى مايدا ياشلار ئىتتىپاقىغا ئۆتكىنىمىز ، مەۋسۈملۇق ، چارەكلىك ئىمتىھانلاردا ئەلاچى بولدۇقۇنۇڭ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بايا تام گېزىتتىن سىزنىڭ ئاجايىپ شېئىرىڭىزنى ئوقۇدۇم ، سىزگە كىم قايىل بولمايدۇ !

ماڭا لازىمى بۇ سۆزلەر ئەمەس ئىدى . مېنىڭ دەرھال رايىم قايتتى ـ دە :

ـ سىزنى ئەدەبىياتقا بەك ياخشى دەيدۇ ، ماڭا پۈگاچىف ئوبرازىنى تەھلىل قىلىپ بېرىڭە ، بىز يېقىندا پۈشكىننىڭ «كاپىتان قىزى» نى تەھلىل قىلىش كېچىلىكى ئۆتكۈزمەكچى ، ماڭا پۈگاچىفنى تەھلىل قىلىش يۈكلەندى .

ئۇ ناھايىتى خۇشال بولۇپ كەتتى ـ دە ، پۈگاچىفنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى شېئىر ئوقۇغاندەك يادقا ئوقۇدى : «لاچىن قۇشلارنى تۇتۇپ ، قېنىنى مۇزلىماستا يەيدۇ ، ئارانلا ئۈچ يىل ياشايدۇ ؛ قۇزغۇن چىرىندىلارنى يەيدۇ ، نەچچە يۈز يىل ياشايدۇ ، مەن لاچىن بولۇشنى خالايمەن ، ھەرگىز قۇزغۇن بولۇشنى خالىمايمەن ! » ، ئۇ بۇ سۆزنى دەپ بولۇپ مېنىڭ كۆزۈمگە يالت قىلىپ قاراپ قويدى ـ دە ، ئالدىرىماي سۆزلەپ كەتتى :

— مانا بۇ سۆز، پۈگاچېۋ ئوبرازىنىڭ ئىخچام خاراكتېرلىنىشى...

ئۇنىڭ پىكىرلىرى شۇنچىلىك ئېنىق، ئوبرازلىق، تىلى شۇنچىلىك ئىخچام، ھېسسىياتلىق، ئاۋازى شۇنچىلىك مولىيىم ۋە يېقىملىق. مەن ئۇنىڭ بىلەن كىتاب ۋە «ئوبراز»دىن ھالقىپ چىقىپ ئىنسان خاراكتېرى، پەزىلەت، غايە، ئىلىم-پەن قاتارلىق مەسىلىلەر توغرىسىدا تاكى تەكرارغا قوڭغۇراق چېلىنغۇچە پاراڭلاشتىم. مەن ھېچقاچان شۇ كۈندىكىدەك روھلانمىغان، ھېچقاچان شۇ كۈندىكىدەك ئىلھام ۋە تەسىراتقا ئىگە بولمىغانىدىم. ئۇ كىتابلاردىن، تۇرمۇشتىن ھايات توغرىسىدا، ياشاشنىڭ مەنىسى توغرىسىدا شۇنچىلىك كۆپ ۋە كۈچلۈك سۆزلەرنى ئەقىل كەلتۈرۈپ سۆزلىدىكى، ئاغزىم ئېچىلىپلا قالدى. مەن ھېلىدىن-ھېلىغا ئۇنى تارتىمەن، ۋۇجۇدۇم بىر خىل چۈشىنىپ بولمايدىغان ئىللىق تەۋرىنىش بىلەن شۇنچە مەست بولدىكى، ئۇنىڭغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇش، قۇچىقىغا تاشلىنىشتىن ئۆزۈمنى ئارانلا تۇتۇپ قالالىدىم...

جېنىم ئەلا تۇر، شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ مېنىڭ خىيالىمغا، ئۇيقۇمغا، پۈتۈن ھەرىكىتىمگە ئارىلىشىۋالىدىغان بولدى. دەرس تىڭشاۋېتىپمۇ، تاماق يەۋېتىپمۇ شۇنىلا ئويلايدىغان، شۇنىڭ بىلەنلا سۆزلىشىدىغان بولۇپ قالدىم. مەن شۇ كۈنلەردە، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىشنى كۈندىلىك تۇرمۇشۇمدىكى ئەڭ خۇشاللىق ئىش ھېسابلىغانىدىم. مەسىلەن، ئوغۇللار ياتىقىدىن ئوقۇغۇچىلار ۋاراڭ-چۇرۇڭ بىلەن ئاشخانىغا ماڭىدۇ. مەن ئۇنىڭ ناخشىسى ياكى ئاۋازى ئاڭلانغۇچە ياتاق دېرىزىسىدە ياكى كارىدوردا يوقىلاڭ باھانىلەر بىلەن تۇرۇۋالىمەن. ئۇنىڭ ئاۋازى ئاڭلانغاندىن كېيىنلا پەلەمپەي-

دىن ئىككى بالداقنى بىر بېسىپ ئالدىراپ چۈشىمەن ، ئۇنى كۆرمەن ، ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويىدۇ . مەن دەرھال يەرگە قارايمەن ۋە ماغدۇرسىزلىنىۋاتقان ئاياغلىرىمنى ئېھتىيات بىلەن يۆتكەيمەن . مانا بۇ مېنىڭ ئۇچۇن چوڭ راھەت ، ھەتتا بەخت ! مەن سىرتتىن كۆزىتىپ ، ئۇنىڭ بازلىق ھەرىكەتلىرىنى پايقاپ بولدۇم . ئالتىنچى سائەتتىن كېيىن ئۇ ۋالىبول مەيدانىدا بىر سائەت ۋالىبول ئويناپدۇ . مەن ئۇ چاغدا دەرھىلەر ئارىسىدا كىتاب ئوقۇغان بولۇپ ، بەتلەر ئارىسىدىن ئۇنىڭغا قارايمەن . تاماققا بىر سائەت قالغاندا ، ئۇ قىرائەتخانىغا كىرىدۇ . مەن ئۇنىڭدىن بەش مىنۇت بۇرۇن كىرىپ ژۇرنال كۆرىمەن . ئۇ قوشۇمىسىنى تۇرۇۋېلىپ كەتابقا قاتتىق قادىلىدۇ ، خاتىرە يازىدۇ ، مەن بولسام ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىمەن... ئويلىغىنا ، ئەلانۇر ، مەن نېمانچە بىچارە ، نېمىشقا باشقا قىزلاردەك ئەركىن مۇھەببەتلىشەلمەيمەن ! ئۇنىڭغا ئۆزۈمنى ئازابلاۋاتقان نەرسىنى بىلدۇرۇشۇم ، ئۇنىڭ مۇھەببەت تۇيغۇسىنى قوزغىشىم ، باشقا قىزلاردەك شەنبىلەردە بىللە سىرتقا چىقىشىم ، قانغۇچە سۆزلىشىشىم ، ناخشا ئېيتىشىم ۋە بىللە يۇرۇشۇم مۇمكىنغۇ ! لېكىن ، قىزلىق ئار - نومۇسۇم ، ئىنسانىي غۇرۇرۇم بۇنىڭغا يول قويمىدى ، ئوچۇق پاراڭلىشىدىغان تۇرغۇن پۇرسەتلەر كەلگەن بولسىمۇ ، مەن ئۆز ھاياتىمنى سۇنئىي يول بىلەن يېپىپ ، ئۇنىڭغا سوغۇق ۋە قوپال مۇئامىلە قىلدىم . دوستۇم ، بىز قىزلار ئەنە شۇ ياسالمىلىق ، قىزلىق ئىپپەت - نومۇسىنىڭ ئازابى ھېسابىغا تېز قېرىپ ، تېز تۇگىشىپ كېتىمىزكەن...

ئاخشام ھېلىقى ئورۇندۇقتا ئۇزاق ئولتۇردۇم . مېنى مۇشۇنچە خىيالچان قىلىۋەتكەن ، ئاخىر مېنىڭ يوشۇرۇن ۋە

www.uyghurkitap.com

ئاشكارا قىلغان تەلەپلىرىمگە پىسەنت قىلماي شۇنچە يىراق يەرلەرگە شان - شەرەپ ئىزدەپ كەتكەن رەھىمسىز ، تاش يۈرەكنىڭ ئولتۇرغان جايىغا ئۆزۈمنى تاشلاپ ، ئىچىم بوشىغۇچە يىغلىدىم . مانا بۇگۈن ساڭا بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن ، ئاخشامقى ياشلارنىڭ ساقلىنىسى تېخىچىلا كۆزلىرىمدىن تۆكۈلمەكتە . قىممەتلىك ، بەختلىك دوستۇم ئېلانۇر ، ساڭا بۇ گەپلەرنى دەپ بولۇپ ، ئاخىرىغا نەۋائىنىڭ شېئىرىنى قىستۇرۇپ قويدۇم : -

كۆرگىلى ھۆسنۈڭنى زارۇ مۇپتىلا بولدۇم ساڭا ،
نە بالالىق كۈن ئىدىكى ، ئاشنا بولدۇم ساڭا .

قىممەتلىك دوستۇم ، ناۋادا ئىلى دارىلمۇئەللىمىندىن كەتكەن ئالتە ئوقۇغۇچى بىلەن ئۇچرىشىپ قالساڭ ، ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈش ، مېنىڭ ئۈچۈن ھەممىدىن ئېگىز ، ھەممىدىن قاپىقى يامىنىنىڭ قولىنى چىڭراق سىقىپ قوي .

سىرىمنى شۇنداق بىر ساندۇققا سالغىنكى ، قۇلۇپى ئېچىلمايدىغان بولسۇن ، ئۇنى ئاچىدىغان ئاچقۇچ پەقەت مېنىڭ قولۇمدىلا بولسۇن . شۇنداق قىلمىساڭ ، دوستۇڭغا خىيانەت قىلغان بولىسەن ، نۇرغۇن ئىنسانلار ناھايىتى گۈزەل ئارزۇلىرىنى گۆرىگە ئېلىپ كېتىدىغۇ . مەنمۇ بۇ سىرىمنى ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كەتمەكچىمەن .

سېنى قۇچاقلاپ سۆيىمەن .
بەختسىز دوستۇڭ : رازىيە
1957 - يىلى 24 - ئاۋغۇست »

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ ئورۇندۇقتا ئۇزاققىچە بىھوش ئادەمدەك ئولتۇرۇپ قالدىم ، خۇددى ئالدىمدا ھېلىلا بىر چوڭ پاجىئە بولۇپ ئۆتكەندەك ، مەن گويا شۇ پاجىئەنىڭ گۇۋاھچىسىدەك كۆڭلۈم غەش . بۇنچىلىك بولارنى بىلگەن بولساق ، رازىيەنى بەختلىك قىلىش ئۈچۈن ھاشىرنى غۇلجىدا قالدۇرغان بولاتتۇق . مېنىڭ رەھىمدىل دوستۇم رازىيەنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بۇنچىلىك ئازاب تارتقىنىنى بىلگەن بولسا ، جەزمەن رازىيەنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگەن بولاتتى .

خىيال بىلەن ئۇزاق ئولتۇردۇم - دە ، ئورنۇمدىن تەستە تۇرۇپ ، ئالبومۇمنى ئالدىم . ئالبومدا پۈتۈن ساۋاقداشلارنىڭ رەسىملىرى ۋە يېزىپ قالدۇرغان خاتىرە سۆزلىرى بار ئىدى . خەتنى ھاشىر بىلەن رازىيەنىڭ سۈرىتى بار يەرگە قىستۇرۇپ قويدۇم . ھاشىرنىڭ سۈرىتىگە قاردىم : ئۇنىڭ ھېلىلا تىللىۋېتىدىغاندەك كۆرۈنىدىغان چىرايىدىن مېھىر - شەپقەت ۋە چوڭقۇر دوستلۇق مۇھەببىتىنى سەزدىم . رازىيەنىڭ مىيىقىدا كۈلۈپ تۇرغان چىرايىدىن بولسا ، بىر خىل يوشۇرۇن مىسكىنلىك ۋە كۆڭلى يېرىملىقنى سەزدىم . قىزنىڭ كۆلكە ئوينىاپ تۇرغان لەۋلىرى ھازىرلا ئېچىلىپ : «سېنىڭ نەرىڭ ئەقىللىق ، مەن شۇنچە دەردنى ئىچىمگە يۇتۇپ خۇددى ھېچنېمە بولمىغاندەك سىلەر بىلەن خۇشال - خۇرام چاقچاق قىلىشتىم ، سەن ھېچ نەرسىنى سەزمەدىڭمۇ ؟ ناۋادا سەزگەن بولساڭ ، دوستۇڭغا جەۋەر قىلغان بولاتتىڭ ، بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ئازابلىرىمنى يەڭگىللەتكەن بولاتتىڭ » دەۋېتىدىغاندەك قىلىپ تۇراتتى .

چۈشتىن كېيىنكى پۈتۈن ۋاقتىم رازىيە بىلەن ھاشىرنى ئويلاش بىلەن ئۆتتى ، پەقەت ئاخشىملا كىتاب ئوقۇشقا ئولتۇرالىدىم...

ئەتىسىدىن باشلاپ ئۇچ كۈنگىچە مەدرىلىماي كىتاب ئوقۇ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش تورى

دۇم ، تۆتىنچى كۈنى مېنى كادىرلار بۆلۈمىگە چاقىرتتى .

— بەش مىنۇت كۈتۈپ تۇرۇڭ ، — دېدى ھېلىقى كادىر سىرتقا مېڭىپ ، — مۇھىم بىر ئىش بار ، چىقتىپ كەتمەڭ .

مەن گېزىت ئوقۇشقا كىرىشىپ كەتتىم ، قىنسقا ماقالىلەر قىزغىنلىق تۇيۇلدى . ماقالىلەر ئارىسىدا بەزىلەرنىڭ تەكلىپلىرىمۇ بار ئىدى . مەن بۇ ھۆكۈمەت خىزمىتىگە بېرىلگەن تەكلىپلەر ئارىسىدا : «يازما بايلىقلارنى يېغىش ـ تەنقىق قىلىش خىزمىتى تاشلىنىپ قالدى» دېگەن ماۋزۇلۇق بىر ماقالىنى ئوقۇدۇم . تەكـ لىپ بەرگۈچىنىڭ فامىلىسى ساۋۇتوف ئىدى . «بىزنىڭ مۇئەللىـ مۇ نېمە ؟» دەپ ئويلاپ تۇرۇشۇمغىلا ، ئىشىكتىن ساۋۇتوف كـ رىپ كەلدى . ئۇ قىزغىنلىق بىلەن قوللىرىمنى سىقىپ :

— مەن ئويلىغاندەك بوپتۇ ، ئەلا ، تەبرىكلەيمەن ، بۇ تازىمۇ كەلگەن يېرى ، كەلگەن يېرى ! — دېدى سائىتىگە قاراپ قويۇپ ، — ھە ، بىرەر ئادەمنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتامسىز ؟

— سورۇنداشقان بىر ئىش چىقىپ قالدى .

— يۇرۇڭ ، بۇ يەردە سورىغۇدەك ھېچ ئىش يوق . ماڭارىپ نازارىتىدىن بىزنىڭ ئىدارىگە ئالماشتۇرۇشنى ئۆزىمىز توغرىلىۋا لىمىز . ھاشىرنىڭ كېتىپ قالغىنىنى قارىمامدىغان ، راسا تەنقىقات خادىمى چىقاتتى ئۇنىڭدىن . ھەي ـ ئىستەي ! ئۇ ئاز سۆزلىگەن بىلەن كۆپ ئويلايدۇ ، جىق گەپ قىلىدىغان ، بىزمۇ گېپىگە ئىنگە بولمايدىغان ئادەملەر جىق . ئۇنداقلار تۆمۇرنىمۇ سۆز بىلەن سۇيۇق لاشتۇرۇپ شاتىراق لاي قىلىۋېتىدۇ . دۇنيادا ئەڭ زېرىكىشلىك ئىش — مانا مۇشۇنداقلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاش !

ئۇ مېنى قىزغىنلىق بىلەن قولتۇقلاپ تالاغا تارتتى . مەن ھېلىقى كادىرنى كۈتۈشكە قارىغاندا ساۋۇتوفنىڭ سۆزىنى ئاڭلىۋە لىش پايدىلىق دەپ قاردىم ـ دە ، قارشىلىق بىلدۈرمەستىن ئۇنىڭ بىلەن ماڭدىم . مەن بۇ ئادەمگە قاتتىق ئېتىقاد باغلاشقا باشلىدىم .

ئۇنىڭ سۆزلىرى مېنىڭ ئوچۇن باھاسىز بىلىم ۋە بايلىق بولۇپ تۇيۇلدى . ئۇ نېمىلا دېمىسۇن ، مەن كۆڭلۈمدە : «ھەقىقىتى مۇشۇنداق بولۇشى لازىم» دەپ ئويلايدىغان بولدۇم . خۇددى يېڭى تىلىڭ چىققان بالىغا ئانىنىڭ سۆزى بىردىنبىر ھەقىقەت بولۇپ تۇيۇلغىنىدەك ، ساۋۇتوفنىڭ ئېغىزىدىن چىققان سۆز مېنىڭ ئۇچۇن قانۇندەك بىلىنىدى . مەن ئۇنىڭ تەسىرى بىلەن ئۆمۇر بويى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىنى تەتقىق قىلىش ، توپا بېسىپ ياتقان «دىۋان» ، «قامۇس» ، «توپلام» لىرىمىزنى تېزرەك خەلقىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ، ئۇنتۇلۇشقا باشلىغان باي مىراسلىرىمىزنى خەلقىمىزگە كۆرسىتىش ئارقىلىق ، خەلقتە ئىلھام ، ئىشەنچ پەيدا قىلىش تولىمۇ مەنىلىك دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن ۋە ئۆز ھاياتىمنى مۇشۇ ئىشقا سەرپ قىلىشقا بەل باغلىغانىدىم .

مەن ساۋۇتوفتىن سورىدىم :

— ساۋۇتوف ئەپەندى ، مەن بۇ يىل ئون ئوقۇۋۇدىن يىگىرمىگە ماڭدىم . ئەگەردە يىگىرمە - ئوتتۇز يىل تىرىشسام ، ئەرەب - پارس تىللىرىنى ، خەنزۇ ، رۇس تىل - ئەدەبىياتىنى ئۆگەنسەم ، ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن ئېچىنىشىم ، بىرەر نەتىجىگە ئىگە بولالارمەنمۇ ؟

ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ قارىدى ، ئۇنىڭ يوغان ، خىيالچان كۆزلىرىدە مېھىر - مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى كۆرۈلدى .

— پۈتۈنلەي مۇمكىن ! — دېدى ئۇ قىزغىنلىق بىلەن . — بەلكى ئۇنچىلىك ۋاقتىمۇ كەتمەس ، سىز ئون يىلغا قالمايلا خېلى تەملىك مېۋە بېرەلەيسىز . ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ تولىسى ئوتتۇز ياش بىلەن قېرىق ياش ئارىلىقىدىلا چوڭ - چوڭ ئىشلارنى قىلىۋەتكەن . مەن سىزنى يۈزمۇيۈز ماختاپ خۇشال قىلىشنى زىيانلىق ھېسابلايمەن ، جاپالىق ئەمگەكسىز تالانت دەرىخىنىڭ مېۋە بەرمەيدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن . مەن سىزگە بىكارلا ئىخلاس قىلىپ چوڭ گە-

www.uyghurkitap.com

لەپ يۇرگىنىم يوق ، سىزدىن نەتىجە كۈتۈشكە بولىدۇ . مەن سىز لەرگە پىسخولوگىيە ئۆتكەندە ھاشىر ئىككىنچىلارغا دىققەت قىلغان ، سىز ئەمدى ئۇزۇن ۋاقىت مېنىڭ يېنىمدا بولالمايسىز ، بىللە ئۆگىنىمىز ، بىللە ئىزدىنىمىز ، ئىنىم . كاللىسى جاراڭلاپ تۇرىدىغان بىرنەچچە يۈز ئادەم ئىزدەنگەندىلا ، بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز نېمجان ھالەتتىن جانلىق ھالەتكە ئۆزگىرەلەيدۇ . بىلىپ قويۇڭ ، بۇ نېمجان ئەدەبىياتنى قۇتقۇزۇش بىر دوستىڭىزنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزغاندىنمۇ مۇھىم !...

ساۋۇتوف ئىككىسىڭ ئۇزاققىچە كوچا ئايلاندۇق . ئۇ داڭلىق ئالىملار ، ئەدىبلەر توغرىسىدا قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بەردى . ئۇنىڭ ھېكايىلىرى مېنىڭ ئۇچۇن يېڭىلىق — بىلىم ئىدى . مەن كۆڭلۈمدە ساۋۇتوفچىلىك بىلىم ئىگىسى بولۇشنى شان - شەرەپ دەپ ئويلىدىم - دە :

— ساۋۇتوف ئەپەندى ، قانداق قىلسام تېزرەك ئىلگىرىلىيەلەيمەن ، بىلىم ئۆگىنىشتە قىسقا يول بولامدۇ زادى ؟ — دەپ سورىدىم .

ساۋۇتوف كۈلۈپ قويدى ۋە يېشىنى ئاستا ئىرغىتىپ :

— بىلىم خۇددى كىيىمگە قونغان چاڭدەك كۆرۈنمەي قونىدۇ ، ئاستا - ئاستا قېلىنلىشىدۇ . بىر كېچىدىلا بىلىملىك بولۇۋالغان بىرەرمۇ ئادەم بولمىسا كېرەك . ئۇزلۇكسىز تىرىشچانلىق ، بىلىمگە بولغان كۈچلۈك تەشنالىق بولسىلا ، كۈنلەر ، يىللار ئۆتىۋېرىدۇ - دە ، سىز بىلىدىغان نەرسىلەر كۆپىيىۋېرىدۇ . بىر ئاتالغۇ ، بىر رەقەم ، بىر كۈپلېت شېئىر ، بىر جۈملە سۆز ، بىر تەرجىمھال ، بىر يىلنامە ، بىر كىتابنىڭ ماۋزۇسى ، بىر مەشھۇر ئادەمنىڭ ئىسمى... مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىلا بىلىم ، ئىجتىمائىي پەن مانا مۇشۇنداق نەرسىلەرنىڭ يىغىندىسىغۇ ، شۇنداقتىمۇ بىلىم ئۆگىنىشتە پۇختا ، ئىزچىل ۋە باسقۇچلۇق بىر جەريان

بولۇشى لازىم ؛ مېنىڭچە ، سىز يېقىندىن يىراقتا مېڭىڭ ، مەسىلەن ، بىزنىڭ يازما ئەدەبىياتنى ئۆگىنىشتە موللا بىلالنىڭ «غەزەلىيات» ، «غازات دەر مۇلكى چىن» ، «چاڭموزا يۇسۇپخان» ، «نۇزۇگۇم» لىرىدىن ، موللا شاكىرنىڭ «زەپەرنامە» سىدىن باشلاڭ ، بۇ ئەسەرلەرنىڭ تىلى ھازىرقى تىلغا يېقىنراق ، ئەرەب ـ پارس ئاتالغۇلىرى ئازراق ، بۇلارنى پوختا ئۆگەنگەندىن كېيىن ئىزاري ، زەلىلى قاتارلىقلارغا ئۆتۈڭ . ئەمەك ، مەخسۇس ئەرەب ـ پارس تىلى ئۆگىنىپ ، ئاندىن كېيىن بۇ ئەسەرلەرنى ئوقۇيمەن دېيىشنىڭ ھاجىتى يوق . «چاغاتاي تىلى» دېيىلمىغان تىلنىڭ ئالاھىدىلىكى سىزگە مۇشۇ يول بىلەن ئۆزلىشىۋېرىدۇ . ئىككى ـ ئۇچ يىلدىن كېيىن پارس تىلى ئۆگىنىشكە ، بەش ـ ئالتە يىلدىن كېيىن ئەرەب تىلى ئۆگىنىشكە ئۆتسىڭىزمۇ بولىدۇ . مانا بۇ باسقۇچتا ئومۇمىي ئەسەرلەر بىلەن تونۇشۇڭ . ئىككىنچى قەدەمدە ئەسەرلەرنى بىرمۇبىر تۇتۇپ تەتقىق قىلىشقا ، ئىلمىي يەكۈن چىقىرىش يولىدا ئىزدىنىشكە ئۆتسىڭىز بولىدۇ . ھەنزۇ ، رۇس تىللىرىنى ھەر كۈنى مەلۇم ۋاقىت چىقىرىپ ، پىلانلىق ھالدا پوختا ئۆگىنىڭ . ياشلىق — ئۆگىنىش ، ئىزدىنىش دەۋرى . بۇ چاغدا ئىگىلىگەن بىلىم ، بويىقى ئۆڭمەس ؛ غولى چىرىماس چوكا ئالتۇندەك بىلىم بولالايدۇ . ئىشىنىمەن ، سىز تۇرمە ، جازا ، قېقىلىش ـ سوقۇلۇشلارنى بەلكى كۆرمەيسىز . بىز ئون چامدىغان يەرنى سىز بىر چامدايسىز ، ئەگىرى يولنى ئاز باسسىز ، قەدەمنى پوختا ، ئاۋايلاپ بېسىڭ ، تەمەننا ، ئالدىراقسانلىقتىن ، ئىلىم ئەھلىگە يات قىلىقلاردىن نېرى بولۇڭ... ھايا جانلىنىپ قالدىم ، قېنى ، يۇرۇڭە ، ئاز ـ تولىدىن ئىچەيلى ...— دېدى .

مەن ئۇنىڭ سۆھبىتى ۋە قىزغىن تەكلىپىنىڭ كۈچى بىلەن خىيالا ئىچىپ قويدۇم . ئۇ ماڭا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىكى ئاساسلىق ئەسەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى ، تۇرمۇش توغ-

www.uyghurkitap.com

رۇلۇق قىزىقارلىق ۋە ئەھمىيەتلىك ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىدۇ. ئۇ تۇرمۇش توغرۇلۇق سۆزلىگەندە، جۇڭگو ۋەلچەت ئەل يازغۇچى-لىرىدىن شۇنچىلىك قىزىقارلىق مىساللارنى ئېلىپ سۆزلىدىكى، مەن بۇ گەپلەرنى ئون يىللىق مەكتەپ ھاياتىدا، ئوقۇتقۇچىلار بىلەن قىلىشقان سۆھبەتلىرىمدە ئاڭلاپ باقمىغان. مەن ئالدىمدا ئولتۇرغان مۇنۇ قارىقوڭمچاق، شالاڭ چاچ، خىيالچان كۆزلىرى كۆپىنچە بىر نۇقتىغا قادىلىپ تۇرغان ئادەمنى تەڭداشسىز ئىلىم ئىگىسىكەن دەپ قاريدىم. ئۇنىڭغا يولغان ھۆرمىتىنىم-تېخىمۇ ئاشتى. ئۇ مېنى مائارىپ نازارىتىگىچە ئۇزىتىپ كەلدى...

مەن يەنە كادىرلار بۆلۈمىگە كىردىم:

— ياخشى قىلمىدىڭىز، — دېدى كادىرلار بۆلۈمىنىڭ ھېلىقى خادىمى خاپا بولۇپ، — ئىككى - ئۈچ مىنۇت كۈتۈپ تۇرۇڭ دېگەنتىمغۇ؟ سىز توپتوغرا ئۈچ سائەت كۈتكۈزدىڭىز!

مەن ساۋۇتوف توغرۇلۇق ئېيتىپ بېرىۋىدىم، ئۇ قوشۇمسىنى تۇردى:

— ئۇنىڭ گېزىتتىكى تەكلىپىنى ئوقۇدىڭىزمۇ؟ ناھايىتى زەھەرلىك!

— پايدىلىق تەكلىپقۇ ئۇ؟

— نېمە؟ — ئۇ ماڭا خوددى بېشىغا سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك چۆچۈپ قارىدى.

— يازما بايلىقلارنىڭ تاشلىنىپ قالغىنى راستقۇ؟

ئۇ ماڭا ئالايدى:

— گېزىتكە بېسىلسىلا راست بولامدۇ؟ خەتەرلىك، خەتەر-لىك، ساۋۇتوفنىڭ قېنىغا سىڭگەن زەھەر سىلەرنىڭكىگە سىڭمە-گىنى تۇزۇك. لېكىن، ئۆزۈڭلار پۈراپ يۈرۈپ تاپسىڭلار، بۇنىڭ-غىمۇ مەيلى. ساۋۇتوف ھەققىدە ئىزاھات بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۆزىڭىز بەلكى كېيىنچە نەق مۇشۇ گېزىتتىن ئوقۇۋالارسىز. ئۇ-

كام ئەلا، يۇرۇڭ، مەن سىزنى مېھمانخانىغا ئاپىرىپ ما جۇرنى؟①
بىلەن، تونۇشتۇرۇپ قويمەن. كىم دەمسىز؟ سىز باردىغان ئالىي
مەكتەپنىڭ بىر مەسئۇلى، ئۇ كىشى بىر ھەپتە تالىشىپ يۇرۇپ
سىزنى بىزدىن تارتىۋالدى. ئۇچ يىل ئوقۇتقۇدەك، ئاندىن كېيىن
ئالىي مەكتەپكە دەرس بەرگۈدەكسىز.

— نېمىدىن دەرس بەرگۈدەكمەن؟

— ئاشۇ ساۋۇتوف ئېيتقان، «كۆمۈلۈپ قالغان ئەدەبىيات»
تېمىسىدىن، خۇشالمۇسىز؟

ئۇ مېنىڭ كۆزۈمگە قارىدى. مەن خۇشاللىقىمنى يوشۇرالمىدىم.

— رەھمەت، سىزگە!

ئۇ گەپ قىلمايلا مېنى سىرتقا باشلاپ ماڭدى.

ئىككى كۈندىن كېيىن ئىچكىرىگە ماڭىدىغان بولۇپ مېھمانخانىدىن قايتىپ كەلدىم. ئەتىسى ئەتىگەنلىكى رەسمىيەت ئۆتىدىم، پول خىراجىتى ئۈچۈن خۇجىلىق بۆلۈمىدىن ماڭا بىر يۈز سەكسەن ئۇچ يۈەن پۇل بەردى. شۇ كۈنلا مېنى لاۋما ئۆزى تۇرغان مېھمانخانىغا كۆچۈرۈپ كەتتى.

لاۋمانىڭ ئۇيغۇرچە ئىسمى كامال ئىدى. ئۇ كەم سۆز، ئوتتۇرا بوي، قوش ئېگىز، ئاق يۈزلۈك، سۆلەتلىك ئادەم ئىكەن. ئۇ گەپ قىلغاندا پارقىراپ تۇرىدىغان (مايلىغانلىقىتىن) قاپقارا، شالاڭ چېچىنى ئالقىنى بىلەن سىلاپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنى ماڭا تونۇشتۇردى.

لاۋما 1935 ـ يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا — تاشكەنتكە ئوقۇشقا چىقىپ، تارىخ فاكۇلتېتىدا ئوقۇپتۇ. 1937 ـ يىلى شىنجاڭغا

① جۇرنى — مۇددىر، بۇ ئاتالغۇ شۇ دەۋردىكى تىل ئالاھىدىلىكى بويىچە ئېلىندى ـ ت.

قايتىپ كېلىپ ئىلىغ گىمنازىيە، ئۇرۇمچى ئوتتۇرا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقۇچى، ئىلمىي مۇدىر بوپتۇ. 1942 ـ يىلى شېڭ شىسەينىڭ تۇرمىسىگە كىرىپتۇ. 1943 ـ يىلى تۇرمىدىن چىقىپ تەرجىمان، تەھرىر ۋە مەكتەپ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەپتۇ. 1951 ـ يىلى جۇڭگو كومپارتىيىسىگە ئەزا بوپتۇ. ئۇ ئۇيغۇر ۋە رۇس تىللىرىنى بىلىدىكەن، ئەدەبىي ئەسەرلەرنى جىق ئوقۇغانىكەن. غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتى قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئۇ لەنجۇغا بېرىپ، بۇ مەكتەپنىڭ تىل فاكۇلتېتىنىڭ مۇدىرى بولۇپ ئىشلەۋېتىپتۇ. ئۇ تەلەپچان، سەممىي ئادەم ئىكەن.

— ئوتتۇرا مەكتەپنى تۇغىتىش بىز مىللىيلار ئۈچۈن چوڭ ئىش، — دېدى ئۇ چېچىنى سىلاپ تۇرۇپ، — لېكىن مەدەنىيەتلىك مىللەتلەر ئۈچۈن، بۇ ھەربىر پۇقرانىڭ بۇرچى. دېمەك، ئۇكام، سەن ھەقىقىي بىلىم ئۆيىگە ئەمدى كىرىسەن. دېھقان بالىسى ئىكەنسەن، ھەۋەسىڭ كەينىگە كىرمەپسەن، بۇ تەرىپىڭ ياخشى. دائىم شۇنداق بول. بىلىم ئەھلى ھالاۋەتكە ئىنتىلمەيدۇ، ئۆمۈر بويى جاپا تارتىدۇ. بۇ تەرىپى دېھقانغا ئوخشايدۇ.

ئۇ مېنى ئىچكىرىگە ماڭدىغان قىرىق نەچچە ئوقۇغۇچىغا مەسئۇل قىلىپ قويدى.

ئەتىگەنلىكى لاۋما مېنى ئوقۇغۇچىلارغا تونۇشتۇردى. مەن ئوقۇغۇچىلار بىلەن تونۇشتۇم. ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى مەندىن خېلىلا چوڭ، ئۇنىڭ ئۇستىگە كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيىپ قېتىۋالغان يىگىتلەر، شەپكىسىنىڭ ئالدىدىن پورەك چاچلىرىنى چىقىرىۋالغان مەن دېمەتلىك بالىلار، چاچلىرىنى بۇدۇر قىلغان، يۈزلىرىگە گىرىم قىلغان چوڭ ـ چوڭ قىزلارمۇ ئولتۇرۇشاتتى. مەن ھودۇقۇپ ئۇلاردىن كۆزۈمنى قاچۇردۇم، بىردىنلا ئارقا ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئىككى چىرايلىق قىزنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇلاردىن بىرى مېنى كۆرستىپ، يېنىدىكى قىزنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى.

قىز چىرايلىق، لەۋلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ، مېنى كەمىستىش مەنىسىدە ئىشارە بىلدۈردى. مەن ئۇ قىزنى دەرھال تونۇدۇم. ئۇ ۋۇتەيدە بىز كۆرگەن گۈزەللىك ئىسىملىك تەكەببۇر قىز ئىدى. ھاشىرنىڭ ئۇنى كۆرسىتىپ «بۇرژۇي» دېگىنى دەرھال يادىمغا كەلدى.

— ئەلا سىلەرنىڭ باشلىقىكلاز! — دېدى لاۋما تونۇشتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن. — سىرتقا چىقىشاڭلار ئەلادىن رۇخسەت سورايسىلەر، كەچ سائەت توققۇز يېرىمدا يوقلىما قىلىنىدۇ، كېچىككەنلەر سۈرۈشتۈرۈلىدۇ. سىلەر ئەمدى غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى، بىلدىڭلارمۇ؟ كىمدەكىم ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى دېگەن نامغا لايىق ئىش قىلمىسا، بىزنىڭ ئۇنى بۇ نامدىن مەھرۇم قالدۇرۇش ھوقۇقىمىز بار!

لاۋما چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بىز ئۆگىنىش قىلدۇق. مەن پات - پات ھېلىقى چىرايلىق، تەكەببۇر قىزغا قاراپ قويىمەن. بۇ قاراش قىزىقىشتىن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ئىچكى كۈرەشنىڭ كۈچلۈكلۈكىدىن ئىكەنلىكى ئېنىق ئىدى. قىز بىر قېتىممۇ ماڭا قاراپ قويمىدى. ئۆگىنىش ئاخىرلاشقاندا ئوقۇغۇچىلار مېنى قورشىۋالدى. گۈزەللىك بولسا بېشىنى تىك تۇتۇپ، قايرىلىپمۇ قويماستىن، دوستىنى قولتۇقلاپ ئالدىمدىن ئۆتۈپ كەتتى. يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر يېرىدە مۇنۇ بىمەنە خىرىس قىلغۇچىغا نەپرەت پەيدا بولدى. بۇ نەپرەت ئوتىمۇ، جۇددى مۇھەببەت ئوتىدەك مېنى قىزىتماقتا ئىدى.

ئەمدى مېنىڭ تۇرمۇشۇمغا يېڭى بىر مەزمۇن كېلىپ قوشۇلىدى. ئۇ بولسىمۇ، مۇنۇ تەكەببۇر قىزنىڭ كەمسىتىشلىرىگە تاقابىل تۇرۇش ئىستىكى ئىدى.

مەن ئۆگىنىشتىن كېيىن ئالدىراپ ماڭارىپ نازارىتىگە ساۋۇتوف بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ماڭدىم. ساۋۇتوف ماڭا ئېلىپ

www.uyghurkitap.com

كەلگەن كىتاب ۋە لۇغەتلىرىنى كادىرلارغا بۆلۈپ بېرىشكە ھېلىقى خا
دىمغا قالدۇرۇپ قويۇپ كېتىپ قاپتۇ .

— بۇ كىتابلارنى ئالماي دېگىنىم ، ساۋۇتوف چىكىۋاتقان
دى . قارىسام خېلى چوڭقۇر دوستلۇق مۇناسىۋىتىگىلار بار ئوخشاي
دۇ ، ئۇكام ، — دېدى كادىر ، — ئەمدى ئوچۇقىنى ئېيتىپ
قويماي ، ئۇنىڭدىن ئۆزىڭىزنى تارتماڭ ، ئۇنىڭ بۇرغۇن ئۆمرى تۇر
مىدە ئۆتتى . بۇنىڭدىن كېيىنكى يەنە تۇرمىگە كىرىشى مۇمكىن .
بىلەمسىز ، ئۇ سىپى ئۆزىدىن پانتۇركىست !

— بۇ گەپلەرنىڭ ماڭا ئالاقىسى يوق ، — دېدىم مەن ئېتىراز
بىلدۇرۇپ ، — مەن ئۇنىڭ بىلەن سىياسىي مەسىلىلەر توغرىسىدا
سۆزلەشكىنىم يوق ، مەن ئۇنىڭ ئەدەبىيات ۋە تارىخ ئىلىملىرى
ساھەسىدىكى مول بىلىمىگە قىزىقىمەن . ئۇنى مۇشۇ ساھەدە ھۆر
مەتلىك ئۇستاز ھېسابلايمەن !

ئۇ ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئېڭىكىنى قويۇۋېلىپ مېنىڭ كۆ
زۈمگە قاردى .

— ئەقىللىق ئادەملەر نادان بولىدۇ ، دېگەن سۆز راست ئوخ
شايدۇ ، — دېدى ئۇ جىددىي قىلىپ ، — ئۇنىڭ ئاشۇ ئەدەبىيات ،
تارىخ توغرىسىدىكى بىلىملىرى ئېچىگە سىياسىي كۆزقاراش تولغان
ئەمەسمىكەن ؟

— چۈشەنمىدىم ، — دېدىم خاپا بولۇپ ، ئېيتايلۇق ،
ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىنى تەتقىق قىلىشنىڭ ۋەتىنىمىزنىڭ مەدە
نىيىتىنى بېيىتىش رولىلا بار ، ئۇنىڭ سىز دېگەن سىياسىي مەسە
لىنگە قىلچە ئالاقىسى يوق . رېئىلىم — پەن ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە
راۋاجلىنىشى لازىم ، ۋەھالەنكى ، ئىزدىنىش ، سىلىشتۇرۇش ، تەتە
قىق قىلىش — پەننى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ بىر قانۇنىيىتى ، بۇ
قانۇنىيەتنى قورقۇنچلۇق بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېلىش ناھايىتىمۇ
زىيانلىق !

— نادان بالا ! — كادىر قوللىرىنى شىلتىدى ، — بۇرىنغا سۇ كىرمىگەن گۆدەك . سىلەرنى ئاپاشنىڭ يولى ئەلۋەتتە نەسىھەت قىلىشلا ئەمەس ، ئانچە — مۇنچە بۇرنۇڭلارغا سۇ كىرگىنىمۇ تۇرۇك . گەپ شۇ ، سىزنىڭ بىز بىلەن قىلىدىغان ئىشىڭىز تۈگىدى . ساۋۇتوف بىلەن ئەمدى بۇ يەردە كۆرۈشۈشنىڭ ئورنى قالمىدى . ئادرىسى دەمسىز ؟ ماڭا ئېيتىپ بەرمىدى...

مەن ساۋۇتوف توغرىسىدا ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم . بايىقى كادىر ئېيتقاندەك ئىش بولسا ، ناۋادا ساۋۇتوف ئىلىم توغرىسىدا قىلغان سۆزلىرى ، ئەدەبىيات — تارىخ تەتقىقاتى ئۇستىدىكى كۆزقاراشلىرى ئۈچۈن سىياسىي جاۋابكارلىققا تارتىلسا ، ئۇنىڭغا ئۇۋال بولىدۇ — دە . . . . . .

— مەن بۇ گەپلەرنى ما جۇرىنغا ئېيتتىم . ما جۇرىن كۈلۈپ كەتتى :

— مەن سېنى قوللايمەن . ناۋادا بىزنىڭ ئىلىم — پەن ئىشىمىزنىڭ تەقدىرى بايىقى كادىرغا ئوخشىغانلارنىڭ قولىغا قالسا ، يول تارلىشىدۇ ، ھەتتا بوغۇلىدۇ . ئىلىم — پەن گۈلزارى قۇرۇيدۇ . بۇنىڭ خىلقە ، دۆلەتكە زىيىنى ناھايىتى زور بولىدۇ ! — دېدى ئۇ سالماقلىق بىلەن .

مەن ھەرقانچە قىلسىمۇ ساۋۇتوف بىلەن كۆرۈشەلمىدىم .

بىز ئەتە ئەتىگەندە ماڭماقچى بولدۇق . مەن ما جۇرىنغا مائاريپ نازارىتى يول-خىراجىتى ئۈچۈن بەرگەن بىر پۇز سەكسەن ئۈچ يۈەن پۇلنى تەڭلىدىم .

— يول خىراجىتى ۋە قاتناش پۇلى ئىدى ، — دېدىم مەن ، — ئەمدى بۇنى سىزگە تاپشۇرمىسام ، كىمگە تاپشۇرىمەن ؟!

— ئالغان يېرىڭگە تاپشۇر ، — دېدى لاۋما ، — بۇ پۇل بىزنىڭ ھېسابىمىزدا يوق .

مەن مائارىپ نازارىتىنىڭ مالىيە بۆلۈمىگە كىردىم ، ئەھۋالنى

چۇشەندۇرۇپ پۇلنى ئۇستەلگە قويدۇم .

— بۇنداق رەسمىيەت بىزدە يوق !— دېدى ئاق چاچ بوغالتىر خاپا بولۇپ ، — چىقىم قىلمىسىپ بولدىمۇ ، بولدى . كىمگە بەرسەڭ شۇنىڭغا بەرگىن ، مەن بۇ پۇلنى ئالمايمەن !

— مەن يېلەت ئالمايدىغان بولدۇم . ماڭا بۇ پۇلنىڭ لازىمى قالمىدى !

— لازىمى قالمىسىمۇ ، بۇ سېنىڭ پۇلۇڭ !

— مەن بۇ پۇلنى ئالالمايمەن !

بوغالتىر ماڭا تىكىلىپ قارىدى - دە :

— راستتىنلا ئالمامسەن ؟ — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، — ئۇنداق بولسا ، ئەكەلگىن پۇلنى . ئۆمرۇمدە ساڭا ئوخشاش ئەخمەقنى تۇنجى قېتىم كۆرۈشۈم . مانا ، مۇشۇنداق ئەخمەق بولمىغان بولساڭ ، ئاخىر دېۋانە بولسەن !

ئۇ پۇلنى تارتمىسىغا سالدى . مەن يېنىكلەپ قالدىم ، چۈنكى بۇ «ھۆكۈمەت پۇلى» خېلىدىن بېرى يانچۇقۇمدا چوغدەك قورقۇنچلۇق بولۇپ تۇرماقتا ئىدى .

ئەتىسى بىز ماشىنا بىلەن ئۇرۇمچىدىن يۇرۇپ كەتتۇق . دوستلىرىم ، يۇرتۇم بارغانسېرى يىراقلاشماقتا . ماشىنا داۋانچىڭىدىن ئۆتكەندىن كېيىن مېنى يالغۇزلۇق چىرمىۋالدى . مەن جەنۇبىي شىنجاڭغا كەتكەن دوستلىرىمنى ، پات - پات خىيالىمغا ئالىدىغان رازىيەنى ، ئىلىم - پەن چوققىسىغا دەۋەت قىلغۇچى ساۋۇتوفنى ناھايىتى قاتتىق سېغىنىش بىلەن ئەسلىدىم .

مەن ماشىنىنىڭ ئالدى تەرىپىدىكى يالغۇز ئورۇندا بالىلارغا قاراپ ئولتۇرىمەن ، پات - پات ھېلىقى «تەكەببۇر» قىزغا قاراپ - قاراپ قويىمەن . ئاخشام ، ئۇرۇمچىدىن كېتىدىغان ئاخشىمى ، ئۇنىڭ بىلەن ئاشكارا دېيىشىپ قالدۇق : پوتۇن ئوقۇغۇچىلار رەسمىيەت قەغەزلىرىنى ماڭا تاپشۇرۇپ بولدى . يالغۇز ئاشۇ قىزلا

قالغانىدى . مەن كەچ سائەت ئونغىچە كۈتتۈم ، ئۇ قىز كەلمىدى . مەن ئۇنى قالدۇرۇپ قويۇشنى ئېيتىش ئۈچۈن ما جۇرىنىڭ ياتقىغا ماڭدىم . شۇ چاغدا چامادان ، مېۋە - چېۋە كۆتۈرۈشكەن ئىككى قىز ۋە ئۆزىگە ئوخشاش چىرايلىق بىر يىگىت بىلەن گۈزەل-ئاي كىرىپ كەلدى . ئۇ ماڭا قاراپمۇ قويماي ياتقىغا ماڭدى . مەن ئۇنى چىشىمنى چىڭ چىشلەپ سەۋرچانلىق بىلەن كۈتتۈم ، ئۇ مېھمانلىرىنى ئۇزىتىپ بولۇپ ، بىر سائەتتىن كېيىن غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ كىرىپ كەلدى .

— گۈزەلئاي ! — ئۇ چۆچۈپ ، قوشۇمسىنى تۇرۇپ ماڭا قارىدى ، — ياشلار ئىتتىپاقى تونۇشتۇرۇشلىرىڭىزنى ماڭا بېرەمسىز ؟— ئۇ گەپمۇ قىلماي ياتقىغا كىرىپ كەتتى - دە ، بىردەمدىن كېيىن چىقىپ ، مېنىڭ ئالدىمدىكى ئۇستەلگە ئۇ نەرسىلەرنى تاشلىدى . مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالمىدىم :

— مېنى ھۆرمەت قىلمىسىڭىز-مەيلى ، مەن بۇنىڭغا موھتاج ئەمەسمەن ، لېكىن مۇنۇ ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى دېگەن خەت يېزىلغان ئالاقىنى ھۆرمەت قىلىڭ ، سىڭلىم !

— نېمىنى ھۆرمەت قىلىشنى ئۆزۈم بىلىمەن !

— سىز ئۇدا ئۇچ ئاخشام سائەت ئوندىن كېيىن كەلدىڭىز ، بىر قېتىممۇ رۇخسەت سورىمىدىڭىز ، لېكىن مەن بۇ نەرسىلەرنى سۇرۇشتۇرمىدىم . نېمىگە شۇنچە رەنجىيسىز ؟

— نېمىدەپ رەنجىتىمەن ؟ — ئۇ ماڭا ئالىيىپ قويۇپ ، قوپال جاۋاب بەردى .

— ئاۋازىڭىز چىرايىڭىزنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە !— دېدىم مەن غەزىپىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ ،— ئوقۇغۇچىلار قائىدىسى بويىچە ئىش قىلىشنى ماڭا تاپشۇرمىغان بولسا ، راستىنلا مېنىڭ سىز بىلەن پاراڭلىشىشقا مەيلىم يوق ئىدى . شۇنچە قوپال مۇئامىلە قىلىشقا ، مېنىڭ قايسى ئەيىبىم مەجبۇر قىلىۋاتىدۇ ؟

www.uyghurkitap.com

— يارىمغان بولسام قالدۇرۇپ قويۇڭلار ! — دېدى قىز تېخىمۇ قوپاللىق بىلەن ، — مېنىمۇ بۇنداق ئوقۇشقا خوشتار ئەمەسمەن !

— بۇ تەلىپىڭىزنىڭ ماڭا ھېچ ئالاقىسى يوق ! — دېدىم مەن سوغۇقلا قىلىپ ، — ياخشى چۈش كۆرۈڭ ، قاتتىق گەپ قىلىپ قويغان بولسام ، ئەپۇ قىلىڭ !

مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم . قىز بىرنېمە دېمەكچى بولۇپ ماڭا «يالت» قىلىپ قارىدى .

مانا ھازىر ماشىنىدا كېتىپ بېرىپ يەنە دوستلىرىم — رازىيە ، ساۋۇتوف ۋە ـ نەلەرگە كېتىشكەن ساۋاقداشلىرىم ، بارغانسېرى يىراقتا قېلىۋاتقان يۇرتۇم توغرىسىدا خىيال سۈرىمەن ، بەزىدە ئالدىمدىكى بالىلارغا ۋە تۇغما چىرايلىق بولسىمۇ ، ماڭا ھەممىدىن تەكەببۇر كۆرۈنىدىغان گۈزەلئايغا قارىۋاپ ـ قاراپ قويىمەن . قىز بىر جەينىكىنى يۆلەنچۈككە قويۇپ ، يەلپۇنۇپ تۇرغان قارا بۇدۇر چاچلىرى ئارىسىدىكى بېشىنى سەل ئېگىپ خىيال بىلەن كېتىۋاتاتتى . مەن ئويلىدىم : «بوپتۇ ، سىزنى كەچۈرەي ، بەلكى سىزمۇ رازىيەدەك بىر يىگىتكە كۆڭۈل بەرگەنسىز ، ئۇنىڭ ئەلىمى سىزنى قوپال ، تېرىككەك ۋە خىيالچان قىلىپ قويغاندۇ . ئەي ياشلىق ، ئەجەب گۈزەل سەن ـ دە ! خۇشاللىقىڭمۇ ، خاپىلىقىڭمۇ ئەجەب يارىشىملىق ! بىزنى نە ـ نەلەرگە ئېلىپ كېتىۋاتقانمۇ ، ئاللىنېمىلەر توغرىسىدا خىيال قىلىشقا مەجبۇر قىلىۋاتقانمۇ مۇشۇ ياشلىققۇ ! مەن ئۆز ھېسسىياتلىرىمنى قەدىرلىگىنىمدەك ، باشقىلارنىڭ نازۇك ھېسسىيات ، يوشۇرۇن سىرلىرىنىمۇ ھۆرمەت قىلىشىم لازىم ئەمەسمۇ ؟ قىزدىن ھۆرمەت ۋە يېقىنچىلىق تەلەپ قىلىشقا نېمە ھەققىم بار ؟ بەلكى ئۆز قاراشلىرىم بىلەن ئۇنىڭ شېرىن خىيالىلىرىغا دەخلى يەتكۈزۈۋاتقاندىمەن . ئۇنىڭغا قارىماي··· » . مەن كۆزۈمنى چۆچەك ۋە غۇلجىدىن كەلگەن شوخ

يىگىتلەرگە يۆتكىدىم :

— راپىق ، تۇرسۇن ، كامىلە ! جىرلاڭلار ، قېنى بىر جىرلاڭ-لارا ، بۇ ئۇزۇن سەپەرنى ناخشا ، جىر بىلەن تۈگەتمىسەك ، خىيال بىلەن بېشىمىزنى قېتىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ .

راستىنى ئېيتسام ، مەن بۇ گەپنى ئۆزۈمگە قارىتىپ ئېيت-تىم . شوخ كامىلە ناخشا باشلىدى . ناخشىغا ھەممىمىز دېگۈدەك قوشۇلدۇق ، شوپۇرمۇ جانلىنىپ ۋارقىراپ قويدى ، يالغۇز گۈزەل-ئايلا بېشىنى چاڭگاللاپ خىيال بىلەن كېتىۋاتاتتى…

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ پېكى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

ئىككىنچى باب يىلىم كويىدا

1

بۇ تاغنىڭ ئىسمى لۇڭژۇپيشەن ، مەنسى ئەجدىها قۇيرۇقى ئىكەن . تاغ تاقىر بولۇپ ، توپىسى سېرىق كېلىدىكەن ، ئۇنىڭدا يانتاق ، سۆكسۆك قاتارلىق چۆل دەرەخلىرى ئۆسىدىكەن . ماڭا مانا شۇ تاغنىڭ قاپتىلىدىن ياتاق تەگدى . تاغ قاپتىلىدىن تۆۋەنگە قارىسام ، پۈتۈن لەنجۇ شەھىرى ۋە خۇاڭخې دەريىاسى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ .

كېچە . كېچە مەنزىرىسى گۈزەل ، مېنىڭدە ئىلھام قوزغالدى . شۇ ئىلھامنىڭ غىدىقلىشى بىلەن يىراقتىكى دوستۇم ھاشىرغا خەت يازدىم :

«دوستۇم ھاشىر !

ساڭا سېغىنىشلىق سالام . قۇرماش بىلەن نامەتكە ئالاھىدە سالام . يېڭىدىن تونۇشقان دوستلىرىڭغا قىزغىن سالام .

قارا ، ھاشىر ، مەن بۇگۈن رازىيەدىن خەت ئېلىپ ، تەقەززا بولۇپ كۈتكەن مۇبارەك كۈننى كۆرگەندەك خۇشال بولدۇم ، خۇشاللىق ياشلىرى مەڭزىمنى يۇدى . بۇ ياشلار مۇساپىرلىقتىن پەيدا بولغان ياشلارمۇ ياكى قاتتىق سېغىنىشنىڭ ئالامىتىمۇ ، بۇ ماڭا نامەلۇم .

مانا ، لەنجۇغا كەلگىنىمگە ھەش - پەش دېگۈچە ئىككى

ئاي بولۇپ قاپتۇ . بۇ ۋاقىت ئىچىدىكى ئەھۋاللىرىمنى ساڭا بىرمۇبىر ئېيتىپ بەرمەكچىمەن . ئاڭلىغىن ، مەن ساڭا سۆز-لەۋاتىمەن :

سىلەر كەتكەندىن كېيىن مەن ئۇرۇمچىدە يەنە ئون نەچچە كۈن تۇردۇم ، كۆپ ۋاقتىم كۈتۈپخانىدا ئۆتتى . ساۋۇتوفنىڭ دىلغا تامغا بولۇپ بېسىلىدىغان سۆزلىرىنى ئاڭلىدىم . بۇنىڭ-دىن باشقا يۇرەكنى تىترىتىدىغان بىرلا ئىش بولىدى . ئۇ ئىش — ئەلانۇرنىڭ خېتى . بۇ خەت ساڭا بەخت تىلەيدىغان ، شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ كالتە پەم ئادەم ئىكەنلىكىڭنى ئېچىپ بېرىدىغان خەت . سەن ئۇ خەتنى كۆرۈشكە ئالدىرىغىنىڭ بىلەن ، مەن ئالدىرىمايمەن . قىسقىسى ، خەتنى ساڭا ئەۋەتىش ياكى ئەۋەتمەسلىك ئۈستىدە تېخى بىر قارارغا كېلەلمىدىم .

بۇ گەپ مۇشۇ يەردە تۈرۈپ تۇرسۇن . ئەمدى مەن ئۆز ئەھۋالىمغا كېلەي : قارا ماشىنىدا يەتتە كۈن ، پويىزدا بىر سوتكا مېڭىپ ، ئاخىر لەنجۇ شەھىرىگە يېتىپ كەلدۇق . يولدا كەلگۈچە خېلى ياخشى قىلىپ سەپەر خاتىرىسى يازدىم ، كۆچۈ-رۈپ ساڭا ئەۋەتىپ بېرىمەن . سەنمۇ سەپەر خاتىرەڭنى ماڭا ئەۋەتكىن…

هازىر لەنجۇدا كەچ كۈز ، ۋىزىلداپ ئاچچىق شامال ئۇ-رۇپ تۇرىدۇ . مەن شامالغا توغرا تۇرۇۋېلىپ شەھەرگە قارا-دىم . شەھەر ھەرىكەتتە ، گويا پۈتۈن شەھەر مېنىڭ ئاستىمدا يالت ـ يۇلت قىلىپ تۇرىدۇ . رەڭگارەڭ چىراغلار بىلەن بېزەلگەن شەھەر كېچىسى سېنىڭدە يۇلتۇزلار بىلەن تولغان ئاسمان پارچىسى يەرگە چۈشۈپ قالغانمىكىن دېگەن تۇيغۇ قالدۇرىدۇ . خۇاڭخې دەرياسى خۇددى يۇلتۇزلارنى ئارىلاپ سوزۇلغان سامانيولىدەك ئاقىرىپ تۇرىدۇ . مەن دېرىزەمدىن شەھەر كېچىسىنى تاماشا قىلىشنى ياخشى كۆرىمەن . شەھەر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى نادىرسى

توغرىسىدا ھازىرچە مۇشۇنچىلىكلا يېزىپ تۇرايى.

مەن تۇرۇۋاتقان بۇ تاغ باغرىدىكى جاي، غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ يەرنىڭ ھەممىلا نېمىسى ماڭا ياقىدۇ. غەربىي شىمال ئۆلكىلىرىدىن كەلگەن يېگىرمە نەچچە مىللەت پەرزەنتلىرىنىڭ بىر ئائىلىگە جەم بولۇپ ئىناق ھايات كەچۈرۈشىمۇ، ئۇلارنىڭ خىلمۇخىل كىيىنىشلىرى، خىلمۇخىل تىللاردا ناخشا ئېيتىشلىرىمۇ؛ مەكتەپنىڭ ساپ ھاۋالىق، گۈزەل ۋە ئازادە بىنالار بىلەن تولغان قوينىمۇ، تاغ قاپتىلىدىكى مېۋىلىك باغلىرى، ھاۋالىق شامالىرى، سۈنئىي تاغ ۋە كۆللىرى، ھەشەمەتلىك كۈلۈب، كىتابخانىلىرىمۇ، قىسقىسى، ھەممىلا نېمىسى ماڭا ياقىدۇ. مەن بۇ بىلىم ساراىيىدا ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ بەخت ۋە دوستلۇق بىلەن تولغان ئىلىلىق قوينىنىڭ ئانىلىق تەپتىنى سېزىمەن. ئاشۇ ئانا مېھرىدىن نەپ ئېلىۋاتقىنىم ئۈچۈن، ئىچ-ئىچىمدىن خۇشالمەن.

داغدۇغىلىق سۆزلەردىن كۆرە كۈندىلىك تۇرمۇشۇم، شېرىن ئارزۇ - خىياللىرىم توغرىسىدا يازاي. بۇنداق خەت ماڭمۇ، ساڭمۇ ياقىدۇ.

سېرىق غازاڭغا پۈركەنگەن ئىلھامبەخش كەچ كۈزنىڭ بىر يەكشەنبىسى، بىزنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىمىزنىڭ مۇئاۋىن جۇرنىي رەقىپ مېنى ۋۇچۇەنشەنگە — دەم ئېلىنىش-ئورنىغا ئېلىپ بارىدى. ئۇ ھارالق ئىچىشنى ياخشى كۆرىدۇ. سەن بىلىسەن، مەن بۇ ئىشتا تازا ئېتىلمىگەن. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ ھە - ھۇ دېيىشىپ بېرىمەن. چۈنكى، ئۇ ھازىرلا مېنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمىم، ئۇ مېنىڭ غېمىمنى كۆپ يەيدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بالىلىق چاغلاردا بىللە بولغىنىم توغرىسىدا مەن ساڭا سۆزلەپ بەرگەنغۇ، ھە-

لىقى مېتىكدىن مۇشت يەپ ، مېنى سولىتىپ قويغان رەقىپ شۇ . ئۇ ھازىرمۇ باي ، غۇلجا شەھىرىدىكى دادىسىدىن مىراس قالغان جايىنى سېتىپ پۇللۇق بولۇۋاپتۇ ، پۇلنى قەغەزنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىدۇ . ئۇ نام چىقىرىش ، ياسىنىش ، ھۈزۈرلىنىشقا ئامراق ، بولۇپمۇ چىرايلىق قىزلارنى كۆرسە تۇرالمايدۇ ، قىزلار توغرىسىدا سۆزلەشنى ياخشى كۆرىدۇ ... قىسقىسى ، ئۇنىڭ ئەيىبىمۇ يار ، لېكىن ئۇنىڭ ئەيىبلىرى دوست بولۇشىمىز ئۈچۈن دەخلىسىز . بىز كىچىكىمىزدىن قاش دەرياسىنىڭ سۇيىنى بىللە ئىچىپ چوڭ بولغانلار ، شۇڭا بەزى ئوخشاپ كېتىدىغان تەرەپلىرىمىزمۇ بار . مەسىلەن ، ئىككىمىزلا پۇلنى دوست تۇتمايمىز ، راخشا ـ كۇلكە ـ چاقچاقنى ياخشى كۆرىمىز ، ۋەھاكازالار... تېمىلا بولمەسۇن ، ماڭا دوست ـ سىرداش لازىمغۇ ، رەقىپنىڭ زېرىكىشلىك سۆزلىرىنى سەۋر ـ تاقەت بىلەن ئاڭلاپ ئۆتكۈزۈۋەتسەملا ، ئۇ ماڭا زىيانلىق ئادەم ئەمەستەك قىلىدۇ . ئەلۋەتتە ، ئۇ كىچىكىدىنلا ئارزۇلۇق بولۇپ ئۆسكەن . ئۇنىڭ دادىسى ناھايىتى پۇللۇق بولىدىغان . ئۇلارنىڭ شەھەرىدىمۇ ، يېزىدىمۇ قورۇ ـ جايلىرى ، قورۇ ـ قورۇ قويلىرى ، ئۆيىر ـ ئۆيىر يىلقىلىرى ، سوپۇن زاۋۇتى ، گەزمال ، يېمەك ـ ئىچمەك دۇكانلىرى بار ئىدى . شۇنچە چىق بايلىق ئەتىۋارلىق بالىنى تەمەخور ، ھاكاۋۇر قىلىپ ئۆستۈرۈشى ئېنىقتۇر . ئۇ گەرچە ھازىر كومپارتىيە ئەزاسى بولسىمۇ ، بەزىدىكى ماڭا ۋە باشقىلارغا ياقمايدىغان نەرسىلەردىن بىزار بولغىنى يوق . ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلەشكەندە ھامان ئىچىم پۇشۇپلا ئولتۇرىمەن : «ئون يىل ئىرشى ، باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ ، بۇرۇندىن چىق ، باشلىق بولالمىساڭ ، مەن كېپىل ! » دەيدۇ ئۇ . مەن بىزار بولۇپ : «بۇنىڭ نېمىگە زۇرۇرىيىتىڭ بار ؟ » دەپ سورايمەن :

www.uyghurkitap.com

مەن . ئۇ قاپقىنىنى سۇزۇپ : «دۇنياغا قانچە قېتىم تۇغۇلاتتىڭ؟ ئادەمدەك ياشايمەن دېسەڭ ، باشقىلارنى ئۆز ئىشىڭغا سال ، باشقىلارنىڭ قولى ، پۇتى ئەمەس ، بېشى ، مېڭىسى بول . مېنىڭ ھازىرقى ئورنۇم ھاكىم دەرىجىلىك ، ئوتتۇز ياشقا بارغاندا ۋالىي دەرىجىلىك بولمەن ، يەنە ئون بەش يىلدا شىنجاڭغا يۆتكىلىمەن ـ دە ، ھېچبولمىغاندا بىر نازارەتچىڭ نازىرى بولالايمەن ! » دەيدۇ . ئۇ گەپلىرى ماڭا تولىمۇ ئۇياتلىق تۇيۇلدۇ . لېكىن ، نېمىلا بولمىسۇن ، ئۇنىڭ بىلەن بولغان دوستلۇقنى تاشلىۋەتمىدىم .

رەڤىپ خەنزۇ تىلىنى ئوبدان بىلىدۇ ، پەلسەپە ، سىياسىي ئېقتىسادتىن ساۋاتلىق ، ئەدەبىياتقىمۇ خېلى قىزىقىدۇ ، بولۇپمۇ قىزلار بىلەن سۆزلەشكەندە رومانلاردىن نەقىل ئېلىپ سۆزلەيدۇ ، ئۇلارنى رومانلاردىكى داڭلىق قىزلارنىڭ نامى بىلەن ئاتاپمۇ قويىدۇ . ئۇ بىر ئاخشىمى ياتقىمغا كىردى ، مېنىڭ ئۆگىنىش پىلانىمنى كۆرۈپ ، كۈنىگە ئون سائەت ئۆگىنەمسىنا ؟ سارايڭ ، قىز تاپمامسەن ؟ بىر ئادەم ياخشىراق ئورۇنغا ئىگە بولۇۋالسىلا بىلىملىك بولغىنى شۇ . مەنسىپىڭ بولسىلا باشقىلار سېنى بىلىملىك دەپ تونۇۋېرىدۇ . ئورۇن ئۆگىنىش بىلەن قولغا كەلمەيدۇ ، ئەخمەق . «كاپىتال» ، «پەلسەپە خاتىرىلىرى»نى ئوقۇمايمۇ پەيلاسوپ ، ئېقتىسادشۇناس بولغىلى بولىدۇ ... قايسىبىر باشلىق كەچكىچە كىتاب ئوقۇيدۇ دەيسەن ؟ خەنزۇچە ئۆگىنىشمۇ شۇنداق . بۇنچە تەر تۆكمىسەڭمۇ يەنە ئۇچ يىلدا «رىنمىن رىباۋ»نى ئوقۇيالمىغۇدەك بولسەن !... دەپ مېنى ئەيىبلىدى ، لېكىن مېنىڭ پەلسەپە خاتىرىلىرىمنى كۆرۈپ قىزىقىپ قالدى ، «دوستلۇق يالدامىسى ئۇچۇن بۇ خاتىرەڭنى ماڭا پەرگىن ! » دېدى . «مەن ساڭا كۆچۈرۈپ بېرەي» دېدىم .

يېقىندا كادىرلارنىڭ ئۆگىنىش ئەھۋالىدىن قىلىنغان كۆرگەزمىدە مەن قوليازمىلىرىمنى كۆرۈپ قالدىم . بۇ قول-يازمىغا بېرىلگەن چۈشەندۈرۈشكە : «تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلـ-تېتىنىڭ مۇئاۋىن جۇرنى ، ئىلغار كومپارتىيە ئەزاسى يولـ-داش رەقىپنىڭ پەلسەپە خاتىرىسى » دەپ يېزىپ قويۇلۇپتۇ . رەقىپ ئۇچۇن مېنىڭ يۈزۈم لازا سۈركىگەندەك ۋىلىلداپ ئېچىشتى : «بۇ نېمە قىلغىنىڭ ، رەقىپ ؟ » دەپ سورىدىم ئۇنىڭدىن . رەقىپ : «مارکسىزم ـ لېنىنىزمنى مۇشۇنداق ئۆگىنىمەن . سېنىڭ قەلبىڭ بىلەن يېزىلغان گەپلەر مېنىڭ قېنىمغا سىڭگىلى تىكەم . بۇنىڭغا ئالىيىش كەتمەيدۇ . مېنىڭ مېڭەمدىكىنى سەن كۆچۈرۈپ يازدىڭغۇ ! » دېدى .

مەن قاقاقلاپ كۈلۈش بىلەن بۇ ئىشنى ئۆتكۈزۈۋەتتىم . بىزنىڭ دوستلۇقىمىز بۇنىڭ بىلەن بۇزۇلغىنى يوق . بىز ۋۇجۇدنشەن باغچىسىدا چۈشكىچە ئوينىدۇق ، سەيلە قىلدۇق . بۇ تاغ باغرىدىكى باغچە ماڭا ناھايىتى ياقتى ، رەقىپ مەست بولۇۋېلىپ ، قىزلارغا قوپال مۇئامىلە قىلىشقا باشلىدى . چۈشتىن كېيىن بىز يەنتەن ئارىلىغا بېرىش ئۇچۇن تۆمۇر ئاسما كۆۋرۈك يېنىغا باردۇق ، تۇلۇملاردىن ياسالغان كىچىك قولۇاقلا چۈشۈپ سېرىق سۇلۇق دەريادا ئاقتۇق ، ئەجەب كۆڭـ-لۈم ئېچىلدى ، دەريادا كېتىۋېتىپ تازا ۋاراقلاپ ناخشا ئېيـ-تىشتۇق . لېكىن ، تۇلۇم قولۇاق بىلەن ئىككى ـ ئۈچ كىلو-مېتىر ئېقىپ ، قويۇق دەرەخلىك يەنتەن ئارىلىغا چىققاندا خۇشاللىق خاپىلىققا ئالماشتى . ھاراقنىڭ كۈچى بىلەن رە-قىپنىڭ چالا كۆرەڭلىكى ئەدەپ كەتتى . ئۇ مېنى قېرى كىلـ-يۇن دەرىخى ئاستىدىكى قاتلىما ئۈستەلگە ئولىشۋېلىپ شاھـ-مات ئويناۋاتقان چەت ئەللىكلەرنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى ، ئاندىن خەنزۇ تىلىدا بىرنېمىلەرنى دېدى . مەن ھېچ نەرسە

ئۇقالمىدىم . چەت ئەللىكلەر كۆلۈشۈپ مېنىڭ قولۇمنى قىسىتى ۋە شاھمات جۇزىسىغا ئولتۇرغۇزۇشتى . مەن رەقىبىكە قارىپ بولۇپ : «سەن مېنى ئۇيغۇرلارنىڭ شاھماتچىسى دەپ تونۇشتۇردۇڭمۇ نېمە؟» دەپ سوردىم . ئۇ : «ھە ، نېمە بوپتۇ ، ئۇيغۇرلارنىڭمۇ شاھماتتا بوش كەلمەيدىغانلىقىنى بۇ خەققە بىر كۆرسىتىپ قويمامسەن» دېدى .

ئۇلاردىن بىرى كۇلۇپ تۇرۇپ : «قېنى سىز ئاقنى تەڭ؟» دېدى رۇسچە سۆزلەپ . مەن رۇس تىلىنى بۇزۇپ سۆزلەپ : «ياق ، مەن قارىسىنى تىزاي» دېدىم .

مەن ئۇدا ئۇچ تاختا ئۇتۇرۇپ قويدۇم . بىر قېتىم پىشكا مات بولدۇم تېخى . چەت ئەللىكلەر بىر ـ بىرىگە قارىشىپ كۇلۇشۇۋىدى ، كۇلكىلىرى بەدىنىمگە ئەشتەردەك سانجىلدى ، ئېچ ـ ئىچىمدىن خورلاندىم . رەقىپ ئۇلارنىڭ ئۇتۇۋالغىنىغا چىدىمىدىمۇ ، بىر چاغدا ئاغزىنى بۇزۇپ مېنى تىللىدى . شۇنىڭ بىلەن مەن كەچ كىرگۈچە رەقىپكە قاپاق ئاچمىدىم . بىر چاغدا ئۇ مەست بولۇۋېلىپ مېنىڭدىن ئەپۇ سورىدى . مېنىڭ ئاغىنەم مانا مۇشۇنچىلىك ، سېنى خۇشال قىلىشنىمۇ ، ئۇياتقا قويۇشنىمۇ بىلىدۇ .

شۇ چاغدا ، ھاشىر ، سېنىڭ بولمىغىنىڭغا قاتتىق ئېچىندىم . ئىككىمىز بىر بولغان بولساق ، بەلكى بىرەر تاختا بولسىمۇ ئۇتۇپ چىققان بولار ئىدۇق . ئاشۇ كۆڭۈلسىزلىك بىلەن مەن ياتقىمغا قايتىپ كەلدىم . ئەسلىدە يەكشەنبە كۇنى ھېچ ئىش قىلماسلىقنى بەلگىلىگەن بولساممۇ ، كۆڭۈل غەشلىكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا رومان ئوقۇشقا تۇتۇش قىلدىم . شېكىسپىر دراملىرىنىڭ ئۆزبېكچە نەشرىنى چەت ئەل كىتابخانىسىدىن سېتىۋالغانىدىم ، ئەنە شۇ توپلامدىن «خاملېت» نى ئوقۇشقا ئولتۇرۇۋىدىم ، كۆڭۈل غەشلىكىم كۆتۈرۈلۈپ

كەتتى . ...

... ھاشىر ، خەنزۇچە ئۆگىنىش ھازىر مېنىڭ بىرىنچى ۋەزىپەم ، قاچانمۇ خەنزۇ تىلىدىكى رومانلارنى ئوقۇغۇدەك بولار - مەن دېسەملا ، رەللى بولسەن . مەن ئۆز تىلىمىزدىكى قازاق تىللىرىدىكى رومانلارنىمۇ ئىزدەپ تېپىپ ئوقۇۋاتىمەن ، كىتاب ، ژۇرناللاردىن يازغان خاتىرىلىرىم بىرنەچچە دەپتەر بولدى . رەقىپ مېنىڭ بۇ خاتىرىلىرىمنى ، ئەخمەقلىقىمغا بەلگىسى ، دەيدۇ . ئۇنىڭ قارىشىچە ، رومان دېگەننى ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈنلا ئوقۇش لازىمكەن . مەن ئۇنىڭغا ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ بۇ توغرىدىكى گەپلىرىنى ئوقۇپ بەرسەم ، ئۇ : «بۇ گەپلەر سىياسىي پېتەكچىلىك يۈزىسىدىنلا ئېيتىلغان ، ئىشەنمىسەڭ ، داھىيلارنىڭ ھاياتىنى ئۆگىنىپ باق ، ئۇلارمۇ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈنلا رومان ئوقۇغان ، دەيدۇ . مەن لېنىن توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى بىرنەچچە كۈن بېرىلىپ ئوقۇدۇم . ياق ، لېنىن رومانلاردىن ئالغان بىلىملىرىنى ئۆزىنىڭ جەمئىيەت توغرىسىدىكى بىلىملىرىنىڭ بىر قىسمى ۋە مۇھىم ماتېرىيالى قىلغان . ماركسمۇ بالزاك رومانلىرىدىن جەمئىيەتنى بىلىشتە نۇرغۇن پايدىلانغانكەن...

ئاداش ، مەن سىڭا كۈندىلىك مەشغۇلات جەدۋىلىمنى قىسقىچىلا تونۇشتۇرۇپ ئۆتەي ، پىكرىڭ مەسلىھەتكىنى بەر ! ئەتىگەنلىكى سائەت بەشتە ئورنۇمدىن تۇرىمەن ، يېرىم سائەت تەھرىكەت قىلىمەن ، سوغۇق سۇدا يەدىيىمنى سۈرتىمەن ، ئاندىن سائەت يەتتىگىچە خەنزۇچە يادلايمەن (ھازىر ئاددىي جۈملىلەرنى يادلاۋاتىمەن) ، سائەت يەتتىدە غىزالىنىمەن (قوشۇمچە دەپ قويماي ، تامىقىمىز ناھايىتى ياخشى) . نەق سائەت يەتتە يېرىمدا مېنىڭ مۇئەللىمىم جالاڭ شىۋىيىڭ كۇلگەن پېتى كىرىپ كېلىدۇ ۋە ئادەمنىڭ زوقى كەلگۈدەك يۇمشاق

www.uyghurkitap.com

ئاۋاز بىلەن : «نى خاۋ ؟» دەيدۇ . مەنمۇ شۇ تەلەپپۇزدا جاۋاب قايتۇرىمەن . مەن ساڭا جاڭ شيۇيمىڭ لاۋشى[1] توغرىسىدا قىسقىچىلا يازماقچىمەن : يېشى يىگىرمە ئۈچتە ، چىرايلىق كىيىنىشنى ياخشى كۆرىدۇ ، دۇگىلەك يۈزلۈك ، مەڭزىدىن قان تېمىپ تۇرىدۇ . خۇمار كۆز ، قاڭشارلىق ، بويى زىلۋا ئايال ، بۇرۇلكىسىنىڭ قىرى بۇزۇلمايدۇ ، قۇرۇق سۆزنى ئاز قىلىدۇ ، ماڭا ھەر كۈنى ئىككى سائەت دەرس بېرىدۇ ، قالغان ئىككى سائەتنىڭ بىر سائىتىدە مېنىڭدىن سىناق ئالىدۇ ، يادلىغان جۈملىلىرىمدە ھەتتا ئازراق ئاۋاز خاتالىقى بولۇشىغا يول قويمايدۇ . ئومۇمەن ، ھەر كۈنى ئۈچ سائەت گەتراپىدا مەشغۇلات ئۆتكۈزىدۇ . مەن بەزى جۈملىلەرنى بېيجىڭ تەلەپپۇزىدا توغرا ئوقۇسام ، جاڭ لاۋشى خۇددى بالىسىنىڭ تىلى چىققىنىغا ئامراقلىقى كەلگەن ئانىدەك خۇشال بولۇپ كېتىدۇ . مەن ئۇنىڭ تاپشۇرمىلىرىنى ھەرقاچان يۈزدەيۈز ئورۇندىلايمەن . ھازىرغىچە مەن ئۇنى بىر قېتىممۇ خاپا قىلمىدىم ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ زادى خاپا قىلمايمەن . ھاشىر ، نېمىشقىدۇر ئەتىگەنلىكى جاڭ لاۋشىنىڭ پاتراق كىرىشىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتتىمەن . ئۇ كىرىشى بىلەنلا مەن جانلىنىپ ۋەھ رولىنى كېتتىمەن . جاڭ لاۋشى گۈلنى ياخشى كۆرىدىكەن . مەن ئىككى قاچا گۈل سېتىۋېلىپ دېرىزىگە قويۇپ قويدۇم . ئۇ كىرگۈچە يەنە پول ۋە ئۇستىلىمنى سۈرتۈپ پاراقلىتىۋېتىدۇ . مەن . ئۇ مېنىڭ ھەم ياتقىم ، ھەم دەرسخانام بولغان بۇ ئۆيدىن ناھايىتى زارى بولۇپ : «مەن سىزنىڭ ھەممە ئىشلىرىڭىزنى ياقتۇرىمەن !» دەپ قويىدۇ . بۇ سۆز ، ئەلۋەتتە ،

---

① لاۋشى — مۇئەللىم دېگەن مەنىدە . بۇ يەردە شۇ دەۋردىكى تىل ئادىتى بويىچە ئېلىندى — ت .

ئىلىم ئېلىش كويىدىكى ھەدە بىلەن ئىنسانىڭ سۈيۈشمەنچىلىك كىگىلا دەلىل بولالايدۇ !

مەن جاڭ لاۋشى توغرىسىدا شۇنچىلىك يېزىپ تۇراي . ئەمدى ۋاقىت جەدۋىلىمگە كېلەي : شۇنداق قىلىپ ، جاڭ لاۋشى سائەت ئون بېرىدىن ئاشقاندا چىقىپ كېتىدۇ . مەن خەنزۇ تىلى ئۆگىنىشنى توختىتىپ قويۇپ ئاماققىچە بولغان بىر سائەتلىك ۋاقىت ئىچىدە تىل ۋە ئەدەبىيات نەزەرىيىسىگە دائىر كىتابلارنى ئوقۇپ ، خاتىرە يازىمەن .

چۈشلۈك ئاماقنى ياخشى يەيمەن ، ئاماقتىن كېيىن ياتقىمغا ھېچكىمنىڭ كىرمەسلىكىنى تىلەيمەن . چۈنكى ، مەن ئىككى سائەت ئەتراپىدا ئۇخلىۋېلىشقا ئادەتلىنىۋاتىمەن . شۇنداق قىلىپ ، سائەت ئىككى يېرىمدا چۈشتىن كېيىنكى مەشغۇلاتىمنى باشلايمەن . سائەت ئىككى يېرىمدا دۇمەن لاۋشى ماڭا دەرس بېرىشكە كىرىدۇ . دۇمەن لاۋشى ئۇيغۇر ، ئەرەب ، پارس تىللىرىنى خېلىلا ياخشى بىلىدۇ ، يېشى قىرىقتىن ئاشقان ، بىلىمى چوڭقۇر ، بولۇپمۇ تارىخ ـ ئەدەبىيات ساھەسىدە نۇرغۇن بىلىم ئىگىلىگەن . بۇ ئادەم چەت ئەل ئەدەبىياتى ۋە جۇڭگو كلاسسىك ئەدەبىياتىنى ئەتراپلىق بىلىدىكەن . ئۇ مېنىڭ خاتىرىلىرىمنى ئوقۇپ چىقتى ۋە نۇرغۇن يەرلىرىگە تۈزىتىش كىرگۈزدى . دۇمەن لاۋشى ـــ تىل ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ لېكتورى ، تەلەپچان ۋە تىرىشچان ئادەم . ھازىر ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىۋاتىدۇ .

دۇمەن لاۋشى ماڭا ئەدەبىياتشۇناسلىقتىن دەرس بېرىدۇ . مەن ئۇنىڭ دەرسىنى ئىخلاس بىلەن بېرىلىپ ئاڭلايمەن . لېكىن ، ئاداش ، بىزدە خەنزۇ تىلىنى بىلمەي تۇرۇپ بىلىم ساھەسىدە ئىزدىنىشتىن گەپ ئاچقىلى بولمايدىكەن جۇمۇ ! مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە بەش ـ ئالتە ئايغىچە بولغان ۋاقىت

ئىچىندە ئاددىي ئەدەبىي ئەسەرلەرنى يازالايدىغان بولۇشقا ۋەدە بەردىم . جاڭ لاۋشى ھەر كۈنى يېگىرمىدىن ئوتتۇز نەچچە بېتىگىچە خەت يېزىشتىن تاپالمىدى ، ئەمەلىيەتتە مەن ھەر كۈنى قىرىق نەچچە ئەللىككىچە يېتىگى خەت ئۆگىنىۋاتقان ئاداش ، ئالدىراش ۋاقتىمدا ، ئالدىمدا دۆۋىلىنىپ تۇرغان كىتابلار ، ئۆزىگە ماگىنىتتەك تارتىپ تۇرغان ئىلىم ـ پەن مېنى تىل ئۆگىنىشكە ، تېزرەك ۋە ياخشىراق ئۆگىنىشكە ئالدىراتماقتا . مەن ھازىر كۈندىلىك خاتىرەمدىكى : «بۈگۈن سەن بىر كۈنىنى قانداقراق ئۆتكۈزدۈڭ ! » دېگەن سوئالغا رازىمەنلىك بىلەن ، تىل بىلىمىنى ئىگىلەش ئۈچۈن يەنە ئەللىك يېگى خەت ۋەدىئاز ـ تولا نەزەريىۋى بىلىم ئىگىلىدىم دەپ يازىدىغان بولۇپ قالدىم . ھاشىر ، نۆۋەتسىدە شۇنى دەپ قويىاي . مەن تولۇق ئوتتۇرىنى ئەلا دەرىجىدە پۈتتۈرۈپ ، ئۆزۈمنى بىلىم ئەھلىي ھېسابلاپ يۈرگەنىدىم . پۈ مېنىڭ ياشلىق غۇرۇرۇمدىن پەيدا بولغان يۈزەكى ھېسسىياتىم ئىكەن . مەن ئەمدى ئۆزۈمنى خېلى تولۇق مۆلچەرلىدىم : مەن بىلىم كويىدا ئەمدىلا ئىزدىنىشكە باشلاپتىمەن . مېنىڭ بىلىم ئەھلى قاتارىغا ئۆتۈپ ، جەمئىيەتكە خىزمەت كۆرسىتىشىم كەلگۈسىدىكى ئىش ئىكەن . مەن ئاشۇ يېراق كەلگۈسىنى يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن ، بارلىق كۈچۈم ۋە ئىدىراكىمنى تەڑىپ ، قىلالىسام ، ئۆزۈمنى يېرقەدەر ئىرادىلىك ھېسابلىغان بولاتتىم !

دۇەن لاۋشىنىڭ پەزىلىتىگە ئەتراپلىق باھا بېرىشكە سەل بالدۇرلۇق قىلىدۇ . ئومۇمەن ، بىلىم ۋە ھاياتنى قىزغىن سۆيىدىغان ، جەمئىيەتكە بايلىق يارىتىپ بېرىشكە بارلىق كۈچىنى بىلەن ئىنتىلىدىغان ، ئىلىم ـ پەن چوققىسىغا يەككە ـ يېگانە ئەمەس ، قىقاس ـ چوقان بىلەن توپ ـ توپ بولۇپ ئۆرلەشنى ھاياتىدىكى خۇشاللىق دەپ بىلىدىغان ئادەملەرنى

مەن ئەمدى كۆردۈم ـ مانا شۇلارنىڭ بىرى دۇەن لاۋشى . ئۇ تۇنۇگۈن مېنىڭدىن سىناق ئالدى ، مەن ئۇنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتىم ـ ئۇ ، سىزنىڭ ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتىڭىز مېنىڭدىن ئۇستۇن ئىكەن ، سىز ياڭلاشنى قانداق مەشىق قىلغان ؟ ، دەپ سوۋرىدى ـ مەن : «بىر يىل قۇرئان يادلىغاندىم !» دەپ جاۋاب بەردىم ـ ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە : «شېئىرلارنى كۆپ يادلىغانمۇسىز ؟» دېدى ـ «كونا» يېڭى شېئىرلاردىن تاپالىغانلىرىمنى يادلىغان» ـ «مەسىلەن ، «لېنىن» داستانىنى نەچچە قېتىم ئوقۇپ يادلىيالىغاندىسىز ؟» ـ «ئون قېتىمچە»

«ناھايىتى ياخشى» ـ دېدى ئۇ ـ «سىزنىڭ ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتىڭىز ۋە سەۋرى ، چىدام بىلەن بىرلىشىپ ئۆگىنىشىڭىز ، بىر پەن خادىمىغا لايىق خىسلەت ، يەنە سىز ئەتراپلىق بىلىم ئېلىشقىمۇ ئىنتىلىسىز ـ مەسىلەن ، فىزىكا ، خىمىيە ، تېرىگونومېتىرىيە فورمۇللىرىنى پات - پات يادلاپ قويىدىكەنسىز ، بۇ نەرسىلەرمۇ بىر ئىجتىمائىي پەن ئالىمى ئۈچۈن زۆرۈر ، لېكىن ، ھەرگىز مەقسەتسىزلا ، ئۆزىڭىزنى ئۇستۇن كۆرسىتىش ئۈچۈنلا بۇ ئىشنى قىلىپ يۈرگەن بولماڭ ـ بىر ئالىم ئۈچۈن ئەڭ ياخشى پەزىلەت ، يىرىنچىدىن ، ۋەتەن ۋە خەلقنى قىزغىن سۆيۈش ، ئەنە شۇ مۇھەببەتنى ئۆزىنىڭ كۈچ مەنبەسى قىلىش . ئىككىنچىدىن ، قىلچىمۇ ساختىلىق ۋە قۇۋلۇق قىلماسلىق ، ئەمەلىيەتچى بولۇش . سىز مانا بۇ جەھەتلەردە ئۆزىڭىزگە قاتتىق تەلەپ قويۇڭ !»

مەن ئۇنىڭ كۆزەينەك ئىچىدىكى تەلەپچان كۆزلىرىدىن كۆزۈمنى ئالالماي قالدىم . ئۇ پوتۇنلەي ماڭا پەزىلەت توغرىسىدا دەرس بېرەتتى ـ

دۇەن لاۋشىنىڭ مەشغۇلاتى سائەت تۆت يېرىمدا ئاخىرلاشىدۇ . مەن سائەت ئالتىگىچە پەلسەپە ئۆگىنىشكە ئولتۇردۇم . كەچكى تاماقتىن كېيىن بولسا ، ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ كۇلۇبىغا كىرىپ ، ئىككى سائەت چامىسىدا بىلىيارت ياكى شاھمات ئويناپمەن . كەچ سائەت سەككىزدىن ئونغىچە بولسا ، تارىخ ۋە نەزەرىيە بىلىملىرىگە دائىر كىتابلارنى ياكى رومان ئوقۇيمەن .

مېنىڭ كۇنلىرىم مانا شۇنداق ئۆتىدۇ . بۇ يەردە شىنجاڭدىن كەلگەن كادىر ، ئوقۇتقۇچى ۋە ئوقۇغۇچىلار بەش يۈزدىن ئاشىدۇ . مەن پەقەت شەنبە كۇنىلا تاپسىغا ياكى كىنوغا بارىمەن ، ياتقىمغا مېھمانلار كەلمىدىن - كەم كېلىدۇ . رەقىپ مېنى ئىچىشكە ۋە ئويۇنغا كۆپرەك تارتىدۇ . مەن قاتتىق تىرەجەپ تۇرۇۋېلىۋاتىمەن ، ئۇ ھەتتا مېنىڭ ياتقىمغا شوخ ۋە چىرايلىق قىزلارنىمۇ باشلاپ كەلدى . مەن ئۇلارغا بېرىلمىگەن بولسام كېرەك ، ئۇلارمۇ ئاستا - ئاستا يىراقلاشتى . ئاخىلىسام ياش ئوقۇتقۇچىلار بىلەن غەربىي شىمال سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ئارتىسلىرى بىرلىشىپ ماڭا : «غىلاپ ئىچىدىكى بەندە» دېگەن لەقەمنى قويۇۋاپتۇ . مەن ئۇنىڭغا خاپا بولمىدىم ، نېمىلا بولمىسۇن ، ئۇ قىزلارنىڭ نىيىتى ياخشى . مېنى ئۆزلىرىگە ئارىلاشتۇرىكەن دەيدۇ ، لېكىن ئاداش ، پارتىيە ، ھۆكۈمەت مېنى ئالىي مەكتەپنىڭ ياخشى ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ يېتىشىۋاتسا ، مەن كىتاب ۋە كۇندىلىك مەشغۇلاتىمنى قايرىپ قويۇپ ، قانداقمۇ ئۇلار بىلەن قويۇق ئارىلىشالايمەن ؟ مەن ئۇلارنىڭ قويغان لەقىمىدىن ھەتتا رازى بولۇپ قالدىم . بىرنەچچە يىل شۇ «غىلاپ»تىن چىقماسلىققا قارار قىلدىم .

مەن ساڭا كۇندىلىك تۇرمۇشۇمنىڭ قانداق ئۆتىدىغانلىقىنى يازدىم . رەقىپ مېنى : «بۇ خىل جىددىيلىكنى ئۆز-

گەرتكىن ، بولمىسا ، يىگىرمە بەش ياشقا كىرمەي تۇرۇپلا قېرى مىجەز بولۇپ قالسەن ، دەيدۇ ، مەن تېخى مۇشۇنداق ئون نەچچە سائەتلىك ئۆگىنىش مەشغۇلاتى بىلەن ئۆتكەن ۋاقتىمنى زايە كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلمەن ، ئويلىساملا ئالغا باسمايۋاتقاندەك ، بىلىملىرىم زادىلا كۆپەيمەيۋاتقاندەك بىلىنىدۇ . مەن بۇ يەردىكى ئىلىم - پەنگە بېرىلگەن پروفېسسورلار ، ئوقۇتقۇچىلار ۋە رەھبەرلەر بىلەن سۆھبەتلىشىشنى ياخشى كۆرىمەن . ئۇلارنىڭ دائىملا ئالدىراپ كىتاب كۆرۈۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى بارا - بارا بىلىشكە باشلىدىم : تەنتەق قىلىپ ھەل قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار راستىنلا ئىنتايىن جىقكەن ، بىر ئالىم بىر مەسىلىنى ھەل قىلغاندىمۇ ، نەچچە مىڭلىغان ئالىم بۇ ئىشلارنىڭ ئارانلا بىر قىسمىنى ھەل قىلالايدىكەن...

شۇنداق قىلىپ ، ھاشىر ، مەن بىر تەنتەقاتچى بولۇشنى شەرەپلىك ئىشكەن دەپ ھېس قىلىپ قالدىم . مېنىڭ ۋەزىپەم — ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىش ، بۇ ناھايىتى ئېنىق . مەن يۇزلىگەن (بەلكى مىڭلىغان) تەنتەقاتچىلارنىڭ بىزدەك ئوقۇتقۇچىلارنىڭ قولىدىن چىقىدىغانلىقىنى ئويلىساملا ، خۇشاللىق ھېس قىلىمەن ۋە ئۆزۈمنى يارىملىق ئادەملەر قاتارىغا دادىل قويالايمەن . بۇ يەردىمۇ جاپالىق كۆرەشلەرنىڭ بارلىقىنى بىلگەنلىكىم ئۈچۈن ، ئۆز - ئۆزۈمگە ئۈمىد بىلەن قارايمەن . بىزنىڭ ئۆزئارا ، ياشاشتىن مەقسەتسىز — ئىنسانلارغا پايدا يەتكۈزۈش ۋە شان - شەرەپ ئۈچۈن ئۆمۈر بويى ئىنتىلىش ، دېيىشكەنلىرىمىز ھېلىمۇ ئېسىمدە . جاپا - مۇشەققەتنى بولمىغان شان - شەرەپ يالغان ۋە قەدىرسىز بولىدۇ . ھالال تەرىڭ بەدىلىگە كەلگەن شان - شەرەپ ، ھاياتىڭدەك قەدىرلىك ۋە قىممەتلىك بولىدۇ . بۇ

www.uyghurkitap.com

گەپلەرنى كۆپ! دېيىشتوق ،ئالبكىن بۇنداق چاپانىمۇ
شان شەرەپىنىمۇ تەمىنى تېخى تېتىلمىدۇق ، ئاداش ، مە-
نىڭچە ، ھاياتىمىزنى قەدىرلەيدىغان پەيت كەلدى ، چۇنكى
تىرىشچانلىقىمىز ئىككىسىنىڭلا تەمىنى تېتىش ئۈچۈن قەدەم
باشلاۋاتىمىز .

ھاشىر ، خېتىمنى مۇشۇ يەردە توختىتاي ، مەن سېنىڭ
يىلەن تېخى نازۇك ئىشلار ئۈستىدە سۆزلىشىمەن ، ئىشىك
قېقىلۋاتدۇ ، ھازىر سائەت ئون ئىككى يېرىم بولۇپ قاپتۇ .
مەن قالغىنىنى ئەتە يازىمەن ، ھازىرچە مېھمانىنى كۈتۈ-
ۋالاي ... »

مېنىڭ ئۇيلىغىنىم بولدى . ياتقىمغا رەقىپ كىرىپ كەلدى .
ئۇنىڭ پەۋاز قاپاقلىرى قىزارغان ، بويىنىدىكى گالستۇكى قىڭغىر
چىققان ، ئەمما روھى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . ئۇ بىر چىرايلىق قىزنى
باشلاپ كەپتۇ . ئۇ ئەتىر ۋە ئۇپا ـ ئەڭلىك پۇرىقى يىلەن ئۆزىنى
كۆرسىتىپ تۇرغان چىرايلىق قىزنى ماڭا تونۇشتۇردى :

ـ قولۇڭنى بەرگىن ، ئەلا ، قىزلارنىڭ قولىنى تۇنجى تۇتۇ-
شۇڭ شۇ بولۇپ قالسۇن . بۇ قىزنىڭ ئىسمى ئادىلە ، سەنئەت
فاكۇلتېتىغا تېخى يېڭىلا كەلدى !

قىز نازۇك قوللىرىنىڭ ئۇچىنى قوللىرىمغا تەگكۈزدى ۋە
قىزىل يىلەن بويالغان لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ كۇلۇمسىرەپ قوي-
دى . قىزنىڭ يۈمشاق قوللىرى ئۇلۇكنىڭ قولىدەك سوغۇق ئىدى .

ـ قېنى ، ئولتۇرۇڭ ! ـ دېدىم مەن قىزغا كارىۋېتىمدىن
جاي كۆرسىتىپ .

ـ قانداق ، ئادىلە ، مەن دېگەندەك چىرايلىقمىكەن بىزنىڭ
ئەلا ! ـ دېدى رەقىپ لاۋزىلىشىپ ، ـ ئېيتىڭە ، ئەلادەك بەرنا
يىگىتكە قانداق قىز ياق دېيەلىسۇن ، سىز ئۇنىڭ كاستۇم كىيىم-

ئگىنىگە ھەيران بولماق. ئاشۇ كۆك چاپىنى بىلەنمۇ مەن مەن
دېگەن قىزلارنى جەلپ قىلالايدۇ!

مەن رەقىپىنىڭ مەستلىكىنى بىلدىم. مۇنۇ گۈزەل قىز قانداق
مۇ ئۇنىڭ بۇ لاۋزىلىقلىرىغا چىدىغاندۇ دەپ ئويلىدىم. لېكىن ئۇنى
خاپا قىلىشنى ھەرگىز خالىمايمەن. ئۇنى خۇشال قىلىش ئۈچۈن
قىزغا قاراپ قويۇپ شېئىر ئوقۇدۇم:

جامالىڭ ۋەسىنى قىلدىم چەمەندە،
قىزاردى گۈل ئۇياتتىن ئەنجۇمەندە...

رەقىپ چۈشەنمەيلا قاقاقلاپ كۈلدى ۋە مېنىڭ مۇزەمنى قۇ-
چاقلاپ:

— ئادىلە ئۇقسۇن، ئۆرۈپ بەرگىنە، ئاداش! — دېدى.

— چىمەندە جامالىڭ تەرىپىنى قىلۇندىم، بەزمىدە گۈل ئىزا
تارتىپ قىزىرىپ كەتتى، دېگەن سۆز. ئۇن بەشىنچى ئەسىردە
ئۆتكەن ئۇلۇغ شائىرىمىز ئاتايىنىڭ شېئىرى، — دېدىم مەن ئىزا-
ھات بېرىپ.

ئادىلە قىزىرىپ كەتتى. ئۇ نېپىز ياغلىقى بىلەن قىزارغان
يۈزىنى سۈرتۈۋېتىپ، ماڭا قىزىقىش بىلەن قارىدى. رەقىپ بۇ
قىزىقىشنى دەرھال چۈشەندى بولغاي، دەرھال چىرايىنى ئۆزگەر-
تىپ، قوپال چاقچاق قىلدى:

— قارا، كىرە - كىرمەيلا ئادىلەگە ھۇجۇم قىلغىنىڭنى،
كۆزۈڭ ئېچىلىۋاتىدۇ جۇمۇ، ئاۋاق، ئەمدى يارايسەن، يارايسەن!
راسا تۇۋلىگەن قارچىغا بوپسەن!

قىز خىجىل بولۇپ غىجىملاپ تۇتۇۋالغان ياغلىقى بىلەن پېشا-
نىسىنى سۈرتتى. مەن قىزلار توغرىسىدا ھېچ نەرسە بىلمەيمەن،
لېكىن ئادىلەنىڭ بۇ ھالىتىدىن بىر خىل خىجالەت، قورقۇش

www.uyghurkitap.com

بەلگىسىنى كۆردۇم . «رەقىپىنىڭ يېمىسىكىن ، ئەجەب بۇ قىزنىڭ يېنىدا قالتىق ـ يىرىك سۆزلىگىلى تۇردىغۇ ! » مەن قىزغا سىنچىلاپ قاردىم . رەقىپ كۈنچىلىكىنى يوشۇرالماي قالدى :

— ئادىلە مېنىڭ سىڭلىم بولىدۇ ، تۇغقانلار ئىچىدە مۇناقىمۇ قىزلار بار جۈملىدىن ، بىراق بالىتچى ، شۇمۇ ئىشمۇ ، سەن ئادىلە ، — دېدى ئۇ بىردىنلا قىزنى «سەنلەپ» ، — ھە ، نېمە ئالىيىسەن ، ئەلا ، قىزلارنى «سەنلەش» مەدەنىيەتسىزلىك دەمسىنا ، كۆتۈر ئۇ ياسالما مەدەنىيلىكىڭنى ! مەن ھەرقانداق قىزنى «سەن» دەيمەن . قىز بىلەن ئوغۇلنىڭ پەرقى نېمىدە ، بىلەمسەن ؟ گۈزەللىكتە . قىزلارغا خۇدايىم ئادەملەر تويماستىن قاراشسۇن دەپ گۈزەللىك بەخش قىلغان ، قارىغىنا ، ئادىلەگە يەۋېتىدىغاندەك قارا-ۋاتسەن !

— قويسىڭىزا ، رەقىپكا ! — ئادىلە خاپا بولدى .

— غودۇڭشىما ، سەن ئۇ «بالىت»نى قوي ، سىڭلىم ، ھېچ-بولمىسا رويالچى پول ، بولمىسا ، سىياسىي قانۇن ياكى تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا ئالمىشۇال ، مەن سېنى ئالماشتۇرۇۋالاي-مەن . نېمە ، «بالىت» دېگەن بىر ئادەمگە ئۆمۈرلۈك ئاش ـ نان بولالايتتىمۇ ؟

— مەن ئۆزۈم «بالىت»نى ياخشى كۆرىمەن ، رەقىپكا !

— سەن ئۆزۈڭ ئۈچۈن ياشايتتىڭمۇ ، بۇ دۇنيادا ؟ ئۇرۇق ـ ئەۋلادىڭ ، يېقىنلىرىڭ سېنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىڭ بىلەن مەغرۇر-لىنالمىسا ھېساب . سىڭلىم ئادىلە چېكەتكىدەك سەكرەپ «بالىت» ئويناپدۇ دېسەم ، يۈزۈم ھۆپۈلدەيدۇ مېنىڭ !

قىز قاقاقلاپ كۈلۈۋېدى ، ئاۋازى كۈموش قوڭغۇراقتەك ئاڭ-لاندى . مەن ئۇلارغا چاي قۇيۇۋېتىپ :

— بۇ گېپىڭ توغرا بولمىدى ، ئادىلە بالىتقا ھەۋەس باغلىغا-نىكەن ، ئەلۋەتتە بۇ قىزنى بالىتنى ياخشى ئۆگىنىشكە رىغبەتلەندۇ-

رۇشۇك كېرەك . بىزدىن ھەر خىل كەسىپلەرنىڭ داڭلىق ئادەملەرى چىقىشى لازىم . بۇ دەۋردە چىقمىسا ، قايسى دەۋردە چىقىدۇ . بالىت بىز ئۇچۇن يېڭىلىق ، سېنىڭ ئارتىسلار توغرىسىدىكى كۆزقارىشىڭ بولسا كونىلىق ، تازا كونىلىق !

رەقىپ مۇرەمگە ئۇرۇپ قويدى :

— قالتىس ئۇمىدۋار ـ دە ، سەن ئەلا ، ھەر خىل ساھەدە داڭلىق ئادەملىرىمىز چىقىپ بىزنىڭ مىللىتىمىزنى دۇنياغا تونۇتىسۇن دەيسەن ـ دە ، مېنىڭ مىللەتپەرۋەر دوستۇم !

قىز جانلىنىپ كەتتى ۋە ئىنچىكە قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدى :

— ئاڭلىسام ، بۇياق··· بۇياق دېگىنىم نېمىسى··· ئەلاكام ئالىم بولۇشقا تىرىشۋېتىپتۇ . مەخسۇس ئىككى مۇئەللىم ئەلاكامنى تەربىيىلەۋېتىپتۇ . بىزمۇ بىر كەم ئورۇننى تولدۇرايلى ، بالىت باشقا مىللەتلەرنىڭ بولغىنى بىلەن ، ئۆزلەشتۈرۈۋالساق بىز ئۇچۇن خىزمەت قىلىۋېرىدۇ . سىز رەقىپكا ، راستتىنلا كونا كۆزقاراشتا ئىكەنسىز ، ئارتىس دېسىلا ئەخلاقى يامان دەپ قارايدىكەنسىز !···

قىز تېخىمۇ قىزىرىپ كەتتى . ئۇ پات ـ پات يەر ئاستىدىن ماڭا قاراپ قويياتتى . مەن رەقىپنىڭ قىزنىڭ نازۇك بەللىرى ، ئاق ، سۆزۈك بويۇنلىرى ، ھەتتا كۈلگەندە پەيدا بولىدىغان زىنىخلىرىغىچە سەپسېلىپ ، شەھۋانە كۆزلىرىنى ئۇزمەستىن قاراپ تۇرغىنىنى سېزىپ قالدىم ـ دە : «پاك قىز كۆرۈنىدۇ ، مۇنۇ رەقىپ ئۇ قىزنى قانداق قىلىپ ئەگەشتۈرۈۋالغاندۇ ـ ھە ؟» دەپ ئويلىدىم .

— سەن ، ئەلا ، ئادىلەنى تۇزۇكرەك مېھمان قىل ، ئادىلە سېنىڭ ياتقىڭغا مېھمان باشلاپ كېلىدۇ ، بىلىپ قوي ، سەن ئامەتلىك ئادەم جۇمۇ ؟ باشقىلار سېنى «غىلاپ بەندىسى» دەپ تۇرسىمۇ ، پۇتۇن ئىنستىتۇتنىڭ كۆزى چۇشكەن قىزلىرى سېنى

ئىزدەپ ، غىلاپ ئىچىگىمۇ كىرىمەكچى بولۇۋاتىدۇ . ئېلىپ قوي ، ئەلا ، يېگىت دېگەنگە ئامەت بىر ياكى ئىشىپ كەتسە ئۇچىلا قېتىم كېلىدۇ . سەن ئەخمەق بولۇپ يەنە ئۆپۈڭگە كىرگەن قارلىغاچنى سۈپۈرگە ئېلىپ قوغلاپ يۈرمىگىن ! مەن ساڭا دەپ قويايى . ئادەتە ئۆزىنىڭ دوستىنى باشلاپ كېلىدۇ . ئۇ قىزنى كۆرسەڭ ئاغزىڭ ئېچىلىپلا قالىدۇ .

— راست ، — دېدى قىز ماڭا قاراپ قويۇپ ، — سىز ئۇ قىزنى بىلمىسىز . ھازىر ئۇ سىز توغرۇلۇق ياخشى پىكىردە !

— ئاڭلىدىڭمۇ ، ئاۋاق ، ئامەت قۇشى مۇنۇ خاپان بېشىڭنى ئەگمەكتە !

— ئۇ سىز بىلەن دوست بولۇشنى خالايدۇ ، — دېدى ئادەتە رەقىپىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، — رەقىپىكام سىزنى ھەممىلا جايدا ماختاپ يۈرۈپ ، بىزدە قىزىقىش پەيدا قىلىپ قويدى . بۈگۈن سىزنى كۆرۈش ئۈچۈنلا كىردىم . بىزدەك ئەرزىمەس يۈرتلۇقلىرى-ڭىزغا ئازراق ۋاقتىڭىزنى چىقىرىپ قويۇڭ . كېلەر شەنبىدە دوستۇم گۈزەللىنى باشلاپ مېھمانغا كېلىمەن ، قارشى ئالالامسىز ؟

— قولۇم كۆكسۈمدە ، — دېدىم مەن كۈلۈپ ، — ئەمما ، مېنىڭ مۇساپىر خانامدا ياخشى كۈتۈلمەي قالارسىلەرمىكىن ؟

— پارىڭىزنى ئايىمىسىڭىز بولدى ، — دېدى ئادەتە ، — بىز پاراڭخۇمارى ، بىزنى كۈتمەن دەپ جۇۋىماڭ !

قىز ئورنىدىن تۇردى ، دېمەك مەن رازى بولدۇم دېگەن سۆز .

«مەن گۈزەللىنى يامان كۆرمەنغۇ ، يەنە نېمىشقا رازى بولدۇم ! » دەپ ئويلاپ قالدىم . مېھمانلار كەلسە تۆت ـ بەش سائەت ھەتتا يەتتە ـ سەككىز سائەت ۋاقتىم قۇرۇق گەپ بىلەن ئۆتۈپ كېتىدىغۇ ! ئۇنىڭ ئۈستىگە ، بۇ قىزلار بىلەن نېمىنىمۇ سۆزلەشكىلى بولسۇن . ئۇلار بىلەن ئورتاق تىلغا ئىگە بولۇش ئۈچۈن ، مەن خىيالىمنى چىرمىۋالغان كىتابلار ، ئۇقۇملار ، چۈشەنچىلەرنى

بىر پولىلا تاشلىۋېتىپ ، ئۇلارنىڭ تىلەكلىرىگە ئۇيغۇن نەرسىلەرنى ئۆزلەشتۈرۈشۈم لازىم ! ياق ، مەن بۇنى قىلالمايمەن ! لېكىن ، مېھمانغا كېلىنمىز دېگۈچىلەرنى چەتكە قېقىشنىڭ ئۆزى تازا قوپال- لىق ! مەن ياق دېيىشكە ئىلاجسىز تۇرغاندا ، مېنىڭ ئورنۇمغا رەقىپ جاۋاب بەردى :

— بولدى ، بولدى ، ئادىلە ، سەن گۈزەللىنىنى باشلاپ كېلە- ۋەر ، كەچكى تاماق مۇشۇ يەردە يېيىلىدۇ ، شۇ كۈنكى ئولتۇرۇش- نىڭ مەزمۇنىنى بىز بەلگىلەيمىز . نېمىشقا دېسەڭ ، بۇ ساھىبخا- نىمنىڭ ئىشى ! ئەمىسە كېلىشتۇق ! يۈر ، مەن سېنى ئۇزىتىپ قويىمەن !

ئادىلە ماڭا قارىدى :

— مېنى رەقىپكام بىلەن بىللە ئاپىرىپ قويالمامسىز ؟

مەن ئىلاجسىز ئۇلار بىلەن ماڭدىم .

بىز خېلىدىن كېيىن ياتاقتا قايتىپ كىرىدۇق . رەقىپ خاپا ئىدى .

— سېنىڭ ئۈچۈن مەن خىجىل ! — دېدى ئۇ جەينىكى بىلەن ئۈستەلگە تايىنىپ ، — هايانقا يېتىلا كۆز ئاچقان ئون سەككىز ياشلىق قىزغىنمۇ تۇزۇك ئىلىشىپات قىلمىدىڭ . ئۇلار شەنبە كۈنى كەلسە ، زېرىكتۈرۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ئۆزۈڭنى خۇشخوي تۇت . قىزلار كۆيۈپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرىمە ، ئۆزۈڭ كۆيۈپ قالمە- ساڭلا بولدى ، سەن دونكىخوتنىڭ بىرىگە ئاشىق بولغىنىنى كۆر- گۈم كېلىدۇ . سەن گۈزەللىگە دېگەن قىزغا جەزمەن بېرىلىسەن . مېنىڭ مەقسىتىم ، ئۇ قىزنى ساڭا باغلاپ قويۇش . نېمىشقا دې- سەڭ ، ئۇنىڭ يېنىگە چۈشكەنلەر جىق ، ياش ئوقۇتقۇچىلار ، مەن ، مەن دەپ يۈرگەن يۇقىرى سىنىپ ئوغۇللىرى — ھەممىسىلا ئۇنىڭغا ئېچ — پەش تارتىپ يۈرىدۇ . قىز مېنىڭ بىر ئەشەددىي دۇشمىنىم بىلەن سەل يېقىنەك قىلىدۇ . قىزنى ئۇنىڭدىن يۇلۇۋې-

www.uyghurkitap.com

يلىش كېرەك ، ئۇقتۇڭمۇ ! ئۇ دۇشمىنىم چۆچەكلىك . بىز بىر گۈزەل قىزنى چۆچەكلىككە تاشلاپ بېرەلمەيمىز ! نېمىشقا دېسەڭ ، بىز غۇلجىلىق ! ئۇنى تارتىۋېلىشقا يالغۇز سەنلا يارايسەن ! مەن سېنى قىزلار ئىچىدە ماختاپ يۈرۈپ ئاسمانغا چىقىرىۋېتىپتىمەن ، مانا ئەمدى ئۆزۈمنىڭمۇ قولۇم يەتمەس بولۇپ قالدىڭ .

— مۇنداق دېگىنە ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەنمەپ ، — ئۇنداق غەرىزىڭ بولسا ، بۇ مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىشتىن باش تارتىمەن .

— سارىڭ ، بىغەرەز ، — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ كۆزلىرىنى قىزارتىپ ، — باش تارتساڭ ، دىدارىڭغا قارىمايمەن ، ئۆمۈر بويى رازى ئەمەسمەن !

ئۇ ئىشىكنى جالاقلىدە يېپىپ چىقىپ كەتتى . مېنىڭچە ، ئۇنىڭ قىز ئۈچۈن قىلۋاتقان بۇ قىتىغۇرلۇقى يىرگىنچلىك ئىدى . بۇ ھال ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىدا ناچار ئىللەت بارلىقىنى بىلدۈرەتتى . لېكىن ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنى رەنجىتىش يارىماسلىققۇ ، رازى بولايمۇيا ؟ يامان يېرى ، مەن گۈزەلئاي بىلەن يېقىنلىشىشنى ھەرگىز خالىمايمەن . ئۇ باشقىلارغا چىرايلىق كۆرۈنگىنى بىلەن ، ماڭا سەت ۋە يېقىمسىز كۆرۈندۇ . ئۇنىڭ ئەكەبىۋرلۇق يېغىپ تۇرغان چىرايى يادىمغا كەلسىلا بەدەنلىرىم تىكەنلىشىدۇ . لېكىن ، رەقىبىنى رايىدىن قانداق قايتۇرغىلى بولىدۇ ؟ ئادىلەنىڭ سىلىق ، سەمىمىي مۇئامىلىسىگە قانداقلارچە قوپال جاۋاب قايتۇرغىلى بولىدۇ ؟ مەغرۇر قىزغا ئەمدى ئوچۇق چىراي ئاچسام ، يېگىتلىك غۇرۇرۇم نەدە قالىدۇ ؟

مەن خىلى ئويلاندىم . ئاخىر باشقىلارنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ئاز ـ تولا قۇربان بېرىشكە ، يەنى نەپرىتىمنى مەجبۇرىي ئىچىمگە يۇتۇپ ، ماڭا زېرىكىشلىك بولغان بۇ مېھمانلارغا قاپاق ئېچىشقا ، ئۇلارنى زېرىكتۈرمەسلىك ئۈچۈن بىرنەچچە سائەتلەپ

ئەسىمەي، خۇشخۇي ساھىبخانىلىق رولىنى ئارتقۇر ۇشقار رازى بولدۇم . . . . .

خالىمىغان مېھمانلارنى كۇتۇۋېلىشقا رازى بولغان شۇ مىنۇتتا ھاشىرنىڭ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ : «ھەقىقىي ئىنسان ئىرادىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ ، تەمەخور ئادەملەرلا قاپاق تۇرىدىغان يەردە قەستەن ھېچىيدۇ ! » دەۋاتقاتلىقى كۆڭلۇمدىن كەچتى . مەن ئىختىيارسىز تارتىنىپ ئاچتىم - دە ، ھاشىر بىلەن رازىيەنىڭ سۇرىتى بار ئالبومنى ئالدىم . ھاشىر قوشۇمىسىنى تۇرۇپ ، رازىيە كۇلۇمسىرەپ ، مېنى ئەيىبلىشۋاتقاندەك كۆزۈمگە قارىشىپ تۇراتتى . رازىيە : «بىزنى كۆرمەيدۇ دەپ ، يىراق شەھەرگە بېرىۋېلىپ ئىچ - سىر ئېلىشىمغان قىزلارنى خۇشال قىلغىلى تۇردىكەن - مۇ ؟» دېسە ، ھاشىر : «ھەيدە ، ماۋۇ بۇرژۇيلارنى ! مۇنۇ رەقىپ دېگىنىڭ بىر مىكروب ، مۇنۇ قىزلىرىڭ بىر مىتە ، ئىستىقبالىكىنى شاكالغا ئايلاندۇرىدىغان بۇ زىياندىشلارغا ھېچىيىش ساقا نومۇس ئەمەسمۇ ، ھەي ئاۋاق ! » دەۋاتقاندەك كۆرۈندى . . . .

مەن ئۇلارنىڭ سۇرىتىگە قاراپ تۇرۇپ تۇرمۇشتا ئۆزىگە قاتتىق تەلەپ قويىدىغان بۇ بىر جۇپ ياش توغرىسىدا ئويلاشقا باشلىدىم : مەن ياشلار ئىتتىپاقى مەكتەپ كومىتېتىنىڭ كەچكى يىغىنىدىن چىقىپ ، ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ كۆڭۈل ئېچىش ئۆيىگە قاراپ ماڭدىم . بۇ كىچىك بۆلۈمدىن رويال ئاۋازى كېلەتتى . بۇ ئاۋاز يېقىملىق ئىدى . پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ بۆلۈم بوسۇغىسىغا كېلىپ رويال تىڭشىدىم . رويال چېلىۋاتقان رازىيە ئىدى . ئۇ مېنىڭ تاپسىدا تۇرغىنىمنى تۇيمىدى ، ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ، بېشىنى ئالقىنىغا قويۇپ ، بىردەم رويال ئۇستىدە تىنىۋالدى - دە ، ئاندىن رويالنى يېپىپ قويۇپ ، دېرىزىنى ئاغزى بىلەن ھوردىدى ، قىرو ئېرىمىدى . قىز قىرونى تىرنىقى بىلەن قىردى - دە ، قارشى دېرىزىدىكى ئوغۇللار ياتقىغا قاردى . خېلى

ئۇزاق قارىغاندىن كېيىن ، دېرىزىگە تىزىنقى بىلەن «ھاشىر» دېگەن خەتنى يازدى . قىزنى نازۇك سىرىنى ئاشكارىلاشقا مەجبۇر قىلغان كۈچ مېنىڭ ۋۇجۇدۇمغا خۇددى تۈك تۈتۈۋالغىنىمدەك تىز تەسىر قىلدى . قىز كۆرۈپ قالسا ئۇنىڭسىزلانمىسۇن دەپ ئاستا كەينىمگە داجىدىم...

- - - مەكتەپ قورۇسى ئايدىڭدا ئاپئاق لىباس ئىچىدە ئۇخلايتتى . دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىدىكى كۈمۈش رەڭ يۇمشاق قىرولار خۇددى : - «بىز خۇشال ، چۈنكى جىمغۇر قىزنىڭ سىرىنى ئاشكارىلىدۇق» دېيىشىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . ھەممىلا ياق قىرو بىلەن چۈمكەلگەن ئاق كېچە . مەڭگۈ مېنىڭ كۆز ئالدىمدىن كەتمەيدۇ . چۈنكى ، بۇ كېچە - مېنىڭ دوستۇمغا بەخت ئىشىكىنى قىيا ئاچقان كېچە . دوستۇمنىڭ تۇنجى قېتىم سۆيۈملۈك قىزنىڭ يۈرىكىدىن ئورۇن ئېلىشى قانچىلىك خۇشاللىق ، پەخىرلىك ئىش - ھە ! مەن ئايدىڭ كېچىگە ، كۆرۈمسىز دەرەخلەرگە زىننەت بولۇپ ، ئەبىئەتكە گۈزەللىك ئاتا قىلغان كۈمۈش ئۇۋىندىسىدەك يالتىراق قىرولارغا رەھمەت ئېيتتىم - دە ، ئۇخلاۋاتقان ھاشىرنىڭ ياتقىغا كىردىم ، ئۆز بەختىدىن قىلچە خەۋىرى يوق دوستۇمنى مەھكەم قۇچاقلىدىم ، ئۇ مىدىرلىمىدى . مەن يۈزۈمنى يۈزىگە يېقىپ

— بىلەمسەن ، ھەي تۆگە ، شۇ تۇرقىدا بىر ئاجايىپ قىز سېنىڭ ئۈچۈن تولغىنىپ ئۇخلىيالمايۋاتىدۇ ! — دېدىم .

— نېمىدەپ غىڭشىيدۇ ، ماۋۇ ئاۋاق پاشا !

— ساڭا بەخت تىلەۋاتىمەن .

— دېگىنىڭ كەلسۇن ، بار ، يوقال ! — ئۇ مېنى ئىتتىردى .

— ھەي سارائ ، ئاجايىپ ئىش كۆردۈم ، قىز راست- تىنلا سېنى...

— رازىيەمۇ ؟ — دېدى ئۇ ئېرەنسىزلىك بىلەن . — بىلمەن ، ئۇنىڭغا مېنىڭ خۇدايىم بەرگەن قامىتىم ، ناچىشام ياكى كەڭ پېشا-

نەم ، قويۇق قېشىم ياققاندۇ ، بەلكىم ، مېنىڭ يۈرىكىم ئۇنى ئالەلپ قىلغان بولسىدى ، مەن ئۇنى خۇددى پەرھات شېرىنىنى ئېيتى بىلەن قوشۇپ بېشىدىن ئېگىز كۆتۈرگىنىدەك دەس كۆتۈرۈۋېتىپ ، فەرھادۇن پادىشاھىنىڭ تاجى قىلىۋالاتتىم .

— يۈرىكىڭ مۇشۇ كېلەڭسىز قامىتىگە ھۆكۈمرانلىق قىلە-ۋاتماي ، ساندۇقتا ساقلاقلىقىمدىن ، گالۋاڭ تۆگە ، بېشىڭغا بەخت قۇشى قونسا ، ھۇۋقۇش قوندى دەپ سەكرەپ يۈرمىگىن يەنە !

ئۇ مېنىڭ مەيدەمدىن ئىتتىرىدى .

— ماڭ ، ئۇخلا ، قانداق قۇشلىقىنى كەلگۈسىدە كۆرىمىز . سەن نېمىنى بىلىەتتىڭ ! ساڭا ئوخشاش ئىرادىسىز ئادەملەر قىزلار مېيىقىدا كۈلۈپ قويسىلا شامدەك ئېرىپ كېتىدۇ . بىلىپ قوي ، مېشىڭ قىزلارنىڭ مۇھەببىتى يوپۇرماقتىكى قىروغا ئوخ-شايدۇ . كىچىككىنە ئىسسىقنى كۆرسىلا ئېرىپ تۈگەيدۇ ياكى سەرەڭگە ئوتىدەك ۋاقلىدۇ - دە ، پۈۋلىسەڭلا ئۆچىدۇ . ماڭا يالقۇن كېرەك ، جاڭگالارنى ئۆرتىۋەتكىدەك يالقۇنلۇق ئوت كېرەك !

— سەن بىر مۇز ! — دېدىم مەن خاپا بولۇپ ، — ئىسمەت ، ساڭا كۆڭلى چۈشكەن قىزنىڭ ھالىغا ۋاي ، سەن مۇز ، ھەرقانداق يالقۇننىمۇ ئۆچۈرىدىغان مۇز سەن !

— ماڭ ، يوقال ! — دېدى ئۇ تامغا ئۆرۈلۈپ يېتىۋېلىپ ، — قىزلارغا ۋاقىت ئاجراتقان ئادەم ، ئۆز - ئۆزىنى خاراب قىلىدىغان ئادەم . قىز — ھايانىڭغا چۈشكەن ئېكەك .

شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ سۆھبىتىمىز ئاخىرلاشقانىدى .

مانا بۈگۈن ناتونۇش قىزلار ياتقىمغا كېلىدىغانلىقى بەلگىلە-گەندىن كېيىن ، بۇ بىر جۈپ دوستۇمنى يەنە ئەسلىدىم . مەن ئۇلارغا چىن يۈرىكىمدىن بەخت تىلەيتتىم ، لېكىن ھاشىرنىڭ بىپەرۋالىقى ، پاك قىزنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى ئالدىدا تۇرەتكىلى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بولمايدىغان خاتالىققا يول قويۇۋاتقىنىمنى ئۆيلىسامىلا، ئىچ - ئىچىمدىن ئۆرتىنىمەن.

مەن ئۇزاق ئويلاندىم - دە، قولۇمغا قەلەم ئالدىم. ھاشىرلىغا رازىيەنىڭ خېتىنى، ئۆزۈمنىڭ پىكرىنى يېزىپ ئۇنىڭ غولجىغا قايتىپ كېتىشىنى قايتا - قايتا جېكىمەكچى بولدۇم.

خەت يېزىشتىن بۇرۇن فرانسۇز يازغۇچىسى بالزاكنىڭ تەرجىمىھالىنى كۆرۈپ باقماقچى بولدۇم. تۇرمۇشىدا بەختسىز بولغان بۇ يازغۇچى، مۇشۇنداق ئىشلارنى قانداق ھەل قىلىشىدىكىن؟ ئۇ ئۆمۈر بويى پولشىلىق بارىنەگە ئاشىق بولغانىدىغۇ، مانا ئالدىمدا بەختسىز يازغۇچىنىڭ ھاياتىدىن ئېلىنغان پارچىلار تۇرۇپتۇ.

مەن ئوقۇشقا باشلىدىم: «... ئۇ ھايات ۋاقتىدا، دۆلەت ئىلمىي جەمئىيىتى ئۇنى قوبۇل قىلمىغان؛ چۈنكى ئۇ قەرزدار يازغۇچى ئىدى، مەرتىۋىلىكلەر ئۇنى كەمسىتكەن، چۈنكى ئۇ قەرزدار يازغۇچى ئىدى. 1848 - يىلقى ئىنقىلابىي پارلامېنت ئۇنى قوبۇل قىلمىغان، چۈنكى ئۇ بىر ئەكسىيەتچى، كاردىن چىققان يازغۇچى ئىدى... ئۇ ھاياتىدا ئون يەتتە يىل ئاشىق بولۇپ ئارقىسىدا يۈرگەن پولشىلىق ئاقسۆڭەك خېنىم، ئۇ ۋاپات بولۇش ئالدىدا مۇھەببەت يۈزىسىدىن ئەمەس، بەلكى ئىچ ئاغرىتىش يۈزىسىدىنلا ئۇنىڭغا تەگكەن... لېكىن يازغۇچى توي بولۇپ ئۈچ يىلدىن كېيىن ۋاپات بولغان...»

بالزاكنىڭ ئۆمۈر بويى ئاشىق بولغان ئايالغا بېغىشلاپ يازغان رومانى «يېۋگېنىي گراندې»نىڭ ئېپىگرافىنى ئوقۇدۇم: «سۈرىتىڭىز ئەسىرىم ئۈچۈن ئەڭ گۈزەل زىننەت. ئىسمىڭىز گويا بەخت قۇشى قونغان بىر شاخقا ئوخشايدۇ، كىم بۇ شاخنى زىننەت بۇيۇمى قىلىش ئۈچۈن كېسىپ كەلدىكىن؟ دىنىمىزنىڭ خاسىيىتى، بىر سادىق قولنىڭ پەرۋىشى بىلەن مەڭگۈ كۆكلەپ قېلىشىڭىزغا چىن قەلبىمدىن تىلەكداشمەن...».

شۇنچە ئۇلۇغ ، ئۆلمەس ئەسەرلەرنى قالدۇرغان يازغۇچى ، شەخسىي تۇرمۇشىدا بەختسىز ئۆتكەن . ھاشىر ، رازىيە يەنە بىزگە ئوخشاش ئادەملەرنىڭ بەختسىز بولۇشى ، بۇنىڭ ئالدىدا قانچىلىك بىر ئىش دەيسىز... لېكىن ئۆلۈمگە يۈزلىنىۋاتقان بىر ئادەم كىچىككىنە بىر سەۋەب بىلەن ئۆلۈمدىن ئامان قالغىنىدەك ، بەختسىزلىككە يۈزلەنگەن بىر ئادەمنۇ ، ماڭا ئوخشاش بىر خالىسىنىڭ قولى بىلەن بەختسىزلىكتىن قۇتۇلۇپ قېلىشى مۇمكىنغۇ !

مەن ھاشىرغا رازىيە توغرىسىدىكى گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى يازماقچى بولدۇم . شۇ چاغدا ، رازىيەنىڭ ئەلانۇرغا بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتماسلىقنى تاپىلىغانلىقى ، ھاشىرنىڭ قوشۇمىسىنى تۇرۇپ تۇرۇپ ، مېنىڭ يازغانلىرىمنى ئىشەنچسىز ۋە ئازاب بىلەن ئوقۇۋاتقانلىقى كۆز ئالدىمغا كەلدى ـ ده ، بىر مەزگىل ئويلىنىش ۋە ياخشىراق بىر چارە تېپىش ئۈچۈن قەغەز ـ قەلەمنى يەنە قويۇپ قويدۇم . نېمىلا قىلماي ، مەن ئۇلار توغرىسىدىكى خىيالدىن قۇتۇلالمىدىم . ناۋادا ، رازىيەنى ھاشىرنىڭ يېنىغا بېرىشقا دەۋەت قىلسامچۇ ؟ گەپ ئۆتكۈزەلەرمەنمۇ ؟ ئۆمەر ئەپەندىگە گەپنى ئوچۇق ئېيتىپ خەت يازسام ، ئاشۇ ئادەم قىزنى ھاشىرنىڭ يېنىغا ئەۋەت مەسمۇ ؟ بۇ بولمىغاندا ، ھاشىرغا غۇلجىغا قايتىش توغرىسىدا خەت يازسامچۇ ! ياق ، ئۇ ھەرگىز قوبۇل قىلمايدۇ . غايە ۋە شان ـ شەرەپ ئۈچۈن ئۇ يەرگە بارغان ئادەم ھەرگىزمۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي ئائىلە ئىشى ئۈچۈن ، ھاياتىنىڭ باھاسى بولغان ئىشنى قۇربان قىلمايدۇ... مەن نېمە قىلارىمنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدىم . گاڭگىراپ قالغىنىم ئۈچۈن ، ئىككى ياشنى بىر يەرگە كەلتۈرۈش ئۈستىدە ئۆز ـ ئۆزۈم بىلەن سۆزلىشىۋىدىم ، ھەر خىل بىمەنە سوئاللار تۇغۇلۇشقا باشلىدى . مەن كىتابنى يېپىپ قويدۇم ـ ده ، ئۇلۇغ لېنىن توغرىسىدىكى ھېكايىلەرنى قولۇمغا ئالدىم . مانا ، «لېنىن قانداق ئۆگىنەتتى ۋە يازاتتى» دېگەن ماقالە . مەن ئىزادە «پۈرژۇ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى

نام»نى چىگىتتىدىغان ئاچقۇچنى تاپتىم . كىتابنى ئوقۇغانسېرى مېنىڭدە غەيرەت ۋە ئۆز ئىشىمغا ھەۋەس كۈچىيىپ باراتتى .

مېنىڭ كۈنلىرىم جىددىي ئۆگىنىش بىلەن ئۆتمەكتە ، ياتقىمىغا جاق لاۋشى بىلەن دەۋەن لاۋشىدىن باشقا ھېچكىم كىرمەيدۇ . مەن پۈتۈن زېھنىم بىلەن ئۆز ئىشلىرىمغا بېرىلىپ كەتتىم . كۈنلىرىم ھەرھالدا بىمەنە ئۆتمىدى . مەن ئۆزىنى تۇرمۇشۇمدىن تولۇق رازىمەن . بەزەن - بەزەن مېنى چىرمىۋالىدىغان يېگىتلىك ھۆۋەسنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كەمچىل نەرسەم يوق ، ياخشى تاماق ، ياخشى ئۆي ، ياخشى ئۆگىنىش شارائىتى بىلەن تەمىنلەنگەنمەن . ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ چېنىقىپ تۇرىمەن ، تەنلىرىمگە خىلىلا ئەت قوتۇپ ، سەمرىپمۇ قالدىم . مەن بازارغا كەمدىن - كەم چىققاچقا ، ھەر ئايدا ئالىدىغان ئەللىك نەچچە يۈەن پۇلۇم ئېشىپمۇ قالىدىغان بولدى . ھازىر تېرتمامدا پۇلۇممۇ بار . ئومۇمەن ، مېنى ھەممە نېمىسى تەلتۆكۈس ، تۇرمۇشتا خاتىرجەم ئادەم دېيىشكە بولىدۇ . لېكىن ، شەخسىي تۇرمۇشۇم توغرىسىدا ناھايىتى كەم باش قاتۇرىمەن . بۈگۈن چۈشتە كېيىم يۇغۇچى ئايال كىرىپ ، بىر بوپا كىر كېيىملىرىمنى ئېلىپ ماڭغاندىلا ، جاق لاۋشىنىڭ جېكىشلىرىنى ئۇنتۇپ قالغىنىم يادىمغا كەلدى . ئۇ : «بىلىمگە بېرىلىڭ ، لېكىن ئۆزىڭىزنى چەبدەس تۇتۇڭ ، ناپولېئوننىڭ پاسكىنا كىنىمىڭنى ئۆيگە مۆكۈنۈۋېلىپ يۈغىن دېگەن سۆزى ، ئۆز ئەيىبىڭنى سازايى قىلما دېگەن مەنىدە ئېيتىلغان» دېگەنىدى . مەن شۇنىڭدىن كېيىن قاتتىق دەققەت قىلىشقا ۋەدە بەرگەنىدىم . مانا ، يەنىلا بىر بوپا كىر ، يۇ كىچىك ئىش ، لېكىن ئۇ مېنىڭ ئۆزۈمگە قويغان تەلەپلىرىم ئالدىدا بوشاڭ ئىكەنلىكىمنى كۆرسىتىدىغان ئىش . كىچىك تەلەپكە جاۋاب بېرەلمىگەن ئادەم ، چوڭ تەلەپ ئالدىدا قانداق مۇ مەيدىسىگە ئۇرالىسۇن؟

يېقىندا مەن ئىرادە تاۋلاش توغرىسىدا خېلى ئىزدەندىم ، پىسە-

خولوگىيىدىن ئاساس ۋە ئۇسۇل ، تارىختىن جانلىق مىسال ئىزدە-
دىم . ئۇلۇغ ئىشقا بەل باغلىغان بىر ياش تەلەپچان ۋە قەتئىي
بولمىسا ، ھەرقانچە ئەقىللىق بولغىنى بىلەنمۇ يېرىم يولدا توختاپ
قالىدۇ . ئەقىل — سېنى غايە يولىدا ئۇچۇرىدىغان قانات ، تەلەپچان-
لىق بىتلەن قەتئىيلىك — شۇ قانانقا ھەركەت بېرىدىغان كۈچنىڭ
مەنبەسى . مەن يېقىندا دوەن لاۋشى بىلەن مۇشۇ توغرىسىدا سۆز-
لەشتىم .

— دوەن لاۋشى ، سىزمۇ يىگىرمە ياش ۋاقتىلىرىڭىزدا ، ئۆزە-
ڭىزنىڭ بەزى ئاجىزلىقلىرىنى بىلىپ تۇرۇپ يول قويىاتتىڭىزمۇ ؟
ئۇ كۈلۈمسىرىدى ۋە كۆزەينىكىنى سۈرتۈۋېتىپ ماڭا تىكىلىپ
قارىدى :

— ياخشى سوئال . ئومۇمەن ئېيتقاندا ، مۇكەممەل ئادەم بو-
لۇش ئۇچۇن ، ئۆزىدە كۆرۈلگەن ئاجىزلىقلارغا رەھىم - شەپقەت
قىلماسلىق لازىم . لېكىن ، بىز ئۆز ئەيىبلىرىمىزنى پېڭىشكە
كۈچسىز ۋە ئىلاجسىز ئىدۇق . بۇنىڭ سەۋەبى ئاددىي : بىزنى
تەربىيىلىگەن ھۆكۈمەت بىزنىڭ شەخسىي پەزىلىتىمىزنى ھېچنېمە-
گە ئۆلچەم قىلمايتتى . لېكىن ھازىرچۇ ؟ ئىنسانىي پەزىلەت جەمئى-
يەتنىڭ بىر بايلىقى بولماقتا . سىز مېنى ئۆزىڭىزنىڭ ھايات يولـ-
ڭىزغا ئۈلگە قىلماڭ ، خاتالىشىسىز . نېمىشقا دېگەندە ، مەن كونا
جەمئىيەتنىڭ زاۋۇتىدىن چىققان ، سىز بولسىڭىز ، ھەقىقىي ئىن-
سانىي خىسلەت زاۋۇتىدا ئىشلىنىۋاتىسىز ، سىز ئۆزىڭىزگە قاسـ-
راقچىلىكمۇ سۈئىي نەرسە بىلەن پەرداز-ھەرمەڭ ، قاتتىق تەلەپ
قويۇڭ ، تاللىغان يولىڭىز توغرا ، سىز ئەتراپلىق بىلىم ئىلىشقا
دىققەت قىلىسىز . پەلسەپە ، تارىخ ، ئارخېئولوگىيە قاتارلىق بىلىم-
لەرگىمۇ ھەۋەس قىلىسىز . يەنە سىز پىئونېر ئەترىتى ۋە ياشلار
ئىتتىپاقى تەربىيىسىنى كۆردىڭىز . مانا بۇ نەرسىلەر بىزدە يوق
ئىدى . دەرەخكە يوپۇرماق قانچىلىك زۆرۈر بولسا ، ئىنسانغا پەزى-

www.uyghurkitap.com

لەت شۇنچىلىك زۆرۈر . خۇددى نەچچە كىشىنىڭ غۇلىچى يەتمەيدىغان دەرەخنى ، ئادەمنىڭ كۆزىچىلىك يوپۇرماقلار ياشىناقسىنغا ئوخشاش ، ئىنساندىكى ئەخلاق ـ پەزىلەتنىمۇ كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلەر تەمىنلەپ تۇرىدۇ . »

مېنىڭ يادىمغا رەقىپىمىڭ ، «كاپىتال» نى ئوقۇمايلا تۇرۇپمۇ «ماركسىزمچى» بولغىلى بولىدۇ ، دېگەن سۆزى كەلدى ـ دە ، دۇمن لاۋشىغا :

— تۇرمۇشتا ساختىلىقنى پەزىلەت دەيدىغانلارمۇ بولىدىغۇ . ئۇلارنى تېخى بەزى يەرلەردە ئەتىۋارلىشىدۇ ! — دېدىم .

— بېلىق كۆزىنى مەرۋايىت قىلىپ باشقىلارنى ئالدايدىغانلار هامان ساختا نەرسىنى هەقىقەت دەپ قارايدۇ ، بۇ قاراشقا ئۇلار ئادەتلەنگەن . ئۇلارمۇ بىزنىڭ جەمئىيەتتە پايدا تاپالايدۇ ، لېكىن زىيانىنىڭ چوڭىنى تارتىدىغانلارمۇ يەنە ئاشۇلار !

مېنى ياشلار ئىتتىپاقى يىغىنىغا چاقىرىپ ياچىيكا شۇجىسى كىردى . دېمەك ، بۇگۈن هەپتىگە بەش . ئەتە كەچ مېنىڭ يانتۇمغا مېهمانلار كېلىدۇ .

2

بىزارمەن ، بۇ بىر جانغا تېگىدىغان ئاۋارىچىلىك ! پۈتۈن بىر ئاخشام قىزلار بىلەن قۇرۇق گەپ سېتىشىپ ، ئۇلارنىڭ سۈنئىي كۈلكىلىرى ، ناز قىلىپ قاپىقىنى سۇزۇپ ، لەۋلىرىنى پۇرۇشتۇرۇشلىرىنى كۆرۈپ ئولتۇرىمەن . بۇ ئىش مېنىڭ ئۇچۇن زېرىكىشلىك ۋە ئازابلىق . مەن ئۆزۈمنىڭ ئەزىز ياشلىقىمنىڭ هەربىر سائىتىگە جاۋابكار ، قۇرۇق ۋە مەنىسىز ئىشقا ۋاقىت سەرپ قىلىسام ، هېلىقى «ئىرادە چىڭىتىش» توغرىسىدا بەرگەن ۋەدەمگە ئەمەل قىلمىغان بولىمەن . بولۇپمۇ ، بۇگۈن هېلىقى گۈزەلئاي

دېگەن تەكەببۇر قىز مېنىڭكىگە مېھمانغا كېلىدۇ . ئۇ مەيلى ئۆز چىرايى بىلەن قانچىلىك شۆھرەت قازانسا قازىنىۋەرسۇن ، ماڭا بەربىر ، مېنىڭ ئۇچۇن ئۇ سەت ۋە يېقىمسىز . ئۇنىڭ چىرايى مەيلى باشقا يىگىتلەرنى جەلپ قىلىۋەرسۇن ، ئۇ مېنىڭ ئۇچۇن ئەرزىمەس ۋە زېرىكىشلىك قىز . قىسقىسى ، مېنىڭ بۇ «گۈزەل» نى كۆرەرگە كۆزۈم يوق . ئەلەم قىلىدىغىنى ، مۇشۇ مەنسىز ئىشنى دەپ ، دوستۇمنىڭ كۆڭلى ئۇچۇنلا ، چۈشتىن كېيىنكى ئالتە - يەتتە سائەتلىك ۋاقتىم يېمەك - ئىچمەك سېتىۋېلىشقا سەرپ قىلىندى . چۈشىنىڭ ئالدىدىمۇ رەقىپ يانتۇمنى بېزەيمەن دەپ مەززەمنى قويمىدى . ئۇ تامغا گىلەم ئاستى ، كىيىم ئاسقۇچقا ئىككى قۇر كاستۇم - بۇرۇلكىسى بىلەن يازلىق پەلتوسىنى ئەكېلىپ ئاستى ، ئورۇن - كۆرپە ، ئەدىيالارغا ئەتىر چاچتى .

— بۇلبۇلۇم ئارتۇقچە ، رەقىپ !

— ئارىلاشما ، قىزلارنى بىلمىگەندىكىن...

مەن كىتابىمنى ئوقۇپ بىر چەتتە ئولتۇرىدۇم ، ھەتتا داستىخان تۇزەشكىمۇ قول تىقمىدىم . ئۇ كونىرۇڭا ، قاسقاندا پىشۇرۇلغان قوي گۆشى ، مايدا پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى ، كاۋاپ ، سامسا ، شاكىلات ، تاتلىق - تۇرۇم ، مېۋە - چېۋە ، نان - تۇقاچ ، پېچىنە - پىرەنىكلەرنى ھەر خىل تەخسە - قەندەللەرگە ئەپلەشتۈرۈپ تىزدى .

— كۆردۈڭمۇ ، — دېدى ئۇ ھەتتا ئېغىز سۈرتىدىغان كېچىك چاسا ياغلىقلارنىمۇ قويۇپ بولغاندىن كېيىن ، — چەت ئەل مەلىكىسىنى كۈتۈشكە يارايدىغان يىگىتمەن . قىزلارنىڭ غىزاسىغىلا يەتمەيدىغان خەجلەندى ، ھاڭ - تاڭ قالسۇن ، قىزلارنى باغلايدىغان يىپ مۇشۇ پۇل ، بىلەمسەن ، پۇل . پۇل بىلەن ھەرقانداق قىزنىڭ كۆڭلىنى سېتىۋالغىلى بولىدۇ . ئاخشاملىققا پىكاپ يالالايمىز ، ئىككى يۈز سوم كەتسىمۇ مەيلى . غۇلجا يىگىتلىرىنىڭ مەردلىكىنى

كۆرسىتىش ئۈچۈن ، ئادامدىن قالغان دۇنيانىڭ ھەممىسىنى خەجلە-
لەشكە رازىمەن . بۇنىڭ ھەممىسىنى سېنىڭ ئۈچۈن قىلىمەن ،
ئەلا !

— مېنى ئاۋارە قىلىش ئۈچۈن بۇنچە پۇل خەجلەش ئەخمەقلىق
قىلغىنى تولۇق ئىسپاتلاپ تۇرسىمۇ ...

— قويە ، قويە ! — دېدى ئۇ قوللىرىنى شىلتىپ ، — قىزغا
سېنىڭ كۆيۈشۈڭ ياكى تۇغلىشىڭ ماڭا بەرىبىر ، ماڭا لازىمى
قىزلارنى ساڭا باغلاپ قويۇش ، سەن ئىشەنچلىك بىر موما ياغاچ .
ئاساۋ ئاتنى ساڭا باغلاپ قويىمەن — دە ، ئېيتقىنى تېپىپ لىككىندە
مەنئۇالىمەن .

— مەن كۇلۇپ قويدۇم . ئۇ يەنە ۋالاقلىدى .

— گۈزەلئاي ساڭا ئۈمىد باغلاپ ، باشقىلار بىلەن يۈرمىسىلا
بولدى . بىلەمسەن ، ئۇنىڭ باشقىلار بىلەن يۈرگىنىنى ئاڭلىسام
يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتىدۇ . مەن ئۇ قىزغا ئۆلگۈدەك كۆيە-
مەن ، قىز مېنى ياراتمايدۇ ، بەزى كېچىلىرى ئۇخلىماي خۇدايىم-
غا ، مېنى نېمىشقا بۇنداق پەۋاز قاپاق ، يوغان بۇرۇن ، پېت كۆز ،
ئات يۈز ، دورداي كالپۇك قىلىپ ياراتتىڭ ، دەپ دەۋا قىلىمەن !

— پۇلۇڭچۇ ؟ نېمىشقا پۇلۇڭنىڭ ئۇنىڭ كۆڭلىنى سېتىۋې-
لىشقا قۇربى يەتمەي قالدى ؟

— تۇفى ! ساڭا ئوخشاشلارنىڭ چىرايى ، ناخشا ، شېئىر ،
بىلىم دېگەنلىرى ، مېنىڭ پۇلۇمنىڭ بازىرىنى ئۆلتۈرۈۋاتامدۇ ؟
ئەينەككە قارىغىنا ، سېنىڭ قېشىڭ قاش ئەمەس ، قىزنىڭ يۈرىكىگە
تېگىدىغان ئوق . سېنىڭ بۇرنۇڭچۇ ؟ لىرمونتوۋ كۆرگەن بولسا ،
پىچورىنىڭ بۇرنىنى سېنىڭكىگە ئوخشاتقان بولاتتى . ھەممىدىن
يامىنى ، سېنىڭ مۇنۇ خومارلىشىپ تۇرىدىغان چىرايلىق ، لېكىن
دۆت كۆزۈڭ . قىزلار ساڭا ئوخشاشلارنى كۆرسە ، ئۇھ تار-
تىپ ، ماڭا ئوخشاشلارنى كۆرسە ، چوكا مۇزدەك توڭلىۋالىدىكەن

ئەمەسمۇ ! ...

— پۇل بىلەن شىمالىي مۇزا ئوكيانەدەك كۆڭۈلنى تۇرپانىنىڭ يەتتىنچى ـ سەككىزىنچى ئايلىرىدەك قىلىۋەتكىلى بولىدۇ ، دەيتتىڭغۇ دائىم !

مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتىلىدىم .

— راست ، بولىدۇ ، — دېدى ئۇ قوللىرىنى شىلتىپ ، — مۇز كۆڭۈللۈك قىزلارنى چوغ ـ كاۋاپ قىلغانمۇ پۇل ، قوزىدەك مۆمىن يىگىتنى خاراب قىلغانمۇ پۇل ! ۋاقتى كەلگەندە شۇنداق بولىدۇ . بىلىپ قوي ، قىزلار دەسلەپ چىرايىنى تاللايدۇ ، ئاخىر پۇلنى خالايدۇ . مەن قىزنىڭ چىرايىغا ئەمەس ، سېنىڭ چىرايىڭغا پۇل خەجلەۋاتىمەن ، چىرايىڭنى ماڭا ساتتىڭ ، بىلەمسەن ، ئاۋاق . قىز ساڭا كۆڭۈل بېرىدۇ ، ئاخىرىدا مېنىڭ ئالقىنىمغا چۈشىدۇ ! قېنى ئەمىسە ، سەنمۇ شېخىڭنى تۇزە ، قىزلارنى جەلپ قىلىدىغان لىرىكىلىق شېئىرلارنى ، ئەسىرلىك سۆزلەرنى تەييارلاۋەرگىن ، مەن كەتتىم ...

مانا ، ئۇنىڭ كەتكىنىگە يېرىم سائەت بولدى ، مېنى غەم باسقىلىمۇ يېرىم سائەت بولدى . خەت يازىدىغان ئۇستىلىمدە يەنە مەك ـ ئىنچىكە ، كىتابلىرىم ئاق قەغەزلەر بىلەن چۈمكەلگەن . مەن مانا ھۆكۈم كۈتۈپ تۇرغان جىنايەتچىدەك دەككە ـ دۈككىدە قىزلارنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىمەن .

يېنىك توپلەي ئاۋازلىرى ، كۈموش قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازىدەك كۈلكىلەر ... مانا ، مېھمانلار كېلىشتى .

«ئۇ راستتىنلا گۈزەلكەن ، لېكىن مېنىڭ ئۇنى گۈزەل دېگۈم كەلمەيدۇ ، ئۇ ماڭا كۆرۈمسىز ، سوغۇق كۆرۈنىدۇ ، ئۇنىڭ كۈلكىسىمۇ سەتكىنا !... » مەن گۈزەلئايغا قارىدىم . ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن سەت نەرسىلەرنى ئىزدىدىم . مېنىڭ ساقچى ئاپشاركىلىرىدەك سەزگۈر كۆزلىرىم ، ئۇنىڭ بەدىنىنى تىنتىشقا باشلىدى ، سەزگۈلەر

www.uyghurkitap.com

رىم ئاللىقاچانلا ئۇنى : «بىلمىسىز ، ھېسسىياتسىز ، قەدىرسىز قىز !» دەپ ھۆكۈم چىقىرىپ بولدى . مەن كۆزلىرىمنىڭ قوماندانلىق شتابقا — مېڭەمگە يېرىندىغان خەۋەرلىرىنى كۈتمەكتىمەن ، كۆزلىرىم تېخىچىلا قاراشتۇرماقتا . مەن ئوقۇرمەنلەرگە قىزنىڭ شۇ ئاخشامقى سۆزىتىنى سۆز بىلەن سىزىپ بېرەي . ماڭا ئۇنىڭ ئەيىبىنى ئوقۇرمەنلەر ئېيتىپ بېرىپ ، مېنىڭ رەھمىتىمگە ئېرىشسۇن . ئۇ زىلۋا ، ئوتتۇرا بوي ، ئىككى ئۆرۈم توم چېچى تۇرمەكلەنمىگەن ، ئېغىز تىلى بىلەن ئېيتقاندا ، ئەگرى تېقىمىغا چۈشۈپ تۇرىدۇ . بۇ چاچلار قۇندۇز تۈكىدەك تۇم قارا ۋە يالتىراق . ئۇنىڭ قول ، بويۇن ، تاماقلىرى سۈتتەك ئاق ۋە سۈزۈك ؛ ئەۋرىشىم گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان پۇتلىرى تۈز ۋە ئۇزۇن ؛ قىرلىق بۇرنى چىمدىپ قويغاندەك يارىشىملىق ؛ يوغان ، نۇرلۇق ، خۇمار كۆزلىرى كېپىك بالىسىنىڭ سەزگۈر كۆزلىرىنى ئەسلىتىدۇ ؛ ئىنچىكە قاشلىرى ، ئانار سۈيىدىن ھەل بېرىلگەندەك سۈزۈك لەۋلىرى ئۇستا رەسسامنىڭ قولى بىلەن پۈتكەندەك نەپىس ۋە چىرايلىق . ئۇ تولۇق يۈزىگە زىننەت پەيدا قىلىپ كۈلگەندە ، خۇددى شەبنەم بىلەن يالتىرىغان بىر تال غۇنچە ئېچىلغاندەك بىلىنىدۇ . ئۇنىڭ سەدەپتەك ئاپئاق ، ئۇششاق چىشلىرى ھال رەڭ لەۋلىرى ئارىسىدا يالتىرىغاندا گويا كى ئانار دانلىرى ئورنىغا سەدەپتەك يالتىراق ئونچىلەر پاتۇرۇپ قويۇلغاندەك تۇيۇلىدۇ... نېمىشقا ماڭا سەت كۆرۈنىدىغان بۇ قىزدىن ئەيىب تاپالمىدىكىن ، دەپ كۆزلىرىمگە كايىدىم ، ئۇنى ئاز دەپ مېتىڭ كۆزلىرىم قىزنىڭ كىيىنىشىگىمۇ زوقلاندى . ئۇ بېشىغا ھال رەڭ زەر ياغلىق سالغان . بۇ ياغلىق يالت ـ يۇلت قىلغاندا ، قۇلىقىدىكى ھال رەڭ ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن ھالقىسىدىن چىققان شولا بىلەن قوشۇلۇپ ، ئۇنىڭ سۈتتەك يۇزىدە ئانار سۈيىدىن ھەل بەرگەندەك يۇپقا قىزىللىق پەيدا قىلىدۇ . قارا گوللۇك شنېۋن دۇخاۋا كۆڭلىكى ، ئەمدىلا كۆتۈرۈل-

گەن كۆكرەكلىرى ئارىلىقىدىكى ئالتۇن بۇلاپكىسى ۋە ئۇنىڭ بويۇنىدىكى كەھرىۋا مارجان بىلەن قوللىرىدىكى ئۈزۈكلىرى ، ئالتۇن ساپلىق كىچىككىنە قول سائىتى ، كۆڭلىكى سىرتىدىن كىيگەن سۇس يېشىل ، قايرىما ياقىلىق پوپايكىسى ئۇنى تېخىمۇ گۈزەللەشتۈرگەن . كۆزلىرىم قىزنى «گۈزەل» دەپ قارارلاشتۇردى ، لېكىن «گۈزەل» مۇ سەت بولىدىغۇ ، بەزىدە ھەسەلمۇ ئەمەن تېتىغانغا ئوخشاش ، ئېۋەنسىز بىر گۈزەلمۇ جېنىڭغا تەگكىنى ئۈچۈن ئۆز گۈزەللىكىنى يوقىتىدىغۇ . مانا بۇ گۈزەلئايمۇ خۇددى شۇنداق . ئۇنىڭ پۈتۈن گۈزەللىكى باشقىلارنى ئۆزىگە تارتقىنى بىلەن ، مېنى ھەرگىز تارتالمايدۇ . بەرىبىر ، ئۇ تامدىكى سۈرەت ، ئۇ مېنىڭدە مۇھەببەت پەيدا قىلالمايدۇ...

قىز ماڭا قاراپ تۇنجى قېتىم كۈلدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چىققان ئادەمنى بىھوش قىلىدىغان نۇرلار مېنىڭ يۈرىكىمگە تەگدى ، يۈرىكىم تىترىگەندەك ، بىرى مېنى غىدىقلىغاندەك ، بەدىنىمدە يوشۇرۇن بىر ۋەھىمىلىك تەۋرىنىش پەيدا بولدى . «نېمە ، ئىرادەم شۇنچىلىكمۇ ، ياق ، مەن بەدىنىمدە ھەۋەس سۈيىنىڭ قىمىرلىشىغا يول قويمايمەن ! » دەپ ئويلىدىم . لېكىن ، كۆزلىرىم ئىرادەمگە بويسۇنمىدى ، ئۇلار قىزنىڭ بىرلا تەبەسسۇمى بىلەن بارلىق ئۆچمەنلىك ۋە ئاداۋەتنىنى قايرىپ قويۇپ ، شىرنىگە تەلپۈنگەن ھەرىدەك قىزغا قاراپ ئىنتىلدى . مېنىڭ كۆزلىرىم ، ھېلىقى چاغدا قىزنىڭ مېنى كەمسىتىپ كالپۇكىنى پۈرۈشتۈرگىنىنى ، ئۇنىڭ تەكەببۇرلۇقىنى كۆرگەن ، مېنىڭدە غەزەپ ۋە نەپرەت پەيدا قىلغان كۆزلىرىم ، بۇگۈن بىرىنچى بولۇپ ئىرادەمگە بويسۇنمىغىلى تۇردى . دېمەك ، ھەممىدىن يامىنى كۆز ئىكەن ، بۇ كۆزلىرىم مېنى بالاغا قويمىسا بولاتتىغۇ ، قىزنىڭ بەدىنىدىن ئەيىب تاپ دېسەم ، تەتۈرچە ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋەتكەن كۆزلىرىم ، بۇگۈن بىرىنچى بولۇپ تەسلىمچى بولۇپ چىقتى ، مانا

قىزغا قادىلىۋېلىپ مۇنى يىغلىتىۋەتتى.

— ھوشۇڭدىن كەتمە يەنە، ھوي دەرۋىش ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال!

رەقىپ مۇنىڭ يىلىكىنى چىمدىپ تۇرۇپ قولىقىغا پىچىرلىدى.

— پىچىرلاشقا رۇخسەت يوق! — دېدى بۇگۈن ئالاھىدە خۇشخۇيلىشىپ كەتكەن ئادىلە سەزگۈرلۈك بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ، — رەقىپكا، نېمىدەپ كۈسۈرلىدىڭىز، ئوچۇق ئېيتسىڭىز!

— ماقۇل، ئادىلە، — دېدى رەقىپ قىزنىڭ جەينىكىدىن يېنىك تۈتۈپ، كۆزلىرىنى ئوينىتىپ، — راستىنى ئېيتسام، بۈگۈنكى ئولتۇرۇشنىڭ چىرايلىقلارنىڭ ئوچرىشىش مەيدانى بولدى. مەنمۇ ئۆزۈمنى گۈزەل يىگىت ھېس قىلىۋاتىمەن. نېمىشقا دېگەندە، گۈزەللەرنىلا كۆرۈپ، ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىلا مۇشۇنداق گۈزەل بولغاندىكىن، مەنمۇ بىر گۈزەلكەنمەن دەپ ئويلىشىم تەبىئىيغۇ؟ بۈگۈن ناھايىتى خۇشالمەن، ھايا جان ئوچقۇنلىرىدىن بىرى بىسوراق سەكرەپ چىقىپ، ئەلانىڭ قولىقىغا تېگىپ كەتتى، ھا... ھا... ھا...

ئۇ نەلەرددۇر ئىچىپ ئولگۈرۈپتۇ. بىز ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كۈلۈشتۇق.

مەن قىزلارنى ئوستەلگە تەكلىپ قىلدىم. ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئادىلە ئارتىسلارغا خاس ھېسسىياتچانلىق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ:

— جانجىگەر دوستۇم، گۈزەلئاي، — دېدى ئۇ ئوسۇل ئوينىغاندەك يېقىملىق ھەركەت بىلەن دوستىنىڭ بوينىدىن يېنىك قۇچاقلاپ، — ئىسمىمۇ، جىسمىمۇ گۈزەل، باشتا ئېيتىپ قويايى، تەكلىپ قاراۋېرىشكە بولمايدۇ. ئېچىڭلار كىرىپ قالسا، بۇ يەردە ئاشپىچى مومايلا بوق. لېكىن، بولۇپمۇ رەقىپكا، كۆزىڭىزگە ئىگە بولۇڭ، ئەگەر كۆزىڭىزنى باشقۇرالمىسىڭىز بىزگە قويۇپ بېرىڭ،

بىراقلا تېڭىپ قويىمىز !

— شۇنداق قىلساڭلاركەن ! — دېدى رەقىپ ھەيرانلىق قىلىپ ، — بۇ كۆزۈمدىن ئۆزۈمىمۇ تويدۇرۇم . بىرىنچىدىن ، كۆرۈمسىز ، ئىككىنچىدىن ، ئاچ كۆز...

— ئىككىنچى ئەيىبى خەتەرلىك ئىكەن ! — دېدى ئادىلە كۈلۈپ تۇرۇپ ، — قېنى ئەلا ، ئەكېلىڭ قولىڭىزنى ، گۈزەلئاي بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈڭ ، رەنجىشلەر بولغان بولسا ئۇنتۇڭلار ، ئەمدى دوست بولۇڭلار . ھازىردىن باشلاپ ، سىز بىزنىڭ كومپانىيىمىزنىڭ ئەزاسى ، ھەر شەنبە بىز بىللە بولىمىز . ئەكەلگىنە گۈزەل ، ئوماق قولۇڭنى ، ئەلانىڭ ئالىقىنىغا قوي !

گۈزەلئاي ماڭا يالت قىلىپ قارىدى — دە ، يۈزىگە شەپەق ئۇرۇلغاندەك قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى . ئادىلە ئۇنىڭ نازۇك قولىنى نېمىشقىدۇر مېنىڭ سۇس تىترەۋاتقان ئالىقىنىمغا قويدى :

— ھەي گۈزەل ، ئەلانى ئوقۇتقۇچى دېسىمۇ ، ساۋاقداش دېسىمۇ بولىۋېرىدۇ ، ھەي ئادەم ، دېسەڭمۇ ، ھەي بالا ، دېسەڭمۇ قاملىشىۋېرىدۇ ، قېنى ئەمسە ، دوست بولۇڭلار ! دوست — دوست ، چىمەن دوست ، ئاداش — ئاداش بولايلى ، تاپقان ناننى تەڭ يەيلى ، سېنىڭ ، مېنىڭ دېمەيلى !...

— يىغلىمايلى ، كۈلمەيلى ، جىڭ تاۋاردەك ئۆڭمەيلى ، — قالغىنىنى رەقىپ داۋام قىلدى ، — چىنار ئوخشاش كۆكلەيلى ، ئەتىرگۈلدەك گۈللەيلى ، قېرىساقمۇ ئۆلمەيلى !...

— ھا... ھا... ھا...

چاي تارتىلدى ، بىز غىزاغا تۇتۇندۇق . گۈزەلئاي بىردىنلا ئېچىلىپ ، تەبىئىيلىشىپ قالدى . ئۇ ئۆزىنى ئەركىن تۇتۇپ تاماقلانماقتا ، بۇ مىجەزى بىلەن ئۇ مېنىڭ زوقۇمنى قوزغىماقتا .

— كىچىك قىزغا ئوخشايدىكەنسىز ! — دېدىم مەن ئۇنىڭ ئەركىلەپ ، ئەركىن تاماق يېيىشىگە قاراپ ، — يالغۇز قىزمۇ ،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكى تاپىرسى
www.uyghurkitap.com

تۇنجى قىزمۇ ؟

— ھەر ئىككىلىسى ،

— دادىڭىز پۇللۇقمۇ ؟

— رەقىپكامنىڭكىدىن كەمبەغەلرەك !

— ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ، نېمىشقا ئالىي مەكتەپكە تەييارلىق قىلمىدىڭىز ؟

— ناخشىچى ئوچۇن جىق ئوقۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى قانچىلىك ؟ — دېدى ئادىلە ، — جىق كىتاب ئوقۇغان ئادەم سىزدەك يىگىرمە ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ئاتمىش ياشلىق بوۋايدەك ئېغىر ـ بېسىق بولۇپ كېتىدۇ . گۈزەل بىلەن بىز كېپىنەك ، ھەرىدەك ئۇچۇپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىمىز . ئەلاغا باھا بېرىپ باقاي : نامى ئوقۇتقۇچى ، ئىسمى ئوقۇغۇچى . ئۆزى بالا ، روھى بوۋاي ، قانداق رەقىپكا ، ھاراقنى ئوغرىلىقچە ئىچىۋېرەمسىز ؟ نېمە دەردىڭىز بار ـ كىنتاك !

رەقىپ قىزىشقا باشلىدى :

— ئەلا ، قىزلارغا قىزىلىنى ، ئۆزىمىزگە ئېقىنى قۇي ، نېمە دېدىڭ ، ئادىلە ؟ ئۆزى بالا ، روھى بوۋاي دەمسىنا ؟ توغرا ئېيتتىڭ ، مېنىڭ دوستۇم يىگىرمە ياشلىق بوۋاي ، ئەقلى كاللىسىغا پاتماي ساندۇقتا زاپاس ساقلىنىدۇ ، ئوقۇغان كىتابى ئۆمرىدىن يۇز ھەسسە كۆپ . بۇنىڭ غەلىتە ئىشلىرىمۇ جىق ، بازارغا بىللە چىقساق ئوڭايلا چۇشۇپ قالىدۇ . مەن بۇنىڭغا سۆزلەپ ماڭمەن ، بىر كەمدە سوئال سورىسام ، جىم ، قارىسام يوق . ئاپلا دەپ ئارقامغا يېنىپ ئىزدەيمەن ، قارىسام كىتابپۇرۇشنىڭ ئالدىدا غېمىدە يوق كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان . يەنچۇ تېخى ، ھە دېسىلا ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ئېچىدە ئۇنتۇپ قېلىپ ، سىرتىدىن قۇلۇپ سالىدۇ ، يەتتە قېتىم قۇلۇپ يىڭگۈشلىدى ، پۈتۈن بىر كىتابنى بىرلا ئوقۇپ بىلىۋالغىنى بىلەن ، شەپكىسىنى نەگە ئېسىشنى تېخىچە بىلەلمىدى ، بەزى كۈن ـ

لىرى ئاشخانىغا شەپكىسىنى تەتۈر كىيىپ باردىۋ . بىر كۈنى قارىسام ، مۇرىسىگە لۆڭگىسىنى ئارتىپ قىرائەتخانىغا كىرىپ كەتمۇاتىدۇ . «نەگە ؟» دېسەم ، «مۇنچىغا دەيدۇ تېخى !»...

قىزلار كۈلگەنسىرى ئۇ قىزىپ سۆزلىدى .

— بولدىلا ! — دېدىم مەن ئۇنىڭدىن رەنجىپ ،— ئاغزىڭ بىكار بولسا ، هارىقتىكى ئىچكىنە !

— مەن بىر كىتابتا بىر ياشنى ئوقۇغان !— دېدى گۈزەللەي قىزىرىپ سۆزلەپ ،— ئۆزى يىگىرمە ياشقا كىرگەن بىلەن ، قارىماققا ئوتتۇز ياشتەك كۆرۈنىدىكەن ، بۇنىڭ سەۋەبى ، ئۇ پۈتۈن ۋاقتىنى كىتابقا سەرپ قىلىدىكەن .

— «هارپا» دىمۇ ؟ — دېدىم مەن دەرهال .

— هەئە ! — قىز ماڭا قىزىقىپ قارىدى ، — سىز ئوقۇمىغان كىتاب قالمىغانمۇ نېمە ؟

— ئىنجىل بىلەن تەۋراتتىن باشقا هەممە كىتابنى ئوقۇغان نېمە بۇ ، — دېدى رەقىپ چاقچاق قىلىپ ، — ئادەمنى سەيپۈللا ، توهى نەبىيۇللا ، ئىبراهىم خەلىلۇللا ، ئىسمايىل زەبىيۇللا ، مۇسا كەلىمۇللا ، ئەيسا روهىللا ، مۇهەممەت رۇسۇلىللا ، يەتتە «يۇللا» نىڭ تەلىملىرىدىن تارتىپ ، ئەللىكىنچى يىللارغىچە چىققان بارلىق «ئىزم»لارنى بىلمۇۋىلىشقا بەل باغلىغان يىگىت بۇ ! ئەمما لېكىن ، يىگىرمىنچى ئەسىردە يىگىرمە ئالتىنچى پەيغەمبەر تۇغۇلىدىغان بولسا ، ئۇ تۇغۇلۇپ بولدى ، ئۇ ، مانا مۇشۇ ئەلا !»

بىز كۈلۈشتۇق . مەن ئۇنىڭ بۇ مازاق قىلىشلىرىدىن زادىلا رەنجىمىدىم . ئۇنىڭ مەقسىتى ئېنىق ، ئۇ مېنىڭ ئاغزىمنى تاتىلماقتا ئىدى :

— شېئىر ئوقۇغىنا ، ئەلا ، سەن شېئىر ئوقۇساڭ ، مەن شەرۇەت ئىچكەندەك هۇزۇرلىنىمەن . سېنىڭ بىلەن بىللە يۈرۈپ ئالىي مەكتەپنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى ئوقۇيالا پۈتتۈرىدىغان بول-

بدۇم . ئولتۇرۇش شېئىر بىلەن باشلانسۇن ، ئەمما ئاخىرى تانسا بىلەن ئاخىرلاشسۇن ! .

رەقىپ يۈگۈن ئالاھىدە سۆزمەن ، خۇش چاقچاق بولۇپ كەت-كەن ، ئالاھىدە ياسىنۇلغاندى . قوڭۇر كاستۇم ، قارا بۇرۇلكا كىيگەن ، پاخما چاچلىرىنى مايلاپ ، سىلىق تارىغان ، ھاۋا رەڭ يىپەك كۆڭلەككە تۇز سۈرەتلىك ھال رەڭ گالىستۇك تاقىغان... ساقال - بۇرۇتى پاكىز قىرلىپ ئەتىر چېچىلغان بول-سىمۇ ، ئۇنىڭ يىگىرمە ئالتە ياشلىق يىگىتلەردە بولىدىغان تەبىئىي جەلپ قىلىش كۈچىدىن خالىي يۈزى ھامان تېگى - تېگىدىن سېرىق ۋە كۆكۈش كۆرۈنەتتى . قىزلارنىڭ سالامەتلىكى ۋە بەختى ئۈچۈن كۆتۈرۈلگەن رومكىلار ، ئۇنىڭ كەيپىنى ياخشىلاش ئورنىغا تەتۈرچە يامانلاشتۇرۇۋەتتى . ئۇ ئەمدى مەست بولۇشقا ئۆتتى ، ماڭا زورلاپ يۇرۇپ خېلىلا جىق ئىچۈرۈپ قويدى . قىزلارمۇ قىزىل ھاراقنى ئىچىپ ئىچىلغان . گۈزەلئاي ماڭا يېقىن ئولتۇرۇۋۇ-لىپ ، ھېلىدىن - ھېلىغا كۈلەتتى ، پات - پاتلا ئۇنىڭ قولى قولۇمغا ، تىزى تىزىمغا تېگىپ كېتەتتى . بۇنداق چاغلاردا ، مېنىڭ ئىچىملىك بىلەن ئويغانغان ھېسلىرىم يىگىتلىك ھەۋىسىنى قوز-غايتتى . ئىچىمدىن خۇددى بىر نەرسە كەينى - كەينىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقاندەك ئارقا - ئارقىدىن : «ئوھ !» دەيتتىم . بۇ ھال دوستۇمنى ئەنسىزچىلىككە سالماقتا . ئۇ بىئارام بولۇپ ھەدەپ ھاراق ئىچمەكتە ئىدى .

— سىزنى گارموننى ياخشى چالىدۇ دەپ ئاڭلىدۇق ، — دېدى گۈزەلئاي بىتاقەت بولۇپ ، — ھازىر راسا تانسا قىزىدى . بەشىنچى قەۋەتنىڭ زالىدا تۆمۈرىول فاكۇلتېتى بىلەن سىياسىي قانۇن فا-كۇلتېتى بىرلىشىپ تانسا ئۇيۇشتۇرۇپتۇ ، بىرىپ گارمون چېلىپ بەرسىڭىز ياخشى بولاتتى !

— مەن سىزگە دېدىمغۇ ، — دېدى رەقىپ كەيپىنى ۋە شەھ-

ۋەت ئىشتىھاسىدىن يۇمۇلغان كۆزلىرىنى ئويناتىپ ،— تانسىدىن كوچا سەيلىسى ئەلا . بىز ھازىر تۆتىمىز خۇاڭخې بويىغا بارىمىز ، خۇاڭخې دەريا‌سىنىڭ كەچكى مەنزىرىسى ناھايىتى گۈزەل !

— ساھىبجانا ئەلا بىزنى تەكلىپ قىلسا ، بىز بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلىمىز ، — دېدى ئادىلە رەقىپكە قاراپ قويۇپ .

مەن گۈزەلئايغا قارىدىم . قىز مېنىڭ گېپىمنى كۈتۈپ تۇراتتى . مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمىدىم — دە ، ئوپلانمايلا :

— گۈزەلئاينىڭ رايى بويىچە بولسۇن ، — دەۋەتتىم .

گۈزەلئاي شوخلۇق بىلەن چاۋاك چېلىپ قويدى .

— ئۇنداق بولسا تانسىغا ، — دېدى گۈزەلئاي بارماقلىرىنى بىلىمگە تەگكۈزۈپ ، — قېنى ئەلا ، ئەمىسە يۈرۈڭ !

مەن مېھماندوستلۇق كۆرسەتتىم :

— مەشھەدە كۆڭۈل ئاچايلى ، نەۋائىنىڭ مۇنداق بىر شېئىرى بار :

مەبزم ئارا گەر يوق نەي بىلەن دەف ،
ھەم يامان ئىرمەس ئۇن بىلەن كەف .

— بۇ يەردىكى ئۇن دېگىنى ناخشا ، كەف دېگىنى چاۋاك . بۇگۈن ساز يوق . شۇنداق بولسىمۇ ، ھازىرقى شېئىردا ئېيتىلغاندەك ، نەي بىلەن داپ بولمىسىمۇ ناخشا بىلەن چاۋاك بار ، قىزىتمۇبتىمىز . مەن چارچىماي چاۋاك چالالايمەن .

بۇ گېپىم رەقىپكە ياقمىدى ، ئۇ ماڭا ئالىيىپ قويدى . مەن راستتىنلا شۇ تاپتا ، كېچىدە قىزلار بىلەن دەريا بويىنى ئايلىنىشنى خالىمايتتىم . مەن ھېلىھەم بولسىمۇ ، بۇ ئويۇننى ئاخىرلاشتۇرۇشنى خالايمەن . چۈنكى ، مەن سېزىۋاتىمەن ، مېنىڭ بەدىنىمدە بىر خەتەرلىك تۇيغۇ پەيدا بولدى . مەن بۇ تۇيغۇنىڭ ئۇلغىيىشىنى

www.uyghurkitap.com

خالىمايمەن . ئىراده كۆچى بىلەن ئۇنى بىخ ۋاقتىدىلا يوقىتىشىم كېرەك . ھاشىرنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا ، بۇ تۈيغۇ بىر ئېكەك . بۇ ئېكەك ماڭا نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىدۇ . مەن نۇرغۇن ۋاقتىم ، ئەقلىم ، يۈرەك قېنىمنى سەرپ قىلىۋېتىمەن . ۋاقىت مېنىڭ ھاياتىمنىڭ دەسمايىسىغۇ ! مېنىڭ شەخسىي تۇرمۇشۇمغا بۆسۈپ كىرىۋاتقان مۇنۇ قىزدىن تېزرەك قۇتۇلاي . كىتاب كۆرۈش ، يېزىش ، ئويلاش مېنىڭ تۇرمۇشۇمنىڭ مەزمۇنى ئەمەسمىدى ؟ ماما ، باشقىلارغا زېرىكىشلىك تۇيۇلىدىغان مۇشۇ نەرسىلەر ، مەن ئۇچۇن تانسا بىلەن سەيلىدىن كۆڭۈللۈك ، چۈنكى مەن ئاشۇلار بىلەن ئۆز مۇرادىمغا يېتەلەيمەن .

— مەن تانسىغا كىرىشكە قارشى ! — دېدى رەقىپ ئۇرنىدىن تۇرۇپ ، — تانسا دېگەن دائىم بار نەرسە ، مەن مۇنۇ ئۇنتۇلغۇسىز شەنبىنى سەيلە بىلەن ئۆتكۈزۈشنى يەنە تەكلىپ قىلىمەن . پىكاپ يالالايمىز - دە ، شەھەرنىڭ سىرتىغا — چىلانلىقا چىقىپ كېتىمىز !

قىزلار بىر - بىرىگە قارىشىپ قويدى . مەن ئەمدى رەقىپ بىلەن كېلىشەلمەيدىغىنىمنى چۈشەندىم :

— مەن بۇ تەكلىپكە قېتىلالمايمەن ! چىلانلىققا سەيلە قىلىشىنى كۈندۈزگە ئورۇنلاشتۇرۇشقىمۇ بولىدۇ .

رەقىپ ماڭا ئالايدى . ئادىلەمۇ نارازى بولۇپ :

— يالغۇز بىزلا ئەمەسقۇ ، ئۇ يەرگە چىقىدىغانلار ، ھەتتا قونۇپ قالىدىغانلارمۇ بارغۇ ، بىز نېمىدۇق ، بىرەر سائەت ئايلىنىپ ماشىنا بىلەن قايتىپ كەلسەك...

— شۇنچىلا خىجىل بولۇش كەتمەيدۇ ، — دېدى گۈزەلئاي ماڭا يەر ئاستىدىن قاراپ قويۇپ ، — ئاۋازغا سالايلى ، ئازچىلىق كۆپچىلىككە بويسۇنىدۇ ، مەن سەيلىگە قول كۆتۈردۈم ، قېنى ، ماڭا قوشۇلىدىغانلار قول كۆتۈرۈڭلار !

مەن يالغۇز قالدىم ، قارىسام ئۇلار ئىككىدىن ئالتە قولىنى كۆتۈرۈۋاپتۇ .

مەن ئۇلار بىلەن بىللە كوچىغا چىقىشقا مەجبۇر بولدۇم . ئىككى قىز ئوتتۇرىدا ، بىز رەقىپ ئىككىمىز ئىككى ياندا ، رەقىپ ئادىلەنى قولتۇقلاپ ، مەن بولسام گۈزەلئاينى يانداپ كېتىپ باردىمىز . تۆمۈرىولدىن ئۆتۈشىمىز گىلا ، ئالدىمىزدىن ئۇچ يىگىت چىقىپ كەلدى . ئۇلاردىن بىرى — ئېگىز بوي ، بۆدۈر چاچلىق يىگىت — بىزنىڭ ئالدىمىزغا كېلىپ يېرىم ئۇيغۇرچە ، يېرىم قازاقچىلاپ :

— رەقىپ ئاغايى ! سىزگە ئىككى ئېغىز گەپنىم بار ، — دېدى .

رەقىپ بىزدىن ئاجراپ چىقىپ ئۇنىڭ يېنىغا باردى . ئۇلار گۇدۇڭلاشتى . رەقىپ بىزگە ئاڭلىتىپ تۇرۇپلا :

— ئوغۇل بالىچىلىقىمۇ شۇ . قىزنىڭ ئىختىيارى...— دېدى .

ئىككى قىز مېنىڭ ئىككى قولۇمغا چىڭ ئېسىلىۋالغانىدى . گۈزەلئاي قۇلىقىمغا لەۋلىرىنى يېقىپ دېگۈدەك :

— خۇدا ھەققى ، تېزرەك كېتەيلى . مەن ئۇنىڭدىن قورقىمەن ، مېنى كۆرسە يەيدىغاندەك قارايدۇ ، مەست بولۇۋېلىپ كېچىچە دېرىزە تۈۋىدە جىرلاپ ، سەت گەپ قىلىپ چىقىدۇ ! — دېدى .

مېنىڭ قۇلىقىمغا تۇنجى قېتىم قىزنىڭ ئىسسىق تىنىقى تەگكەندە ، بىلەكلىرىمنى بولسا مەن ھازىرغىچە كىتابلاردىلا كۆرۈپ كەلگەن بىر گۈزەلنىڭ نازۇك قولى ئۇممىد بىلەن ۋە يارەم تەلەپ قىلىپ تۇتماقتا . مېنىڭ ۋۇجۇدۇم ئوتتەك قىزىدى . مانا شۇ چاغدىلا ، مەن كىتابتىكى قىزلارغا تاقابىل تۇرۇپ كەلگىنىمنى ، ھەقىقىي تۇرمۇشتىكى مەن تاقابىل تۇرۇشقا ، ئۆز - ئۆزۈمنى قوغداشقا ۋەدە قىلغان قىزلارغا مانا ئەمدىلا دۇچ كەلگىنىمنى بىلدىم . ۋۇجۇدۇمغا ئوت ياقىقان قىزغا خىرە يورۇقتا قايرىلىپ قارىدىم :

www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ شادلىقتىن تېخىمۇ خۇمارلاشقان كۆزلىرى قوللىرىدىنمۇ ئوتلۇق ، مەن ھازىرغىچە كۆرگەن ۋە ئوقۇغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىدىنمۇ قۇدرەتلىك بولۇپ بىلىنىدى . مەن بۇنداق قۇدرەتلىك كۆزلەرگە بەرداشلىق بېرەلمەيدىغىنىمنى بىلدىم ـ دە ، ئۇنىڭدىن كۆزلىرىمنى قاچۇردۇم . بولۇپمۇ ، ئوتلۇق مۇھەببەتكە ئىنتىزار بولغان قىز كۆزىنىڭ ھۇجۇمى مېنى گاڭگىرىتىپ قويدى . نەۋائىنىڭ شېئىرلىرىدىن يادلىۋالغان مۇنۇ مىسرالار دەرھال يادىمغا كەلدى :

سەيد ئۆلدى كۆڭۈل كۆزلەرىگە ۋەھ قۇتۇلۇرمۇ ،
بىر قۇشكى ئانىڭ قەسىدىدە بولغاي ئىكى سەييادىن .

(كۆزلىرىڭ كۆڭلۈمنىڭ پېيىگە چۈشتى ، ئىككى ئۇۋچى قوغلاپ كېلىۋاتقان قۇش قانداقمۇ قۇتۇلار) .

— سىز ئۇنىڭدىن مېنى ھىمايە قىلالمامسىز ؟ — قىز بىلىكىمنى چىڭ مۇجۇپ شۇنداق دېدى ـ ده ، كۆزلىرىمگە تەلمۈرىدى . مەن ئىرادە ، قەتئىيلىنىڭ توغرىسىدىكى ئۆزۈمگە قىلغان ۋەدىلىرىمنى بىردىنلا ئۇنتۇپ :

— قايسىبىر ۋىجدانلىق يىگىت قىزلار ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلماپتىكەن ، — دەۋەتتىم قەيسەرلىك بىلەن .

— رەھمەت ، سىزگە !...

ئاشۇ «رەھمەت»نىڭ كۈچى بىلەن رەقىپلەر تەرەپكە قاراپ مېڭىپ كەتتىم ـ دە ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا توختاپ :

— ئەپسۇس ۋاقىتتا مۇتالىرە باشلىۋالغان دوستلىرىم ، سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇرۇۋەرسەك قانداق ؟ — دېدىم .

ھېلىقى ئېگىز يىگىت رەقىپكە شىلتىپ سۆزلەۋاتقان قوللىرىنى بىردىنلا مېنىڭ بۇرنۇمغا ئەكەلدى ۋە قوللىرى بىلەن ھاۋادا

دائىرەمىزگە قىلغاندىن كېيىن ...

— ساڭا ئەپسۇن بولغىنى ھېلەن ! بىزگە ئەپلىك ۋاقىت! سەنلەر ئوقۇتقۇچىلىقىڭدىن پايدىلىنىپ قىزلارنى ئازدۇرۇپ !... — دېدى ...

— قوللىرىڭنى جايىدىن ئېشىلتىڭ ! — دېدىم مەن ئۇنىڭ زوراۋانلىقىغا قاتتىق غەزەپلىنىپ ... يۈرەقسىپ ، بولار ھېلەن سۆزلەشكۈدەك ئىشىمىز يوق ! — مەن يەقىنىڭ قولىدىن تارتتىم . ئېگىز يىگىت ئاغزىنى يۇزدى ... يەقسىپ ئۇنىڭغا لگۆلەيدى ...

جېدەل بولۇش ئالدىدا ، مەن ئېگىز يىگىتنىڭ ئالدىغا كېلىپ يېقىملىق ئاۋاز ھېلەن :

— جېدەل قىلغۇچە ، بىز ھېلەن بىللە سەيلىگە بېرىڭلارچۇ ، يۇرۇڭلار ، بىللە ئويناپ كېلەيلى ! — دېدىم . مېنىڭ سەممىي گېپىم ئېگىز مەستنى يۇمشاتتى . ئۇ ئوڭ قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ ، تەنە ئارىلاش رەھمەت ئېيتتى :

— سېخىي يىگىت ! سىلەرسىزمۇ تاماشىمىز جايىدا ، ئۇغۇل بالىچىلىقىڭغا رەھمەت ، قولۇڭدىن كەلسە گۈل قىس دېمەكچىمۇسەن ؟ ناھايىتى ياخشى ، رەۋىل ، كەرىم ، يۇر ، كەتتۇق !

ئۇلار قىقاس ـ چۇقان ھېلەن كۆلۈشتى ـ دە ، ئاندىن بىرى ئۇشقىرتىپ جىر باشلىدى ، قالغانلىرى ئاغىل ـ تاغىل ئاۋاز ھېلەن جىرلىشىپ ، بىزدىن يىراقلاشتى .

بىراق ، بىزنىڭ رەقىپ تۇتۇلۇپ قالدى ، ئۇ قىزلارنىڭ يېنىغا كېلىپ :

— ماقۇل ، بىللە ئوينايلى دېسە قانداق قىلاتتىڭ ؟ — دېدى ئۇ ماڭا خاپا بولۇپ ، — تازا ئاشقا قۇم ئارىلاشقان بولاتتى !

— مەيلى ئەمەسمۇ ! — دېدى ئادىلە نارازى بولۇپ ، — ھەر كىم ئۆز پۇتى ھېلەن ماڭىدۇ ، ئۆز ئاغزى ھېلەن سۆزلەيدۇ !

www.uyghurkitap.com

— كۆڭۈلسىزلىك بولمامدۇ؟ — دېدى رەقىپ خاپا بولۇپ، — بۇ دارازا بار يەردە جېدەل بولماي قالمايدۇ!

— ئۇنىڭ جاجىسى سىلىق گەپكەنغۇ! — دېدى ئادىلە كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇ بار يەردە جېدەل بولماي قالمىسا، بىزنىڭ ئەلا بار يەردە ھەرقانداق جېدەل بېسىلمىدىكەنغۇ! —

... خۇاڭخې شاۋقۇنسىز، ئاستا ئاقماقتا. ئاي نۇرىدا ئاقسۇ يانتاق كەڭ دەريا، يىرلا قارىماققا ئويۇپ قالغاندەك كۆرۈنىدۇ. كەچ كۈزنىڭ كەچكى سوغۇق شامىلى سېرىق يوپۇرماقلىرىنىمۇ ساقلاپ قالالمىغان چىلان شاخلىرىنى ئۇشتەك چالغۇزىدۇ. دەريا بويىدىكى قورام تاشلار ئارىسىدا ئولتۇرۇۋاتقىنىمىزغا ئىككى سائەتتەك بولدى، سومكىلىرىمىز بوشاپ قالدى، ئۆيدە يېيىلمىگەن گۆش، سوغۇق سامسىلارمۇ قالمىدى. بىزنىڭ رەقىپ ئوبدانلا مەست بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ھە دېسىلا گۈزەلئاينىڭ بېقىنىغا كىرىۋالاتتى. ئادىلەنىڭ قىزىل ھاراقنىڭ كۈچىدىن پەيدا بولغان قىزغىنلىقى ئەمدى تۈگىگەن؛ ئۇنىڭ ئاجايىپ دولقۇنلۇق ئاۋاز بىلەن ئېيتقان ناخشىلىرىمۇ، چاقچاق، كۈلكىلىرىمۇ تۈگىگەن، ئۇ خاپا ۋە پەرىشان ھالدا تاش ئۈستىدە دەريا‌غا قاراپ ئولتۇراتتى. رەقىپنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھېچ كارى يوق، ھە دېسىلا گۈزەلئاينى چۆرگىلەيتتى. بۇ ھال مېنىڭ ھېسداشلىقىمنى قوزغىدى. ناۋادا، قىز دەخلى ـ تەرۈزغا ئۇچرىمىغان بولسىدى، مەن بەلكىم قىزغا بۇنچىلىك ھېسداشلىق قىلمىغان بولارتىم. مانا رەقىپ گۈزەلئاينىڭ ئالدىغا بىر رومكا ئاق ھاراقنى ئېلىپ كەلدى.

— مۇشۇنى ئىچىسىز! — دېدى ئۇ سەنتۈرۈلۈپ تۇرۇپ، — ئىچمىسىڭىز قاتتىق خاپا بولىمەن! — ئۇ قىزغا شۇنچىلىك يېقىن كەلدىكى، قىز ئىختىيارسىز مېنىڭ دالدامغا ئۆتتى. —

— ئىچمەيمەن، رەقىپ ئاكا! — دېدى قىز تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن، — سىز بولسىڭىز، باشلىق، بىز بولساق، ئوقۇغۇچى،

بىزنى ھازاققا زورلىسىڭىز قانداق بولغىنى!؟

— باشلىق ، ئوقۇغۇچى دېگەن سۆزلەر مەكتەپتە قالدى . بىز خوڭخې بويىدا ، بىز ھازىر باراۋەر دوستلارمىز ! ئەكىلىكە ، قولىڭىزنى !

— ۋاي ئەلا ، ئۇنى تۇتۇۋېلىڭ ! — قىز يىغلايدىغاندەك قىلىپ ماڭا يېپىشماقتا ئىدى . مەن رەقىبىنىڭ قوللىرىنى تۇتۇۋالدىم ۋە غەزىپىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يالغاندىن كۈلدۈم :

— ماڭا تۇت ، مەن ئىچىمەن !

— ياق ، گۈزەلئاي ئىچىدۇ !

— مېنىڭ ئۈچۈن ئەلا ئىچىدۇ ! — دېدى قىزمۇ روھلىنىپ .

— راستمۇ ؟ شۇنداقمۇ ؟ ئەلانى ئۆزىڭىزنىڭ ۋەكىلى دەپ تونۇمسىزا ؟ مانا خۇشاللىق ، ئەكەل ، ئۆزۈم ئىچىمەن ، خۇشاللىق ئۈچۈن ، دوستۇمنىڭ غەلىبىسى ئۈچۈن ئىچىمەن !

ئۇ ئىرلا كۆتۈرۈپ ئىچىۋەتتى ، ئىككىنچى رومكىنى يەنە ئىچمەكچى بولۇۋىدى ، مەن رومكىنى تۇتۇۋالدىم :

— ماڭا بەرگىن ، مەن ئىچىمەن !

— ئەمىسە ، شېئىر ئوقۇ !

— ماقۇل ! — مەن نەۋائىنىڭ شېئىرىنى ئوقۇدۇم :

ساقىيا ، مەن يۇتماغان خۇنابى ھىجران قالدىمۇ ؟
بەرمەسەڭ مەي ، ئەمدى قان يۇتماققا ئىمكان قالدىمۇ !

— مەنسىنى ئېيت !

— ئەي ساقىي ، مەن يۇتمىغان ھىجران خۇنى قالدىمۇ ، مەي بەرمىسەڭ ، مۇنىڭ يەنە قان يۇتۇش ئىمكانى قالدىمۇ ؟

— يارايسەن ! — دېدى مۇرەمگە ئۇرۇپ رەقىپ ، — جايىغا تەگكۈزدۇڭ ، مانا ئىچ ، قان يۇتقۇدەك ھالغا كەلمىدىڭ تېخى ،

ئەمدى كېلىسەن ، جۇزمەن كېلىسەن ، قانداق دېدىم ، گۈزەلئاي ؟
— مەست بولۇپ قالىمەن ، ئىچەلمەيمەن !— دېدىم مەن قىز-
لاردىن خىجىل بولۇپ .
— ئىچىڭ !— دېدى گۈزەلئاي ئاجايىپ نۇرلانغان كۆزلىرىنى
خۇمارلاشتۇرۇپ . ئاي يورۇقىدا ئۇنىڭ يۈزى شۇنچىلىك گۈزەل-
لەشكەنىدىكى ، مەن راستتىنلا قىزدىن كۆزۈمىنى ئۇزەلمەي
قالدىم .
— گۈزەلئاينى تەسۋىرلەپ شېئىر ئوقۇ ! — دېدى رەقىپ
ئەمدى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي .
مەن تولۇرۇلغان رومكىنى بىراقلا كۆتۈرۈۋەتتىم . ئىچىمگە
چوغ چۈشكەندەك ، پۈتۈن ئەزايىم قىزىپ ، شېرىن تۇيغۇلىرىم
يۈزۈمگە ۋە كۆزلىرىمگە قان بىلەن ئورغۇپ چىقتى . ماڭا بۇ كېچە
تولىمۇ گۈزەل كۆرۈندى . ئاقىرىپ ياتقان دەريا ، يىراقتىكى ئاسمان
كۆۋرۈك ئۇستىدىن چۈشكەن شولا ، قىرغاقتىكى يوپۇرماقسىز دە-
رەخلەردىن تاشلانغان ، ئىزغىرىن كۈز شامىلىدا نازغىپ تۇرغان ،
ئاق خەسىگە چۈشۈرۈلگەن قارا-كەشتىدەك كۆرۈنىدىغان ئالا كۆلەڭ-
گىلەر ؛ قىرغاقتىكى قورام تاشلارغا ئاستا ۋە رېتىملىق ئۇرۇلۇۋاتـ-
قان سارغۇچ سۇنىڭ :- «بۇلدۇق ، بۇلدۇق» ، «گاڑ-ـ گۈڑ !»
قىلغان غەلىتە ئاۋازلىرى ، نېرىقى قىرغاقتىكى ئېدىر قاپتاللىرى-
دىن غىل - پال كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان تاغلىقلارنىڭ چىراغلىرى ؛
دەريادا تەمكىن ئېقىپ كېلىۋاتقان تۇلۇم قولۇاق ئۇستىدىكى دېھقا-
نىڭ چۈشىنىكسىز ناخشىسى ۋە ناخشىنىڭ ئۇرۇلۇۋاتقان پالاق
ئاۋازىغا ماسلىشىشى... قىسقىسى ، دەريا بويىنىڭ ھەممىلا نېمىسى
ماڭا گۈزەل ۋە سىرلىق بىلىنىشكە باشلىدى .
مەن ئىچىملىكتىن ۋە گۈزەلئاينىڭ ماڭا ئىنئام قىلغان چۈ-
شىنىكسىز سىرلىق خۇشاللىقىنىڭ كۈچىدىن رەقىپنىڭ تەلىپىگە
ئوڭايلا ماقۇل بولدۇم . ساۋۇتوف تەقدىم قىلغان شېئىرلاردىن

گۈزەللىككە بېغىشلانغان مىسرالار بىرمۇنبەر يادىمغا كېلىشكە باشلىدى .

— مەن كلاسسىك شائىرلاردىن بىرنەچچىسىنىڭ گۈزەللىرگە بېغىشلىغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ بېرەي . تۆۋەندىكى مىسرالار سەككاكىنىڭ :

بويۇڭتەك بۇتمەدى بوستان ئارا سەۋزى راۋان ، ئى جان .
يۈزۈڭتەك ھەم ئاچىلمادى چەمەندە گۈلىستان ، ئى جان .

بۇ شېئىرنىڭ مەنىسى مۇنداق : ئەي سۆيۈملۈك يار ، بوستاندا بىرەر سەرۋى دەرىخى بويۇڭدەك گۈزەل يارالغىنى يوق ، چىمەنزار-لىقتا ھېچقانداق گۈل سېنىڭ يۈزۈڭدەك چىرايلىق ئېچىلغىنى يوق .

— پاھ ، يارايسەن ، ئەلا ! ئىچتىم ئەمىسە ! توختا ، يەنە بىرنى ئېچىۋېتىپ ، ئاندىن كېيىن ئوقۇ ، — ئۇ رومكىنى ئۆز قولى بىلەن لېۋىمگە تەگكۈزدى . مەن گۈزەلئايغا قارىدىم . قىز ماختاشتىن مەست بولۇپ ھازىرلا ماڭا تاشلىنىدىغاندەك كۆرۈنەتتى :

— ئوقۇڭە . ھەي ئادىلە ، ئاڭلىغىنا ، ئاجايىپ شېئىرلار — ھە !

— مەن ئەمدى ئۇلۇغ شائىرلىرىمىزدىن لۇتپىنىڭ مۇشۇ مەزمۇندىكى شېئىرىدىن بىرنەچچە مىسرا ئوقۇپ بېرەي :

ھەق ئول كۈنكىم جامالىڭ بار ئېتىبدۇر ،
جاھان ھۆسن يارىن سىزگە بېرىبدۇر .
پەرىيۇ ئادەمى مۇنداق خوپ ئېرمەس ،
پەرىشتە گۈيىيا كوكتۇن ئېتىبدۇر .
قۇياش ئايدەك يۈزۈڭنىڭ خىجلەتىدىن ،
قاچىپ تۆرتۇنچى كۆك ئۆزرە چىقىبدۇر .

مەن سۆزلەرنى دانمۇدانە قىلىپ ، چۈشىنىشلىك ئوقۇدۇم مەستلىكتىن كېلىپ چىققان ھېسسىيات ۋە ياشلىق تەلپۈنۈشلىرى قوشۇلۇپ شېئىرنى تەسىرلىك ئوقۇپتىمەن . قىز بىردىنلا يۇزلىرى ئالىقانلىرى بىلەن تۇرنۇالدى ۋە :

— ۋىيەي ، ئاشۇرۇۋەتتىڭىز ! — دېدى .

رەقىپ نەق مۇشۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ، مېنىڭ قۇلىقىمغا ئالدىراپ پىچىرلىدى :

— ھەردىكەت قىل... ئەمدى قىز سېنىڭ قۇچاقلىشىڭغا تەقەززا... بۇگۈن بۇلارنى قوندۇرىمىز...

مەن بىرى بېشىمغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكتىم . مەن گەپ قىلغۇچە ، رەقىپ ئادىلەنىڭ ئالدىغا باردى ـ دە ، ئۇنىڭغا ھاراق زورلىدى :

— ئىچ ، بىرلا رومكا !

— ئەكىلىڭ ، ئۆزۈم قۇيۇپ ئىچىمەن !

رەقىپ ھاراق بىلەن رومكىنى ئادىلەگە بەردى ، ئادىلە چۈڭۇلۇغان چاچلىرىنى كەينىگە سىلكىپ قويۇپ دەريا بويىغا كەلدى ـ دە ، ئاۋازلىق قىلىپ :

— مەنمۇ شېئىر ئوقۇيالايمەن ، ئاكىلاپ تۇرۇڭلار ـ ھە ! — ئۇ غۇلىچىنى كەردى ـ دە ، سۆزىنى داۋام قىلدى ، — ئىچ خوڭ-خي ! سەنمۇ مەست بولغىن ، ماۋۇ بىزنىڭ مۇدىرىمىز تەلۈە بول ، ماۋۇ ياش ئالىم ئەلادەك ھېسسىياتلىق بول ، ئىچ ، مە ، بوتۇلكىسى بىلەنلا ئىچ !

ئۇ ھاراق بىلەن رومكىنى دەريانىڭ قىرىغا ئاتتى .

بىزنىڭ تاماشىمىز سوغۇق ۋە كۆڭۈلسىز ئاخىرلاشتى...

ئادەملەر قايتىشىۋاتقانىكەن ، بىزمۇ ماشىنا يالالاش بېكىتىگە كېلىپ ماشىنا يالالىدۇق ، خېلىغىچە جىم مېڭىشتۇق ، بىر كەمدە شوپۇرنىڭ يېنىدا بىر ئۇخلاپ ، بىر ئويغىنىپ ئولتۇرغان رەقىپ

بىردىنلا بېشىنى كەينىگە بۇرىدى :

— تاشلۇەتكىنىڭ نېمىسى ، ئادىلە ؟

— بىزنى مەست قىلىپ قويدۇرۇپ قېلىپ ، نېمە قىلماقچىدىڭىز ، رەقىپكا ؟

— كۆڭۈل دېگەن نازۇك ، كۆڭۈل ئەينەككە ئوخشاش قاداق تۇتمايدىغان نەرسە !

— سۇنغان نەرسىنى قاداشنىڭ ھاجىتى يوق ! — ئادىلە غۇدۇڭشىدى . گۈزەللىك خىيال بىلەن كېلىۋاتاتتى . ئۇنىڭ بەدىنىدىن ماڭا ئىسسىق ئۆتۈپ تۇراتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ ھاياجان بىلەن تۇيدۇرماستىن ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشلىرىمۇ ماڭا ئاڭلىنىپ تۇراتتى...

ئەتىسىدىن باشلاپ مەن ئۆزۈمنى قىزلاردىن قاچۇرىدىغان بولدۇم . مەن گۈزەللىك بىلەن مۇھەببەتلىشىشتىن قورقاتتىم . چۈنكى ، بۇ خىل گۈزەل ، ھېسسىياتچان قىزلار بىلەن مۇھەببەتلىشىش ھېسابىغا مەن نۇرغۇن ئۆگىنىش ۋاقتىمنى ، قىزغىنلىقىمنى قۇربان قىلىۋەتكەن بولاتتىم . ئازابلىق كۈنلەرنى تارتسامۇ ، مەن كىتابلىرىم ۋە قەدىردان ئۇستىلىم بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزۈشنى خالايتتىم . قىز مېنى كۆرسە يەرگە قاراپ ئۆتۈپ كېتىدىغان ، ماڭا سوغۇق مۇئامىلە قىلىدىغان بولۇۋالدى . ئۇ ئەلۋەتتە مېنىڭ تەلەپقويۇشۇمنى ، مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىمنى كۈتۈۋاتقاندۇ . مەن بۇ تەقەززالىقنى سەزدىم ، لېكىن مەن بۇنداق قىلىشقا پېتىنالمايتتىم...

شەنبە كۈنى ، كىنودىن چىقىپ كېلىۋاتىمەن . ھاۋا سوغۇق ، ئىسسىق پاتقىمغا ئالدىرايمەن . كۆلۈب جايلاشقان تۆپىلىكتىن ئالدىراپ تۆۋەنلەپ كېلىۋاتسام ، بىر قىز پاكار ئارچىلارنى ياندىپ ئاستا مېڭىپ كېتىۋېتىپتۇ . ئۇ كەينىگە بۇرۇلدى ، مېنى كۆردى ۋە قەدىمىنى ئاستىلاتتى . مەن ئۇنىڭغا ياندىشىپ كەلدىم . ۋۇجۇدۇم ئوت بولۇپ ياندى ، پۈتلىرىم تىترىدى . «يىگىت ـ قىزلار

www.uyghurkitap.com

جۇپ - جۇپ بولۇشۇپ سىرتقا مېڭىشتىغۇ . ماڭا نېمىشقا مۇمكىن ئەمەسكەن ! »... قەدەملىرىم ئاستىلىدى ، لېكىن شۇ چاغدا مېنىڭ ئىشكاپتىكى كىتابلىرىم مېنى چاقىرىۋاتقاندەك بىلىندى . مەن دەر-ھال قىزنى كۆرمەسكە سېلىپ قەدىمىمنى تېزلەتتىم... لېكىن ، ياتاقتا كېلىپ كارىۋاتقا ئۆزۈمنى تاشلىدىم - دە ، ئۇنچىمدىكى ئوتنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن شۇنچە تېپىرلىدىم ، ھېچ ئامال بولمىدى ، ئاخىر ئۆيدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ يەنە ھېلىقى پاكار ئارچىلارنىڭ يېنىغا باردىم . ئۇلارنىڭ چىراغ يورۇقىدا ئارچىلارنىڭ غەمكىن سايىلىرىلا تۇراتتى . مەن گۇللۈكلەرنى ، سۇنئىي تاغنى ئارىلىدىم . تۆكۈلگەن يوپۇرماق ، سولاشقان گۈللەر ، يوپۇرماقسىز مەجنۇنتاللار - ماڭا ئوخشاش مىسكىن ۋە پەرىشان كۆرۈندى . تۇمۇرىول بويىدىكى سې-مونت يولنى بويلاپ تەنتەربىيە مەيدانىغا ، ئاندىن كېيىن كۇلۇبنىڭ ئالدى بىلەن بايرىقايتقان يولۇمغا باردىم . ئادەمسىز يوللاردا ، مې-نىڭ يۈرەك دولقۇنلىرىمنى باسالىغۇدەك ھېچ نەرسە ئۇچرىمىدى . مەن قىزلار ياتقىنىڭ ئاستىدىكى مەيداندا — قارىغاي دالدىسىدا ئۇزاق تۇردۇم . گۈزەلئاينىڭ ياتقى بىرىنچى قەۋەتتە ئىدى . ياتاق غۇۋا يورۇق ، دېرىزىگە پەردە تارتىلغان ، نېپىز پەردە ئىچىدە بىر تال تۇم چېچىنى ئالدىغا چۈشۈرۈۋالغان گۈزەلئاي دۇگىلەك ئەي-نەككە قاراپ ، ئېڭىكىنى ئىككى جەينىكىگە تىرەپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى . مەن راستتىنلا كۆردۈمۇ ياكى تەسەۋۋۇرۇممۇ ، بۇ تەرىپى مۇھىم ئەمەس...

... كېچىلەر خىيال بىلەن ئۇيقۇسىز ئۆتمەكتە . مېنىڭ تەر-تىپلىك تۇرمۇشۇم ئۆزگەردى . كېچىسى ، ئەل ياتقۇدىن كېيىن مەكتەپ قورۇسىنى ئايلىنىش ، قىزلار ياتقىغا قاراش ، كۇندۇزلە-رى بىكاردىنلا نۇرغۇن ۋاقىتنى قۇرۇق خىيال بىلەن ئۆتكۈزۈش مېنىڭ مەشغۇلاتىمغا كېلىپ قوشۇلدى . مېنىڭدىكى ئۆزگىرىشنى بىرىنچى بولۇپ جاك لاۋشى سېزىپتۇ . ئۇ بۇ ئەھۋالنى ما جۇرىنغا

مەلۇم قىپتىكەن ، مۇنا جۇرنى مېنى بىر كۈنى ئىشخانىسىغا چاقىرتتى ...

— قىزغا ئاشىق بولدۇڭمۇ ؟ ...

— ھەئە!... — مەن گۇناھكار ئادەمدەك يەرگە قارىدىم ۋە بولغان ئىشنى تولۇق ئېيتىپ بەردىم . ئۇ دىققەت بىلەن تىڭشىدى ۋە مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى . ئۇ مەزىلىك چاي قۇيدى - دە :

— ياشلىقتا بولىدىغان ئىش ، كىم بۇ ئىشتىن خالىي بولالىغان ، ئىرادەڭ بىلەن ھېسسىياتىڭ كۈرەش قىلىدىغان پەيت كەپتۇ ، — دېدى ئۇ ئالقىنى بىلەن چاچلىرىنى سىيپاپ قويۇپ ، — ياكى ئىرادەڭ بىلەن ئۆزۈڭنى قاتتىق ئىدارە قىلىپ ھېچقانداق يېگىتلىك ھەۋىسكە يول قويمايسەن ، ياكى بولمىسا ، شۇ قىزغا ئۆيلىنىسەن . ئالدىنقىسى قىيىن ، لېكىن پايدىلىق ، كېيىنكىسى ئوڭاي ، بىراق ساڭا زىيانلىق ! قايسىسىنى قىلىمىز ؟

— بىرىنچىسىنى ، — دېدىم مەن تەستە غودۇڭشىپ ، — بۇ ئىشتا ئۆزۈم كەتكۈزۈپ قويدۇم . قىزلارنى مېھمانغا چاقىرىشقا يول قويمىساملا بولاتتى .

— ئىرادەڭ چىڭ ئەمەس ، — دېدى ما جۇرن گەپنىڭ بولار يېرىنى ئېيتىپ ، — بەرىبىر باشقا جايدا ئۇچرىشاتتىڭ . سېنىڭ ئۇ قىزغا بىكار دىنلا ئۆچ بولۇپ قېلىشىڭ چاتاقنىڭ باشلانغىنى . مېنىڭچە ، سەن بىرنەچچە يىل باش چۆكۈرۈپ ئىشلىسەڭ بولاتتى . قىزلار دېگەن يېگىتلەرنىڭ خىيالىنى ئوڭايلا بەند قىلىۋالىدۇ . بۇنداق بولغاندا ، ھېچ ئىشنىڭ مەزىسى بولمايدۇ . ماقۇل ، ئۆزۈڭنى بىر سىناپ باق ، ئازابلانساڭمۇ قىزنى خىيالىڭدىن چىقىرىۋەتكىڭ تېرىشىپ باق . ھازىر ، مۇنۇ ئەپتىڭدىن قارىغاندا ، كۆپ ۋاقتىڭنى قىزغا ، ئاز ۋاقتىڭنى ئۆگىنىشكە ئاجرىتىۋاتقان ئوخشايسەن ، راستمۇ ؟

— مەن يەرگە قارىدىم : راست ئەمەسمۇ ؟ قايسى مىنۇتتا گۇزەل-

ئاينىڭ ئويلىمىدىم؟...

مەن ئەھدىنامە يازدىم. يالغۇز ئۆيدە يازغان بۇ «نامە»نى ئىرادەمنى سىناشنىڭ ئۆلچىمى قىلدىم. «نامە»نىڭ بىرىنچى مادىسى رەقىپتىن ئۆزۈمنى تارتىش، ئاندىن كېيىن قىزنىڭ كۆرمەسكە تىرىشىش...

مانا بۇگۈن كەچتە رەقىپكە ئوچۇق ئېيتتىم:

— ئاغىنىدارچىلىقنى يەتكۈزىمەن دېسەڭ، كۆپ كەلمىگىن، كۆرگۈم كەلسە، مەن باراي. ئۇچراشقاندا قىزلار توغرىسىدا سۆزلىمە.

— ما جۇرىن دېگەن تۇڭگانىنىڭ ئەقلىمۇ بۇ؟ ئۇ مېنىمۇ ھارغۇچە تەنقىد قىلدى. ئەمدى دەرۇتش بولاي دەپسەن... دە، خەير، ئەمىسە!

... ئازابلىق كۈنلەر، قىيىن ھەپتىلەر، كۆڭۈلسىز ئايلار ئۆتتۈردى. قىش، باھار پەسىللىرىنى قىرائەتخانا بىلەن ياتاق ئارىلىقىدا مېڭىپ ئۆتكۈزۈۋەتتىم. مانا ھازىر مەكتەپكە كەلگىنىمگە بىر يىل بولۇپ قاپتۇ. مەن خىلىدىن بېرى ھېلىقى يېگىتلىك بەكۈڭاشلىقلىرىمنى يېڭىپ كېلىۋاتىمەن. ھازىر قىز توغرىسىدا كەمدىن - كەم ئويلايمەن. بىرنەچچە قېتىملىق ئاڭلىق تەتۇر قاراشتىن كېيىن قىزلارمۇ مېنى تاشلىدى. رەقىپىمۇ بۇ توغرىسىدا گەپ قىلمايدىغان بولۇۋالدى. يازلىق تەتىلدە ئېكسكۇرسىيىگە ماڭىدۇق. بۇرناكۇن ئېكسكۇرسىيىدىن قايتىپ كەلدۇق. دېڭىز سۈيىدە يۈيۇنۇش، تاغلارغا يامىشىش، پويىزدا تەرلەپ - پىشىپ سەپەر قىلىشلار بىلەن چارچىغانىكەنمەن، بىر كۈن مىدىرلىمايلا ياتتىم - دە، بۇگۈن مانا قەدىردان ئۇستىلىمىدە يەنە مۇكچىيىپ ئولتۇردۇم، كىتابلىرىم بىلەن كۆرۈشتۇم. ئالدىمدا خەنزۇچە يېزىلغان كىتابلار تۇرىدۇ. مەن بىر يىلدىن كېيىن، مانا ھازىر

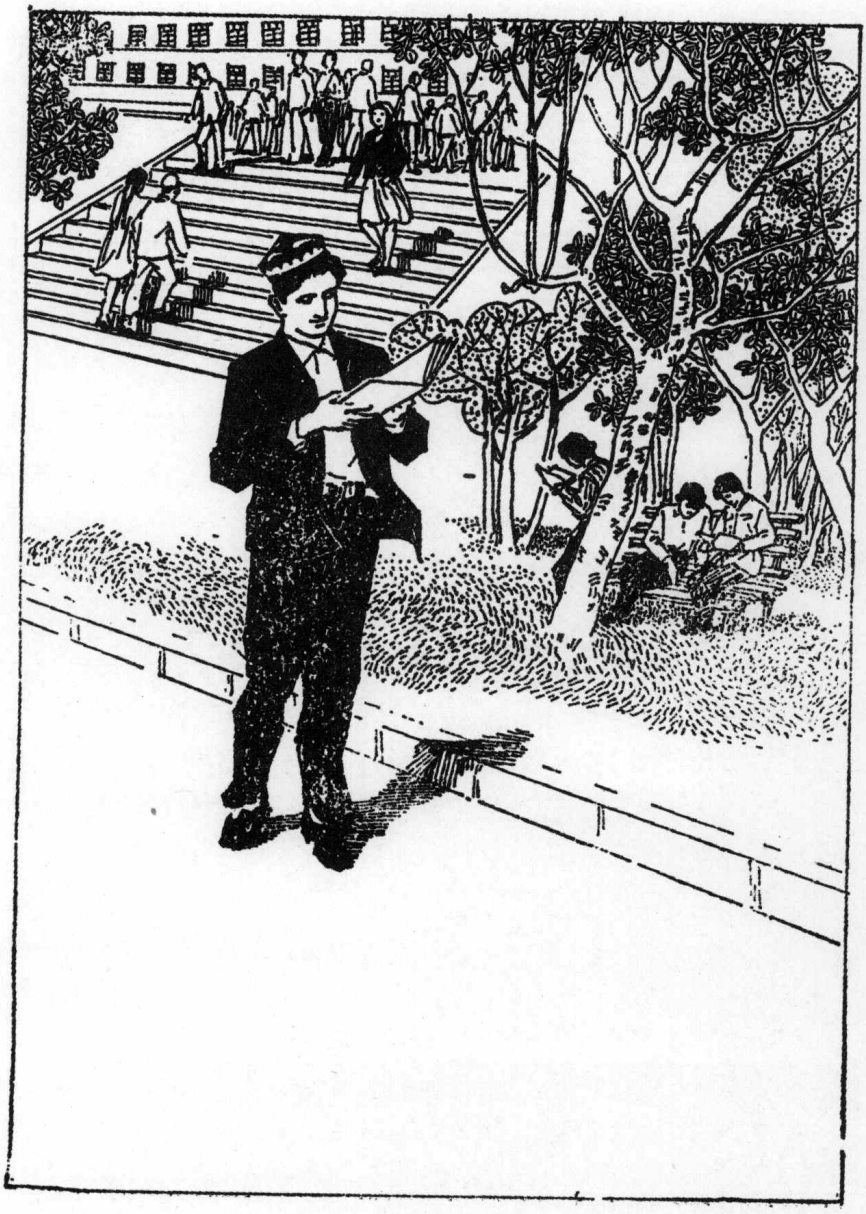

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكى تادرىسى
www.uyghurkitap.com

خەنزۇ تىلىدا خېلىلا ياخشى سۆزلىيەلەيدىغان ، شېئىرلارنى دېكلاماتسىيە قىلالايدىغان بولۇپ قالدىم ، گېزىت تۈرمىق رومانىنىمۇ ئوقۇيالايمەن . «ئائىلە»نى باشلىۋەتكىنىمگە ئېككى ھەپتە بولۇپ قالدى . كىتابتا ئۇچرىغان ناتونۇش سۆزلەر يىلەن تەبىئەت تەسۋىرى ، ھېكىمەتلىك سۆزلەر ، خەنزۇچە ماقال - ئىدىئوملارغا ئايرىم - ئايرىم دەپتەرلەرنى تۈتتۈم ، ئۇلارنى زېرىكمەي ، زېھنىڭ قىلىپ يېزىپ چىقتىمەن . ۋاقىتتىنمۇ ياخشى تەقسىم قىلىۋالدىم ، خەنزۇچە ئۆگىنىش يىلەن بىللە يازما ئەدەبىي بايلىقلارنىمۇ ئوقۇماقتىمەن . ساۋۇتوفنىڭ پىكرى بويىچە ، مەن ئەدەبىي بايلىقلارنى ئوقۇشنى موللا بىلالدىن باشلىدىم . بىزنىڭ كافېدرانىڭ ماتېرىيال بۆلۈمى ئۆزبېكچە «موللا بىلال شېئىرلىرىنىڭ توپلىمى»نى ئالدۇردى . مەن بۇ كىتابنى ئۆگىنىش ماتېرىيالى قىلدىم . ئۆزۈمچە ساۋۇتوف ئۆزى تۈزۈپ چىققان «چاغاتاي تىلى ئاتالغۇلىرىغا ئىزاھات» نامىلىق كىتابنىڭ قولىيازمىسىدىن پايدىلىنىۋاتىمەن (بۇ كىتاب نەشر قىلىنمىغان) ، «نۇزۇگۇم» يىلەن «غەزەلىيات»نى تۈگەتتىم . «چاغموزا يۈسۈپخان»نى ئەمدى باشلايمەن . يازما ئەدەبىياتىمىزنى ئۆگەنگەندىن سىرت ، ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ، پەلسەپە ئۆگىنىشكىمۇ مەخسۇس ۋاقىت ئاجراتتىم . بۇ يىلىملەردىن تۈتقان خاتىرەمنىڭ بارغانچە قېلىنلاشماقتا...

دۇەن جياۋشۇ[1] بۈگۈن مېنى ماختىدى :

— ئەمدى خەنزۇ تىلى بىلەن پىكىر قىلىشنى مەشىق قىلىڭ ، شۇ چاغدا تىل ئۆتكىلىدىن تېزرەك ئۆتەلەيسىز . «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى توغرىسىدا» قىسقىچە ماقالە يېزىپ چىقىڭ ، ئۇيغۇرچە يېزىۋېلىپ تەرجىمە قىلىشىڭىز ھېساب ئەمەس ، بىۋاستە خەنزۇ تىلىدا يېزىڭ . لېكىنمۇ تىل ئۆگىنىشتە دائىم باشقا مىللەت تىلى

---

① جياۋشۇ — پروفېسسور .

www.uyghurkitap.com

بىلەن ماقالە يېزىشنى ئەڭ ياخشى مەشىق دەپ قارىغان.

مەن ماقالە يېزىشقا ئەمدىلا ئولتۇرۇۋىدىم، پوچتىكەش خەت-لەرنى ئەكېلىپ ئۈستەلگە قويدى: ھاشىر، تاشپولات، قۇرماش، ئوسمان، ساۋۇتوفلارنىڭ خېتى كۆزۈمگە چۈشتى...

— ئۇچ ئاي بولدى! — دېدى پوچتىكەش، — سىز خەت ئالمىغىلى. خەتلىرىڭىزنى يىغىپ قويغانتىم.

مەن ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتتىم — دە، ئالدىراپ ھاشىرنىڭ خېتىنى ئاچتىم...

«سالام، ئىلا...

ئېكسكۇرسىيىگە مېڭىشتىن بۇرۇن يازغان خېتىڭنى تاپ-شۇرۇۋېلىپ ھەيران قالدىم. سەن ھازىر ھەقىقىي «تالىپ» بولۇپ قاپسەن، خېتىڭ گويا باشقا بىرىنىڭ نامىدىن يېزىلغان-دەك تەسىر قىلدى. خېتىڭدە قىلچىمۇ سىياسىي ئىنتىلىش يوق، ساپلا ئەھمەد يۈكنەكى، ئەۋائى، زەلىلى، نىزارىلار بىلەن تولۇپ كېتىپتۇ. تېخى ماڭا مال زاكاز قىلىپ، «دە-ۋان»لار ئۈچرىسا، قانچە قىممەت بولسىمۇ ئېلىپ ئەۋەت دېگىنىڭگە ئۆلمەيمەنمۇ؟ «گوگۇلغا خەت»نى يادلاپ ياخشى قىپتىكەنمىز، ماڭا بىلىنىسكىينىڭ بىرلا سۆزىنى قولـلـ-نىپ قويـاي: «سېنى لەنجۇدىكى خۇدايىڭ ئۆزى كەچۈر-سۇن»... بىلەمسەن، ھازىر پۈتۈن جۇڭگولۇق نېمىلەر توغرى-سىدا سۆزلەۋاتىدۇ: خەلق گۇڭشېسى، سەكرەپ ئىلگىرى-لەش، پولات تاۋلاش، جۇڭگو تارىخىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىشلار... ساۋۇتوفنىڭ ھېلىقى ئاشخانىدا ئېيتقان سۆزلىرى-نىڭ مەنىسىگە ئەمدى چۈشەندىم. ئاڭلىغانسەن، ئۇ قانچىلىك خەتەرلىك ئادەم ئىكەن؟ ئۇنتۇما، سەن ياشلار ئىنتىپاقى كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بولغان، پارتىيىنىڭ زاپاس ئارمىيە-

سى ، بولتۇردىن بېرىقى سىياسىي ھەرىكەت سېپىگىدىكى ئەسكى ياسىي ئىتتىپاقلىشىنى ئۆستۈرۈشنىڭ ئورنىغا ، توڭۇنلىتىۋەتكەنىگە ھەيرانمەن . بۇنىڭدىن كېيىن رازىيە توغرىسىدا ماڭا ھېچنېمە يازما . ئاڭلىغانسەن ، ئۆمەر ئەپەندى «ئوڭچى» بولۇپ چىقىپتۇ . ساڭا بىرلا خۇش خەۋەرنى يازدىمەن . مەن پارتىيىگە كىردىم ، ئەمدى مەن پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى كومپارتىيىزم ئىشلىرىغا بېغىشلىغان پارتىيىنىڭ بىر ئەزاسىمەن ... »

مەن ھەم خۇشال ، ھەم ھەيران بولدۇم . خۇشال بولغىنىم ، ھاشىر پارتىيە ئەزاسى بوپتۇ . بىز ئونىنچى سىنىپنى پۈتتۈرگۈچە مانا مۇشۇ ئىشنى ھاياتىمىزدىكى ئەڭ زور ئىشلارنىڭ بىرى دەپ قارىغان ۋە «گۈزەل غايە» ئۈستىدە سۆزلىگەندە ، «پارتىيە ئەزاسى بولۇش»نى ئەڭ زوق بىلەن سۆزلەشكەن . بىز يىلغا بارمايلا ، بۇ «غايە»نى بىرىنچى بولۇپ ھاشىر ئىشقا ئاشۇرۇپتۇ . مەن بۇنىڭغا ئىچ - ئىچىمدىن خۇشال بولدۇم ، لېكىن خۇشاللىقىمنى ھەيرانلىق ۋە تېڭىرقاش بېسىپ كەتتى . ساۋۇتوفنىڭ «ھېلىقى ئاشخاندا ئېيتقان سۆزلىرى» ، «خەتەرلىك ئادەمكەن» ، «رازىيە توغرىسىدا ماڭا ھېچنېمە يازما» ، «ئۆمەر ئەپەندى «ئوڭچى» بولۇپ چىقىپتۇ» ... ساۋۇتوف ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى ، ئۇيغۇر تارىخى ، دۇنيا ئەدەبىياتى توغرىسىدا سۆزلىدىغۇ ، بۇ سۆزلەرنى بىر ئىلىم ئەھلى ئەلۋەتتە سۆزلىشى لازىمغۇ ؟ ياكى مەن زادىلا ئۇنىمىغان رازىيەتتىن ئارقىدا قېلىپ ، بۇ تارىخ توغرىسىدىكى سۆزلەرنىڭ كەينىدە يوشۇرۇن مەنە بارلىقىنى سېزەلمەيۋاتىمەنمۇ ؟ مەن كۆڭلۈمدە ، رازىيەنىڭ ئوتلۇق مۇھەببىتى توغرىسىدا قىسقىلا قىلىپ خەت يازدىم ، ھاشىر ھاياجان بىلەن جاۋاب يازدۇ ، ئۇنىڭ ئويلىغان ئەمەسمىدىم . «خەت يازما ، سەۋەبى ، دادىسى ئوڭچى بولۇپ چىقىپتۇ» دېگەن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىگى تاللىرسى

سۆزنى مېنىڭ سالماقلىق ئەقىللىق چۆچەك قىزغىن دوستۇم ھاشىر يازدۇ دەپ، ئويلىمىغانىدىمغۇ! رازىيەنىڭ ساپ ئامۇھەببىتى ئادىسى ئىنسانىڭ ئوخشىچە بولۇپ قېلىشى بىلەن «جىنايەت» كەبى ئۆزگىرىپ قالغانمىدۇ ـ ھەي؟...

مەن ئۆمەر ئەپەندى بىلەن رازىيەنىڭ ئولاردىن نەپرەتلىنىۋاتقان دوستۇم ھاشىر توغرىسىدا ئۇزاق ئويلاندىم. مېنىڭ بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر سىردىشىدىغان دوستۇم «ئىككى گەۋدە، بىر يۈرەك» دېيىشىدىغان ئادەملىرىم ۋە قاراشلىرىمغا نەپرەت بىلەن قارىماقتا. مەن خاتا قىلىۋاتامدىمۇ؟ پاكى ھاشىرمۇ؟...

مەن ساۋۇتوفنىڭ خېتىنى ئاچتىم.

«ئىنىم ئەلا، ئىشىنىمەن، سىز مەندىن نەپرەتلەنمەيسىز. مەن بۇلتۇرقى يىلنىڭ ئاخىرىدىن باشلاپ پولات زاۋۇتىغا ئەمگەككە چۈشۈرۈلدۈم. تارىخ تەتقىقاتى سىياسىي ئىشلىرىمغا بىلەن بولۇۋاتقان ئىش، دېيىلسە، بەلكىم سىزمۇ ئىشەنمەسسىز. ئاخىر، بىر پارچە ئۇستىخاننىكمۇ تارىخى بولىدىغۇ. بىزنىڭ مىللىتىمىزنىڭ ئەدەبىياتىمىزنىڭ نېمىشقا تارىخى بولمايدىكەن؟ تارىخى بولىدىكەن، بۇ توغرۇلۇق نېمىشقا ئىزدىنىشكە، گەپ قىلىشقا بولمايدىكەن؟ مەن كوممۇنىستىك پارتىيىگە ئىشىنىمەن، پارتىيىمىز ـ ئادىل، ھەققانىي پارتىيە. مۇنۇ ۋاقىتلىق ئوقۇشماسلىق ئاخىر تۈزۈلىدۇ. يېزىنى قارا بوياق بىلەن بوياپ ئاچقىپ ئور ـ ئورغا سالغوچى ئاخىر ئاشكارىلىنىدۇ ۋە ھالاك بولىدۇ. قوليازمىلىرىمنى، قىسمەن كىتابلىرىمنى سىزگە ئەۋەتتىم. ساقلاپ قويۇڭ. ئاۋادا ئۆلۈپ كەتسەم، سىزگە مېنىڭدىن قالغان قىممەتلىك سوۋغا بولار، ئۆلمەي قالسام، قوچاقلىشىپ كۆرۈشەرلىمىز. ئىقتە-

سادتىن قىينالدىم ، ناۋادا ھالىڭدا ياخشى بولسا ، موخورکا پۇلى ئەۋەتىپ تۇرارسىز...»

قوللىرىم غالىلداپ تىترىدى ، كۆزلىرىم تۇمانلاشتى ، يادىمغا مېنى تەقسىم قىلغۇچى كادىرنىڭ : «بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ساۋۇتوف تېخى تۇرمىگە كىرىشى مۇمكىن» دېگەن سۆزى كەلدى . ساۋۇتوف-نىڭ يېنى ئەللىككە قاراپ كېتىۋاتىدۇ ، تېخىچە ئۆيلەنمىدى . نە ئۆي ، نە شەخسىي ھالاۋەت بىلەن ھېسابلاشماستىن ، خەلقىمىزنىڭ كەلگۈسى ، مەدەنىيىتى توغرۇلۇقلا ئويلايدۇ ، پۈتۈن ھاياتىنى ئەدەبىيات ۋە تارىخ تەتقىقاتىغا بېغىشلىغان بىر ئادەم نېمىشقا قەدىرلەن-مەيدۇ ، مۇنۇ رەقىپتەك ھەم دېسلا كېيىم ، تاماق ، قىز ، ئويۇن - كۈلكە ، مەنسەپ - ئاتاق توغرىسىدىلا ئويلايدىغان ئادەملەر قەدىرلىنىدۇ - ھە ؟ مېنىڭ ھاياتىمدا ، دۇنيانى تونۇشۇمدا ئۆزگە-رىش بولۇۋاتامدۇ ياكى شارائىتتا ، ئادەملەرنىڭ ئېڭىدا ئۆزگىرىش بولۇۋاتامدۇ ؟

مەن تۇرغۇن ئويلاندىم ، قالغان خەتلەرنى يۇزەلا ئوقۇپ چىق-تىم . ئوسمان زۇلخۇمار بىلەن ئاخىر چىقىشىپ قاپتۇ . ئۇ ھازىر ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىش ئۈستىدە ئىزدىنىۋېتىپتۇ . تاشپولات كېچىك ئاپىسىنىڭ قىزىنى كېلەر يىلى ئېلىپ كەلگۈدەك ، ئۇ ھازىر ھە دەپ پۇل يىغىۋېتىپتۇ . قۇرماش گۈلزار ئىسىملىك بىر ئۇيغۇر قىز بىلەن يۇرۇۋېتىپتۇ . ئوسماننىڭ پىيزىشچە ، نامەت ھازىر ئو-قۇنقۇچىلىقنى تاشلاپ قويۇپ ، مەكتەپنىڭ خوجلىقى ئىشى بىلەن بولۇۋېتىپتۇ . يېقىندا بىر سودىگەر ئايال بىلەن توي قىلىۋاپتۇ ، ئايالنىڭ يېنى نامەتتىن ئون ياش چوڭ ئىكەن...

دوستلىرىم ئۆزگەرمەكتە . ھايات ئۆزگەرمەكتە . بىز مەكتەپ-تىن يېڭى چىققاندا «غايە» بىلەن دوست ئىدۇق . ھازىر مېنىڭ دوستلىرىم بۇ توغرىسىدا ئاز سۆزلەيدىغان بولۇپ قالدى . خىيالدىن

ئەمەلىيەتكە كۆچمىگەن يالغۇز مەنلا ئوخشايمەن . مەن قۇرۇق خىيال ھېسابىغا گۇزەلئايدىن ، كۆرۈشكە تېگىشلىك راھەت ـ پاراغەت تىن قۇرۇق قېلىۋاتىمەنمۇ ؟ دوستلىرىم قىزلار بىلەن تېپىشقانلىرى قېنى چوڭ خۇش خەۋەر ، ھاياتىدىكى چوڭ ئۆزگىرىش قىلىپ بېرىشىۋاتىدۇ . مەن نېمىشقا بۇ ھايات ئىنئام قىلىۋاتقان خۇشاللىق تىن بەھرىمەن بولالمايمەن ؟ ماڭا ھېچ توسقۇنلۇق ۋە قارشىلىق يوققۇ...

بىردىنلا يادىمغا رازىيە كەلدى . ئۇنىڭ خېتىدىكى ئوتلۇق سۆزلەر قۇلقىم يېنىدىلا جاراڭلىدى . مەن ھاشىر ئۇچۇن ، ئۇنىڭ رازىيەگە قىلىۋاتقان قوپاللىقى ۋە خەتلىرىدىكى رەسمىيەتچىلىكى ئۇچۇن قىزاردىم . رازىيەنىڭ نازۇك سىرلىرىنى ھاشىرغا ئېشىنىپ ئېيتقانلىقىم ، شۇنچە نازۇك ئىشقا ھاشىرنىڭ سوغۇق مۇئامىلە قىلىشى ، بۇنىڭ بىلەن قىزنىڭ خورلىنىشى... كەچۇرگۇسىز گۇناھتەك بىلىنىشكە باشلىدى .

مەن مەقسەتسىزلا لۇڭۇپيشەن تېغىنىڭ ئەگرى يوللىرى بىلەن شىپاڭغا قاراپ يۇقىرى كۆتۇرۇلدۇم . پۇتۇن يول بويى ئۆزۈم جاۋاب بېرەلمەيدىغان سوئاللارنى ئويلاپ ماڭدىم . چۇشتىن بۇرۇنقى ۋاقىتىم باش ـ ئۇچى يوق خىياللار بىلەن شىپاڭدا ئۆتتى .

چۇشلۇك ئۇيقۇدىن كېيىنلا غەشلىكتىن قۇتۇلالمىدىم . خەنزۇ تىلىدا ماقالە يېزىش ئۇچۇن مەكتەپ قىرائەتخانىسىغا باردىم . مەن ژۇرنال كۆرۈۋاتاتتىم ، ژۇرنىلىم بىردىنلا يېپىلىپ كەتتى . بۇ قوپال چاقچاققا تېرىكىپ ، بېشىمنى ئىتتىك كۆتۇرۇپ قارىسام ، بىر جۇپ قىز كۇلۇپ تۇرۇپتۇ . قىزلار چاچلىرىنى بۇدۇر قىلدۇرغان ، سۇس يېشىل رەختتىن پار قىلىپ شىم ـ پىلاتى كىيىشكەن ، ئۇلاردىن گۇپۇلدەپ خۇشبۇي ئەتىر پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى . بۇلار مەن يېرىم يىلغا يېقىن كۆرۈشمىگەن ئادىلە بىلەن گۇزەلئاي ئىدى .

— ھەرقانچە ئالدىراش بولسىڭىزمۇ ، بىزگە بىر سائەت ۋاقىت-

كۆزنى سەرپ قىلىسىز ، — دېدى ئادىلە كۈلۈپ تۇرۇپ ، — بىز پاراڭلاشمىغىلى يېرىم يىل بوپتۇ . قاراڭە ، يېرىم يىل ئىچىدە بىز قانداق ئۆزگەردۇق : سىز كۆسەيدەك قاردىاپ كېتىپسىز ، مەن بەش قېتىم ئاغرىپ ساقايدىم . گۈزەلچۇ ؟ بىچارە دوستۇم ئورۇقلاپ يىكتەك بولۇپ قالدى ، گەپمۇ قىلمايدۇ ، ناخشىمۇ ئېيتمايدۇ ، كەچ كىرگۈچە رومانلا ئوقۇيدۇ . ئاتىمىش ياشلىق مومايدەك كالۋ يوغۇزدىن تۇرمايدىغان بولۇپ قالدۇق . نېمانچە ئۆزىڭىزنى قاچۇرىسىز ؟ بىز سىزنى شۇنچىلىك قاتتىق رەنجىتىتۇقمۇ ؟ دوختۇرخانىدا ياتقىنىمنى رەقىپكام سىزگە ئېيتمىدىمۇ ، يوقلاپ قويايمۇ دېمىدىڭىزا ؟...

مەن جاۋاب بېرىش ئورنىغا گۈزەلئايغا قاردىم . قىز ماڭا لاپ قىلىپ نەزەر تاشلىدى ـ دە ، قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى . قىز راستىنلا ئورۇقلىغان ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ ، يۈزى كىچىكىلەپ ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كەتكەنىدى . يېرىم يىلدىن بېرى بىر كۈنمۇ خىيالىمدىن كەتمىگەن مۇنۇ چىرايغا قانداقمۇ تىكىلمەي تۇرالايمەن ؟ بىرلا تىكىلىش بىلەن ۋۇجۇدۇمنى يەنە قىزغىن بىر ئىنتىلىش ، كۈچلۈك ھارارەت چۈلغىۋالدى . مەن مانا شۇ چاغدىلا بۇ قىزنى ئۇنتۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ، مۇھەببەت ھېسسىنى سۇنئىي يول بىلەن يوقىتىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدىم .

— دېڭىز سۈيىدە يۈيۇنۇپ ، قۇمدا يېتىپ — ... دېدىم قىزلارغا .

— قارا قۇمدا ياتقان ئوخشىمامسىز ؟ شاكىراب ئۆرتىۋەتتىمۇ يا ؟— ئادىلە چاقچاق قىلىشقا باشلىدى .

— بىزدەك ئالىيۇمىن مەجەز يىگىتنى ئۆرتىمەك ئاسان گەپمىكەن ، — مەن ئاستا جاۋاب بەردىم . گۈزەلئاي يەر ئاستىدىن قاراپ قويدى . ئادىلە بۇنداق پەيتنى بوش قويامتىمۇ ؟

— ۋاي ـ ۋۇي ، دەپ كەتكىنىنى تېخى ، ئالىيۇمىن مەجەز

www.uyghurkitap.com

بولامسىز ، ئىز بىر چويۇن ، تازا قارا چويۇن ، شۇنچە ئوتقا قاقلىسا ھەمۇ تەستە قىزىيسىز . گۇزەلئايچۇ ؟ قازاكە ، جۇدەپ كەتكىنىنى ، ھا... ھا... ھا... ۋاي نازۇكلارەي ، سۆزلىشۈپلىكلار...

... بىز جىمجىت كېتىۋاتىمىز . مېنىڭ يالىڭاچ بىلەكلىرىم ئارىلاپ ـ ئارىلاپ قىزنىڭ سىلىق بىلەكلىرىگە تېگىپ كېتىۋۇ . مەن ئۇنىڭغا كۆزا قىرىم ـ بىلەن ـ قاراپ قويىمەن ، قىز خجىملاپ تۇتۇۋالغان قولياغلىقى بىلەن پات ـ پاتلا يۈزىنى سۈرتۈپ قويىدۇ .

— ... سىز رەنجىپ قالدىڭىزمۇ ؟ ... — گۇزەلئاي تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن مېنىڭدىن سورىدى . — بىزدىن ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇپلا يۈرىسىز ؟ ...

بۇ ، جاۋاپ بېرىش قىيىن بىر سوئال ـ ئىدى . راستىنى بىلەن جاۋاب بەرسەم ، ئەلۋەتتە ، قىز بىلەن بۇنىڭدىن كېيىن قىلىنىدىغان مۇناسىۋەت پۈتۈنلەپلا باشقىچە بولۇشى تۇرغان گەپ ، قىزمۇ بۇنى چۈشىنىدۇ . ئۇ مېنىڭدىن مانا مۇشۇ ، راست جاۋابنى كۈتەتتى ، لېكىن مەن مۇجەزىمگە يات بولسىمۇ ، يالغان جاۋاب بېرىشنى لايىق كۆردۈم .

— ئۆزۈمنى قاچۇرمىدىم ، ۋاقىت چىقمىدىم ...

— رەقىپكامنىڭ دېيىشىچە ، سىز دوستلاردىن كۆرە كىتابنى ياخشى كۆرىدىكەنسىز ، راستمۇ ؟

— بۇ ، رەقىپىڭ كۆزقارىشى ، مەن ھەقىقىي دوستلۇقنى قەدىرلەيمەن ...

— بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ھەقىقىي دوستلۇق ئورنىتىلمىدى ـ دە ، لېكىن مەن سىز بىلەن دوست بولۇشنى خالايمەن ...

قىز بۇ گەپنى خۇددى ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك ئاستا ۋە يەرگە قاراپ تۇرۇپ ئېيتتى . مېنىڭ دەرھاللا : «مەنمۇ خالايمەن ، بەلكى دوستلۇقتىنمۇ چوڭراقتىنى خالايمەن ! » دەپ ۋارقىرىغۇم كەلدى ، لېكىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم . خۇددى مۇھەببەت مېنى خاراب قىلـ

دىغاندەك ، مېنىڭ ئارزۇلىرىم ، ئىزدىنىش ۋە ئەمگەكلىرىم مۇشۇ «مۇھەببەت» دېگەن بىرلا سۆزنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتىدىغاندەك بىلىندى - دە ، گەپنى باشقا تېمىغا يۆتكىدىم :

— رادىئودىن سىزنىڭ ناخشىڭىزنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولدۇم ، ئاۋازىڭىز ئەجەب يېقىملىق ، ساپ ئىكەن . گۇزەلئاي ، سىز خالىسىڭىزمۇ ، خالىمىسىڭىزمۇ ، بىز ھازىر دوستقۇ ، سىز بۇنىڭغا ئىشەنمەمسىز ؟

مېنىڭ ھېسسىياتسىز گەپلىرىم قىزنى رەنجىتتى . ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك بىر تىندى - دە ، يىراقلارغا قاراپ ، ئۆزىنىڭ مەغرۇر ، بىپەرۋا ھالىتىنى دەرھال ئەسلىگە كەلتۈردى . مەن ئۇنىڭ رۇھىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشنى بايقىدىم : ئۇ ئۆز سىرىنى بىمەھەل ئېيتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ، ئۆزىنى ئۆزى ئەيىبلىمەكتە ، ئازابلانماقتا ۋە خورلۇق ھېس قىلماقتا ئىدى . مەن ئۇنى بۇ ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇۋالايمەنغۇ ، لېكىن بۇنىڭ ھېسابىغا ئۆزۈمگە ناھايىتى چوڭ ئازاب تېپىۋالىمەن . گەرچە مەن ئۇنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرسەممۇ ، ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىشقا ئاجىزمەن . مەن شۇ تاپتا ئۇنىڭ مېنى مەنىستىمەسلىكىنى ، ماڭا ۋۇجۇددىكى بارلىق تەكەببۇرلۇقى بىلەن مەيۈە ۋە پىسسىم كۆرسىتىشىنى خالايمەن . دېمەك ، مەن ئۇنىڭدىن سەمىمىيلىكنى ئەمەس ، ساختىلىقنى ، ئالدامچىلىقنى تەلەپ قىلىمەن... لېكىن بۇ چاغدا خىيالىمدىن نەۋائىنىڭ مۇنۇ مىسرالىرى ئۆتتى :

سۇبھىدەك ھەردەمدە گەردۇن قويماغاي ئاسارىنى ،
ناگا ئەھلى سىدقى كۆڭلى مېھرىن ئېيشا ئەيلەسە .

(چىن ئاشىقلار ئۆز ئىشقىنى ئىزھار قىلماقچى بولسا ، پەلەك قاچان بولمىسۇن ، ئۇنىڭ سۇبھىدەك ئوچۇق - ئاشكارا قىلىپ

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

تاشلايدۇ) .

مانا شۇ تاپتا ، ھەر ئىككىلا كۆڭۈلدە بىر ئازرۇ ئوت بولۇپ يانماقتا . ئۇلارنىڭ بەدىنى ماگنىتتەك بىر - بىرىنى تارتىشىدۇ . ئۇلارنىڭ ئەڭ شېرىن ، لەززەتلىك ياشلىق تۇيغۇلىرى بىر - بىرىگە سۇبھىدەك ئوچۇق - ئاشكارا ، لېكىن قىزدىكى ئىپپەت - نومۇس ، ئىنسانىي غۇرۇر ؛ يىگىتتىكى دۇنيادا مۇھەببەتتىنمۇ لەززەتلىك نەرسە بار ، ئۇ ، غايە يولىدا ئىزدىنىش ، مۇھەببەت بۇ ئىزدىنىشكە توسالغۇ بولىدىغان نەرسە بولغاچقا ، مەن ئۇنى ئۆزۈمدىن نېرىگە ھەيدەيمەن دەيدىغان سۆزنىي ئېيتقاد ، بۇ مۇناسىپ بەدەللەرنى بىر - بىرىدىن يىراقلاشتۇرماقتا . ئۇلارنىڭ يۈرىكىدىكى ساپ نەرسىلەرنى يالغان نەرسىلەر بىلەن ئالماشتۇرماقتا... مەن مانا يۇلارنى بىلىمەن ، لېكىن مېنىڭمۇ ساختىلىق قىلماسلىققا ئامالىم يوق...

شۇنداق قىلىپ ، ئون مىنۇتلۇق ھودۇقۇشتىن ، ھاياجاندىن كېيىن ، بىز بىر - بىرىگە قارىمايدىغان ، ھەتتا بىر - بىرىگە دۇشمەنلەك قارىشىدىغان ئىككى ئادەمگە ئايلىنىپ قالدۇق .

— مەن بېيجىڭغا ئوقۇشقا بارىدىغان بولدۇم ، — دېدى گۈزەل ئاي سوغۇق ئاۋاز بىلەن ، — سىز بىلەن خوشلىشىپ قويماي دېۋىدىم .

— راھىمەت سىزگە ، قاچان ماڭىسىز ؟

— بۈگۈن ، كەچلىك پويىز بىلەن .

— مەن ئۇزاتقىلى بارىمەن .

— راھىتىكام بىلەن ئادىلە بارسا بولىدى ، سىز ئاۋارە بولمىسىڭىزمۇ بولىدۇ .

بىز يەنە جىم بولۇپ قېلىشتۇق...

... شۇنىڭدىن كېيىن گۈزەلئاي بىلەن يەنە خىيالىمدا مۇڭداشىدىغان بولۇپ قالدىم ، ھامان ئۇنىڭ گۈزەل چىرايى كۆز ئالدىمدا

دىن كەتمەيتتى . مەن ئادەملەر بىلەن ئۇچرىشىشنى خالىمايتتىم . رەقىپ پات ـ پات كىرەتتى ، ھە دېسىلا گۈزەلئاي توغرىسىدىلا سۆزلەيتتى ، مەن قاتتىق تېرىكەتتىم . بىر كۈنى ئۇنىڭغا :

— مەقسىتىڭ ھەل بولدى . مەن ئۇ قىزنى ھازىرغىچە ساقلاپ كەلدىم . ئۇ ھېلىقى چۆچەكلىك يىگىت بىلەن يۈرمىدىغۇ ، ئەمدى مېنى ئاۋارە قىلما ، مېنى تولا ئويۇن ـ تاماشىغا تارتما ، ئۇچ يىلدىن كېيىن مەن سېنىڭ بىلەن مۇھەببەت توغرىسىدا سۆزلىشىدىغان بولىمەن ! — دېدىم .

— لېكىن ، گۈزەلئاي سېنى ياخشى كۆرىدۇ ، — دېدى ئۇ تاماكىسىنى قاتتىق شوراپ . — پويىز ئىستانسىسىدا مەلۇم بولدى . ئادىلە ئىككىمىز ئۇزىتىپ بارغاندۇق ، ئۇنىڭ كۆزلىرى تىنىمسىز ھالدا بىرىنى ئىزدىدى ، كۆزىنى مۇشۇ ياقتىن ئۇزمىدى . پويىز مېڭىشقا گۇدۇك بەرگەندىن كېيىن ، ئۇ ئادىلەنى قۇچاقلاپ ئۆپكىدەپ يىغلىدى . بىلىپ تۇردۇم ، ئۇ سېنىڭ كەلمىگىنىگە يىغلىدى . بەلكىم يول بويى — بېيجىڭغا بارغۇچە يېشى قۇرۇمىغاندۇ . سەن بەختلىك جۇمۇ ، ئەلا . قىزلارنى بەختسىز قىلغان يىگىتلەر ئۆزىنى بەختلىك ھېسابلىسا بولمۇپرىدۇ !

— ئۇنداق بولسا ، مەن ئەڭ بەختلىك ! — دېدىم ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ ، — سەن نۇرغۇن قىزلارنى بەختسىز قىلىشىڭ مۇمكىن ، باشقىلارنى بەختسىزلىككە ئۇچرىتىشىڭ ئۆزى ئەڭ چوڭ بەختسىزلىك !...

— ئۇنداق بولسا ، سەن بەختسىز ، ئاۋاق...

— ئەمما ، ئۇنىڭ ئورنىنى مۇنۇ كىتابلار بىلەن تولدۇرۇۋالىمەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ ياتقىمغا كەمرەك كەلگىن .

شۇنىڭدىن باشلاپ يالغۇز ياتاقتا ئېغىر ئەمگەك بىلەن ، ئازابتىن ، سېغىنىشتىن ئۆزۈمنى قۇتۇلدۇرماقچى بولدۇم . كىتاب

www.uyghurkitap.com

ئوقۇش ، يېزىش ، كىتابلار توغرىسىدا ئويلاش ، شېئىر يادلاش — ھەر كۈنى توققۇز - ئون سائەت مۇشۇنداق مەشىق ئېلىپ بېرىش مېنى ئاستا - ئاستا قۇرۇق خىيالدىن ئازاد قىلدى . لېكىن ، كوچىغا چىقسام ، تاماق يېسەم خىيالىم بېيجىڭغا — گۈزەلئاينىڭ يېنىغا كېتەتتى . بۇنداق چاغلاردا كلاسسىك شېئىرلاردىن ئىختىيارسىز يادقا ئوقۇيمەن :

يەنە سەنسىزىن مۇنسىم غەم بولۇپتۇر ،
كۆزۈمگە يۇرەك قانى ھەمدەم بولۇپتۇر .
(سەنسىز مېنىڭ ئۇلپىتىم غەم بولدى ،
كۆز ياشلىرىمغا يۇرەك قېنىم ھەمدەم بولدى)
قارايىپ كۆزۈم دەم - بەدەم زار يىغلار ،
ئاڭا شامى ھەجرىڭدە ماتەم بولۇپتۇر .
(كۆزۈم قاراڭغۇلىشىپ ، تىنماي زار يىغلايدۇ ،
ھىجران ئوتۇڭ ئۈنۈڭ ئۈچۈن ماتەم بولدى)
— نەۋائى .

شېئىرلارنى ئوقۇپ ئۆز ھالىمنى سۈرەتلەيمەن ۋە ئۆز - ئۆزۈمگە تەسەللى بېرىمەن . غەمدىن ، ھىجران ئوتىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يەنە قىرائەتخانىغا بارىمەن...

مەن بۇگۈن خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى توغرىسىدىكى ماقالەمنى پۈتتۈرۈپ دۇمن جىياۋشۇغا بەردىم . شۇنىڭدىن كېيىن ئۆز ئىشلىرىمغا شۇنچىلىك بېرىلىپ كەتتىمكى ، دوستلىرىمغا خەت يېزىشقىمۇ ۋاقىت ئاجرىتالمايدىغان بولۇپ قالدىم . خەنزۇ تىلىدا يازغان تۇنجى ماقالەمدىن ئۆزۈمچە رازى بولدۇم . چۈنكى ، مەن بۇ ماقالەمدە ، ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ پەيدا بولۇش ، تەرەققىي قىلىش جەريانىنى ، شۇ ئاساستا يازما ئەدەبىياتنىڭ شەكىللىنىشىنى

خېلى يورۇتۇپ بېرەلىدىم . بۇ ماقالىنى يېزىش ئۈچۈن تولۇق ئۇچ ئاي تەييارلىق قىلغان ، نۇرغۇن قوشاقلارنى ئۇستازلارنىڭ ، بولۇپ- مۇ لى لاۋشىنىڭ ياردىمى بىلەن جەنزۇ تىلىغا ئوڭۇشلۇق تەرجىمە قىلغانىدىم . ئەلۋەتتە ، ئۆزىنىڭ تۇنجى ئەمگەكلىك مېۋىسى ئادەم ئۇ- چۈن تولىمۇ لەززەتلىك تۇيۇلىدۇ . دۇەن جياۋشۇ ئۇقۇپ چىقىپ مۇرەمگە قولىنى قويدى ـ دە ؛

— مۆجىزە ، بىر يىل ئىچىدە مۇشۇ دەرىجىگە يەتمەك راست- تىنلا مۆجىزە . ھازىرقى تىل بىلەن ئېيتقاندا ، بۇمۇ بىز سەكرەپ ئىلگىرىلەش ، سۈنئىي ھەمراھ قويۇپ بەرگەنلىك ، — دېدى .

مەن ئۇنىڭ سەمىمىي ماختاشلىرىنى ئاڭلاپ ، خۇشاللىقتىن كۆز ياشلىرىمنى سۈرتتۈم .

— ئەمدى ئۇيغۇر تىلىدا بىر پارچە ماقالە يېزىڭ ، — دېدى ئۇ مېنى ئىلھاملاندۇرۇپ ، — سادىر پالۋان توغرىسىدا يېزىڭ . سىزنىڭ پىكرىڭىز توغرا ، شۇ چاغدىكى تارىخىي شارائىت بويىچە «ئىلى سۇلتانلىقى»نى تەھلىل قىلىش كېرەك . سىز قورقماي ئۆز كۆزقارىشىڭىزنى قويۇپبېرىڭ . «غازات دەر مۇلكى چىن»نى دەۋر ئارقا كۆرۈنۈشى قىلىشقا بولىدۇ . سىزگە قىيىن چۈشىندىغىنى ، ئۆزىڭىز يازىسىز ، ھەرپلىرىنى ئۆزىڭىز تىزىسىز ، ئاندىن كېيىن بېسىپ تارقىتىمىز…

شۇنىڭدىن كېيىن مەن يېڭى ئىزدىنىشكە كىرىشىپ كەتتىم . بۇگۈن كەچ كىتاب كۆرۈۋېتىپ ئۆزۈمچىلا ھاياجانلاندىم ـ دە ، قولۇمغا قەلەم ئېلىپ ئۇيغۇر تىلىدا شېئىر يازدىم : مىسرالار ، كۇپلېتلار پەيدا بولدى . لېكىن ، تازا ئۇسسىغاندا ئۇنى ئىچسىمۇ ، بۇنى ئىچسىمۇ ئۇسسۇزلۇق قانمىغاندەك بىر خىل سېزىم ھېس قىلدىم . قاياپ تاشقان ھېسسىياتلىرىم مىسرالارغا جايلاشمايۋاتقان- دەك ، ھاياجانلىنىۋاتقىنىم بىلەن شېئىر يېزىۋاتقان ياشقا بىر ئا- دەمدەك ، يۈرىكىمدە قاياۋاتقان ھاياجان مىسرالارغا تىزغاندا تارقاپ

كېتىۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى . مەن جىلە بولۇپ قەلبىمنى قويۇپ قويدۇم ۋە «تاڭ شېئىرلىرى»نى جاڭ لاۋشى ئوگەتكەن بېيجىڭ تەلەپپۇزى بىلەن ئۇنلۇك ئوقۇشقا باشلىدىم .

ئاي نۇرى تالانى يورۇتقان ، سەككىزىنچى ئاي ئاسمىنى شۇنچىلىك سۈزۈك ۋە كۆڭۈللۈك ئىدى . مەن دېرىزەمنى ئېچىپ قويۇپ ئاستىمدىكى شەھەرگە قارىدىم . سانسىزلىغان يۇلتۇزلار ھەر خىل رەڭلەردە يالت ـ يۇلت قىلاتتى ، خۇاڭخې دەرياسى بىر ئىزدا توختاپ قالغاندەك ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى . شەھەرنىڭ ، تەبىئەتنىڭ بۇ گۈزەل كۆرۈنۈشىنى شېئىرىي پىكىر بىلەن بايان قىلسا ، قانداق جانلىق بولاتتى ـ ھە ؟ مەن نېمىشقا تاڭ شائىرلىرىدەك پىكىرلەرنى ئېيتالمايمەن ـ ھە ؟

مەن ئۇستازلارنىڭ ياردىمى بىلەن تاڭ شېئىرلىرىنى چۈشىنىشكە باشلىغاندىن كېيىن ، ئۆزۈمنىڭ پىكىر ۋە شېئىرىي تەپەككۇرىدا قانچىلىك كەمبەغەل ئىكەنلىكىمنى چوڭقۇرلاپ بىلىشكە باشلىدىم . ئۆزۈمنىڭ كەمبەغەللىكىمنى بىلگەنسېرى ، مېنىڭ ئۆگىنىش قىزغىنلىقىم ئاشتى . مەن تاڭ شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن ئەللىك نەچچىسىنى يادلاپ بولغانىدىم ، ئەمدى قالغانلىرىنى يادلىۋېلىش ئۈچۈن تىرىشماقتىمەن .

... ھازىرقى ياتقىم ئىككى ئېغىز ، يەنە شۇ لۆكۈپىشەن تېغىنىڭ قاپتىلىدا . ياتقىمنىڭ ئارقا تەرىپى باغ ، نېرىسىدا گۈللۈك ، تۆت تۆۋرۈكلۈك شىپاڭ ۋە فونتان كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ . خىلمۇخىل گۈللەر ، پىشقان ئالما ـ شاپتۇللار مەززىلىك پۇراق چېچىپ تۇرىدۇ . كېچىنىڭ سالقىن تاغ شامىلى بۇ مەززىلىك پۇراقلارنى بۇرنۇمغا پۈرىتىپ ، يۈمشاق قوللىرى بىلەن چاچلىرىمنى سىيپايدۇ . تاغ قۇشلىرى خۇددى مېنى خۇش قىلىش ئۈچۈن ئۈيقۇسىدىن ۋاز كېچىشكەن ، ئۇلار ھەر خىل مۇقامدا تىنىمسىز چۇرۇلدىشىدۇ ، بۇلار تەبىئەتنىڭ سېخىي ، ئارامبەخش مۆجىزاتلىرى

رى بىلەن بىرلىشىۋېلىپ ، لۇڭۇپيشەن تېغىنى ماڭا بۆشۈك قىلىپ بەرگەندەك ۋە مۇشۇ بۆشۈكتە مېنى ئۇخلىتىشقا ھەرىكەت قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ...

ئىشىكىمنى ئېچىپ قويدۇم . مەن قاپتالدا بولغاچقا ، ئۆزۈمنى ئاستىمدىكى بەش قەۋەت بىنانىڭ يېشىل كاھىشلىق دۇمبىسىگە دەسسەپ تۇرغاندەك ھېس قىلىمەن . ئاستىمدىكى شەھەر بولسا بىر خىلدا جىمىرلاپ تۇرىدۇ ، گويا يۇلتۇزلۇق ئاسمان ، ھاۋالىق قاپتال ، ئۇيقۇسىز شەھەر ، سەگەك دەريا ... ئومۇمەن ، تەبىئەتنىڭ ھەممىلا گۈزەللىكى ماڭا مەدەت بېرىۋاتقاندەك ، «ئوقۇ ، ئوغلۇم ! » دەۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ . خەنزۇ تىلىدا شېئىر يادلاۋاتقان مەن . بىلمىگەن خەتلەرنى يوغان قىلىپ يېزىپ چىقىمەن ـ دە ، مەخسۇس قىلىپ ئورنىتىلغان ئىلغۇچلىرىمغا ئىلىپ قويىمەن ، تېگىگە ئاھاڭ بەلگىلىرىنى ئېنىق ۋە توغرا يېزىپ قويۇپ ، قايتا ـ قايتا ئوقۇپ تىلىمنى كۆندۈرىمەن . تىلىم پاخشى كۆنگەندىن كېيىنلا ئىنتوناتسىيە بىلەن شېئىرلارنى ئوقۇيمەن . مەن شېئىر يادلاشقا بېرىلگەندە كۆزلىرىمنى بىر ئېچىپ ، بىر يۇمۇۋېلىشقا ئادەتلەنگەن ، پەقەت ئارىلاپ دەم ئالغانلىرىمدىلا كېچە مەنزىرىسىنىڭ گۈزەل ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمەن .

— ياخشى ، ياخشى !

مەن چۆچۈپ قاريدىم . بوسۇغامدا ئاپئاق چاچلىرىنى كەينىگە قارىتىپ تارىغان ، ئالدى ئوچۇق ئاق كۆڭلەك ، پۇتىغا خەي كىيگەن پىشقەدەم ئادەم كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى .

— شۇي شۇجى ! — دېدىم مەن ھەيران بولۇپ .

— ياخشى ئوقۇدىڭىز ، مەن خېلى بولدى كەلگىلى ، ھېچ قاراي دېمەيسىز ، ياخشى ، ئۆگىنىش روھىڭىز راستىنلا ياخشىكەن . مەن ئاڭلىغان ، لېكىن كۆرمىگەنىدىم ! .

شۇي شۇجى — مەكتەپ پارتىيە كومىتېتىنىڭ شۇجىسى ،

www.uyghurkitap.com

ئۇزۇن يىللىق ، تەجرىبىلىك مائارىپچى ، ئۇ يەنىمۇ بولغان ئازادلىقتىن بۇرۇن ، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا پارتىيەگە كىرگەن ، دۆلىتىمىزنىڭ ئىلىم ـ پەن ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش ـ تا هارماي ـ تالماي ئىشلەۋاتقان رەهبەر ، شۇي شۇجى پۈتۈن مەكتەپتە چوڭ هۆرمەت ۋە ئىناۋەتكە ئىگە . ئۇ ئادەمنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىلىم ـ پەن خادىملىرىنى يېتىشتۇرۇش يولىدا سىڭدۈرگەن ئەجرى كۆپ . كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدا هېكايە بولۇپ يۈرگەن نۇرغۇن تەسىرلىك ئىشلىرىنى ، شۇ قاتاردا مېنى ئورۇنلاشتۇرۇش ، تەربىيىلەش توغرىسىدا بەرگەن يولىورۇق ۋە غەمخورلۇقلىرىنى مەن ئاڭلىغان . شۇي شۇجىنىڭ ياتقىمغا كىرىپ قېلىشىنى مەن ئويلاپمۇ باقمىغانىدىم . شۇي شۇجى مېنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى ، ئاندىن كېسىن مېنىڭ كارىۋىتىمنى تۈتۈپ باقتى .

— ماتراس سالمىدىڭىزمۇ ؟

— ياق ، مەن تېگىمنى قاتتىقراق قىلىپ يېتىشقا ئادەتلەنگەن !

— ياخشى ئادەت ! سوتكىسىغا نەچچە سائەت ئۇخلايسىز ؟ — دەپ سورىدى شۇي شۇجى .

— كېچىسى بەش ـ ئالتە سائەت ، كۈندۈزى بىرەر سائەت .

— ئازلىق قىلىدۇ . كېچىسى يەتتە ـ سەككىز سائەت ، كۈندۈزى ئىككى سائەت ئەتراپىدا ئۇخلىسىڭىز مۇۋاپىق بولىدۇ .

— ۋاقىت يېتىشمەيدۇ ! — دېدىم مەن كۈلۈپ ، — مانا بۇ مېنىڭ ۋاقىت جەدۋىلىم .

شۇي شۇجى مېنىڭ خەنزۇچە يېزىلغان جەدۋىلىمنى سىنچىلاپ قاراپ چىقتى ـ دە ، كۈلۈمسىرەپ :

— بۇ خەتلەرنى ئۆزىڭىز يازدىڭىزمۇ ؟ — دەپ سورىدى .

— هەئە .

شۇجى بوۋاق بالىسىنىڭ بىر يېڭى تاتلىق قىلىقىدىن زوقلا-

غان ئاتىدەك خۇشال بولۇپ سورىدى :

— سىز بىرىلىپ ئۆگەنگىلى نەچچە ۋاقىت بولدى ؟

— بۇلتۇر توققۇزىنچى ئايدىن ھېسابلىنغاندا ، بىر يىل بولۇشقا ئاز قالدى ، — دېدىم خجىل بولۇپ .

— ياق ، — دېدى شۇجى ئېتىراز بىلدۈرۈپ ، — مەن سىزنى بۇلتۇر ئۆكتەبىردىن كېيىن ، يېڭى ئوقۇتقۇچىلارغا بىرىلگەن زىيا-پەتتە كۆرگىنىم ئېسىمدە . ئۇنداقتا ئارانلا ئون ئاي بولدى .

مەن قارشىلىق قىلمىدىم . شۇجىنىڭ مېنىڭ قاچان كەلگىنىم ۋە نېمىلەرنى قىلىپ يۈرگىنىمگە كۆڭۈل بۆلگىنىگە ھەيران قال-دىم . مەكتەپتە ھەر مىللەتتىن مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇتقۇچى ، ئۇچ مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچى بار . پارتكوم شۇجىسى ھەممىلا ئادەم-نىڭ ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلىرىنىمۇ بىلەمدىغاندۇ ـ ھە ؟ ھازىر پۈتۈن مەكتەپ ئۇيقۇدا ، شۇي شۇجى بولسا كادىرلار ھەم ئوقۇغۇ-چىلارنىڭ ئەھۋاللىرى بىلەن تونۇشۇپ يۈرىدۇ . شۇي شۇجى بۇ ئىشلىرى بىلەن نېمىگە يەتمەكچى ؟ ئۇ ئادەم مۇشۇ يول بىلەن يەنىمۇ يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىشنى تەمە قىلارمۇ ؟ ياق ، ئۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىلىم ـ پەن ۋە مەدەنـ-يەت ، سىياسەت كادىرلىرىنى يېتىشتۈرۈش ئۇچۇنلا ئىشلەيدۇ . مەن خۇددى ھەربىر يېڭى خەتنى ئۆزلەشتۈرگىنىمدەك قانچىلىك خۇشال بولغان بولسام ، شۇي شۇجىمۇ بىزنىڭ ئالغا قاراپ باسقان ھەربىر قەدىمىمىزدىن شۇنچىلىك خۇشال بولىدۇ . چۈنكى ، ئۇ بىزنىڭ پارتىيىمىز تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئوڭۇنلاشنى ئۆزىنىڭ مۇ-قەددەس بۇرچى ۋە ھاياتلىقىدىكى خۇشاللىق ، شان ـ شەرەپ دەپ بىلىدۇ !

— قېنى ، سىز تاڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇڭ ! — دېدى شۇي شۇجى كىتابنى قولىغا ئېلىپ ، — مەن كىتابقا قاراپ تۇرای .

مەن بۇ «ئىمتىھان» دىن ياخشى ئۆتۈش ئۈچۈن «تاڭ شائىر-

لىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن ئۇچ يۇز پارچە «نىڭ بىر بېشىدىن يادقا ئوقۇشقا باشلىدىم . مەن ھەربىر شېئىرنى توغرا ئاھاڭ بىلەن ئوقۇغاندا، شۇجى خۇشال بولۇپ ، قوشۇلۇپ ئوقۇپ كېتەتتى ، بەزىدە مېنىڭ مۇرەمگە قولىنى قويۇۋېلىپ خىيال بىلەن شەھەرگە قاراپ تۇرۇپ قالاتتى ، بەزىدە بولسا مېنىڭدىن شېئىرىنىڭ مەزمۇنىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلاتتى . مەن تارتىنماستىن ، ھەربىر سۆزنى ئوقۇشلۇق ۋە توغرا تەلەپپۇزدا ئىزاھلاپ بېرەتتىم . شۇجى مېنىڭ شېئىرلىرىمنى بىر سائەت ئەتراپىدا تىڭشىدى . مەن يادلىغان شېئىرلار تېخى توگىمىگەندى ، ئۇ مېنىڭ مۇرەمگە ئۇرۇپ :

— ئولتۇرۇڭ !— دېدى ۋە ئۆزىمۇ ئولتۇردى .

— سىز بۇرۇن خەنزۇچە بىلەتتىڭىزمۇ ؟

— ياق .

— دېمەك ، ئون ئايدا ساۋاتسىز ھالەتتىن بۇگۈنكى ھالەتكە يېتىپسىز ـ دە !

مەن گەپ قىلمىدىم . شۇي شۇجى ئورنىدىن تۇردى ۋە قوللىرىنى كەينىگە قىلىپ مېڭىپ يۇرۇپ سۆزلىدى :

— بۇ سىناق نەتىجىلىك بولدى . دېمەك ، سىز بىزگە ، پارلامېنتلىك ياشلارنى تاللاپ ئوقۇتۇپ ، تېز پۇرسەت ئىچىدە يارىملىق ئادەملەرنى يېتىشتۇرۇشكە بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەردىڭىز ! بۇ ، پەڭگە يۇرۇش قىلىش ، دۆلىتىمىزنى زامانىۋىلاشتۇرۇش ، قالاقلىق ۋە كەمبەغەللىكتىن تېز قۇتۇلۇش ئۈچۈن پايدىلىنىشقا بولىدىغان بىر قىممەتلىك تەجرىبە . ئەلا ، سىزنىڭ بۇ ئىشىڭىزمۇ بىر سەكرەپ ئىلگىرىلىگەنلىك . ئاڭلىسام ، بەزىلەر مۇشۇ خىل بېرىلىپ ئۆگىنىشنى «ئاق مۇتەخەسسىسلىشىش» يولىغا ماڭغانلىق دەپتۇ ، بۇ توغرا ئەمەس ! مەن بايىتىن ، خېتىنى بىلمەسەممۇ ، سىز ئۆگىنىۋاتقان پەلسەپىۋى ۋە سىياسىي كىتابلارنى كۆردۇم ، خاتىرە

يېزىپسىز ، كىتابلارنىڭ ئىچىگە شۇنچە جىق بەلگىلەرنى قويۇپسىز ، بىرىلىپ ئۆگىنىۋېتىپسىز ، بىزنىڭ ئالىملىرىمىز ، ئىنژېنېر ، يازغۇچى ، دوختۇر ، ئوقۇتقۇچىلىرىمىز ماركسىزم ـ لېنىنىزمنى ئۆگىنىشى لازىم . بۇ ، ئەلۋەتتە كەم بولسا بولمايدىغان بىر ئىلىم . ئۇلار پارتىيە رەھبەرلىكىنى قوبۇل قىلىشى ، سوتسىيالىستىك ۋەتەننى تىنىمسىزنى قىزغىن سۆيۈشى لازىم . بۇ ، ئۇلارنىڭ يۈرەك قېنى بىلەن پۈتىدىغان ئەمگەكلىرىدە كۆرۈلۈشى كېرەك . شۇنىڭ ئۈچۈن ، مەن زىيالىيلىرىمىزنىڭ ئۆز كەسپىنى پۈختا بىلىشىنى ، ئۆز كەسپى بويىچە چوڭ نەتىجە ئۈچۈن ئىنتىلىشىنى ۋەتەننى سۆيگەنلىكنىڭ بىر بەلگىسى دەپ قارايمەن...

كۆڭلۈمدىكى نۇرغۇن گۇمانلار يوقالدى ، نۇرغۇن تۇگۈچىلەر يېشىلدى . دېمەك ، مەن خاتا قىلمىغانمەن . مەن : «ھاشىرنىڭ كۆزقارىشىدا خاتالىق بار ، كاللىسى تولىمۇ قىزىپ كېتىپتۇ» دەپ ئويلىدىم .

مەن پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئالدىدا قىلچە قورۇنمىدىم ، بەلكى ئۇنى ئۆز ئاتامدەك ياخشى كۆرۈپ قالدىم . ئۇنىڭدىن ئىچىمنى تاتىلاپ ئارام بەرمەيدىغان مەسىلىلەرنى سوزاپ ئوقۇۋالماقچى بولدۇم .

— شۇي شۇجى ، مەسىلەن ، بىر ئادەم ئۆزىنىڭ پۈتۈن ھاياتىنى سەرپ قىلىپ تارىخ ۋە ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانسا ، ئۇنداق ئادەم قەدىرلىنىشى لازىمۇ ، جازالىنىشى لازىمۇ ؟ — دەپ سورىدىم . شۇجى كۇلۇپ كەتتى ، ئاپئاق چىچىنى ئالقىنى بىلەن سىلاپ قويۇپ تاپسا يەلەن كىارىۋات ئارىسىدا بىردەمچە قېتىم ماڭدى ـ دە ، سورىدى :

— مەسىلەن ، كىمنى دېمەكچىسىز ؟

مەن ساۋۇتوفنىڭ ئەھۋالى ۋە تارىخى توغرىسىدا بىلگەنلىرىمىنى سۆزلەپ بەردىم . شۇي شۇجى مېنىڭ ئۇدۇلۇمغا كېلىپ

www.uyghurkitap.com

ئولتۇردى .

— ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى ، مەدەنىيىتى توغرىسىدا ئاز — تولا بىلىمەن ، — دېدى ۋە ئۇ ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن ، — مەسىلەن ، مىلادىيىدىن بۇرۇنقى 72 — ، 85 — ، 88 — يىللىرى دىڭلىڭلار (ئۇيغۇرلار) ئوخشاش ، ئۇسۇڭلار بىلەن بىرلىشىپ ، ھونلارنىڭ ئەسكەرلىرىدىن نەچچە تومەننى يوقاتقانلىقى ، ھونلارنىڭ يۇ ھوجۇم-لاردىن قورقۇپ ئورخۇن دەرياسىنىڭ غەربىگە يۆتكەلگەنلىكى ، ئو-نىنچى ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا قارخانىيلار پادىشاھى بۇغراخاننىڭ بۇخارا شەھىرىنى ئىگىلەپ ، قەشقەر شەھىرىنى ئىككىنچى پايتەخت قىلغانلىقى ، 964 — ، 965 — يىللىرى ئۇيغۇرلار سۇڭ سۇلالىسىگە نۇرغۇن ئات ، ئېگەر ، ماتا — چەكمەن ، كالا قۇيرۇقى ، تېرە ماللار ، يۇڭ سېتىپ بەرگەنلىكى ، 11 — ئەسىرنىڭ بېشىدا قاراخا-نىيلار خانى يۈسۈپ قەدىرخاننىڭ چىرىيىگە ھوجۇم قىلغانلىقى ، چىگگىزخاننىڭ شىنجاڭنى بېسىۋېلىشى ، ھەتتا 1370 — يىللىرى تۆمۈرنىڭ بەلخ شەھىرىنى پايتەخت قىلغانلىقى[1] ... مانا مۇشۇنداق يىلنامىلەرنى ئانچە — مۇنچە بىلىمەن ، لېكىن ئەدەبىيات تارىخى توغرىسىدا ماتېرىيال كۆرمىدىم ، ئۆگەنمەكچىمەن . سىز ماڭا ئۇي-غۇر ئەدەبىياتى تارىخىغا دائىر قىسقىچە بىر ماتېرىيال بېرىپ بېرىڭ ، مەن كۆرۈپ چىقاي . تەنقىداتچىلارنى قەدىرلەش لازىم . قەدىرلەشلا كۇپايە قىلمايدۇ ، تەربىيىلەش ، ئۆستۇرۇش ، ئۇلارغا مەدەت بېرىش لازىم . مانا بۇ ، بىزنىڭ ۋەتىنىمىزنىڭ مەدەنىيىتى خەزىنىسىنى بېيىتىشتا قىلىشقا تېگىشلىك بىر مۇھىم ئىشىمىز .

مەن شۇي شۇجىغا ئەدەبىيات تارىخىمىزنى قىسقىچە تونۇشتۇر-دۇم . شۇجى ياتاقتىن چىقىدىغان چاغدا ، مېنىڭ قوللىرىمنى چىڭ

---

① قېنى جاشىن قاتارلىقلار تۈزگەن «ئۇيغۇر تارىخىغا دائىر ماتېرىياللار توپلىمى» ، خەلق نەشرى ، 163 — بېتىنىڭ جەدۋەلگە قارالسۇن .

قىنسىپ خوشلاشتى...

مەن گەتسىلار ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ قىسقىچە كاتالوگىنى تۈزدۇم. ئىسلام دىنى كىرىشتىن بۇرۇنقى ئەدەبىيات توغرىسىدا، مەسىلەن، ئابىدىلەر، ئالتۇن يارۇق، ئوغۇزنامە قاتارلىقلار، ئۇستىدە دوكلات قىسقىچە مەلۇمات يازدى. مەن قاراخانىيلار دەۋرىدىن تارتىپ مولا بىلال، مولا شاكىرلارغىچە بولغان ئەدىبلىرىمىز ئۇستىدە بىلگىنىمچە يېزىپ چىقتىم. ئەلۋەتتە، مېنىڭ يېزىپ چىقالىشىمدا ساۋۇتوف ئەۋەتكەن كىتابلار ئىچىدىكى قولىيازمىلار يېتەكچىلىك قىلدى.

ئارىدىن ئون كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ما جۇرىن مېنىڭ بېيجىڭغا — قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى تارىخىدىن بىلىم ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئوقۇشقا بارىدىغانلىقىمنى ئۇقتۇردى.

3

يولنىڭ ئىككى قاسىتىدا ھەر خىل مىللىي كۈيىملەرنى كەيىپ، ناخشا ـ ئۇسسۇل، سازلار بىلەن تۇرۇۋاتقىنىمىزغا ئىككى سائەتتەك بولدى. ھېچكىم بۇ تۇرۇشتىن ۋە كۈنىنىڭ تەپتىدىن نالە قىلمايدۇ. تەرلىگەن ئادەملەر مەكتەپ قورۇسىنىڭ دەرۋازىسى تەرەپكە كۆز ئۈزمەستىن قاراپ تۇرىدۇ. بىرگە بىرلا ئىش ئېنىق: مەركەزدىن مۇھىم رەھبەرلەردىن بىرى كەلگەن. بىز ئاشۇ رەھبەرنى كۈتۈۋېلىشقا تۇرۇۋاتىمىز. باشقىلار ناخشا ئېيتىۋاتىدۇ. مەن بولسام ئۆز ـ ئۆزۈم بىلەن سۆزلىشىۋاتىمەن: «ئەلا، مانا دۆلەت رەھبەرلىرىنى كۆرىدىغان بولدۇڭ، سەن كۆزلىگەن مەقسەتلىرىڭگە قەدەممۇقەدەم يېقىنلىشىۋاتىسەن. ئارانلا ئوتتىچى سىنىپنى تۈگەتكەن بولساڭمۇ، ئۆزۈڭنى ھەركىم بىلەن سېلىشتۇرۇشتىن يانمايدىغان مەغرۇر يىگىت ئىدىڭ، خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىش

www.uyghurkitap.com

نىسپ جۇڭگو ۋە چەت ئەل كىتابلىرىنى ئوقۇيالايدىغان بولدۇق. ئوقۇغىنىڭنى چۈشىنەلەيدىغان بولغاندىن كېيىن، ئۆزۈڭنىڭ نەقەدەر بىلىمسىز ئىكەنلىكىڭنى بىلدىڭ! سەن ھازىر بىلىملىك بولۇش كويىدا تىرىشۋاتىسەن. سەن قاپقارا پاچاقلىرىڭنى ئەتىيازنىڭ سېرىق شامىلىدىن قوغداش ئۈچۈن، چىغ ۋە تېۋىلغا دالدىلىرىدىن پاتاق ئىزدەيدىغان قويچى ئىدىڭ، شۇ چاغلاردا مۇپەتتىش كەپتۇ دېسە، ئوقۇمۇشلۇق ئادەمنىڭ مىڭگەن ئېتى قانداق بولىدىكىن، ئېتىنى بولسىمۇ. كۆرۈۋالاي دەپ، باغ ئارىلاپ، شورا ئاتلاپ، سۇڭگۈچىلەردىن شۇڭغۇپ ئۆتۈپ، ئۆگزە ياكى سوكال تاملارنىڭ كەينىدىن مارايدىغان، جۇل - جۇل كىيىملىك پېتىمەك ئىدىڭ. مانا بۈگۈن داھىيلارنى كۆرىدىغان بولدۇڭ... سەن ئەلا...».

مېنىڭ خىيالىم ئۆزۈلۈپ قالدى، پارتكوم ئىشخانىسىنىڭ جۇرنى بىزگە: «باش قوماندان جۇدې كېلىدۇ، قىزغىن قارشى ئالايلى!» دەپ ۋارقىرىدى. بىز شوئار توۋلاشقا باشلىدۇق. مەن ھاياجان بىلەن باش قوماندان كېلىۋاتقان ياققا قاراپ تەلپۈندۈم. مانا، باش قوماندان كۆرۈندى. مېنىڭ قەلبىم. مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىن پۈتۈنلەيلا باشقىچە بىر ئادەم كەلمەكتە ئىدى. مەن ئۆز خىيالىمدا باش قوماندان جۇدېنى سۈرىتىدىكىدەك ئالىي ئۇنۋانلىرى، مارشاللىق كىيىملىرى بىلەن كېلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ كېلىۋاتقان كىشى ئاددىي بىر دېھقانغا ئوخشايتتى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدا ئاق خەسە كۆڭلەك، كۆڭلەكنىڭ يەڭلىرى تۇرۇلمىگەن، كۈل رەڭ خادانى ئىشتان، پۇتىدا خەي، بېشىدا چىغ قالپاق، ئۆزى كۈلۈپلا تۇراتتى. كەڭ غوللۇق، ئوتتۇرا بوي گەۋدىسىنى سەل - پەل ئېگىپ، بىردەم بىرى بىلەن، بىردەم يەنە بىرى بىلەن كۆرۈشۈپ قويياتتى. كۆپچىلىك تەرىپىدىن قىلىنغان ھۆرمەت ۋە مۇھەببەتنىڭ بەلگىسى بولغان شوئارلارغا قولىنى كۆتۈرۈپ ئىشارە بىلەن جاۋاب قايتۇراتتى.

كۆتۈلمىگەندە ، باش قوماندان مېنىڭ ئالدىمغا كەلدى ـ دە ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى ۋە ئوڭ قولىنى سۇندى ... مەن ھودۇققان ھالدا ئۇنىڭ قولىنى ئىككى قولۇم بىلەن چىڭ تۇتتۇم . باش قوماندان مېنىڭ چىمەندوپپامنى ئىشارە قىلىپ :

— سىز ئۇيغۇرمۇ؟ — دېدى .

— ھەئە ! — دېدىم ھاياجانلىنىپ .

— نەچچە ياش ؟

— يىگىرمە ئۈچ !

— قايسى كەسىپتە ئوقۇۋاتىسىز ؟

— مەن ئوقۇتقۇچى ! — دېدىم ئىپتىخار بىلەن .

— ناھايىتى ياخشى ، ناھايىتى ياخشى ! — دېدى باش قوماندان قولۇمنى چىڭ سىقىپ ، — ئىلىم ـ پەننى ياخشى ئۆگىنىڭلار ، پارتىيىمىز سىلەردىن شۇنى ئۈمىد قىلىدۇ !

كۆزلىرىمدىن تارىلاپ ياش ئاقتى . مېنىڭ بۇ مېھرىبان ۋە قەھرىمان قولىنى قويۇۋەتكۈم كەلمەيتتى ، لېكىن باش قوماندان باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشى لازىم . مەن قوللىرىمنى سۇنغىنىمچە تۇرۇپ قالدىم . كەينىمدىكى ئوقۇغۇچىلار : «باش قوماندان بىلەن كۆرۈشكەن قول !» دېيىشىپ ، مېنىڭ قولۇمنى تەرەپ ـ تەرەپ ـ تىن سىقىشقا باشلىدى . مەن تېخىچىلا ھاياجاندىن ئۆزۈمگە كەلمىگەنىدىم .

نەنچاڭ قوزغىلىڭىدىن كېيىن ، خەلق قوراللىق كۈچلىرىنى باشلاپ جىڭگاڭشەنگە بارغان ، ئۇ يەردە ماۋجۇشى بىلەن بىللە چۈڭ ـ گو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىنى قۇرغان قەھرىمان قولنى تۇتۇپ بېقىش ، يېڭى دەۋرنى چىن يۈرىكىدىن سۆيىندىغان بىر ياش ئۇچۇن ھەقىقەتەنمۇ خۇشاللىنارلىق ئىش ! مەن قانداقمۇ ھاياجانلانماي تۇرالايمەن .

باش قوماندان مېنىڭ ئوقۇتقۇچى ئىكەنلىكىمنى بىلدى ، پار ـ

www.uyghurkitap.com

تېيىمىزنىڭ ئۇممىدىنى ئۆز ئېغىزى بىلەن يەتكۈزدى. «مەن بۇ ئۇممىدنى ئاقلىيالارمەنمۇ؟» «ئىلىم ـ پەننى ياخشى ئوقۇغۇچى» پارتىيەمىزنىڭ ئۇممىدىكەنغۇ، نېمىشقا بەزىلەر مېنى: «قورۇق كىتابقىلا بېرىلىدۇ، ئولۇغۋار غايىسى يوق» دەپ ئەيىبلىشىدۇ؟ بولۇپمۇ، مېنى شۇي شۇجى چوڭ يىغىندا بىر قېتىم ماختاپ قويغاندىن كېيىن، مېنى بىكار دېگىلا «زېھنى ئۆتكۈر»، «كاللىسى بار» دەپ ماختايدىغانلار كۆپەيىپ كەتتى. يېقىندا مەكتەپ گېزىتىدە بىرى ماقالە يېزىپ مېنى ماختاپتۇ، لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە مېنى قارىلايدىغانلارنمۇ ئاشكارىلىنىشقا باشلىدى. زادى مەن ماختىلىشقا لايىقمۇ؟ مەن راستىنلا ئالاھىدە زېھنىلىك تۇغۇلغانمۇ؟

مەن بۇ سوئاللارغا ئۇزاققىچە جاۋاب ئىزدىدىم، لېكىن جاۋاب تاپالمىدىم، چۈنكى ياشلارغا خاس بولغان بىر خىل ياشلىق غۇرۇرى ۋۇجۇدۇمنى چىرمىۋالغانىدى.

مەن بۇگۈن ئاخشام كەينىدىن كېلىۋاتقان خۇشاللىقتىن ھاياجانلىنىپ ئۆگىنىشكىمۇ ئولتۇرالماي قالدىم، چۈنكى چۈشتىن كېيىن گەنسۇ ئۆلكىلىك پەن ـ تېخنىكا جەمئىيىتى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان ئىلىم ـ پەن يېڭىلىقلىرى كۆرگەزمىسىگە بارىدۇق. كۆرگەزمىنىڭ ئاز سانلىق مىللەتلەر بۆلۈمىگە مېنىڭ ھېلىقى «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى توغرىسىدا قىسقىچە چۈشەنچە» دېگەن ماقالەم قويۇلۇپتۇ. بۇ ماقالەمنىڭ قېشىغا: «بۇ غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ يېنگىرمە نەچچە ياشلىق ئوقۇتقۇچىسى يولداش ئۇلانىڭ ئىلمىي ماقالىسى. ئۇ بۇ ماقالىسىنى خەنزۇ تىلىدا يېزىپ چىققان» دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. مەن ئۇيەردە خىجالەت بولغىنىم بىلەن، مانا ھازىر ياتقىمدا ئىچ ـ ئىچىمدىن خۇشال بولماقتىمەن. قىلغان ئىشىم كىچىككىنە ئىش، لېكىن ئېلىۋاتقان باھايىتى يۇقىرى

ئىدى . مەن بۇ غەلىبىدىن ھاياجانلىنىپ ئورۇندۇقۇمدا ئولتۇرالمىدىم ، خىلىغچە ياتاقتا مېڭىپ كەتتىم . ئاخىر ئۆزۈمنى ھاياجانلىرىمنى بېسىش ۋە ئىرادەمنى تېخىمۇ چىڭىتىش ئۈچۈن ، مەن ئۆزۈمنىڭ ئوقۇش تارىخىمنى خاتىرىلەپ قويۇشقا ئولتۇردۇم ـ دە ، ئېڭىكىمنى ئالىقانلىرىمغا قويۇپ ، يۇرتىكىمگە دەرد بولۇپ ، ئورناشقان مۇھىم خاتىرىلەرنى بىر ـ بىردىن ئەسلىدىم...

قورساق ئاچ ، كۆزلەر قاراڭغۇلاشقان ، مەھەللە مەدرىسىسى چاڭ بىلەن تولغان . بىز زىغىر پاخىلدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇۋۇپ ، ئاغزىمىز ئاغرىغۇچە ۋارقىراپ «خەندەك» ئوقۇيمىز . پۈتۈن ئۆتۈلگەن سۇرىلەرنى باشتىن تەكرارلاپ چىقىشنى خەندەك دەپ ئاتايدۇ . كۈن ئولتۇرۇش بىلەن بىز خەندەكنى توگىتىپ بولدۇق . ئەمدىلا : «ئۇھ !» دەپ تۇرۇشمىزغا ، تۇرتەك موللام مەيدىسىگە چۈشكەن چار ساقىلىنى تىترىتىپ كىرىپ كەلدى ـ دە ، بىز تۆت ئوقۇغۇچىغا : «ئاخشاملىققا تەرتاۋىھگە كېلىپ تەسىبىھ ئوقۇيسىلەر» ـ دېدى . بىز سەككىز ـ توققۇز ياشلىق بالىلار يازنىڭ قىسقا تۈنلىرىدە قانغۇچە ئۇخلىمىغاچقا ، خۇپتەن تۇگىگۈچىلا مۇگدەشكە باشلايتتۇق ، چوڭلارغا ئوخشاش يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇشقا چىدىمايتتۇق ، ئەمما ئامال يوق ئىدى .

«سۇبۇھانەزىل ئىززەتى ۋەل...» دەپ ئاۋازىمىزنىڭ بارچە ۋارقىراپ تەسبىھ ئوقۇيمىز . بالىلار ۋە ئاياللار چاقماق پەنجىرىلەردىن مارىشىدۇ . ۋە بىرگە قاراپ كۈلۈشىدۇ . ھەر قېتىم : «سۇبۇھۇن ، قۇددۇسۇن رەببىل مالائىكەتى ۋەررۇ !» دەپ تەسبىھنى ئاخىرلاشتۇرۇش بىلەن تەڭ كۆزلىرىمىز يۇمۇلۇپ كېتىدۇ . ئوتتۇز كۈن روزا توشقۇچە ، بىز ھەر كۈنى تەسبىھ ئوقۇشىمىز ۋە ئۇيقۇسىزلىق ئازابىنى تارتىشىمىز لازىم .

«قانداقمۇ قۇتۇلارمەن ، مەن قورامىلىق بالىلار شۇ تاپتا تاتلىق

ئۇيقۇدا... » ، مەن ئەمدىلا شۇنى ئويلاۋاتاتتىم ، يېنىمدىكى بالا «غىڭ !» قىلىپ سوزۇپ قويۇپ بەردى ، ئەسچىتتە پىخسلداپ كۇلگۇچىلەرمۇ بولدى ، لېكىن قاقاقلاپ كۇلگۇچىلەر بىز بولدۇق . تەسىمە ئوقۇيدىغان ۋاقىت كەلگەندى ، بىز ئورنىمىزدىن تۇردۇق . مەن ئەمدى : «سۇبھان...» دەپ باشلىشىمغىلا ، يېنىمدىكى راززاق يەنە «غىڭ» قىلىپ قويۇۋەتتى ، بىز قاقاقلىشىپ كۇلۇشتۇق .

— ۋۇي ، بەتبەختلەر ! — موللام ۋارقىردى . بىز تېخىمۇ بەتتەر كۇلۇشتۇق . تۇرتەك موللام ئۇزۇنئى تۇتالمىدى - دە ، مەرەپ- كە قويۇپ قويغان كەشسىنى بىزگە ئاتتى . بىرىنچى بولۇپ مەن ئۆزۈمنى ئىشىككە ئاتتىم !

ئەمدى ماڭا مەدرىسىگە كىرىش يوق ئىدى . دادام خاپا بولۇپ :

— مەھەللىنىڭ مەزمىنى بولۇپ قالساڭمۇ ، بالام ، بىر پارچە نان ئۈچۈن يەر تاتىلاپ يۈرمەستىڭ ، ئەمدى بۇ ئاش بېرىدىغان تاۋاقنىمۇ چاقتىڭ ، قوي باقامسەن ؟ — دېدى .

— ياق ، دادا ، مەن ئوقۇيمەن !

— يەنە نېمىنى ئوقۇيتتىڭ ، تېرەكنى سويۇپ بەرسەممۇ مول- لام ئەمدى سېنى ئالمايدۇ !

— مەن يېڭىچە مەكتەپتە ئوقۇيمەن ! — دېدىم دادامغا يالۋۇ- رۇپ .

— نەدىكەن ئۇ مەكتەپ ؟

— يۇقىرىقى مەھەللىدىكەن !

— ۋاي - ۋۇي ، نە ئۇ ؟ ئۇ يەر بىر بەيگىلىك يىراقلىقتىكى رېھن تۇرسا !

— مەيلى ، مەن بېرىپ - كېلىپ ئوقۇيمەن ! — دەدىم دادام بېشىنى تاتىلاپ ئۆزاق ئويلاندى - دە :

— ئەمىسە ، مەن سېنى ئاپىرىپ باقاي ، مەھەللىلەرنى ئارىلاپ ماڭالمايسەن ، ئىتلار يامان ، مەن ساڭا چىغىر يوللارنى كۆرسىتىپ

قويايلى — دېدى ...

ئەتىسى دادام مېنى ئېتىز ئارىلاپ كەتكەن، بىر دە يوقىلىپ، بىر دە پەيدا بولۇپ تۇرىدىغان يوللار بىلەن پېچىنە مەكتەپ ئېچىلغان يىراق يېزىغا ئېلىپ باردى.

ئېگىز، چوقۇر مۇئەللىم مېنىڭ پۈشىمنى سىلاپ:

— تۇۋا، ماقۇل، كەلگەن بولغاندىكىن ئوقۇغىن— دېدى ۋە ماڭا ئاق سۈت قەغەزدىن بىر تاختا بەردى.

ھەر كۈنى بامدادتا ئەزان ئېيتىلغاندا دادام بىلەن تەڭ تۇرىمەن ـ دە، ئاشۇ مەكتەپكە ئېتىز ئارىلاپ يۈگۈرەيمەن. ئىككى چوڭ ئۆستەڭنى كېچىپ ئۆتىمەن. ئەتىگەنلىكى سوغۇق سۇ جان ـ جېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىدۇ. لېكىن مەن يېڭىچە مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىنىمنى ئويلىسامىلا، پۈتۈن بەدىنىمگە ئىسسىق يۈگۈرەيدۇ. چۈشلۈكى ئېرىقتىكى سۇغا نان چىلاپ يەيمەن، كالا پادىسى بىلەن تەڭ ئۆيگە يېتىپ كېلىمەن.

بىر ئاي قاتىرغاندىن كېيىن دادام بىر كۈنى كېچىسى بېشىمنى سىلاپ:

— بالام، ھېلىقى ئىككى ئۆستەڭگە لاپاستىكى لىملارنى ئاپىرىپ يالغۇز ئاياغ كۆۋرۈك سېلىپ قويدۇم. ئەمدى سۇ كەچمەيسەن! — دېدى.

مەن يەرگە قىرو چۈشكەن مەھەلدە ئىككىنچى سىنىپقا چىقتىم... مەن بىر كۈنى مۇئەللىمنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن دادامنى باشلاپ باردىم. مۇئەللىم دادامغا:

— بالىنىڭ ئىدراكى بار، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدى. بىرىنچى سىنىپ ئۇنىڭغا ئوڭايلىق قىلىۋېدى، ئىككىنچى سىنىپقا ئاچقىپ قويدۇم. ئەمدى ئىككىنچى سىنىپمۇ بۇنىڭغا يېنىكلىك قىلىۋاتىدۇ. مەن بۇنى ئۈچىنچى سىنىپقا ئاچقىپ باقماقچى، لېكىن قىش كېلىۋاتىدۇ، ئۆي يىراق. قارىغىنا، بالا قۇرۇق ئۈستىخانلا بولۇپ

www.uyghurkitap.com

قالدى . ئوقۇمىغىن دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ ، بەش بالام بولمىسا ، ئاغىنە ، بالاڭنى ئۆزۈملا ئوقۇتاتتىم ، قولۇم قىسقا ، بىرلا ئېغىز ئۆي ، ئارانلا بىر يوتقان ، يالاڭ سىغقۇدەك بىر بولۇڭنى تاپالمىدىم . قانداق قىلارمىز ؟ — دېدى [illegible]

دادام ئېشىنىپ سىلاپ ئۇزاق تۇرغاندىن كېيىن :

— خىجىل بولماڭ ، مۇئەللىم ، مەن بالامنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن ھېچ نېمىدىن ئەيمەنمىدىم ، ئەمدى ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر قىش قوزۇ خىزمەتچىسى بولۇپ يالىنىمەن . بىكارغا ئىشلىسەممۇ مەيلى ، ئۇچ بالام بىلەن سىغقۇدەك بىر ھۈجرا بەرسىلا بولدى ، قىشتىچە مېلىنى بوردايدۇ ، كۆمۈرىنى ئوشۇي ، ئېتىپ توغرايدۇ ، ھارۋىسىنى ھەيدەيدۇ ، قانداق دەيسىز ؟ [illegible] قېنى ، بۇنىڭمۇ بىر ھالاۋىتى بولۇپ قالار . سېنىڭ بىلەن بىزنىڭ بولىدىغىنىمىز بولۇپ بولدى ، ئەمما بىر ئامال قىلىپ ، سېنىڭ مۇنۇ ئەلارنىڭ بىر ئوقۇتۇپ كۆرەيلى !...

ئۇلار كەچقۇرۇن قايتىپ كېلىشتى . دادام داۋۇت ھاجىلارغا چاكار بولۇپ يالىنىنىدى . [illegible]

مېھرىبان دادام مېنى ئوقۇتۇش ئۈچۈنلا قەھرىتان قىشتا داۋۇت ھاجىلارغا كۆمۈر ئەكېلىش ئۈچۈن ئۈچ كۈنلۈك يولغا بېرىپ كېلەتتى . ئۇ ھەر قېتىم كەلگىنىدە ، مورا ئوچاقىغا ئۇزاق قالقىناتتى ۋە مېنىڭ بېشىمنى تىزلىرىغا قويۇۋېلىپ سىلىدىلىق بىلەن :

— بۇ يىل ئۈچىنچى سىنىپنى تۈگىتىسەن . ھەر يىلى ئىككى سىنىپنى ئوقۇساڭ ، بالام ، يەنە ئۈچ يىلدا يەتتىنچى ، سەككىزىنچى سىنىپنى تۈگىتىدىكەنسەن . بۇ يەرنىڭ ئىشى بۇ يىل تۈگىسە ، شەھەرگە كىرىمىز ، مەدىكار چىلىق قىلىپ بولسىمۇ سېنى ئوقۇتىمەن . سەن بولساڭمۇ ئوقۇشنىڭ نېنىنى يېگىن ! — دەيتتى .

دادام شۇنداق دەپ بولۇپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىققۇچە يۆتىلەتتى . قارا چىراغنىڭ گۈڭگا يورۇقىدا ئۇنىڭ قارايغان چىرايى تېخىمۇ قارا ۋە سولغۇن كۆرۈنەتتى . مەن دادامغا قاراپ يېتىشنى

ياخشى كۆرەتتىم. ئانىمنىڭ قاچان ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىنى ئەسلىيەلمىسەكمۇ ، بۇ دۇنيادا بىزگە دادىمىزدىن باشقا كۆيۈملۈچان ئادەم يوق ئىدى . دادام بىزنى ھەرقانچە بەختىلىق قىلىساقمۇ ئۇرمايتتى ، مەنمۇ ئوكىلىرىمنى ئۇرمايتتىم . بىز كىچىكىنىمىزدە ساماۋەر سىنگەن قەغەز چاپلانغان ئۆي شۇ قەغەزنىڭ شىلىنىنى ساقلاش ئۈچۈن يەنجىرىگە سىغىزخان ئۆلۈكىنى ئېسىلغان بولاتتى ، ھۇجرىدا قىشتىن كۆكتۇلۇك ئوتكۇزەتتۇق . مەن قارا چىراغ يورۇقىدا ئوكىلىرىمغا ھەر خىل سۇرەتلەرنى سىزىپ كۆرسىتەتتىم ، ئىلىنىپبەدىكى شېئىرلارنى يادلىتاتتىم . چىراغنىڭ يېغى توگىسە ھارۋا پىكىرىسىدىن قۇيۇپ كىرەتتۇق ، كۆمۈر بولسا ئوكسۇمەيتتى ، داۋۇت ھاجى پات - پاتلا ئىمىنى - سارىيىغا ئاچقىنىپ « گۆر ئۆغلى » نى ئوقۇتۇپ ئاڭلايتتى ، بەزىدە « مىڭ بىر كېچە » نى ئوقۇپ بېرەتتىم ...

خۇشاللىقىمىز ئۇزاققا بارمىدى . ئەتىيازغا يېقىن دادام بىر كۈنى ئۆيگە جالاقلاپ تىترەپ كىردى - دە ، ئوت - كاۋاپ بولۇپ يېقىلدى ، يۈزىدىكى كۆمۈر يۇقىنىمۇ يۇيۇشقا ھالى يوق ئىدى . تېۋىپ دادامنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ : « ئۇچۇلما ! » دېدى ۋە داخانغا ئوقۇتۇشنى بۇيرۇدى . بىزنىڭ مۇئەللىم بولسا : « ئۆپكىگە سوغۇق تەككەن ، ھەي شورى قۇرغۇر يوقسۇللۇق ! » دەپ ئەزەپلەندى . دادام گەز - باغلىغان لەۋلىرىنى ئازانلا مىدىرلىتىپ : « زامانىدىن ئەپەندى ... بالىلارغا قاراپ قويۇڭ ... » دېدى . مۇئەللىم دادامنىڭ پىشانىسىگە ھۆل ماتانى قويدى ... دادام قاتتىق يۆتەلدى ۋە بىر ھەپتىدىن كېيىن ، تاڭ ئاتارغا يېقىن ئېچىكىلىرى چېتىلدى ...

مەن ئوكىلىرىمنى بېقىش ئۈچۈن بىر يىل مەھەللىمىزنىڭ يېغما قويلىرىنى ياقتىم . شۇ يىلى كۆزلۈكى زامانىدىن مۇئەللىم مەھەللىمىزگە كەلدى . ئۇ رايوننىڭ مائارىپ ھەيئىتى بويتۇ - رايوندا تۇنجى ، بەشىنچى سىنىپلار ئېچىلدى ، ئوكىلە -

www.uyghurkitap.com

ـ بىرىڭنى جايلاشتۇرالامسەن ؟ — دېدى زامانداشلىرىدىن مۇئەللىملىرىغا قاراپ .

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدىم . زامانىدىن مۇئەللىم ئورۇنسىز سوئال قويغىنىنى چۈشەندى ـ دە :

ـ مەن ئەخمەت ئەپەندى قۇرغان «ئىتتىپاق»قا كىردىم . «ئىتتىپاق» يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلايدۇ ، مەن سېنى خاتىرجەم ئوقۇتۇش ئۈچۈن ، ئۇكىلىرىڭنى دارىلئېيتامغا كىرگۈزۈشنىڭ ئامالىنى قىلىپ باقاي ، سەن ياتاقتا يېتىپ تۆتىنچى سىنىپتا ئوقۇغىن ! — دېدى .

ـ ئۇچ ـ تۆت كۈندىن كېيىن ئۇكىلىرىمنى مەھەللە مۇتەۋەللىرى شەھەرگە — دارىلئېيتامغا ئېلىپ كەتتى . مەن بولسام دادامدىن قالغان قۇراق كۆرپە ۋە يېپ تاغارنى ئالدىم ، تۇجۇركىنى كىيىدىم ، ئاندىن يالاڭغىداقلا ئۆمەر تەمبۇر دېگەن ئادەمنىڭ ئېتىنىڭ كەينىگە مىنىگىشىپ رايونغا باردىم . سېرىق يوپۇرماقلار ھەممىلا يەرنى قاپلىغان ، قامغاق توسۇلۇپ قالغان كۆۋرۈك يېنىدا مەن ئاتتىن سېرىلىپ چۈشتۈم ۋە ئالدىمدىكى ئاقارتىلغان رايون مەكتىپىگە قارىدىم . ئۆمەر تەمبۇر مەكتەپ ئالدىدا جاڭزا تېپىپ ئوينىۋاتقان بالىلارنى كۆرسىتىپ :

— قارىغىنا ، ھەممىسىنىڭ پۇتلىرىدا ئۆتۈك ، سەنلا يالاڭغىداق ، ئۇلارنى بېسىپ ئۆتۈپ كېتەلمەسەن ؟ — دەپ چاقچاق قىلدى .

مەن ئۆمەرنىڭ ئەگىشىپ مەكتەپ ئالدىغا كەلدىم . بالىلار : «قاراڭلار ، ماۋۇ ئوقۇغۇدەك ! » دېيىشىپ مېنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالدى . ئون تۆت ـ ئون بەش ياشلاردىكى ، چىببەرقۇتتەن شىم ـ تۇجۇركا ۋە ئۆتۈك ـ كالاچ كىيگەن بالا مېنى مازاق قىلىپ :

— يازىچە باققان قويلىرىڭنى ئالغاچ كەلمەپسەن ، ھېلىمۇ !

قويلىرىڭ ماۋۇ قۇراق كۆرپەڭنىڭ ئىچىدىمۇيا؟ !— دېدى .
— ها... ها... ها !... .

مېنىڭ غەزىپىم كەلدى ، كىچىك بولغىنىم بىلەن مۇشتلىشىپ پىشقان بالا ئىدىم . مەن ھازىر باي بالىسىنىڭ ئېچىكلىرىگە مۇشت ئېتىشقا تەييار ئىدىم . مەن ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن ئالىيىپ قارىدىم :

— سوخرۇن ، مەن ئوقۇغلى كەلدىم ، سېنىڭ تىلىڭنى ئاڭلىغىلى كەلمىدىم ، — دېدىم . بالىلارنىڭ ئالدىدا تىل ئىشتەكەن ھېلىقى بالا مەيدەمگە بىرتى قويدى . مەنمۇ چەتلەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ ياڭىقىغا بىرنى سالدىم . ئۇ ھودۇقۇپ كەتتى ، كەينىدىنلا تىرەجەپ تۇرۇپ قورسىقىغا بىرنى ئۇسۇۋىدىم . ئۇ ئۆكسۈنسىغا چۈشتى . بالىلار قىقاس سېلىپ :

— ئالە شەرىكنى ، رەقىپ بايۋەچچە !— دەپ كۈلۈشتى .

شۇ چاغدا بايا ئىدارىگە كىرىپ كەتكەن ئۆمەركام مەكتەپ مۇدىرىنى باشلاپ چىقتى . مۇدىر چىقىپلا ۋارقىرىدى :

— نېمە بولدى ، ئابدۇرەقىپ ؟

— ماۋۇ بەدرەك بىكاردىن ئۇسۇۋەتتى !

مۇدىرنىڭ كۆتىمەك بۇرۇتلىرى تىك — تىك بولۇپ كەتتى . ئۇ بارمىقى بىلەن مېنى جونۇپ :

— زامانىدىن مائارىپ مۇشۇ ئەبگارنى شۇنچە ماختىدىما ! — دېدى . ئۆمەركاممۇ مېنىنى سىلكىشلىدى :

— يېتىم بولۇڭدا ، تېرىق تولۇمدا دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭ ؟ نېمە كېلە — كەلمەيلا بەڭۋاشلىنىق قىلىسەن ؟

— نېمىشقا كېلە — كەلمەيلا مېنى زاڭلىق قىلىدىكەن ؟— دېدىم مەن .

— مۇنۇ كىشى مۇدىر بولىدۇ ، سېنىڭ ئاتا — ئاناڭ بولمىغاندىكىن گۆشۈڭمۇ ، ئۇستىخىنىڭمۇ مۇدىرنىڭ . سەن بۇنىڭدىن كېيىن

www.uyghurkitap.com

يىن ئۇنداق قىلما. خاپا بولماڭ. ئەقىپەتكە ... ئىلىنىپ ... سىز-
نىڭ ئىنىڭىزنى خاپا قىلغىنىنى قارىمامدىغان. مۇدىر... ئۆمەر كام
يىلىنىپ يۇرۇپ مۇدىرنى يۇمشاتتى ...
مەن ياتاقلا ئورۇنلاشتىم ، ئەتىگەنلىكىن چىقسام ، ھەممىلا يەر-
نى قار بېسىپتۇ. مەن تۆتىنچى سىنىپقا كىردىم. بۇ يەققەت ئەڭ
ئارقىدىكى پارتىدىلا بىر بوش ئورۇن بار ئىدى . مەن شۇ يەرگە
كۆڭلۈك بىر باي بالىنىڭ يېنىغا ئولتۇردۇم . بالا چاپانلە-
رىنى ماڭا تەگكۈزۈۋالماسلىق ئۈچۈن يىراق سۈرۈلدى . ...
ھېساب مۇئەللىمى تۆت ئەمەلنىڭ قېيىن مەسىلىلىرىدىن بىر-
نى بەردى. مەسىلە ماڭا تونۇش ئىدى . مەن ئامانىدىن ئەپەندى
بەرگەن تۆت ئەمەلنىڭ ھەممە مەسىلىلىرىنى، قوي بېقىپ يۈرۈپ
چىقىرىپ بولغانىدىم . مۇئەللىم مەسىلىنى ئېيتىپ بولۇش بىلەنلا
مەن قولۇمنى كۆتۈردۈم . مۇئەللىم ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىردى :
— تەڭنەڭنى يېرىملىتىپ كىرسەڭ بولمايتتىمۇ؟ قانداق ئەخ-
لاقسىز نېمە سەن!... ...
— مەن ھېسابنى چىقىرىپ بولدۇم ، — دېدىم . مۇئەللىمنىڭ
ھەيران بولۇپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. ...
— نېمە دەيدۇ مۇنۇ!... — ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى. بۇ ئەتلىك
ئىشلەنگەن ئون ئىككى ئەمەلنى ۋە جاۋابىنى كۆرۈپ ھەجايىدى.
مېنىڭ يالاڭغىداق پۇتلىرىمغا، ئۆسكىلەڭ چاچلىرىمغا ۋە يىرتىلىپ
كەتكەن قوللىرىمغا سىنچىلاپ قارىدى. مەن مۇئەللىمگە يەر ئاستە-
دىن قارىدىم. يۇغان بۇرۇن، يوغان قوي كۆزلىرى، قويۇق قاشلە-
رى ئاستىدا ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان ئونتۇز ياشلار چامىسىدىكى
ئادەم ئاغزى ئېچىلغان ھالدا قاراپ تۇراتتى. ...
— توۋا ، بىز ئىككى مۇئەللىم باش توخۇغىچە ئىشلەپ ئاران
يېشىملىرۇ ، مۇنۇ بالا كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ... ھە ... —
غودۇڭشىدى ئۇ ...

ئەمدى مېنى سىنىپتىكى ھەممەيلەن ھۆرمەت قىلىدىغان بولـ
دى ، يالغۇز رەقىپلا خىرس قىلىپ يۈرەتتى . يېنىمدىكى باي
بالىسىمۇ ماڭا يېقىن ئولتۇرۇۋېلىپ ھېسابلىرىمنى كۆچۈرىدىغان
بولۇۋالدى .

— پۈتۈك مۇزلىماندۇ ، مېنىڭ خۇرجۇندا چوسۇتكا پىيمام
بار ، ماڭا بېرەيمۇ ! — دېدى ئۇ .

— ياق .

— بىكار ئىلىشنى خالىمىساڭ ، ھەققىگە ماڭا بىلىۋالى يېزىپ
بەرگىن .

— ياق .

— ياق ، ياق دەپ يۈرۈپ پۈتۈكنى ئۇششۇتىسەن !

— ئۆمەركام ماڭا كېگىز پايپاق بىلەن پۇرۇم چورۇق ئەكـ
لىپ بېرىدۇ ، — دېدىم مەن ئۆمەركامنىڭ ئوغۇلىنى ئەسلەپ .

بىر كۈنى زامانىدىنكام مەكتەپكە كەلدى ۋە ماڭا قاراپ دېدى :

— ساڭا تۆتىنچى سىنىپ يېنىكلىك قىپتۇ ، مەن ئىلمىي
مۇدىرغا ئېيتتىم ، سەن بەشىنچى سىنىپقا چۈشۈپ ئوقۇغىن ، مە،
مۇنۇ دەپتەرلەرنى ئىشلەت !

مەن ئەتىگەنلىكى بەشىنچى سىنىپقا كىردىم . جۇغراپىيىگە
مۇدىر ئۆزى كىرىدىكەن . ئۇ بىزگە ئاسىيا بىلەن ياۋروپانىڭ قەيەر
لەر بىلەن چېگرىلىنىدىغانلىقىنى ، ۋە ياۋروپادىكى دەريالارنى ئۆتتى .
ئۇ تاغ ، ۋە دەريالارنىڭ ئىسمىنى بىرلا قېتىم ئېيتتىلى ۋە تاياق بىلەن
كۆرسەتتى ، دە : «چۈشەندىڭلارمۇ ؟» دېدى ، دېبو ئۇنىڭ ئادەت گېپى
ئىكەن . مەن ئۇقۇشماستىنلا «چۈشەندۇق !» دەپ ۋاراقىراپتـ
مەن مۇدىرنىڭ بۇرۇتلىرى تىك ـ تىك بولۇپ كەتتى . ئۇ يېنىمغا
كېلىپ قۇلىقىمدىن تۇتقىنىچە خەرىتىنىڭ ئالدىغا سۆرەپ ئە
كەلدى [illegible]

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

— چۈشەندۇق ، دېدىم !
— نېمىشقا ۋارقىرايسەن ؟
— سۆزلەپ باقاي دېدىم .
قولاقلىرىمدىن ئوت چىقىپ كەتتى . بىر بالا ۋارقىرىدى :
— ئەدھەم ئاكا ، مانا ئەمىسە دەپ بايىقى دەريالارنى سورىگە !
مودىر ماڭا تايىقىنى تۇتقۇزدى :
— سانا ، ياۋروپادىكى دەريالارنى !...
مەن ھودۇقماي تاياق بىلەن كۆرسىتىپ سانىدىم :
— ئوپ ، ئورال...
— توختا !
مەن توختىدىم .
— ئاسىيا بىلەن ياۋروپا نېمىلەر بىلەن چېگرىلىنىدۇ ؟
— كاسپى دېڭىزى ، ئورال تېغى ، ئورال دەرياسى...
مەن مۇئەللىم نېمە دېگەن بولسا شۇنى ئەينەن دەپ بەردىم .
مودىر بىگۇناھ ئادەمنىڭ جازالىنغانلىقى ۋە مېنىڭ ئەدىپسىنى بېرىمەن دەپ لەت بولغىنى ئۈچۈن غەزەپلەنگەنىدى . ئۇ گەجگەمدىن مۇجۇپ تۇتتى ـ دە ، ئىشىككە قارىتىپ ئىتتىرىدى :
— چىق شۇم ! سېنى بەشىنچى سىنىپقا ئەكىرىپ قويغان ئادەمنىڭ گۆرى كۆيسۇن !
مەن تۆتىنچى سىنىپقا قايتىپ چىقتىم . تۆتىنچى سىنىپنىڭ بالىلىرى خۇشال بولۇشۇپ كەتتى . بولۇپمۇ ، ھېساب مۇئەللىمى خۇشال بولدى . ئۇ ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن مېنى ئۆيىگە ئاپىراتتى ۋە قېيىن مەسىلىلەرنى ئىشلەتكە سالاتتى .
بىر كۈنى مودىر چاقىردى . مەن مودىر ئىشخانىسىغا كىردىم .
— ئاڭلىسام ، سەن ھېساب دەرسىدە ھەممىدىن بۇرۇن قول كۆتۈرىدىكەنسەن ، بىلەمسەن ، رەقىپ مېنىڭ ئىنىم بولىدۇ . سەن كەلمەستە ، ئۇ تۆتىنچى سىنىپتا ھەممىنىڭ ئالدى ئىدى . سەن

كېلىپ ھە دېسىلا ئۇنىڭدىن بۇرۇن قول كۆتۈرىۋېرىپ ، ئۇنى پايسىندۇرۇۋەتتىڭ . ئۇ ھار ئېلىپ كېچىسى جۆپلۇيدىغان بولۇپ قالدى . ئاغرىپ ـ تارتىپ قالسا ، مەن ساڭا موماڭنى كۆرسىتەمەن . سەن بۇگۈندىن باشلاپ رەقىپىڭ ئالدىغا ئۆتمەيسەن ، ئۇ ھېسابنى چىقىرىپ بولمىغۇچە ، قولۇڭنى كۆتۈرمەيسەن ، دوسكا-غىمۇ رەقىپ چىقىپ ئوقۇغۇچىلارغا چۈشەندۈرىدۇ ، سەن ئاتىكار-چىلىق قىلمايسەن ! بىلدىڭمۇ؟ دېگىنىمنى قىلمىساڭ ، قوغلى-نىسەن !

مەن غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدۇم ۋە ياتاققا چىقىپ ئەلەمدىن يىغلىۋەتتىم .

— يىغلىما ، ئەلا ، شۇنداق جاھان ئىكەن ، كەمبەغەلگە خۇدا-يىم چىراي بەرسىمۇ دۇشمەنلىك بولىدىكەن ، ئەقىل ـ ئىدراك بەرسىمۇ تارتقۇلۇقى بولىدىكەن... ئاڭلىسام ، رايونغا كادىرلار دەم-دۇ ، ئەيتاۋۇر ھۆكۈمەتنىڭ ئادەملىرى كەپتۇدەك... بېرىپ دەپ باقامسەنيا ؟ ...— دېدى قازا خىزمەتچى ئايال زۇھرىخان ھەدەم ھالىمغا يېتىپ .

بۇ چاغ قىش ، 1950 ـ يىلى بىرىنچى ئايلار ئىدى . بىزنى بەش كۇنلۇك قويۇپ بەردى . مەكتەپكە كۆمۈر ۋە ئوتۇن ـ ياغاچ ئەكىلىش ۋەزىپىسى يۈكلەندى . مەن ئۆيىمىزدىكى بىر توپ قورۇق قارىياغاچنى ئۆكۈزگە سۆزىتىپ ئالتىنچى كۇنى كەلدىم . ئۆكۈزنى ئاغىنەم رازاق ئېلىپ كەتتى . بىر ھەپتىدىن كېيىن مۇپەتتىش كەلدى . ئۇ قاپىقى يامان ، سۆسەر جۇۋا ، پۇلغار تاشلىق قولاقچا كىيگەن ئادەم ئىدى . ئۇ بىزنى قاتار تىزىپ قويۇپ :

— كېچىككەنلەر كىم ؟ — دەپ ۋارقىرىدى .

ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى . مۇدىر مېنى ۋە يەنە بىر بالىنى ياقىمىزدىن سۆرەپ چىقتى .

— قانچە كۇن كېچىكتىڭ ؟ — دەپ سورىدى مېنىڭدىن مۇپەتـ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېشقەدەم تورىدىن تارتىپ
www.uyghurkitap.com

[illegible]

— بىر كۈن ! — [illegible]

— يالغان ! — دېدى مۇدىر ، — ئالتە كۈن كېچىككەن ھېلىقى بالا مۇشۇ ! [illegible]

— سولا ! [illegible]

— مېنىڭ ۋە ھېلىقى بالىنىڭ سوغۇق ئۆيگە سولاشقا ئېلىپ ماڭدى .

— ئالتە كۈن كەلمىگەن رەقىپقۇ ! — دېدىم ئاچچىقىمغا چىدىماي .

— بۇ ناھەق بولدى ! — دېدى ھېساب مۇئەللىمى كەيىنىمىزدىن .

بىز ئىككى بالا سوغۇق ئۆيدە يېرىم كېچىگىچە تۇردۇق . ئۇمەر ئاكام ئەكېلىپ بەرگەن پۇرۇم چورۇق بىلەن كىگىز پايپىقىم مېنى سەنجۇسەننىڭ سوغۇقلىرىدىن ساقلاپ قالالمىدى . بىز جالاقلاپ تىترەپ ، ئۆي ئىچىدە يىغلاپ يۇرۇپ قاتراشقا باشلىدۇق . مېنىڭ پۇت ـ قوللىرىم كۆيۈشۈپ ھالىمدىن كېتىشكە ئاز قالغاندا ، بىرى قۇلۇپنى پالتا بىلەن ئۇرۇپ چاقتى . زۇھرىخان ھەدەم بىلەن ئېزى — ئۇزۇن بۇرۇتلۇق ئىسلامئىل ئاكام ئۆيگە كىرىپ كەلدى .

— نېمىشقا ئەقىللىق بولۇپ تۇغۇلغانسەن ، قوزام ! — زۇھرىخان ھەدەم مېنى ياغرىغا چىڭ باستى .

ئۆپكەمگە سوغۇق تېگىپ يېقىلدىم ، ئورۇن تۇتۇپ قانچە كۈن ياتقىنىم ئېسىمدە يوق . مەن شۇ ياتقىنىمچە مەكتەپتىن قالدىم . ئىككى ئايغىچە زۇھرىخان ھەدەم باقتى ، تېخىمۇ يامانلىشىپ ، كېزىك قوشۇلغاندىن كېيىن مېنى ھېلىقى رايونغا كەلگەن كادىرلار دوختۇرخانىغا ئەكىرىپتۇ . ناۋادا ، شۇ كادىرلار ۋە يېتىملارنىڭ بېشىنى سىلايدىغان ئەخمەت ئەپەندىنىڭ غەمخورلۇقىنى بىزگە يەتكۈزۈپ تۇرمىغان زامانىدىن مۇئەللىم ، مېھرىبان زۇھرىخان ھەدەم

دەملەر بولمىغان بولسا ، مەن ھايات قالمىغان بولاتتىم . مەن شۇ كادىرلارنىڭ پىشىنى تۇتقىنىمچە قويۇپ بەرمىدىم. ئۇلار ماڭا تۇ-غۇلۇپ مېھرىگە قانمىغان ئانام ۋە مېنىڭدىن كۇتكەن ئۇمىدلىرىنىڭ شولىسىنىمۇ كۆرەلمىگەن دادامنىڭ يوقلۇقىنى بىلىندۇرمىدى . مەن ھۆكۈمەت تەمىناتى بىلەن 1950 ـ يىلى غۇلجا شەھىرىگە بەشىنچى سىنىپقا ئوقۇشقا كىردىم... .

كېچە ، جىمجىت كېچە . مەن بۇ بالىلىقنىڭ ئەستىن چىقماي-دىغان كۆرۈنۈشلىرىنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ ، نەملەشكەن كۆزلە-رىمنى سۈرتتۈم . دادامنىڭ ئارمان بىلەن دۇنيادىن ئۆتكەن سول-غۇن چىرايىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرسەم ، ئۆپكەم ئۆرۈلىدۇ . ھا-يات بولغان بولسا ، خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان مۇنۇ شەھەر-لەرنى ، مۇنۇ بايلىقلارنى كۆرمەسمىدى ؟ ھېلىقى گۈڭگا چىراغ يورۇقىدا ئۇكىلىرىغا رەسىم سىزىپ بېرىشنى ئېيتىپ چوڭ خۇشاللىق ھېسىياتىدىغان ئوغلىنىڭ ، بۇگۈن تاغ باغرىغا سېلىنغان ، ئېلېكتر-لىك ، ئاجايىپ گۈزەل ياتاقلىرىنى كۆرۈپ خۇشاللىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالماسمىدى ؟...

ئىشىك چېكىلدى . ئۆيگە رەقىپ كىرىپ كەلدى . ھېلىقى مېنى مازاق قىلغىنى ئۈچۈن مۇشت يېگەن ، كېيىن ئاكىسىغا تايىنىپ مېنى بوزەك قىلغان رەقىپ مانا مۇشۇ . رەقىپ قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدى ، قانداق قىلىپ فاكۇلتېتنىڭ مۇئا-ۋىن جۇرىنى ۋە پارتىيە ئەزاسى بولۇپ قالدى ، بۇ ئەرسلەرنى سۈرۈشتۈرۈش مېنىڭ ئىشىم بولمىغاچقا ، كارىم بولمىدى . مەن جۇرىنىڭ دېيىشچە ، 1951 ـ يىلى ھەرقايسى جايلاردىن يېتىم بالىلارنى ئەكېلىپ ئوقۇتقاندا ، شۇ قاتاردا رەقىپمۇ بۇ يەرگە كېلىپ قالغانىكەن...

— ساڭا بىر ھادىسە بولدىمۇ ، نېمانچىلا تاتىرىپ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرىسى
www.uyghurkitap.com

كەتتىڭ؟ — دېدى ئۇ ئۆيگە كىرىپ.

— ھېچ ھادىسىغۇ بولغىنى يوق، چىراي دېگەن ئۇرۇگىرىپ تۇرىدىكەن! — دەپ مۇجمەل جاۋاب بەردىم ئۇنىڭغا.

— مەن ئەتە شىنجاڭغا ماڭىدىغان بولدۇم، ئۆچ ئايلىق رۇخسەت ئالدىم! — دېدى رەقىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، — ئاپامنىڭ ئاغرىقى ئېغىركەن، تېلېگرامما كەلدى.

— مۇشۇ كۈنگىچە سېنىڭدىن سورىماپتىمەن. سېنىڭ ئاتا - ئاناڭ بارمۇ؟

— ئانام بار، دادام 1952 - يىلقى چاپچاپ بازاردا ئېتىلىپ كەتتى، — دېدى ئۇ مەيۈس ئاھاڭدا ئۇھ تارتىپ، — كېيىن دادامنىڭ خاتا ئېتىلغانلىقى مۇقىملاشتۇرۇلدى.

— ئاپاڭچۇ؟

— ئاپام ئاكام بىلەن بىللە.

— ئاكام بىلەن؟ ئەدھەم مۇدىرنى دەمسەن؟

— ھەئە، ئۇ ھازىرمۇ مۇدىر.

بىز جىمىپ قېلىشتۇق.

— ئاداش ئەلا، سېنىڭ قېشىڭغا مەسلىھەتكە كىرىدىم، — دېدى رەقىپ گەپ باشلاپ، — مەن گۈزەللىكاي بىلەن توي قىلىدىغان بولدۇم. بۇنىڭغا قانداق پىكرىڭ بار؟

— نېمە دەيسەن؟ — كالتەك يېگەن ئادەمدەك سىلكىنىپ، غەزەپ بىلەن سورىدىم.

— كېلىشىپ قالدۇق. پۇل بىلەن ئاخىر ئۇنىڭ قەلبىنى يۇمشاتتىم. ئۆچ قېتىم پۇل ئەۋەتىۋىدىم، ئاخىر ماقۇل جاۋابى كەلدى. بىر يۈز ئەللىك سوم خەجلەپ رازىلىق خېتىنى قولغا چۈشۈردۈم.

— ئادىلەنى قانداق قىلىسەن؟ — مەن تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن سورىدىم.

— قوغلىغاندىن قاچ ، قاچقانىنى قوغلا دەپتىكەن ، ئوڭايلا ساڭا يېرىلگەن قىزنىڭ قانچىلىك قەدىر ـ قىممىتى بولاتتى ؟ ئادىلەنىڭ يېپىشقاقلىقى جېنىمغا تەگدى . ئەمدى مۇرادىمغا يەتتىم ، گۈزەلئاي مېنىڭ !

بۇ ئىش ماڭا قاتتىق هار كەلدى ، لېكىن رەقىبكە غەزەپلىنىپ شۇم ئورۇنسىز ئىدى ، سەۋەبى ، مەن مورا ئوچاقتىكى كۆمۈر چوغىدەك ئىس ـ تۈتۈنسىز كۆيگەنىدىمغۇ . رەقىپ مېنىڭ قىز ئۈچۈن ئازاب چەككىنىمنى نەدىن بىلەتتى ؟ ئۇنىڭ نەزىرىدە ، مەن قىزنى يامان كۆرەتتىم ، قىز راستىنلا مېنىڭ خىلىم ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ قارىشىچە ، گۈزەلئاينىڭ ماددىي تەلىپى يۇقىرى ، مېنىڭ بۇ تەلەپكە جاۋاب بەرگۈدەك كۈچۈم يوق ، بۇ كۈچ ، كۆپ پۇللۇق رەقىپتە بار ئىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن ، مېنىڭ ئۇنى چەكلەشكە ، ئۇنىڭدىن رەنجىشكە ئاساسىم يوق ، لېكىن مەن ئاڭسىز هالدا پارتلاشقا تەييار ئىدىم . شۇ تاپتا ئاخىر بىر كۈن گۈزەلئاي باشقا بىرىنىڭ خوتۇنى بولۇپ كېتىدىغىنىنى بىلدىم . ئۇنداق پىكىر نېمىشقا بۇرۇنراق يادىمغا كەلمىدى ، مەنمۇ ئىدىيىدە تەييارلىق قىلىپ تۇرمايتتىممۇ ؟ «گۈزەلئاي باشقا بىرىنىڭ خوتۇنى بولۇپ كېتىدۇ !» دېگەن خىيال بۇگۈنلا يادىمغا كەلدى . بۇ نەقەدەر ئېغىر تۇيۇلىدىغان گەپ ـ هە ؟ بۇ گەپنى ئاڭلاش نېمانچە قورقۇنچلۇق ؟ گويا تاغ گۈلدۈرماماسىدەك ، دېڭىز بورانلىرىدەك ، تاغ قىيانلىرىدەك دەهشەتلىك ئاڭلىنىدىغان بۇ گەپ تېخى دوستۇمنىڭ ئېغزىدىن چىقماقتا...

ياق ، مەن ئۇنىڭسىز ئازابلىنىدىكەنمەن ، مېنىڭ هاياتىمدا ئۇ بولمىسا زادىلا بولمايدىكەن... مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ غەزەپ ۋە ئەلەمدىن ئۆزگەرگەن چىرايىمنى ئوڭشۇۋېلىش ئۈچۈن كىتاب جاۋنىگە قارىۋالدىم . ئون مىنۇتلۇق سۈكۈتتىن كېيىن رەقىپ :

— جىمىپ كەتتىڭغۇ ، قىيالمايۋاتامسەن ، ئەمدى كېچىكتىڭ ،

ئىشەنمىسەڭ ، مۇنۇ خېتىنى ئوقۇپ كۆر ! — ئۇ مەغرۇر گەدەپ كاستۇمىنىڭ يانچۇقىدىن چىرايلىق كونۋېرتنى ئالدى ـ دە ، ئۇستەلگە تاشلىدى . مېنىڭ ئۇنىڭ يۈزىگە قارىغۇدەك ھالىم قالمىغانىدى ، بۇ مەغلۇبىيەت ، روھىي زەربە پۈتلىرىمنى ماغدۇرسىزلاندۇردى ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تۇتقىتى . مەن خودى قوقاس دەسسۇالغاندەك بىئارام بولدۇم ، پىشانە تەرىمنى تەستە ئېرتىپ ، ئۇنىڭغا بۇرۇلدۇم ۋە ئىختىيارسىز ھالدا :

— گۈزەلئايمۇ ؟ ياق ، ئۇ سېنىڭ ئەمەس ، مېنىڭ ! — دېدىم .

— ئۇنىڭ روھى سېنىڭ بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن جىسمى مېنىڭ !

— ياق ، ياق ! — دەپ ۋارقىرىدىم مەن رەقىبىگە . — سەن ئۇنى پۇل بىلەن تورماق ، پىچاق ، پالتا ، ئوق ، خەنجەر بىلەنمۇ مېنىڭدىن ئاجرىتىۋالالمايسەن . ئۇ جىنى يۈرىكى بىلەن ماڭا بېرىلگەن ، سېنىڭ پۇللىرىڭ ، ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئورۇن ئالالمايدۇ .

— كۆرسەن تېخى ! — ئۇ غەزەپتىن تىترىدى ، — سېنىڭ يادىڭدا يوق چاغلاردا ، مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەنمەن ، قانچىلىك كۆيۈك ئازابى تارتتىم بىلەمسەن ؟ ئەمدىزە ، ئىش بۇ دەرىجىگە يەتكەندە ، ئاپلا دەپ گۆشۈڭنى يېگىنىڭ بىلەن پايدا تاپالمايسەن ، دوستلۇقنى مۇھەببەت ئۈچۈن قۇربان قىلىۋېتىمەنكى...

— نېمە قىلساڭمۇ ، قىزنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالالمايسەن !

— نېمە ؟ كىم قەيەردىن ئورۇن ئالىدىغانلىقىنى كۆرىمىز تېخى ، ۋۇي ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ھاماقەت ! ....

ئۇ ئىشىكنى جالاقلىتىپ يېپىپ چىقىپ كەتتى .

بۇ ھەقتە رەقىپ بىلەن توقۇنۇشۇم تېخى تۇنجى قېتىم ئىدى . مەن ھامان ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىش بولۇشىنى بىلەتتىم ، بۇ سۆزلىشىش ئويلىغىنىمدىن بۇرۇن ۋە تۇيۇقسىز كەلدى . رەقىبىنىڭ گۈزەلئاي ئۈچۈن ھەرىنىمە قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىمەن .

ئۇ باھانە-تېپىپ مېنىڭ پۈتلاشتۇرۇشنى، سىرغامغا تايدۇرۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇنىڭ بىلەن ئېچىشىش كۆڭۈلسىزلىكتىن باشقا ئىش ئەمەسقۇ؟ ئۇ ئۇستۇمدىن ئىغۋا ـ تۆھمەت تارقىتىشىمۇ، ئەڭ مۇھىمى، مېنىڭ ئۆگىنىشىمگە توسقۇنلۇق قىلىشى، مېنىڭ بەخۇدلۇقۇمدىن پايدىلىنىپ زىيان سېلىشىمۇ مۇمكىنغۇ؟ خاتىرجەم ئۆگىنىش ئۈچۈن، قۇلقىمنى چىڭ ئېتىپ قەتئىي كېچىكىمۇ؟ ئۇ چاغدا، مېنىڭ ياشلىق غۇرۇرۇم نەدە قالىدۇ... مەن رەقىپ ئوستەلگە تاشلىغان كونۋېرتنى ئاچتىم:

«سالام، رەقىپ ئاكا!

سىز ئارقىلىق ئادىلەگە، ھېلىقى سوغۇق مىجەز ئاغىنىڭىزگە سالام.

مېنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشۇمنى بىلىشكە قىزىقتىدىكەنسىز. مەن قىسقىچىلا ئېيتىپ بېرەي. ئاۋازىمنى مەشىق قىلىش مېنىڭ ئاساسىي مەشغۇلاتىم بولغاچقا، ھەر كۈنى سەھەر تۇرۇپ، دەرەخ ئارىلىرىدا يۈرۈپ ۋارقىرايمەن، چىرقىرايمەن، ئاندىن كېيىن تاماق، دەرس، چۈشلۈك ئۇيقۇدىن كېيىن يەنە ئىككى سائەت دەرس، دەرستىن كېيىن ئۆزۈم يالغۇز كوچا سەيلىسى قىلىمەن، خىيال سۈرىمەن. ئاخشاملىرى ئارىلاپ ـ ئارىلاپ كىتاب كۆرىمەن (رومان)، قىزىقارلىق كىتابلار يوق. «كۆكۈيۇن»نى ئوقۇسام، قىزىقى يوقىكەن. «ياشلىق ناخشىسى» ماڭا ياقمىدۇ. «قىزىل قىيا»نى ئوقۇپ قورقۇپ قالدىم. ھە راست، «مېھرابتىن چايان» بىلەن «ئۈتكەن كۈنلەر»نى ئەۋەتتىم بېرەلەمسىز؟ ئائىلە، مۇھەببەت توغرىسىدا يېزىلغان كىتابلار بولسىمۇ بولىدۇ. سىز بۇنداق كىتابلارنى ياماڭ كۆرىسىز. سىز تاپالمىسىڭىز، ھېلىقى ئەلا دېگەن دوستىڭىزغا دېسىڭىز، تېپىپ بېرىدۇ.

www.uyghurkitap.com

شۇنداق قىلىپ ، ئاخشىمى كىتاب كۆرىمەن ، كۆپىنچە كىتاب كۆرىمەن . «سەرگەردان» ، «باغدات ئۇغرىسى»غا ئوخشاش كىتابلار ماڭا ياقىدۇ... بۇ يەردە پۇل بەك خەجلىنىدىكەن . دادام ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئېيتقا ئوتتۇز سومدەك ئەۋەتىدۇ ، ئۇششاق ـ چۇششەك يېمەكلىكلا ئاران يېتىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، سىزنىڭ سودا بۇيرۇپ ئەۋەتكەن يىر يۈز ئەللىك سوم پۇلىڭىزنى خەجلەپ قويدۇم . ئۇنى ئۆيدىن پۇل ئالدۇرۇپ قايتۇرۇپ بېرىۋېتىمەن . خاپا بولماسلىقىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن . بېيجىڭغا مېنى يوقلاپ كېلىمەن دەپسىز ، ئىختىيارىڭىز ، لېكىن مەن سىزنى تەكلىپ قىلالمايمەن ، شۇنداقلا سىزنىڭ ئۆزۈڭىدىن بېرى ماڭا قويۇپ كېلىۋاتقان تەلىپىڭىزگە ھازىرمۇ ئېنىق جاۋاب بېرەلمەيمەن . مەن ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ خىزمەتكە چىقمىغۇچە ، بۇ توغرۇلۇق ئويلىنالمايمەن . ئون يىل كۈتىمەن دەپسىز ، كەلگۈسىنىڭ ئىشىغا ھازىر بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ ، شۇ چاغدا كۆرەرمىز...

مەن ئۇمۇمەن ، سىز توغرۇلۇق يامان پىكىر دە ئەمەسمەن . ئەلاغا قارىغاندا ، سىزنىڭ ئادەمگەرچىلىكىڭىز كۆپ يۇقىرى . مەن سىزنىڭ مۇشۇ مىجەزىڭىز بىلەن بەختلىك بولالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن ۋە سىزگە چىن دىلىمدىن بەخت تىلەيمەن .

سالام بىلەن : گۈزەلئاي

1958 ـ يىلى 13 ـ ئاۋغۇست ، بېيجىڭ

مەن خەتنى قايتا ـ قايتىلاپ ئوقۇدۇم ، لېكىن رەقىبكە «ماقۇل جاۋاب» بەرگەن بىرەر سۆزنى تاپالمىدىم . رەقىپ بۇ خەتنىڭ قايسى يېرىدىن گۈزەلئاي تۇرمۇش قۇرۇشقا رازى دېگەن مەنە چىقارىدىكىن ، مەن زادىلا چۈشىنەلمىدىم . لېكىن ، قىزنىڭ رەقىپ ـ

كه يازغان خېتىده مېنى ئۇچ يەردە چېقىپ ئۆتكىنى ، سوغۇق مىجەز دېگىنى ماڭا ئەلەم قىلدى . بولۇپمۇ ، ئادەمگەرچىلىكتە مېنى رەقىپتىن تۆۋەن ئورۇنغا قويغىنى ماڭا هار كەلدى . مېنىڭ پويىز ئىستانسىسىغا ئۇزىتىشقا نېمىشقا چىقمىغىنىم ، هېلىقى كۇنى قىز-ىڭ كۇتكەن يېرىدىن چىقمىغىنىم ، قىز ئۇچۇن چۇشىنىك-سىزمىدۇ - هه ؟ ئەلۋەتتە ، بىر قىز سېنىڭدىن ئۆزىنىڭ ئەڭ گۇزەل تۇيغۇلىرىغا جاۋاب ۋە هېسداشلىق تەلەپ قىلىۋاتقاندا ، سەن ئۇنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقمىساڭ ، قىز سېنىڭدىن رەنجىشكە ، هەتتا نەپرەتلىنىشكە هەقلىق ، سەن ئۆزۇڭنىڭ قىزغا بولغان يالۇ-قۇنلۇق مۇهەببىتىڭنى يۇرىكىڭنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا يوشۇرۇپ قويۇپ ، ئۇنى سىر ۋە تىلسىم قىلىۋالساڭ ، مۇهەببەت دۇنياسىغا تېخى ئەمدى قەدەم قويغان تەلۋە قىزدىن بۇ سىرلىق تېپىشمىقىڭغا جاۋاب ئىزدىسەڭ ، قىزنى بىزار قىلماي قالاتتىڭمۇ ؟ سەن ، ئەلۋەتە ، ئۆزۇڭنى ئازابتىن قۇتقۇز ، بۇنىڭ بىلەن ساڭا تەلپۈنگەن ياش دىلنى بەختلىك قىل . سەن ئادەمسەن ، ئۆزۇڭنى ئەۋلىيا سۈپەت قىلىۋېلىشقا هەقلىق ئەمەسسەن . بىلىم ، خىزمەت ، تۆهپە ، يەنە تۇرمۇش ، مۇهەببەت ئىنسان ئۇچۇن هاۋادەك زۆرۇر . هەممىلا ئىنسان مۇشۇ قانۇنىيەت بويىچە ياشايدۇ . سېنىڭ بۇ قانۇنىيەتكە خىلاپلىق قىلىشقا زادىلا هەققىڭ يوق !

مەن ئۆيده مېڭىپ يۇرۇپ ئۆزۇمنىڭ تۇرمۇشقا تۇتقان مۇئامىلەمدىكى خاتالارنى مانا مۇشۇنداق ئىزدىدىم ۋە ئۇنى هەل قىلىشنىڭ ئۇسۇللىرى ئۇستىده ئۇزاق باش قاتۇردۇم .

4

خىيال بىلەن ئازابتىن قۇتۇلالمىدىم . خىيال قىلغانسېرى ، مېنىڭ روهىي ئازابلىرىم كۆپەيگىلى تۇردى . خەنزۇچە يېزىلغان

www.uyghurkitap.com

«دۇنيا ئەدەبىياتى» دەرسلىكىنى بېرىلىپ ئۆگىنىۋاتىمەن. مەن ھازىر كۇندىلىك ئۆگىنىش مەشغۇلاتىمنى ئون سائەتتىن ئاشۇرۇۋەتتىم، لېكىن خىيال قىلمىشقا يەنە ۋاقىت چىقىرالايمەن. خىيالىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا، ئۇيقۇم كەلمىگەچكە، كېچىلىرى «فاۋست»نى ياكى شېكسپىر دراملىرىنى ئوقۇيمەن. بايرۇن، شىللىر، پىدوفى، پۇشكىن، لېرمونتوۋلارنىڭ شېئىرلىرىنى، بولۇپمۇ مۇھەببەت، جۇدالىق، ئىنتىزارلىق توغرىسىدىكى شېئىرلىرىنى ئوقۇيمەن، خەنزۇچىسىنى يادلايمەن، ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىمەن... نەۋائىنىڭ:

غۇربەتتە غەرىب شادمان بولماس ئىمىش،
ئېل ساڭا مۇشفىق، مېھرىبان بولماس ئىمىش.
ئالتۇن قەپەس ئىچرە گەر قىزىلگۇل بۇتسە،
بۇلبۇلغا تىكەندەك ئاشىيان بولماس ئىمىش.
(غۇربەتچىلىكتە غېرىب شاد - خۇرام بولمايدىكەن؛
باشقىلار ئۈنىگە شەپقەتچى، مېھرىبان بولمايدىكەن؛
ئالتۇن قەپەستە قىزىلگۇل ئۆستۈرۈلگەن بىلەتمۇ،
ئۇ بۇلبۇلغا تىكەنچىلىك ئۇۋا بولمايدىكەن).

دېگەن مىسرالىرىنى ئوقۇغىنىمدا ئىختىيارسىز ھاياجانلىنىمەن. مانا، بايرۇنىنىڭ مىسرالىرىنمۇ ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىپ كۆرەي:

ئۇنتۇما، ئەي قىزچاق، خوشلاشقاندا
يۈرىكىمنى قايتۇرۇپ بەرگىن ماڭا.
يۈرىكىم ۋىدالاشقان بولسامىگەر
تەندە قالغان پارچىنىمۇ ئالغىن مانا!...

ئارقىدىنلا ئۆز ھېسسىياتىمنى ئەيىبلەش-ئۇچۇن ، پىدائىلىك مۇنۇ مىسرالىرنى تەرجىمە قىلدىم :

مۇھەببىتىم ئوخشايدۇ سۇرلۇك ئورمانغا ،
قاراقچىدەك كۈندا شلىق قىلدۇرىدۇ ئۇندا !
ئۇ ئۇمىدسىز خەنجىرى يالتىرار قولدا ،
ئاسايىشلىق ئۆلۈمۈ يا تار ھەر ئۇرۇلغاندا .

... لېكىن يادلاش ، تەرجىمە قىلىش ، مېنىڭ مىنۇتسېرى ئۆرلەۋاتقان سېغىنىش ، ئىنتىلىشلىرىمنى ھېچ باسالمىدى . ئۆزۈمنى بىرەر كۇچ بىلەن ئىدارە قىلىش ئۇچۇن ، پۈتۈن ھاياتىدا شەخسىي ھالاۋەتكە بېرىلمىگەن شەخسلەرنىڭ تەرجىمھالىنى قاراشتۇردۇم ، لېكىن ئۆزۈمنى بىسئالالمىدىم . ھاشىرنىڭ خېتىنى قولۇمغا ئالدىم . ئۇنىڭ مېنىڭ خېتىمگە جاۋابەن يازغان سۆزلىرى مېنى ئىختىيارسىز جەلپ قىلىۋالدى : «نېمە ؟ سەن قىزغا ئاشىق بولدۇم دەمسىنا ؟ ۋۇتەيدە بىزگە ھاكاۋۇرلۇق قىلغان ، ئادىكالون[1] بىلەن ئۆزىنى پەرىشتە قىلىپ كۆرسىتىدىغان ھېلىقى تەكەببۇر گۈزەلئايغىمۇ تېخى ! مۇشۇ بىر ئېشىتىلا سېنىڭ چۈشكۈنلۈكۈڭ ، غايىە ، ئارزۇ-دېگەنلىرىنى چۈرۈۋەتكەنلىكىڭ بىلىنىپ تۇرۇپتۇ . يۈگرىمە-ئىككى ياشقا كىرمەي تۇرۇپ قىزلارغا ئاشىق بولۇپ ، كېچىسى ئۇخلىيالمىغان بولساڭ ، بىزدىن چىقىدىغان «ئۇلۇغ ئالىم» بۇشۇكىدىلا تۇگەپتۇ . مۇھەببەت — چىرىتكۇچ ، مۇھەببەت — ئىنسانىنى روھىغا چۈشىدىغان ھال كېسىلى ، شۇمبۇيا ! ئاشقىتىن ئالىم چىقمايدۇ (لاۋزا شائىرلار بۇنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ) . ئۇلۇغ تېۋتون ، نوبېل ... ساڭا ئولگە بولازمىكىن دەپ

① ئادىكالون — بىر خىل ئەتىرنىڭ نامى — ت .

ئويلىسام ، سەن ئەخمەق لىرمۇنتوفچىسىغا «زامانىمىزنىڭ قەھرى-مانى» بولۇپ ئوتتۇرىغا چىقىپسەن ، پۇشكىنچىسىغا گۇنچا روھى ئۇچۇن دۇئىلدا ئۆلىدىغان ئوخشىمامسەن !... »

مەن بۇ ئەيىبلەشلەرنى ئوقۇپ كۇلۇپ كەتتىم . مەن ھاشىرغا خىيالىمدا جاۋاب بەردىم : «فائوست ئۇلۇغ ئالىم ، ئۇ كامالىغا يەتكەن چېغىدا بىر قىزغا ئاشىق بولدىغۇ ؟ ئۇلۇغ يازغۇچىلاردىن لىق . تولستوي ، بالزاك ، شېكسپىر ، گىيوگو ، گىيوتىلارمۇ ئۆز ھاياتىدا شەخسىي مۇھەببەت ئۇچۇن نۇرغۇن ۋاقىتلىرىنى سەرپ قىلغانغۇ ؟ ئىنسان بار ئىكەن ، مۇھەببەت بولىدۇ . ئىنسان ئۇچۇن مۇھەببەت يوكسەك قەدىر - قىممەتكە ئىگە بىر پەزىلەت . سەن نېمىشقا بۇنىڭغا نەپرەت بىلەن قارايسەن ؟ ئۇنى ئاز دەپ ، ئۆز نەپرىتىڭنى ئىنسانىي خىسلەتنىڭ بىر ئۇلگىسى قىلىپ باشقىلارغا تاڭىسەن ؟ سەن ئوقۇپ يۇرگىنىڭدە ، ياشلارنىڭ مۇھەببەت سەرگۇ-لىرى ئوستىدە نۇرغۇن ئىلمىي گەپلەرنى قىلغانىدىڭغۇ ؟ بارلىقىنى خەلقە بېغىشلىغان ئادەملەردە مۇھەببەت سەرگۇسى بولماسلىقى لازىممۇ ؟ ساڭا بۇ چۇشەنچە نەدىن يۇقتى ؟ كومىمۇنىست — ئۇلۇغ نام ، لېكىن ئۇ ھەرگىز ساپ مۇھەببەتنىڭ دۇشمىنى ئەمەسقۇ ؟ قىممەتلىك دوستۇم ، مەنمۇ ئۆز نۆۋىتىدە سېنى ئەيىبلەپ ئۆتەي . سېنىڭ ئىنسان توغرىسىدىكى چۇشەنچەڭ خاتا ، ئىنسان — تۆمۇر پارچىسى ئەمەس ، ئۇنىڭ نازۇك ، گۇزەل سەزگۇلىرى بولىدۇ . مانا بۇ سەزگۇلەرنىڭ جەۋھىرى — ساپ مۇھەببەت . ساڭا بىر داڭلىق ياپون شائىرىنىڭ بىر كۇپلىت شېئىرىنى ئېيتىپ بېرەي :

بار ئىكەن چۆل ئارا كىچىك بىر ماكان ،
دەرەخسىز ، گىياھسىز... بار ئىكەن ئىنسان .
قۇشلارمۇ قونماسكەن ، ئۇ يەردە لېكىن ،
كامالەت تاپاركەن مۇھەببەت ھامان...

... بىلىپ قوي ، مېنىڭ سەن نەپرەتلىنىدىغان بىر ھاكاۋۇر قىزغا ئاشىق بولۇپ قېلىشىم نەپرەتلىنەرلىك ئىش ئەمەس ، بەلكى قەدىرلىگۈدەك ئىش . مەن سېنىڭ ئىزىڭنى بېسىپ ، ئۆز ھېسسىيا-تىمنى سۆنئىي يول بىلەن يوشۇرۇپ يۈرۈپ ، مانا چەكسىز ئازاب دېڭىزىغا غەرق بولدۇم . مېنى بۇ دولقۇنغا تېخىمۇ پاتۇرۇشنىڭ يولىنى ئىزدىمەي ، ماڭا قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى كۆرسەت ! مەن سې-نىڭدىن شۇنى ئۈمىد قىلىمەن... «تۇزۇكرەك قىزنى ياخشى كۆر-سەڭچۇ كاشكى ، دېگەنلىرىڭنى قانداق قىلاي ، گۈدەك بالىدەك سۆزلەيسەن - دە ، ھاشىر . سەن قازادىن ئۆلگۈچىنىڭ جەسىتىنى كۆرۈپ ، چىرايلىقراق يەردە ئۆلسەڭ بولماسمىدى ! دېگەندەك ئەخ-مىقانە گەپ قىلىۋاتىسەن ، كىم قانداق قازا بىلەن ئۆلۈشنى بىلمە-گەندەك ، كىشى قانداق بىر قىزغا ئاشىق بولۇشنىمۇ ھەرگىز بىلمەيدۇ . كىم كىمگە ئاشىق بولسا ، ئاشۇ مەشۇقى ئاشىقى ئۈچۈن قىممەتلىك ۋە چەكسىز گۈزەل . مۇھەببەتنىڭ ئەتىۋارىمۇ مانا شۇ يەردە !...

مەن ھاشىر بىلەن غايىۋانە بولۇۋاتقان مۇنازىرەمنى ۋاقىتلىق توختاتتىم . بۇ مۇنازىرىلەرمۇ گۈزەلئاي ئۈچۈن ئېچىشىۋاتقان يۈرە-كىمگە مەلھەم بولالمىدى . كىتاب ئوقۇسام زېھنىمگە ھېچ كىرمە-دى ، ياتسام ئۇيقۇم كەلمىدى ، بىر ئارتىس دوستۇم يادىكار قىلىپ قويۇپ قويغان تەمبۇرۇمنى قورسقىمغا قويۇۋېلىپ مۇڭلۇق كۈي-لەرگە چېكىپ باقتىم ، ياق ، يەنە ئارام ئالالمىدىم . ئىچ - ئىچىم-دىن دولقۇنلىنىپ چىقىۋاتقان ھېسسىياتلىرىمنى شېئىر بىلەن با-يان قىلىش ئىستىكى پەيدا بولدى ، قولۇمغا قەلەم ئېلىپ تۆۋەندىكى مىسرالارنى يازدىم :

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇنتۇمالمىدىم ...
سەن كەتكەك كەينىگە يېنىشلاپ بېقىپ ،
قالدىم مەن جۇدالىق ياشلىرىم ئېقىپ ...
ئەسلەيمەن ھەر مىنۇت ئۇنسىز سېغىنىپ ،
يول يىراق ، دىل يېقىن ، شۇنى ئۇنتۇما !

يۇرىكىمنى يىرتىپ كۆرسىتەلمىدىم ،
ۋەسلىگە تەلمۇرۇپ ھېچ يېتەلمىدىم .
بىردەممۇ دىلىمنى خۇش ئېتەلمىدىم ،
سېغىنىسىز كۇن قېيىن ، شۇنى ئۇنتۇما...

يازغان شېئىرىم ئۆزۈمگە ياقمىدى ، ئېيتىمدىغان سۆزلىرىم مىسرالارغا سىغمىدى . مېنى قىينىۋاتقان ھېلىقى يوشۇرۇن كۆچ ھېچ ئازايمىدى ، مەن سىرتقا چىقىپ پويىز يولىنىڭ بويىغا كەلدىم . كۆمۈر باسقان بىر پويىز ئەتراپىنى تىترىتىپ ئۆتۈپ كەتتى . مەن پويىز كەتكەن شەرق تەرەپكە قاراپ قالتتىق خورسىنىش بىلەن گۇۋلىدىم . مەن ئەمدى ئىقرارىمەن ، ئارزۇيۇمنىڭ تەتۈرىچە ، بىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالغانمەن . ھېچ بىلمەيمەن ، قىزنىڭ نېمىسى ماڭا ياقتىدۇ ؟ چىرايىدىن باشقا ئادەمدە نى جەلپ قىلارلىق يەنە نېمىسى بار ! مەن ، ئادەمگە باھا بېرىشتە ئاۋۋال قەلبىگە قاراش كېرەك ، دېگەننى دائىم سۆزلەيتتىم . مانا ئەمدى مەن ئۇنىڭ چىرايىغا ئاشىقمەن ، ئېمەك ، مەن يالغان نەرسىلەر بىلەن ئۆزۈمنى ۋە باشقىلارنى ئالداپ كەلدىممۇ ياكى پەزىلەت جەھەتتە مەن تېخى خاممۇ ؟...

ياتقىمغا قايتىپ كېلىپ ھاراق ئىچتىم ، ھاراقنىڭ كۈچى بىلەنلا تاڭغا يېقىن ئۇخلاپ قالدىم .

ئەتىگەنلىكى ئىشىكىم قاتتىق ئۇرۇلغاندا ئويغاندىم.

— بولۇڭ، تېز كىيىنىڭ، ئويۇن باشلىنىپ كېتىدىغان بولدى! — بۇ، ئادىلەنىڭ ئاۋازى ئىدى. مەن ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدىم:

— يەنە چىلانلىققا بارىدىغان گەپمۇ؟ دەريانى بوتۇلكا ئېتىشمۇ؟

— ھەئە، ئەمدى دەريانى ئۆزىمىزنى بىراقلا ئاتىمىز! ھا... ھا... ھا...

قىز شوخلۇق بىلەن قاقاقلاپ كۈلدى.

مەن كىيىنىشكە باشلىدىم.

— بولۇڭ دەيمەن، بۈگۈن چۈشتىن كېيىن شىنجاڭ ۋالىيول كوماندىسى بىلەن گەنسۇ ۋالىيول كوماندىسى ئويۇن كۆرسىتىدىكەن. ياق، دېيىشكە رۇخسەت يوق! ياسىنىشقا ۋاقىت يوق!

قىز قولۇمدىن تارتىپ كارىۋېتىمدىن چۈشۈردى. مەن بۈگۈن يولدىغان دوكلاتتىن قېلىپ قېلىشنى خالىمايتتىم. لېكىن، ئۇزۇم ۋالىيولغا ناھايىتى ئامراق، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇنۇ قىزنىڭ تەلىپى قاتتىق ۋە قەتئىي ئىدى.

بىز يېرىم سائەتتىن كېيىن شەھەر ئىچى پويىزىغا چۈشۈپ، يازلىق تەنتەربىيە مەيدانىغا قاراپ ماڭدۇق.

بىز قىستىلىشىپ يۈرۈپ مەيدانغا يېقىن جايدىن ئورۇن ئالدۇق ۋە كۈنگە قاقلىنىپ خېلىلا پىشقاندىن كېيىن ئويۇن باشلاندى. ئاۋۋال قىزلار كوماندىسى چۈشتى. شىنجاڭ كوماندىسىدىن ياش، زىلۋا قىز ئويۇن باشلىنىش بىلەنلا كۆرگۈچىلەرنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىشقا باشلىدى. قىز ئاساسلىق ھۈجۈمچى ئىدى. ئۇ تېز چېقاتتى، ئېگىز سەكرەيتتى، قاتتىق ئۇراتتى. ئۇنىڭغا ئۇزۇل-مەي چاۋاكلار چېلىندى. «7» نومۇرلۇق بۇ قىز ماڭا يېرىنلا تونۇش ۋە ناھايىتى يېقىن بولۇپ تۇيۇلۇشقا باشلىدى. مەن ۋاقىرىۋەتتىم:

www.uyghurkitap.com

— ئەلانۇر !

ئادىلە ھەيران بولۇپ قالدى : مەن ئەلانۇرنى توغرىسىدا بىلگەنلىرىمنى ئادىلەگە سۆزلەپ بەردىم .

— تېز ئۆسۈپتۇ ، — دېدى ئادىلە خۇشال بولۇپ ، — بىزنى باشقىلار «غۇلجىلىق پوچىلار» دەيدىغان ، بىزدە پوچىلارمۇ بار ، لېكىن مۇنۇ ئەلانۇردەك ، سىزدەك ، گۈزەلئايدەك نوچىلارمۇ بار . بىر يىلدىن كېيىن ئاساسىي ئويۇنچىغا ئايلانىسىز ، تالانت بۇ ، خۇددى سىز بىر يىلدىلا ھەنزۇچە رومان ئوقۇيالايدىغان بولغاندەك ، گۈزەلئاينىڭ ئاۋازى ئالاھىدە يۇقىرى ئاۋاز بولۇپ چىققاندەك بىر مۆجىزە !

ئۇ ئۆز سۆزىدە ھامان گۈزەلئاي بىلەن مېنىڭ ئىسمىمنى بىر يەرگە قويۇۋالاتتى ۋە ھەر ئىككىز سۆزىدىن كېيىن ماڭا كۈلۈمسىرەپ قاراپ قوياتتى . دولقۇنلۇق قىرقىم چاچلىرى ئارىسىدىن يېنىچە قارىغاندا ، ئۇنىڭ قۇۋلۇق يوشۇرۇنغان قوي كۆزلىرىدە بىر سوئال «مانا مەن» دەپ تۇراتتى .

— سىزدىنمۇ تېز ئۆستىمۇ ؟— مەن ئادىلەگە چاقچاق قىلدىم ، — ناخشىچى ، گارمونچى ، رويالچى ، چاقچاقچى ، تانسىچى — «بەشتە ئاتاقلىق !»

— ھە ، يەنىچۇ ؟ — قىز مېنىڭ جەينىكىمنى چىمدىپ قويدى . مەن خۇددى ئەتراپىمىزدا ئولتۇرغان ھەنزۇلار ئۇيغۇرچە گەپنى ئۇقۇپ قالمىغاندەك ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدىم :

— فاكۇلتېت جۇرنىلىنىڭ بولغۇسى خانىمى !

— ئۇلۇغ ! — دېدى ئادىلە يالغان دوستىپ ، — شۇ جۇرنىلىڭىزنى چېكىڭىزغا قىستۇرۇلىڭە ، بۇ «خانىم»لىقىڭىز مومايغا گۈل ياراشمىغاندەك ، ماڭا ياراشمايدۇ !

ئۇ ئەلەم بىلەن ئىچىنى تارتتى ـ دە ، ماڭا تېخىمۇ يېقىن ئولتۇرۇۋېلىپ پىچىرلىدى :

— ئۇ گۈزەلئاي كەتكەندىن بېرى ، بىر قېتىممۇ مېنى كەچكى سەيلىگە تەكلىپ قىلمىدى ، ياتقىلىغا كىرسەممۇ تۇزۇك ئېچىلمايدۇ . ئاچچىقىمدا گۈزەلئايغا خەت يازدىم . بىر ئامال قىلىپ مۇشۇ رەقىپ دېگەنىنى مۇرادىغا يەتكۈزەي دېدىم . گۈزەلئايدىن تۆت كۈندىن كېيىنلا جاۋاب كەلدى . نېمە دەپتۇ دېمەمسىز ؟ ئىككى دۇنيا سەن ئادىلەدەك دوستۇم يوق ! دەپ يېزىپتۇ . ئەتىسىلا چاقچاق دەپ خەت يېزىۋەتتىم . ھەي تەقدىشەلمىگەن ئالەم . رەقىپ گۈزەلنى ، گۈزەل سىزنى ياخشى كۆرىدۇ . سىز بولسىڭىز كىتابنى... ئەنە قاراڭە ، ئۇ قىزمۇ سىزگە قاراۋاتىدۇ !

قىزلارنىڭ ئويۇنى ئاخىرلاشتى . ئەلانۇر كىيىمىنى كىيىپ بولۇپ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى . مەن ئورنۇمدىن تۇرۇۋىدىم ، قىز مەن تەرەپكە قاراپ ماڭدى . مەن ، ئەلانۇر قېزغىن كۆزۈشىدۇ ، ھەيتا ۋاراقىرىۋېتىدۇ ، دەپ ئويلىغانىدىم ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئادەملەرنى ئاتلاپ ئۇنىڭغا قاراپ ئالدىراپ ماڭدىم . مەن ئۇنىڭغا قولۇمنى سۇندۇم . ئەلانۇر نېمىشقىدۇر ماڭا ناتونۇش بىرىگە مۇئامىله قىلغاندەك سوغۇق مۇئامىله قىلدى :

— مېنى تونۇمىدىڭىزمۇ ئەلانۇر ، مەن ئەلا !

— تونۇدۇم ، — دېدى قىز پەرۋاسىزلا ، — بايىلا تونۇغان !

مەن ئەجەبلەندىم ۋە نارازى بولدۇم . ياتقىمغا كەلگەن رازىيە-نىڭ دوستى — رازىيەنىڭ نازۇك سىرلىرىنى ماڭا ئېيتقان قىز ئەمدى مېنى تونۇمىغىلى قىلالا قالدىغۇ ؟ مەن خىجىل بولۇپ :

— رازىيە خەت يېزىپ تۇرامدۇ ؟ — دەپ سورىدىم .

— سورىغىنىڭىزغا رەھمەت ، — دېدى قىز تۆۋەن لېۋىنى ئاستا چىشلەپ قويۇپ ، — يېقىندا ئورۇمچىگىمۇ كېلىپ كەتتى !

مەن تېخىمۇ ھەيران قالدىم :

— نېمىگە كەپتۇ ؟ نېمىشقا ماڭا خەت يازمىدى ؟ سىز بولسىڭىزمۇ تېلېگراممىما بېرىپ قويماپسىزغۇ ؟

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ پېكى نادىرىسى

ـ نېمە پايدىسى ـ دېدى قىز. قوشۇمتىلىنى بوروپ، ئەرزىمەس ئىشلارغا ستىرىسى ئاۋارە قىلمىشىنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك!

ـ مەن يىرەر كۆڭۈلسىزلىك بولغانلىقىنى پەملىدىم ـ دە:

ـ رازىيە رەنجىپ قاپتىمۇيا؟ ـ دەپ سورىدىم. ئەلانۇر تىرىنىقىنى تاتىلاپ تۇرۇپ سۆز ياغدۇرۇشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ چىقاتتى:

ـ بىچارە، بەختسىز دوستۇم، مېنىڭدىن رەنجىيدۇ. مەن پۇشايمان قىلمەن، نېمىشقىمۇ رازىيەنىڭ ھېسسىياتلىرىنى سىزگە بىلدۇرۇپ قويدۇم! بىلەمسىز، رازىيەنىڭ بەختسىزلىكىگە مەن سەۋەبچى بولدۇم. سىزدىنمۇ رەنجىمەن، نېمىشقا ھاشىر دېگەن تومبالقىغا بۇ سىرنى ئېيتتىڭىز، ئۇ رازىيەگە شۇنداق بىر خەت يېزىپتۇكى، خۇددى ئېسىل يىپەك كىيىمگە قارىماي چاچرىغاندەكلا بىر ئىش بوپتۇ. ئۇنىڭ خېتىدىن مۇنداق مەنە چىقىدۇ: رازىيەنىڭ ھاشىرنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى مەبنى چاكىنا ئىش؛ سەۋەبى، رازىيە ئۇنىڭ چىرايىغا كۆيگەن، قەلبىنى تېخى بىلمەيدۇ. بۇ خىل مۇھەببەت يوپۇرماق ئۈستىدىكى بىر تامچە شەبنەمگە كۈن پارلاقلىسا يوق! ھېسسىياتنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇش ئۇچۇن، رازىيەنۇ ھاشىردەك جاپالىق جايغا كېلىشى لازىمتىش، بولمىسا دادىسىدەك يولدىن ئازارمىش... كۆزىڭىزمۇ ماۋۇ نەسىھەتچىنىڭ قوپاللىقىنى! بۇ قوپاللىق رازىيەنى ئەقىلدىن ئازدۇردى، قىز قانتىق ئاغرىدى، چاچلىرى چۈشتى، ئاخىر ئەلەمگە چىدىماي، ئۆزى تازا يامان كۆرىدىغان بەھزام مۇئەللىمگە تۇرمۇشقا چىقىشقا رازى بولدى. ئۇمۇر بويى بەختسىز بولۇشقا قارار قىلدى. سىزگە بىر خەت يازغان، خېتىنى كەچۈرۈڭ ئېلىك؟ ياتقىنىم لەنجۇ مېھمانخانىسىنىڭ يەتتىنچى قەۋىتى ئون ئالتىنچى ئۆيىدە...

ئەلانۇر شۇ گەپلەرنى ئېيتتى ـ دە، مىكىنىگە بۇرۇلدى. قىز

نىڭ دوستى ئوچۇن تۆكۈلگەن ياشلىرى ، ماڭا خوددى زىيارىكىدىن چىقىۋاتقان ئازاب زەردابىدەك بىلىنىدى . ئۇ دوستىنىڭ بەختسىزلىكىگە ياش تۆكمەكتە . بايىلا شۇنچە مەيدانىنى زىلزىلىگە سالغان چەبدەسىن قىز ، مۇھەببەت ئالدىدا ئىلاجسىز يىچارىگە ئايلانغانىدى . ئۇ دوستى ئۇچۇن ياش تۆكتى . مەنمۇ نۆۋەتتىدە دوستۇمنىڭ خاتاسى ئۇچۇن ، رازىيەنىڭ بەختسىزلىكى ئۇچۇن ئازابلايدىم . ئادىلە مەنىڭ تاتىرىپ كەتكەن جۇدۇنلۇق چىرايىمغا قاراپ ھەيران بولدى :

— سىزنى بىكارلا باشلاپ كەپتىمەن ! — دېدى ئۇ ئولۇغ — كىچىك تىنىپ ، — دېسەم — دېمىسەم يەنە شۇ مۇھەببەت خاپىچىلىقى ، سىزنىمۇ ئازماندا قويىدىغانلار بارىكەن — دە ، كىزەك يوق ، كۆڭلىڭىزنى پوتۇن توتۇڭە ، سىزگە ئۇ قىزچىلىك بىرى تېپىلىماس مىدى !

مەن ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمىدىم ، چۇنكى جاۋابىم قوپال چىقىشى ئېنىق ئىدى . مەن يەنە بىر قىزنى رەنجىتىشنى خالىمايتتىم .

مەن ياتقىمغا كەلگەندىن كېيىن ، ئۆزۇمنى ئازراق بېسىۋالالىدىم . ھېلىمۇ ئىچىمدە بىر ئوت يانىاتتى ، بىر يوشۇرۇن كۈچ مېنى بوغاتتى ، پوتۇن ۋۇجۇدۇمدىن بىر يوشۇرۇن غەزەپ ھېلىلا پارتلايدىغاندەك قىلاتتى . مەن پىگىت بولۇپ يېتىلگەندىن بېرى مۇنداق جىددىيلەشمىگەن ھەم ۋەسۋەسىگە چۈشمىگەنىدىم . رازىيە بىلەن ئويدان گەپلىشىپ ، بۇ ئىشنى توزەشنىڭ يولىنى قىلغىلى بولاتتىغۇ ، لېكىن ئەمدى كېچىكتۇق ، ھاشىرغا ئەھۋالنى يازايمۇ ! ئۇ ئەمدى قانداق قارايدىكەن ؟...

— تېزرەك ئالىم بولۇڭ ، خوداىيمدىن تىلەيمەن ، — دېدى ئەلانۇر كەچقۇرۇن مېنىڭ بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ ، — سىز توغرۇلۇق رازىيە ماڭا نۇرغۇن گەپلەرنى قىلىپ بەردى . سىز بىلىم ئۆگىنىشىكە قاتتىق بېرىلىپسىز ...

ئۇ كۆزىنى يەردىن ئالماي گەپ قىلاتتى .

ئۇ ھازىر ۋالىبول مەيدانىدىكى داڭلىق ئويۇنچى ئەيسا ئىدى. ئۇنىڭ قىزىرىپ ـ تاتىرىپ گەپ قىلىشى، ھودۇقۇشلىرى ھەتتا بويىنىدىكى كەھرىۋالىرى يەنىلا بۇلتۇرقى سادا قىز-ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى. ئەتىگەنكى ھاياجانلىرى ھازىر بېسىلغان، ئادەتتىكى ئوقۇغۇچىلاردەك ئاق كوپتا، كۆك يوپكا كىيگەن، بىر قولىغا بىلەزۈك، يەنە بىر قولىغا كىچىككىنە سائەت تاقىغان، بىر بارمىقىغا ئالتۇن ئۈزۈك، قولىقىغا ئالتۇن ھالقا سالغان... ئۇنىڭ كۇندىدە قارايغان يۈز ۋە بىلەكلىرىدە بۇلتۇرقى نازۇكلۇق خېلىلا ئازايغانىدى.

— تېڭىڭ سەكرىشىگىز بەك ياخشىكەن، بويىڭىزمۇ ئۆسۈپتۇ، — دېدىم ئۇنىڭ كېلىشكەن بەستىگە قاراپ.

— ئورنۇمدىن قىرىق بەش سانتىمېتىر تىك كۆتۈرۈلەلەيدىكەنمەن، — دېدى قىز قىزىرىپ تۇرۇپ، — بۈيۈم بۇ يىل بىر مېتىر سەكسەن يەتتە سانتىمېتىر بوپتۇ، ئەمدى ئۆسمەسەم بولاتتى!

مەن رازىيەدىن كەلگەن قېلىن خەتنى ئېلىپ قىز بىلەن خوشلاشتىم. ئەلايۇر مېنى بىرىنچى قەۋەتتىكى چوڭ ئىشىكىگىچە ئۇزىتىپ چىقتى. بىز مەرمەر پەلەمپەيدىن خوشلاشتۇق.

مەن لەنجۇ مېھمانخانىسىدىن چىقىپ خۇاڭخې دەرياسى بويىغا قاراپ ماڭدىم. يىگىرمە مىنۇتتەك پىيادە ماڭغاندىن كېيىن دەريا بويىغا كەلدىم. ئوڭ تەرەپتە يەنتەن ئارىلىغا ئۆتىدىغان ئۇزۇن ياغاچ كۆۋرۈك، سول تەرەپتە — خېلى يىراقتا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەن ھەسەن ـ ھۈسەندەك ئەگمە بولۇپ ئون ئىككى توۋرۇكلۇك ئاسما تۆمۈر كۆۋرۈك ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈپ تۇراتتى. دەريا شاۋقۇنسىز، ئاستا ئاقماقتا، ئۇنىڭ غۇلجا دېھقانلىرىنىڭ ئېتىكەنچىلىگىغا ئوخشايدىغان سېرىق سۇيى غۇۋا يورۇقتا كۈل رەڭ ـ سارغۇچ توسكە كىرگەن، ئۇنىڭ قارىيىپ كۆرۈنگەن نېرىقى قىرغىقىدا

سانسىز چىراغلار يانغان كۈندۈزى كۆزۈمىز كۆرۈنمىگەن مەجـ
نۇنىتاللار غۇلىيۇرۇقتا بارا قىسانلاشقان، سۇ چاقىلىكى بىر خىل
ئاۋازدا «شالاپ ـ شالاپ» قىلىپ قىرغاقتا سۇ تۆكۈپ ئاستا ئايلا ـ
ماقتا، خۇددى بۇ دەريا بويىدىكى «ھەممىلا نېمە ئاستا ۋە ھۇزۇنلۇق
بىلەن ھەربىر قىلىۋاتقاندەك. يالغۇز مېنىڭ يۈرىكىملا تېزدىن ئۇرا ـ
تتى، نېرۋىلىرىم جىددىيلەشتى. مەن رازىيەنىڭ خېتىنى
ئوقۇش ئۈچۈن لامپۇچكا يورۇقى ياخشى چۈشۈپ تۇرىدىغان بىر
تاشنىڭ ئۈستىگە ئولتۇردۇم. كونۇپرتنى ئاچتىم. ئاۋۋال سارغۇچ
قەغەزلەرنى ئالدىم. بۇ ھاشىرنىڭ تونۇش پوچېركىسى ئىدى.
سارغۇچ قەغەزگە يېزىلغان خەتنىڭ ئارقىسىغا مۇنۇلار يېزىلغان:

«بىز مەڭگۈلۈككە خوشلاشتۇق. مەن قاراڭغۇ جاڭگالغا
ئىلىپ بارىدىغان يولغا قاراپ يۈرۈلدۇم. ئۇ داغدام يول بىلەن
كېتىۋەردى. كەينىمگە بۇرۇلۇپ داغدام يولغا ھەۋەس بىلەن
قارىشىم لازىممۇ؟ ياق، كەينىمگە بۇرۇلۇپ قاراش ئالدىمدىكى
قاراڭغۇ جاڭگالغا قاراپ مېڭىشتىنمۇ قورقۇنچلۇق. خەير،
مېنىڭ بەختلىك دوستۇم...»

ئەمدى مەن رازىيەنىڭ گۈزەل ئارزۇلىرىنى، نازۇك سىرلى ـ
رىنى ئاسمان قەھرىگە قۇيۇندەك ئاچقىيىپ كەتكەن سىرتق قەغەز ـ
لەرنى ۋاراقلىدىم، ھاشىرنىڭ يوغان ـ يوغان خەتلىرىنى ئوقۇۋاتـ
قىنىمدا، ئۇنىڭ دائىم تۇرۇلۇپ تۇرىدىغان قوشۇما قاشلىرى،
قارىماققا سوغۇق، لېكىن ناھايىتى مېھرىبان چىرايى كۆز ئالدىمغا
كەلدى. گويا ئۇ ماڭا تىكىلىپ ئولتۇرۇپ، موخورىكىسىنى
شوراپ ـ شوراپ قويۇپ، ئالدىرىماي سۆزلىمەكتە ئىدى:

«سالام، رازىيە! سىز ئارقىلىنىق ئۆمەر ئەپەندىگە، مەلـ

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

- كە ھەدەمگە ، ھۆرمەتلىك رەئىسىمىزگە سالام - سالامەت - تۇرۇڭلار ، سىز - مانا بۇ يىل يەتتىنچى ئايدا ، ئەلا - ئىككىمىز نىڭ شەھەر - نىڭ ئۆيىدە مېھمان بولۇپ قايتقۇمىزغا ئىككى يىل بولۇپ قالدى ، بىز بۇ يەردە بىكار بولساقلا ئانا مەكتىپىمىزنىڭ گېپىنى قىلىمىز ، بىزنىڭكەن كۆچەتلەر ، توشۇغان رەختلار ، ياسىغان يول ، توپ ئويناپىدىغان مەيدان ، كۆنچىقىش تەرەپتىكى دۆڭگە سېلىنغان ئىككى قەۋەتلىك ياتاق ، ئوك تەرەپتىكى دەرەخلىك ئىچىگە سېلىنغان كىچىككىنە ئىشراھلىق دوختۇرخانا ، پوتەي قالغان مۇنچا ، بىز يېڭى مەكتەپكە كەلگەندە ياتاق قىلىپ ياتقان ئات ئامبىرىنىڭ بالىخانىلىرى ، ئاشخانا ، ئۇ يەردە بولىدىغان كۆڭۈللۈك تانسا ھەتتا ماي ئىسكىلاتى تەرىپىدىن كېلىدىغان ئۆستەڭ ، ئىسكىلاتنىڭ شىمالىدىكى تەرەپ ئويمانلىقىدىكى كۆڭۈللۈك سازلىق ... بىز پارتكىنى قىلمايدىغان ھېچنېمە ، ھېچبىر مۇئەللىم قالمايدۇ . چاقچاقچى نىزامىدىن كامۇ ، ئارغىماق باقىدىغان قازاق يىگىت ، چوچۇمەل ۋە يىرىك بولكا ، ئالىيۇمىن داسلاردا ياتقۇزمىغا تىقۋالىدىغان مايلىق قورادىقلار توغرىسىدىمۇ سۆزلىشىپ كېتىمىز . دېمەك ، رازىيە ، كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، بىز سىلەرنى كۆپ ئەسلەيمىز . سىز بىلەن ۋالىس ئويناغىنىمىز يادىمغا كەلسە ھەيرانمەن . بىلمىدىم ، قانداق كۆچ مېنى شۇنچە پىراقتىراشقا مەجبۇر قىلدىكىن ؟ (رازىيە بۇ گەپلەرنىڭ ئاستىغا قىزىل قىزىنداش يىلەن سىزىپ قويۇپتۇ) .

لېكىن ، رازىيە ، بىز يۇرتىمىزنى قانچە سېغىنغان بىلەن مۇ ، بۇ يەرگە كەلگىنىمىزگە پۇشايمان قىلمايمىز . مەن ئۆز ئەھۋالىمنى سىزگە قىسقىچە يېزىپ ئۆتەي ، پۇشكىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا ، ۋاقىت قىس بولغىنى ئۈچۈن ئۇزاقراق يېزىۋېتىدىغان بولدۇم .

مەن ھازىر مەكتەپ مۇدىرى بولدۇم ، لېكىن مەكتەپ
خىزمىتىنى بىر كۈنمۇ ئېشىلىگىنىم يوق . ۋىلايەتلىك ئىستىل
تۇزىتىش ئىشخانىسىدىكى ئىشىم ئاخىرلىشىش بىلەنلا مائارىپ
ساھەسى بويىچە پولات ئاۋلاش قوماندانلىق ئىشخانىسىغا يۈت-
كەلدىم . تاغ ئىچىگە بېرىپ رۇدا توشۇيدىغان ، پېچ قۇرىدە-
غان ، گەمە كولايدىغان جايلارنى كۆرۈپ كەلدىم . ئىككى
كۈندىن كېيىن بىزنەچچە يۈز كىشىلىك قوشۇن پولات -
تۆمۈر تاۋلاشقا ماڭمىز . بۇ يىل پولاتنى ئون مىڭ كىز
مىلىيون تونىغا يەتكۈزۈش ، مەنمۇ بەش يىلدا ئەنگلىيەدىن
ئۆتۈپ كېتىش ئۈچۈن شوئار ، قاندىق مەردانىلىك بىلەن ئوت-
تۇرىغا قويۇلغان . ھەممۇشۇنداق ئۇلۇغ ئىشنىڭ بىر جەڭ-
چىسى بولغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلىمەن .
تىك قىيالارغا يامىشىپ چىقىپ ، مۇرىلىرىمدىن تىرىلاپ قان
ئاققۇچە رۇدا كۆتۈرگۈم كېلىدۇ . مېنىڭچە بولغىنىدا ، ئون
بەش يىل بەك ئۇزۇن ، پۈتۈن جۇڭگولۇق كىچەيۈكۈندۈز
جاپالىق كۈرەش قىلىپ سەكرەپ ئىلگىرىلەۋەرسە ، بەش يىل-
دىمۇ ئەنگلىيەدىن ئۆتۈپ كەتكىلى بولىدىكەن . مەن ئەنگلىيە-
نىڭ پارىلمانىنىسى پەيدا بولغاندىن بېرىقى ئىككى يۈز نەچچە
يىللىق تارىختىنى ، ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى نۇرغۇن ئىزدە-
نىپ ئۆگىنىپ باقتىم . ئۇلارنىڭ ئىككى يۈز نەچچە يىللىق
سەپىرىنى ئون يىلدا بېسىپ بولغىلى بولۇشىغا ئىشەندىم .
بەلكىم مېنىڭ بۇ ھېسىياتلىرىم ئەخمەقلىق بولۇشىمۇ مۇم-
كىن ، لېكىن مەن بۇنىڭغا قاتتىق ئىشەندىم . ئۇچىلارغا
ئەجەللىك زەربە بېرىش كۈرىشىنىڭ غەلىبىسى بىلەن روھلان-
غان جۇڭگو خەلقى — تەڭداشسىز كۈچ ! پارتىيەمىزنىڭ
سەكرەپ ئىلگىرىلەش يولى بىلەن دۇنيادىكى ئىلغار دۆلەتلەر-
دىن ئۆتۈپ كېتىش توغرىسىدا قوللانغان تەدبىرلىرى ھەقىقە-

www.uyghurkitap.com

تەمۇ مېنى خۇشال قىلدى. مەن بارلىقىمنى مۇشۇ ئىشقا سەرپ قىلالىسام، ئۆزۈمنى دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ئادەم ھېسابلايتتىم. ئىنسان دۇنياغا نېمىگە كېلىدۇ؟ «ئۇ شۇنداق ياشىشى لازىمكى، ئۇ ئۆلەر ۋاقتىدىمۇ بارلىقىم دۇنيادىكى ئەڭ گۈزەل ئىشقا يەنى ئىنسانىيەتنىڭ ئازادلىق ئىشىغا بېغىشلاندى» دەپ ئېيتالايدىغان بولسۇن» (ن. ئوستروۋىسكى). مەن بۇ يەرگە شان - شەرەپ ئىزدەپ كەلگەن. بىز ياشلار ئىتتىپاقى ئەزالىرى ئەڭ قىلىن جايلارغا بېرىپ، ئوقۇتقۇچىلىق يىلەن شۇغۇللىنىپ، خەلق ئۈچۈن تۆھپە يارىتىش، بۇنىڭ بىلەن شان - شەرەپنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلەش دېگەننى ئىشان ۋە مەقسەت قىلىۋالغانىدۇق. مەن ئەمدى بۇ ئارزۇيىمىزنىڭ شەخسىيەتچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىۋاتىمەن. چۈنكى، مەن ئۆزۈمنى ئالسام - شان - شەرەپنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە چىققاندىن كېيىن، ياخشىراق خىزمەتكە كۆتۈرۈلۈش، ياخشىراق ئىناۋەت تېپىپ، خەلقنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈش دېگەندەك نەرسىلەرنى خىيالىغا كەلتۈرگەن. جاپالىق جايلاردا شەرتسىز ياشاش، راھەت، ئورۇن، ئابرۇي دېگەندەك نەرسىلەر يىلەن زادىلا ھېسابلاشماسلىق دېگەنلەرنى مەن ئەمدىلا ئويلاۋاتىمەن. پارتىيىگە يۈرەك تاپشۇرغاندا، مانا مۇشۇ شەخسىيەتچىلىكلىرىمنى تاپشۇردۇم. جۇڭگودا كومۇنىزمنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى تېز بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ، كوممۇنىزم بىزدىن «مۇلۇكچىلىك كۆزقارىشى ۋە ئەنئەنىۋى كۆزقاراش» تىن ئۆزۈل - كېسىل چىقىرا ئاجرىتىشنى تەلەپ قىلىدۇ. «مانىفىست» قا قارىغاندا، بىز مانا مۇشۇ «ئۆزۈل - كېسىل» ئۆلچىمىگە لايىقلاشتۇرالمىساق، ئۆزىمىزنى ھەرگىزمۇ باشقىلارنى ئۆزگەرتكۈچى، ھېسابلىنىماي، ئۆزگەرگۈچى، ئۆزۈل - كېسىل «چىقىرا ئاجراتقۇچى» ھېسابلىنىپ

مىز لازىمكەن . سىز بىلەن بىز ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ قوينىدا بىللە تەربىيىلەندۇق . مەن سىزگە ئىنقىلابىي سەپداش سۈپە-تى بىلەن مۇشۇ گەپلەرنى يېزىۋاتىمەن . مېنىڭ ھازىرقى روھىي ھالىتىم مانا شۇنداق . قىسقىسى ، مەن قانداق قىلىپ ئۆزۈمنى زادىلا شەخسىي پايدىنى كۆزلىمەيدىغان ئادەم قىلىپ چىقالايمەن دېگەنىنىلا ئويلايمەن . ئىككى كۈندىن كېيىن پولات تاۋلاشقا ماڭىمىز ، مەن تاغلارنى غۇلاتقاندا رۇدا ئاستىدا قې-لىپ ، جاڭ سىدىرەك قۇربان بولۇش ياكى پولات ئېقىنىدا مېيىپ بولۇش ياكى بولمىسا بىزنىڭ ئۇتۇقلىرىمىزنى كۆرەل-مەيدىغان ئەكسىلئىنقىلابچىلار بىلەن ئېلىشىپ قۇربان بو-لۇش قاتارلىق شېرىن خىياللارنىمۇ قىلىمەن تېخى ! (بۇ يەرگە رازىيە قېرىنداش بىلەن : «ھەممىلا ئوقۇتقۇچى سىزدەك بولسا بالىلارنى كىم ئوقۇتىدۇ ؟» دەپ يېزىپ قويۇپتۇ) .

خىيالدىن ئەمەلىيەتكە ئۆتۈش بىز چوڭ سىناقكەن . كە-لىچەكتىكى چىرايلىق سۆزلەرنى يادلىۋالغان بىلەن ئىستىقبال قولغا كەلمەيدىكەن . قاتتىق زاغرا ، سوغۇق سۇ ، كىر كە-يىم ، ئاچ-يېر ، ئېغىر ئەمگەك ، كەم ئۇيقۇ ، ھېرىش — چارچاش ، كۆيۈپ — قاريداش ، جاڭ — توزانغا مىلىنىش — ئەمەلىيەت ، يەنى تۇرمۇش . مۇشۇ تۇرمۇش ئىچىدىمۇ راھەت-لىنىشنى ئىلىش — ئىنسانىي خىسلەت . مەن كەلگۈسى بىر يىلدىن ئاشتى ، ئارىلا ئىككى قېتىم كېنو كۆردۈم ، تانسا دېگەن خىيالىمغىمۇ كىرىپ قويمايدۇ . مەكتەپ تارقىتىپ يەرگەن كۆك شىم — تۇجۇركا ھازىرقى مېھمانلىق كىيىمىم . كىيىم سېتىۋېلىشقا ۋاقىت يوق . ماڭاشىمنى ھەر ئىككى ئايدا بىر قېتىم ئالىمەن ، بىر ئايلىق تامىقىمغا ئون سوم ، تاماكا-غا بەش سوم بولۇپ ، ھەر ئايدا ئون بەش سوم كېتىدۇ . بىر

قىسىم پۇلۇمغا زايوم ئالدىم ، قالغان پۇلۇمنى بانكىغا قويۇۋەتىمەن . بىر تىنىم پۇلۇم بولسىمۇ ۋەتەنىمىز ئۈچۈن ئىشلەسۇن دەيمەن . ئەمدى ئويلاپ كۆرۈڭ ، مېنىڭ شەخسىي تۇرمۇشۇم ئۈستىدە باش قاتۇرۇشقا نەدە ۋاقتىم ۋە ئىختىيارىم بولسۇن . مەن كورچاگىننى ياخشى كۆرىمەن ، ئېمە قىلىش كېرەك ، تىكى رەخمەتوفنى تېخىمۇ ياخشى كۆرىمەن . ئەمدى ئىككىمىز ئوتتۇرىسىدىكى دوستلۇققا كېلەي : مەن سىزنىڭ ساپ ، ئەخلاقلىق ، غايىگە ئىگە ، قىزغىن قىز ئىكەنلىكىڭىزدىن گۇمان قىلمايمەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، خۇددى ئەلاغا يۈرەك ـ باغرىمنى كۆرسەتكەندەك ، سىزگىمۇ كۆرسىتىشنى خالايمەن . مېنىڭ تۇرمۇشقا قاتتىق تەلەپ قويغۇم كېلىدۇ : تۇرمۇش جەڭگىۋار هاياتىڭنىڭ بىر قاينىمى بولسۇنكى ، ئۇ هەرگىزمۇ هېچكىم قىيا كۆزىنى سالمايدىغان شۇڭاق باسقان بىر چۆل بولۇپ قالمىسۇن . بۇنىڭ ئۈچۈن ، تۇرمۇش ئىستەكى بىلەن بىرلەشكۈچى ئىككى ياش قەلبداش بولۇشى لازىم . قەلبداش دېگەن نېمە ؟ بىر ـ بىرىنىڭ قەلبىنى سۆيۈش (هەرگىزمۇ چىراي ، خۇلق ، بىلىم ، پۇل ، قاتارلىقلار ئەمەس) ، ئىككى قەلب بىر رىتىمدا ئۇرۇپ ئۇرۇش ، هەتتا زۆرۈر بولغاندا بىرى توختىغاندا يەنە بىرىمۇ توختاپ قېلىش دېگەن سۆز (رازىيە بۇ يەرگە قېرىنداش بىلەن : چىراي ، خۇلق ، بىلىم ، پۇل قاتارلىقلارنىڭ ئىنسان قەلبى بىلەن مۇناسىۋىتى يوقمىكەن ؟) دەپ يېزىپ قويۇپتۇ) . مۇشۇ مەندىن قارىغىنىمدا ، سىز بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا دوستلۇقتىن هالقىپ كېتىدىغان نازۇك هېسسىياتنىڭ بولۇشىنى ئىقرار قىلغۇم كەلمەيدۇ (رازىيە قېرىنداش بىلەن يوغان سوئال ۋە ئۇندەش قويۇپ قويۇپتۇ) . ناۋادا ، سىز مەن تۇرۇ ۋاتقان چاڭ ـ توزان ئارىسىغا كەلسىڭىز ئىدى ، ئورتاق ئارزۇ

ۋە ئىنتىلىش بىزنىڭ قەلبىمىزنى يېقىنلاشتۇرغان بولاتتى ، لېكىن مەن بىلىمەن ، سىز دادىگىزدەك كىتاب ئەھلى بولۇشـ نى ، بىزنىڭ دوڭكخوت — ئەلادەك بىلىم سەھراسىدا چېـ پىشنى ياخشى كۆرىسىز . ئەمەلىيەت بىلەن كىتاب ئەقىدىلـ رى ئوتتۇرىسىدا بىر كۆرۈنمەس سېپىل بولغىنىغا ئوخشاش ، بىزنىڭ ھاياتقا قارىشىمىزدىمۇ بىزنى مەڭگۈ ئايرىپ تۇرىدىغان بىر خىل يوشۇرۇن سېپىل بار ، بىز بۇنى ئىقرار قىلىشىمىز لازىم . مەن سىزدىن شۇنى ئۈمىد قىلىمەن : ھاياتقا بولغان نەزىرىگىزنى كېڭەيتىڭ ، تار قەپەستىن قېچىپ چىقىڭ ، ئىلى تورغىيىدەك پايانسىز كۆككە ئۆرلەڭ ، بىز دوستلۇقىمىزنى داۋاملاشتۇرايلى ، ناۋادا ھاياتىڭ ئاشۇ چەكسىز ئاسمىنى كەلـ گۈسىدە بىزنى بىرلەشتۈرسە ، قەدىردان ھاياتقا بىزنى ھەقـ قىي ئادەم قىلىپ چىققان چاڭ = توزانغا، غورىگىللىككە ، پۈچۈلىنىشلارغا زەھمەت ئېيتايلى . سىزگە كۈتكىنىگىزدەك بەختلىمەن ، سىزنىڭ دوستىگىزغا مەن توغرۇلۇق يازغان خېتىگىزدىن ماڭا مەلۇمات بەرگەن ئەلاغا رەھمەت ، خەت ماڭا سىزنىڭ ساپ ، قىزغىن ۋە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىگىزنى مەلۇم قىلدى . بۇ پەزىلەتلىرىگىز بىزنىڭ كەلگۈسىمىز ئۈچۈن — ھەقىقىي گۈزەللىك بىلەن تولغان تۇرمۇش بېغىغا بىللە كىرىـ شىمىز ئۈچۈن پايانداز بولالايدۇ . »

خەتنىڭ ئاخىرىنى نېمىشقىدۇر بىرى يىرتىپ تاشلاپتۇ .

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ يۈزۈمنى تۆتۈپ ئۇزاق ئولتۇردۇم . ھاشىر بۇ خېتىدە كىشىنى ئويغا سالىدىغان خېلى مەنىلىك گەپلەرـ نىمۇ قىلغان ، شۇنىڭ بىلەن ئەمەلىيەتتىن ، ياشلاردىكى ئەمەلىي ئىنتىلىشىنىڭ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكەن خىيالى نەرسىلەرنىمۇ ئېيتقان . نېمىلا بولمىسۇن ، مەن ھاشىردىن نارازى بولدۇم . چۈنـ

كى ئۇ شۇ تاپتا ، ئالتۇن پىيالىدە شەربەت ئەكەلگەن ئاق كۆڭۈل ساھىبخانىتى قوپال مۇئامىلە بىلەن رەنجىتكەن ئەخمەق مېھمانغا ئوخشايتتى . «ئادەمنىڭ قەلبى ئەينەككە ئوخشايدۇ ، ئۇ بىرلا سۇدا قاداق تۇتمايدۇ»[1] دېگەن سۆزنى ئەسلىدىم ۋە ئېسىل ئەينەكنىڭ سۇنۇشىغا سەۋەبكار بولغىنىم ئۈچۈن ئۆزۈمگە قاتتىق غەزەپلەندىم .

ئىككىنچى خەتنى ئاچتىم . بۇ خەت قىسقا ۋە ئاچچىق بىلەن يېزىلغانىدى .

«سالام ، ئەلا ! غەمخورلۇقىڭىزغا رەھمەت . مېنىڭ ھايات تىم توختام سۇ بىلەن تولغان كۆلگە ئوخشىسىمۇ ، لېكىن بۇ كۆل ئۆستىدە گۈلپەرى ، نېلۇپەر گۈللىرى ئېچىلىپ تۇراتتى . سىز بۇ كۆل سۈيىنى ياخشى نىيەت بىلەن بىر ئۆستەڭگە قىيناپ باشلىغاندىڭىز ، ئەمدى مېنىڭ ھاياتىم توختام سۇ ئەمەس ، ئېقىن سۇ . ئۇ ئاقىدۇ ، لېكىن ئۇ سۈزۈك ، شوخ تاغ سۈيى ئەمەس ، ئۇ بۇرۇقتۇرما بولۇپ ئاقىدىغان قارا سۇ . ئۇ گۈزەل ئېتىزلار ، گۈللەر بىلەن تولغان باغلارغا قاراپ ئاقمايدۇ ، يەلكى نامەلۇم ياققا — مەن خالىمىغان ، يەلكى نەپرەتلىنىدىغان تەرەپكە قاراپ ئاقىدۇ . دېمەك ، سىز مەن ئۈچۈن ئۆمۈرلۈك خاپىلىق تېپىپ بەردىڭىز . خەير ، سىلەرنىڭ بەختىگلار ئۈچۈن قۇربان بولغان دوستۇڭلارنىڭ كۆز يېشى نېمىگە ئەرزىيتتى ؟ مېنى ئۇنتۇڭ ، ھېچبولمىسا خەت يازمىڭ ، سىزدىن تىلەيدىغىنىم مۇشۇ .

سالام بىلەن : رازىيە
1958 - يىلى 7 - ئاي »

① لېۋ تولستويىنىڭ «قايتا تىرىلىش» دېگەن رومانىدىن — ئاپتور .

مەقسەتسىز لاپىدەريانى ياقىلاپ غەربىي شىمالغا قاراپ ماڭدىم . ئەتراپ جىمجىت ، دەريا ئاستا ئاقماقتا . قىرغاقتا چاچرىغان ئاق بۇزغۇنلار ھۇرۇنلۇق بىلەن لەيلەپ ، غىل-پال كۆرۈنۈپ غايىب بولماقتا . مەجنۇنتاللار چۆرىسىدىكى تاشلاردا جۇپ-جۇپ ياشلار دەريا سۈيىگە قارىشىپ جىم ئولتۇرۇشىدۇ . مېنىڭدە ئىختىيارسىز سوئال تۇغۇلدى : «مۇنۇ ياشلارنىمۇ ئورتاق غايە ، قەلبداشلىق بىرلەشتۈرگەندىمۇ ياكى ئۇلار بىر-بىرىنىڭ بىرلا تەرىپىنى ياقتۇرۇپ قېلىشقانلىقى ئۈچۈن قەدىردان بولۇپ قېلىشقاندىمدۇ ؟...»

مەنمۇ ھاشىرغا ئوخشاش گۈزەللىكىنى ئاتالمىش ئۆزۈمدىن ئىزى ئىتتەردىمغۇ ، بەلكىم گۈزەللىكىمۇ رازىيەگە ئوخشاشلا مېنىڭدىن ئۈمىد ئۈزۈپ ، كۆڭلى تارتمىغان بىرى بىلەن تۇرمۇش قۇرۇشقا رازى بولغاندۇ ؟ رازىيەنىڭ ئېتى ماڭا مۇناسىۋەتسىز بىر تۇرمۇش پاجىئەسىنى ئاشكارىلىدى ؛ قوپاللىقىمىز ۋە خىيالپەرەسلىكىمىز بىلەن ئىككىمىز ئىككى گۈزەل قىزدىن ئايرىلدۇق . ئايرىلدۇقلا ئەمەس ، ئۇلارنى تۇرمۇشتا بەختسىزلىككە ئۇچراتتۇق . تۇنجى مۇھەببەت زەربىسى قىزلارنى ئۆزلىرى خالىمىغان بىرلىرىنىڭ قۇچىقىغا ئىتتىرىدى !

مەن ياتقىمغا مەسىت ۋە ماغدۇرسىز ھالدا قايتىپ كەلدىم . قورسىقىم ئاچ ، لېكىن غىزاغا دىلىم تارتمايدۇ ، ھاراق ئىچكۈملا كېلىدۇ . مەست بولۇپ يەردە ياتقۇم ، كۆكسۈمنى تەم يەرگە چاپلاپ مىدىرلىماي ياتقۇملا كېلىدۇ . مەن كارىۋىتىمدا دۇم يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن . چۈش كۆردۈم : چۈشۈمدە رازىيە دەريادا ئېقىۋاتقۇدەك ، ھاشىر ئۇنىڭغا قارىتىپ تاش ئېتىۋاتقۇدەك ، مەن قىرغاقتىن ۋىلاپ قىزغا قارىتىپ ئارقان تاشلاپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقۇدەكمەن . بىر چاغدا گۈزەللىكى تاش-ئۇستىدە سۇ ئۈزۈش كېسىمى بىلەن ئۆپىدا بولدى - دە : «قويۇپ بېرىڭ ، ئېقىۋەرسۇن ، نېلۇپەرلىك كۆلدە

www.uyghurkitap.com

تۇرغىنىدىن ئىبارەت. كۆڭلىچەككە ئېقىلىپ چۈشكىنى ياشمۇ ياكى... ھا... ھا... ھا... » دەپ كۈلگۈدەك بولۇۋېلىپ، ئەنسىرەپ بىلەن ئۇرقىراپتىمەن: « ھەمىسىز! ۋەھشىي قىز!... » ھە... مەن ئويغىنىپ كەتتىم، چىلىقلاپ تەرلەپ كېتىپتىمەن... يۈرىكىم شۇنچە تېز سالماقتا، لەۋلىرىم قۇرۇپ، پۈت - قولۇمدا جان قالماپتۇ. «دېمەك، مەن ئاغرىپ قاپتىمەن» دەپ ئويلىدىم چايداندىن چاي قۇيۇۋېتىپ قارىسام، ھاسائىت ئىككىنچى ئۇتۇپتۇ. دەرىيانىڭ شاۋقۇنى، گۈزەللىنىڭ ئاۋازى، مېنىڭ ئالاقزادە بولۇپ ئۇرقىرىشىم خۇددى ئوخۇمدا بولغاندەكلا مېڭەمدىن ئورۇن ئالغانىدى. مەن تېخىچىلا چۈشۈمدىن قالايمىقانلاشقان پىكىرلىرىمنى يىغىۋالالماي قىينىلاتتىم.

ئاچچىق چايدىن كېيىن ئۆزۈمگە كەلدىم - دە، خاتىرە دەپتىرىمگە قارىدىم: «بۈگۈنكى كۈنۈڭ قانداق ئۆتتى؟» دېگەن سوئالغا كۆزۈم چۈشتى. قولۇمغا قەلەم ئېلىپ: «بۈگۈن مەنىسىز خىياللارنىڭ چىرمىۋېلىشىدىن ۋە ئىرادىسىزلىكىمدىن چۈشتىن كېيىن قولۇم ئىشقا بارمىدى. ناۋادا، ھەربىر زەربىدىن ئۆزۈمنى مۇشۇنداق يوقىتىۋېرىدىغان بولسام، پۈتۈن ھاياتىم مەنىسىز ئۆتۈشى مۇمكىن!» دەپ جاۋاب يازدىم.

يەرگە يورۇق چۈشكەندە، مېنىڭ ئويقۇم كەلدى...

... مېنىڭ كۈنلىرىم كۆڭۈلسىز تۈيۇلۇشقا باشلىدى. ئۆگىنىشىم قىزغىن ئەمەس ئىدى، تامىقىم كۈندىن - كۈنگە ئازىيىشقا باشلىدى، زېھنىم خىرەلەشتى، ئۆزۈم مىسكىن ۋە كۆڭلۈم يېرىم ئىدى.

مەن ياشلىق ھاياتىمدا مۇشكۈلچىلىكلەرنى كۆپ تارتقان، لېكىن ھازىرقىدەك ئازابلانمىغان؛ مەن باشقىلارنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىغان، لېكىن بۇ قېتىمقىدەك ئۆزۈمنى ئالدۇرۇپ قويمىغانىدىم. مەن يىگىتلەرنىڭ قىزلار ئۈچۈن ئۆلگەنلىكى، سارالىڭ بولغانلىقى

ۋە سەۋدايى بولۇپ قەھرىتان تومۇزلاردا نەچچە-كۈنلۈك يوللارنى باسقانلىقلىرىنى ئاڭلىغان، بىراق ئۇلارنى ئىرادىسىز- ۋە ھاماقەت ينگىتلەر ھېسابلىغانىدىم. مانا ئەمدى ئۆزۈمنىڭ كەلگەندىلا، ئۇلارنى بىكار ئەيىبلىگەنلىكىمنى بىلدىم [illegible]

....مەن چۈشكىچە بىرلىنچ ئۆگەندىم. چۈشتىن كېيىن جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسىدىن كەلگەن ئالىم «قېزىل راۋاقتىكى چۈش» توغرىسىدا ئىلمىي دوكلات بېرىدىغان بولۇپ ئاڭلىشىم لازىم. ئەتە لەنجۇ- ئۇنىۋېرسىتېتىدا لۇشۈن توغرىسىدا ئىلمىي مۇھاكىمە بولىدۇ... ئايدىن كېيىن يەنەسپالسەپە، تارىخ، ئەدەبىيات ئىلمىلىرى ئۈستىدە مەخسۇس تېمىلاردا دوكلاتلار بولىدۇ. مەن بۇ دوكلاتلاردىن تولۇق مەنپەئەت ئالالايمەن. مەن كۈنلۈرىمنى تېخىمۇ مەنىلىك ئۆتكۈزۈشۈم لازىم. مېنىڭ تۇرمۇشۇم ئىلىم- پەن بولۇشى لازىم. ھازىر بولسا، مەن خۇددى مۇھەببەت ئۈچۈنلا يارالغاندەك، باشقا ئىشلار مېنىڭ ئۈچۈن مەجبۇرىيەتتەك، پەقەت ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈنلا كىتاب ئوقۇماقتىمەن. بۇ ئىرادىسىزلىك بولماي نېمە؟ تاماكىنى تاشلاشقا قانچە قېتىم ئۇرۇندۇم، نېمىشقا تاشلىيالمىدىم؟ لېنىن ئانىسىنىڭ: «تاماكا زىيانلىق» دېگەن بىرلا ئېغىز سۆزى بىلەن تاماكىنى تاشلۇۋېتىپتىكەنغۇ، بۇ ئۇنىڭ ياشلىقىدىنلا ئىرادىلىك ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. مەن نەقەدەر ئىرادىسىز- ھە! مەن مۇھەببەت ئالدىدىمۇ ئىرادىسىزلىك قىلىۋاتىمەنغۇ، نېمىشقا ھە دېسىلا خىيالىمغا گۈزەلئاي ئارىلىشىۋالىدۇ؟ ھازىر مېنىڭ ۋۇجۇدۇمنى ئىگىلىگەن كۈچ، بىلىم تەشنالىقى ئەمەس، مۇھەببەت ئىنتىزارلىقى بولۇپ قالدى. بۇ ھال مېنىڭ ئۇلۇغ ئىرادە ئىگىلىرى- ئالدىدا ئەرزىمەسلا بىر ئادەم ئىكەنلىكىمنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇغۇ!

مەن ئۇستىلىمگە كېلىپ خاتىرە دەپتىرىمگە مۇنۇ سۆزلەرنى يازدىم: «ھاشىرىڭ تەنقىدى توغرا، مېنىڭدىن يارامليق ئادەم

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

چىقمايدۇ. يارامسىز بولۇپ ياشىغىنىڭدىن، قورتتەك ئاسان ئۆلگەنىڭ تۈزۈك. ئۆلۈمدىن قورقساڭ، ئۆزۈڭنى تۇت. ھالاۋەتنى بەخت تونغۇرسىدا ئويلىما. بىلىم سېنىڭ ھاياتىڭ، جاپالىق ئەمگەكتىن كېلىدىغان شان ــ شەرەپ، بەختىڭ بولسۇن! ئەگەر سەن بۇنى قىلالمىساڭ، خۇاڭخې دەرياسىغا ئۆزۈڭنى ئات. يارامسىزلىقىڭ ئۈچۈن ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭ جازالا!»

ــ باش چۆكۈرۈپ ئوقۇۋاتىمەن، يېزىۋاتىمەن، مېڭەمدىن قېنىنى ھەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتىمەن، لېكىن ئىرادەم يۈرەك تەلپۈنۈشىنى يېڭىشكە ئاجىز، كۆڭلىرىم تەس ۋە ئاستا ئۆتۈۋاتىدۇ...

ياتىقىمغا ما جۇرىن كىرىپ كەلدى.

ــ يۈرگىن، ھەدەڭنىڭ لەگمىنىنى سېغىنغانسەن! ــ دېدى ئۇ ماڭا سىنچىلاپ قاراپ قويۇپ.

ئۇنىڭ مېھرىبان، ئاق چاچلىق ئانىسى، بالىجان، قازان بېشىغا ناھايىتى ئەپلىك ئايالى ماڭا بىردە ئويغۇرچە، بىردە خوبىزۇچە سۆزلەپ ناھايىتى قىزغىن مۇئامىلە قىلاتتى.

مانا، كۆلۈپلا تۇرىدىغان، ئاق يۈزلۈك، ئۇزۇن چاچ ھەدەم ــ ئايشا ماڭا سۆزلىمەكتە:

ــ ئاش سوزامدۇيا، ياق، سەن بۈگۈن ئولتۇرۇڭ، ئاپام سوزسۇن، سەن شۇ مومايىنىڭ قول تەمىنى بىر كۆرۈپ باقە!

ــ مەن ئۆزۈم ساڭا يارىتىپ سوزۇپ بېرەدۇ شۇ، ــ دېدى موماي مېنىڭ قوللىرىمنى تۇتۇپ، ــ سېنىڭ ئاپاڭ يوق، موماڭ يوق، غۇلجا شەھىرىدە بىر كىچىك ئاپاڭ بار، لەگمەنگە ئۇستا ــ ھە، مەن دائىم ياخشى تاماق ئەتسەملا، سېنى ئويلايدۇ!

موماي مېھرىبان كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ شۇلارنى دېگەندە، مېنىڭ مىسكىن كۆڭلۈم بوزۇلۇشقا باشلىدى.

ــ ئانا، بۈگۈن مەن كىچىك ئاپامنىڭ لەگمىنىدىنمۇ ياخشى

لەڭمەن يەيدىغان بولدۇم ، — دېدىم ئىچكەرىكى ئۆيگە كىرىپ كېتىۋېتىپ مومايغا ، — سىزنىڭ ھېلىقى چاغدىكى لەڭمىنىڭىز ئاغزىمدىلا قالغانىدى .

ما جۇرىن كۈتۈلمىگەنلا يەردىن ئۇستەلگە بىر بوتۇلكا ھاراق قويدى ۋە :

— بۇگۈن ئازراقتىن ئىستېمال قىلىمىز ، ئايشا ، قېنى بايقىنى ئەكەلگىن ! — دېدى .

ئايشا ھەدە ياخشى پىشۇرۇلغان توخۇ گۆشى ۋە تەخسىدە قازان كاۋىپى ئېلىپ كەلدى .

— مانا زاكۇسكىمىز مۇ ياخشى ، — دېدى ما جۇرىن ، — شەرت شۇ ، بۇگۈن تويغۇچە ئىچىمىز ، ئەمما يۇنىڭدىن كېيىن ھاراقخورلۇق قىلمايمىز .

مەن ما جۇرىنىڭ ھاراق ئىچىدىغانلىقىنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈپ تۇرغىنىم ئۈچۈن خۇشال بولدۇم .

— ماقۇل ، بۇ مېنىڭ لەنجۇغا كەلگەندىن كېيىنكى ئىككىنچى قېتىمۇ مەست بولغىنىم بولسۇن ، — دېدىم .

بىز پاراڭ بىلەن بىر بوتۇلكا ھاراق ئىچىۋېتىپتۇق . ما جۇرىن قىزارغانىدى . ئۇ چېكىلىرى ئاقارغان چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ :

— سەن ھازىر قىزغا ئاشىق بولۇپ قالدىڭ ـ ھە ؟ — دەپ تۇيۇقسىزلا سوراپ قالدى . دېمەك ، ئۇ مېنىڭ يېقىتىدىن بىرىقى رۇھىي كەيپىياتىنمۇ بايقىغان ۋە سىردىشىش ئۈچۈن مېنى بۇگۈن ھاراقتا چاقىرغانىدى . ئۇ مېنىڭ كۆڭۈل سىرلىرىمنى بىلىشىنى خالىغانىكەن ، ئۇنىڭغا يالغان ئېيتىشقا بولمايتتى .

— شۇنداق ، ما جۇرىن ، مەن ھازىر مەجنۇن ! — دەپ راستىنى ئېيتتىم يەرگە قاراپ ، — پۈتۈن ئەس ـ يادىمنى قىز ئىگىلىۋالدى .

— پۈتۈن ئەس ـ يادىمنى دەمسىنا ؟

— ئىشقىلىپ ، خاتىرجەملىك ئاز... ،

— ھەي ، ياشلارنىڭ مۇشۇنداقلىقى ، مەن سېنى مۇنچىۋالا بولۇپ كەتمەس دەپ ئويلىۋىدىم... ئۆچكەن ئوتنى يەنە كېم كۆچەلىدى ، رەقىپمۇ؟ ئاشۇ بالا خېرىس قىلمىغان بولسا ، ئۇنتۇپمۇ قالاتتىڭ ـ ھە؟

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن تەنە ، ئەيىب ئەمەس ، غەمخورلۇق چىقىپ تۇراتتى . مەن ھەممىگە ئىقرار بولدۇم :

— راست ، رەقىپ قىزغا كەينى ـ كەينىدىن خەت يېزىپ ، پۇل ئەۋەتىپ ، ماڭا ئازاب سېلىۋاتىدۇ ! — مەن يالادىن دىلى ئازار يەپ ئانىسىغا ھال ئېيتقان گۆدەكتەك ما،جۇرىنغا دات ئېيتتىم ، — ئۇ ئۇچ يۈز يۈەن ئەۋەتىپتۇ ، پۇل بىلەن قىزنى ئاينىتماقچى !

— چىرايىڭ نېمانچە ئوسال ، خۇددى جىنايەت ئۆتكۈزگەن ئادەمدەك كەيپىڭ يامان . بۇ ھالەت يەنە بىر ئاي داۋاملاشسا ، راستتىنلا مەجنۇن بولىسەن . مەجنۇندىن بىز كۆتكەن ئىلىم ـ پەن خادىمى قانداق چىقسۇن؟ بىز سېنى ئالاھىدە ئۇقۇمىغا بار بالا بولغىنىڭ ئۈچۈن ، چوڭ ئومىد بىلەن تەربىيەلەۋاتىمىز . ئۆگىنىدىغان بىلىمىڭ تېخى تاغدەك دۆۋىلىنىپ تۇرۇپتۇ . سېنىڭ خىيالىڭنى بىلىم ئەمەس ، قىز ئىگىلىۋالغان . مەنمۇ ئازابلىنىۋاتىمەن ، ئۇكام . شۇي شۇجى سېنىڭ توغرىڭدا مېنىكىدىن پات ـ پات سوراپ تۇرۇۋاتىدۇ . بىز سېنىڭ تۇرمۇشۇڭ توغرىسىدا باش قاتۇرۇۋاتىمىز .

مەن خىجىل بولۇپ يەرگە قارىدىم . پارتكومنىڭ مېنىڭ تىزرەك ئۆسۈپ يېتىلىشىم ئۈچۈن قانچىلىك غەمخورلۇق قىلىۋاتقىنىنى تېخىمۇ چۈشىنىپ ، ئۆزۈمنىڭ ئىرادىسىزلىك قىلىۋاتقىنىمدىن رەللە بولدۇم :

— ما جۇرىن ، مەن پارتىيەنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقالمايدە-

غان ئوخشايمەن، ئىرادىسىزلىكىم مېنى يېزىم يولدا نابۇت قىلىدۇ. غان ئوخشايدۇ!

— خوش، سەن نېمە دېمەكچى؟

— مېنىڭ ئورنۇمغا لايىقىلىكرەك بىرى تېپىلارمىكىن، مەن جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرىغا بېرىشنى ئارزۇ قىلىمەن!

ما جۇرىن كۇلۇمسىرىدى ۋە يەنە رومىكىغا ھاراق قۇيدى. ئۇ رومكىسىنى قولىغا ئېلىپ ئۇزۇندىن سەل-پەل كۆتۈرۈلدى-دە:

— سېنىڭ بىر قىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىڭ، ياخشى كۆرۈپ قېلىپ كېچىلىرى ئۇخلىماي خىيال قىلىشىڭ، ئىرادىسىزلىكىڭدىن بولغان ئىش دېيىلسە توغرا بولمايدۇ. ئەلۋەتتە، ئىرادىلىك بولغىنىڭدا بەلكى شەخسىي ھېسسىياتقا بېرىلمىگەنمۇ بولارسەن! لېكىن، ئىنسان يىگىرمە نەچچە ياش ۋاقتىدا ئومۇمەن مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسىگە باي بولىدۇ. بىزنىڭ ئاتاقلىق ئادەملىرىمىزمۇ قىزلارنى ياخشى كۆرگەن، مۇھەببەتلەشكەن، گەپ بۇنىڭدا ئەمەس، گەپ ئۇنى قانداق ھەل قىلىشتا. مېنىڭ سېنى چاقىرتىشىمدىكى مەقسىتىم — سېنىڭ بۇ مەسىلىنى ياخشى ھەل قىلىشىڭغا ياردەم قىلىش. شۇڭا شۇنىڭ پىكرى — قىزنى چاقىرتىپ كەلگىنىڭ مۇشۇ ئالدىمىزدىكى چاغاندا تۈگىتىۋېتىلىش، بۇنداق قىلغاندا سەن تۈزۈمۇشتىكى چېچىلاڭغۇلۇقنى ۋە روھىي چۈشكۈنلۈكتىن ئازاد بولالايسەن. قانداق؟

ما جۇرىن مېنىڭ جەنۇبىي شىنجاڭغا كەتسەم دېگەن سۇئالىمغا جاۋابمۇ بەرمەستىن ئۇ سۇئالنى ئاڭلىمىغاندەك، باشقا ئىشلار توغرىسىدا سۆزلىمەكتە ئىدى: مەن قانتىق خىجالەت بولدۇم-دە، رومكىنى كۆتۈرۈۋېتىپ:

— رەھمەت، غەمخورلۇقۇڭلارغا رەھمەت، لېكىن توي قىلىشقا تېخى ئەتىگەن، مەن بېيجىڭغا ئوقۇشقا تېزرەك بېرىشنى

www.uyghurkitap.com

خالايمەن . قىزنىڭ يېنىغا بارسامىلا ، ھەممە ئىش تۈزۈلۈپ كېتەتتى ،— دېدىم كۈلۈمسىرەپ .

— ماڭا دونكىخوت ! — دېدى ما جۇرىن چاقچاق قىلىپ ، — ئەمدى گۈلسىنەيىنىڭ① ئىزدەپ ماڭىدىكەنسەن ـ دە ، مەن ساڭا سانچۇپانسا② بولالىسام ئىدى . ها ، ها ، ها...

بىز كۈلۈشتۇق . ما جۇرىن يەنە ھاراق قۇيدى .

— مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدىن سېنى قوبۇل قىلىش توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش كەلمەيۋاتىدۇ . بىز تېلېفون بىلەن سۆزلەشىپ كۆرەيلى .

كۆڭۈللۈك ئىچىشتۇق . مەن خېلىلا مەست بولۇپ قالدىم . ما جۇرىنغا ھاشىر بىلەن رازىيە توغرىسىدا سۆزلەپ بەردىم . ما جۇرىن ھېكايەمنى بېرىلىپ ئاڭلىدى .

— مۇنداق دېگىن !— دېدى ئۇ ئاخىر رومكىغا ھاراق قۇيۇۋېتىپ ،— دېمەك ، سەنمۇ ھازىر ئاشۇ ھاشىرنىڭ خاتالىقىنى تەكرارلاۋاتىسەن ـ دە !

— شۇنداق بولۇۋاتىدۇ .

— مۇھەببەت ، ئائىلە — ئىنسان ھاياتىدا سەل قارىغىلى بولمايدىغان مۇھىم نەرسە . لېكىن ، كۆڭلۈڭگە بىر ئۇلۇغ غايە پۈككىنىڭدە ، ئۇ ۋاز كەچكىلى بولمىغان نەرسە . پېتوفىنىڭ شېئىرى نېمىدا ؟ مۇھەببەت ئىنسانغا جاندىنمۇ ئەزىز ، لېكىن ئەركىنلىك ئۈچۈن ھەر ئىككىلىسىدىن كېچىمەن دېگەنغۇ ، دەيمەن ؟ ئەركىنلىك ئۇنىڭ يۈكسەك غايىسى ئىدى . سېنىڭچۇ ؟ ھەممىنى قۇربان قىلالىغۇدەك غايەڭ يوقمۇ ؟ مېنىڭچە بار...

مۇشۇ سۆھبەت بولۇپ تۆت كۈندىن كېيىن مەن پۈتۈن تەييارلىقىمنى پۈتتۈرۈپ ، پويىز بىلەن بېيجىڭغا يۇرۇپ كەتتىم .

---

① ② «دونكىخوت» رومانىدىكى شەخسلەر — ت .

5

— قاچان كەلدىڭىز ؟
— ئۈچ ئاي بولدى .
— نەدە تۇرۇۋاتىسىز ؟
— مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدا .
— نېمە ئىش بىلەن ؟
— تىل ـ ئەدەبىيات ئۆگىنىۋاتىمەن .
— مۇنداق دەڭ ، شۇنداق قىلىپ ، ساۋۇتوفنىڭ كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىمەن دەڭ ، ياخشى ، بۇ ئىشنىمۇ قىلىدىغان ئادەم بولغىنى ياخشى...

1957 ـ يىلى ئۇرۇمچىدە بىزنى خىزمەتكە تەقسىم قىلغان پەۋاز قاپاق كادىر بىلەن ئەنە شۇنداق ئەھۋاللاشتۇق . ئۇ بېيجىڭغا مەجلىسكە كەپتۇ . ھازىر شىنجاڭ ئىش باشقۇرۇش ئورنىنىڭ مېھمانخانىسىدا تۇرۇۋېتىپتۇ .

— يۇرۇڭ ، ھايۋانات باغچىسىنى بىللە كۆرۈپ چىقمىز ، — دېدى ئۇ ئاجايىپخانىنىڭ ئادەملەر مىغىلداپ تۇرغان ئىشىكىنى شەرەت قىلىپ ، — بۇگۈن يەكشەنبىغۇ ، دەم ئالغانسىز ؟

— مەن ئوبسېرۋاتورىيىگە كىرەي دەيمەن ! — دېدىم ئۇنىڭغا يالغان ئېيتىپ .

— ئۇنداق بولسا ، ياتقىمغا كېلىڭ ، ئىككى يۇز ئون سەككىزىنچى ياتاق ، پاراڭلىشىمىز .

— ساۋۇتوفنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا سىزدىن سوراي دېۋىدىم ؟

— ساۋۇتوفما ؟ — ئۇ ماڭا بىر قاراپ قويۇپ كۈلۈمسىرىدى ، — راستىنى ئېيتسام ، سىزنىڭ سورىمىغىنىڭىز تۈزۈك ، مېنىڭمۇ سىزگە دەپ بەرمىگىنىم ياخشى .

— ھەرقانچە چوڭ گۇناھى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇ يەنە ئادەمغۇ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ جاۋابىدىن نارازى بولۇپ، — ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلساقلا، ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلغۇچىلار-نىڭ بولىدىغانلىقى تۇرغان گەپ. قىسقىسى، بىز غالجىر ئىتنىڭمۇ ئىگىسى بولىدۇ.

— مەن سىزنى ئاياۋاتىمەن، — دېدى ئۇ مېنىڭ قولۇمنى تۇتۇپ، — ئۇ ئادەم، ئادەم بولغاندىمۇ بىلىم ئەھلى، لېكىن بىز ئۇنىڭ بىلەن نېمىلا بولمىسۇن بىر سەپتە ئەمەس. ئۇ كىم؟ دۇشمەن. بىز كىم؟ خەلق كادىرى.

— بىزنىڭ ساۋۇتوف بىلەن بىر سەپتە بولالماسلىقىمىز، ئۇنىڭ بىزنى دۇشمەن ھېسابلىغانلىقىدىن ئەمەس، سىياسىيتىنىڭ ئۇقۇشماسلىقتىن بولۇۋاتقان ئىشتۇ؟

— سىز ئۇقمايسىز، ئۇكام. ئۇنىڭ بىلىمىنى ھۆرمەتلەيمەن، مەن بۇنىڭغا قارشى ئەمەس، بىراق ئۇ سىزگە ئوڭلىغە بولماسلىقى لازىم. ئۇنىڭ دەسسىگەن ئىزىغا قاراشقا بولىدۇ، لېكىن ئۇستىگە دەسسەشكە بولمايدۇ.

— ئاۋادا، ئۇ ئەدەبىيات ۋە تارىخ تەتقىقاتى بىلەنلا شۇغۇللانغان بىر ساپ كۆڭۈل ئادەم بولۇپ چىقسىچۇ؟

— سىز ئىشەنمەيمەن، ئۇ ساپ كۆڭۈل ئادەم ئەمەس، تەتقىقات — ئۇنىڭ شوئارى. مەقسىتى باشقا...

— خەير، سالامەت بولۇڭ! — مەن ئۇنىڭغا سوغۇقلا قول ئۇزاتتىم.

— دەققەت قىلىڭ، — دېدى ئۇ خوشلىشاردا، — بىز ئۇنى ئايىمغان بىلەن، سىزنى ئايايمىز. سىزنى ئاسراش — بىزنىڭ بۇرچىمىز. خەير، سالامەت بولۇڭ!

مېنىڭ قەدەملىرىم ئىختىيارسىز ئونىچى يول بېكىتىگە كېلىپ توختىدى. بۇ يول شىدەنگە بېرىپ، بۇ يول تۇخۇمەك دەرەخلىرى

رى بار كوچىغا ئايلىنىدۇ . مەن شۇ ذەرەخلىنىڭ كوچىدا ئاپتوبۇس-
تىن چۈشىمەن ۋە ئەگرى-بۈگرى كوچىلاردىن ئۆتۈپ، دەرۋازا-
سىنىڭ ئۈستى يېشىل كاھىشلىق قورۇغا بارىمەن. بۇ يەر
مەركىزىي مۇزىكا ئىنستىتۇتى ، مەن بۇ يەرنى كەلگەن كۈندىن
باشلاپ سۈرۈشتۈرۈپ يۈرۈپ ئاخىر تاپتىم . ھەتتا بالكونى جەنۇبقا
قارايدىغان (ئىككىنچى قەۋەتتىكى) ياتاق ، ئىككى يۈز يىگىرمە
يەتتىنچى نومۇرلۇق مەشغۇلات ئۆيىنىمۇ بىلىۋالدىم . مانا بۇ ، گۈ-
زەلئاينىڭ ياتقى ۋە مەشىق ئۆيى . مەن ھەر يەكشەنبە كېلىمەن ،
مەشىق ئۆيىنىڭ بالكونى ئاستىدىكى ئارچىغا يۆلىنىپ ئۇزاق تۇرا-
مەن . مەشىق ئۆيىدىن ئاۋۇال مۇڭلۇق رويال ئاۋازى ، ئاندىن
كېيىن يۇقىرى ئاۋازلىق ئىتالىيە ناخشىلىرىنىڭ يېقىملىق ساداسى
كېلىدۇ . مەن گۈزەلئاينىڭ ساز ۋە ئاۋازىنى كۆزلىرىمنى يېرىم
يۇمۇپ زوق بىلەن ئاڭلايمەن ، ئەمما غۇرۇرۇم قىزىنىڭ ياتقىغا
كىرىشكە يول قويمايدۇ . ئالتە يەكشەنبە شۇنداق ئۆتتى...

مانا ئوننىنچى يول ئاپتوبۇسىغا چىقتىم . بۇگۈن نېمىلا بولما-
سۇن ، گۈزەلئاي بىلەن سۆزلىشىمەن دېگەن قارارغا كەلدىم .

تەقەززالىق ، تەلپۈنۇش ، ھاياجان... بىلمەيدىم ، نېمە ئۈچۈنكى
تىترەيدىم ، ئاكاتسىيە ۋە شېرىنگۈللەرنىڭ سېرىق يوپۇرماقلىرى
ماڭا كۆڭۈلسىز كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلىنى ئەسلەتتىمۇ
ياكى چاڭقىنجىي كوچىسىدىن جەنۇبىي تار كوچىغا ئايلانغان ئاپتو-
بۇس ماڭا بىرەر دەھشەتلىك خەۋەر بېرەمدۇ ؟...

بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا بولدى : مەن كۈندە يۆلىنىدىغان
ياپىراق شاخلىق ئارچىغا يۆلىنىشىم بىلەن مەسخىرىلىك ئاۋاز
ئاڭلاندى :

— يەنە كەپتۇ ، ھى... ھى !...— بويلىرى زىلۋا ، چاچلىرى
بۇدۇر ئىككى چىرايلىق قىز ماڭا شوخلۇق بىلەن قاراپ كۈلۈپ
تۇرۇپ شۇنداق دېيىشتى . بۇ گەپ كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلە-

www.uyghurkitap.com

دەك سوغۇق تۇيۇلمايتتىمۇ ؟

دېرىزىگە قاردىم . نەق شۇ چاغدا ، بىرى ھېلىقى مەشئەل ئۆيىنىڭ بالكونىدىن تۆۋەنگە قارىتىپ يۇندى چاچتى ، مېنىڭ كاسا-تۇمۇمغا پۇرچاقتەك ئىككى تال لاي چاپلاشتى . مانا بۇ دەھشەتلىك خەۋەر يولماي نېمە ؟

ئالتە يەكشەنبە ، بەش سائەتتىن ئوتتۇز سائەت ، بۇ مەن ئۇ-چۇن قىممەتلىك بايلىققۇ ، دىدار ئۇچۇن شۇنچە بايلىقنى سەرپ قىلايۇ ، ئىلتىپات ئورنىغا دەشنەم ئاڭلاي . بۇ ماڭا ئەلەم ئەمەسمۇ ؟ مەن بالكونلۇق ئۆيگە قاراپ غەزەپ بىلەن يۇگۇردۇم .

ئىشىك چېكىشنىڭ ھاجىتى يولمىدى ، ئىشىك ئۇلۇغ ئوچۇق ئىدى . مەن ئىنتىزار بولغان قىز بىر تال ئۇزۇن چېچىنى ئالدىغا چۈشۈرۈۋېلىپ ، بەش سىزىقلىق نوتىغا قاراپ پۈتۈن زېھنى بىلەن رويال چېلىۋاتاتتى . مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىنى ئىزدىدىم . بۇ كۆزلەر قۇمچاق لىچىنكىلىرىدەك بەلگىلەر چۈشكەن بەش سىزىقلىق نوتىغا خۇددى يوشۇرۇن يېپ بىلەن تارتىپ باغلاپ قويغاندەك تىك قادالغا-نىدى . مەن ئۇنىڭ ئالىي سورتلۇق ئۇندىن قىلىنغان ئىنچىكە لەڭمەن پىلتىسىدەك ئاپئاق ۋە نازۇك بارماقلىرىغا قاردىم . ئىككى جۈپ ئالتۇن ئۈزۈك سېلىنغان بارماقلار نازۇك ئاۋاز چىقارغۇچى مېتال تىللار ئۈستىدە لەرزان ھەركەت قىلماقتا ئىدى . قوللارنىڭ ھەركىتى بىلەن تەڭ قىزنىڭ ئەۋرىشىم بەدىنى ھەركەت قىلاتتى . ئۇنىڭ ئوبدانلا كۆتۈرۈلگەن كۆكسى بوش سىلكىنەتتى . مېنىڭ بەدىنىمگە ئوت تۇتاشتى . بارلىق غەزىپىم خۇددى ئۇنقا چۈشكەن نېپىز قوغۇشۇندەك شۇررىدە ئېرىدى . مەن ھالال ئەمگىكى بىلەن گۈزەللىك پەيدا قىلغان قىزغا زوق ۋە مۇھەببەت بىلەن تىكىلىپ ئۇزاق تۇردۇم...

لېرىكا ۋە تاتلىق ھېسسىيات پەيدا قىلىدىغان گۈزەل مۇزىكا ئاخىرلاشتى . قىز بارماقلىرىنى بىر - بىرىگە كىرىشتۈرۈپ چىراي-

لىق كېرىلدى ۋە ئالىقىنىنىڭ كەينى بىلەن ئاغزىنى ئوسۇپ تۇرۇپ ئەسىندى .

— گۈزەلئاي ! — مەن تىترەڭگۈ ئاۋاز بىلەن ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىردىم . قىز چۆچۈپ ماڭا قارىدى . ئاۋۇال قىزارىدى ، ئاندىن تېزلا تۇتۇلدى ـ دە ، ئورنىدىن ئاستا تۇرۇپ دېرىزە تەرەپكە داجىدى :

— كېلىڭ !... قاچان كەلدىڭىز ؟

— بېيجىڭغا كەلگىلى بىر ئايدىن ئاشتى . بۇ يەرگە بايا... مەن قىزغا قارىدىم . ئۇ ھېچ نەرسە ئاڭلىمىغاندەك تامدىن سويۇلۇپ چۈشكەن بىر گۈزەل ئايالنىڭ سۈرىتىنى قاداش بىلەن ئاۋارە ئىدى . مەن سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم :

— بېيجىڭغا كېلىپلا سىزنى سۈرۈشتۈردۇم ، بۇنىڭدىن ئالتە يەكشەنبە بۇرۇن بۇ يەرنى ئىزدەپ تېپىپ كەلگەنىدىم ، لېكىن...

مەن يەنە قىزغا قارىدىم ، «نېمىشقا كىرمىدىڭىز ؟» دەمدىكىن دەپ سۆزۈمنى توختاتتىم . لېكىن ، قىز قارا دۇخاۋا پىنجىكىنىڭ چىلتىكىنى بىكاردىنلا سۆكۈۋاتاتتى . ئۇ يەنىلا مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىمايۋاتقاندەك تۇيۇلدى . مەن نە ئولتۇرۇشقا ، نە ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە پېتىنالماي ئارىسالدى بولۇپ قالدىم . بىردىنلا بىر خىل خورسىنىش ، كەمسىتىلىش ۋۇجۇدۇمنى چۈلغىۋالدى :

— ئېيتىڭە ، گۈزەلئاي ، مېنىڭدىن رەنجىدىڭىزمۇ ؟

— ياق...

— مەن سىزنى يىراق يەردىن ئىزدەپ كەلدىم ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، بىز كۆرۈشمىگىلى خېلى ئايلار بولدىغۇ...

— ئولتۇرۇڭ !... — ئۇنىڭ ئاۋازىدا 1957 ـ يىلى 8 ـ ئايدا تۇنجى قېتىم ئۇچراشقاندىكى مەغرۇرلۇق بار ئىدى .

— يەكشەنبىنىمۇ ياتاقتا ئۆتكۈزەمسىز ؟ — دېدىم گۈزەلئاي ـ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىكى تاجىرىسى

بەدىن كۆز ئالماي .

— ھەئە .

— زېرىكمەمسىز ؟

— ۋاقتىم يوق...

— زېرىكىشكىمۇ ؟

— ھە !

— ئاۋۇ رەسىمگىزنى بېيجىنگدا چوڭايتتىڭىزمۇ ؟

— ھە !...

— مىللىي ئاشخاناڭلار باردۇ ؟

— ھەئە .

— بىر ياتاقتا نەچچىگلار ياتىسىلەر ؟

— تۆت...

قىز بىلەن كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىدىغان تېما تېپىلمىدى . نېمىلا بولمىسۇن ، مۇنۇ يالغۇز ئۆيدە ھېچبولمىسا ئون مىنۇت بولىسىمۇ پاراڭلىشىش كېرەك ئىدى ، پاراڭلىشىش ئارقىلىق قىزدىكى خاپىلىقنى يوقاتقىلى بولاتتى . مەن بىر خەلقئارا ئاھاڭ ئېلىپبەسىنى مقولغا ئالدىم .

— بۇنىمۇ ئۆگىنىۋاتامسىز ؟

قىز يالت قىلىپ قارىدى . ئۇنىڭ ئۇيناق كۆزلىرى مېنىڭ كۆزلىرىم بىلەن ئۇچراشتى . ئۇ سۇس قىزاردى - دە ، ئوماق لەۋلىرىدە يوشۇرۇن تەبەسسۇم پەيدا قىلدى .

— چەت ئەل ناخشىلىرىنى توغرا ئېيتىش ئۈچۈن لازىم بولىدۇ .

— قايسى تىللارنى ئۆگەندىڭىز ؟

— فرانسۇز ، نېمىس ، ئىتالىيان تىللىرىنى... ياق ، تىلنى ئەمەس ئوقۇشنى ئۆگىنىمىز ، ھەرپلىرىنىڭ ئوقۇلۇشىنى خەلقئارا تىرانسكرىپسىيە بويىچە تاپىمىز...

بۇ ئۇنىڭ يېرىم سائەتتىن بېرى سۆزلىگەن ئەڭ ئۇزۇن سۆزى ئىدى. مەن ئۇنىڭ سۆزلىشىنى كۆڭۈللۈك مەشغۇلات دەپ بىلەتتىم:

— نېمىشقا سىز دائىملا ئىتالىيە ناخشىلىرىنى ئېيتىسىز؟

— ئىتالىيە تىلىدا سوزۇق تاۋۇش كۆپ، ناخشا ئېيتىش مەشغۇلاتىدا ئۇنىڭ رولى چوڭ...

— سىز رويال چېلىشنىمۇ ئۆگىنىۋېتىپسىز، كەلگۈسىدە مۇزىكانت بولاي دەمسىز؟

— رويالنىڭ ناخشىدا رولى چوڭ، كۆزدە ئوقۇش، قولاقتا پەرق قىلىش قابىلىيىتىنى ئۆستۈرۈشتە، رويال ھەل قىلغۇچى نەرسە. بىر ناخشىچى ئۇچۇن، زۆرۈرى ناخشا ئېيتىشلا ئەمەس، مۇزىكىلىق ئاھاڭلار ئىچىدىن يالغۇز ئاھاڭنى پەرقلەندۈرەلەيدىغان بولۇش، ئۇمۇمىخور ئىچىدە ئۆز مۇستەقىللىقىنى ساقلاش — مانا بۇلارمۇ مۇھىم...

ئۆز كەسپىنى توغرىسىدا گەپ باشلىنىۋىدى، گۈزەلئاي بىردىنلا ئېچىلىپ كەتتى. ئۇ ماڭا ھەسەل بىلەن چاي بەردى، نەشپۈت ئاقلاپ تۇتتى. ئۆزىنىڭ دەرسلىرى، ئۇستازلىرى، ناخشا — مۇزىكا كېچىلىكى ئۆتكۈزۈلگەنلىكى، ئۆزىنىڭ ئون ئىككى ناخشا ئېيتقانلىقى، ئارگىنىتنا، ئىتالىيە ناخشىلىرى، جۇملىدىن خەنزۇچە، ئۇيغۇرچە، تاتارچە ناخشىلارمۇ ئالقىشقا ئېرىشكەنلىكى، ئېركىل سىمفونىيىسىدىن ناخشىلار ئېيتقانلىقى، ھازىر ئۇنىڭ ئۇستازى شىنجاڭ مىللىي ناخشىلىرى بىلەن ياۋروپا ئاھاڭلىرىنى بىرلەشتۈرۈشنى سىناق قىلىش ئۈچۈن تەجرىبە ئېلىپ بېرىۋاتقانلىقى، بۇ سىناقتا ئاساسىي ناخشىچى ئۆزى ئىكەنلىكى توغرىسىدا قىزىقىپ سۆزلىدى، ئاتاقلىق كومپوزىتورلارنىڭ رەسىملىرىنى كۆرسەتتى، سۆزلىرىنى ئوقۇپ بەردى.

مەن قىزدا ناخشا ۋە مۇزىكىغا كۈچلۈك مۇھەببەت پەيدا بولغاندا

www.uyghurkitap.com

لىقىنى بىلدىم ... دە ... خۇشال بولۇپ ...

ـ يارايسىز ، گۇزەلئاي ، ئەمدى توغرا يول تاللاپسىز ، بارلىق قىنىزنى مۇشۇ ئىشقا بېغىشلاڭ . بىز ئۇيغۇرلار ناخشا ـ مۇزىكىغا باي ، لېكىن بىزنىڭ بايلىقىمىز دۇنيا سەھنىسىگە چىقمىدى ، بىزدە مۇزىكا ئىلمىنى سىستېمىلىق ئۆگەنگەن ئادەملەر ئاز ، بەش سىزىقلىق خەلقئارا نوتىنى بىلمەيدىغانلارمۇ ئاز . ناخشا ئېيتىش بىر ئاددىيلا كەسىپ ئەمەس ، ئۇ بىز ئىلىم ، ئىلىم بولغىنى ئۈچۈن جاپاسى جىق ، ئەمما...

لېكىن ، گۇزەلئاي دېرىزىگە بېرىپ سىرتقا قارىۋالغاندى . دېمەك ، ئۇ مېنىڭ ۋەزىخانلىقىمنى خالىمايدىكەن . مەن رەنجىدىم : بۇ قانداق بولغىنى ، مېنىڭ ھاياجانلىنىش ۋە تەسىراتىمۇ سۆزلەش ھوقۇقۇمۇ يوقمۇ ؟

يەنە ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى . شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۆزۈمدىن قوزغالدىم : ...

ـ مەن كېتەي ، گۇزەلئاي ، بىز تەرەپكىمۇ بېرىڭ . مەن مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ئىچىدە ، تۆتىنچى ياتاق بىناسىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتى ، ئون ئالتىنچى ئۆيىدە ، كۆپىنچە ئىشخانىدا بولىمەن ... ئىشخانامنىڭ تېلېفون نومۇرى ...

شۇ چاغدا ئۆيگە بىر ياشانغان ئىشچى كىرىپ كەلدى :

ـ گۇلى ، سىزگە بۈگۈن ئۈچ يۈزدىن چەك كەپتۇ ، قارىڭ ، قىزىق ؟ ھەممىسى ئەللىك يۈەندىن ، جەمئىي بىر يۈز ئەللىك يۈەن ، بىرى دادىڭىز ، بىرى ھەدىڭىز ، بەلكى بىرى دوستىڭىز بولسا كېرەك ، ئۇچىلا چەك بىرنى كۈندە لەنجۇدىن رىسىلىنغان .

گۇزەلئاي قىزىرىپ كەتتى ۋە دەپتەرگە قول قويۇۋېتىپ غودۇڭشىدى :

ـ دادامنىڭ ئىسمىنى يېزىپتۇ ، لەنجۇدىن ساپتۇ ، ھەدەمنىڭ ئىسمى تۇرىدۇ ، بۇمۇ لەنجۇدىن ، ئادىلە ئىسمىگە پۇل سېلىپ يۇرد...

كېنىتاك ، بىر سودىسى بار ئوخشايدۇ ... مېنىڭ يادىمغا رەقىپىنىڭ : «دادىسىنىڭ ، دوستلىرىنىڭ نامىدىنمۇ پۇل ئەۋەتىمەن» دېگەن سۆزى كەلدى ... دە ، بىردىنلا ۋۇجۇدۇم سوۋۇدى ... گۈزەلئايغا قارىدىم : ئېسىل پوپايكا ، چىلىكە كە ، سارجا يۇرۇلكا ، توفلەي ، يېقۇت ۋولاپكا ، ھالقا ، ئۈزۈك لەر ... مۇنۇ گۈزەل غايىلىك قىز رەقىپنىڭ پۈلى بىلەن ئۆزىنى بېزەۋاتقان ، شۇ سەۋەبتىن ماڭا سوغۇق مۇئامىلە قىلىۋاتقان بولسا ، بۇ قانداق دەھشەتلىك ئىش ... ھە ؟ ...

قىز چەكلەرنى قولىغا ئېلىپ ، مېنىڭ بار ئىكەنلىكىمنى ئۇنتۇدى ... دە ، مەشىق ئۆيىنىڭ تۆردىكى تېكلىمە ئەينەكىگە قاراپ ئۆزىنى ياساشقا باشلىدى .

— مەن كېتىمەن !

— خوش .

مەن تاپسىدا تۇرۇپ سورىدىم :

— قانچە يىل ۋاقتىڭىز قالدى ؟

— يەنە تۆت يىل بار .

— ئەسلىي ئىككى يىل ئەمەسمىدى ؟

— ئۆزگەردى ، مەبەش يىل ...

مەن ماڭدىم ، پەلەمپەيگە يېقىنلاشقاندا ، گۈزەلئايىنىڭ زىل ۋاۋازى ئاڭلاندى :

— ھە راست ، رەقىپكام سىزگە سالام ئېيتىپتۇ ... خېتىنى كۆرسىتىمەن دەپ ئۇنتۇپتىمەن ...

مەخسۇدىي بىرى كەينىمدىن كۇچ بىلەن تەپكەندەك ، پەلەمپەيدىن ئۆزۈمنى قارىغۇدەك يۇگۇردۇم . ئۇستى يېكاھىشلىق دەرۋازىدىن چىقىۋېتىپ ، مەشىق ئۆيىنىڭ دېرىزىسىگە قايرىلىپ قارىدىم . بالكونغا چىقىدىغان ئىشىكتىن گۈزەلئايىنىڭ بېشى غايىل ... پال چىقىقاندەك بولدى ، ياق ، خىيال ، تەلپۈنۇش خاتىرىسى قوزغاپ ، قىلغان ئوخشاي-

www.uyghurkitap.com

دۇ ، بالكونغا قانچە قارىسامۇ قىزدىن بىرەر بەلگە كۆرۈنمىدى .
ۋاڭفۇجىندىكى مىللىي ئاشخانىنىڭ بىرىنچى قەۋىتىدە ئاۋۇال يالغۇز ، كېيىن ئاتۇنۇش ئۇلپەتلەر بىلەن غەرق مەست بولغۇچە هاراق ئىچتىم . مېنى كىملەر ياتقىمغا ئەكىلىپ قويغىنىنى بىلمەيمەن . ئەتىگەنلىكى فېن جياۋشۇ ئېگىز گەۋدىسىنى سەل مۇكچەيتكەن هالدا ياتقىمغا خاپا هالدا كىردى :
— ئۆگەنگۈنىڭ بولمىسا ، ئەتىلا قايتىمىز ! — دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن ، — هەر يەكشەنبە چىقىپ كېتىسىز ، تاپقىلى بولمايدۇ ، بىلەمسىز ، ئىلىم خادىمىغا دەم ئېلىش يوق ، تۇتۇل يوق . ئادەمنىڭ كاللىسى گەۋدىسىنى باشقۇرىدۇ . سىزنىڭ بولسا باشقىچىكەن . گەۋدىڭىز كاللىڭىزنى خالىغان يەرگە ئەكېتىۋېرىدىكەن ، بۇنداق ئادەمدىن ئىلىم ئىگىسى چىقمىقى تەس !

قانداق قىلاي ؟ مۇھەببەتنى بۇيرۇق ، پوپوزا ، ئەھدىنامە بىلەن چەكلىگىلى بولمايدىكەن . ماڭا نىسىپ بولغان بەختنىڭ باشقا بىرى پۇل بىلەن ئۆزىنىڭ قىلىۋالماقچى بولۇۋاتسا ، مەن ۋىجدان ئازابى تارتماي قانداق قىلاي ؟ ماقۇل ، يەكشەنبىلەرنىمۇ كىتابلار ، كارتىلار ئارىسىدا تىل يادلاش ، سىلىشتۇرۇش ، ئىسپاتلاش ، كۆچۈرۈپ يېزىشلار بىلەن ئۆتكۈزەي . قىممەتلىك ئالىم ! مەن سىزنىڭ دېگىنىڭىزنى قىلاي ، مۇنۇ مۇھەببەت ، ياشلىق هەۋەسلىرىگە ئامراق گەۋدەمنى باشقۇراي ، پۈتۈن ئىخلاسىم بىلەن مىڭ يىلدىن بۇرۇنقى يازما ئەسەرلەرنى ئوقۇي ، ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنەي ، شېئىرلارنى يادلاي... بۇلارنى قىلىشقا سىزگە ۋەدەمۇ بېرەي... لېكىن يۈرەكتىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان تەلۋە مۇھەببەتنى چەكلەشكە يوق قىلىشقا هېچقانداق ئامالىم يوق . بوپتۇ ، مەن ئۇن ـ تىنسىز بەختىمىنىڭ هالاكىتىنى كۈتەي...

بېيجىڭدا يالىڭاچلانغان تاغ تېرەكلىرىنى پۈشتەك چالغۇزۇپ قىشنىڭ ئىزغىرىن شامىلى كېزىپ يۈرىدۇ ، قارىغاي ، ئارچىلار

يىگىنە يوپۇرماقلىرىنى تىترىتىپ ، ئاچچىق سوغۇقتىن ناله قىلىشىدۇ ، كۆلۈپ چۆرىسىدىكى قارىياغاچلار ، ياش ياڭاق كۆچەتلىرى ، يوللارنىڭ چۆرىلىرىدىكى قىرقىم ئارچىلار شۇمشەيگەن يولۇچىلارغا كۆرۈنمەيدۇ . ئەبنەت ۋە ئىنسانلار قىشنىڭ توڭگىشىنى ، كۆڭۈللۈك باھارنىڭ تېزرەك كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتمەكتە . تەقەززالىق — خۇددى مېنىڭ پەرىشان كۆڭلۈمدەكلا ئۇپراتقۇچى . كۈچ ئەنە شۇ كۈچ مېنى جۇدەتتى . كۈنلەر مېنىڭ پىشانەمگە سىزغىلارنى چەكتى . مەن بېيجىڭ شەھىرىنىڭ قارلىق كۈنلىرى ، شامالليق كېچىلىرىنى ساناپ تۇرۇپ ئۆتكۈزدۈم . ئەتە تۆت ئايدىن كېيىن ، يەنى 1960 - يىلىنىڭ بېشىدا مەن رەقىبىتىن خەت ئالدىم . بۇ خەت مېنى بېيجىڭدا ئىككىنچى قېتىم غەرق مەست بولۇشقا مەجبۇر قىلدى . خەتتە تىنچلىق سورىشىشلار-دىن كېيىن مۇنداق يېزىلغانىدى :

«قىممەتلىك ئاغىنەم ، ئەلا ، ئاڭلىسام ناھايىتى جۇدەپ كېتىپسەن . ساڭا پوچتىدىن قورۇغان گۆش ، توقاچ (ئۆيدىن كەلگەنكەن) ئەۋەتتىم ، دۇمن جياۋشۇغا ئەۋەتكەن ئوغۇزنامە ۋە ئوغۇز توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر ، دېگەن ماقالەڭنى مەنمۇ كۆزۈپ چىقتىم . ساڭا مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمەن ، سېنىڭ نامىڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن ، سەن مېنىڭ بىردىنبىر يېقىن دوستۇم ، ئاغىنەم ، قەدىردان ئادىمىم سەن ! ماقالەڭنى ئۆيغۇر ، خەنزۇ تىللىرىدا تەشر قىلدۇرۇشنى دۇمن جياۋشۇ ئىككىمىز ئۈستىمىزگە ئالىمىز . سالامەتلىكىڭنى ئايا ، ئاڭلىسام ، ھازىرمۇ كۈنگە ئون - ئون ئىككى سائەت كىتاب ئوقۇيدىكەنسەن ، بۇ زىيانلىق . كۆپ بولسا ئالتە - يەتتە سائەت ئوقۇ ، ھېچبولمىسا ئۈچ - تۆت سائەت ۋاقتىڭنى قىزلارغا سەرپ قىل ، خالىساڭ ساڭا بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتى-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىدىن تارتىپ

ئۇ ئوقۇۋاتقان بىر گۈزەل قىزنى دەتونۇشتۇرۇپ قويماي
بىزگە شىرەم تۇغقان...»

مەن خەتنى ئاتىلاپ ئوقۇدۇم، خەتنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق
يېزىلغان:

«... بايانتىن ساڭا مۇڭەپپەقىيەت ۋە بەخت تىلىدىم،
سەنمۇ ماڭا بەخت ۋە مۇڭەپپەقىيەت تىلىگىن. گۈزەلئاي قولغا
كەلدى، يېقىندا ئوچۇق جاۋاب ئالدىم. ئاسماندا پەرۋاز قىلىپ
يۈرگەن قارلىغاچ بىلىنكىمگە ئاخىر قوندى، نۇرلۇق يۇلتۇز
ئالدىمغا ئېقىپ چۈشتى، ئەمدى گۈزەلئاي مېنىڭ!...»

مەن خەتنى پۈكلەپ - يەرگە ئۇردۇم ۋە ئۈستىگە
دەسسىدىم - دە: «سەۋر قىلاي، بەزىدە سەۋر - تاقەتمۇ بەخت
كەلتۈرىدۇ، لېكىن بەزىدە سەۋر - تاقەتمۇ ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ؟ مەن تېمىشقا ھالال ئەمگىكىم بىلەن ھاياتىمغا يېگۈدەك تەمنە —
خۇشاللىق بېرەلمەيمەن. توخۇ جېنىدا ئۆز تۇخۇمى بىلەن خۇشال
بولىدۇ. پۇتۇۋاتقان ئەسەرلىرىم، كۆڭۈلۈۋاتقان بىلىملىرىم، ھەل
قىلىۋاتقان ئېلمىي مەسىلىلىرىم مېنى تېمىشقا خۇشال قىلالمايدۇ.
ئىنسان ھاياتىدا ئېرىشكەن مەرتىۋىسىنى، تۇھپىسىنى، ئىززەت -
ھۆرمىتى بىلەنلا بەختلىك بولالمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈنلا ئۆزىنى ھايات-
تىن تولۇق بەھرىمەن بولالمىغان قانائەتسىز ئىنسانغا ھېسابلىيالما-
يدۇ؟ مېنىڭچە «ياق!» سەۋەبى، مىڭلىغان، مىليونلىغان ئىنسانلار-
نىڭ ئالقىشى ساداسىنى ئېچىدە كۆلۈمسىرەپ تۇرغان خانلارنىڭ ئەربا-
لار، ئالىملار، يازغۇچىلار ۋە نامى ئۆلمەس باشقا مەشھۇر ئاتاقلار-
نىڭمۇ يۈرىكىنى ئاختۇرسا، قاداق تېپىلغۇدەك. مانا بۇ قاداق شەخ-
سىي ھاياتىدا ئۇچرىغان بەختسىزلىكىنىڭ يالدامىسى...»، مەن

مۇشۇ گەپلەرنى بىلەن ئۆزۈمگە تەسەللى بەردىم. مانا شۇ چاغدا يۈرىكىمگە مۇھەببەت ئۇششىقىدەك ھايات پاجىئەسىدىن قاداق چۈشكەن مەشھۇر ئادەملەرنىڭ ئىسمىلىرى ئالدىمدىن ئۆتتى: سۇۋوروف، تولستوي، چايكوۋسكي، پۇشكىن، لېرمونتوف، مايياكوۋسكي، بالزاك، مۇپاسسان، بايرون، نەۋائى، ئاباي، ئۇ يۇمەن، لى بەي، دۇفۇ...

... يالغۇز ياتقىمدا ئاغرىپ ياتتىم. ئۇچىنچى كۈنى ئارانلا ئۇسسۇزلۇق ئىچكۈدەك بولدۇم. مېنى جىاۋشۇنىڭ يارەمچىسى بېشىمدا پەرۋانە بولۇپ يۈردى، قولىمغا ئۇنىڭ بېقىملىق ئاۋازى كەلدى:

— شىاۋئەي، سۇيۇقئاش ئىچىڭ، ئىسسىقىدا ئىچىۋېلىڭ...

ئۇ بېشىمنى يۆلىدى، مەن غىزالاندىم.

— ھاراقتىن يەمسىڭىز — ھە؟

— ھەئە، ھاراق ئىچىپ، ئىچىمگە ئوت كەتتى، نەم يەردە يېتىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، پېرىم كېچىدە ئويغىنسام، جالاقلاپ تىترەۋېتىپتىمەن.

— قېشتا — ھە، دېدى يارەمچى كۇلۇپ، راستتىنلا ئىچمىگەن ئوت كەتكەنمىكەن!...

ئېكىكى كۈندىن كېيىن مېنى مېنى ئۆيىگە تاماققا چاقىردى. مەن ماغدۇرسىز پۇتلىرىمنى يوسۇغىدىن ئارانلا يۆتكەپ ئۆيگە كىردىم. بىر قولىدا ئارقا مېڭىسىنى، بىر قولىدا كەينى يانچۇقىنى سىلاپ ئۆيدە مېڭىپ يۈرگەن مېنى جىاۋشۇ مېنى كۆرۈپ سول قولىنى كۆتۈردى ۋە ئوك قولى بىلەن ياخپايغان شالاڭ چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— يېڭى ئالىيۇمىن قازان ئالدۇق. سېمىز قوي گۆشىدە شورپا قىلدۇق، شەك كەلتۈرمەي يەۋېرىڭ! — دېدى.

مەن ئۇنچىقماي كۇلۇپ قويدۇم. مېنى جىاۋشۇ ساپاغا تەكلىپ

قىلدى . مەن ساپاغا ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ :
— جۇدەپسىز ، لېكىن ئۆگىنىشكە بېرىلىشىڭىز ناھايىتى ياخ-
شى . يازغان ماقالىڭىزنى كۆردۈم ، ياخشى . لاۋچىن ، لاۋمولارمۇ
كۆردى . «ئۇيغۇر تارىخىغا دائىر ماتېرىياللار توپلىمى» نىڭ بىرىنچى
چىسىنى تەييارلاشتا ، بىز پايدىلانغان ماتېرىياللار ئىچىدە ئەدەبىيات-
قا دائىر ماتېرىياللار كۆپ ، مالوفنىڭ «قەدىمكى تۈركىي تىل
ئابىدىلىرى» ، خەن رۇلىن تەرجىمە قىلغان «تۈركچە قىپچاقخان
ئابىدىلىرى» ، بىرشىخ تۈزگەن «پارىز دۇڭخۇاڭ تەلىماتلىرى»،
ئۇنىڭدىن قالسا ، سىكرىن بىلەن روسسىن يازغان «ئاردىيا
يۇرىكى» ، «ئىسلام دىنى ئېنسىكلوپېدىيىسى»[1]... قاتارلىق كىتاب-
لارنى كۆرۈڭ ، ئاڭلىسام ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىن ئەلا دەرىجىدە
ئىمتىھان بېرىپسىز . سىزنىڭ تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىڭىز ياخشى-
كەن . لېكىن ، بىلىپ قويۇڭ ، ھاراق سىزنى ئۇنتۇغاق، ئاخىرىدا
كېرەكسىز ئادەم قىلىپ قويىدۇ . مەن ئۆتكەندە قاتتىقراق ئېيت-
تىم ، ئەمدى ئېچىنىپ تۇرۇپ ئېيتتىمەن : سىز بىر يارىملىق ئادەم
بولالايسىز ، لېكىن بىرلا شەرت ، ھاراقنى تاشلاڭ .
— بولىدۇ . مەن ئەمدى ئاغزىمغا ئالمايمەن-! — دېدىم يەرگە
قاراپ .

شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئىككى ئايغىچە مەزكۇر مىللەتلەر
ئىنستىتۇتىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقمىدىم . سوقۇشتۇرۇشقا قورقۇپ
كەتكەن خوراز ھەتتا بىر - ئىككى ھەپتىگىچە چىللاشتىنمۇ قېلىپ
قالدى . ھەتتا قورقان خورازغا ئوخشاپ قالدىم . مۇھەببەت مەڭ-
گۈبىيىتى ماڭا قاتتىق زەربە بولدى ، بەزىدە ھاشىرىنىڭ كۆزقارىشى-
غا قوشۇلمەن : مۇھەببەت بىر ئۇپراتقۇچ ، ئادەمنى كارىدىن چىقى-

① فېن چاشىن قاتارلىقلار تۈزگەن «ئۇيغۇر تارىخىغا دائىر ماتېرىياللار توپلىمى» نىڭ بېرتنىچى كىتابىدىكى كاتالوگىدىن ئېلىندى ، (خەنزۇچە-تەشرى: 176 - بەت) .

ئىدۇ ، دەپ ئويلايمەن ، بۇ چاغدا گۈزەللىنىڭ تارتقۇر ۇپ قويغىنىنى ئۆكۈنمەيمەن ، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن ھېسسىياتى ئاسان يول بىلەن ئۆزۈمگە تەسەللىي بېرىپ بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . مەن ھامان مەغرۇر ، گۈزەل ۋە قاتتىق بويۇن قىزنىڭ نامىنى يادلايمەن ، ئويلايمەن ، ئىچ - ئىچىمدىن خورلىنىمەن . بولۇپمۇ ، خىلۋەت ئورۇندۇقلاردا ئارچا ۋە سىرىنگۇللەر دالدىسىدا تاتلىق پىچىرلىشىۋاتقان ، كۈلۈشۈۋاتقان ، سەيلە قىلىشىۋاتقان ياشلارنى كۆرگىنىمدە ، ئىچ - ئىچىمدىن ئازابلىنىمەن ، يىگىرمە تۆتلەردىكى بىر ياش يىگىت ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئازاب تېپىلماس دەيمەن...

تۈيۇقسىزلا ھاشىردىن تېلېگرامما ئالدىم : ئۇ 4 - ئاينىڭ 16 - كۈنى بېيجىڭغا پويىز بىلەن بارىمەن ، دەپتۇ . شۇنچاقتىن كېلىدىغان پويىز كەچ سائەت سەككىزدىن يىگىرمە ئىككى مىنۇت ئۆتكەندە يېتىپ كېلىدۇ ، ھاشىرنىڭ پېتىپ كېلىشىگە ئىككى كۈن قالدى . قالايمىقان كارتۇتىنى ، كىتابلارنى بىلەن تولغان ئۇستىلىمنى رەتلىدىم ، دېرىزەمنى سۈرتتۈم . سىرتقا قارىسام دەرەخلەر كۆكىرىپتۇ ، مەجنۇنتاللار باھار شادلىقىدا ئەۋرىشىم تەۋرىنىپ ، يېشىل نوتىلىرى بىلەن تەبىئەتكە گۈزەللىك بېرىۋېتىپتۇ . ئەنە ئاۋۇ زاكۇر - قىز يولۇق يوپكىسىنى قىزىل پوپايكىسىنى بىلەن باھار قۇچاقلىدىن ھۇزۇرلىنىۋېتىپتۇ . گۈللەرگە سۈ - قويۇۋاتقان بوۋايمۇ بىلەكلىرىنى تۈرۈپ باھارغا يارىشا ئىشلەۋېتىپتۇ . دېمەك ، ھايات گۈزەل ، تەبىئەت ياشارغان ، ھاۋا سۈزۈلگەن ، كۆڭلۈمدىن غەم - بۇلۇتلىرىنى سۈرۈپ چىقىرىۋەتكەن چاغ ئىكەن ئوخشايدۇ . ناخشا ئېيتىشىم ، قاقاقلاپ كۈلۈشۈم ، بارلىق بەختلىك ياشلاردەك ھەر - بىر كۈندىكى خۇشاللىق ، لەززەت ئېيىشىم لازىم ئىدى . ئىككى ئايدىن بېرى ئېلىنمىغان ساقلىمىنى ، ئالدىم ، بىيازلىق كىيىملىرىمنى چامادانىمدىن ئېلىۋېتىپ غىشىپ ناخشا ئېيتتىم .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

مەن ئۇتى قوچاقلاشقا قوچاق ئاچتىم ، ئۇ بولسا يوغان قاتمال قوللىرىنى ماڭا سوندى . بىز ئەپسىز ، ئەمما قىزغىن كۆروشتوق .

ئۇ مېنىڭ ماغدۇرسىز ئالدىقانلىرىمنى تىرىندىقى بىلەن چىمدىپ تۇرۇپ :

— راسا تۆت ئورمىچىنىڭ كەينىگە بىر ئاي باغلاشقا سېلىپ قويسا سېنىڭ مۇنۇ خام ئۆپكىبەدەك قوللىرىڭ تارمۇشقا ئايلىناتتى !— دېدى .

— يۇك ـ تاقاڭ مۇشۇلىمۇ ؟ — دېدىم مەن ئۇنىڭ مۇرىسىگە سېلىۋالغان ئاددىي بىربزىنت سومكىسىنى شەرەت قىلىپ .

— مايا كوۋسكېينىڭ ، قەلەمدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى دۆلەتنىڭ ، دېگەن سۆزىنى ئۇنتۇمغانسەن ، بىزنىڭ بايلىقىمىز مۇشۇ ئات توربىسى . ها ، ها ، ها...

ئىككىمىز بىرپەس كۇلۇشتۇق . مەن ئۇنى يېڭى پۇتكەن ژورنالىنىڭ ھەيۋەتلىك زاللىرى بىلەن باشلاپ سىرتقا ئېلىپ چىقتىم . ئۇ غۇلىچىنى كەڭ يېيىپ چاقچاق قىلدى :

— پاھۇي ! ھۆكۈمەت پۇتۇن تاپقان پۇلىنى شەھەر ياساشقا ئىشلىتىپتۇ ! نېمىدېگەن پول ، نېمىدېگەن تۇرۇك ، تۆمۈر ۋادەكلىرىچۇ تېخى ! زىيارەت قىلغۇچىلىكى بار ئىكەن...

ئۇ ھاياجان ۋە قىزىقىش بىلەن ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى . مەن ئۇنىڭغا قاردىم ، ئۇنىڭ مىجەزىلا ئەمەس ، چىرايىمۇ ئۆزگەرگەن ، تاتارغان ، ئىككى مەڭزىدىكى قىزىللىق يوقالغان ، بۇرۇنقى دۇگلەك يۇزى سوزۇنچاق بولۇپ قالغان ، خىيالچان كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان ، بۇرۇنقىدىن يوغىنغان قوي كۆزلەر ھازىرلا سەكرەپ چىقىپ كېتىدىغاندەك جىددىيلىك بىلەن ئويناپ تۇراتتى ، بۇرنى قىزىراقتەك ئىنچىكە بولۇپ قالغان ، تولۇق يۇزى ئورۇقلاپ قوۋۇزى ئولتۇرۇشقان ۋە كۆز تەرىپىدىن ئېچەككە قاراپ ئىككى چوڭقۇر سىزىق پەيدا بولۇشقا باشلىغانىدى . ئۇنىڭ كېيىملىرى تېخىمۇ ئاددىي ، پۇتىدا يېڭى كۆك رېزىنكە ئاياغ ، ئۇچىستىدىلتۆت يانچۇقلۇق كۆك خادانى چاپان ، ئىنىرىپ چۇشۇرۇلگەن بېشىدا كۆك خادانى

www.uyghurkitap.com

شەپكە... ئۇ پۇتۇن تۇرقى بىلەن ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىشكە چۇشكەن ، ئۆز ۋاقتىدىكى بيۇرو كادىرلار مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىغا ئوخشايتتى .

— ئىجارە ھەققىنى كېمەيتىشكە چۇشكەن كادىرنىڭ ئۆزى بوپسەن ! — دېدىم مەن چېقىشىپ . ئۇ كۇلدى ، كۇلكە بىلەن تەڭ كۆز قۇيرۇقلىرى سانسىز قورۇقلار بىلەن پورۇلدى . ئۇ مېنىڭ ئۇستۇېشىمغا قاراپ قويۇپ :

— ھەرنېمە دېيىشكە ھەقلىقسەن ، قارا ، كاستۇم ـ بۇرۇلكا ، چىرايلىق چاچ ، قانداق ئاقىرىپ كەتكەنسەن ـ ھە ؟ يۇزۇڭنى سۈت بىلەن يۇمايدىغانسەن ـ ھە ؟ گەپ قىل ، ئەلا ، خەتلىرىنى ئالدىڭمۇ ؟

— ئالدىم ، ئاداش ، خەت يازغۇچە ، ئۆزۈڭ يېتىپ كەلدىڭ ، ئاپتوبۇس بىلەن كېتىمىزمۇ ياكى ماشىنامچاقىرايمۇ ؟

— توختا ! — دېدى ئۇ چېقىش ئىشكىدىن چېقىۋاتقان ئادەملەردىن بىرىنى كۆزلىرى بىلەن ئىزدەپ ، — مەن باشلىقىمىزغا ئېيتىپ قويماي...

ھاشىرنىڭ ئىشى پۈتكەندىن كېيىن ، بىز چاڭئەنجيې كوچىسىغا چېقىپ ، غەريبكە قاراپ پىيادە ماڭدۇق . ھاشىر يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇرغان تېخنىكىمىزنى مەيدانىنى كۆرسىتىپ ۋارقىرىۋەتتى :

— يۇرگىنە ، پىيادە ئالدىدىن بىر ئۆتەيلى . سەن مېنى گەپكە تۇتما ، ياتقىڭغا بارغاندا گەپ سوراڭ ، مۇنۇ بېيجىڭنى كۆرگىلى قوي . سېنىڭ بىلەن بىز قانداق قىلىپ بولسىمۇ تېخى نۇرغۇن كۆرۈشەلەيمىز ، مۇنۇ بېيجىڭنى كۆرگىنىم مۇشۇ بىرلا قېتىم بولۇپ قالامدۇ تېخى . پاھ ، نېمىدېگەن كەڭ كوچا بۇ ، ئېيتقىنا ئەلا ، دۇنيادا مۇشۇ كوچىدىنمۇ كەڭ كوچا بارمىدۇ ؟

ئۆز ۋاقتىدىكى كەم سۆز ، تېخىر ـ تېپسىق دوستۇم بۇگۈن ماڭا سۆز مەن ، يېنىڭ مىجەزلىڭ بولۇپ قالغاندەك تۇيۇلدى . پۇتۇن

ئايلار ، يىللارنى يېزىلاردا ، ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل يوللاردا ئالدىراپ يول يۈرۈپ ئۆتكۈزىدىغان ئاغىنەم ئوچۇن ، راستتىنلا يۇ كوچىلارمۇ ئاجايىپ تۈيۈلۈۋاتقاندۇ ، ناخشىلار ، كىتابلار ، دوكلاتلاردا ۋە سىيا-سەتلەردە ھەر كۈنى تەرىپلىنىدىغان پايتەختتە بولۇش بەلكىم مېنىڭ مۇنۇ ۋۇجۇدى بىلەن خەلق ئىشىغا بېرىلگەن قىزغىن دوستۇم ئوچۇن چەكسىز خۇشاللىق تۈيۈلغاندۇ . كۆرۈۋال ، قېنىۋال ، ھايا-جانلىرىڭنى ئەركىن بايان قىلىۋال ، ئەي ، مېنىڭ پىداكار ، جانباز دوستۇم . بولىدۇ ، مەن ساڭا دەخلى قىلماي ، ماڭا ئىچىنئەنمېن ئالدىدا ئولتۇرۇۋال ، رەسىمگە چۈش ، جىنشۇپچىياۋ كۆرۈكىگە يۆلىنىپ تىنئەنمېن پەشتىقىغا ، ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاۋۇ خەلق سارىيىغا ، قەھرىمانلار مۇنارىغا ، ئاۋۇ جەنۇبقا كەتكەن يول-نىڭ شەرقىدىكى تارىخىي مۇزەيغا خالىغىنىڭچە قارىۋال ، كۆكسى ـ قارنىڭ يېيىلغۇچە ياپرىۋال...

بىز جىنشۇپچياۋدا سىمونت ۋادەككە تايىنىپ قولتۇقلىشىپ توختاشتۇق . مەن ھاردىم ، ھاشىر بولسا تېخىچىلا شەھەرنى تاماشا قىلماقتا ئىدى . قايماق رەڭ سىمونت تۇرۇك ئوستىدىكى ئاسمانغا ھازىرلا كۆتۈرۈلۈپ كېتىدىغاندەك تۇرغان ئاپئاق لامپۇچكىلار ، ياپيېشىل ئارچا ـ قارىغايلار ، تىنىمسىز ماشىنىلار ، كەچ سائەت توققۇز ـ ئونلاردىمۇ تىنىمسىز ھەرىكەت قىلىۋاتقان ئادەملەر ، پاكار ، ياش دەرەخلەرنى دالدا قىلىپ مۇھەببەتلىشىۋاتقان ياش-لار... راستتىنلا گۈزەل ۋە ئىلھامبەخش ئىدى .. ئۇزۇندىن بېرى كىچە مەتبۇرسىنىڭ تاماشا قىلىمغاچقا ، تېخىمۇ تېخىمۇ ھايا[illegible]

[illegible] جۇڭنەنخەي ئەمەس؟

[illegible] غەربكە بىرئازلا ماڭساق بارىمىز.

[illegible] مۇنۇ تېخىمۇ ئېسىل ئاستىدىكى قىزىل دەرۋازىلارچۇ؟

[illegible] گۇگۇڭ خان سارىيى.

— يۇرگىن ، خەلق ساربىنىڭ پەلەمپىيىگە چىقىپ كۆرەيلى .

— خوپ .

هاشىر نەقىشلەرگە ، شىپال تاشلارغا ، ھەيۋەتلىك دۇگلەك تۇۋرۇكلەرگە ، قەھرىمانلار مۇنارىدىكى نەقىش ـ سۇرەتلەرگە زور قىزىقىش بىلەن قارايتتى ، سىلاپ باقاتتى ، ماڭا يازما بېغىشلىمىلارنى ئوقۇتاتتى ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئۇنى ـ بۇنى سورايتتى ، ساپ ۋە ساددا قىزغىنلىق بىلەن گىزىتتىن ئوقۇغانلىرىنى كۆرگەنلىرى بىلەن سېلىشتۇراتتى . ئۇنى باشلاپ جۇڭنەنخەي دەرۋازىسىغا ئېلىپ كەلدىم . كۆركەم نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن ئۇچ چوڭ ئىشىكلىك دەرۋازىنىڭ ئىككى قانىتىدىكى ھەيۋەتلىك شىرلار ، غۇۋا نۇر چېچىپ تۇرغان قىزىل پانۇسلار تورۇسلاردا يالتىراپ تۇرغان كۆك ، سېرىق ، يېشىل سىرلاردىن چىققان نۇرلار بىلەن ئارىلىشىپ يامغۇردىن كېيىنكى ھەسەن ـ ھۈسەندەك رەڭگارەڭ شولىلار چېچىپ تۇراتتى . ئىككى قوراللىق ئەسكەر ئاشۇ گۈزەل نۇرلار ئىچىدە قوراللىرىنى تۇتۇپ تىك تۇراتتى...

— كىرىگىلى بولسا ـ ھە ، مۇشۇ تۇرقىدا رەھىمدىل ئىمىن قىلىۋاتىدىكەن ... — دېدى ھاشىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ .

بىزمۇ كەچ سائەت ئون بىرلەردە چىقىپ مەيدانغا كېلىپ ماشىنا يالىدۇق ۋە كەچ سائەت ئون ئىككىلەر ئەتراپىدا ياتاقتا تاماققا ئولتۇردۇق .

— قۇيغىنا ، ھارىقىڭنى ! — دېدى ھاشىر تېخىچىلا ھاياجاندىن ئۆزىگە كېلەلمەي . — جاپانى بىزگە ، راھەتنى ساڭا نېسىپ قىلغانىكەن ـ دە . مۇنداق شەھەردە دۇئانچىلىك قىلساڭمۇ راھەتقۇ ، پاھۇي ، بىزنىڭ كۈنىمىز ، يېيىشىمىز ، ئاغرا ، مىنىشىمىز ئېشەك ، دەسسىشىمىز تېزغىچە توپا ، كۆرىدىغىنىمىزنىڭ ئەڭ ئالىسى گۈمبەز ... پاھ ، چىرايلىق ، مەجەزلىك ئۆزگەرگىنى بىلەن مىلجىڭلىقلىق ئۆزگەرمەپتۇ جۇمۇ ، ئەلا . مۇشۇمۇ رومكىمۇ ، ئە-

كەل ئۆزۈم چۈرۈۋېتەي ، توخۇنىڭ كۆزانىڭ ئۈمكا قىلىۋالغىنىنى ، قوي ئىماۋۇ ئەجىدىھا ئىلىنىڭ پەيغامبىرىنىڭ ، لېقىقىدە قويغىنا [illegible]

ئۇ يېرى ئېيالە ھارا قىلىدىم ئالماستىنلا ئېچىۋەتتى . [illegible] ئۇستا قازىسىپ بىر پۇلدىن ھەدىلەپ مۇشتۇمىنى ئوستەل- گە قويدى [illegible]

تۇتۇپ باققىنا ، چويۇن ئىسىنگچۇ؟ ئاداپ كەتكەن پەيغەم- بەر راھەت سېنى كېرەكسىز پاختىغا ئايلاندۇرىدۇ» مۇشەققەت مېنى چويۇندىن ئېشىل پولاتقا ئايلاندۇرىدۇ ، ئىشىنەمسەن ؟ [illegible] شەن تەقدىرىنى باشقىنى ئىلىمەمسەن؟ مۇشۇنداق ئاجىز ھەم- ئىسىز لېكىن ، بىللىپ قويمىسىنى . پولاتقا ئەمەس ، ئېگىسىنى چىشلەي- دىغان بۇرە كۆچۈكىگە ئايلاندۇرىدۇ . [illegible] ھا ... ھا ... ھا ... بۇلتۇرقى خەلق سايلىغۇچى توغرىسىدىكى «خەلق ئېلىرتىسى» نىڭ خەۋىرىنى ئوقۇغانسەن ئىسپىلىجىكىدىكى ئون چوڭ قۇرۇلۇشنى ئىسپىلىك گەپ ئىشلەپ چىقىرىدىغان كاللاك ئە- مەس ، مېنىڭ تاش كۆتۈرىدىغان يەلكەم پۈتكۈزگەن . جۇڭگو پولات مۇرىلەر بىلەن قەد كۆتۈرىدۇ . ئەقىل - پاراسەت ، دانالىق قىممەت- لىك نەرسە ئەمەس ، ئالتە يۈز مىليون خەلق ئىككى يەلكىسى بىلەن دۆلىتىمىزنى دۇنيا سەھنىسىگە كۆتۈرۈپ ئاچقۇاتىدۇ . رەھىم- سىز دەمسىنا ، يەلكىسى پىشمىغانلارغا كاچاتمۇ جازا ئەمەس ، مۇ- كاپات !

بۇ گەپلىرىڭ يەلكى سىنىڭ تەيخۇ يىخىيۇەن باغچىسىنى ياساۋاتقىان مەزگىللەردە ھەقىقەت بولغان بولار ئىدى ، لېكىن ھازىر ...

قويمامسەن ، گەپدان ! — دېدى ئۇ مېنىڭ بېشىمنى تۆۋەن- گە بېسىپ تۇرۇپ ، — قويە ، بۇگۈن كارىۋىتىڭنى سۈندۇرۇپ ، بۇرنۇڭنى قانىتۇدەك مەست بولمىسام ، ھاشىرى ئەمەسمەن !

www.uyghurkitap.com

ئۇچىنچى پىيالىدىن كېيىن ھاشىر خېلىلا مەست بولدى. ئۇ مەست بولسىمۇ، ئۆزىنى مۇلايىم تۇتۇشقا تىرىشاتتى. ئۇ ئاستا-ئاستا ئاخشام ئېيتقان قوندۇراقتىكى توخۇلىرىنى چۆچۈپ كەتكەرمۇ؟ ياكى ئۇ ئاچچىقىدا تارتىپ ياشىمىز، قورىمىز، مۇنۇ ئېغىلدەك تەييار تاپلاپ كېرىلمىگەن ئېيىلىپ مۇزلىتىدىغان بىلەمسەن، 1957-يىلى 9-ئاينىڭ ئاخىرىدىن ھازىرغىچە جەمئىيى نەچچە كۈن ئۇتتى، بىلىپ قويۇپ ئۇتتۇرىغا ئايدىن ئاشتى، تەخمىنەن مىڭ كۈندەك بولدى، مىڭ كۈندىن بېرى ئارىلاپ ئىككى كۈن ھاراق ئىچمىگەن، بۈگۈن ئۇچىنچىسى. ھەي، قورسىقىڭ ئاچمۇ؟ مۇنىڭ ئاۋۇ تورىدىكى ساقا سوۋغا بارىنى [illegible] ئۇ بىر كاللەك، گۆش بىلەن ئۇچ توقاچ ۋە ئىككى تال ئانار، بىز كېچىك خالتىدا كىشلىمىش، پىستە ۋە بادام ۋە مېغىزلارنى چىقار-دى، بىر ئانارنى ئالقىنىغا ئېلىپ خومار لاشقان كۆزلىرى بىلەن [illegible] مۇنۇ بىر تېلى ھېلىقى گۈزەللىككە [illegible] مېنىڭ بويۇم شۇرا كۈنۈپ كەتتى: [illegible] ئۇ مېنىڭ ئەمەس [illegible] مەن ئۇچەيلىرىمنى سوغۇرۇپ چىقارغاندەك قېيىنلىقتا بوغۇلغاندىن چىقىرالىدىم.

— ياخشى بوپتۇ، بۇ بىر غەلىبە! — دېدى ئۇ خۇشال بولۇپ. — كېلە، مۇشۇ غەلىبەڭ ئۈچۈن كۆتۈرەيلى! ھە، ئالىيە-رسەنغۇ، بىر چۆشەكتىن قوتۇلۇپسەن، بەدىنىڭ مېكروبىتىن تازىلان-تىپتۇ.

... مەن راستىنلا بىخاپا بولۇپ بېشىمنى شاڭگىلاتتىم. ئۇ مېنىڭ چاچلىرىمنى سىلاپ تۇرۇپ تەسەللى بېرىشكە باشلىدى. [illegible] ياخشى كۆرسەن — ھە، چىرايىغا كۆيگەيمەنمۇ، غاپىلىز

چىرايى مەۋزۇدىن مىياسىغان بۇ تەۋەببۇسلا . ئۇنى مەكۇگلۇگدىن چىقىرىپ
تۇرغىنىچە مانا مۇنداق ئىشتا رەھىمسىزلىكىنى سۇئال قىلىدۇ . مەيلىمەيلى ،
يۈيىزدىلىسىلىك ھېلىقىتاۋ رەقىيىپە دېگەن مەدەنىيەتلىك ئىنسان تۇنۇشۇپ
قالدىم . ئۇ ئىشچىياجۇاڭدا چۈشۈپ قالدى . ئۇشتۇمتۇت مېنى
ئۇ مەن دەپ ئويلاپ سۆيدىم . ئۇ
— ماقالەك ھېسىلىپتۇ . قالتىس بىر نەرسە ئۈگىنىۋېتىپسەن ،
ئېيكىن بۇرژۇي خىنىمغا ئاشىق كىشىنىڭ بولمىسۇن دەپ
ئەيدىكى ساقايماس يارا ئىچىدە ئاپتۇ . سەن ئۇ قىزنى ئويلىما ، بۇ
جاراھەتتىن تېزرەك قۇتۇلغىن ! ...
— مەسىلەن ، رازىيە ساڭا ئاچچىق قىلىپ تۇرمۇشقا چىقىپ
كەتكەندەك ئادەتىلا يول بىلەنمۇ ؟ ...
ھاشىرنىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلدى . ئۇنىڭ قوشۇما قاشلىرى
ئارىسىدا ئىككى تۇرۇم پەيدا بولدى .
— سىنىڭچە ، مېنىڭ رازىيەنى ئېلىگرىلىشكە ئۇندەپ خەت
يازغىنىم خاتا بولغانمۇ ؟ — ئۇ ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن سورايدى .
— سوراشنىڭ ھاجىتى يوق . مۇھەببەتكە سىياسەتنى ئارىلاش-
تۇرۇپ ، ئىشقا ئاشمايدىغان تەلەپلەر بىلەن رازىيەنىڭ ساپ مۇھەب-
بىتىنى خورلىدىڭ ، بۇ ئۇرۇنسىز تولدۇرغىلى بولمايدىغان يوقـ
تىش ، تۇزەتكىلى بولمايدىغان خاتالىق !
— بولدى قىل ! ...
ئۇ بۇ قېتىم ئۆزى ھاراق قۇيدى . بىز جىمىپ كەتتۇق . ئۇ
كارىۋاتتا ئۇخلا يېتىپ تاماكا چەكتى . ھەر قېتىم ئۇ ئارقاداڭ
ئېغىز — بۇرنىدىن قويۇق ئىس بۇرۇقتۇرغا بولۇپ چىقاتتى :
— قاتتىق تەلەپ رەھىمسىزلىك بولامدۇ ؟ مەن ساڭا مەرىيەم
بىلەن بولغان پاجىئەنى سۆزلەپ بەرەي . مەرىيەم 1958 — يىلى
پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ خىمىيە فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ ، مەن
ئىشلەۋاتقان مەكتەپكە ياردەمچى ئوقۇتقۇچىلىققا چىقىپ يۈردى ،

www.uyghurkitap.com

لېكتىن كۆڭلۈم ئاۋۇتمىدى. لېلىمبدېم، نېمەم-يېقىپ قالدىكىن، بىر كۈنى ئۆزى ماڭا ئىشكار-ئىلمدى ئەمەن-ئۇ چاغدا ئىستىتۇتۇ-تۇزىشىش ئىشخانىسىدام ئىدىم، مەريەم ماتېرىيال-ئالەتلەيتتى. بىر يېرىم كېچىگىچە ئىشلەيتتۇق. مەن دائىم كېچىسى ئىسائەت-ئۇن ئىككىدىن كېيىن قىزىلئەپتىرىپە قويات-تىم، يولدا ماڭغۇچە غىڭ-شىپ ناخشا ئېيتاتتىم. قىزمۇ-گەپ قىلمايلا ماڭا ياندىشىپ ماڭات-تى. ياتقىنىمغا ئالدىغا كەلگەندە مەن: «خوش ئەمىسە» دەپ قويۇپلا يانات-تىم. شۇنىڭدىن ئۇشۇق گەپ-سۆز بولمايتتى. كېيىن مەن پولات تاۋلاش ئۈچۈن تاغلار ئارىسىغا كەتتىم، ھەدىسىلا ئايرى-يەمدىن خەت يېزىپ خالتا ئېلىپ تۇردۇم، خەتمۇ يېزىپ رەھمەت ئېيتىپ قويدۇم، شۇنداق قىلىپ ئۆتكەن يىلنىڭ (1959-يىلنىڭ) بېشى، سەن رازىيەنىڭ رەنجىپ قالغانلىقىنى يازغاندىن كېيىن، بىر كۈنى تۇيۇقسىز لا ئىلمىي بۆلۈمدە كېچىسى ئىككىمىز بىللە يولۇپ قالدۇق. قىزنىڭ كونچا ئايلىنىشىنى تەكلىپ قىلدى، مەن قوبۇل قىلدىم. ئۇنىڭ تىنىسىز ئايلاندۇق، قايتىپ-مەكتەپ-ھويلى-سىغا كەلگەندە، قىز مېنى ئاۋۇال قولتۇقلىدى، كېيىن بىر دىنلا بېشىنى مۇرەمگە قويۇپ بۇقۇلداپ يىغلىدى ... ئېيتىشقا قىينايسىز؟... دېدى ئۇ تىترەكگۈ قوللىرى بىلەن قوللىرىمنى تۇتۇپ، — ئۇنىڭسىز يورۇپۇرىمىزمۇ ياكى سىز...

مەسىلە چۈشىنىشلىك بولدى. مەن زەھىم-شەپقەت بىلەن ئۇنىڭ باشلىرىنى سىلىدىم.

ئارىدا بىر-ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ ئۆڭىسولى ئۆچكەن ھالدا ياتقىمغا كىردى:

— سىزگە دېگىنىم بار ئىدى...

— ئېيتىڭ...

— مەن سىزنى ئۆتكەن قېتىملىق جىگدىلىكتە كۆتە-

مەن... — دېدى قىز .

جىگدىلىكتە تاش ئۈستىدە يانمۇيان ئولتۇردۇق . ئۇنىڭ قولـ لىرى لاغىلداپ تىترىدى . جىگدە شۇڭلىرى ئارىسىدىن چۈشكەن ئاي نۇرى ئۇنىڭ سارغۇچ چاچ ، قوي كۆزلۈك ، قاڭشار يۈرۈن ۋە چۆچۈرە قۇلاقلىق بېشىنى يورۇتۇپ تۇراتتى . بەزىدە تەڭگىدەك دۈگىلەك شولا ئۇنىڭ ئوماق ئاغزىنى غىل ـ پال يورۇتۇپ قوياتـ تى . ئۇ ئالىقىنىنى تىزىمغا قويدى :

— توغرا چۈشىنىڭ ، مەن سىزگە بىر كۆڭۈلسىز ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرەي .

— قېنى سۆزلەڭ ؟ — دېدىم قىزغا قاراپ . مەرىيەم يىغلامسىـ راپ تۇرۇپ سۆزلىدى .

— مەمەت مۇدىر ئەسكى ئادەمكەن ، تۇنۇگۈن مېنى ئىشخانـ سىغا چاقىرىپ پارتىيىگە كىرىش توغرىسىدا پاراڭلاشتى . مەن خۇشال بولدۇم ، ئۇ سىياسىي تەلەپلەرنى سۆزلەپ بولۇپ ، بىر چاغدا : «ئەمدى بىر گەپ بار ، ئۇكام ، ئاڭلىق چۈشىنىڭ ، پارتـ ىيىگە كىرىشنى خالىغان بولغاندىكىن ، پارتىيە ئۈچۈن جان پىدا بولۇپ ئىشلەۋاتقان كادىرلارنىمۇ ھەمايە قىلىڭ... گەپنىڭ بولار يېرىنى ئېيتسام ، سىدىق شىيەنجاڭنىڭ سىزگە كۆزى چۈشۈپ قاپـ تۇ . خەۋىرىڭىز بار ، ئۇ كىشى بويىتاق ، تۇرمۇشتا يار ـ يۆلىكى يوق ، كەينىدىن ئىككى تويىڭىزنى قىلساق دەپ ئويلاۋاتـ قىز . پارتىيىگىمۇ كىرىسىز ، شىيەنجاڭغا ئۆمۈرلۈك يولداش بولسىز... » دېمەمدۇ ، جان ـ ئىمانىم چىقىپلا كەتتى . ئۇرنۇمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم... ئۇچ كۈندىن كېيىن...

— نېمىشقا ماڭا شۇ چاغدا دېمىدىڭىز ؟ — دېدىم قىزغا ئۇارقىراپ . قىز چۆچۈپ كەتتى ، ياغلىقى بىلەن كۆزىنى سۈرتۈپ : — ئاڭلىقراق قارىسىڭىزچۇ؟ مېنىڭدە گۇناھ بولسا ، مەيلى ، كاچىتىمغا ئۇرۇڭ . ئۇچ كۈندىن كېيىن تۈيۈقسىزلا مېنى ناھىيـ

www.uyghurkitap.com

لىك مائارىپ بۆلۈمىگە چاقىرتتى ، بارسام ، كېرەم كېچاك «سىزنى ناھىيىلىك مائارىپقا ئىنسپېكتور قىلىپ ئالىدىغان بولدۇق» دېدى . مەن ھېلىقى ئىش يادىمدا بولغاچقا ئۇنىمىدىم . كېرەم كېچاك مېنىڭ بىلەن ئېيتىشۇەردى ، مەن زادىلا ئۇنىمىدىم . قاراڭغۇ چۈشكەندە بىزنىڭ مۇدىر پەيدا بولدى ، بىللە قايتۇق ، چىلانباغنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە تۇيۇقسىزلا قولۇمنى تۇتتى ، مەن قولىنى سىلكىۋەتتىم . مۇدىر : «ئۇكام... ئايالىم بىلەن ياخشى ئەمەسمەن ، يازلىق تەتىلدە قويۇۋېتىمەن... شىيەنجاڭنى قېرى كۆرسىڭىز ، مەن... » دەپ تىلىنى چاينىغىلى تۇردى . مەن ئالدىمغا قاراپ يۈگۈردۈم . ياتقىمغا كىرىپ كارىۋاتقا ئۆزۈمنى چۈشۈپ يىغلىدىم ، شۇنچە يىراق يەردىن بۇ يەرگە لايىق ئىزدەپ كەلگەنمىدىم ، دېسەملا ئۆپكەم ئۆرۈلىدۇ... دېدىم .

قىز بۇقۇلداپ يىغلىدى . مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم . مەن قىزغا :

— ماتېرىيال يېزىڭ ، ناھىيىلىك پارتكومغا بېرىڭ ! — دېدىم .

— مەن بىز قىز تۇرسام ، — دېدى مەريەم ئۇڭاق جىملىقتىن كېيىن ، — بۇ ئىشتىن ھەر خىل مەنە چىقىرىدىغانلار بولىدۇغۇ ، ئىككىمىز بىلدۇق ، مۇدىرمۇ يالۇردى ، بولدى قىلساق بولمىدىمۇ ؟ مەن سىزگە سادىق بولغاچقا...

— بولدى قىلىڭ ! — دېدىم مەن قولۇمنى سىلكىپ ، — ئۇنداق بولسا ، ھازىردىن باشلاپ ئارىمىز ئوچۇق !

قىز يۇزىنى تۇتۇپ مەكتەپ تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى...

— شۇنىڭدىن كېيىنچۇ ؟

— يەنە قانداق كېيىنى بولاتتى ؟ — دېدى ھاشىر ئورۇندۇقنى قاراپ تۇرۇپ ، — بىرى ئاشكارىلا ئۇنى ۋىجدانسىزلىقتا ئۇندەۋاتساڭ ، ئۇ بولسا يۇنى چەكچۇۋاتىدۇ...

— ئۇنىڭ سەممىيلىكى ، سېنى ئاسرىشى ، تۆككەن ياشلىرى ، ۋىجدان ئازابى... بۇلارنى ھېسابقا ئالمامسەن ؟

— بۇلارنىڭ ھەممىسى ۋىجدان بۇلغىنىشىنىڭ باشلىنىشى. بىلەمسەن ، قىزلار ھەممىلا ئىشنى كۆز يېشى بىلەن باشلايدۇ ، كۇلكە بىلەن ئاخىرلاشتۇرىدۇ ، قانتىق تەلەپ ساختىلىق ، ئاجىزلىق ۋە مۇرەسسەگە قىلچىمۇ يول قويمايدۇ . ناۋادا ، مەرىيەم مۇدىرنى بىرىنچى سۆھبەتتىلا — پارتىيىگە كىرىش ئۇچۇن شېجەنجاڭغا خوتۇن بولۇڭ دېگەندىلا كاچات بىلەن قويغان بولسىدى ، مەن ئۇنىڭ ئۇچۇن جېنىمنى قۇربان قىلاتتىم...

— لېكىن ، ھاشىر ، سەن پەزىلەت بىلەن خاراكتېرنىڭ پەرقىنى ئېتىراپ قىلىشىڭ كېرەك . مەسىلەن ، ئوخشاشلا بىر خىل رەزىللىككە ئىككى خىل خاراكتېرلىك ئىككى ئادەم ئىككى خىل ئۇسۇل بىلەن ، ئېيتايلۇق ، بىرى شاپىلاق بىلەن ، يەنە بىرى ئاچچىق كۇلكە بىلەن قارشىلىق بىلدۇرۇشى مۇمكىنغۇ... ھەممىلا ئادەم ساڭا ئوخشاش...

— مەن ھاشىرنىڭ خورىكىنى ئاڭلىدىم . ئۇنى ئوڭشاپ ياقۇزۇپ قويغاندىن كېيىن ، خىيالىمدا ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق-قىچە مۇنازىرىلەشتىم...

مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان چاغلىرىمدا ، نېمىلەرنى دېيىشمەدۇق ، نېمىلەرنى تالاشمىدۇق ، بەزىدە زاستېنىلا ۋارقىرىشىپ خاپا بولۇشۇپ قېلىشاتتۇق ، بىز ئۆز ۋاقتىدا پىكىرداش ۋە سىرداش ئىدۇق ، كەيىن — كەم تالىشاتتۇق ، دائىم ئىناقلىق بىلەن : «بىزنىڭكى گەۋدە ، بىر يۇرەك» ياكى «گەۋدىسى باشقا بىر ئادەم» دېيىشەتتۇق ، لېكىن ھازىر چۇ ؟ بەزى مەسىلىلەردە ئوت بىلەن سۇدەك ، يەنە بەزى مەسىلىلەردە سۇ بىلەن ياغدەك ئايرىم مەسىلىلەردە (چوڭ مەسىلىلەردە) ، مەسىلەن ، ئېنىشتانلىق كۇرىچ ۋە كتىشىلىك تۇرمۇشقا قاراش مەسىلىلىرىدە سۇ بىلەن سۇتتەك

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىدىسى
www.uyghurkitap.com

ئارىلىشىپ كېتەتتۇق...

بىر كۈنى كەچقۇرۇن ھاشىر ناھايىتى ھاياجان بىلەن كىرىپ كەلدى:

— بۈگۈن جۇزۇئىلىنى كۆردۈڭ! — دېدى ئۇ قۇرۇغان لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ. — جۇزۇئىلى تۆت-ئۆلكە، ئاپتونوم رايون-دىن كەلگەن ئېكسكۇرسىيىچىلەرنى خەلق سارىيىدا قوبۇل قىلدى-يالله. رەسىمگە چۈشتۈق... ئۇ مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى-«ئىشچىمۇ سىز؟» دەپ سورىدى. مەن تىلمىنى كالۇالاشتۇرۇپ: «جاۋيەن» (جياۋيۈەن دېمەكچى) دېيىلمىدىم. ئىسىت-خەنزۇچىنى بىلمىگەنلىكىم، بىلگەن بولسام جىق گەپلەرنى دەۋېتەتتىم، جەنۇبىي شىنجاڭ خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنى ياخشىلاشنىڭ ئامالىنى قىلىشى-نى ئېيتاتتىم. بىز قاچانغىچە توپىلىقتا يالاڭغىداق يۈرىمىز، قا-چانغىچە قاتناش قورالىمىز ئېشەك، ئوچ ۋاخ تامىقىمىز زاغرا بولۇپبرىدۇ؟ دەپ سورايتتىم. زۇئىلى ئاكىلىسا، جەزمەن ئامال قىلاتتى. ئىسىت، تىل بىلمىگىنىم. ئەمما ئون چوڭ قۇرۇلۇشنى كۆرۈپ، خەلقىمىزنىڭ كۈچىگە قايىل بولدۇم. شۇنچە ھەشەمەت-لىك قۇرۇلۇشلارنى بىر يىلدا پۈتتۈرۈۋەتكەن خەلقىمىز ئېشەك بىلەن زاغرىدىن قۇتۇلالمامدا؟ مېنىڭچە، جەنۇبىي شىنجاڭدىكى مۇشۇ ئىككى پالاكەتنى خۇددى پۈتۈن خەلق پولات تاۋلاشقا ئاتلانغان-دەك، قۇشقاچ بىلەن چاشقان - چۈننى يوقاتقاندەك داغدۇغا، ئاممىۋى ھەرىكەت بىلەن يوقىتىش كېرەك! ئەلا، مۇشۇ ئىككى كۈندىن بېرى، مەن بېيجىڭدىكى ئادەمنىڭ ھەيران قالدۇرىدىغان چوڭ پوللار، ھەيۋەت بىنالارنى كۆرۈپ، تەكلىماكاننىڭ ئىچىدىكى بىزنىڭ نامرات يېزىلىرىمىزنى ئەسلىدىم. خۇددى ئۆيدىن چىرا-لىق ياسىتىپ تويغا بارغان قىز ھەيران قالغۇدەك ياسانغان باشقا قىزلارنى كۆرۈپ خورسىنغاندەك، مەنمۇ قالتىس بولۇپ كەتتىم. سوتسىيالىزملاشتى، دېگەن شەھەرىمىزدىن مۇنۇ كارامەتلىك شە-

ھەرگىز كېلىپ خوزىسلىقىنى ھېچ قىلمايدىغان قاچانمۇ بىزنىڭ ياقا يۈرتىمىزدىكى شەھەرلەرنىمىز بۈنچىلىك بولاڭچىلىققا چۈشۈپ كەتمىگەن ، ئۇ يەردە كۆچىدىكى ماگىزىن بىلەن كوتۇپخانا ، ئۇچار يۇرگىلى بازار ئارىسىدىكى سودا ـ سېتىقنىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان قىزىمغا پاتماي ، خۇشال بولۇپ ، «مانا سوتسىيالىزم ، مانا بىزنىڭ ھايات !» دەپ پىچىرلايتىم . بېيجىڭغا سېلىشتۇرسام ، بىز تېخى چۆلدىكەنمىز . قىلىدىغان ئىشىمىز چېچىمىزدىن تولىكەن ، سەن تېخى ئۇ قىز ، بۇ قىز تۇغۇلۇپ ئائىلە ، شەخسىي ئىستىقبال ، تۇغرىسىدا سۆزلەيسەن ! يەنە ئېيتىپ قويماي : كىتابلار سېنى بۇزۇپتۇ . سېنى سېپىل ئۆزىدىن ئۇبدانمۇ قىلىپ قويۇپتۇ . سەن نېمىشقا دۆلەتنىڭ تەقدىرى ، خەلقنىڭ ئىستىقبالى توغرىسىدا سۆزلىمەيسەن ؟ نېمىشقا ھەدىسىلا رىمكى نەچچە يۈز يىللىق ئەدەبىي مىراس ، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلى ، ئەرەب ـ پارس ئاتالغۇلىرى ، ۋە چەت ئەل ئەدەبىياتى توغرىسىدىلا سۆزلەيسەن ؟ نېمىشقا بىزنى ئىككىنىڭ ئىختىلىدىغا بولۇپ قالدۇق ـ ھە ؟ ... [illegible]

ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدە مېڭىپ يۇرۇپ مېنى تەنقىدلىمەكتە . ئۇ قۇرۇغان لەۋلىرىنى يالاپ قويۇپ ، خودىدى سىنىپتا بالىلارنى جونۇغاندەك مېنى جونۇماقتا . ئۇنىڭ كۆزلىرى ھەر بىر سوئال بىلەن تەڭ ماڭا قارىتىپ ئوتلار چېچىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى ، سۆزلىگەندە ئولتۇرۇشۇپ كېتىكەن قوۋۇز تېرىلىرى لىپىلدايتتى . ئۇ مېنى «خەتەرلىك» يولدىن قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ، پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلىۋاتقاندەك ئەستايىدىل سۆزلىمەكتە ئىدى .

— ۋارقىراشمىغىنا ، — دېدىم كۈلۈپ تۇرۇپ ئاخىر ، — ۋارقىراش بىلەن ئىش پۈتىدىغان بولسا ، جۇڭگو خەلقىنى باي قىلىش ئۈچۈن ئۇخلىماي ، تاماق يېمەي ۋارقىراشقا تەييارمەن . قۇرۇق قىزغىنلىق ، كۆچلۈك ھاياجان بىزگە بايلىق يارىتىپ بېرەلمەيدۇ ، ھاشىر ـ مېنىكىچە ھەر بىر جۇڭگولۇق ۋاراڭ ـ چۇ ـ

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ قىلمىشىدىن ئۆز ئىشلىرىنى پۈختا ئىشلەپ، ئۆزى ئىشەنچ
كە سېپىنى، قىزغىن سۆيگۈ ۋە ئۆزىگە بولغان
يەۋاتقان تالىسقىنى ئۇنتۇپ قالىدىغان بولسا، ئاندىن ئېغىر يا
قىلغىلى بولمايدۇ. ئەمدى نېمىشقا ئۇلارنىڭ قىلغىلى بولمايدىغ
ئايلىنىپ ئۇلارنىڭ توغرا يولغا كېلىشىگە
سەۋەبچى بولۇشنى ئويلىمايسىز؟ ئۇلار ھازىر
ئەلۋەتتە ھېچنەرسىنى ھەل قىلالمىسامۇ، مۇشۇ كىتاب
ئۆيلىرى ئىچىدىن چىقىپ ئۆمۈر ئۆتكۈزسەم، بايلىق يارىتىش
بولىمەن. ئۇ كۈنلەرنى قىزلارنى ئويلاش بىلەن ئۆتكۈزسەمۇ،
بايلىق يارىتىش بولامسەن؟!
— ئۇ ئاقىلىما! مەن ئىشىكىپ ئۆزۈمدىن تۇرۇدۇم، — مەن
ئاداشىم، ھېسسىياتلىق مەخلۇقمەن، مېنىڭ قىزلار توغرىسىدا ئويلا
شىنىم، ھايات قانۇنىيىتىگە ئۇيغۇن ئائىلە مۇھەببەت، نەسىل
قالدۇرۇش، بالىلارنى سۆيۈش، چوڭ قىلىش — ئىنسان تۇرمۇ
شىنىڭ مەزمۇنلىرى بولۇپ سەن ئۆزگەرتەلمەيسەن. مېنىڭ قەلبىم
مۇھەببەتنى خالايدىكەن، مەن بۇ قەلبتىن ۋاز كېچەلمەيمەن، شۇ
قەلبىمنىڭ تەلىپىگە ئۆز جىنسىمنى تاپشۇرىمەن، بىلەمسەن، ساپ
مۇھەببەت — ھايات گۈزەللىكىنىڭ مېغىزى
— بۇ توغرىدا ماڭا دەرس بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق، مەن ماڭا
چۈشكۈنلۈك كېسىلىنىڭ توغرىسىدا سۆزلەۋاتىمەن!
— مەن بۇ كېسىلىمنى ئېتىراپ قىلمايمەن!
— ساقىيىشنى خالىمايمەن، دېگىنە!
— ماڭا ئوخشاش نەلۇ بولۇشنى خالىمايمەن!
كاپشىما! ئۇ مېنىڭ كۆزلىرىمگە تىك قاراپ چىشلىرى
نى غۇچۇرلاتتى. ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىدى، ئۇ
رۇق، تاتلىرا ئىغۇ يۈزىنىڭ قوۋۇز تېرىلىرى لىپىلدىدى. مەن بىلە

مەن، مۇنداق چاغدا ئۇ ئايانماي مۇشت ئاتىدۇ، لېكىن مەن غەزەپىمنى يۇتۇۋېتىشكە ئىلاجسىز ئىدىم. پۇتۇن غەزىپىم بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىدىم ـ ده :

— بىلەمسەن، سەممىي، ساپ بىر قېزىنىڭ ئەڭ نازۇك ھېسسىياتىنى، گۈزەل ئارزۇلىرىنى ئۆز قولۇڭ بىلەن بوغۇزلىغان روھىي قاتىلسەن ! — دېدىم.

— ئېپىلاس، بۇرژۇي ! — ئۇ مۇشتۇمىنى ھاۋادا پۇلاڭلاتتى ـ ده، غالىلداپ تىترەپ، — خەپ، پارتىيە ئەزاسى بولۇپ قالغىنىم ! ئاغزى ـ بۇرنۇڭنى قان قىلىدىغان پەيت كەلگەندى ! — دېدى ۋارقىراپ.

ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كارىۋاتقا لاسسىدە ئولتۇردى. مەن سىرتقا چىقىپ كەتتىم، زالغا چىقىپ غالىلداپ تىتىرەدىم. مېنىڭ گۈزەل غايىلىرىم، جان بىلەن باراۋەر كۆرىدىغان ئىشىم توغرىسىدا ھازىرغىچە ھېچكىمەدىن ھاقارەتلىك تىل ئاڭلىمىغاندىم، ھاشىرنىڭ تەنقىدى ئورۇنسىز، تىل ـ ئاھانىتى ئازتۇقچە بولۇپ تۇيۇلدى، لېكىن، مەن كۆڭلۈمگە دۇشمەنلىك ئورۇقى سىلىۋېلىشنى خالىمايمەن، قېممەتلىك دوستۇمنىڭ قەلبىنى چۇشىنىمەن، ئۇنىڭغا ئازار بەرگىنىم ئۈچۈن ئازابلىنىمەن...

بەش مىنۇتتىن كېيىن قايتىپ كىردىم. ھاشىر ئۆينىڭ ئىچىدە مېڭىپ يۇرۇپتۇ. ئۇ ماڭا يالت قىلىپ قارىدى. مەن ئەمدى ئۇنىڭ خوشلىشىپ ماڭمىدىغانلىقىغا گۇمان قىلمايمەن. يەنە بىرىكى مىنۇتتەك جىم تۇرۇشتۇق.

— يېگۇدەك بىرنېمەڭ يوقمۇ ؟ — ئۇ دېرىزىگە قاراپ تۇرۇپ سورىدى. مەن گەپ قىلماستىن ئۇنى كۇتۇپ تېخىچە يېمىگەنلىكىنى تاماقلىرىمنى — تەستە تاپقان ئىككى تەخسە گۆشلۈك سەي جىڭمومانى، ئىككى قۇتا بېلىق كونسېرۋاسىنى ئۈستەلگە يېيىپ، چايدانىدىن پىيالىلەرگە چاي قۇيدۇم. ھاشىر ئورۇندۇقىغا بېرغىز

www.uyghurkitap.com

گەۋدىسىنى تاشلىدى ـ دە ، يۈمشاق جىگىمولىنى ئىشتىھا بىلەن چىشلىدى :

— نېمىشقا ئاشخانا قىس شەھەر بۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، مېھمان-خانىلىرىنىڭ تامىقى ناچار .

— ئالىي دەرىجىلىك ئاشخانىلىرى بار ، لېكىن تامىقى قىممەت !

— نېمىشقا نەچچە كۈندىن بېرى باشلىمىدىڭ ؟

— ئەللىك سومغا ئىككىمىز ئارانلا تويىمىز...

— مەيلى ئەمەسمۇ ، — دېدى ئۇ گۆشلۈك سەينى ئاغزىغا سېلىۋېتىپ ، — پۇلۇڭ بولمىسا ، مەندە بار ، كېيىنمەي ـ يېمەي سېنى مېھمان قىلىشقا يەتكۈدەك پۇللىرىم بار ، نەگە خەجلەيمەن ئۇنى ؟ ئولتۇرسەڭغۇ ، ئەجدىھا سۈرەتلىك پىيالەڭنى نېمىگە بىكار-لاپ قويدۇم ، قۇيمامسەن ؟

ئۇ كەينىدىن ئىككى پىيالە ھاراق ئىچتى ـ دە ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى :

— ئىچە ، كىتاب خالتىسى ، چالا قورساق بولۇۋېلىپ ھېلىقى ئالىي ئاشخاناڭغا باشلا ، مەن ئۇنۇ يۇز سومغا مېھمان بول !

— بۇگۈن مەندىن بولسۇن ، ساڭا ئەتلەتىڭ ئۆچىرەت كېلىپ قالار...

ئىناق دوستلار كۆز باغلانغاندا قولتۇقلىشىپ مەركىزىي دەسلە-لەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقىشتۇق . ئاپتوبۇس بىلەن «ۋاڭفۇجىن» بازىرىغا كېلىۋېتىپمۇ ، ئاشخانىنىڭ ھەشەمەتلىك ئىككىنچى قەۋىتىدە ئاپئاق داستىخانلىق ئۈستەلدە سەي ـ غىزا ئىسىملىرى يېزىلغان دەپتەرچىنى ۋاراقلاۋېتىپمۇ ، سىلىق مۇئامىلىلىك كۈتكۈچىنىڭ : «نېمە يەيسىلەر ؟» دېگەن سوئالىغا يارىشا بويۇرۇتما بېرىۋېتىپمۇ ۋە لەززەتلىك سەيلەر ، ماۋتەي ھارىقى ، مەز-زىلىك شوروپىلار بىلەن غىزالىنىۋېتىپمۇ ، بايىقى ئۇزۇلۇپ قالغان

مۇنازىرىنىڭ داۋامىنى باشلىمىدۇق ... گويا ئۇنداق ئىش بولمىغاندەك ، خۇددى ھازىرلا دىدارلىشىپ تۇرغاندەك ، ئانا-مەكتىپىمىز ، ئوقۇتقۇچىلار ، جەنۇبىي شىنجاڭدا ئىشلەۋاتقان ، ھەرقايسى ئالىي مەكتەپلەرگە ۋە سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئوقۇشقا كەتكەن دوستلار توغرىسىدا سېغىنىش بىلەن پاراڭلاشتۇق : قۇرماش رايونلۇق-بىر باشلانغۇچ مەكتەپكە مۇدىر بولۇپ يۆتكىلىپتۇ . ئۇ چىرايلىق ئۇيغۇر قىزىغا ئۆيلىنىۋاپتۇ ، ئۇ ھازىر ئۆزىنى خوتەنلىك ھېسابلىغۇدەك . نامەت بولسا كۇندۇزى مەكتەپكە كېلىپ خوجىلىق بۆلۈمىدە ئانچە - مۇنچە كۆرۈنۈپ قويۇپ ، كەچقۇرۇنلىرى باي ئايالىنىڭ تىككەن كىيىم - كېچەكلىرىنى سېتىش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزگۈدەك . ئۇ ھازىر ناھايىتى پايمىش ، شوپۇرلارغا پۇل بېرىپ خوتەندىن ئۇرۇمچىگە گىلەم ، ھەر خىل-قاق - يېمىش-قاتارلىق نەرسىلەرنى ئەۋەتىپ سودا قىلىپمۇ-تۇرغۇدەك . ئۇنىڭ ئامۇت ، نەشپۈت ، ئانار ، تەكلىك چوڭ بېغى ، بالىخانىلىق ئۆيى ، ئۆيىنى ساقلايدىغان بۆرە ئىتلىرىمۇ بار ئىكەن ، يېقىندا مەكتەپكە نامەتنىڭ پۇل بىلەن ياش قىزلارنى بۇزغانلىقىنى پاش قىلىپ ماتېرىيال كەپتۇ . ھاشىر ئەپەندە كەلگەندە ئوسمان ، تاشپولاتلار بىلەن-كۆرۈشۈپتۇ . ئوسمان ئۇرۇمچىگە يۆتكىلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋېتىپتۇ . ئەپەندىنىڭ گىلەم ، قېيىن ياغمىچىدىن ياسالغان سانەۋقىلىرىنى ھاشىر ماڭىغان ماشىنىغا بېسىپ زۇلخۇمارغا ئەۋەتىپ بېرىپتۇ . ئۇ 1959-يىلى ئۇرۇمچىگە بېرىپ زۇلخۇمار-بىلەن-تۇي قىلىۋالغاندەكەن . دېمەك ، ماشىنىدا تېپىشقان ئاشىق-مەشۇقلار ئاخىر بەختىلىك بوپتۇ . مۇلايىم-تاشپولاتمۇ بۇ يىل يازدا غۇلجىغا بېرىپ ، كىچىك ئاپپىسىنىڭ قىزىغا-ئۆيلىنىپ كەلگۈدەك ، تاشكەنتتە ئوقۇۋاتقان ئەلى بىلەن ھېمىت-يازلىق تەتىلدە كولخوزدا پاختا يىغىمىغا قاتنىشىپتۇ ، دەم ئېلىش ۋاقىتلىرىنى قىزىمدا ئۆتكۈزۈپتۇ ، 1961-يىلى غۇلجىغا كەلگۈدەك ... [illegible]

مەن يەختىلىك دوستلىرىم بىلەن يەخىرلەشتىم. ب ـ ج ـ
1960 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنىدىكى خاتىرەمگە مۇنداق
يازدىم : «بۈگۈن ھاشىرنى يولغا سالدىم . پويىز قوزغىلىپ كەتتى .
ئۇ دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ خېلى ئۇزاققىچە قولىنى پۇلاڭلىتىپ
تۇرۇپ ماڭدى ، خۇددى بىرى قولۇمدىن سۆيۈمۇ ئايرىۋەتكەندەك پويىز بىلەن
تەڭ خېلى يېرگىچە يۈگۈرۈپ باردىم . ھاشىر كۆزۈمدىن يىتتى .
پويىزنىڭ قۇيرۇقىدىن كۆتۈرۈلگەن شامال باھار چېچەكلىرىنىڭ
پۇرىقىنى بۇرنۇمغا ئۇردى . دوستلۇق رىشتىمىز مۇستەھكەم ،
لېكىن بىز نېمىشقا بۇرغۇن مەسىلىلەردە ئېكىكى خىل تۇرمۇش
رېلىسىدا ئىككى ياققا كېتىپ بارىمىز ؟ مەن خاتالىشۋاتىمەنمۇ ؟
مەن گۈزەل بىلگەن نەرسىلەر تېمە ئۈچۈن ھاشىرغا ئىلھام بېرىۋاتىمەن ،
ئۇ مەندىن مۇھەببەتنى ، گۈزەل ھېسسىياتنىڭ مېۋىسى دەيمەن ، ئۇ
بولسا پۈتۈنلەي چۈشەك ، مەنبەسى شەخسىيەتچىلىك دەيدۇ . مەن بىرەر
نېمىنى كىتاب ئوقۇشنى مەنىۋى باياشلىق يارىتىشنىڭ ئاساسى دەيمەن ،
ئۇ بولسا چاپادىن قېچىش ، چىڭ تارتىلغان ھايات سىكىرلىرىنى
بوشاشتۇرۇش دەيدۇ . ئۇ ھەتتا گېزىت ژۇرنال سىياسىي كىتابلاردىن
باشقىنى ئوقۇمايدىغانلىقىنى ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىدا پارتىيە
نېمىنى قىل دېسە ، شۇنى قىلىدىغانلىقىنى ، بەلكى ئىككى مۇرە ،
ئىككى بىلەك كۈچى بىلەن پۈتىدىغان ئىشلارنى تاللاپ قىلىدىغانلىقىنى
ئېيتىدۇ . ئۇنىڭغا ھەيرانمەن : ھەر كۈنى پۈتۈ ـ قولىنى
ئالالمىغۇدەك جىسمانىي چارچاش بىلەن ئورۇنغا كىرمىسە ئىچى
پۇشقۇدەك . ئۇنىڭ قارىشىچە ، بىزگە ئوخشاش ئۇچىنچى ئەۋلادنىڭ
ۋەزىپىسى بىلىمنىڭ يۇقىرى پەللىسىگە ئۆرلەش . ئەمەس ، بەلكى
مول مەھسۇلات ئۈچۈن كەتمەن چېپىش ، سىنىپنىڭ مەنپەئىتى
ئۈچۈن دۈشمەنلەرنى يوقىتىش ، جۇڭگولۇقنى باشقىلارغا بوزەك
قىلدۇرماسلىق ئۈچۈن پولات زاۋۇتلىرىنىڭ ئىشچىسى بولۇش ...
ئومۇمەن ئېيتقاندا ، پاكىز ئۆيلەردىن چىقىپ ، چاڭ ـ توزان ئىچىدە

گە بېرىش ئىكەن ـ بىلىم ئىگىلەش ، تارىخ ، ئەدەبىيات تەتقىقاتى ، فىزىكا ، خىمىيە تەجرىبىسى ، ماتېماتىكا ئوستىدە ئىزدىنىش ، تېبـ ـىي ئىلىمدە يېڭىلىق يارىتىش قاتارلىقلار تۆتىنچى ئەۋلادتىن پاش ـ لىنىدىغان ئىشمىش... ئۇنىڭ سۆزى قۇلىقىمىزغا تۇيۇدە ئاڭلانماق ـ تا ، يەنىئەندىكى پىشقەدەملەر ـ ملىتىق دەۋرىنى ئاخىرلاشتۇردى ، ئاندىن كېيىنكىلەر بىزگە ئىشلەپچىغانغا زېمىن قۇرۇپ بەردى . بىزنىڭ ۋەزىپىمىز — يۇ زېمىننى كۆكەرتىش . كۆكەرتىشنىڭ يولى كەتمەن ، جوتۇ تۇتۇش ، نەچچە يۈز گرادۇسلۇق پېچ ئەتراپىدا بىر ئۆمۈر تەر تۆكۈش . پۈتۈن جۇڭگو ئەزىمەتلىرىنىڭ سەكـ ـسەن ـ توقسەن پىرسەنتتىن مۇشۇنداق قىلىشقا ، پۈتۈن ھاياتىنى بېغىشلىغاندا ، ھېلىقى زېمىن ئاندىن كۆكلەيدۇ . مەن ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن تېنىقىم توختىغۇچە ھەسەل ھەرىسىدەك جىددىي ئىشلەشكە ، نەدىنىمدە بار كۈچۈمنى ئايىماي تۆكۈشكە ، ئۆلگەندىمۇ تاڭ ياكى قان ئىچىدە ئۆلۈشكە بەل باغلىدىم . شۇنىڭ ئۈچۈن قىزلارغا تەلـ ـپىم قاتتىق ، دوستلىرىمغا تەنقىدىم جىق ... مەن بەلكى بىر ئۆمۈر بويتاق ئۆتەرمەن ، مېنىڭدىن نە بىرەر ئەۋلاد ، نە بىرەر ئەسەر ، نە بىرەر نام ـ شۆھرەت قالماس ، لېكىن تۆكۈلگەن تەرىمدىن كۆكلىگەن نوتىلارنىڭ قان تومۇرىدا مەڭگۈ ياشايمەن... » .

كىتابلار مېنى چېكىندۈرۈپ قويدىمۇ ياكى ئازغىنە شان ـ شەرەپ بەرگەن جاپالىق جىسمانىي ئەمگەك ھاشىرنى خاتالاشتۇرۇپ قويدىمۇ ؟ بۇنى كەلگۈسى ئەمەلىيەت ئىسپاتلىسۇن ، خەير ، دوستۇم ، ساڭا سالامەتلىك ، غەيرەت ۋە شان ـ شەرەپ تىلەيمەن... » .

«تۆتىنچى ماي» ياشلار بايرىمى مۇناسىۋىتى بىلەن مىللەتلەر ساريىدا كۆڭۈللۈك كېچىلىك ئۆتكۈزۈلدى . مەن كەچ سائەت يەتتىدىن كېيىن چىرايلىق ياسىنىپ تاختايلىرى مۇزدەك سىلىق ئىككىنچى قەۋەتتىكى زالغا كىردىم . كېچىلىكنى ياشقۇرغۇچى

www.uyghurkitap.com

سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن ئويۇن ۋە تانسا باشلاندى. غۇۋا يورۇتقا-
غان ھەيۋەتلىك زالدا كۆزلىرىم بىرنى ئىزدەيدۇ. «كەلگەمدۇ»
ساپلا ئىلغار ئىتتىپاق ئەزالىرى، ئەمگەك نەمۇنچىلىرى كەلگەن
سورۇنغا كېلىشكە بەلكى ئۇ قىزغا سان تەگمىگەندۇ. مەن شوخ
زاكىر قىزى بىلەن ۋالىسقا پىرقىرىدىم، توختىماي زالنى تولۇق
ئايلىنىپ چىقتۇق. تونۇشلىرىم بېشىنى لىڭشىتىپ قويىدۇ. دوناي
ۋالىسى مېنىڭ كۆز ئالدىمغا ئاۋۇال ئىلى دارىلمۇئەللىمىن ئاشخا-
نىسىنى، ئاندىن غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ ھەيۋەت-
لىك ئۇچىنچى قەۋەت زالىنى كەلتۈردى. مەن پىرقىراۋاتقىپ غۇل-
جىدىكى دوستلارنى، لەنجۇدىكى ئوقۇغۇچى ۋە خىزمەتداشلارنى
ئەسلىدىم: ھاشىرنىڭ تۇرۇلگەن چىرايى، ئوسماننىڭ بۇدۇر چاچ-
لىرىنى سىلكىپ قويۇپ، كۇلۇپ تۇرۇپ تېز پىرقىرىشى، رازىيە-
نىڭ ئاق ياقىلىق كۇل رەڭ كۆڭلەك بىلەن چېچىغا ئاق بانتىنى
تاقۇۋېلىپ، بېشىنى قىيپاشراق قىلىۋېلىپ ئايلىنىشى... يەنە شۇ
قاتاردا رەقىبىنىڭ گالستۇكىنى پۇلاڭلىتىپ، ئادىلەنىڭ نازۇك بە-
لىنى ئالىقانلىرى بىلەن ئۆزىگە تارتىپ تۇرۇپ ئەتراپتىكىلەرگە
يالت - يۇلت قاراپ قويۇپ ئېغىز ئايلىنىشى... ئاخىرىدا گۈزەلئاي-
نىڭ يىگىتلەرنى ئۆزىدىن لېرى ئىتتىرىپ، چىرايلىق بېشىنى
سىرتقا بۇراپ، جادۇ كۆزلىرىنى يەرگە قارىتىپ چاققان ئايلىنىشى
بىرمۇنبەر كۆز ئالدىمغا كەلدى.

مۇزىكا توختىدى. ئويۇن باشقۇرغۇچى ۋاراڭ - چۇرۇك ئىچە-
دە ئۇقۇشسىز بىرنېمە دەپ ئېلان قىلدى. ئەمەيداندا بىرەر نازۇك
بەدەنلىك قىز پەيدا بولدى - دە، قوللىرىنى كۆكسىنىڭ تۆۋىنىگە-
رەك جۇپلەپ ناخشا ئېيتتى. زال بىردىنلا جىمىدى. ئۇيغۇر ناخ-
شىسى، گۈزەلئاينىڭ تونۇش ئاۋازى. ھەيۋەتلىك زالغا گۈزەللىك
بېغىشلىدى. مەن خۇددى چېچەكلەرگە پۈركەنگەن قىزىلگۈلىمىزنى
بىر پۇرىقى بىلەن تولغان باغدا كېپىنەكلەر بىلەن بىللە سەيلە

قىلىپ ، بۇلبۇلنىڭ ئارمانلىق ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم. كۆز-
زۇمنى يۇمۇۋەتتىم ، كۆز ئالدىمغا ئىلى دەرياسى ، ئىلى باغلىرى ،
تىيانشان تېغىنىڭ ئاق قارلىق چوققىلىرى ، قېلىن قارىغايلىق
قاپتاللىرى ، مەرۋايىت چاچراندىلىرى بىلەن تەبىئەتكە ھۆسن بەر-
گۈچى شارقىراتما ، ئويناق سۇلىرى ، لەيلى بىلەن تولغان يېشىل
ياپلاقنىڭ دېگىزدەك تەۋرىنىشى ، باشاقلار بىلەن دولقۇنلانغان ئې-
تىزلارنىڭ ئۈنى ... ئۈنى قىلىپ كۆزنى چېقىشى ... قىسقىسى ،
يۇرتۇمدىكى گۈزەللىكنىڭ ھەممىسى بىرمۇبىر تىزىلىپ كەلدى ...
ناخشا تۇگىدى ، گۈلدۇراس چاۋاك چىلىندى . مېنىڭ
چاقماق - چاقماق تاختايلىق ئەت رەڭ زالنى مۇز قىلىپ تېيىلىپ ،
گۈزەلئاينىڭ يېنىغا بارغۇم كەلدى . شۇ چاغدا قىز خەنزۇچە ،
ئاندىن ئىتالىيە ، ئارگېنتىنا ناخشىلىرىنى ئېيتتى ...
— ياھ ، ناخشىسى نېمىدېگەن يېقىملىق ! — دېدى يېنىمدا
تۇرغان چىرايلىق بىر خەنزۇ قىز ھەسرەت بىلەن ئۇلۇغ - كىچىك
تىنىپ ، — پۈتۈن زالدا ئەڭ چىرايلىقى ئاشۇكەن ...
مەن تېخىمۇ پەخىرلەندىم ، ئىچىمنى يوشۇرۇن بىر كۈچ تاتە-
لىدى . مەن ئىختىيارسىز ئىشىك تەرەپ بىلەن ئايلىنىپ گۈزەلئاي-
نىڭ يېنىغا بېرىشقا ھەرىكەت قىلدىم ...
مۇزىكا رۇمبىغا چېلىندى ، مەن ئادەملەرنى جەينەكلەپ يۇرۇپ
قىزنىڭ ئورۇندۇقى يېنىغا باردىم . بارسام ئۇچ يىگىت ئۇنى تەڭلا
تالىشىغا تەكلىپ قىلىۋېتىپتۇ . مەن ئۇلارنى قوپاللىق بىلەن ئارىلاپ
گۈزەلئاينىڭ ئالدىغا ئۆتتۈم ...
— قانداق ئەھۋالىڭىز ؟ ...
— ياخشى ... — ئۇ ماڭا يالت قارىدى - دە ، تاتىرىپ كەتتى .
شۇ چاغدا كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن خەنزۇ يىگىت ئېگىلىپ
ئۇنىڭ قولىدىن تارتتى . مەنمۇ باتۇرلۇق قىلىپ يەنە بىر قولىغا
قول ئۇزاتتىم . ئۇچ يىگىتنىڭ قالغىنى ئىككىسى كۈلۈپ كەتتى .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارىخى

ھېلىقى ئىككى يىگىتنىڭ بىرى :

— ئىككى شىنجاڭلىق دوستنى ئويىنغىلى قويايلى ! — دېدى شۇنىڭ بىلەن گۈزەلئاي ماڭا قالدى .

ئۇنىڭ ئوق قولى سول ئالقىنىمغا ، نازۇك بەللىرى ئوق قولۇمغا تەگدى ؛ بەدىنىم ئوق ئۇرۇۋاتقاندەك سىلكىندى ، ۋۇجۇدۇمغا بىر لەززەتلىك كۈچ يۈگۈردى . پۈتلىرىم تىترىدى . تاتسا ئويناۋېتىپ ، نېمە دېيىشىمنى بىلمەي ، قىزنىڭ كۆزلىرىگە قارايمەن . بىر غېرىچ ئارىلىقتىكى ئىككى جۈپ كۆز بىر - بىرى بىلەن ئۇچراشتى . ئۇ ئاۋۇال بىلىنەر - بىلىنمەس كۈلۈمسىرىدى - دە ، تېخىمۇ تاتلىرىپ كەتتى ، كۆزلىرىنى دەرھال قاچۇرۇپ يۈزىنى سىڭايان قىلىۋالدى .

— نېمىشقا ئىزدەشمەيمىز ، گۈزەلئاي ، — دېدىم ئاخىر غەيرەتكە كېلىپ ، — بىر چوڭ ھويلىدا ياشايمىزۇ ، ئارىمىزدا سىپىل بار ...

قىز گەپ قىلمىدى . مەن ئۇنىڭ كىنىدۇ بىرى بىلەن قىزغىن ئامانلىشىۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالدىم .

— رەنجىپ قالدىڭىزمۇ ؟...

— ھە ؟... — ئۇ ئىنچىكە قاشلىرىنى يىمىرىپ ، خودىدى بىر ياماق گەپنى ئاڭلىغاندەك ، ماڭا چۆچۈپ قارىدى .

— رەنجىدىڭىزمۇ ؟...

— رەھمەت... كېيىنى كۆرۈشەرمىز... — مۇزكا تۇختاش بىلەنلا ، ئۇ خودىدى باغلاقتىن بوشانغان مۇزايدەك قىيغىتىپ دوستلىرىنىڭ يېنىغا قاراپ يۈگۈردى ...

مەن ئەلەم بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ قالدىم . ئىچىمگە ئوت كەتكەندەك بولدى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولۇش ، مېنىڭ ئۈچۈن نەقەدەر كۆڭۈللۈك ۋە راھەت !

مەن ئۇنى قايتا ئىزدىدىم ، لېكىن تاپالمىدىم . يەنە ياتىقىغا

ئىزدەپ بېرىشقا يېگىتلىك غۇرۇرۇم يول قويمىدى . مەن سېغىنىش ، خىيال ۋە خىيالەن سۆھبەتلەر بىلەن بېيجىڭنىڭ كۆڭۈللۈك باھار ئايلىرىنى ئۆتكۈزۈۋەتتىم . مانا شۇرۇلداپ تەر قۇيۇلىدىغان ياز — كوماندا بىلەن چىرىلدىشىدىغان تومۇزغىلارنىڭ يايرايدىغان پەسلى كەلدى . بېيجىڭ خەلقى سالقىن جايلاردا ئارام ئېلىش ئۈچۈن دېڭىز بويلىرىغا ، شىمالىي ئۆلكىلەرگە مېڭىشقا ئامال ئىزدەشمەكتە . مەن ھەر كۈنكى ئىشىمنى تەر ۋە يەلپۈگۈچ بىلەن باشلاپ ، خۇددى شۇنداقلا تىنجىقلىق ، تەر تۆكۈش بىلەن ئاخىرلاشتۇرىمەن . ئەمما مەيلى راھەت ياكى ئازابلىق كۈنلەر بولسۇن ، گۈزەلئايىنى ئويلىمايدىغان بىرمۇ كۈنۈم بولمىدى...

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، ماڭا فېن جياۋشۇ بىلەن دالىيەنگە بېرىپ دەم ئېلىپ كېلىش ئۇقتۇرۇلدى...

6

... ئون تۆتىنچى ئىيۇل . بىز بېيجىڭدىن بۇاسىتە تاڭگۇغا بارىدىغان پويىزغا ئولتۇرۇپ سەپەرگە چىقتۇق . فېن جياۋشۇنىڭ ھۆرمىتى بىلەن ، بىز يۇمشاق ئورۇندۇقلۇق ئالاھىدە ۋاگونغا چىقىلاشتۇق . ئاپئاق قاپلار بىلەن قاپلانغان يۇمشاق دۇمبانلار ، دېرىزىلەردىكى گۈللەر ، كۈن نۇرىدا يالتىرىغان قىزغۇچ تاختاي تاملار ، كۈلۈپ تۇرىدىغان كۈتكۈچىلەر ۋە ھەمراھلار... كىشىنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرىدۇ ، لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم غەش ، خۇددى بېيجىڭدا بىر مۇھىم نەرسەم ئۇنتۇلۇپ قالغاندەك كەينىمگە قايرىلىمەن ۋە ناھايىتى مىسكىنلىك بىلەن خىيال سۈرىمەن .

مەن دېرىزىدىن قاراپ ئولتۇرىمەن ، فېن جياۋشۇ ئېگىز گەۋدىسىنى مۆكچەيتىۋېلىپ ، ھېلىدىن - ھېلىغا ئارقا مېڭىسىنى سىلاپ قويۇپ پۈتۈن زېھنى بىلەن كىتاب ئوقۇۋاتىدۇ . بېرىم ئېـ

چىلغان دېرىزىدىن گۈركىرەپ شامال ئۇرۇپ تۇرىدۇ . بۇك دەرەخ-لەر ، سارغايغان بۇغداي ئېگىزلىرى ۋە تېخى-ئورۇلمىغان بۇغدايلار ئالدىمدىن يۇگۇرۇشۇپ ئۆتىدۇ ، بۇرنۇمغا ئۇرۇلۇۋاتقان مەززىلىك پۇراقلار ئىلى ۋادىسىدىكى يۇرتۇمنى — مەن ناخشا ئېيتىپ ، شوخ سۆلىرىغا پاقام ئېتىپ ، شاخلىق دەرەخلىرىگە يامىشىپ چوك بول-غان يېزامنى ئەسلىتىدۇ... لېكىن ، مەن نېمىنىلا ئويلىماي ، گۈ-زەلئاي خىيالىمدىن نېرى كەتمەيدۇ .

ئون ئالتىنچى ماي كۈنى ئىدى ، ئاخىرقى قېتىم گۈزەلئايىنىڭ ياتقىغا باردىم . راستىنى ئېيتسام ، سېغىنىش ، تەلپۈنۈش ماڭا كۈچ ۋە جەسۇرلۇق ئاتا قىلدى . مەن ھېلىقى مەشق ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى قاقتىم . گۈزەلئاينىڭ : «چىڭ جىنلەي ![1] » دېگەن تو-نۇش ۋە يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى . ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خىل خۇشاللىق ۋە ھاياجان بار ئىدى . مەن بەختتىن كۈلۈمسىرىدىم ، لېكىن قىز ئىشىكنى ئاچتى — دە ، چىرايى قەھرىدەك ئاقاردى ، كالپۇكلىرى سىنكا بەرگەندەك كۆكەردى :

— سىز... خاپا بولماڭ ... بۇنىڭدىن كېيىن مېنى ئىزدىمەڭ !... — دېدى ئۇ ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى مېنىڭ-دىن قاچۇرۇپ .

مەن نېمە قىلارىمنى بىلمەي قالدىم — دە ، دۇدۇقلىدىم :

— ... رەقىبىڭ سىز توغرۇلۇق ماڭا يازغىنى راستمۇ ، ئەمىسە ؟...

قىز ئەجەبلىنىپ سورىدى :

— نېمە راستمۇ ؟ !

— بۇ يىل ياز رەقىپ بىلەن توي قىلىشقا...

— نېمە ئۇ توي — پوي دېگەن ! — دېدى قىز ئەسەبىيلىك

---

① چىڭ جىنلەي — كىرىڭ !

بىلەن ئىنچىكە قاشلىرىنى يىمىرىپ ، — بېشىمنى قايدۇرماڭلار - چۇ ، مەن سىزگە دېدىمغۇ ، نېمىشقا چۈشەنمەيسىز ، مەن سىزدىن ئۆزۈمنى قاچۇرماقچىمەن !...

ئۇ شۇنداق دېدى - دە ، دېرىزىگە قاراپ تۇرۇۋالدى .

— خەير ئەمىسە ، سالامەت بولۇڭ !

پۈتلىرىم تاش باغلىغانىدەك ئېغىرلاشتى ، پۈتۈن بەدىنىم چەكسىز هارغىنلىق هېس قىلدى . «ياق ، مۇھەببەت مېنى مەڭگۈ قىيناۋەرمەيدۇ ، مەن سەن قىزنىڭ كۆلكەڭنى ، ئوت يېنىپ تۇرغان بەختلىك كۆزلىرىڭنى كۆرمىگۈچە قەدىمىمنى توختاتمايمەن ، چۈنكى بۇ مېنى قىيناۋاتقان تۇنجى مۇھەببەت» دەپ ئويلىدىم . تونۇش ئارچىغا يۆلىنىپ بىردەم تۇردۇم ، ئىچىمدە : «رويال ئاۋازى ئاڭلانسا ، ئىشىنىڭ پۈتكىنى ، ناۋادا جىمجىتلىق بولسا ، ئۇمۇ ئازاب ئىچىدە بەخت ئىزدەۋاتىدۇ» دېدىم ئۆز - ئۆزۈمگە . يېرىم ساەئت ئۆتتى ، رويال ۋە ناخشا ئاۋازى ئاڭلانمىدى . مەن ئۇستى كاهىشلىق دەرۋازىدىن چىقىۋېتىپ كەينىمگە قايرىلدىم ، ئىككى يۈز يىگىرمە يەتتىنچى نومۇرلۇق ئۆينىڭ بالكون ئىشىكى قىيا ئېچىلغانىدەك ، گۈزەلئاينىڭ بېشى غىل - پال كۆرۈنگەنىدەك بولدى . سەزگۈلىرىم مېنى ئالداۋاتامدۇ ياكى...

پويىز سىلكىنىپ توختىدى ، فېن جياۋشۇ كۆزەينىكىنى سۈرتۈۋېتىپ ، ماڭا :

— ئىككى ساەئەتنى خىيال بىلەن ئۆتكۈزۈش قانچىلىك چوڭ زىيان ، — دېدى راستىنلا خاپا بولۇپ .

تاڭگۇ ۋوگزالىدىن ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ دېڭىز بويىغا — لىمانغا بارىدىغان بولدۇق ...يامغۇر شۇنچىلىك ياغىدىكى ، مەن كۆزلۈك ئاستىدا فېن جياۋشۇنى قولتۇقلىۋالغانلىقىم ئۈچۈن ، ماڭا تونۇش كۆلكىنىڭ ئىگىسىنى كۆرەلمىدىم . هەر خىل كۆنلۈك تۇتقان ، يامغۇرلۇق چاپان كىيىۋالغان بېيجىڭلىقلار قاتار - قاتار

www.uyghurkitap.com

ئاپتوبۇسلارغا قاراپ قىستىلىشىپ يۈگۈرۈشمەكتە . ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا بىيجىڭنىڭ تىنجىقى ۋە تومۇزغا ئاۋازىدىن قېچىپ ، دېڭىز بويلىرىغا پاناھ ئىزدەپ مېڭىشقان ستودېنتلار ، كادىرلار ، ئەلىم - پەن خادىملىرى ئىدى .

مەن قۇملۇق دېڭىز قىرغىقىنى دەسسەپ ، لىڭشىلداپ تۇرىدىغان شوتا بىلەن فېن جياۋشۇنى قولتۇقلاپ ، سەپەر سومكىلىرىمىزنى تەستە كۆتۈرۈپ چاڭجياڭ ماركىلىق پاراخوتقا چىقىپ كېتىۋاتقاندا ، ھېلىقى تونۇش كۇلكە يەنە ئاڭلاندى ، لېكىن بۇ - تار ، غىلتاڭ شوتىدىن كەينىگگە قايرىلىش ۋە توختاش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . «ياق ، سەزگۈلىرىم مېنى ئالداۋاتسا كېرەك ، گۈزەلئاي بۇ يەردە تېمە قىلمۇن... » دەپ ئويلىدىم پاراخوتنىڭ زال ئىشىكىنى دەسسەپ ئۆتىپ . شۇنداق بولسىمۇ ، يۈكلەرنى زالغا قويۇپ كەينىمگە قايرىلىدىم ، ۋادەكلىك تار پالوبىغا چىقىپ قىزنى ئاختۇرماقچى بولدۇم ، لېكىن ساقچىلار مېنى ھەيدەپ كىرگۈزۈۋەتتى . بېلەتلەرنى كۆتكۈچىلەرگە كۆرسەتتىم . بىر كۆتكۈچى قىز قوللىرىنى شىلتىپ :

— تېز مېڭىڭلار ، ئىككىنچى دەرىجىلىك كاردىۋات يۇقىرىدا ! — دېدى ۋارقىراپ .

بىز ياتقىمىزغا ئورۇنلاشتۇق . ئىككى لۆم - لۆم كاربۋات ، بىر ئۈستەل ، ئىككى تومپۇچكا ، يۇز يۇيىدىغان ئايرىم خانا ؛ قېلىن ئەينەكلىك دۇگلەك دېرىزىدىن پايانسىز بوخەي دېڭىزى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ ، دېڭىزنىڭ ئاق بۇزغۇنلۇق دولقۇنلىرى ئۈستىدە نەيزە قاناتلىق چايكىلار ئۇچۇشۇپ يۈرىدۇ . يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋا شۇنچە سۈزۈك . دېڭىز بىلەن ئاسمان خۇددى بىرلىشىپ كەتكەندەك ، پۈتۈن ئالەم بىر چوڭ كرىستال جىسىمدەك ، بىز شۇ كرىستال جىسىم ئىچىدە ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلماقتىمىز .

فېن جياۋشۇ چارچاپ قالدى ، ئالدىراپ غىزالاندى - دە ، كاربۋاتتا يېتىپ ئۇيقۇغا كەتتى . مەن خانىدىن چىقىپ قىزغۇچ ،

سىلىق تاختايلىق زال بىلەن مېڭىپ پالوبىغا چىقتىم ، ۋادەكلەردىن ئورۇن تەگمىدى ، دېڭىز شامىلىدا ھۆزۈرلىنىۋاتقان ياشلار ۋادەكلەرگە تايىنىۋېلىپ ، دېڭىزنى تاماشا قىلماقتا ئىدى . پاراخوت سائەت ئون ئىككىدىن قىرىق مىنۇت ئۆتكەندە گۈدۈك بېرىپ قوزغالدى . ھازىر تاڭگۇ پورتىمۇ ، ئۇستىنى تۇتەك بېسىپ تۇرىدىغان تېمىنجىن شەھىرىمۇ كۆرۈنمەيتتى . پايانسىز دېڭىز دولقۇنسىز ، تىنچ كېتىپ بارغان پاراخوتتىن قارىغاندا ، دېڭىز ئالدىراپ ئېقىۋاتقاندەك ، ئۇ ئۆزىنىڭ بۈژغۇنلىرى بىلەن پاراخوتنى توختىتىۋېلىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقاندەك بىلىنەتتى . تىنىمسىز ئۇششاق دولقۇنلار بولسا ، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ زەنجىر ھاسىل قىلىپ ، شامالدا يەلپۇنۇپ تۇرغان چەكسىز يايلاقنى ئەسلىتەتتى . بىردىنلا ئۇپۇق سىزىقىدىن بىر چېكىت چىقىپ كېلەتتى - دە ، بىردىنلا بىر قارا خادىغا ئايلىناتتى ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا بۇ قارا خادا ئاقىرىپ يالتىرايتتى - دە ، كېڭىيەتتى . زەن سېلىپ قارىسىڭىز ، ئۇ بىر يىراقتىكى پاراخوت بولۇپ چىققاتتى . دېڭىزدا بولىدىغان بۇ ھال چەكسىز قۇملۇقتا بولىدىغان سەزگۈ خاتالىقى بىلەن ئوخشاش . مەن : «تەبىئەت ئىنسانىنى ئالدايدۇ ، شۇنچە چوڭ دېڭىزمۇ بىزدەك ئۇششاق مەخلۇقلارنى ئالدايدۇ ، سۈنئىي ، يالغان ھالەت بىلەن باشقىلارنى ئالداش بىر قانۇنىيەتمىكەنتاڭ !... » دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە .

... بورانلىق قۇيرۇق پالوبىلىرى ، راھەت بىلىنمىدىغان ياندىما ۋادەكلىك ئايلانما پالوبىلار ، دولقۇنلار بىلەن بېزەلگەن قىرائەتخانا ، كۇلۇب ، پاكىز ئاشخانا ، تۆت قەۋەتلىك ياتاقلار ، قىسقىسى ، مەن ئارزۇلىمىغان ھېچ يەر قالمىدى ، لېكىن گۈزەللىكىدىن دېرەك بولمىدى . مەن ئالدامچى سەزگۈلىرىمنى تىللىغىنىمچە ياتقىمغا قايتتىم ، زالنىڭ دوقمۇشىدىن بۇرۇلۇشۇمغا ، يەنە ھېلىقى تونۇش كۇلكە ئاڭلاندى ... مەن توختىدىم . تۆۋەندىن يۇقىرىغا قاراپ كۇلۇ-

شۇپ قىزلار چىقىۋاتاتتى . مەن دەرھال ئۇلار چىقىۋاتقان تۆشۈكنى كەلدىم ۋە خۇشاللىقتىن ۋارقىرىۋەتتىم : . .

— سىز ... گۈزەلئاي ، راستىنلا باركەنسىزغۇ !...

قىز كۈلدى ، ئاندىن تاتىرىپ كەتتى ـ دە ، سوغۇقلا قىلىپ دېدى :

— ھەئە ، گۆرگە سالدى ، لېكىن بار بىز تېخى !

— ياتقىنىز ؟

— نەدە بىزگە ياتاق ، — دېدى قىز خاپا ھالدا ، — بەشىنچى دەرىجىلىك ياتاق دەپ بىر چوڭ گۆرگە سولاپ قويدى...

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە ، پاراخوت باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا قاراپ ، ھەمراھلىرىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ كەتتى .

مەن ئۇنى خۇش قىلىش ئۈچۈن ئۆز كارىۋىتىمنى بېرىشكە ، ھېچبولمىسا قىزلار ياتقىدىن ئۇنىڭغا كارىۋات ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشقا ئالدىرىدىم .

— كارىۋات يوق ! — دېدى پاراخوت باشلىقى مېنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىمنى تاقەتسىزلىك بىلەن ئاڭلاپ بولۇپ ، — ئۇ قىزلار غىمۇ دېگەنتىمغۇ ، ئۇلار بىر ئەمەس ، ئۇچ قىز ـ دە !

— بىر ئامالىنى قىلىپ ھېلىقى ئۇيغۇر قىزغا بولسىمۇ...

— بىر كارىۋات تېپىلىدۇ دېسەم ، ئۇلار ئۈچ كارىۋات لازىم دەپ ئۇناشمايۋاتسا...

پاراخوت باشلىقى گەپ تۇگىدى دېگەندەك قىلىپ ، كەڭ قاسقانلىق شەپكىسىنى قولىغا ئالدى . مەن تۆشۈكمۇتۆشۈك تۆۋەنلەپ ، ئاخىر ۋاقىتلىق ياسالغان شۇتىنىڭ ئۈچى كۆرۈنۈپ تۇرغان بەشىنچى دەرىجىلىك بۆلۈمنىڭ چۈشىدىغان تۆشۈكىگە كەلدىم . راستىنلا بىر چوڭ ئامبار ئىكەن . مەن شوتىدىن چۈشتۈم . دېرىزىسى يوق ، تېگىگە بورا سېلىنغان كەڭ زالغا ياشلار تىقمۇتىقماق جايلاشقان ، بىرلىرى ئىرماش ـ چىرماش بولۇپ يېتىشاتتى ، بىرلىرى

ئولتۇرۇپ قارتا ئوينىشاتتى ، بىرلىرى كىتاب كۆرەتتى ، يەنە بىر-لىرى ژارقىرىشىپ بىرنېمىلەرنى تالىشاتتى... ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن تەستە يول تېپىپ يۇرۇپ ، گۈزەللىكىنى ئىزدىدىم . كۆل رەڭ چويۇن تام ـ تورۇسلۇق بۇ ئامبارداا ، بورا ئۈستىدە يېگىرمە تۆت سائەتتىن توشقۇزۇش قىز بالا ئۈچۈن راستتىنلا ئازابلىق ئىدى . مەن بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرغۇدەك جاي تاپتىم ، ئەتراپىمدىكىلەر ماڭا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى :

— دېگىز هايۋانلىرى بىلەن بىللە كېتىۋاتمىز . مۇشۇ تۇرقىدا تىرناقچىلىك بىر يەر تېشىلسىدى ، راسا داش قازانغا چۈشكەن بولاتتۇق .

— ماۋۇ يەردە بىر ئۇيغۇر قىز بار ئىدى ، ئاكۇلا بېلىنقىنىڭ ئاۋازىدىن قورقۇپ قېچىپ چىقىپ كەتتى ...

مەن كۈلدۈم . يېنىچە يانتۇقان بىر قىز بىردىنلا ئۆرۈلدى ـ دە ، مېنى كۆرۈپ :

— گۈلىنى ئىزدەپ كەلدىڭىزمۇ ؟ — دەپ ئىلىنلىق كۈلۈمسىرىدى .

— هەئە .

— ئۆلسەممۇ بۇ يەردە تۇرمايمەن ، قانچە پۇل ئالسىمۇ باشقا ياتاق تاپسەن دەپ چىقىپ كەتتى . جاپاغا چىدىمايدۇ ، پۇلى جىق ، ناھايىتى نازۇك ، لېكىن ئىنتايىن ئەقىللىق !...

مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم .

هەممىلا يەر ياشلار بىلەن تولغان ، دېگىزنىڭ شارقىرىشى ، شامالنىڭ پۈشتەك چىلىشى ياشلارنىڭ قۇۋ ـ چۇۋلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ، قولاقنى پۈتتۇرىدىغان زور ئاۋازغا ئايلانغانىدى . مەن يەنە قەۋەتمۇقەۋەت ئارىلاپ يۇرۇپ گۈزەللىنى ئىزدىدىم ... مانا ئاخىر ئۇنى پاراخوتنىڭ ئەڭ شامالللىق يېرى — قويرۇق پالوپىسىنىڭ ۋادىكىگە يۆلىنىپ تۇرغان يېرىدىن تاپتىم . دولقۇنلار پاراخوتقا

قەھرى بىلەن ئۇرۇلماقتا ، كۆرۈنمەس قوللىرى بىلەن پاراخوتنى تۆۋەنگە تارتىۋاتقان ، كەينىگە سىلكىنىۋاتقان تېگى يوق يېشىل قاينام غەزەپ بىلەن چىرقىرىماقتا . دېڭىزدا شامال كۆتۈرۈلگەن ، يېشىلغا مايىل سۇ ئۆركەش ياساپ ، ئاق قىرغاقلىرى بىلەن ئويناپ - بويىردە تام پەيدا قىلىپ تەۋرەنمەكتە . بۇ تەۋرىنىش ئادەمدە گويا پۇتۇن جاھان تەۋرىنىۋاتقاندەك بىر ئوقۇم پەيدا قىلىدۇ - دە ، دەھشەت - ۋەھىمىدىن ئادەمنىڭ كۆڭلى ئاينىيدۇ... . .

گۈزەلئاي مېنى كۆرمىدى . ئۇ قورقۇنچلۇق — ھەممىلا نېمىنى يۇتۇپ كېتىشكە ئۇرۇنۇۋاتقاندەك كۆرۈنىدىغان مايسا رەڭ دېڭىزغا قاراپ ، ئوڭ جەينىكى بىلەن سالاسۇنغا تايىنىپ خىيال سۈرمەكتە ئىدى . مەن ئۇنىڭدىن بەش - ئالتە قەدەم نېرىدىكى سالاسۇنغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم : ئۇنىڭ كۈل رەڭ شامالللىق چاپىنىنىڭ ئىككى پېشى چايكا قانىتىدەك كەڭ كېرىلگەن ، چۈۋۈلغان قارا چاچلىرى ھازىرلا بېشىدىن يۇلۇنۇپ كېتىدىغاندەك زەربە بىلەن يەلپۈنمەكتە ، ئۇنىڭ خۇمار كۆزلىرى يېرىم ئوچۇق ، ئوماق لەۋلىرى ھەم يۇمۇلغانىدى . مەن ئۇچۇن سېھىرلىك ۋە ئەتىۋارلىق بولۇپ قالغان بۇ گەۋدىگە ، مەن زوق بىلەن قاراپ ، يېرىم ساەئەت جىسم تۇرىدۇم ۋە ، ئۆزۈمگە سوئال قويىدۇم ، سوئاللارغا جاۋاب ئىزدىدىم . سېنىڭ ۋۇجۇدۇڭدا ئۆزۈڭنى ئۇياتتىن ھىمايە قىلغۇدەك كۈچ قالمىدىمۇ ؟ مۇھەببىتى ئۇياتنى بىلمەيدۇ... سەن ساپ مۇھەببەت ئۇچۇن شۇنچە زېھنىڭ ۋە ۋاقتىڭنى سەرپ قىلىۋاتامسەن ، سەن بۇنى نېمەڭ بىلەن ئىسپاتلايسەن ؟ ياۋۇ قىز شۇ تۇرقىدا ، جەزمەنكى ، سېنى ئويلاۋاتىدۇ . سېنىڭ ئۇچۇن قوشۇمىلىرى تۇرۇلۇپ ، لەۋلىرى پۇرۇشۇۋاتىدۇ . ئۇ ھازىر سېنىڭ ئايىغىڭغا يىقىلىشقا تەييار ، لېكىن ۋۇجۇدىغا سىڭگەن مەغرۇرلۇقى بۇنىڭغا يول قويمايۋاتىدۇ... مېنىڭ سوئاللارغا جاۋاب بېرىشكە تاقىتىم يوق . ناۋادا ، بىر قارا كۆچ شۇ تاپتا قىزنى ئاشۇ

دەھشەتلىك مايسا رەڭ دېڭىزغا تاشلىنسا ، مەن ھېچ ئىككىلەنمەي كەينىدىن سەكرەيمەن ، ئۇنىڭسىز ھايات ماڭا لەززەتسىز...

بىر چاغلاردا ، مەن بۇ قىزدىن ئۆزۈمنى تارتاتتىم . ئۇ ھازىر مېنىڭ ئۈچۈن پەرىشتە ۋە كەم - كۈتسى يوق گۈزەللىكنىڭ ئۈلگىسى . مەن بۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشتىن ئۆزۈمنى مۇداپىئەگە قىلىش ئۈچۈن قانچىلىك كۈچ سەرپ قىلدىم ، لېكىن پايدىسى بولمىدى . دەسلەپ ئۇنى مەنسىتمىدىم ، ئۆزۈمگە ئىشەندىم ، ئۆز ھېسسىياتلىرىمنى : «مۇھەببەت ئەمەس ، بەلكى ئەرلىك جىنسىي تەلەپنىڭ ساداسى» دەپ پەرۋاسىزلىق بىلەن ئەيىبلىدىم ، لېكىن يۈرىكىمدە بىر يوشۇرۇن ئوت يېنىۋاتقىنىنى كېيىن بىلدىم ، قىزنى ئويلايدىغان ، سېغىنىدىغان ، خىيالىمدا مۇڭدىشىدىغان ، كەلگۈسى ھاياتىمنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكۈزۈشنىڭ يولىنى ئىزدەيدىغان بولدۇم ، ماڭا ئارام بەرمەيۋاتقان بۇ كۈچ ، مۇھەببەت ئىكەنلىكىگە ئىقرار بولدۇم . قىزنى كۆرگەندە بۇرۇنقىدەك چاقچاق قىلالمايدىغان ، ئەركىن سۆزلىيەلمەيدىغان بولۇپ قالدىم . كۈنلەر ئۆتۈش بىلەن مەن ھېسسىياتىمغا تەسلىم بولدۇم ، ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇش ، سەسكەندۇرۇش ئۈچۈن ، ئۇنىڭ ئەيىبلىرىنى ئىزدەشكە ئۇرۇنۇشلىرىم بىكار بولۇپ چىقتى . مېنىڭ مەغرۇرلۇقۇم ، ناخشا ئېيتىپ ئۆزۈمنى بېپەرۋا ، خۇشال تۇتۇشلىرىم ، ياسالما نەرسىلەر ئىكەنلىكى ئاسانلا مەلۇم بولدى . بەدىنىمدە ياسالما نەرسىلەرنىڭ بارلىقىنى بىلىش - مېنىڭ ئۈچۈن ئازابلىق ، بەدىنىمدە مېنى مۇھەببەتتىن ساقلاپ قالالىغۇدەك كۈچ قالمىغانلىقى ئەجەب قورقۇنچلۇق - ھە !...

گۈزەلئاي مەن تەرەپكە بۇرۇلدى - دە ، ئارتىسلارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن ئۆزىنى بېپەرۋا ، خۇشال كۆرسىتىشكە ئۇرۇنۇپ كۈلۈمسىرىدى ، غىڭشىپ ناخشا ئېيتتى . مەن ئويلىدىم : «مېنىڭ ئازابلىرىمنى ئۇ ئويۇن بىلىۋاتقان بولمىغىيتتى ؟ ئۇنىڭ خىيالى

www.uyghurkitap.com

رەقىپ ۋە ئۇنىڭ پۇلى بىلەن بەنداتۇ بەلكىم ؟ راستىنلا شۇنداق بولسا ، مەن بۇ ئەرزىمەس قىزغا-نۇرغۇن نەرسە سەرپ قىلىۋەتكەن بولمامدىمەن ؟... »

— گۈزەلئاي !...

— ھە !... — ئۇ ماڭا چۆچۈپ قارىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ياش ، چىراينى تولىمۇ تاتىراڭغۇ ئىدى . مەن ئۇنىڭ جەينىكىگە قولۇمنى تەگكۈزدۈم .

— ئۇينىڭىزنى سېغىندىڭىزمۇ ؟

— ھەم... سېغىندىم... — دېدى ئۇ كۆز ياشلىرىنى ھىل - ھىل ياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ . — مەن بۇگۈن مۇشۇ يەردە تۇنەيمەن...

نېمىدېگەن دەھشەتلىك - ھە ! ياتاق تېپىلمىغىنىنى... ئۇ ياتاق ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى باشقا ئىش ئۈچۈن ئازابلىنىۋاتاتتى . ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ ئاشۇ دېڭىزدەك تىنىمسىز دولقۇنلىماقتا ئىدى . مېنى بىر خىل ئوت ۋە غەيرەت چىرمىۋالدى .

— گۈزەلئاي ! — دېدىم بۇ قېتىم ئۇنىڭ سالاسۇنىنى تۇتۇپ تۇرغان نازۇك قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ ، — نېمىشقا بىكارلا ئازاب چېكىسىز ، مەن مەغرۇرلۇقۇمدىن قول ئۈزدۈم ، سىزمۇ شۇنداق قىلىڭ... بىزگە ھېچ توسالغۇ يوققۇ !...

— نېمە دەۋاتىسىز ؟... — ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرىنى تارتىۋالدى - دە ، كېتىشكە ئالدىراپ ، — مەن سىز ئۈچۈن ئازاب چېكىۋاتقىنىم يوق...

— مەن چېكىۋاتىمەنغۇ !...

قىز ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن مېنىڭ سەمىمىي ، دەردلىك ۋە تەسىلىم بولغۇچى كۆزلىرىمگە قارىدى - دە ، تېخىمۇ تاتىرىپ كەتتى ۋە ئالدىمدىن ئۆتۈپ پالۋا ئۈستىدە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى .

مەن ئەمدى ئۇنىڭ ھېچنەدىن ئىزدەپ تاپالمىدىم . بەشىنچى

دەربجىلىك ياتاقتىكى سۆپداشلىرى : «نەگە كەتتىكىنتاڭ» دەپ جاۋاب بېرىشتى... مەن كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزدۇم ، تاڭ ئاتقاندا ئۇخلاپ قاپتىمەن ، فېن جياۋشۇ مېنى نوقۇدى :

— تۇرۇڭ ، دېگىزدا كۈننىڭ چىققىنىنى كۆرىمەن دېۋىدىگىز- غۇ ، يۇرۇڭ ، تۆپىگە چىقايلى .

ئۇچىنچى قەۋەتنىڭ پالوبىسىدا تۇرۇپ شەرقە قارىدۇق . سە- ھەرنىڭ سوغۇق شامىلى چاچلارنى ئۇچۇراتتى ، يۈزلەرنى چىمىلدە- ئاتتى ، ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆز بىلەن تىنىمسىز قىمىرلاپ تۇرغان قىرغاقتا قارىسىگىز ، ئاجايىپ مەنزىرىنى كۆرىسىز . يېيىلىپ ياتقان دېگىز سۈيى بىردىنلا يېڭى ئوتتىن چىققان كەتمەندەك يېرىم قىزىل ، يېرىم قارا بولۇپ كۆرۈندۇ ، دە ، قىزىل كۆرۈنگەن قىسمىدا ئاسمانغا قاراپ سەكرىشۋاتقان شانسىز جانلىقلارداك ھە- ركەت پەيدا بولىدۇ . مانا بۇ ، قىزىل نۇر ئىچىدە شادلانغان دېگىز- نىڭ ، چىقىۋاتقان قۇياش ئۈچۈن چېلىۋاتقان چاۋاكچى قوللىرى . مانا ، قوللار ئىۇستىگە بىردىنلا بۇر قىزىل شار ئېتىلىپ چىقتى — دە ، قارا دولقۇنلار كۈمۈش رەڭ ، قىزىل دولقۇنلار سېرىق رەڭگە كىردى . يالغۇز ئۇپۇق سىزىقى ۋە يۇپقا بۇلۇتلار دىلا قىزىل ، سېرىق ، كۈل رەڭ ، قارامتۇل رەڭلەر پەيدا بولدى . ئۇزۇن ئۆتمەي ، پۈتۈن بوخەي دېگىزىنى ئالتۇن ۋە كۈمۈش رەڭلە- رى بىلەن سۇغىرىپ ، قۇياش غۇلاچ ئۆرلىدى . مانا شۇ چاغدا پاراخوت گۈدۈك بەردى .

— يۇرۇڭ ، چۈشۈشكە تەييارلىنايلى ! — دېدى فېن جياۋشۇ . بىز ياتاقتا قايتىشتا لىمان تەرەپ بىلەن ئۆتتۇق . دالىيەن پورتى ھەر خىل پاراخوتلار بىلەن تولغان ، ئاپئاق بۇزغۇنلار بىلەن تىنىم- سىز سۆيۈشۈپ تۇرغان قارامتۇل قىرغاقمۇ ئەمدى روشەن كۆرۈن- مەكتە ئىدى : «گۈزەلئاي نەدىدۇ !» دېگەن سوئال مېنى خاتىر-

www.uyghurkitap.com

جەمئىزلەندۇرۇدى. ئۇۋۇسىغا سۇ كىرگەن چۇمۇلىلەرنىڭ قىمىرلىشىپ توشۇكلەردىن چىقىۋاتقان پەلەمپەيلەردە بىر-بىرىنى مۇرىدىشىپ، چامادان، سومكىلىرىنى ئۇرۇشتۇرۇپ يۇرۇشكەن ئالدىراش ئادەملەر ئىچىدىن كۆزلىرىم گۇزەلئايىنى ئىزدەيتتى، لېكىن ئۇنىڭ ھېچ يەردە قارىسى كۆرۈنمەيتتى. بىز سېمونتتىن قاتۇرۇلغان قىرغاقتا، ئاندىن كېيىن بىز ئۇچۇن كەلگەن ئادەملەرنىڭ ياردىمى بىلەن لىمياندىن كۆتۈرۈلىش ئۆيىگە ئۆيدىن ماشىنىغا چىقتۇق. مەن ئېتەي «دالىيەن لىمانى» دېگەن يوغان ۋۇسكا يېزىلغان چىقىش دەرۋازىسىنىڭ ئالدىدا قىسقۇچپاقا سانتۇچىلار بىلەن پاراڭلاشقان بولۇپ خېلى تۇرۇۋالدىم، چىقىۋاتقانلارنى بىر-مۇبىر كۆزدىن كەچۇردۇم، لېكىن گۇزەلئايىنى ھېچنەدىن تاپالمىدىم. پاراخوتتىن چۇشكەن بىر-مىڭ يەتتە يۇز ئادەمنىڭ يالغۇز ئاشۇ قىزدىن باشقا ھەممىسىگىلا قاراپ چىققاندىمەن، يالغۇز ئاشۇ مەن ئىزدىگەن قىزلا كۆزۇمگە چېلىقمىدى.

ئالىي دەرىجىلىك «دالىيەن مېھمانخانىسى»دىن چىقىپ، توقۇز قەۋەتلىك بوخەي مېھمانخانىسىغا باردۇق. بېيجىڭلىق دەم ئالغۇچىلارنىڭ تولىسى شۇ يەرگە ئورۇنلاشقانىدى. مەن چۇشكىچە ئاختۇرۇپ يۇرۇپ، توققۇزىنچى قەۋەتتە يېگىرمە يەتتىنچى ئۆيدىن گۇزەلئايىنىڭ كارىۋىتىنى تاپتىم.

— ئۇلار دېگىرغا كەتتى، — دېدى كۇتكۇچى قىز-مېنىڭ سوئالىمغا جاۋاب بېرىپ، — كەچقۇرۇن كېلىدۇ.

مەن ردېگىز بويىغا بارمىدىم. چۇشلۇك تاماقتىن كېيىن بىز-نىڭ دەم ئېلىش ئورنىمىز بەلگىلەندى. بىزنى بۇگۇن چۇشتىن كېيىن دالىيەن شەھىرىدىن ئون نەچچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى باغچۇيداۋ ئىستىراھەتخانىسىغا ئېلىپ كېتىدىغان بولدى. مەن گۇ-زەلئاي بىلەن، شۇنداق قىلىپ، ئەمدى كۆرۈشەلمەيدىغان بولدۇم.

كىچىك ماشىنا قۇلۇلە قىپتىدەك چۆرگىلىمەچ يول بىلەن يۇقىرى ئۆرلىمەكتە . قاپتاللار بۇك دەرەخ ، رەڭگارەڭ گۈللەر بىلەن چۈمكەلگەن ، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ مۇنبەت قارا تۇپراق ئارىسىدا قوناق ۋە ئاپتاپپەرەس تېرىلغان بوشلۇقلار ئۇچراپ قالىدۇ . مېنى جىياۋشۇ ماڭا چۈشەندۈرۈشكە باشلىدى :

ـ — بۇ يەرلەر ناھايىتى مۇنبەت قاراڭ ، ئاۋۇ دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى نېمىدېگەن قېلىنق ، يالتىراق . بۇ يەردىكى دەم ئېلىش جايىنى ئۆز ۋاقتىدا خانلار ، ياپونىيە ئەمەلدارلىرى ئىگىلەپ كەلگەن ، مانا ئەمدى بۇ يەردىن ئېلىنم ـ پەن خادىملىرى بەھرىمەن بولماقتا .

بىزنىڭ يېنىمىزدىكى ھەمراھىمىز — قىسقا چاچلىق ، ئاق سېرىق ئادەم كۆلۈپ تۇرۇپ قوشۇمچە قىلدى :

— باڭچۇيداۋ — چىڭداۋدىكى دەم ئېلىش ئورنى . بېيجىڭ ئەتراپىدىكى چېندې ، مۇدەنجياڭ يېنىدىكى جىنيۇخۇ ، بېيدەيخې قاتارلىق جايلاردا ھازىر ئاساسەن دۆلەت رەھبەرلىرى ، چەت ئەللىك مېھمانلار دەم ئالىدۇ . باڭچۇيداۋغا دۆلەت رەھبەرلىرىنىڭ ھەممىسىلا دېگۈدەك كېلىپ دەم ئالغان . مېنى جىياۋشۇ بۇ قېتىم گۇۋۇيۈەن ئىشخانىسىنىڭ ئالاھىدە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن يۇ يەرگە دەم ئېلىشقا كەلگەن .

— ئالىي دەم ئېلىش ئورۇنلىرىنى كۆرۈش مېنىڭ ئۇخلىسام چۈشۈمگىمۇ كىرمەيتتى . ئۆمرۈمدە دېڭىزنىمۇ كۆرمىگەن ، مېنى جىياۋشۇنىڭ غەمخورلۇقى بىلەن بۇ قېتىم ئۆمرۈمدە ئونتۇلمايدىغان جايلارنى كۆرۈۋالدىم ، — دېدىم خۇرسەنچىلىكىمنى بىلدۈرۈپ .

— بۇ يېگىتنىڭ ئىستېقبالى پارلاق ، — دېدى مېنى جىياۋشۇ مېنى ھېلىقى كىشىگە تونۇشتۇرۇپ ، — تىرىشچان ، ئۆتكۈر ، غايىلىك . ئۇيغۇرلار تارىخى ئۇزۇن ، مەدەنىيىتى بايلىقى مول مىللەت . ئۇلار كۈرەشچان ، ئەمگەكچان خەلق . بىرىنچى ئەسىردە ھونلارنىڭ

غەربكە قېچىپ[1] كېتىشىدە ئۇيغۇرلارنىڭ رولىنى ناھايىتى چوڭ بولغان...

فېن جياۋشۇ ئۇيغۇر تارىخىغا دائىر ئىزاھاتلىرىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن يەنە گەپنى ماڭا يۆتكىدى:

— چاغاتاي تىلىنى ئوبدان ئۆگەندى، پارس تىلىنىمۇ خېلى پىششىقالدى، خەنزۇچە كونا كىتابلارنىمۇ كۆرەلەيدۇ. ھازىر ئىنگلىز تىلى ئۆگىنىۋاتىدۇ. بايرۇن، شىللىي شېئىرلىرىدىن ئىنگلىزچە يادا ئوقۇپ بېرەلەيدۇ.

ھەمراھىمىز ماڭا قاراپ قويدى — دە:

— ئوتتۇزلارغا كىردىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى.

فېن جياۋشۇ كۈلۈپ كېتىپ:

— تېخى يىگىرمە تۆتكە توشمىغان يىگىت بۇ! — دېدى.

— چىرايى چوڭ كۆرۈنىدۇ، — دېدى ھېلىقى كىشى كۈلۈپ كېتىپ، — ئۆيلەندىڭىزمۇ؟

— ياق.

— ھەر كۈنى ئۇچ — تۆت سائەت ۋاقتىنى شۇ ئىشقا سەرپ قىلىۋاتىدۇ، تېزلىشىپ قالدىغۇ دەيمەن؟ — دېدى فېن جياۋشۇ چاقچاق قىلىپ.

— راست، ئاز قالدى... — دېدىم يوشۇرماي.

— ئىلىتىم — پەن خادىمى ئۇچۇن ئىككى يول بار، — دېدى بۇگۈن ئالاھىدە چاقچاقچى بولۇپ قالغان فېن جياۋشۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىرى، بويتاق ئۆتۈش. ئىككىنچىسى، مۇۋاپىق لايىق تېپىلغاندا ۋاقتىدا ئۆيلىنىش. مېنىڭچە، يولداش ئەلا، تېزرەك ئۆيلىنىۋېلىڭ، سىز ئويلايدىغان ھېلىقى قىز نەدە؟

---

① فېن جاشىن قاتارلىقلار تۈزگەن «ئۇيغۇر تارىخىغا دائىر ماتېرىياللار توپلىمى»، خەنزۇچە نەشرى، 1 — كىتاب، 78 — بەت.

— بېيجىڭدا — مۇزىكا ئىنستىتۇتىدا ئوقۇۋاتىدۇ . بىز بىلەن پاراڭلاشتا بىللە كەلدى . ھازىر «بوخەي مېھمانخانىسى»نىڭ توققۇزىنچى قەۋەت ، يىگىرمە يەتتىنچى ئۆيىدە تۇرىدۇ .

مەن بىرەر ئېتىبارغا ئېرىشىپ قالارمەنمىكىن دېگەن ئۈمىد بىلەن ئىككى پىشقەدەمگە ھېچ نەرسىنى قالدۇرماي ئېيتتىم . .

— ناخشىچى دەمسىز ؟— دېدى ھېلىقى ھەمراھىمىز كۇلۇپ تۇرۇپ ،— مەن ئۇلارنى باشچىلاۋاتقان ئەكىلىشىنىڭ بىز ئامالىنى قىلىپ كۆرەي ، — ياھ ، قاراڭە ، ھېلىتىنلا خۇشاللىقتىن كۆزلىرىڭىزگە ياش كەلگىلى تۇردىغۇ ! ھا... ھا... ھا...

ئۇلار قاقاقلىشىپ كۇلۇشتى . بۇ چاغدا ماشىنا تۆپىلىككە كۆتۈرۈلۈپ سولغا بۇرۇلدى — دە ، بۇك دەرەخلەر ئارىسىدىكى توققۇز قەۋەتلىك مېھمانخانىغا قاراپ تېز يۈرۈپ كەتتى . مەن تۆۋەنگە قارىدىم : دەرەخلەر گويا بىزنى مەزمۇت قوللىرى بىلەن بۇلۇتقا كۆتۈرۈۋاتقاندەك ، مېھمانخانا قويۇق دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى ئۈستىگە ئورۇنلاشقاندەك بىلىندى . تۆپىنگە قارىدىم : پاختىدەك ئاپئاق تۇتەك ئارىسىدىكى ياش قارىغايلار گىرىمسەنلىشىپ ، بىر — بىرىگە قوشۇلۇپ پېشىل ئېرىتمىگە ئايلىنىپ كەتكەندەك ، بۇ ئېرىتمە گويا شەرق-تەرەپتە تۇم كۆك — تىنىق ئاسماندەك يېيىلىپ يانتاق دېڭىزغا قاراپ ئېقىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈندى . . .

مەرمەردەك يالتىراق تاشلار ، چىپار ئەينەكتەك يالتىراق ، پىشىل ، كۆك ، سېرىق كاتەكچە يەرنى دەسسەپ بىرىنچى قەۋەتتىكى زالنىڭ دەم ئېلىش ئورنىدىكى ساپالارغا ئولتۇردۇق . بىردەمدىن كېيىن كۇتكۇچىلەر بىزنى لىفت بىلەن ئۈچىنچى قەۋەتكە ئېلىپ چىقتى . قىزىل پايانداز لىق زال بىلەن مېڭىپ ، ئىككى يۇز ئون سەككىزىنچى نومۇرلۇق ياتاققا ئورۇنلاشتۇق . ياتاقتا ئازادە ئىككى لۆم — لۆم كارىۋات ، بىر جۇپ ساپا ، ئالاھىدە يۇيۇنۇش ئۆيى بار ئىدى . سىلىق ۋە گۈزەل جاھازلار بىلەن بېزەلگەن ياتاقنىڭ دېرە-

يۈسى جەنۇبقا قاراپ تۇراتتى . دېرىزنىڭ ئۈدۈلى بويلاپ قارىغايلىق تاغ ، تاغ قاپتىلىدا دېڭىز بويىغا قاراپ تۆۋەنلەپ كەتكەن سېمونت يول ، يولنىڭ ئىككى قاسنىقى ئارچا ، ئاكاتسىيە ، يۇلغۇن ، شاپتۇل ، سېرىن دەرەخلىرى بىلەن قاپلانغان ، دەرەخلەر ئارىسىدىكى گۈللەردە قاپقارا ۋە ناھايىتى چوڭ كېپىنەكلەر ھۇرۇنلۇق بىلەن ئۇچۇشۇپ يۈرۈشەتتى .

— دېرىزدىن قاراۋەرمەك ، — دېدى فېن جياۋشۇ چاقچاق قىلىپ ، — قىزنىڭ ئىسمىنى گۈزەلئاي دېدىڭىزما ؟ ئۇنى بۇ يەردە تۇرۇپ كۆرەلمەيسىز... مالوفنىڭ «ئۇيغۇرلار ۋە ئۇلارنىڭ تىلى» دېگەن كىتابىنى كۆرۈپ بولدىڭىزمۇ ؟

— خاتىرە يېزىپ بولالمىدىم ، يۈسۈپ زىيا شىرۋانىدىنىڭ «تىل ۋە ئەدەبىيات ۋە تارىخىي مەسىلىلەر» دېگەن كىتابىنىڭ ئۇيغۇرچىسىنى ئوقۇپ بولدۇم ، خاتىرىمۇ يېزىپ قويدۇم .

— ئۇنداق بولسا ، سىز ئۆزىڭىزنىڭ بىر ئايلىق ئۆگىنىش پىلانىڭىزنى تۈزۈپ چىقىڭ ، تېزىس يازسىڭىزلا بولدى . ۋاقىتنى كۈندۈزى ئالتە سائەت ، ئاخشىمى ئىككى سائەت قىلىپ ئورۇنلاشتۇرساق بولار . ئون ئىككى سائەتلىك پىلانىڭىز بېيجىڭغا بارغاندا ئىشلەيدۇ . بۇ يەردىكى بىرىنچى ۋەزىپە دەم ئېلىش ، ئاندىن قالسا ئۆگىنىش . ئاڭلىدىڭىزمۇ ، بايىقى ئادەمنىڭ سىزنى ئوتتۇز نەچچە ياشمۇ ، دېگىنىنى . مەن سىزگە ئەمدى ئېيتىپ قوياي ، سالامەتلىكىڭىزنى ئاسراڭ ، ئاتمىش ئىككى كىلو كېلىمەن دەمسىزا ؟ بويىڭىز بىر مېتىر يەتمىش سانتىمېتىر بولسا ، بۇ ناھايىتى ماسلاشمىغانلىق . بۇ يەردىن كەتكەندە كۆسەيدەك قاربداڭ ، ھېچبولمىسا يەتمىش كىلوغا چىقىڭ . ئەتىگەنلىكى يۈگۈرمىز ، دېڭىزدا ھەر كۈنى ئۈزىمىز ، قۇمدا ياتىمىز . ئۆزۈشكە قانداقسىز ؟

— پاقچىلاپ ئۈزەلەيمەن...

— ياخشى ، ئەمىسە پىلانىڭىزنى ئىككى سائەتتىن كېيىن

كۆرىمەن، مەن يۇيۇنۇۋالاي.

ئېلىپ كەلگەن كىتابلىرىمىزنى ئىشكاپقا ئوزۇنلاشتۇرۇشقا كىرىشتىم.

باڭچۇيداۋنىڭ گۈزەللىكى زېھنىمنى ئاچتى: سۈزۈك يوپۇرماقلىق قويۇق ئورمانلار، سۈزۈك ئاسمانىڭ سېرىلىق قوينىغا كۆز تىكىپ، پۈت - قولۇڭنى سۇنۇپ ياتساڭ، بەدىنىڭگە ئانا مېھرىدەك ھارارەت بېرىدىغان سېرىق قۇملۇق، قويىنىغا شۇڭغۇسىڭ سۆڭەك - سۆڭىكىڭگە راھەت بېغىشلاپ، سېنى ئىلەڭگۈچتەك سىلىق سىلكىپ قويىنىغا تارتىدىغان ۋە ئاندىن كېيىن شاكىراب سۈيى بىلەن سېنى ئىمىندۇرۇپ، لەپەڭشىتىپ قىرغاقتا ئاچىقىپ قويىدىغان ئاپئاق بۇزغۇنلۇق، سۈرلۈك، لېكىن مېھرىبان دېڭىز، مېنى جىياڭشۇنىڭ ئانا سۈتىدەك تاتلىق ھېكايىلىرى... باڭچۇيداۋنىڭ ئىللىق، راھەت ھاۋاسى، بەدەنگە قۇۋۋەت بېرىدىغان دېڭىز ھايۋانلىرىنىڭ گۆشىدىن قىلىنىدىغان تەملىك تامىقى، ماڭا چەكسىز راھەت، خۇشاللىق ۋە نازۇك ھېسسىيات بېغىشلىدى. مەن ئانا ۋەتىنىم بىلەن پەخىرلەندىم، بۇ پەخىرلىك ھېسسىيات مېنى تېخىمۇ تىرىشىشقا، جانبازلىق، ئاچ كۆزلۈك بىلەن ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇردى. مەن كۈنلەرنى خۇشال، ئېمگەك ۋە سېغىنىش بىلەن ئۆتكۈزمەكتىمەن.

مانا بۇ يەرگە كەلگىنىمىزگە ھەش - پەش دېگۈچە ئون كۈن بولۇپ قالدى. ئون كۈندىن بېرى سائەت مايالىنىكىدەك بىر خىل ئىشنى تەكرارلايمەن. ئەتىگەنلىكى سائەت بەشتە فېن جياۋشۇ بىلەن تەڭ تۇرىمەن - دە، ئۈچ كىيىنىمىز بىلەن مېھمانخانىدىن دېڭىز بويىغا، ئاندىن دېڭىزنى ياقىلاپ كەتكەن يولنى بويلاپ جەنۇبقا قاراپ يۈگۈرىمەن، چامامدا، ئۈچ كىلومېتىر دەك يۈگۈرگەندىن كېيىن، تەنتەربىيە ئويۇنايمەن، دەرەخلەرگە ئېسىلىمەن، باڭچۇيداۋ ئارىلىغا قارىتىپ تاش ئاتىمەن، بىر سائەتلىك مەشغۇلاتتىن كېيىن چىلىق - چىلىق تەرلەيمەن - دە، ياتىقىمىزغا كىرىپ راھەتلىنىپ

يۇيۇنمەن ، ئاندىن كېيىن سائەت سەككىز يېرىمغىچە ئىنگلىز-
شېئىرلارنى يادلايمەن . ئەتىگەنلىك تاماقتىن كېيىن ئوچ سائەت
مىدىر قىلماستىن كىتاب كۆرىمەن ، كارتا تۇزۇپ ، خاتىرە يازى-
مەن . سائەت ئون بىردىن ئۆتكەندە فېن جياۋشۇ بىلەن دېڭىزغا
بېرىپ چۆمۇلىمەن ۋە قۇمدا ياتىمەن . چۈشتە ئىسسىق تاماق ۋە
چىگدۇ پىۋىسى بىلەن غىزالىنىمىز ـ دە ، سائەت ئىككى يېرىمغىچە
ئۇخلايمىز ، ئاندىن سائەت ئالتە يېرىمغىچە يەنە مىختەك ئولتۇرۇپ
ئوقۇيمەن . يازىمەن ، كەچكى تاماقتىن كېيىن دېڭىز سۈيىدە يۈيۇ-
نىمىز ـ دە ، ياتاققا قايتىپ كېلىپ تازا سۇدا چايقىنىپ يەنە كىتاب
ۋە قەغەزلەر ئىچىگە چۆكىمىز...

لېكىن ، مېنىڭ گۈزەللىگىنى گەسلىمىگەن ۋە سېغىنمىغان بىر-
مۇ كۈنۈم بولمىدى . ھەر كۈنى ئۈنۈڭ يولىغا قارايمەن ، ئۈنىڭغا
بېغىشلاپ خاتىرە ۋە شېئىرلارنى يازىمەن . تاڭ شائىرلىرىدىن لى
بەي ، لىيۇيۇشى ، لى شياڭيىن ، لى خېلارنىڭ ؛ چەت ئەل شائىرلە-
رىدىن شېكسپىر ، گىيوتى ، پۇشكىن ، بايرۇن ، فېنىس ، فىلوۋېر ،
لېرمونتوف ، يىسىنىنلارنىڭ ؛ ئاتايى ، سەككاكى ، لۇتفى ، تەۋائى
قاتارلىق ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ مۇھەببەت لېرىكىلىرىنى ھاياجانلە-
نىپ ئوقۇيمەن ، تەقلىد قىلىپ شېئىر يازىمەن . شۇ شېئىرلىرىم-
دىن بىرى مۇنداق يېزىلغان :

قارايمەن تەلپۈنۈپ يىراق قىرغاققا ،
ئۇيۇقتىن نېگارىم چېقىندى دەيمەن .
يۈرىكىم پۇچۇندى ، يىلمىدىم نەھال ؟
دەردىمگە ھەرىر تاڭدىن شىپا تىلەيمەن .
... ئەي ئىللىق ، مېھرىبان تاڭ شامالىرى ،
ئويغاتقىن يارىمنى سۆيۈپ يۇزىدىن .
ئېلىپ كەل قەلبىنىڭ جاراھىتىدىن ،
كۆز يېشى ، مۇڭلۇق زارى ، سۆيگۈ سۆزىدىن...

بىر كۈنى ئورمان ئارىلاپ قايتىپ كەلسەم ، فېن جياۋشۇ مېنىڭ مۇھەببەت لىرىكىلىرى يېزىلغان توپلاملىرىم بىلەن قوليازمىلىرىمنى ۋاراقلاپ ئولتۇرۇپتۇ . مەن ئەمدى تەنەگەپ ئاڭلايدىغان بولدۇم دەپ ، ئەنسىرەپ يەرگە قارىدىم . فېن جياۋشۇ ئوڭ قولى بىلەن ئارقا مېڭىسىنى ، سول قولى بىلەن ئارقا يانچۇقىنى سىلاپ ، ئۆيدە ئۆيلاق - بۇياقچا ماڭدى - دە ، بىردىنلا ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىدى .

— ئالدامچى ياشلىق ، — دېدى ئۇ شائىرانە ھېسسىيات بىلەن سۆزلەپ ، — كىملەرنى ئالدىمىغان ياشلىق بۇ دەيسىز ؟ ئۇ دۇنيادىكى ھەممىلا بەختنى سىزگە ئاتا قىلىۋېتىدىغاندەك ، سىزنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويۇپ ئۆتۈپ كېتىدۇ . سىزنىڭ چەكسىز بەختكە تەلپۈنگەن قەلبىڭىزدە ئارمان ۋە مۇھەببەتنىڭ ئۆچمەس دېغىلا قالىدۇ . مەنمۇ ئامېرىكىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىمدا ، سىز ئوقۇغان مۇشۇ شېئىرلارنى ئوقۇغان ، كۆك كۆز ، سېرىق چاچ بىر قىزغا ئاتاپ شېئىرمۇ يازغان . بۇ ئىشتىن كىم ئۆزىنى ساقلاپ قالالىغان دەيسىز ؟ مەن ماركسنىڭ مۇھەببەت شېئىرى يازغىنىنى بىلمەن . بەزىلەر بىزنى كەچ كىرگۈچە كىتاب بىلەنلا ھەپىلىشىدۇ ، دەيدۇ . لېكىن بىزنىڭمۇ قىزلارغا كۆيگەن ۋاقتىمىز ، ئۈيقۇسىز ئۆتكۈزگەن تۈنلىرىمىز بولغان... پۈشكىنىنىڭ «يېۋگىنى ئونىگىن» داستانىدا :

ئىشق-سەۋداسى بار ياشتا - قېرىدا ،
سۆيگۈنىڭ زارى يوق كىمنىڭ شېئىرىدا ؟[1]

دېگەن مىسرالار بار . سىز مېنىڭ بالامغا ئوخشاش ، مەن ئىشەنچىنى

① بۇ مىسرالار مەتنىنى تويىچە تەرجىمە قىلىنىدى — ئاپتور .

www.uyghurkitap.com

سىزگە باغلىدىم . سىز ھازىرقى قەدىمكىز بىلەن ماڭىشىڭىز ، يەنە ئون - يىگىرمە يىلدىن كېيىن كۆزگە كۆرۈنگەن ئىلىم ئەربابى بولۇپ چىقالايسىز . ئۇيغۇرلارنىڭ يازما ئەدەبىياتى ، تىلى ۋە باشقا مەدەنىي بايلىقلىرى تېخى ئېچىلمىغان بىر بوز ، بۇ بوزنى ئېچىش ئۇچۇن سىزگە ئوخشاش يۇزلىگەن ئىلىم - پەن خادىملىرى لازىم . بۇ خادىملار بىلىمگە ، ئەخلاققا ئىگە بولۇشى ، ئۆز خەلقىنى ، ئۆز ئىشىنى ، ھاياتىنى قىزغىن سۆيىدىغان بولۇشى لازىم . ساپ مۇھەببەت — ھاياتنى سۆيگەنلىكىنىڭ ئالامىتى . يىگىت ، مەن سىزگە بەخت تىلەيمەن . لېكىن ، ياشلىقنى قەدىرلەڭ ، ئېھتىيات قىلىڭ ، ئۇ سىزنى ئالداپ قويمىسۇن...

... شۇنداق ، كۇنلەرنىڭ بىرى ماڭا بەخت ، چەكسىز خۇشاللىق ئاتا قىلدى .

... شارقىراپ ياغقان يامغۇر ياش قارىغايلارنى بېسىۋالغان ئاق تۇتەكنى يۇيۇپ يوقاتتى . يامغۇردىن كېيىن قارىغايلار يالتىراپ ، يول بويىدىكى ئارچا ، شاپتوللارنىڭ يوپۇرماقلىرىدا مەرۋايىتلار پارلىدى . مەن دېرىزىدىن تەبىئەت گۈزەللىكىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇرۇپ ، تاشيولدا كېتىۋاتقان قىزلارنى كۆردۈم . ئۇلار تاغ گۈللىرىدەك ياسىنىپ ، كېيىك يالىسىدەك چاققان قەدەم بىلەن دېگىزغا قاراپ كېتىۋاتاتتى . مەن تونۇدۇم . ئۇلار مۇزىكا ئىنىستىتۇتىنىڭ ناخشىچى قىزلىرى ، ئاۋۇ ئوتتۇرىسىدىكى زىلۋا بوي ، بويۇنلىرى يامغۇردىن كېيىنكى ئاق بۇلۇتتەك كۆرۈنگىنى گۈزەل ئاي ئىدى . مەن سىرتقا قاراپ يۈگۈردۈم . بىرىنچى قەۋەتتە مېنى ھېلىقى بىزنى ياشلاپ كەلگەن ئادەم توتۇۋالدى .

— ئولتۇرۇڭ ، — دېدى ئۇ مېنى ساپاغا تەكلىپ قىلىپ ، — مەن سىزگە خۇش خەۋەر ئېيتىمەن . سىز ئىزدىگەنلەر قىز يۇگۇن مۇشۇ مېھمانخانىغا كەلدى . ئۇلارنى كەچتە ئوتكۇزۇلىدىغان كېچەلىككە تەكلىپ قىلىپ ئەكەلدۇق . ئۇسسىغانسىز ، پىۋا ئىچىڭ ،

مەن ئۇ قىز بىلەن يولدا كېلىۋېتىپ سىز توغرۇلۇق سۆزلەشتىم. سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى تىلغا ئالغانىدا، ئۇ خۇددى ئالتۇن ھالقىسىنىڭ ياقۇت كۆزىدەك قىزىرىپ كەتتى؛ يەختىلىك بولۇڭىز ياش يىگىت، راستىنلا ئاجايىپ گۈزەل قىز ئىكەن. مەن شىنجاڭغا بارمىغان، لېكىن سىلەرگە مېنىڭدە ياخشى نىيەت، قېرىنداشلارچە مۇھەببەت بار.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇۋېتىپ ئۇنىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقتىم. ھېچ نەرسە بىلمىگەن بولۇپ دېگىز بويىغا كەلدىم. قىزلار دېگىز سۈيىدە سۇ چېچىشىپ ئويناشۋاتاتتى. گۈزەلئاينى ئىككى دوستى ھەدەپ سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىگە تارتماقتا، ۋە ئۇنىڭغا سۇ چاچماقتا. گۈزەلئاي ئاپئاق، نازۇك بىلەكلىرى بىلەن قىسقا سۇ ئۇزۇش كىيىمى يېپىپ كېتەلمىگەن سۈتتەك ئاق گەۋدىسىنى مۇداپىئە قىلماقتا ئىدى. مەن ئۇلارغا يېقىنلاشقىنى لايىق كۆرمىدىم ـ دە، نېرىدا ھۆپۈلدەپ ئىسسىق چىقىپ تۇرغان ئورمان چېتىدە زوق بىلەن قاراپ ئولتۇردۇم: قىزلار ئاق غاز بالىلىرىغا ئوخشاش ۋارقىرىشاتتى، كۈلۈكلىرى تېگىدە بىردەم يېتىپ قويۇپ، يەنە سۇغا يۇگۈرۈشەتتى... ئۇلار بىر چاغدا شىمال تەرەپتىكى تاغ قاپتىلىغا يۇگۈرۈشتى ۋە ئۇزۇن ئۆتمەي كېسىنىشىپ مەن تەرەپكە قاراپ مېڭىشتى. مەن ئۇلارنى كۆرمەسكە سېلىپ كىتاب ئوقۇغان بولۇۋالدىم، يۈرىكىم بولسا كۆكرىكىمگە پاتماي تېپىرلايتتى. مانا ئۇلار كۈلكە بىلەن ئالدىمغا كەلدى ۋە تەڭلا ۋارقىراشتى:

— شۇ، شۇ!...

— ھەئە مەن، ياخشىمۇسىلەر؟

مەن قىزلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم. گۈزەلئاينىڭ چىرايىدا ھېلىقى سۈنئىلىق تەكەببۇرلۇقتىن ئەسەرمۇ قالمىغان. ئۇ ھودۇقۇپ، تاتىرىپ تۇرۇپ ماڭا قول ئۇزاتتى ـ دە، لەيلىدەك قىزىرىپ يەرگە قارىدى. ئېككى خەنزۇ قىز قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ

www.uyghurkitap.com

بىر ـ يىرىگە گۈزەلئايىنى ئىشارەت قىلدى ـ دە ، ئۇركۈگەن بۆجەنلەردەك يۇگۇرۇشۇپ مېھمانخانا تەرەپكە كېتىشتى... مەن گۈزەلئاينىڭ قولىنى قويۇۋەتمىدىم . ئەتراپ جىمجىت ، قويۇق ئورمانلار بىزنى ئۆز باغرىغا چىللىماقتا ، قارا مەخمەلدەك يالتىراق قارا كېپىنەكلەر ئەتراپىمىزنى ئايلانماقتا .. مەن گۈزەلئايىنى قولىدىن تۇتقىنىمچە مېھمانخانا تەرەپكە ئەمەس ، تۆۋەنلەپ كەتكەن باشقا بىر يولغا باشلاپ ماڭدىم . قىزنىڭ قوللىرى تىترىمەكتە . مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي ئۇن ـ تىنسىزلا ئۇنى قولتۇقلاپ ، ئۇششاق بارماقلىرىنى ئويناپ كېتىپ بارىمەن . قېرى قارىغاينىڭ يېنىغا بارغاندا ، ئۇنىڭ قوللىرىنى ئوتتەك قىزغىنلىق بىلەن سۆيدۈم . قىز ماغدۇرسىزلىنىپ ماڭا يۆلەندى . مەن ئۇنى باغرىمغا باستىم ، پۇتۇن ئارمان ، مۇھەببەت ۋە قىزغىنلىقىمنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ ، ئۇنىڭ بويۇن ، چاچ ، قۇلاق ، كېيىن بولسا ئىسسىق لەۋلىرى ۋە خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان چولپان كۆزلىرىگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيدۈم...

مېنىڭ جىياڭشۇغا رەھمىتى ، باڭچۇيداۋغا رەھمەت ، مېنىڭ ھايات تەم يېگۈ مەزمۇن تاپتى . خۇددى ئاسماندىن ئالتۇن ئېقىپ چۈشكەندەك ، خۇددى نەجەن بىر تەن يېگۈ قان بىلەن تەمىنلىنىپ قايتا مادار تاپقاندەك ، ئۆلۈمگە ماڭغان بىر جان تۇيۇقسىز ئەركىنلىككە ئېرىشتى . مېنىڭ ھاياتىمدىكى بەختلىك كۈنلەر ئەنە شۇنداق تۇيۇقسىز ۋە ئۇن ـ تىنسىزلا باشلاندى : بىز ھەر كۈنى دېگۈدەك بىللە چۆمۈلىدىغان ، بىللە غىزالىنىدىغان ، ئاخشاملىرى قانغۇچە بىللە سەيلە قىلىدىغان ، ئادەم كىرمىگەن ئورمانلارنى بىللە ئارىلايدىغان بولدۇق . ئۇچ كۈن خۇددى ئۇچ مىنۇتتەكلا تېز ئۆتۈپ كەتتى . خوشلىشىدىغان كۈنى مەن ئۇنى باغرىمغا يېسىپ تۇرۇپ ، بېشىنى سىلىدىم .

— توي قىلايلى ،— دېدىم يالۋۇرۇپ ،— مېنى خاتىرجەم

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

قىلىش ئۇچۇن ، ماقۇل دەك .

ئۇ بېشىنى كۆكرىكىمگە قويۇپ يىغلىدى...

8 - ئاينىڭ 21 - كۈنى بىز دەم ئېلىشنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بېيجىڭغا قايتىپ كەلدۇق . شۇ كۈنى ئادىلەنىڭ خېتى قولۇمغا تەگدى . ئادىلە تىنچ ئامانلىق سورىغاندىن كېيىن مۇنۇلارنى يېزىپتۇ :

«غالىب يىگىت ، سىزنى تەبرىكلەيمەن ، گۈزەلئاينىڭ يازغان خېتىنى قوشۇپ ئەۋەتتىم ، ئېيتىپ قويۇپ يۈرمەك يەنە ، ئوقۇپ بولۇپ ئۆزۈمگە ئەۋەتىپ بېرىڭ . بۇ خەتنى مانا ئەمىسە دەپ رەقىپكامغا كۆرسەتتىم . توۋا ، ئۇ ئادەمنىڭ كۆڭلى قارىلىقىنى بىلمەپتىكەنمەن ، بۇياقتا مېنى ئايلاندۇرۇپ ، ئۇياقتا دوستۇمغا مۇھەببەت خېتى يېزىپ يۈرگىنىنى قارىمامدىغان ، پۇلىغا ئىشىنىدۇ - دە ! بولمىسا ، كۆرەڭلىگۈدەك نېمىسى بار ، ئۆزىمۇ بىر پەۋازىقاپاق ، خام كاۋدەك سىدام بىر ئادەم . گۈزەلئاي ئۇنىڭ خەتلىرىنى ماڭا ئەۋەتتى . ئوقۇپ بىر كۈن يىغلىدىم ، مەنمۇ ئۇ ئادەمنىڭ چىرايلىق گەپلىرىگە ئىشىنىپ ، سەت بولسامۇ ، بىلىمسىز بولسامۇ مەنسىپى ، پۇلى بارىكەنغۇ ، بوپتىلا ، تۇرمۇش قۇرسام قۇراي دەپ ئويلاپ ، نېمىلا دېسە ماقۇل دەۋېرىپتىمەن... ئۇنىڭ مېنى ئەمەك ئۇچۇنلا ئويناتقىنىنى ، ئەس - پادى دوستۇمدا ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلەي ؟ راسا يىغلاپ بولۇپ ، يۈزىگە تۇكۇرەي دەپ ياتقىغا كىردىم ، كىرىپلا پەيلىمدىن ياندىم . قارىسام ، گۈزەلئاينىڭ خېتىنى مىجىقلاپ تۇتۇپ ، بېشىنى ئوستەلگە قويۇپ ھۆركىرەپ يىغلاۋېتىپتۇ .. توۋا ، خۇدايىلىم قىز بالا دېگەنىنى ئەجەبمۇ ئاجىز يارىتىپتىكەنغۇتاڭ ، يەنە ئىچىم ئاغرىدى ، بېشىنى سىلىدىم ، كۆڭلىنى ياسىدىم . ئۇمېنى يەنە

قۇچاقلاپ ، بىر تالاي ۋەدە بەردى . ئۇنىڭ ۋەدىسىگىۋ ئىشەن-
مەيمەن ، ئەمما ئەر كىشىنىڭ كۆز يېشى قىز بالىنى ئوڭايلا
ئىشەندۈرۈپ قويىدىكەن ، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات ، خاپىلىقىم
كۆز يېشىم بىلەن تۇگىگەن ئوخشايدۇ ، بەخت رەقىپتىن كې-
لىدىغانلا بولسا مەيلى ، ئۇ بەخت ئازراق بولسىمۇ ، رازى
بولىدىغان ئوخشايمەن . گۈزەلئاينىڭ خېتىنى ئۇنتۇماي قايتۇ-
رۇۋېتىڭ ، بولمىسا خاپا بولىمەن . سىزگە بەخت ۋە سالامەت-
لىك تىلەيمەن .

سالام بىلەن : ئادىلە
1960 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى .

ئەسكەرتىش : لەنجۇدا ئاچارچىلىق ئېغىر ، سىزگە خالتا
قىلالمىدىم ، خاپا بولماڭ» .

مەن گۈزەلئاينىڭ خېتىنى ھەۋەس بىلەن ئوقۇماقتىمەن :

«سالام ئادىلە ، قانداق ئەھۋالىڭ ؟ يازلىق تەتىلىنى ياخشى
ئۆتكۈزدۈڭمۇ ؟ نېمىشقا شىنجاڭغا بارمىدىڭ ؟ ئاۋۇاللا بارماي-
مەن دېگەن بولساڭ ، مەنمۇ ھېچنەگە بارمىغان بولاتتىم ،
ئىككىمىز تەتىلنى بىيجىڭدا ئۆتكۈزگەن بولاتتۇق . قىممەتلىك
دوستۇم ، مەن مۇشۇ كۈنلەردە مەست ، مەن مەست بولغىلى
بىر ئايدەك بولدى . ئۇنداق دېسەم كۈلمە يەنە ، راستلا ياكى
ئۇيقۇم كەلمەيدۇ ، ياكى قويغان ـ تۇتقىنىمنى بىلمەيمەن ،
مەن مۇھەببەتنىڭ بۇنچىلىك مەست قىلغۇچى كۈچ ئىكەنلىكە-
نى بىلمەپتىكەنمەن ، كىتابلاردىكى يىگىت ئۇچۇن ئۆلۈۋالغان
قىزلارنى كۆرۈپ يىرگىنەتتىم . ئۇلارنى ئەخمەق ، سارالىق
دەيتتىم ، ئەمدى بىلدىم ، ئۇلار پاك ۋە ئالىيجاناب ئىكەن .

قىممەتلىك دوستۇم ، مېنى تەبرىكلە ۋە زاڭلىق قىل . مەن ئاخىر ئەلاغا تەسلىم بولدۇم . مانا شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمگە بەخت ۋە ئازاب تېپىۋالدىم . بەخت دېگىنىم ، ئۇ مېنى جېنىدەك ياخشى كۆرىدىكەن ، مەن بۇنى بىلدىم . ئەنە شۇنداق يىگىتنى ئۇچراتقىنىم ئۈچۈن ، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېسابلايمەن . ئازاب دېگىنىم ، ئۇنى ئويلىمىغان ، ئۇنىڭ بىلەن خىيالىمدا مۇڭداشمىغان بىر مىنۇتمۇ ۋاقتىم يوق . سەن بىلىسەن ، مەن ئۇنى لەنجۇدىلا — ھېلىقى ئاخشىمى خۇاڭخې دەريا سىنىڭ بويىدىلا ياخشى كۆرۈپ قالغان . لېكىن ، راست سۆزۈمنى ئېيتسام ، غۇلجىدىن ئۇرۈمچىگە كېلىۋېتىپ ۋۇتەيدە تۇنجى ئۇچراشقاندىلا ئەلا مېنىڭ دىققىتىمنى قوزغىغان ، لېكىن ئۇنىڭ كۆك خادانى چاپىنى ، پۇتىدىكى چۇخىسى مېنىڭ خىلىم ئەمەس ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەن . شۇڭا ، ئۆزۈمنى ئۇنىڭدىن يىرگەندۇرۇش ئۈچۈن ، ئۇنىڭغا دۇشمەنلىك بىلەن قارىغانىدىم... لېكىن ، قېرىشقاندەك ، ئۇنىڭ بىلەن بىر مەكتەپتە بولۇپ قالدۇق ، كۆڭۈلگە چۈشكەن تۇڭۇچنى يەشمەك تەس بولدى . مېنىڭ ياسالما قىلىقلىرىم مېنى قىينىدى ، مەن ئاخىر ئۇنىڭ خادانى چاپىنىغىمۇ پەرۋا قىلماي ، ئۇنىڭ بىلەن يېقىن بولۇشنى خالىدىم . شۇنداق قىلىپ ، ئۆزۈمگە ئارام تاپماقچى بولدۇم . لېكىن ، مەندە راستتىنلا مۇھەببەت تۇيغۇسى ئويغانغىنىنى كۆرۈپ ، ئۇ ئۆزىنى قاچۇرۇشقا باشلىدى . بۇ ئىش ماڭا ھاقارەت ۋە كەمسىتىش بولۇپ تۇيۇلدى . مەن ئۇنىڭدىن ئېنتىقام ئېلىش كويىغا چۈشتۇم...

ئادىلە ، بىز قىزلار كالتە پەم كېلىدىكەنمىز ، ئۆز بەختىمىزنى يىگىتلەردىن ئىزدەيدىكەنمىز . مېنىڭچە ، بەختلىك قىز ، ياراملىق يىگىت تېپىش بىلەن بەختلىك ھېسابلىنىدۇ . ياراملىق يىگىت دېگەن قانداق بولىدۇ؟ مەنچە ، سېنى ۋە

www.uyghurkitap.com

دوستلىرىڭنى جەلپ قىلغۇدەك چىراي ۋە قامەت، ئاندىن سېنى باشلاپ ماڭالمىغۇدەك ئەقىل ۋە بىلىم، ئۇنىڭدىن قالسا سېنى خۇش قىلالمىغۇدەك پۇل ۋە مەردلىك... مۇشۇ ئوچ شەرتكە تولغان يىگىت، قىزلارنى بەختلىك قىلالايدۇ (بەزىلەر ئەخلاق ۋە پەزىلەت، سەمىمىيلىك سادىقلىق دېگەندەكلەرنىمۇ شەرت قىلىدىكەن، مېنىڭچە، بۇ نەرسىلەر ئىككىنچى شەرت بىلەن ھەل بولىدۇ). ئەلا ئاشۇ ئوچ شەرتنىڭ ئىككىسىگە تولاتتى، لېكىن ئۇ كەمبەغەل ۋە پىخسىق كۆرۈندى. مەن خۇاڭخې بويىدا ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندىن كېيىن، يۈرۈپ باقسام قانداق بولاركىن، كېيىنرەك ئوچىنچى شەرتكىمۇ تو-لىدىغان بىرى ئوچرىغاندا بىر گەپ بولار دەپ سادىدلا ئويلا-غان. لېكىن، كېيىنچە بىلدىم، ئۇ كەمبەغەل بولسىمۇ مەرد يىگىت ئىكەن، كۆڭلى توز، مۇلايىم ئىكەن، ئەمدى ئىككە-لەنمەستىن ئۇنىڭ ماڭا تەلەپ قويۇشىنى كۈتەي دېگەن يەرگە كەلگەنىدىم. بىراق، سەن بىلىسەن، ئۇ كۈتكەن يېرىمدىن چىقمىدى. مېنى كىم خالىمىسۇن؟ مەن ھەرقانداق يىگىتنى بىرلا قاراپ ئۆزۈمگە قارىتالايمەن، مەن ساڭا ماختىنىپ قو-ياي، ئون ئالتە يېشىمدىن تارتىپ مۇشۇ يىگىرمە يېشىمغىچە ماڭا تەلەپ قويغان، خەت يازغان يىگىتلەر يىگىرمىدىن ئاشە-دۇ، مەن ھېچقايسىسىغا ماقۇل جاۋاب بەرمىدىم. ئەمدى ئەلانىڭ كۆزگە ئىلمىغىنىنى كۆرۈپ ئازابلانماي تۇرالامتىم؟ بېيجىڭغا ئوقۇشقا ماڭغاندا، يول-بويى كۆز يېشىم قۇرۇمە-دى. بېيجىڭغا بېرىپمۇ ھەر كۈنى ئاخشىمى يىغلىدىم. بۇلار-نىڭ ھەممىسى ئاشۇ ئەلا ئوچۇن بولدى. مەن ئۇنى بېيجىڭغا ئوقۇشقا كەلگەندىن كېيىن نەچچە قېتىم كۆردۈم. ئۇ بىر قېتىم ۋاڭفۇجىنىڭ ئۇدۇلىدىكى چىمەنلىكىنىڭ پاكار ۋادىكە-دە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپتۇ. ئاپتوبۇستا كېتىۋېتىپ كۆ-

رۇپ قالدىم ـ دە ، شۇ كۈنى كەچ كىرگۈچە ساراڭدەك ئاچ-چىقلىنىپ يۈردۈم ۋە ئاخشىمى قاتتىق يىغلىدىم . بىر كۈنى قارىسام ، ئۇ دېرىزەمنىڭ يېنىدىكى ئارچا يېنىدا خىيال سۈ-رۈپ تۇرمامدۇ ، لاغىلداپ تىترەپ كەتتىم ۋە ئازابلىرىمنى سەنئەتكە زورلاپ رويال چالدىم ، ناخشا ئېيتتىم ، لېكىن كۆز ياشلىرىمنى ئۇنىڭغا كۆرسەتمىدىم . مېنىڭ خاھىشىمغا قار-شى ، ئۇ مەشىق ئۆيۈمگە كىرمىدى . ئۇ كەتكەندىن كېيىن تۆۋەنگە چۈشۈپ ، ئۇنىڭ ماڭغان يوللىرىدا مەقسەتسىزلا ئازاب بىلەن ئۇزاق ماڭدىم . ئالتە يەكشەنبە ئەنە شۇنداق ئۆتتى . ئۇ كېلمىدۇ ، كىرمەيدۇ . ئۇ كەتكەندىن كېيىن مەن ئۆزۈمنى بالكوندىن تاشلىغۇدەك بولىمەن... ئاخىر ئۇ بىر يەكشەنبە كۈنى تاپسىدا پەيدا بولدى . ناۋادا ، ئۇ كىرگەن پېتى مېنى قۇچاقلىغان بولسا ، راستىنى ئېيتاي ، مېنىڭ قارشىلىق قىل-غۇدەك ھالىم قالمىغان ، مەن بىھوش ھالدا ئۇنىڭ قۇچىقىدا يانقان بولاتتىم ، لېكىن ئۇنداق بولمىدى . ئۇ كېرەكسىز ۋە ئارتۇقچە گەپلەرنى قىلدى ، قانچە ئەقىللىق بولغىنى بىلەنمۇ ، شۇ كۈنى ئەقلى ئىشلىمىدى...

پاراخوت پالوبىسىدا نېمىشقىكىن خىيال سۈرۈپ تۇراتتىم . گۆش ئىسكىلاتىدەك بەشىنچى دەرىجىلىك ياتاق ئۇچۇدۇمۇ ؟ ياق . مەن ئەلانى تۈيۈقسىز كۆرگىنىم ئۈچۈن . ئۇ باتۇرلۇق قىلدى ، مېنىڭ قولۇمنى تۇتتى . مەن شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ ماڭا چىن كۆڭلىدىن بېرىلگەن ، نۇرغۇن ئازاب ۋە سېغىنىشنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن يىگىت ئىكەنلىكىنى بىل-دىم . مەن شۇنچە سوغۇق ۋە بېپەرۋا كۆرۈنۈشكە تىرىشسام-مۇ ، ئۇ مېنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغىنىمغا ئىشەنگەنىدى . مەن ئۇنىڭ سىنچى ۋە ئەقىللىق ئىكەنلىكىگە قايىل قالدىم . قايسى كۈچ مېنى قېچىشقا مەجبۇر قىلدىكىنتاڭ ، پالوبا بوي-

لاپ قاچتىم ۋە ياتاققا كىرىپ ئۆزۈمنى تاشلاپ يىغلىدىم. ئۇ قېتىم ئازاب بىلەن ئەمەس، بەلكى بەختتىن يىغلىدىم...

قىممەتلىك دوستۇم! ئۇ ھازىر مېنىڭ، ئۇ مېنىڭ جېنىم بىلەن باراۋەر. ئۇنىڭ ئۈچۈن جېنىمنى تەقدىم قىلىشقا تەييارمەن، ئۇنىڭ ھەربىر سۆزى مېنىڭ ئۈچۈن روھىي ئوزۇق، ئەڭ گۈزەل ناخشا، يېقىملىق مۇزىكا. ئۇنىڭ قارا كۆزلىرىگە قاراپ، قويۇق چاچلىرىنى سىلاپ ئولتۇرۇش — چەكسىز راھەت. ئۇنىڭ قولى بەدىنىمگە تەگسە، ۋۇجۇدۇم ئوتتەك قىزىيدۇ، يۈرىكىم چېكىلگەن تاربەك تىترەيدۇ، ئۇنىڭ مېھرى — مۇھەببەت شەربىتى تېمىپ تۇرغان لەۋلىرى- چۇ (قېنىنلىق قىلدىم)، مېنى بىھوش قىلغۇچى بىر سىر- لىق كۈچ. ئۇنىڭسىز ئۆتكەن كۈنلەر، مېنىڭ ئۈچۈن چەك- سىز ئازابلىق ۋە قاراڭغۇ. مۇھەببەت — بەخت دېگىنىم مانا شۇ. ئەلانى كۆرمىگىلى ئىككى ھەپتە بولدى. كۆزۈم ئۇنىڭ يولىدا، تىلىم ئۇنىڭ نامىنى زىكرى قىلىدۇ، يۈرىكىم ئۇنىڭ تامى بىلەن ئۇرۇپ تۇرىدۇ. بەزىدە «ئەلا» دېگەن ئىسمىنى قويغان ئاتا — ئانىلارغا رەھمەت ئېيتقۇم كېلىدۇ، چۈنكى بۇ ئىسىم ھەممە ئىسىملاردىن گۈزەل، يېقىملىق...

قىممەتلىك ئادىلە! ماڭا كەلگەن نۇرغۇن پۇللارنى سۇ- رۇشتۇرۇپ يۈرۈپ، رەقىپ ئاكىنىڭ ماڭا تۆت يۈز يۈەن ئەۋەتكەنلىكىنى ھېسابلاپ چىقتىم. يېنىمدا پۇل يوق، ھالقام بىلەن قول سائىتىمنى سېتىپ، دادامدىن پۇل ئالدۇرۇپ ئىككىگە بۆلۈپ تۆلۈۋېتىمەن. مەن يىگىتلەر توغرىسىدىكى ئۇچ شەرتىنىڭ ئۇچىنچىسىنى ئىنكار قىلماقچىمەن. ئىشەن- گىن دوستۇم، ساپ مۇھەببەتلىك پاكىز يۈرەكنى پۇل بىلەن ئۆلچىگىلى بولمايدىكەن...

مېنىڭ ئەلارنىم يېقىندا بېيجىڭغا قايتىپ كېلىدۇ، بىز

بىللە رەسىمگە چۈشۈپ ساڭا ئەۋەتىمىز .
سالام بىلەن سېنى قاتتىق قۇچاقلاپ سۆيىمەن .
بەختلىك دوستۇڭ : گۈزەلئاي
1960 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى»

مەن چالا ـ بۇلا يۈيۈندۇم ۋە ئالمان ـ تالمان كىيىندىم ـ دە ، ئاپتوبۇس بېكىتىگە قاراپ يۈگۈردۈم . مەن سۆيۈملۈك قىزنى باغرىمغا بېسىشقا ئالدىرايمەن . كۇلۇبنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ئېن جياۋشۇنىڭ يارەمچىسى ئۇچراپ قالدى . ئۇنىڭ قولىدا تېلېگرامما بار ئىدى . مەن تېلېگراممىنى ئوقۇدۇم . تېلېگرامما :
«9 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن بۇرۇن قايتىپ كېلىڭ ، مەكتەپتە جىددىي ئىش بار . تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئىشخانىسى» دەپ يېزىلغان . تېلېگراممىنى يانچۇقۇمغا سالدىم ـ دە ، دەرۋازىغا قاراپ يۈگۈردۈم .
گۈزەلئاي بىلەن تېلېگراممىنى ئۇزاق مۇلاھىزە قىلدۇق ۋە ئاخىر گۈزەلئايمۇ ئوقۇشتىن ۋاز كەچتى . بىز 8 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى بېيجىڭ بىلەن خوشلاشتۇق...

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ پېكى نادىرسى

ئۇچىنچى باب كەلگۈسى ئۇچۇن

1

ھەر - ھەر ئېغىرچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان ئادەملەر — ھامان خۇشاللىقىنى كەلگۈسىگە بېغىشلىغانلار . ئۇلار : «كەلگۈسىدە ھەممە ياخشى بولۇپ كېتىدۇ» دەيدۇ - دە ، مۇرىسىدىن تاغدەك ئېغىرچىلىق بېسىپ تۇرسىمۇ ، ئۆزىنى يېنىك ۋە چەبدەس ھېس قىلىدۇ . بۇنىڭ سەۋەبى ئاددىي : كەلگۈسى گەرچە ئاسماندىكى يۇلتۇز ، قول يەتمەيدىغان شاختىكى مېۋە بولسىمۇ ، شېرىن ۋە گۈزەل ، چۈنكى ئۇ غايە ، ئارزۇ ! ئارزۇ — ئىنسانىنى ئۈمىدلەندۈرگۈچى كۈچ . شۇنىڭ ئۈچۈن سەن ئۇنىڭغا ئالدىراپ-سەن ، جان پىدا قىلىسەن .

شۇنداق ، كەلگۈسى ئۇچۇن مەن كەمىرىمنى چىڭ باغلاپ ، قاتتىق ئورۇندۇقتا ماغدۇرسىز ئاياغلىرىمنى ئالماشتۇرۇپ ، سەكسەك - توققۇز سائەتلەپ ئولتۇرالايمەن .

مانا ، گۈزەلئاي كەتكىنىگە ئىككى ئاي بولدى . ئۇ ماڭا يالغۇزلۇق ، ئاچلىق ، كەمبەغەلچىلىكنى قالدۇرۇپ قويۇپ ، جەنۇبىي ئۆلكىلەرگە ئويۇن قويغىلى كەتتى ، لېكىن مەن زارلانمايمەن ، يەنىلا ھەۋەس ۋە غەيرەت بىلەن ئۆگىنىمەن ، ئىشلەيمەن...

بىز بېيجىڭدىن لەنجۇغا كەلگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭغا يېلىندىم :

— توي قىلايلى ، تاپقان پۇلىمىزنى قىممەت باھالىق پېچىنە بىلەن شىفەنگە خەجلىۋېتىپ ، ئىككىمىز ئىككى ياتاقتا كۈن كە-

چۇڭ گۇچە ، بىر ئۆيدە تۇرايلى ، كىم توسقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ بىزگە ؟
— ئىزلىمە ، نومۇس ، — دېدى ئۇ يەرگە قاراپ پىچىرلاپ ، — توي ھاياتىمىزدا بىرلا قېتىم بولىدۇغۇ ، ئىككى كاريۋات ، بىر ساندۇق ، ئىككى چامادان ، بىر ئېغىزلىق پاتاق ، قالغان ياغاچ سايمانلار ھۆكۈمەتنىڭ... شۇمۇ ئۆي بولدىمۇ ؟ دېدىمغۇ ، شىنجاڭدىن ئىككى پارچە گىلەم ئالدۇرايلى ، مەن دادامغا خەت يېزىپ تونۇشۇم ئاش سۈيىگە ئامال قىلغۇراي ، باشقىلار توي دېگەن مانا مۇشۇنداق بولسا ، دەپ قالسۇن . نېمىگە ئالدىرايسىز ، توي قىلىمىز ساقمۇ ، بىز كۈندە بىللىغۇ ؟...

ئۇ ئەركىلەپ مېنىڭ قوينۇمغا كىردى . ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرى بولغاچقا ، ئۇ مۇزلىغانىدى . مەن ئۇنىڭ پوپايكىلىنچە-دېكى نازۇك گەۋدىسىنى مەھكەم قۇچاقلىدىم .

— چوڭ تونى شىنجاڭغا بېرىپ قىلايلى ، ماقۇل دەڭە ، ئاددىيراق بولسىمۇ توي قىلايلى .

— گېپىمنى ئاڭلاڭە ، ئەلا ، سىز ئۈچ — تۆت يۈز سوم پۇل جايلاڭ ، قالغان كەم — كۈتسىنى دادام جايلاپ كېلىدۇ . ھېچبولمىغاندا ، يىگىرمە كىلو گۈرۈچ سېلىپ ، ئىككى يۈز ئادەم چاقىرىمىساق قانداق بولىدۇ ، ئىككىمىزگە بىر قۇردىن يېڭى كىيىم تىكتۇرىمىز ، گۈڭىيجۇەن① يىغىشقا توغرا كېلىدۇ ، بۇنىڭسىز قانداق سارجا سېتىۋالغىلى بولىدۇ...

— ھازىر كۆزۈڭىتىمىز ، تۆت — بەش تال موما ئۈچۈن ئادەملەر يېرىم كۈن ئۆچىرەت تۇرىدۇ ، بىر قاچا سۈيۈقئاش ئالسىڭىز ، ئارانلا ئىككى تال چۆپ چىقىدۇ ، ئىششىپ كەتكەن ، ياداپ كەتكەن ئادەملەرنى كۆردىڭىزغۇ ، ئۆيدىكىلەرگە ئېغىر چىلىق سالمىساق بولارمىكىن ؟...

① ساناقەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىش پېلىتى .

www.uyghurkitap.com

سىز ماقۇل، دەڭە، دېدى ئۇ يازماقلىرى بىلەن ئېكران-
لىرىنى ئاستا چىمدىپ قويۇپ، — دادامغا خەت يازمەن. سىزنىڭ
ئاتا - ئانىڭىز بولمىغاندىكىن، مېنىڭ ئاتا - ئانام ھەر ئىككىمىز-
نىڭ ئاتا - ئانىسى، تويمىزنى چىرايلىق قىلىپ قويمدۇ. —
ئۇنىڭ ئوت يېنىپ تۇرغان چىرايلىق كۆزلىرىنىڭ تەلمۈرۈ-
شىگە بەرداشلىق بېرەلەيتتىمۇ؟ ئاخىر ماقۇل، دېدىم، لېكىن
مېنىڭدە پۇل قالمىغان، تېجەپ يۈرۈپ يىغقان بەش يۈز نەچچە-سوم
پۇلۇمنىڭ تۆت يۈز نەچچە سومى گۈزەلئاينىڭ قەرزى ئۈچۈن زە-
قىمپكە تۆلەنگەندى.

— زەقىمپكام ھازىر سىز بىلەن ياخشىغۇ، — دېدى خېلى
جىملىقتىن كېيىن گۈزەلئاي مېنى قولتۇقلاپ كېتىۋېتىپ، —
بەش يۈز سوم قەرز سورايلى، ئاستا - ئاستا ئۈزۈۋەتسەممۇ...
— ياق، جېنىم، ئۇنى بۇ ئىشقا ئارىلاشتۇرمايلى...

كەچ كۈزنىڭ ئاچچىق شامىلى مەجنۇنتاللارنىڭ يالىڭاچ شاخ-
لىرىنى چىرقىرىتىپ ئۆتۈپ، مېنىڭ چاچلىرىمنى ئۇچۇردى. يو-
غان ئەجدىھادەك سوزۇلۇپ ياتقان لۇكۇيېشەن تېغىنىڭ غۇۋا چىراغ
يورۇغان ئولىدىن بالىنىڭ قارىغىشلىق بىلەن يىغلىغان ئاۋازى
كەلدى. بىردەمدىن كېيىن، بىز تۆمۈرىولغا يېقىنلاشقاندا، پەلەم-
پەيدىن بىر مەست ئادەمنىڭ ئۈزۈك - ئۈزۈك ناخشىسى ئاڭلاندى:

... ئېتىمنى بەختىيار قويسا،
... خۇدا بەرمەپتۇ بەختىمنى،
... خۇدا بەرگەندە بەختىمنى،
... ئالۇرمەن سەن گۈزەلئاينى،
...

«ئالۇرمەن تاجۇتەختىمنى» دېگەن مىسرانى، «ئالۇرمەن سەن
گۈزەلئاينى» قىلىپ ئۆزگەرتىۋالغان بۇ قايسى «بەختسىز» ئە-

كەن ؟ مېنىڭ ئۇنى بىلگۈم كەلدى. — دە ، تامىنىڭ دالدىسىنى بىلەن پەلەمپەيگە يېقىنلاشتىم . بىرى بېشىنى چاتىرىقتىغا سالغىلىتىۋېتىپ ، بىردە ناخشا ئېيتاتتى ، بىردە مېنى بىشەم تىللار بىلەن تىللاپتتى ، بىردە گۈزەلئايىنى تىلىنى چاينىپ ئەرىكىلىتەتتى...

— مېڭىڭ ، مەن قورقۇتماي ، — دېدى قىز ئاستا قولۇمدىن تارتىپ پىچىرلاپ ، — بۇ ھېلىقى خامپات ... دە

— راست ، شۇ خامپات ئېيدى ، ھازىر ئۇسسۇل قىپىنىڭ دوستى .

— سىز توي قىلساق ، مۇشۇنداق «ئالۋۇرمەيدىلەر» بىلەن تۇگەيتتى ، — دېدىم مەن. قىزنىڭ كۆزلىرىگە قارايمەن — شۇمشقا مېنى قىينايسىز ؟

قىزنىڭ بىردىنلا قاپقىق تۇرۇلدى . ئۇ يىغلاشقا ئارانلا تۇراتتى ، قىلدىن قىنىق كەتسىلا ، كۆزىدىن يېشى ئۇزۇن كىرپىكلىرى ئاستىدىن سىمابتەك تۆكۈلەتتى .

— مەن قىينالماپتىمەنمۇ ؟ — دېدى ئۇ جىلى جىملىقتىن كېيىن ، — يالغۇز ياتاقتا يېتىش ماڭا راھەت دەمسىز ؟ كېچە-كۈندۈز يېنىڭىزدا بولسام ، ئۇخلىسامۇ تىنىقىڭىز يۇزۇمگە تېگىپ تۇرسا دەپ ئارزۇ قىلمەن . بىراق چالمىز كۆپ ... باشقىلارنىڭ سۆز - چۆچەك قىلىشىنى خالامسىز ؟ «ھالىنى ئاتىكۆتۈرەلمەيدۇ ، قىلغان تويىنى ، تۇتقان ئۆيىنى قارىمامدىغان !» دېسە ، ئۆلگۈنىم شۇ ئەمەسمۇ ؟ بىرەنچچە ئاي چىدىسىڭىز بولمامدۇ ، ئىرادىلىك يىگىتقۇ...

— ماقۇل ، جېنىم ، مەن كۆزلىرىڭىزنى بۇنىڭدىن كېيىن كۆرمەي ، دېگىنىڭىز بولسۇن !

مەن ئورنىدىن قوپتۇم ، ھەيران قالغان ئۇنىڭ رايىغا باقتىم ، ئۇ بىردىنلا كۈنى ئۆتۈپ تاتىرىپ كېرىپ كەلدى . دە كۆزىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرۇپ ... جەنۇبىي ئۆلكىلەرگە ئويۇن قويغىلى ماڭغۇدەك ...

www.uyghurkitap.com

جۇ ، شاڭخەي ، نەنجىڭ ، ۋۇخەنگە ، ئاندىن سىچۇەن ، گۇيجۇ ، يۈننەنگە بارغۇدەكمىز ، ئالتە ئاي ئاشۇ ياقلاردا ئويۇن قويىدىكەن ، مىز ! — دېدى .

— ئالتە ئاي ! — مەن بېشىمغا بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك ئەندىكتىم ، — كېلەر يىلى تۇنجى ئايدا قايتامدىكەنسىلەر ؟

— ھەئە ! — ئۇ ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى . — ئۇنداق بولسا ... سىز مېنى مىشىمىن بۇرۇن توي قىلىڭ ، — دېدىم قىزغا ئىلگىرى بەرگەن ۋەدەمدىن يېنىپ . ئۇ ياستۇقىنى قۇچاقلاپ دۇم ياتتى — دە ، ئازاب بىلەن پىچىرلىدى :

— نېمىشقا ئالدىرايدىغاندۇ ... قېنى ئۇ توي تەييارلىقى ؟ ... قالغىنىنى سىز كەلگەندىن كېيىن قىلىۋالارمىز ... — مەن ئۇنىڭ بېشىنى سىلىدىم .

ئۇنىڭ يۈلكىلىرى مىدىرلىدى . ئۇ يىغلىماقتا ئىدى . مەن ئۇنى بەزلەپ كۆزلىرىگە سۆيدۈم — دەپ ...

— ماقۇل ، سىزنى ئالتە ئاي كۈتەي ئەمىسە ! — دېدىم ، ئۇ تىلىۋالغىنى پۈتتۈرۈپ كېلىمەن دەپ پۇل تەلەپ قىلىۋىدى ، تۆت يۈز سوم جايلاپ بەردىم ، شۇنىڭ بىلەن ئىشچىلار ئۈيۈشمىسىغا ئىككى يۈز سوم قەرزدار بولدۇم . بارى — يوقى ئەللىك سەككىز سوم ماڭاش ئالىمەن ، ھەر ئايدا ئوتتۇز سوم قەرزگە تۇتۇلىدۇ . ئۆي ، توك ، گىزىت — ژۇرنال پۇللىرىدىن سىرت قولۇمغا يىگىرمە رۇچ سوم تېگىدۇ ، تاماق ناچار ، گۆش — ياغ يوق . بازاردىن قوشۇمچە قىلاي دېسەم ، قىممەت باھالىق ئاشخانىلاردا بىر تەخسە سەي ئون سوم ، تاتلىق يېمەكلىك ئاشخانىلىرىدا بولسا ، بىر جىڭ پېچىنە بىر قاچا شىفەن بىلەن تۆت سوم . بۇنىڭغا نەدە پۇل . قولۇمغا تەككەن يىگىرمە ئۇچ سوم پۇلدىن ئون بەش سۇمغا تاماق بىلىتى ئالىمەن ، قالغان يەتتە سومغا بىر ئايلىق ئىجارە ...

كەمسىزمىنى چىڭىتماي ، پۇتلىرىم تىترىمەيى ، قانداق قىلاي ئەمدى...

لېكىن ، مەن ئادەملەر ئارىسىدا بولغاچقا ، يەنىلا خۇشاللىق ، سەۋر - تاقەت تاپالايمەن ، يەزىدە «ئوڭچىل جىڭويجۇيى خاتالىقى ئۆتكۈزدى» دەپ ئېشتىن توختىتىلغان ماجۇرىنىڭ ئۆيىگە كىردىم . ئاقۇاش ئانىسىنىڭ سۇيۇق - سەلەڭ ۋە قوروق بولسىمۇ تەملىك تېتىيدىغان ئېشىنى ئىچىپ ، ماجۇرىن بىلەن ئۇزاقتىن مۇڭدىشىمەن .

— مەنغۇ مەيلى ، — دەيدۇ ماجۇرىن ، — سەرەت بىلەن چاقىرىق بىلەن ئوقۇشنى تاشلاپ كەلگەندىن بېرى پىپەن قىلىنىدىم ، شۇي شۇجىنىڭ ئاتامانى دېگەن نامغا ئىگە بولدۇم . ئەمدى سېنى نېمىگە چاقىرتىۋالدى ؟ سېنى «ئاق مۇتەخەسسىسلىشىش» يولىغا ماڭغۇزغان مەن ، لېكىن بۇ جاۋابكارلىقنى شۇي شۇجى ئۆز ئۈستىگە ئالدىنغۇ ! تۇنۇگۈن ئۇنى ئون سەككىزىنچى دەرىجىدىن يۇقىرى كادىرلار چوڭ يىغىنىدا پىپەن قىلدى . يېڭى كەلگەن جى شۇجى پىپەنگە چىقتى . ئاز سانلىق مىللەت ئاكتىپلىرىدىن بىزنىڭ رەقىپ سۆزلىدى...

— رەقىپمۇ سۆزگە چىقتى دەڭ تېخى ؟

— ھە ، بۇ يىل ئونىڭ مائاشى بىر دەرىجە ئۆستى . ئۆزى تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ جۇرنى ، پارتىيە باش ياچىيكىسى - نىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى بولدى . باش ياچىيكىنىڭ شۇجىسى مەن ئىدىم ، لېكىن مەن ئەمدى ئۆلۈك يولۋاس ، ھوقۇق يوقۇدىغىنى ئاشۇ رەقىپ...

مەن شۇي شۇجى بىلەن ماجۇرىننىڭ نېمە خاتالىق ئۆتكۈزگە - ننىنى بىلمەيتتىم ، ئۇنى سوراشنىمۇ خالىمايتتىم . ئۆزۈمنىڭ بول - سا ، «خاتا ھالدا تەرىپىلەنگەن مايسا» ئىكەنلىكىمنى ، شۇ سەۋە - تىن ئوقۇشتىن قايتۇرۇلغىنىمنى ئەنجۇغا رقايتىپ كېلىپ بىر

ئايدىن كېينىن بىلدىم : بىراق ، مەن يەنىلا شۇ كونا كىتابلارنى ئوقۇشنى ، بېيجىڭدا باشلىغان تەتقىقاتىمنى داۋاملاشتۇرۇۋەردىم . ھېچكىمنىڭ مېنىڭ بىلەن ئىشى بولمىدى ، بەزىدە ، كافېدا ياكى رېستىتوت بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان پىنپەن يىغىنلىرىغا قاتنىشىشنى ئۇقتۇرۇپ قاكۇلتېت كاتىپى ، بەزىدە ياشلار ئىتتىپاقى ياچېيكا شۇجىسى كەلگەنتى ، لېكىن مەن كۆپىنچە يىغىنلارغا چىقمايتتىم ، رەزىلىرىگە چىقسام مۇئاسىلا كۆرۈنۈپ قويۇپ قايتىپ چىقاتتىم ، كىتاب ، كارتا ، قوليازمىلىرىم خۇددى گۈزەلئايدەك مېنىڭدىن نېرى بولمايتتى . شۇنداق قىلىپ ، ئىككى ئايدىن بېرى كىتاب ، كارتا بىلەن تولغان ئۇستىلىمدە قېقىلغان قوزۇقتەك تىك ئولتۇرۇپ كۈنلەرنى كۆڭۈللۈك ئەمگەك بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتىمەن . ئىككىلا ھەپتە مېنى سېغىنايدۇ ، بىرى ، گۈزەلئايىنى سېغىنىش ؛ يەنە بىرى ، ئاچلىق ، ماغدۇرسىزلىق سېغىنىشىنى قىزىنىڭ ئەينەككە ئېلىنغان رەسىمگە قاراش بىلەن باسمەيۇ ، لېكىن قورساق ئېچىنى بېسىشقا ئامال يوق . قورۇق قاياق سۇنى توختىماي ئىچىمەن ، بەزى كېچىلىرى قورسىقىم شۇنچىلىك ئاچىندۇكى ، كەمەرنى چىڭىتىش ، قاياق سۇ ئىچىش بىلەن ئۇنى يېگىلىمەيمەن ، پەقەت تاتلىق خىياللار — يەنە ئۇچ ئايدىن كېيىن گۈزەلئاي كېلىدۇ ، ئۇنىڭ بىلەن تويۇ قىلىمەن ، دېگەن رىشتىرىن ئارزۇلار ماڭا تاماق ۋە قوۋۇقەت بولالايدۇ ، مەن شۇ ئارزۇنى تامشىپ يېتىپ ئۇخلاپ قالىمەن ... ياتۇار ، توتوگۇن ياغقان يوپقا قار لوڭۇپىشەن تېغىنىڭ چوققىلىرىنى بېسىپ ياتىدۇ ، ئۈزۈمزارىن شامال جاندىن ئۆتىدۇ ... مەن يېگودەك بىرنېمە تېپىپ كېلىش ئۈچۈن ئەتىگەندىلا كوچىغا چىقتىم ، يېنىمدا قالغىنى بار - يوقى ئىككى سوم . بازارغا ماغدۇرسىز ئاياغلىرىم بىلەن ئالدىراپ كېتىپ بارىمەن ، پۇتومدىكى پاختىلىق خەيۋە ، توقۇلما ياقىلىق كۆك چاپان مېنى ئىزىرىن شامالىنىڭ ئاچچىق نەشتىرىدىن ساقلىيالايتتىمۇ ؟ مەن شىترىندىم ، ئېچىمدىن

بوران چىقىۋاتقاندەك بىلىندى . شۇ تاپتا ئاچچىق ـ چۈچۈك چۆچۈرە ياكى ئوخشىغان لەڭمەن ئىدى . ھە ، دەپ ئويلىدىم ـ مېنىڭ كىتابلار دىكى يېڭىلىقلار ، تارىخىي مەلۇماتلار بىلەن تولۇپ كېتىدۇ . غان مېڭەمگە ، بىرىنچى قېتىم ھاياتتىن لەززەت ئېلىشنىڭ ئەڭ ئاددىي ئۇسۇلى — غىزالىنىش ئارزۇسى كىرىۋالغانىدى : «ئەھۋال مۇشۇنداق بولسا ، ئۆگىنىش پىلانىنىم بىكار بولىدىغان ئوخشايدۇ . مەن قاچانمۇ يول مېڭىۋېتىپ تاماق توغرۇلۇق خىيال قىلغان ؟ ماڭا يۈگۈن نە كەلگۈسى ، نە گۈزەلئاي توغرۇلۇق ئەمەس ، لەڭمەن ، پولۇ··· توغرىسىدا ئويلاۋاتىمەن ، مېنىڭ روھىمدا ئۆزگىرىش بولۇ- ۋاتامدۇ ياكى ھاياتنىڭ قانۇنىيىتى مۇشۇنداقمۇ ؟···»

— ئەلا ، ئەتىگەنده نەگە ؟

دوكان جياۋشۇ ئالدىمدا پەيدا بولدى . ئۇنىڭ قاپاقلىرى ئىش- شىپ كەتكەن ، شالاڭ ساقلى ئۆزۈندىن بېرى قىرىلمىغانىدى .

— سىزمۇ دانلىغىلى چىقىپسىز ـ ده ، تۈنجى قېتىممۇ ؟ بىز پۈتۈن كاۋىدرا بويىچە كىتابلارنى يىغىشتۇرغىلى بىر ئايدىن ئاش- تى ، ئىزدىنىش ، ئۆگىنىش ، تەتقىقات دېگەنلەرنى تاختۇپشىغا ئېلىپ قويدۇق . سىزگە قايىل بىز ، سىز تېخىچىلا ئىزدىنىۋاتـ- سىز ، كەلگۈسى ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋاتىسىز . «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى تېزىسلىرى» نى كۆرۈپ چىقتىم ، ياخشى ، تەييارلاپسىز ، پايدىلانغان ماتېرىياللىرىڭىز مول ئىكەن . شارائىت ياخشى بولغان بولسا ، يېزىشقا كىرىشسىڭىز بولاتتى .

— يېزىشنى ياشلىۋەتتىم ، — دېدىم تېتىرەپ تۇرۇپ ، — ھازىر «ئوغۇزنامە» بىلەن «ئالتۇن يارۇق» ئۇستىدە مەخسۇس ماقالە يېزىۋاتىمەن···

— ھازىرما ؟ — دوكان جياۋشۇ ھەيران بولۇپ سورىدى ، — ئاچ قالغىنىڭىزنى ئۇنتۇپ تۇرۇپ ـ ھە !

— ئاچلىقمىنى مانا ھازىر ھېس قىلىۋاتىمەن···

— يورۇق ، يۇقىرى باھالىق ئاشخانا ئېچىلىپتۇ ، دەيدۇ . مەن ستىزنى مېھمان قىلاي ، بىر قېتىم تۇيۇقسىز ئايلى ، لېكىتوردىن يۇقىرى زىيالىيلارغا ئالاھىدە تەمىنلىنىش كىنىشكىسى تارقاتتى ؟ لېكسىن ، بىزدىنغىنى يېرىم جىك ياغ ، بىر جىك گۆش ، بىر جىك شېكەر ، بىر دوزىنا پاپىروس ، بىر بوتۇلكا ھاراق . بۇنىڭ بىلەن ئالاھىدە تەمىنلەشكىلى بولمايدۇ . . ھەرھالدا سىلەردىن ياخشى ، قاراڭە ، تىتىرەڭاتستىز ، كۆردىڭىزمۇ ئاۋۇ ئىككى بالىنى ، يېرىم ۋوۋوتۇ① ئۈچۈن بوغۇشۇۋاتىدۇ . ئادەمنىڭ قىممىتى قالمىدى ، ئەلا ، ئۇنىڭ ماۋۇ قىشتا سولاشقان يوپۇرماقلاردىن ھېچ پەرقى يوق . . . لېكىن مەن ئىشىنىمەن ، ئىككى - ئۈچ يىل غەيرەت قىلساق ، ياخشىلىنىپ كېتىدۇ .

شۇ چاغدا ئۈچ ئوكسىتى ئەگەشتۇرگەن ئون بەش - ئون ئالتە ياشلاردىكى بىر قىز ماڭا قولىنى سوزدى ، بالىلارنىڭ ئوشتۇپشى توپا ، يوز - كۆزى قاسماق ، كىيىمى - كېچىكى جۇل - جۇل ئىدى . ئۇلار قاپقارا كۆزلىرىنى مولدۇرلىتىپ قارىشىپ تۇرۇشاتتى . دوەن جياۋشو ئۇلارغا پۇل بەردى . مەن ھېلىقى ئىككى سوم پۇلۇمنى قولۇمغا ئالدىم - دە ، قىزنىڭ ئالقىنىغا قويدۇم :

— ئوكىلىرىڭغا ياخشى قارا ، قىزچاق ، ئىككى - ئۈچ ئاي غەيرەت قىلساڭلار ياخشى بولۇپ كېتىدۇ . ئومىدۋار بولۇڭلار ، ھامان كەلگۈسى بۇگۈنگە قارىغاندا ياخشى بولىدۇ ، - دېدىم .

كەچ سائەت توتلەر بىلەن بىرگە تاماق تەگدى . دوەن جياۋشو - نىڭ سېخىيلىقى تۇتقاتتىكەن ، بىر ئولتۇرۇشقىلا يۈز سوم خەجلەۋەتتى . بىز ئوبدان سەي ، «شىفىڭ» ھارىقى بىلەن راسا قىزارغاندا ، يېنىمىزدا بىردىنلا رەقىپ پەيدا بولدى . ئۇنىڭ يېنىدا خانىم باز ئىدى ، ئۇ دوەن جياۋشۇنىڭ سالىمىغا سوغۇقلا باش لېڭ-

① قوناق مۇمىسى .

شىنتىنى مەدەت مېنىڭ قولىنىمغا پىچىرلىدى: «ماۋۇ تۇلۇمچاشقاننى يولغا سېلىۋەت، ئايرىم ئولتۇرىمىز، مەن سېنى ئېزىلەپ ياتقىڭغا بارىدىم». مەن ئۇنىڭ دوەن جياۋشۇنى ھاقارەت قىلىشى ماڭا ياقمىدى، رەقىبكە ئالايدىم دېگۈدەك سەزگۈر جياۋشۇمۇ ئورنىدىن تۇردى: «مانا، جوزا بىكار بولدى، شوجى، قېنى ئولتۇرۇڭلار». دوەن جياۋشۇ «بىللە ئولتۇرايلى» دېدى. رەقىپ ياسال-ماقلىق بىلەن ئۈچ ئالدىرماي پەلتوسىنى يەشتى، مايلىشىپ، قىزىرىپ تۇرىدىغان يۈزىنى سىلاپ تۇرۇپ كۆتكۈچىگە ۋارقىرىدى: «مەھەي شياۋياڭ، ماۋۇ پەلتونى بىر يەرگە ئاسقىنا، جوزاڭنى تېزرەك سورىتالمىدىم». ئۇ دوەن جياۋشۇنىڭ قولىنىغا پىچىرلىدى: «دوەن جياۋشۇ پىشىنى ئىرغىتتى. ماڭا كۈلۈمسىرىدى. مەن ئۇنى سېرىتقا ئوزۇ-تۇپ چىققاندا، مەن ئولتۇرۇڭلار، مەن قايتاي، رې شوجىنىڭ سىزگە گېپى بار ئوخشايدۇ، مەست بولۇۋېلىپ ئېيتمىدىغان گەپ ئوخشايدۇ. ياق، سېنى بىللە كېتىمەن، دېسىگىز خاپا بولمەن، — دېدى ئۇ مېنى ئاشخانىغا يېنىڭ ئىتتىرىپ.

... ئۇلار دېمەكتە، ئېچمەكتە. مەن ئۆز خىيالىم بىلەن، ئۇلارنىڭ گەپلىرى قولىنىمغا زادىلا كىرمەيدۇ. رەقىپ بىر دەم سالماقلىق بىلەن بىر دەم قايناپ سۆزلىمەكتە. مەن ئۇنىڭ ئاۋازىنىلا ئاڭلايمەن، لېكىن گەپلىرىنى چۈشەنمەيمەن، كۆچلۈك ھاراق ئىچىز بەدىنىمنى تېزلا كاردىن چىقاردىمۇ ياكى خاپلىق، خورسىنىش مەسىت قىلىپ قۇيدىمۇ، ئېشقىلىپ، مەن ئۇلارنىڭ نېمىلەر-نى دېگىنىنى ئۇقالماي، ئولتۇرمەن. راستىنى ئېيتسام، ئۇقۇشنى-مۇ خالىمايمەن، سەۋەبى، مەن رەقىپتىن نەپرەتلىنىمەن، گەرچە ئۇ ماڭا چىرايلىق سۆزلەر، ياخشى ۋەدىلەرنى چىقلا قىلغان بولسىمۇ،

ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك بىلەن قارايمەن. مېنىڭ ئۈمىدىمنى، مۇھەببىتىمنى پۇل بىلەن خارلاپ، قىلىقلىشقا ئۇرۇنغان نەرسە زېرىنلەر ئادەم ئۇنىڭ چىرايلىق گەپلىرىنىڭ كەينىدە نېمىلەر بارلىقىنى كىم بىلىپتۇ؟ [illegible] نېمىشقا يېمەيسەن؟ ھەي، ئاۋاق... دېدى رەقىپ گۆشلۈك ئالقىنىنى مېنىڭ مۈرەمگە قويۇپ. ئۇشتىخان ئۇلۇپ قالغان قولۇمنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرۇپ [illegible] يەپ ئىچىپ كۆڭلۈمنى [illegible] ئاقلا يەۋال دەيمەن سېنىڭ پۇلۇڭ يوق [illegible] ساڭا خالتا كېلەلمەيدۇ، ھەر كۈنى مېنىڭ ياتىقىمغا كېلىپ بىر ۋاخ تاماق يېگىن، سور گۆش، رەقىباھ، [illegible] شىبىكە [illegible] تولۇپ تۇرىدۇ. تونۇۋ گۈن گۈزەللىكىغا [illegible] كېلىپ [illegible] ئىككى يۈزمىڭ پۇل سېلىۋەتتىم. سەن مېنىڭدىن ئۆزۈڭنى قاچۇرغىنىڭ بىلەن، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن. گۈزەللىكىڭ ياخشىلىقىڭ بىلەن ئەۋەتكەن پۇللىرىمنى خاتا چۈشەندىڭ. بىلەمسەن، قىز بالا پۇلنى جان دەپ بىلىدۇ، پۇلسىز يۈرۈشنى يالىڭاچ يۈرگەندەك نومۇسلۇق بىلىدۇ. بىلگەنسەن، پۇل [illegible] جاننىڭ ئاكىسى [illegible] قارا، سەن قانداق؟ مەن قانداق؟... [illegible]

[illegible] مەن ئۇنىڭغا ئالايدىم. ۋەھشىي پەمنى باسالماستىن قاتتىق گەپ قىلدىم: [illegible]

— مەن قانداق كەنمەن؟ سەن قانداق ئىكەنسەن؟ پۇل سېنى رەزىل قىلىۋەتتى، گادايلىق مېنى يولدىن ئازدۇرغىنى يوق...

— ھا... ھا... ھا... قويە ئۇ كونا گەپلىرىڭنى — دېدى ئۇ مۈرەمگە قولىنى قويۇپ — سەن خاپا بولما. مەن ئىقرار، سەن ئۇلۇغ، سەن بىزنىڭ پەخرىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سېنىڭ ھاقارەتلىرىڭگىمۇ پىسەنت قىلمايمەن. ئاۋادا باشقا بىر شۇجىنى رەزىل دېگەن بولساڭ، گەپ باشقىچە بولاتتى. لېكىن مېنى نېمە دېسەڭمۇ خاپا بولمايمەن. ئوڭ كاچىتىمغا ئۇرساڭ، سول كاچى-تىمنى تۇتۇپ بېرىمەن، بارغىنىنا خامىتى، بولارنىڭ توخۇ شورپىسى

نېمىشقا تېخىچە كەلمەيدۇ !— خامىت ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن رەقىپ مېنىڭ بوينۇمغا گىرە سېلىپ ، قولىقىمغا پىچىرلىدى ،— بىلەمسەن ئاۋاق ، سېنىڭ تويۇڭنى قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتىمەن ، سەن خالىساڭمۇ ، خالىمىساڭمۇ ساڭا مېڭ سوم خەجلەيمەن ، مەندىن باشقا نېمەڭ بار سېنىڭ؟ ماجۇرىن ، شۇي شۇجى دېگەنلىرىڭ ئاغزىدا ۋاي دېگىنى بىلەن ، ساڭا بىر تىيىن يارىدىمى قىلالامدۇ ؟ مانا مەن سېنىڭ ئىگەڭ ، مەن سېنى مۇشۇ خەقنىڭ ئالدىدا يەرگە قارىتامايمەن ، ئاڭلىدىم ، قەرز نوپسەن ، ئاچتىن - ئاچ يۇرۇۋېتىپسەن ، ھېلىقى ساڭا بەرگەن تۆت يۈز نەچچە سوم پۇلۇڭنى بۇگۈنلا ئال . سېنى ئالدىمغا كېلىدۇ ، يارىدىم ، مەسلىھەت سورايدۇ دەپ كۈتتۈم ، لېكىن بوينۇڭ قاتتىق ئاۋاق جۇمۇسەن ، ئاخىر يەنە مەن سېنىڭ ئايىغىڭغا يىقىلدىم...

يېرىم كېچىدە تاماقلىرىم قورۇپ ئۇسساپ ئويغاندىم ، بېشىم-ئىلا تۇرىدىغان ئۇستەل چىرىغىنىڭ كۈنۈپكىسىغا قول سوزدۇم ، لېكىن بېشىمدا چىراغ تۇرماق ئۇستەلمۇ يوق ئىدى ، سەنتۇرۇلۇپ ئورنۇمدىن تۇردۇم ، ۋە بېشىم قېيىپ يىقىلدىم ، چىراغ ياندى ، يېنىمدا مايكىچان رەقىپ پەيدا بولدى .

— تىرىلدىڭمۇ ئاۋاق ، ئىچە ، مانا مۇزدەك چاي ، بىلەمسەن ، بىز سېنى ئاشخانىدىن ماشىنا كىرا قىلىپ ياتاققا ئەكەلدۇق . باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ ، ئادەم ئايىغى بىسىلغاندىن كېيىن ئەكەلدۇق . بىراق ، قوزۇچىلىكلا ئېغىر كەنسەنغۇ ، كىچىك يالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ئۈچىنچى قەۋەتكە ئاچىقتىم . مەن ئەمدى سېنى ياتقىمغا كۆچۈرۈپ ئەكىلىۋالمەن ، بولمىسا ، ئاشۇ غېرىب-خانىدا ئاچتىن ئۆلىدىغان ئوخشايسەن .

مەن ئۇن - تىنسىز سوغۇق چاي ئىچتىم ، مېنى بىر خىل خورسىنىش ، بىر خىل يوشۇرۇن ئازاب قېينىماقتا ئىدى ، رەقىپ-نىڭ شەپقىتى ماڭا ھاقارەت ۋە كەمسىتىش بولۇپ تۇيۇلماقتا ، مەن

www.uyghurkitap.com

ئەنە شۇ شەپقەتتىن قۇتۇلۇشنى ، ھازىرلا بۇ يۇمشاق سىم كارىۋاتتىن چۈشۈپ ، ئۆزۈمنىڭ ياتقىغا كېتىشنى خالايتتىم ، بىراق ھازىر ياتاق بىناسىنىڭ سىرت ئىشكى ئېتىلگەن ، ئالا بولسا سوغۇق ئىدى .

— بىرىنچىدىن ، مەن سېنىڭ رەھبىرىڭ ، — دېدى ئۇ ماڭا ئىشىپ تېخىمۇ سەتلەشكەن قاپقىنى سۈزۈپ يېلىنىپ ، — ئىككىنچىدىن ، ئەڭ مۇھىمى ، سەن مېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستۇم . باشقىلار سېنىمۇ ماجۇرىنىڭ قاتارىدا تەنقىد قىلىش كېرەك دەيىشتى ، لېكىن مەن سېنى قەتئىي قوغدىدىم . مەن سېنىڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن ، ئاداش . ئۆتكەن ئىشنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت . ئىقرار قىلىمەن ، ساڭا قارا كۆڭۈللۈك قىلغان يېرىم بار ، قانداق قىلىمەن ، سېنىڭدىن يۇرۇن مەن گۈزەلئايغا ئاشىق بولغان . قولغا كەلتۈرەلمەستىن ، سېنى ئوتتۇرىغا كوزىر قىلىپ تاشلىغانىدىم ، يەنە قاملاشمىدى ، قىزنىڭ ساڭا كۆڭلى چۈشۈپ قالدى ، بەختلىك ئىكەنسەن . ھازىرچۇ ؟ راست گەپنى ئېيتسام ، مەن ياخشى نىيەتلىك دوستۇڭمەن ، قىزنى تالاشمايمەن ، سىلەرگە بەخت تىلەيمەن ، ئۆز قولۇم بىلەن تويۇڭنى قىلىپ قويىمەن...

ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەمەكتە ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، كالپۇكلىرى كۆكەرمەكتە ئىدى . ئۇنىڭ قىيسىق كۆزلىرىدە ياش پەيدا بولغىنىنى كۆرۈپ قالدىم - دە ، ئۇنىڭ سەممىي سۆزلىرىدىن تەسىرلىنىپ ، كۆڭلۈمدىن ئۇنى مېنىڭ چىرايىمغا بىرلا قارىدى - دە ، قوللىرىنى ئىككى مۇرەمگە تاشلاپ ئېسىۋەتىپ يىغلىۋەتتى...

مەن ئۇنىڭ كۆز يېشىغا بەرداشلىق بېرەلمىدىم ، كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتىلىمسىنى ئۇ كۆز يېشى بىلەن يۇيۇپ تاشلىدى .

ئۇستىلىمىدە تۇرغان يۈز-يۈزىنى تۇتۇپ بىلەن گۈزەلئاينىڭ ئېتى تۇرىدۇ ؟ پۇل مېنىڭ ئازابلىماقتا ، بۇ پۇل ئۆز ۋاقتىدا مېنى

گۈزەلئايدين مەھرۇم قىلىش ئۈچۈن خىزمەت قىلغان پۇل ، يەنە بۇ پۇل ئۆز ۋاقتىدا بىزدەكلەرنى بوسۇغىسىغا يولاتمايدىغان ، لېكىن بىزدەك يالىڭاچلارنىڭ قان ـ تەرى بىلەن پۈتكەن ھەشەمەتلىك باي قورۇسىنىڭ پۇلى . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئۇ ماڭا يېرگىنچلىك ، لېكىن مەن مۇشۇ يېرگىنچلىك قەغەز دۆۋىسىگە مۇھتاجمەن . مۇشۇ يېرگىنچلىك نەرسە بىلەن راھەت ، ئارام تاپالايمەن ، خاتىرجەم ۋە قىنىدىمايى ئۆگىنەلەيمەن . مۇھىمى ، گۈزەلئايىنى خۇش قىلالايمەن...

مەن ئازاب بىلەن تىترىگەن قوللىرىمغا گۈزەلئايىنىڭ خېتىنى يەنە ئالدىم . خەتتىن خۇددى ئۇنىڭ نازۇك ، يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلانغاندەك ، خۇددى ئۇنىڭ ئوماق لەۋلىرى كۆرۈنگەندەك بولدى . مەن خەتنىڭ مېنى ئازابلىغان قۇرلىرىنى يەنە ئوقۇدۇم :

«... جېنىم ئەلا ، سىزنى قىينىغىنى ھەرگىز خالىمايمەن . بىلىسىز ، بۇ خەتنى كۆز يېشىم بىلەن يېزىۋاتىمەن ، غەيرەت قىلىڭ ، بىر ئامال قىلىپ ماڭا يەنە ئىككى يۈز سوم ئەۋەتىپ بېرىڭ . ئادىلە نېمىنى سېتىۋالسا ، مېنىڭمۇ شۇنى ئالغۇم كېلىدۇ . ئۇ تۇنۇگۈن بىر يۈز سەكسەن سومغا ئاجايىپ چىرايلىق ياقۇت كۆزلۈك ، جىڭ ئالتۇندىن ياسالغان بىر جۈپ ئۈزۈك سېتىۋالدى ، مەن شۇنچىلىك بوينۇمنى قىستىمكى ، يىغىدىن ياستۇقنى چىلىق ـ چىلىق ھۆل قىلىۋېتىپتىمەن ... كەلگۈسىدە بىرلىشىپ قەرزلەرنى ئۈزۈۋېتەرمىز ، بەلكىم دا-دامبۇ پۇل ئەۋەتىپ قالار ، ئەجەبمۇ روھىم چۈشتىغۇ...»

مەن گۈزەلئايىنىڭ ئۇستەلدىكى سۈرىتىگە قارىدىم : ئۇنىڭ سۈرىتىدىن ھازىرلا كۆز يېشى تامىدىغاندەك قىلىپ تۇراتتى... «ماجۇرىندىن پۇل سورايمۇ ؟ بېرىدۇ ، لېكىن تەرىپىمۇ بە-

www.uyghurkitap.com

رتدۇ...» يەنە بايىقى نەپرەتلىك پۇلغا قارىدىم ، ئالدىمدا ئوتلايلا
يول تۇراتتى ، پوچتىغا سالىمەن ـ دە ؛ سېغىنىشلىرىمنى قوشۇپ
تۇرۇپ گۇزەلئايغا خەت يازىمەن . ئونىڭ چىرايلىق يۈزلىرىدىكى
كۇلكىدىن پەيدا بولىدىغان زىننىخلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرە-
مەن ، بۇ مېنىڭ ئۇچۇن چەكسىز خۇشاللىق . دېمەك ، يىرگىنچ-
لىك نەرسىدىن ئارام ۋە خۇشاللىق تاپالايمەن . ۋىجدان ئازابىچۇ ؟
ئۇنى ئۇنتۇشقا بولماسمۇ ؟... قېينالساممۇ ، ئازابلانساممۇ مۇنۇ يىر-
گىنچلىك نەرسىدىن ئۇمىد ۋە خۇشاللىق ئىزدىمەي ! بۇرۇنقىدەكلا
ئاچ ، لېكىن ئۇمىدۋار بولۇپ ئۆچ ئاي ۋاقىت ئۆتكۈزسەم گۇزەلئاي
قايتىپ كېلىدۇ... لېكىن قايتىپ كېلىپ ماڭا دوستايسا ، دۇم
يېتىپ يىغلىسىچۇ ؟... مەن ئونىڭ كۆز يېشىنى كۆرۈشنى خالايمەن-
مۇ ؟ قەرز بولغاندىكىن ، تېمە بولاتتى ؟ «ۋېنتسىيە سودىگىرى»[1]
دە شاھزادە خىجالەتتىن ۋە نومۇستىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆز دوشمە-
نىدىن قەرز ئالغىنىغۇ... شۇنداق قىلىپ ، بىر قارارغا كېلەلمىدىم .

ئەتىسى گۇزەلئايدىن تېلېگرامما تاپشۇرۇۋالدىم . ئونىڭدا :
«تېلېگرامما قىلىپ ئىككى يۈز سوم ئەۋەتىڭ» دېيىلگەنىدى . ئەم-
دى ئىككىلىنىشنىڭ ئورنى قالمىدى . ئوستەلدىكى پۇلنى قولغا
ئېلىشقا ، ئونىڭ ئورنىنى بىرنەچچە كۈندىن كېيىن تولدۇرۇپ
ئىگىسىگە قايتۇرۇشقا توغرا كەلدى...

كۆتۈلمىگەندە ئۇچىنچى ئايلىق مائاشىم تولۇق تەگدى . بوغال-
تىر كۇلۇپ :

— قەرزىڭنى تۆگىدى ، بەش ـ ئالتە كۈن بۇرۇن تىل ـ
ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ كاتىپى كېلىپ قەرزىڭنى تۆلە-
ۋەتتى ، — دېدى .

— ئەلۋەتتە ، بۇ رەقىپىنىڭ شەپقىتى ئىدى ...

① شېكسپىرنىڭ دراماسى.

كۈنلەر ئەمدى راھەت ۋە كۆڭۈللۈك ئۆتۈشكە باشلىدى . مەن خاتىرجەم ، بەزىدە غىڭشىپ ناخشىلىرىنى ئېيتىپ قويىمەن ، ھەر كۈنى يېرىم كېچىگىچە ئىش بىلەن بولىمەن ، ئۇيقۇدىن كېيىن «ئۇيغۇرنامە» ھەققىدىكى ئىلمىي ماقالەمنى پۈتتى . ئۇنى ئالى لاۋشى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىپ چىقتى ، ئېچكىلىدە چىقىدىغان «تارىخ تەتقىقاتى» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنىدى . دۇنيادىكى چىاۋشۇ مېنى ، يېڭى يېتىلەپ دۇرۇپ ئەھمەد مەسئۇلە ، ھەممىلا ئادەم ئىسمىنى ئاتىسى — مانا ئۇنداق بىرنەچچە ماقالىلىرىنى ئارقىمدىن ئېلان قىلىپ ، «ئالتۇن يارۇق» پۈتتىمۇ ؟ پۈتكەن ، پولىسا شىاۋلىغا بېرىپ ، تەرجىمە قىلغاچ ، تۇرسۇن ئەكېلىپ ، ئۇشۇ ماقالىلىرىنى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخىنىڭ ئاساسىي ماتېرىيالىدۇر ، دەپ رىزكىنچە قانچە پارچە ماقالە يازماقچىسىز ، دېدى . مەن — سەكسەن ئۈچ پارچە ماقالە يازغاندا ، ھازىر بىز ئېلىدىغان ئاساسىي ئەسەرلەر ئوستىدە دەسلەپكى مۇلاھىزە يۈرگۈزۈلۈپ بولغان بولىدۇ . مەن — ياخشى ، چاغاتاي تېلىدىنغۇ قېينالمايسىز ، رۇسچە ماتېرىياللاردىن قېينىلمىسىز ، بۇ تەرتىپىنى ماڭا قويۇپ بېرىڭ ، قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىمەن . — ياردىمىڭىز تېگىسى ، دۇنيا چىاۋشۇ بىز بۇ ئەسەرنى ئۈچ پارچە ماقالىنى بىرلىشىپ ئىشلەيمىز . شىاۋلى ئۇچىمىزنىڭ نامىدا ئىشلەيلى ، ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداقتۇ ! — ياق ، قەلەم سىزنىڭ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇيغۇر ئىلمىي كۆزقاراشلار ئۆزىڭىزنىڭ — دېدىم راسىت گېپىمنى ئېيتىپ . — بۇ كۆزقاراشلار بىزنىڭ كوللېكتىپ ئۇزاكىرىمىزدىن كېلىپ چىققان ، يارىدەم بولىدا بولسۇن ، مېنى يۇنداق چوڭ ئىشلارغا بىردىنلا ئېگە قىلىۋەتسەڭلار ، ماڭىمۇ زىيانلىقتۇ .

www.uyghurkitap.com

[illegible] قىلىنى ، كېيىنچە كۆرۈلمىگەن [illegible] بىلەن
[illegible] دېمەك ، ھازىر مەن مەسىلە ئۈستىدە خاتىرجەم ئىشلىگىلى
تەقەززا ، ئۆگىنىش ئىشلىرىم ياخشى كېتىۋاتىدۇ ، دەپ كۆرسەتكەن
ۋاقتى ۋاقتىدا . «يالقۇنلۇق سالام» كېلىپ تۇرىدۇ . «رەقىپ» يانا
قىغا كۆچۈرۈپ ، ئاپىرىن ئىندى ، رېئكىن ، مېنىڭ دەرىجەمدىكى ياخشى
يېمەكلىكلەر بىلەن رەھمەتلەپ تۇرۇۋاتىدۇ ، ئىرلىرچە تىلدا تۇرىنىڭ
تەييارلىقىنىمۇ قىلىۋاتىمەن ، ماڭاشىم ۋە قەلەم ھەققىمنى قوشۇپ
ئەترەپكە ساراجدىن ئالماي بەش يۈرەم مېتىر يېتىۋالدىم ، دېمەك
ئىككىمىزنىڭ تويلۇق كىيىمىمىز پۈتتى دېگەن سۆز ! ئۆزۈم خۇ-
شال ، گۈزەلئاي كۆرسە تېخىمۇ خۇشال بولىدۇ ، مەن بەختلىك
بولماي ، كىم بەختلىك بولسۇن !؟

لېكىن ، خۇشاللىقنىڭ سايىسى خاپىلىق ، بەختىنىڭ ئەگىشىكى
چۈشىمسىز پاكەت ئىكەن ، خۇشاللىقىم ئۆزۈلگىلا بارمىدى ، خىيال
ئاسمىنىمدا يەنە قارا بۇلۇتلار پەيدا بولدى .

بىر كۈنى تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئىشخانىسىغا چاقىر-
تىلدىم ، باشقا ياچىيكىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرىسى يېڭىدىن ھەر بىيدىن
كەسىپ ئالماشتۇرغان ياش يېگىت ئىكەن ، ئۇ كومۇش چىشىنى
پارقىرىتىپ كۈلۈپ ، ئىككى قولى بىلەن قولۇمنى چىڭ قىسىپ ،
ئاندىن ئىستاكاندا قايناق سۇ ، كېيىن تاماكا تۇتتى ، سەرەڭگە
ئوتنى بۇرنۇمغا ئەكېلىپ تۇرۇپ

— لاۋ ئەي ، بۇ يەرگە ئانچە كەلمەيدىغۇ دېدى .

ئالدىراش مەن ـ دېدىم تاماكا ئىشنى پۈتلەۋېتىپ .

ئۇ بىردەم مېنى ماختىدى . مېنىڭ تۇرمۇشۇمنى ، ئىشتىمى-
نى سورىدى ، ھەتتا يېشىم ، گۈزەلئاينىڭ چىرايى ، قانچىلىك پۇل
يىغقانلىقىم ، ياشقا ئۆرۈق ـ تۆغقانلىرىم ، ئۇلاز بىلەن ئىقتىسادىي
مۇناسىۋىتىم قاندىقلىقى توغرىسىدا ئۇزاق سورىدى . مەن زېرىكىش-
كە باشلىدىم ، ئۇمۇ ئاخىر ئوڭايسىزلاندى ـ دە ، ئاساسىي گەپنى

يىراقتىن ئەگىتىپ باشلىدى ، جۇڭگوغا قارشى خەلقئارا ئومۇمىي خور ئىچىكى دۈشمەنلەرنىڭ قوتۇرۇشى ، شىمالىي مىللەتلەر ئىنستىتوتىدا ئوقۇيدىغان مىللىي ئىشچى ـ دېھقان ئوقۇغۇچىلىرى ، مالارنىڭ ئادەملىرى ، ئەنزە ئاغدۇرۇشى ئوچۇن ھەركەت قىلىۋاتقانلىقى ، خې شۇجى باشچىلىقىدىكى پارتكومنىڭ رەزگۈرلۈك بىلەن بۇ قارالىقويۇنىي بايقىغانلىقى قاتارلىقلارنى ھاياجان بىلەن سۆزلەپ كەتتى ، كېيىن تاماكىسىنىڭ كۈلىنى قېقىپ ، قوپۇپ ، ماڭا بىر قارىۋالدى ـ دە ، ئاگەپنى ماجۇرىن بىلەن شۇي شۇجىنىڭ ئۇستىگە يۆتكىدى . [illegible] ئۇلارنى پاش قىلىش كېرەك ، بولۇپمۇ ئۇلار سىزنى قانداق قىلىپ «ئاق موتەخەسسىسلىشىش» يولىغا باشلىغانلىقى ، شيۇجېڭ جۇيىلىق مايسىلارنى يېتىشتۇرۇشتە سىزنىڭ ئۇستىگىزدە قانداق سىناقلارنى قىلغانلىقى ، شۇي شۇجى كېچىسى ياتقىگىزغا كىرىپ ۋېئودال شائىرلارنى قانداق ھۇزۇرلىنىپ ماختىغانلىقى ، ماجۇرىن سىزنى نېمىلەرنى ئۆگىنىشكە ئوندىگەنلىكى ، قىسقىسى ، ئۇلار نېمىلەرنى قىلىپ ، نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى يېزىپ چىقىڭ . راست گەپنى ئېيتساق ، بىز سىزنى قوتقۇزۇۋالدۇق ، بولمىسا خەتەرلىك بولغا ـ ماڭغاندىكىز [illegible]

مەن ھەيرانمەن ، خەتەرلىك يول دېگىنىڭىز نېمىسى ؟ يېيىڭلىغا بېرىپ ئوقۇغىنىمۇ ؟ ياكى ئەدەبىيات ئۆگەنگىنىمۇ ؟ ئۇلار نېمىدىن قوتقۇزدى ؟ يەنىلا بۇ ۋۇقسەك ئۆگىنىۋاتقىنىمدىن ، يەنىلا كونا يولۇمدا مېڭىۋاتقىمىغۇ ؟ [illegible]

«ئالدىمدا ئولتۇرغانلىرىمۇ قىزغىن يېگىتكە ئاچچىق قىلىشىنىڭ ھاجىتى يوق ، ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىشنىڭ تېخىمۇ ئورنى يوق ، ئاچچىقنى يۇتۇش كېرەك ، بۇنداق گەپلەرنى بوسۇغىدىنلا چىقىپلا ئۇنتۇش كېرەك ، گەپ تالىشىپ ئاۋارىچىلىك تېپىۋېلىشىنىڭ ھاجىتى نېمە ؟» مەن ئۇندىمەي مۇجۇم ئولتۇردۇم . ئۇ ئاخىر

www.uyghurkitap.com

تاقەتسىزلىنىپ ھەممىلا يەرنى ئىزدەپ چىقتى. ئۇ ئۆيلىنىشقا باشلىدى: كەچقۇرۇن مەن ياتقىچە ماتېرىيالنى ئالغىلى بارىمەن دەپ ئىزدىگەن ئىدىم، ئۇنى ھېچ تاپالمىدىم، ئۇنى مەن تالاغا چىقتىمۇ دەپ بىر دېنلا ئىزدەپ ھوشسىز لاندىمۇ، ئۇنى بىكار دېگەن ھاقارەت ئاڭلىغاندەك ياكى قىممەتلىك نەرسىمنى ئوغرىلىتىپ قويغاندەك كۆڭلۈم غەش بولدى. ئۆزۈم بىئارام بولدۇم. توساتتىن ماجۇرىنىڭ كۆزۈگۈم كەلدى دەپ ئۇنىڭغا ئۆيگە ماڭدىم.

ياخشى كەپسەن، كەلمەس بولۇپ كەتتىڭ، راھەتنى ئاڭغىنەك ياخشى قاراۋاتامدۇ؟ بىزنىڭ ئۆيدىكىلەر ئۇنى كۆندە ساڭا تاماق توشۇيدۇ دەيدىغۇ؟ بوپتۇ، ياخشى ئۆتكىنى، ئۇمۇ بىر ياش، بۇرۇنقا تېخى سۈزۈكسىرەك ئۇنىمۇ ئىشىنىڭدىن مەن كەلگەنلا، يار تىلىگىمۇ مەن توشتۇرغان ياخشى ئۆستى، ئىزمەت قىلىپ يېتىمۇ يامان ئەمەس، سەل ئالدىراڭغۇراق، تۇزلىپ كېتىدۇ. سۇيۇقئېشىمنى سېغىنىپمۇ؟ دېدى ماجۇرىنىڭ ئاينىسى يۇمشاق ئالقىنى بىلەن قولۇمنى سىلاپ. ۋاي ئۇ ئۆيۈڭ تازا ئورۇقلىدى سەن، تازا چىرايلىق قىز تاپتىغۇ، توي قىلىپ بالاڭنى ئۆزۈم باقىمەن دېسەڭ بېرىدۇ مۇ...

ماجۇرىن بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ لەڭمەن يەۋېتىپمۇ، ئىككى رومكىدىن ئىچىشىپ مەكتەپتىكى ئەھۋاللار توغرىسىدا بىلگەنلىرىمىزنى سۆزلىشىۋېتىپمۇ، مەن ھامان ئازابلىنىپ ئولتۇرۇدۇم. بۇ ئاق كۆڭۈل، قىزغىن، ئادەمنىڭ ئۈستىدىن ماتېرىيال بېرىشكە مېنى مەجبۇر قىلغانلىقى ئۈچۈن ھېلىقى كۈمۈش چىشلىق يىگىتكە غەزەپلىنىپ، ھېلىدىن ھېلىغا ئۇنى تارتتىم:

— نېمە، بىر كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىدىڭمۇ؟ ياكى سېنىمۇ ئۇچۇقلىدىمۇ؟— دېدى ماجۇرىن كۆزۈمگە قاراپ، — بىرەر قېينىچىلىققا يولۇقتۇڭمۇيا؟ لېكتور ابولدۇڭ، يەنە ئىككى ـ ئۈچ يىلدا فۇجياۋشۇ، قىرىق ياشقا كىرمەي تۇرۇپ جياۋشۇ بولىسەن، ئەمە-

بىكچە ، ئاز سانلىق مىللەتلەرگە ئىلىم ـ پەن خادىملىرى ، بولۇپمۇ يۇقىرى دەرىجىلىك ئىلىم ـ پەن خادىملىرى ناھايىتى زۆرۈر . مىللەتلەر ئىنستىتۇتى ھازىرغىچە سىياسىي ـ مەمۇرىي كادىرلارنىلا تەربىيىلەپ كەلدى . ئەمدى نىشانىنى بۇراش كېرەك ، ئىلىم ـ پەن خادىملىرىنى يېتىشتۈرۈشنى ئاساس قىلىش كېرەك . دەۋرىمۇ ئۆزگەردىغۇ ، ئىلىم ـ پەن خادىملىرى ھەرقايسى تارماقلارغا رەھبەرلىك قىلسا ، زامانىۋىلىشىش تېز بولمامدۇ ؟ بۇ شۇيى شۇجىنىڭ كۆزقارىشى ، مەن بۇ كۆزقاراشنى ئاخىرغىچە قوللايمەن .

لېكىن ، مەن ماجۇرىنغا ھېلىقى مۇئاۋىن شۇجىنىڭ تاپشۇرمىسى توغرىسىدا ھېچنېمە دېمىدىم .

ئەتىسى كۈنۈش چىشلىق يېگەت ياتقىمغا كىردى . مەن ئۇنىڭغا :

— يازالمىدىم ، — دەپ قىسقىلا جاۋاب بەردىم .

— قاچان يازىسىز ؟

— بىلمەيمەن .

— سىز ئىتتىپاق ئەزاسى ، پارتىيىگە كىرىشنى ئىلتىماس قىلغان ، بىزنىڭ پارتىيىگە قوبۇل قىلىش ئويىيېكتىمىز سىز . پارتىيىنىڭ نۆۋەتتىكى جەڭگىۋار ۋەزىپىلىرىدىن باش تارتماڭ ، ئەمەلىي كۈرەشكە كۆپرەك قاتنىشىڭ !

— مېنىڭ ئۆگىنىشىم ، تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىشىم ، سىزچە كۈرەش ئەمەسمۇ ؟ — مەن ئۇنىڭ بېسىم ئىشلىتىشىگە چىدىمايلا شۇنداق دېدىم .

ئۇ ئۆڭۈپ ، تاماكىسىنى ئالدىراپ تۈتاشتۇردى ـ دەدى :

— ئاۋۋال قىزىللىشىش ، ئاندىن مۇتەخەسسىسلىشىش كېرەكقۇ ، سىز بولسىڭىز ، تېخىچىلا قىزىللىشىش يولىغا سېلىۋاتىسىز ، سىزنىڭ ئاساسىي يېتەرسىزلىكىڭىز ، مانا مۇشۇ جەھەتتە ـ دېدى .

www.uyghurkitap.com

— باشقىلارنىڭ ئۇستىدىن ماتېرىيال بېرىشنىڭ قانۇنلۇقلۇقى بىلەن قانچىلىك مۇناسىۋىتى بار؟

— ئەلۋەتتە مۇناسىۋىتى چوڭ! — دېدى ئۇ قىزىرىڭشىپ، — پارتىيەگە كىرمەكچى بولغان ئادەم ئالدى بىلەن جەڭگىۋار بولۇشى لازىم. بىلەمسىز، بۇ بىر مىلىتسىنىڭ كۆرەش ماتېرىيالى يازغىنىڭىز ئۈچۈن ئاتقىنىڭىز.

— مەن بۇنداق ئوقۇشتىن باش تارتىمەن، مۆرىتى كەلگەندە، بىرى كومانداغا بەرمىسىمۇ ئۆزۈم ئوق ئاتالايمەن!

ئۇ ماڭا ئۆڭۈپ ـ تاتىرىپ قارىدى ـ دە، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ قويۇپ بىردىنلا ھەيۋە قىلىشقا ئۆتتى:

— ئۇنداق بولسا ياشلار ئىتتىپاقىنىڭ تۈرمۇش يېغىندا ئاشۇكارا سۆزلىشەيلى. ئوقۇيدىغىنىڭىز كونا كىتاب، ئويلايدىغىنىڭىز نام ـ شۆھرەت، ھېمايە قىلىۋاتقىنىڭىز ئوچۇل جىخۇيجۇيى، ئۇنتۇماق، يولداش، سىز بولمىسىڭىزمۇ، جۇڭگو ئىنقىلابى يېرىم يولدا توختاپ قالمايدۇ، كوممۇنىستىك پارتىيە ئۆز دۈشمەنلىرىنى يېڭىۋېرىدۇ. دۈشمەنلەر جۇڭگوغا قارشى، كوممۇنىزمغا قارشى ئومۇمىي خورۇقۇيۇشتۇرۇۋاتىدۇ، سىز بولسىڭىز، ئۆزىڭىزمۇ سەزمىگەن ھالدا بۇ خورۇغا ماسلاشماقچى!

مېنىڭ ئەمدى تاقىتىم تۈگىدى. ئورنۇمدىن تۇردۇم ـ دە، ئۇنىڭغا ئىشىكنى كۆرسەتتىم:

— يازمايمەن دېدىم، گەپ تۈگىدى. سىزنىڭ تەربىيىڭىزگە ھاجىتىم چۈشكىنى يوق. مەن ئۆز يولۇمنى تېپىپ ماڭالايمەن، پايدا ـ زىيىنىغا ئۆزۈم مەسئۇل!

ئۇ تېخىمۇ تاتارىدى، ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، كەينىگە بۇرۇلدى:

— قانچىلىك لېتىشنى خالىسىڭىز لېتىۋېرىڭ، ئەمما سىزنى ھامان پاتقاقتىن بىز تارتىپ چىقىمىز! — دېدى ۋە ئىشىكنى يېپىپ

چىقىپ كەتتى .

كەچقۇرۇن مەن رەقىپنىڭ ياتقىغا باردىم ۋە ئۇنىڭدىن :

— مەن راستىنلا پاتقاقتا پېتىۋاتىمەنمۇ ؟— دەپ سورىدىم .

ئۇ كۈلۈپ كەتتى - دە ، پەۋاز قاپقىنى سۇزۇپ تۇرۇپ :

— لاۋگاۋ بىلەن بولغان تالىشىشقا خاپا بولۇۋاتامسەن ؟ ئاڭلىدىم ، مەن ئۇنى تەنقىد قىلدىم . ئۇ قوشۇمچە ئىتتىپاق باش ياچىيىكىسىنىڭ شۇجىسى ئەمەسمۇ ، ساڭا سەل قاتتىقراق تەلەپ قويغان ئوخشايدۇ . خاپا بولما ، ماتېرىيال يازمىساڭ مەيلى ئەمەسمۇ ، ھە دەپ يالغان - ياۋداق بولسىمۇ بىرنېمىلەرنى يېزىپ بەرگەن يولساڭ ياخشى بوپتىكەن ، ئىختىيارىڭ . مەن ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويايى ، سېنى تولا قىستىمىسۇن ،— دېدى .

لېكىن ، مەن كۆمۈش چىشلىق يىگىتنىن ئۇڭايلىققىچە قۇتۇلالمىدىم . ياشلار ئىتتىپاقى يىغىنىدا ماڭا ئاچچىق گەپلەر بىلەن ھۇجۇم قىلغۇچىلار بولدى . مەن ئاخىر ياشلار ئىتتىپاقى يىغىنلىرىغا بارمايدىغان بولۇۋالدىم . مېنىڭ تىنچ ، خاتىرجەم تۇرمۇشۇمغا بىر خىل يوشۇرۇن ۋەھىمە ھۇجۇم قىلماقتا ، مەن خۇددى ئۇۋۇسىغا سۇ كىرگەن ئاغمىخاندەك ئۆزۈمگە پاناھ جاي ئىزدىمەكتىمەن . رەقىپ ھەر قېتىم ھال ئېيتسام :

— خاتىرجەم بول ، بولدى ، مەن ئېيتىپ قويايى ، ئۇلار سېنى تولا چىڭ تۇتمىسۇن !— دەپ قوياتتى . لېكىن ، كۆمۈش چىشلىق ياش شۇجى مېنىڭ بىلەن ئېچىشىشنى بالداقمۇبالداق كۆچەيتمەكتە . ئۇ ئەمدى مېنى كۆرسە قاپاق تۈرۈپ ئۆتىدىغان ، گەپ قىلسىمۇ بۇرۇنقىدەك ھىجايمايدىغان بولۇۋالدى . ئۇ بىر كۈنى مېنى چاقىرتتى - دە ، قىسقىلا قىلىپ :

— سەن ئۆزۈڭنىڭ ۋەزىيىتىڭ توغرىسىدىكى كۆزقارىشىڭنى يېقىنقى كۈنلەردىكى ئىدىيە ئەھۋالىڭنى يېزىپ چىق ،— دېدى . مەن ئۇنىڭغا :

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى نادىرىسى
www.uyghurkitap.com

— يېزىپ چىقالمايمەن !— دېدىم .
— نېمىشقا ؟
— خالىمايمەن .
— ئۇنداق بولسا ، ياشلار ئىتتىپاقىدىن چىقىرىلىسەن !— دېدى- كەسكىن قىلىپ ،— چېكىنىشكە ئىلتىماس يار .
— بولىدۇ... .

رەڤىپ بۇتى ئاڭلاپ ، يەنىلا :

— مەن ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويايمۇ ، چىقمىمەن دەپ. ئىلتىماس يازما . سېنىڭ توغرىڭدا ئۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە قېتىم ئېيتىشىپ قالدىم ، خې شۇجىغا ئېيتمىساق بولمىدى ، ئۇتى !— دېدى - دە ، يەنە جىمىپ كەتتى .

بەزى كۈنلىرى بەلكىم خاتا قىلىۋاتقان يېرىم بار ئوخشايدۇ دەپ ئويلىنىپمۇ كۆردۈم ، لېكىن خاتالىق دەپ تونۇغانلىرىم ئەرزىمىگەن بىر نەرسىلەر بولۇپ چىقتى . بىر كۈنى ماجۇرىنغا بۇ ئەھۋالنى قىسقىچە قىلىپ ئېيتتىم . ماجۇرتن كۈلۈپ قويۇپ :

— ئاددىيلا ئويلايسەن - دە ، بىرى سېنىڭ ئۇستۈڭدىن ماتېريال يازغان بولۇشى ، شۇ ماتېريالدا بەلكىم قولغا چىققۇدەك بىر نەرسە يېزىلغان بولۇشى مۇمكىن . بۇنى رەڤىپ بىلىدۇ . سېنى ئوتتۇرىغا ئاچىقىشنىڭ باھانىسىنى ئىزدەپ قىلىنىۋاتقان ئىشلار بۇ . رەڤىپنىڭ ھەممىدىن خەۋىرى بار . رەڤىپسىز ھېلىقى گاۋ دېگەن نەرسە ساڭا قانداق چىقىلايتتى ،— دېدى .

مەن شۇنىڭدىن كېيىنلا رەڤىپنىڭ ئۆيىگە كەم بارىدىغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن كەم سۆزلىشىدىغان بولدۇم . مەن بولغۇسى كۆڭۈل- جىزلىككە ئۆيدان تەييارلىنىپ قويدۇم .

بىراق ، توت-يۇز يەتمىش سوم پۇل بىلەن ئۇنىڭغا يېپىسىز باغلانغان تورسام ، نەگىمۇ قاچالايتتىم . ئۇ بىرخەكۈنى ياتقىمغا

غەزەپ بىلەن كىرىپ كەلدى ـ ۋە دە :

— نەگە يوقالدىڭ ، ئاۋاق ؟ ئوقتۇڭمۇ ، پوتۇن ئوقۇغۇچىلارنى ئۆيلىرىگە قايتۇرۇۋەتكەن قارار قىلغىنىڭ يېرىم يىلدىن تاماق پۈتكىچە ، يول ئۈستىدە قولىغا بىر نەرسە ئالغان بولىدىغان ھارۋا پويىز ئىستانسىسىنى شىنجاڭلىق ئوقۇغۇچىلار بېسىۋالدى ، شىنجاڭغا مېڭىۋاتقان ئادەم خوتەنگە دولقۇنلۇق دەرياسى قانداق قىلىسەن ؟ شىنجاڭغا ماڭامسەن ياكى گۇزەلئايىنى كۈتەمسەن ؟ سېنى ھەل قىلىدىغان ئىككى يول بار ، شۇنى ئېيتقىن ...

— كۈتىمەن ...

— ھېم ، ئۇنداق بولسا مەنمۇ كەتمەيمەن ، بۈگۈنكى پىلان بويىچە ، بەشىنچى ئايدا تويۇڭنى قىلىمىز .

— تويۇمنى قىلامسىلەر ياكى مېنى كۆرەش قىلامسىلەر ؟

مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قارىدىم . ئۇ بوزىرىپ قىزاردى ـ دە :

— ھەممە خەق قورساق غېمىدە . پوتۇن خىزمەت توختالدى . دوختۇرخانا جېگەر كېسىلى بىلەن ئىششىق كېسىلىگە تولدى . سېنى كۆرەش قىلىشقا كىمنىڭ چولىسى بار ؟

— ھېلىقى كۆمۈش چىشلىق ئورۇنباسارنىڭچۇ ؟

— ئۆلۈكىنى بۆرە يېسۇن ئۇنىڭ ، — دېدى رەقىپ قولىنى شىلتىپ ، — يىگىرمە كىشىلىك ئوۋچىلار گۇرۇپپىسى تەشكىل قىلىندى . ئۇ مەرگەنلىرى شۇ گۇرۇپپىغا قېتىپ چۆلگە قولان ، ئارقار ئوۋلاشقا ئەۋەتىلدى . تونۇگۇن يولغا چىقتى . كىم بىلىدۇ ، ئۆلۈكى قومنىڭ ئاستىدا قالامدۇ تېخى ...

ئاچارچىلىق ، شۇ سەۋەبتىن كېلىپ چىققان جىددىيلىك مېنى ۋەھىمىدىن قۇتقۇزۇۋالدى . مەن ئۆز ئىشىمغا كىرىشتىم ، ماي ئايلىرىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتۇم ...

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنى ئىزدەش ۋە چۈشۈرۈش ئىگىلىك تارقىتىش

2...

[illegible]

ئاپرىلىنىڭ ئاخىرى ھەممە جەنۇبتىللار ئۆيلىرىگە كۆچكەرگەن. خۇاڭ جى دەريا سېنىڭ ئۇ قېتىمدىكى يەيتاشۇن تېغىنىڭ قاقاس قاپتاللىرىدا ئالا-بۇلا بېشىللىق پەيدا بولغان بېرىكۈنى بىزنىڭ تويىمىز بولدى. گۈزەلئاي ئاپرىلنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا قايتىپ كەلگەن، قېيناتام بىلەن قېينانامىمۇ كىچىك بالىسىنى ئېلىپ يېگىرمە بىرىنچى ئاپرىل كۈنى يېتىپ كەلگەنىدى.

توي كۈنى بىز بەشىنچى قەۋەتتىكى زالدا، مەيدىمىزگە گۈل تاقاپ، يېڭىچە ئادەتلەرنى تۇغقىتتۇق. ياشلار گارمون ۋە جىر بىلەن بىزنى ئوتتۇرىغا ئېلىشىپ ئالاھىدە تەييارلانغان ئىشخانىغا ئەكىرىشتى. مېنىڭ ئوڭ قولۇم بۇرنىمە ياغلىقتا يۇرۇنى يېپىۋالغان، ئۇزۇن ئاق يىپەك كۆڭلەك، ئەت رەڭ كاستۇم كىيىۋالغان گۈزەلئاينىڭ سول بىلىكىدىن قولتۇقلىغان، سول قولۇم بولسا، ماڭا ئوخشاشلا ئەت رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا، كۆك كۆڭلەك كىيىپ، قارا كۆك، سۇس يوللۇق گالىشتۇك تاقىغان رەقىبنىڭ قولتۇقىدا ئىدى. مەن ئۇزۇمنى چەكسىز زادەتتە، چەكسىز بەختلىك ھېس قىلاتتىم. يۈرىكىمنىڭ تارلىرىنى تەترەتكۈچى جىر ياڭرىماقتا:

قاشلىڭ قارا، قاشلىڭ قارا
قاشىدىن كۆزۈڭ قارا
كىرپىكىدىن نۇرلار تامار
سۆيسەم يۈرەكىم قانار

گۈزەلئاينى قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان قىزنىڭ ئىنچىكە بېسۇۋۇق ئاۋازى خۇددى مېنى تەبرىكلەۋاتقان مەدھىيە كۈيىدەك يېقىملىق ئاڭلىنىاتتى.

نىكاھتىن كېيىن گۈزەللىنىڭ قىزىق ياش ئۆچۈرىشىدىكى چىرايلىق ئاپىسى مېنىڭ ئاندىن قىزىنىڭ پىشانىسىگە سۆيىدى — ده ، شاكىرابقا چىلانغان ناندىن پىكۈزدى . ۋىزىنىڭ ئاتىمىز — كۆتمەك بۇرۇت ، قاڭشارلىق ، يېشى ئاتمىشقا يېقىنلاپ قالغان بولسىمۇ يۈزىگە قورۇق چۈشمىگەن ، چاچ - بۇرۇتىغا ئاق كىرمىگەن ، ئىككى مەڭزى قىپقىزىل ئادەم ئىدى . ئۇ قىزىل لېۋىنى ئارىلاپ يىمىرىپ قويۇپ ، يانچۇق سائىتىنى ئويناپ ئولتۇراتتى :

— قېنى ، يەھياخان ئاكا ! — دېدى-ده قىپ ئورۇنلىرىغا جايلاشقان كۆچىلىككە غۇلىچىنى ئېچىپ تۇرۇپ ، — بالىلارنىڭ بەختى ئۈچۈن بىر دۇئا بېرىڭ .

ئاتىمىز كۈلۈپ قويۇپ يېشىنى لىڭشىتتى - دە ، — بولدى ، بولدى ، قالغىنى يېكىنچە بولىۋېرسۇن ! — دېدى . ئاۋۇال خانىم سەي بىلەن ھاراق تارتىلدى ، ئاندىن كېيىن لېگەنلەردە گۆش بىسىلغان پولۇ كىرىدى ، يىرىدەمدىن كېيىن قىزغان ياشلار تانسىغا چۈشتى...

بىزنى كەچ سائەت توققۇزلاردا ھۆججەتكە ، يەنى مېنىڭ ياتقىمغا كۆچۈرۈپ ئېلىپ كېلىشتى . ئۇ يەردىمۇ ئىچىش ، ھەر خىل ئادەتلەر ، مەسىلەن ، ياغلىق يەشتۈرۈش ، ئالما يېگۈزۈش ، ھەتتا «گوركى» ئويۇنلىرىمۇ بولدى . بىزنى راسا چارچاتقاندىن كېيىن كۆچىلىك چىقىپ كېتىشتى . مەن شۇ چاغدىلا گۈزەللىيەنىڭ بەختلىك ۋە ئەنسىز ئۇياتچان كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ قالدىم :

— ئۇھ ، مانا ئەمدى بىزنىڭ ئۆيىمىز بار ، قارىغىنا !...

— لېكىن » دېگەن سەتلىشىپ ، — دېدى قىز . ئىككى كىشىلىك كارىۋات ئۈستىگە يېڭى تىكىلگەن كۆرپىلەر بىلەن مامۇق ياستۇقلارنى تاشلاۋېتىپ ، — «سىز» دەك ، ئۆمۈر بويى «سىز» لىشەيلى .

— ماقۇل ، جېنىم ، قېنى ماۋۇ گالىستۇكنى ئۆز قولىڭىز

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

بىلەن بېشىپ قويۇق ئەمىسە ئايلىنىپ ...

ـ ئۇ قىزارىدى ۋە سۇس تىترەپ، توڭغان بارماقلىرىنى ئىشكىمگە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تەگكۈزۈپ، گالستۇكنى ئېشىشكە باشلىدى. مەن ئۇنىڭ يېشىپ بولۇشىنى كۈتمەيلا نازۇك بېلىدىن قورۇپ توتۇپ قۇچاقلىدىم.

ـ ئۇنداق قىلماڭ، قورقمەن، يىغلىۋېتىمەن...

ـ چىراغ ئۆچۈرۈلدى، بەش مىنۇتتىن كېيىن ئۇ راستىنلا ئۆپكىدەپ يىغلىدى. لېكىن، بۇ يىغا ماڭا چەكسىز ۋە ئۇنتۇلغۇسىز خۇشاللىق بەخش ئەتتى...

ئەتىگەنلىكى ئادەتتىم بويىچە سەھەر تۇرۇپ كەتتىم. مانا شۇ چاغدىلا مەن ئۆز ھۇجرامغا كۆز يۇگۈرتتۇم. ھۇجرا ئىچىدە قوش كىشىلىك ياغاچ كارىۋات ۋە كومېسسىيون دوكىنىدىن سېتىۋېلىنغان نەقىشلىك سىنىم كارىۋات، ھەر ئىككى كارىۋاتنىڭ بېشىغا بىردىن گىلەم تارتىلغان، چاققان ئەينەكلىك ئىشكاپنىڭ ئۈستىدا بىر جۈپ ساپا، ئۈستەل، تومپۇچكا ئۈستىدە ھەر خىل چىنە ـ قاچا، ھەيكەللەر، لوڭقىلاردا گۈللەر، دېرىزە، ئېشىكلەردە دوخاۋا ۋە تور پەردىلەر پەيدا بولغان. قوش كىشىلىك كارىۋاتقا سېلىنغان يېپەك كۆرپىلەر ئۈستىدە قاپلىما كىرلىكنىڭ گۈللەر چېكىلگەن دوخاۋا تاشلىق يوتقانلىرى يېرىم يېپىنچ، قاپقارا چاچلىرىنى بىر جۈپ ماموق ياستۇقنىڭ قىزىلگۈللەر، يېشىل ياپراقلار كەشتە قىلىنغان ئاپئاق قاپلىرى ئۈستىگە يېيىپ گۈزەلئاي ئوخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ گۈزەل يۈزىنىڭ قېنى قاچقان، ئۇزۇن كىرپىكلىرى يۇيۇپ قويغاندەك يالتىراپ تۇراتتى. مەن ئۇنىڭ ئىككى يېقا تاشلاغان، ئالتۇن ئۈزۈكلەر سېلىنغان قوللىرىدىن ئاستا، يېنىككە نە سۆيدۈم ـ دەپ ھايات ماڭا ئاتا قىلغان بۇ بەختتىن لەززەتلىنىپ ئۆزۈمچە كۈلۈمسىرىدىم ۋە ئۆز ـ ئۆزۈمگە: «بۇلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭكى، مەن ئەمدى ئۆمۈرۋايەت خاتىرجەمەن، تۇيقۇنسىز ئىلـ

گىرىلەيمەن ، بەش يىلدا يېزا-پ توگىتىشكە پىلانلىغان ماقالىلىرىمىز
نى ئۇچ يىلدا توگىتىمەن ، رەھمەت ، گۇزەلئاي ، مېنىڭ ھاياتىمغا
يېڭى مەنە ، يېڭى بۇرۇلۇش-ۋە يېڭىچە رەڭ بەرگەن گۇزىلىم ، ساڭا
رەھمەت » دەپ پىچىرلىدىم ۋە ئۇستەل تارتمىسىدىن ئۇچ كۇندىن
بېرى ئوقۇلماي تۇرۇۋاتقان كىتابىمنى قولۇمغا ئالدىم - دە ، ھەم-
مىنى ئۇنتۇدۇم ...

لېكىن ، تويىمىز بولۇپ بىر ئايدىن كېيىنلا مەن ھاياتىمدا
بەخت بىلەن بىللە پالاكەتنىمۇ ئۇيۇمگە كىرگەنلىكىنى بىلدىم .
بۇ پالاكەت ، مېنىڭ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇم بىلەن كىتابلىرىم ئوتتۇ-
رىسىدىكى زىددىيەت ئىدى . كىتابلىرىم — مېنىڭ ئەڭ كۆڭۈل-
لۈك ، ئەزىز بايلىقلىرىم ، گۇزەلئاي ئۆي ياسىغان كۇنىلا كىتابلە-
رىمنى بىر ياغاچ ساندۇققا قالايمىقان تاشلاپ ، مۇستىنى پاكىز
قەغەزلەر بىلەن پېچەتلەپ زالغا ئاچقىپ قويۇپتۇ . كىتاب ، كارتا
ۋە قوليازمىلىرىمىز بىر ئاينى ئۆتكۈزۈش ماڭا ئازابلىق ، زېرد-
كىشلىك بولدى .

مەن بىر كۇنى ساندۇققا سىلىنغان پېچەتنى بۇزدۇم - دە ،
ئۆي جاھازلىرى قاتارىدىن چىقىرىۋېتىلگەن كىتاب ئىشكاپىمنى
ئۆيگە ئەكىرىپ ، كىتابلىرىمنى بۇرۇنقى تەرتىپىگە سېلىپ تىزىپ
چىقتىم ، بۇ ئىشقا تولۇق بىرنەچە كۇن ۋاقىت كەتتى . چۈشتە گۇزەل-
ئاي قاقاقلاپ كۇلگىنىچە كىرىپ كەلدى - دە ، ئاسقىدىن پەرتۇقد-
نى ئېلىۋېتىپ :

— سەي ئاقىلىدىكىزمۇ ؟ نېمە قىلىۋاتىسىز ئۆيىنى ؟ — دېدى .

ئۇ تويىمىزدىن كېيىن تۇنجى قېتىم خاپا بولدى .

— دادامىلار دېگىنى يولغا سالىدۇق ، گەپ دېگىنى ئىشلىمەسلىك بول-
ماس ، — دەپ كۇلدۇم ، ئۇنىڭغا قارىماي قىلىدىغان ئىشىمنى
ئىچىمدىن تولا

— سىز كىتاب ئوقۇڭ ، مەن ئېگىكىمنى تۇتۇپ ، سىزگە

قاراپ ئولتۇراي ، ماڭا سىزنىڭ چىرايىڭىزلا ئەمەس ، گېپىڭىز ، تاخشىڭىزمۇ لازىم... بىلمەيدۇ دەمسىز ، مېنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئوغرىلىقچە كىتاب ئوقۇۋاتىسىز ، ئەتىگەنلىكى سەھەر تۇرۇۋېلىپ كىتىرلىتىپ يېزىۋاتىسىز . مەن ئەمدى تەرتىپ ئورنىتىمەن : سا- ئەت ئوندىن قالماي ئۇخلايسىز ، كېچىسى چىراغ يېقىشقا رۇخسەت يوق ، ئەتىگەنلىكى مەن ئويغانمىغۇچە ئورنۇڭىزدىن تۇرمايسىز ، كۇندۇزلىرى چۈشتە ئۇخلايسىز ، مەن كەلگۈچە سەي ئاقلاپ ، ئوت يېقىپ ، تەييار قىلىپ تۇرىسىز ! يەكشەنبە كۇنىمۇ باشقا ئىش قىلمايسىز . ماركسمۇ يەكشەنبە كۇنى سىرتقا چىقىپ دەم ئالاتتى- شىكەن .

ئۇ ئەركىلەپ تۇرۇپ ، بەختلىك كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ ، شۇ گەپلەرنى دېدى - دە ، ئىككى قولىنى بوينۇمغا سېلىپ كۆزۈمگە قارىدى .

— خاپا بولۇۋاتامسىز؟ خاپا بولمىغان بولسىڭىز ، كېلىڭ ، ماۋۇ كىتاب ئىشكاپىنى زالغا ئاچقۇبتەيلى ، سىزنىڭ كىتابىڭىزغا ئوغرى كەلمەس...

— ئورۇندۇقىڭ كەينىگە ياخشى جايلاشتىغۇ...

— ماقۇل دەڭە ، — دېدى ئۇ نازلىنىپ تۇرۇپ ، — قاراڭە ، زادىلا ياراشمىدى ، ئۆيىمىزنى تارايتىۋەتتى . كەلگۈسىدە ئىككى ئېغىزلىق ئۆيگە كۆچكەندە ، مەن سىزگە جايلاشتۇرۇپ بېرىمەن...

— ئاچچىقايلى دەمسىز ! — دېدىم خاپىلىقىمنى يوشۇ- رالماي ، — راستىنى ئېيتسام ، كىتابلىرىم تالادا تۇرسا ، بالام تالادا تۇرغاندەك بولۇپ قالىدىكەنمەن...

ئۇ خاپا بولدى ۋە ئىككى قولىنى تىزىغا قويۇپ كارىۋاتتا جىم ئولتۇرۇۋالدى . مەن كىتابلىرىمنى رەتلەش بىلەن بولۇپ كەتتىم . بىر كەمدە ئۇنىڭ يىغلاۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالدىم - دە ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ :

— يىغلاۋاتامسىز ؟ ماقۇل ، ئاچىقساق ئاچىقايلى ، — دېدىم . — تاماق-ئۇستىدە ئۇنىڭ خۇشال ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ھال ئېيتتىم :

— بىر ئاي بولدى ، ئۆگىنىشىم ياخشى بولمايۋاتىدۇ . «ئال-تۇن يارۇق» نى يەشىنچى ئاينىڭ ئاخىرىغىچە قولدىن چىقىرىشىم لازىم ئىدى ، ئەمدى ئالتىنچى ئايغا قالدى . ھېسابلاپ باقسام ، توي قىلىمىز دەپ يەتتە يۇز سوم قەرز بوپتىمىز . بۇ پۇلنى قەلەم ھەققى بىلەن ئۇزمەسەم ، نېمە بىلەن ئۇزىمەن . ئىككىمىزنىڭ مائاشى تامىقىمىزغا ئارانلا يېتىۋاتىدۇ...

— قەلەم ھەققى ؟ — دېدى ئۇ ئىشەنمەي ، — سىز پۇل تاپالا-مسىزا ؟ بولدىلا ، شۇ قەلەم ھەققىڭىزنى كېلەر يىلدىن باشلاپ تاپار-سىز . رەقىپكامىڭ پۇلىنى تۆلىمىسەكمۇ بولىدۇ . ئۇ توي قىلىپ قالسا ، لايىقىدا بىر نەرسە قىلىۋېتەرمىز . قالغان پۇللارنىمۇ ھازىر قىلىستىمىغاندىكىن تۇرۇپ تۇرمامدۇ ، سىز پۇلنى ئويلىماڭ ، پىلا-نىڭىزنى ئۆزگەرتىڭ ، بويتاق ۋاقتىڭىزدىكىدەك كەچكىچە كىتاب ئوقۇيدىغىنىڭىزنى قويۇڭ ، يىزىڭ ئۆيىمىزدىن كۇلكە ، ناخشا ، مۇزىكا ئاڭلىنىپلا تۇرىدىغان بولسۇن ، رادىئونى ئېچىپ قويۇڭە...

نېمىمۇ دېيەلەيتتىم . مېنىڭ تۇرمۇشۇم ، پىلانىم ئۆزگەرمەك-تە ؛ ئەتىگەنلىكى يۇگۇرۇشۇمىڭ ئۇرنىغا ، گۈزەلئاينىڭ يېنىدىن-نېرى كەتمەيمەن ؛ چەت ئەل تىلى يادلاش ئورنىغا ، قەرز ئۇزۇشىڭ يوللىرىنى ئىزدەپ خىيال سۈرىمەن ؛ ماقالە يېزىش ئورنىغا ، گۈ-زەلئاينىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن ، ئۆينى سۈرتىمەن ، سەي ئاق-لايمەن ، قاچا - قومۇچلارنى يۇيىمەن ، چىلانغان كىرلارنى مۇجۇي-مەن ، تېخى (بۇ كىرلار ھەر كۈنى چىقىپ تۇرىدۇ)... چۈشلۈكى تاماقتىن كېيىن ، ساھەت ئۈچكىچە كارىۋاتتا يەتە ئېغىنايمىز... كەچكى تاماقنى رەقىپ بىلەن ئادەتتە كىرىپ كېلىدۇ . ئۇلار ھەر كۈنىدەك كەچتىن ربىزىنكىدە ئۆتكۈزىدۇ . رەقىپ گۈش - ياغ ،

www.uyghurkitap.com

ئۇن ـ مايلىرىنى ئايانماستىن توشۇپ، تۇرىدۇ، ھەر كۈنى بوتۇلكىنى بوشتىمىز، ئاندىن كېيىن سەيلە ياكى تانسا ھېچبولمىسا كەچ سائەت ئون ـ ئون بىرلەرگىچە پاراڭ سېلىشمىز ياكى قارتا ئويناپمىز...

بۇ كۈنلەر گۈزەللىگى ئۈچۈن كۆڭۈللۈك ۋە لەززەتلىك. مېنىڭ ئۈچۈن بولسا، زېرىكىشلىك ۋە ئازابلىق. چۈنكى، توپا بېسىپ ياتقان كىتابلىرىم، چالا پېتى تۇرغان ماقالە، كارتىلىرىمنى كۆرسەم، خۇددى زىرائىتى ئاپەتكە ئۇچرىغان دېھقاندەك ئازابلىنىمەن ۋە: «كۈنلەر مۇشۇنداق ئۆتۈۋېرىدىغان بولسا، بەش يىلدىن كېيىن كىرەكسىز ئادەمگە ئايلىنىمەن، گۈزەل ئارزۇلىرىمنى چىرايلىق ئائىلە ئۈچۈن قۇربان قىلىۋەتكەن ئەرزىمەس ئادەم بولۇپ چىقمەمەن. ياق، مەن تۇرمۇشۇمنى ئۆزگەرتىشىڭ يولىنى قىلاي. گۈزەللىگىنى ئىرادەمگە بويسۇندۇراي!» دەپ، ئويلايمەن.

تومۇز باشلاندى. دېرىزىنى ئېچىپ قويۇپ، سەلكىن شامال بىلەن كىرگەن سېرىق ۋە قىزغۇلتىم رەڭ پۇرقىدىن لەززەتلىنىش قانداق ياخشى. مۇنداق يازلىرىنى تالاي ئۆتكۈزگەنىدىم، ئۇ چاغلاردا ھازىرقىدىن راھەت ئىدى. پۈتۈن دىققىتىم بىلەن كىتاب ئوقۇيتتۇم ياكى ماقالە يازاتتىم، جىمجىت كېچىدە سېرىق چىقىپ گۈللەر ئارىسىدا بۇيۇك ئارزۇلار ئۈچۈن باش قاتۇرۇپ ئايلىناتتىم. «ھاياتنى قەدىرلەش كېرەك!» دەپ ئويلايتتىم. قويۇق يۇلتۇزلارغا قاراپ خىيال سۈرۈپ، مىليون يىللارنى نۇر چېچىش بىلەن ئۆتكۈزگەن يۇلتۇزلارمۇ ئۆلىدىغۇ، مەن نېمىدىم، تۇرخۇندىن پىلىدە قىلىپ كۆتۈرۈلۈپ چىققان سامان ئوتىنىڭ ئۇچقۇنچىلىكىمۇ ئەمەسكەن. مەيلى كۇل بولاي ياكى بۇ دۇنياغا كېچىسى يالتىرىغان فوسفورلۇق چىرىندىچىلىك بولسىمۇ نۇر چېچىپ ئۆچەي، ئىزنا-سىز توپىغا ئايلىنىش. ئۇزۇن قەدىرنى بىلگەن ئىنسان ئۈچۈن

پاجىئە . ئىنسان پاجىئەدىن ئۆزىنى ھىمايە قىلىشى لازىم . سېنىڭ ھەمايىچىڭ بەك ھالال ئەمگەك تەرىقىڭ . ئۇلۇغۋار ئىغايىگە ئىزادە باغلاپ ، شۇ غايىنى ھاياتىڭنىڭ مەنىسى ھېسابلاپ تەر تۆك ، شۇ چاغدا سەكراتتا ياتقاندا قىلىدىغان پۇشايمىنىڭ ئاز بولىدۇ » . مانا بۇ سۆزلەر مېنى روھلاندۇراتتى ، مەن كېچىنى قەدىرلەيتتىم . جىمجىت كېچىنىڭ دەرەخلەر بىلەن ياشنىغان ھاۋاسىنى قېنىپ - قېنىپ ئېچىمگە تارتىپ ، كەلگۈسى ئۆچۈن جان پىدالىق بىلەن ئىشلەيتتىم...

ھازىرچۇ ؟ قېنى ئۇ زوقمەنلىك ؟ ۋۇجۇدۇمدىكى ئەڭ ساپ كۈچ مۇھەببەتكە سەرپ قىلىنىپ بولغانمىدۇ ؟ نېمىشقا گۈزەللىنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ئورنۇمدىن تۇرالمايمەن ، ئىككى سائەت ۋاقىت چىقىرىپ يازما يادىكارلىقلارغا ئىزاھات يازالمايمەن ؟...

گۈزەللىنىڭ ئاپئاق بىلەكلىرىدىن ئېھتىيات بىلەن ئاجراپ چىقتىم - دە ، پۈتۈمنىڭ ئۇچى بىلەن مېڭىپ كىتابلىرىمنىڭ يېنىغا كەلدىم . خۇددى باڭچۇيداۋدا گۈزەللىڭ بىلەن كۆرۈشكەندەك ھاياجان ۋە مۇھەببەت بىلەن ئۇلارنى بىرمۇبىر تۇتۇپ چىقتىم . قولۇمغا كونىلىك خاتىرە يېزىلغان بىر دەپتەر چۈشۈپ قالدى . مەن دەپتەرنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئېچىپ بۇنىڭدىن ئىككى يىل بۇرۇن يېزىلغان يالقۇنلۇق سۆزلەرنى ئوقۇدۇم :

«1959 - يىلى 9 - ئايدا ئوقۇلۇپ بولغان كىتابلار ، خاتىرە يېزىلغانلىرى ، يېزىلمىغانلىرى ، تۇقۇلۇق ئوقۇلغانلىرى ، مۇھىم بەتلەر مەخسۇس بەلگىلەر بىلەن كۆرسىتىلگەن بەدۇل مېنىڭ ئالدىمدا تۇرۇپتۇ . مەن بەدۇلگە سىنچىلاپ قاراپ چىقىپ ئۆز - ئۆزۈمدىن رازى بولدۇم - دە ، كونىلىك خاتىرەمگە مۇنۇلارنى ئىپتىخار بىلەن يازدىم : كۆنلەرنى قانداق ئۆتكۈزۈۋاتىسەن ؟ مەن ئۆزۈمنى بىلىم بىلەن قوراللاندۇرۇۋاتىمەن . ئوقۇغان كىتابلىرىم

كېرەكسىز نەرسىلەر ئەمەس. توققۇزىنچى ئايدا ئون كۈن گەمگەك قىلدىم ، شۇنداق بولسىمۇ ئوقۇغان كىتابلىرىم سەككىزىنچى ئايدىن كىيىن جىق ، يازغان خاتىرە ، كارتىلىرىمۇ جىق . بۈگۈن توققۇزىنچى ئايغا يېگىرمە تۆت . بۇ ئايدا يەنە ئالتە ـ يەتتە كۈن بار . مۇشۇ سۈرئەت بىلەن ماڭسام ، ئۆگىنىش پىلانىمنى مۇددەتتىن بۇرۇن ئورۇنداپ بولىمەن ! » .

خاتىرىنى يېپىپ قويۇپ كىتابلىرىمغا قارىدىم : مېنىڭ دوستلىرىم — ھەر خىل كىتابلار ئۆز ئورۇنلىرىدا تۇرۇشاتتى . پەلسەپىۋى ، سىياسىي كىتابلار ، تارىخىي ۋە قوشۇمچە پايدىلىنىدىغان كىتابلار ، ئەدەبىي كىتابلار رەت ـ رېتى بىلەن تىزىلغان . ئوقۇپ بولغانلىرىم بىر چەتتە ، ئوقۇۋاتقان بولسامۇ ، مەزمۇنىنى تېخى ئۆزلەشتۈرۈپ بولمىغان كىتابلار بىر چەتتە ، گېزىتىلەر ۋە ژۇرناللارمۇ رېتى بىلەن قاتلاقلىق تۇراتتى . خاتىرىلىرىم بىلەن كارتىلىرىم بولسا مەخسۇس ياسىتىلغان كىچىك سانۇقتا تۇراتتى . ئوقۇپ بولغان كىتابلىرىم ماڭا كايىپ : «قېنى ، مېنى ۋاراقلا ، ھېچبولمىسا بىر بېتىمنى بولسىمۇ ئېچىپ قوي ، بىز ساڭا بىلىم بەرگەن ، سەن بىزنىڭ ۋاراقلىرىمىزدىكى بىلىملەرنى ئۆزۈڭگە ئۆزلەشتۈرۈپ بولۇۋىدىڭ ، بىز ساڭا سوغۇق ۋە ئارتۇقچە پولۇپ قالدۇقمۇ ؟ بىزنى تاشلىۋەتمە ، ئورنىمىزغا باشقىلارنى تىزىپ قويۇشنى ئويلاۋاتامسەن ، ياق ، ئۇنداق قىلما ! » دەۋاتقاندەك ؛ ئوقۇلمىغان كىتابلار بولسا : «بىزگە قاچان نۆۋەت كېلىدۇ ؟ ئالدىرا ، يېگىت ، ئۆمرۈڭ باغلاقلىق موزاي ئەمەس ، ئىرىقتىكى ئېقىن سۇ ، ياشلىقىڭنى قەدىرلە ! » دەۋاتقاندەك ؛ يەنە بىرقانچە كىتابلىرىم بولسا : «بىزنى ئوقۇدۇڭ ، لېكىن ئۆزلەشتۈرۈپ بولالمىدىڭ . قۇرلىرىمىزنىڭ ئاستىغا سىزىپ قويدۇڭ ، بەتلىرىمىزگە قەغەز پارچىلىرىنى قىستۇرۇپ قويدۇڭ ، خاتىرەڭگە كۆچۈرەمسەن ، ياكى باشقىلارغا كۆر-

سىتىش ئۇچۇنلا شۇنداق قىلىپ يۈرەمسەن ؟ يىگىتمۇ، بىزنى ئوقۇغاندىكىن ، ئەمدى ئۆزلەشتۈرۈۋال . بىزمۇ ۋاراقلىنىش، ۋە سىزنى ئىشتىن بالدۇرراق قوتۇلايلى ! بەت ۋە قۇرلازدىكى بىلىملەر ، سېنىڭ قەلبىڭ ياكى تىلىڭ ئارقىلىق باشقىلارنىڭ دىللىرىغا قۇيۇلسۇن . ئالدىراما، بىزنى ئېلىپ يارتا ئوقۇپ قويۇپ بولدى قىلما ! » دەۋاتقانىدەك ؛ شېئىر ئوپلاملىرى، يېتىلمىلەرمۇ : «بىزنى يادلىۋال !» دەپ چۇقان ـ سۇرەن سېلىۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى... كۈندىلىك ئۆگىنىش ۋە خىزمەت جەدۋىلىمگە قارىدىم . ئۆگىنىش ۋە خىزمەت قىلىش ۋاقتىم كۈنتىگە ئون سائەت قىلىپ بەلگىلەنگەن . يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرغان كۈنلەر ، سەھەر تۇرۇۋالىدىغان كۈنلەر ئون سائەتنىڭ سىرتىدا ئىدى . ئەھۋال مۇشۇنداق تۇرسا ، قانداقمۇ جىددىيلىكنى بوشاشتۇرغىلى بولسۇن . مەن سالا-مەتلىكىمنى ئاسرايمەن ، تەنھەرىكەت قىلىمەن ، شاھمات ئويناىمەن ، دوتار چالىمەن ، ياخشى ئوزۇقلىنىمەن ، باشقا ھەۋەسلەردىن ئۆزۈمنى تارتالايمەن ، لېكىن ئۆگىنىش ـ يېزىش ، مېنىڭ ھاياتىم بىلەن باراۋەر ! سالامەتلىك جان ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ، جان بولسا غايە ئۈچۈن ، سەرپ قىلىنىدۇغۇ...

شۇنىڭ بىلەن بىردىنلا غەيرەتلەندىم ـ دە ، ئۇستىلىمگە مۇكچەيدىم . مۇكچەيدىم ـ دە ، تاتلىق ئۇخلاۋاتقان گۈزەللىنىمۇ ، چىرايلىق ئۆيۇمنىمۇ ئۇنتۇدۇم...

... ئون كۈن شۇنداق ئۆتتى . ئۇيقۇسىزلىق ۋە ئۇنىڭدىن پەيدا بولغان ئىشتىهاسىزلىق مېنى قاتتىق جۇدەتتى ، تېرىكىدىم ، كەم سۆز بولۇپ قالدىم . بىر نەرسە «تېرىق» قىلسىلا تېرىكىمەن ، لېكىن گۈزەللىنىڭ تولىمۇ سەۋر ـ تاقەت ۋە ئېھتىياتىلىقىدىن مۇئالىمە قىلىمەن . مەن خىيالىمدا ، گۈزەللەي كىرىدۇ ـ دە : «نېمانچە تاتىرىپ كەتتىڭىز ؟» دەيدۇ . مەن قاتتىق

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى

چۆچۈيمەن ، تېرىكمەن ، لېكىن زوربىغا كۈلۈمسىرەيمەن : «مەجبۇرىيەت يوق...»

«دوختۇر سىزدىن كېسەل تاپالمىغانتىسىغۇ؟ ياكى بىرەر ئېغىر...»

مەن چىراي ئۆزگەرتىمەن . ئۇ : «ئاشىق» دېگەندەك سۆزلەرنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىدۇ - دە ، خاپا بولۇپ كارىۋاتتا دۇم يېتىۋالىدۇ . مەن ئۇنى كۈلدۈرۈش ئۈچۈن يېرىم سائەت ۋاقىت سەرپ قىلىمەن .

مەن ئالتىنچى ئاينىڭ ئاخىرىغا بارغاندا ، قۇرۇق ئوستىخانلا بولۇپ قالدىم . لېكىن ، بۇنىڭ بەدىلىگە مەن «ئابدىلەرگە قىسقىچە ئىزاھات» يېزىپ چىقتىم ۋە ئۇنى تەرجىمە قىلىشقا لى لاۋشىغا بەردىم .

بۇگۈن گۈزەلئاي روھلانغان ھالدا كىرىپ كەلدى - دە ، دوختۇرنىڭ قەغىزىنى ئالدىمغا قويۇپ ، ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى يېپىۋالدى . مەن ئۇنى چىڭ قۇچاقلاپ :

— مۇبارەك بولسۇن ، ئەمدى پەرزەنتسىزگە ئىسىم تېپىشىم كېرەك !— دېدىم .

— ئوغۇل... — دېدى ئۇ چوغدەك قىزارغان يۈزىنى كەپنىمگە يوشۇرۇپ...

شۇ كۈنى مەن ھاشىرغا خەت يازدىم :

«سالام ، ھاشىر ، ساڭا گۈزەلئايدىن ئالاھىدە سالام . ئۇ سېنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى ، ساڭا كۆرسەتمىگەن خۇشاللىقىنى ئەمدى كۆرسىتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ . بىلەمسەن ، ئۇ يالغۇز مېنىڭ سۆيۈملۈك ئايالىملا ئەمەس ، يەنە يەتتە ئايدىن كېيىن يورۇق دۇنيانى يورۇتقۇ كۆزى بىلەن كۆزىتىدىغان ئوغلۇمنىڭ ئانىسى . قىزلارنىڭ گۈزەللىكى ئانا بولغانلىقىدا

بۇ كىشىلىك شېئىرى ① بىلەمسەن، مەن ئۇنىڭ ئانا
بولىدىغانلىقىنى بۇگۈن بىلدىم. بۇنىڭ شەرىپىگە تۆت كىشى
لىك زىياپەت ئۇيۇشتۇرىمەن. زىياپەتتە سېنىڭ ئوچۇن ئەڭ
ئاۋۋال قەدەھ كۆتۈرىمەن، چۈنكى سەن مېنىڭ تۇغۇلغوسى
ئوغلۇم ئوچۇن ھەممىدىنمۇ قالتىس خۇشال بولىسەن. راست-
مۇ؟ گۈزەللىنى «بۇرژۇي» دەۋەرمىگىن — ئۇ- ھازىر بىر
ئۆينى پىرقىرىتىپ تۇتۇۋاتىدۇ، ئېمەك-ئەمگەكچى...»

— قالغىنىڭ ئاخشاملىققا يېزىڭ! — دېدى گۈزەللىك بويىنۇم-
غا كەينى تەرىپىمدىن گىرە سېلىپ ۋە كۆكرىكىنى بېشىمغا قويۇپ
تۇرۇپ، — يۇرۇڭ، بىللە چۆچۈرە تۇغمىز...

بىز بوجا گۆشلەردىن قىلىنغان قىيمىنى چىمدىپ ئېلىپ
چۆچۈرە تۇغۇۋېتىپ، كېلگۈسى تۇرمۇشىمىز توغرىسىدا قىزغىن
پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق.

كەچكى تۆت كىشىلىك زىياپىتىمىز رەسمىي تۆتىنچى رەسە-
قىپ بۇگۈن ئادەتتىكىدىن كۆپ ئىچتىق ۋە مەست بولۇپ قالدى.
ئۇ ھەدىسىلا گۈزەللىنى تانسىغا تارتىشقا باشلىدى. مەنمۇ ئىككى
رومكا ئىچىپ ئاجىز لاشقان بەدىنىمنى زەھەرلىتىۋالغاچقا، ئۇنىڭ بۇ
قىلىقىغا غەزەپلەندىم — دەپ ئادەتلەگە پىچىرلاپ...

— بىر ئامال قىلىپ بۇنى ئېلىپ كېتىڭە، مېنىڭ مېكىم
ئۆرلەپ كېتىۋاتىدۇ، — دېدىم. لېكىن ئادەتنىڭ قايتىش توغرى-
سىدىكى تەكلىپىنى رەقىپ قوپاللىق بىلەن رەت قىلدى — دە، ماڭا
قاراپ:

— سەن ئەمدى مېنى قوغلايدىغان بولدۇڭ، مەن شائا ياخشى
بولالمىدىم. لېكىن مەن ئۆزۈمنى مۇشۇ ئويۇنىڭ بىر ئەزاسى ھې-

① رىلياچىۋىنىڭ شېئىرىدىن.

www.uyghurkitap.com

ـسابلايمەن ، راستىمۇ گۈزەلئاي ، ئېيتىشكە ئىنسان بىلەن گەپ قىلىشقە ، مەن سىلەرگە ئاز ياخشىلىق قىلدىممۇ ؟ ئەلۋەتتە بولۇشكەن كېيىنمۇ ، ئۆمۈرۋايەت...

ـ ياخشىلىقىڭىزنى بىلگۈچىلىكىمىز بار ، رەقىپكا ، كۆزۈپ تۇرۇۋاتىسىز ، ئەلاڭ سالامەتلىكى ياخشى ئەمەس ، قارىگە ، قۇرۇق ئۇستىخانلا بولۇپ قالدى...

ـ سالامەتلىكى ياخشى ! ـ دېدى رەقىپ گۈزەلئاينىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ، ـ سىز بىلمىگەن بىلەن مەن بىلىمەن . ئۇ كېچىسى سىزنى ئۇخلىتىپ قويۇپ ماڭا يازىدۇ . نەچچە قېتىم كېچىسى سائەت ئۈچ ـ تۆتلەردە ئەلاڭ ئۇستىلدە مۇكچىيىپ ئىشلەۋاتقىنىنى كۆردۈم ، يېقىندا ئىككى پارچە ئىلمىي ماقالە پۈتتۈردى ، قاچانلاردا يازدى بىلەمسىز ؟

گۈزەلئاي ماڭا گۇمان ، ئاغرىنىش ۋە ھېسداشلىق چىقىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قارىدى . ئۇ قاراشتىن مەن : «مېنى ئالدىدىكىز ـ ھە؟» دېگەن مەنىنى چۈشىنىپ ، يەرگە قارىدىم .

ـ شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ رەقىپكە يولغان كونا غەزەپلىرىم يەنە قوزغالدى . ئۇ تېخىچىلا مېنىڭ ئايالىمنىڭ پېيىدا ئىكەن ، مەن بۇنى بىلدىم ۋە ئىلگەن كۈنۈملا گۈزەلئايغا مەسلىھەت سالدىم :

ـ ئۆي جابدۇقىنى سېتىپ بولسىمۇ ئۇنىڭ پۇلىنى تۆلۈۋېتەيلى ، ئۇنىڭدىن ئۆزىمىزنى تارتايلى...

ـ ماڭا ئىشەنمەمسىز ؟ ـ دېدى ئۇ تامدەك تاتىرىپ ، ـ ئۇ نېمە قىلسىمۇ قىلسۇن ، مەن ئۇنىڭغا كۆز قىرىمنى سالمايمەن ، ئۇنى سىزنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرنىقىڭىزغا تەڭ قىلمايمەن .

ـ رەھرز بولغاندىكىن ، تىلىمىز قىسقا بولىدىكەن ئەمەسمۇ...

ـ قەرزنى تۆلەيمىز ، يولسىزلىق قىلسا ، كاچىتىغا يەيدۇ...

مەن رەقىپكە قاپاق ئاچمايدىغان بولۇۋالدىم ، لېكىن گۈزەلئاي يەنىلا ئۇنىڭ ئەكەلگەن سوۋغىلىرىنى قوبۇل قىلاتتى ، ئۇنى تاماققا

تۇتۇپ قالاتتى . بەزىدە ئۇلار ئۆچى تاتلىغا ياكى كېتوغا بىللە كېتىشەتتى . گۈزەللىنى ئۇلار ئەكېلىپ قويۇشاتتى ، ئۇلار كەتكەندىن كېيىن گۈزەللىك ماڭا غوتۇلدايتتى ... ۋاي - ۋۇي ، كىتابىگىزدىن توپدىغۇ كىشى . رەقىپكاملار - مۇ سىزچىلىك كىتاب ئوقۇمايلا ئۆسۈۋاتىدىغۇ ، خىزمىتى جايىدا ، ئويۇن - تاماشىسىمۇ ئۆز يولىدا ، يەنە ئۆچ-يىلدىن كېيىن ماڭىمۇ ئويۇن - كۈلكە خۇشياقمايدىغان بولىدۇ ، شۇ چاغدا كېچىچە ئىشلەسىگىزمۇ مەيلى دەيتتىم . لېكىن ، هازىر...

— لېكىن ، هازىر قىلىدىغان ئىشىم چېچىمدىن تولا تۆرسا ، پىلانلىرىم ئورۇندالمايۋاتسا...

— بىرى سىزنى ئورۇنلىمىدىك دەپ كۆزىگىزگە كىرەۋالدىمۇ ؟

— ئۇنداق ئادەم ئۆي تۇتمىسىگىز بولمايتتىمۇ ؟...

ئۇ كۆزىگە پاش ئالدىلىمەن يەنە ئۇنى بەزلەشكە كىرىشىم سائەت ۋاقىت سەرپ قىلدىم...

مېنىڭ سوغۇق مۇئامىلەم رەقىپلىك يولىنى توسقان چېغى ، ئۇنىڭ قەدىمى ئازايدى ، پەقەت مەست بولۇۋالسىلا بىزنىڭكىگە كېلەتتى ، بەزى كۈنلىرى كارىۋاتتا يېتىۋېلىپ ئۇخلاپمۇ قالاتتى ، بەزىدە بولسا كىرىم كېچىگىچە مېنىڭ بىلەن تالاش-تارتىش قىلاتتى - دە ، خاپا بولۇپ ئىشىكنى جالاقلىتىپ چىقىپ كېتەتتى . ئۇ نېمە باهانىلەر بىلەن كەلمەسۇن ، مەن ئۇنىڭ ئايالىمىنى چۆرگىلەپ يۈرگىنىنى ئۇيغۇچۇق بىلىپ تۇرىمەن...

ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ، بىز شىنجاڭغا بېرىشقا تەييارلىق قىلدۇق . مانا ئەمدى ماڭىمىز دەپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، مېنى كادىرلار بۆلۈمىگە چاقىرتتى ...

www.uyghurkitap.com

خوش ، تويىنىڭ شېرىن ئېيىمۇ توگىدى ، — دېدى كادىرلار بۆلۈمىنىڭ ئېگىز بويلۇق كېچاتى كۆزۈمنىڭ ئېچىگە قاراپ ، ئەمدى گەننەنگە بېرىپ يېگىرمە كۈن ئەمگەك قىلىپ كېلىڭ ، كادىرلار نۆۋەت بىلەن بېرىۋاتىدۇ ، ئەمدىكى نۆۋەت سىزگە ، سىلەرنىڭ كاپىدرادىن دۇمان جياۋشۇ ئىككىڭلارغا بارىدىغان ئوخشايدۇ ، مەن توققۇزىنچى ئايدىن كېيىن بارسام قانداق؟

— ئۇ چاغدا سىز قىلغۇدەك ئىش قالمايدۇ ، ھازىر ياشىيۇغا توپا يۆلەيسىلەر .

— مەن شىنجاڭغا بېرىشقا تەييارلىق قىلىپ قويغان .

— سەككىزىنچى ئايدا بېرىڭ ، توققۇزىنچى ئاينىڭ ئاخىرى قايتىپ كېلىڭ ، سىزگە ئىتىبار بېرەيلى .

— نېمىشقا بوينى قاتتىقلىق قىلىسىز ، — دېدى گۈزەلئاي كۆزىگە ياش ئېلىپ ، مېنىڭ خەۋىرىمنى ئاڭلاپ خاپا بولۇپ ، — رەقىپكامغا يالۇرۇڭ ، ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدۇ ، سىزنى ئەمگەكتىن قالدۇرالايدۇ .

مەن ئۇنىڭغا تەكلىپىنى رەت قىلىپ دېدىم :

— ئۇنىڭغا يالۇرمايمەن ، ئۇنىڭ تەپتىدە تەرلىگىنىمدىن ، تاشىنىڭ كامىرىدا توڭلاپ قالغىنىم راھەت ، بىلەمسىز ، قىزغىزلار ئىشىڭ : «ئەر كىشى ، ئەردەك كېرەك ، بۇرغىلىسى تۇتقان تاردەك كېرەك . قۇرغۇيدەك سايىسىدە جان باققۇچە ، بۇزۇلاچىن چاڭگىلىدا ئۆلىمەك كېرەك» دېگەن داڭلىق قوشىقى بار ، يېگىرمە كۈن چىدىماق ، دۇمان جياۋشۇمۇ بارغۇ ، بەلكى ماڭا ئېتىبار قىلار . يېگىرمە كۈن دېگەن نېمە ، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە توشۇپ كېتىدۇ . ماجۇرىنىڭ ئانىسى بىلەن ئايالىغا تاپىلاپ قويىمەن ، سىزگە يارىدىم قىلىدۇ ، بوپتۇ ، بېرىپ كېلەي ، — ئادىلەنىڭ كۆچۈرۈپ ئەكېلىۋالىمەن دىمەڭلە .

— ياق ، ئۇنداق قىلماڭ ، رەقىپتىن ئۆزىڭىزنى تارتىڭ .

ئادەتلەر كۆچۈپ كەلسە، رەقىپ بۇ ئۆيدىن چىقمايدىغان بولۇۋالىدۇ.
ئىككى كۈندىن كېيىن بىز سەھەرلەپ يولغا چىقتۇق. گۈزەل-
نىڭ ئۆيىدىن خۇشلىشىپ چىققىنىمدا كۆزىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ :
— كالېندارغا قارىغىن، كۈنى بىلەن سانىمەن، يېگىرمە بەش بولغان كۈنى كەچكىسىگە دەرۋازا ئالدىدا ساقلاپ تۇرىمەن، شۇنى ئۇنتۇپ قالماڭ، ئۇنتۇپ قالساڭ ئۆلتۈرىمەن! دېدى.

مەن ماڭا دادا كىتابلىرىمدىن بىرنەچچىنى ئېلىۋالغانىدىم، مانا مۇنۇ چاقماق تېگىلغان يوق. تاقلىرىم ئوستىدە ئولتۇرۇپ، ئوستى بىر بېزىنىت بىلەن يېپىلغان قارا ماشىنىدا كېتىۋاتىمەن. مەن تېزرەك قايتىپ كېلىشنى تەقەززالىق بىلەن ئارزۇ قىلىۋاتقان لەھجە شەھىرى، بارغانسېرى مېنىڭدىن يىراقتا قالماقتا.

يېشىل چاتقاللىق تۆپىلىكلەرگە تولغىماچ يوللار بىلەن يامىشىپ چۈشكە يېقىن سېپىل يېنىدىكى ئىككى قەۋەتلىك ئاشخانىدا چۈشنى بىلەن تالىشىپ تاماق يېيىشىۋاتقان، قەھەتچىلىك ئازابىدىن ئىنسانىي مېھماندوستلۇقنى بىر-چەتكە قايرىپ قويغان ئادەملەرنى ئاچ هالدا كۆرۈپ تۇرۇش ئاندىن كېيىن ئۇلاچتەك قويۇق ئېقىنى بىلەن قورقۇنچلۇق دولقۇن ياساپ، بىز چۈشۈۋالغان كېمىنى جەنۇبىي قىرغاققا ئىتتىرىۋاتقان تاۋۇز دەريا سېغا قاراپ تۇرۇش، تۇتاش، لېكىن نامراتلىق، تاشلىق، ئۇنۇمسىز تۆپىلىكلەر... مېنىڭدە زوق ئەمەس، بىر يېكىش سەھىسى قوزغىمىدى. خىيالىم گۈزەل ئۈچۈن، مەن كەتكەندىن كېيىن ئۇ ئەينەكچە قاراپ ئۇزاق خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغاندۇ... چۈشتە ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگىلى رەقىپ بىلەن ئادەم كىرگەندۇ. مېنىڭ گۈمانخور، كۆزلىرىمدىن قۇتۇلغان رەقىپ شەھۋەتخور، خۇپسەن كۆزلىرى بىلەن گۈزەل ئايغا قانغۇچە قارىۋالغاندۇ، بىلكى ئۇز مەزىلىكى ۋەدوستلۇق ساداقىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىككى قېرىنى ئېلىپ ئالىي ئاشخانىلارغا

ئۇيغۇرچە كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئېلىپ بارغاندۇ، مەست بولۇۋېلىپ بەلكى گۇزەلئايىنى قولىغا
مۇزالغاندۇ...

قاراڭغۇ چۈشكەندە لىنشاشە ھەرىنىڭ پەشتاقلىق سېپىلىدىن
كىرىپ باردۇق ـ دە، ئادەمى شالاڭ كوچىلىرىدىن ئايلىنىپ ئۇ
تۇپ، ئىككى قەۋەتلىك مېھمانخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدۇق.
ئاخشىملا مەن گۇزەلئايغا خەت يازدىم:

«سالام، مېنىڭ قىممەتلىكىم! ئىشتىھايىم تېخىمۇ ئا-
زايدى، سىزنىڭ قولىڭىزدا پىشقان سامسىلارنى ئاغزىمغا سې-
لىپ قويمەن، لېكىن ھېچ نەرسە يېگۈم كەلمەيدۇ... مەن
كۆرگەن ناھىيىلەردە ۋە مۇنۇ ئويلاست مەركىزىدە قەھەتچى-
لىك بوراندەك ھۇۋلاپ، بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭلاردا قىدىرىپ يۈرە-
دۇ. بۇ يەرنىڭ مەخسۇسلا كەندىر تېرىلىدىغان بىر كوچىسى-
دىن ئۆتتۈڭ، پۈرنۇمغا گۈپپىدەك كەندىر پۈرىقى ئۇرۇلدى.
كوچا تۇرۇلۇشى غۇلجا شەھىرىنىڭ تەختىيۇن مەھەللىسىگە
ئوخشايدۇ، لېكىن كەندىر پۈرىقى ماڭا قۇم ئارىشاڭ يولىدىكى
ئەمەلىكنى ئەسلەتتى. يادىڭىزدا بارمۇ، مەن كېچىك ۋاقتىمدا
مەللامدىن قېچىپ ئەمەلىكتە ئۇخلاپ قالغىنىمنى سىزگە
ھېكايە قىلىپ بەرگەنىدىم، سىز ماڭا ھېسداشلىق قىلىپ يې-
لاپ كەتكەنىدىڭىز... يۇيغۇر شۇنچىلىك تەبىئىي ۋە سەمى-
مىي ئىدى. مەن كۆزلىرىڭىز ئارقىلىق ئېقىپ چىققان يۇرەك
سۆيگۈزنى، ئالقانلىرىم بىلەن سۈرتكەن، بۇ ئىش باشچۇيداۋ
دەم ئېلىش ئورنىدا بولغانىدى... مانا بۇگۈنمۇ سىزنىڭ ئۇنچە-
دەك ياشلار مۇلدۇرلەپ تۇرغان ئاشۇ ئوماق كۆزلىرىڭىز
ئالدىمىدىن زادى كەتمەيدۇ، قاچان كۆرۈشىمىز؟ مەن ئۇچۇن
ناتونۇش ۋە سىرلىق بولغان زاكۇ ـ يايلىقىدا نېمىلەرگە ئۇچ-
رارمەن، مەن ناھايىتى كۆڭۈلسىز ۋە بىئارام بولۇپ كېتىپ

بازىمەن، ماشىنىدىكىلەردىن بىرى: «بىزلەر مۇسۇلمانلار، ئىككى
خىل ئادەملەر كېلىپتۇ، بىرلىرى قىزىللار، بىرلىرى قا-
رىلار، بەلكىم قىزىللار يىگىرمە كۈندە قايتار، لېكىن قارىلار
... يېلىسىز قايتمىغۇدەك» دېدى. ناۋادا مەن شۇ قارىلار
قاتارىدا بولۇپ قالسامچۇ؟ مەن ھەر خىل ئىبھاملارنى ئويلا-
ۋاتىمەن. ئەۋەن جياۋشۇمۇ مېنىڭ گۇمانىمغا قوشۇلدى، چۈن-
كى كەلگۈچىلەرنىڭ بىر قىسمىغا قىشلىق كىيىم ئالغۇزغان،
بىر قىسمىغا ئالغۇزمىغان. ئۆزىمىزنى بىلىسىز، كادىرلار بولۇ-
مىنىڭ ئادىمى ماڭا: تويۇقسىز سوغۇق بولىدۇ، پاختىلىق
چاپان، ئۆتۈك، قولقاپ ئالغىن، دەپ ئالاھىدە تاپىلىدى،
شىزمۇ ئامىنى ئاياپ بۇ نەرسىلەرنى ئالغۇزدى. ئەۋەن جياۋ-
شۇنىڭ ئېيتىشىچە، تارىخىي مەسىلىسى بارلارنىڭ ھەممىسى-
گە شۇنداق ئۇقتۇرۇپتۇ. ياشلار ئىتتىپاقى ئەزالىرى بىلەن
پارتىيە ئەزالىرىغا گەپمۇ قىلماپتۇ، يالغۇز مەنلا مەسىلىسى
بارلار قاتارىدا قوراللىنىپتىمەن. بۇ ئىش مېنى گۇمانغا
سېلىۋاتىدۇ. ... قايتا - قايتا تىلەيدىغىنىم، رەقىپ-
تىن ئۆزىمىزنى. تارتىنىپ كېلەر ئايلىق مائاشىمدىن يىگىرمە
سومنى بانكىغا قويۇڭ. قولىمىزغا ئوتتۇز بەش سومدەك تې-
گىدۇ. ماڭا ئون بەش سوم ئەۋەتسىڭىز يېتىدۇ، قالغان
يىگىرمە سومنى ئۆز مائاشىڭىزغا قوشۇپ ئۆزىڭىزنى كۈتۈشكە
سەرپ قىلىڭ. ھەرگىزمۇ رەقىپنىڭ سوۋغىلىرىغا تەل-
مۈرمەڭ...»

... خەتنى ئەتىسى شىياخې ناھىيىسىدە قونغاندا يەنە
داۋاملاشتۇردۇم...

«شىياخې ناھىيىسى، شىياخې دەرياسىنىڭ بويىدا. ئوڭ

www.uyghurkitap.com

ئەتەرەپ ئاجەينەك، چوققىلىق تاغ، سۇل ئەتەرەپ ئېيىق ئاغزىدەك
بوشلۇق بويداق قارىماقا موڭغۇلكوزەتمەك كۆرۈنسۇ. بويىغا ئوخ-
شايدۇ. لېكىن قارلىق چوققىلار ئىلاھىي بولۇپ قارىغايلار يوق
ئىلھىيەتتىن قارىساڭ، غولجا شەھرىنىڭ يېنىدىكى جىرىغىلاڭغا
ئوخشايدۇ. لېكىن بۇيەرنىڭ تاغلىرى ئېگىز، ئەرياشى كەڭ-
چىك، ئىككى قەۋەتلىك مېھمانخانىلىرىنىڭ ئۆيلىرى قارىماقا
غولجىدىكى ھاپىزشاھ جامەسىنىڭ سارىيىغا ئوخشايدۇ. لېكىن بۇ
يەردە ساماۋارسۇ، ۋارقىراپ تۇرغان مۇناپىقلىرىنىڭ ئاۋازى
ئاڭلانمايدۇ. يەنە بىرى قارىماقا، تەبىئىي ئىنسانلار قالايمىقان بازارلىدىكى
«مېھمانخانىسى» غا ئوخشايدۇ، لېكىن ئۇنىڭدا ھەر
خىل ئەمەلدارلار!!! نېمىنىڭدۇر ھاپىز ھاجىنىڭ
سارىيىنى ئەسلىتىمەن؟ چۈنكى، سىزنىڭ ئۇ يەرلەردە يۈر-
گەنلىكىڭىز مېنىڭ ئېسىمدە. مەن ئۇ يەرلەرنى تولىمۇ قىز-
غىن ھېكايىلەرنى ئېيتقاندىكىز. «مېھمانخانىلىرى» دا
بولساڭ، بىزنى بىرمەكتىنى بىللە كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزگەن... يول
بويى كۆزگە ئىلمىغان ئىككىمىزگە مۇناسىۋەتلىك نەرسە-
لەرلا مېنىڭ دىققىتىمنى قوزغىماقتا. بىرگە مۇناسىۋەتسىز
نەرسىلەر خۇددى مەنسىز خىيالدەك ئېسىمدىن تېزلا كۆتۈ-
رۈلمەكتە. مەسىلەن، ئۇچ مىڭ لاما ياشايدىغان لاپلۇك بوتخا-
نىسى بويىدىكى ئەڭ كاتتا ئۆرۈن بولسىمۇ، ئۇنىڭ تاش
بىلەن قوپۇرۇلغان ھەيۋەتلىك قورۇقى، قورام تاشلاردىن يا-
سالغان ئىككى ـ ئۈچ قەۋەتلىك سۇر رەڭ بىنالىرى، ئۈزۈن
قوڭۇر چاپانلارغا يۆگىنىۋالغان، بېشى پاكىز قىرىلغان،
چىنرايى سۇرلۇق لامالار مېنىڭ ھېچ دىققىتىمنى قوزغە-
يالمىدى... دېمەك، بۇ ئەھۋالدىن مېنىڭ سىزنىلا ئويلايدىغا-
نلىقىمنى، سىزگە شۇنچىلىك جىق ۋاقتىمنى سەرپ قىلىۋات-
قانلىقىمنى بىلسىڭىز بولىدۇ. تىلىكىم يەنە شۇ-يەرلا — كېچە-

يۇكۇندۇز مېنى ئالاھىدە ئۆيلاپ، مۇشۇنچە ئەندىشىگە سالغىنىغا ئىشىنىدىغان ئۆزىگە ئىشەنچ تارتىپ...»

ئەتىسى يېشىل توپىلىكلەر ئارىسىدا شىمالغا قاراپ ئۇزاق ماڭدۇق. بىر-بىرىگە تۇتاشقان، پاكار چاتقاللار بىلەن چۆمكەلمەپ كەتكەن توپىلىكلەر، خۇددى قولىدىن قولغا ئۆتۈۋاتقان بىر خىل تاۋۇزدەك ئالدىمدىن تېزلا ئۆتمەكتە. ناگاندا ناگاندا تام ئۆيلەر، ياكى كېگىز ئۆيلەر ئۇچرايدۇ. بۇ ئۆيلەردىن يالىڭاچ، بۇدۇر چاچلىرى چېگىشلىشىپ كەتكەن بالىلار، ئۇزۇن چاپىنىنىڭ بىر يېڭىنى ساپماي ساڭگىلىتىپ، ئالدى تەرىپىنى ئوچۇق قويۇشقان ئاياللار يۈگۈرۈشۈپ چىقىپ، گەننەن يايلىقىنىڭ ئاچچىق شامىلىدا قارىدىغان يۇزلىرىنى پورۇشتۇرۇپ، چۈشىنىكسىز تىللار بىلەن ۋارقىرىشىدۇ. ئۇلارنىڭ دېققەت، يۈكلۈك ئىتلىرى خۇددى ماشىينىنى بوغۇۋېتىدىغاندەك ئەسەبىيلىك بىلەن ماشىنىغا ئېسىلىپ ھاۋۇشىيدۇ...

يايلاقنىڭ كۆل رەڭ-قوڭۇر توپىسىغا ئوبدان مىلىشىپ، چۈشتىن كېيىن گەنجا يايلىقىغا يېتىپ كەلدۇق. ۋە بىزنىڭ چارۋىچىلىق مەيدانىمىز جايلاشقان كونا بۇتخانا ئالدىدا توختىدۇق. مەن شوپۇردىن سورىدىم:

— قاچان قايتىسىز؟

— ئەتە ياكى ئۆگۈن.

خېتىم بار، ئالغاچ كېتەمسىز؟

— بولىدۇ.

مەن خېتىمنى مۇنداق باشلاشتۇردۇم:

... «قاراڭغۇ، تورۇسلىرى ئىسلاشقان كونا بۇتخانىنىڭ كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان بولۇڭىدىن ماڭا ئورۇن تەگدى،

www.uyghurkitap.com

ئاستىمغا يۇمشاق كوكاتلارنى سېلىپ، قارامتۇل چىش ئوسۇ-
تىگە ئورۇن سېلىۋالدىم. كەلگەن-كۈنىمىزلا تۆپىلىكە چى-
قىپ ياڭيۇغا توپا يۆلەشكە كىرىشتۇق. بىرىنچى كۈنى كۆ-
ڭۈللۈك بولدى، چۈنكى ھەممىلا نەرسە ماڭا يېڭى، ياپيېشىل
يايلاقمۇ، قويۇچى قىزچاقنىڭ يېشىل قىزغاقتا تۇرۇپ تايىقىنى
پىرقىرىتىپ سوزۇپ، ۋارقىراپ ناخشا ئېيتىشىمۇ، ئەترايتە-
كى قالايمىقان، كۆرۈمسىز ئۆيلەردىن چىلىشقان يېرىم-
يالىڭاچ ئاياللارنىڭ بىزگە ئالدىيىپ قاراپ: «مىشكى!»[1]
دېيىشلىرىمۇ، قوتازلارنىڭ يوڭلۇق قويۇرۇقلىرىنى تىك قىلە-
شىپ ئوقرۇقلاپ قېچىشلىرىمۇ، جەنۇبتىكى سۇت رەڭ، يۇپقا
تۇمان ئارىسىدا قارامتۇل يېشىل كۆرۈنگەن تاغنىڭ يامغۇردىن
كېيىنكى چىرايى ئېچىشىمۇ، ھەتتا تۆۋەندە ئاستا ئاقىدىغان
تىنىق سۇدىكى ئۇششاق بېلىقلارنىڭ ئادەمنىڭ پۇتىنى كەيمە-
مەستىن چىشلەپ بېقىشىمۇ... ھەممىسىلا يېڭى، لېكىن،
سائەت يەتتىدىن ئۆتۈش بىلەن بۇتخانىنىڭ قىزىل-دەرۋازىسى
ئېچىلدى - پاناق، چىشاق، ھەجايىغاق رچاڭجاڭ-كۇلۇپ تو-
رۇپ مۇنداق دېدى:

بۇ يەرلەر خاتىرجەم ئەمەس، توپىلاڭ يېڭىلا تىنىچ-
لىدى، تاغلاردا ئۇلارنىڭ قالدۇق كۈچلىرى بار. ئەتىگەنلە-
كى سەھەر تۇرمىز، ئەمما بالدۇر ياتمىز. ئۇن سائەت
ئۇخلاشقىمۇ رۇخسەت!

بىر تال شام تېزلا-كۆيۈپ بولدى، دۇملەتكەن قازاندەك
قاراڭغۇلۇق ئىچىدە توپتوغرا ئون ئىككى سائەتنىڭ خىيال ۋە
چالا ئويقۇ بىلەن ئۆتكۈزدۇم. كىتاب ئوقۇشقا بولمىسىمۇ
كاشكى... خىيالىمۇ بىر بايلىق، بىر كىتاب، لېكىن ماڭا

① ياماندىگەن نەنتە.

ئوخشاش كىتاب ، تەھلىل ، پىكىر ۋە مۇھەببەت بىلەن كۆن ئۆتكۈزىدىغان ئادەم ئوچۇن ، بۇ ئىسر ئازاب . بىلمىدىم ، بۇ ئازاب قاچانغىچە داۋام قىلار كىشتاك !... ئەتىگەنلىكى كۆچىدىلىك «سويۇزاكبا»[1] بىلەن غىزالاندى ، بۇ ئارپا تالقىنىنى سېرىقماي بىلەن كۇمىلاچ قىلىپ يەيدىغان تاماق ئىكەن . مەنمۇ ئېغىز تەگدىم ، لېكىن ئاچ قورساقلا ئەمگەك قىلىشقا ماڭدىم . ئاش ۋاقتى بىلەن سوغۇدىن بىر چىنە قېتىق ئېلىپ ئىچىۋىدىم ، چاكجاك نارازى بولدى .

— ئىسمىڭ نېمە ؟

— ئەلا .

— ئەلا ، ھىم ، تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدىمۇ ـ ھە ؟ سەن ياخشى ئىشلە ، بۇ يەر ئىدىيە ئۆزگەرتىشكە ئاھايىتى پايدىلىق . كىتاب ئوقۇشقا شارائىت يوق ، دەپ ۋاراڭ ـ چۇرۇك قىلغان سەنغۇ ؟ كىتابنى قايتىپ بېرىپ ئوقۇۋال ، بۇ يەردە ئىككىلا ئىش بار : بىرى ئەمگەك ، بىرى ئۆگىنىش . يامغۇر ياغقان كۈنلىرى سىياسىي ئۆگىنىش بولىدۇ ياكى تۇرمۇش يېغىنى ئۆتكۈزۈلىدۇ . تەنقىد ۋە ئۆز ـ ئۆزىنى تەنقىد ، زۆرۈر تېپىلغاندا ، كۆرەش ـ پىپەن يېغىنلىرىمۇ بولىدۇ . قانداق ، ياخشىمىكەن ؟

— كىتاب ئوقۇشقا شارائىت بولمىسا قانداقسىگە ياخشى بولاتتى ؟

ئۇنىڭ چىرايى پورۇشتى :

— ياخشى ئەمەسما ، ئەمىسە ؟

— ياخشى ئەمەس . ئون ئىككى سائەتنى قاراڭغۇ بوتخانىدا خىيال بىلەن ئۆتكۈزۈش ياخشىمىدى ، ئەمىسە ؟ مەن كە-

[1] زاڭزۇ تامىقى .

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

تابلىسىز. بىرەكۇنمۇ كۆڭۈللۈكىدىياشىيالمايمەن. ئەمگەك قىلماي، تەييار يانىنى يەپ يۈز يىل ياشاشقىمۇ تەييارغۇ. ئەيمەن؟. خىيال بىلەن دېگىنىنى، ئىشنىڭ تېمىنى خىيال قىلىدىغىنىڭنى ئېنىق بىلمەيدۇ ئەمىسەن؟ شىنجاڭدىكى شەھەرلىكلەرنىڭمۇ قارا ئاغزى ئۆيدە-يېتىپ ساقال ئوخشاش خىيال بىلەن كۈنلەرنى ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ ئەسلا.

مەن ئۇنىڭ قوپال ۋە بىمەنە گەپلىرىگە چىدىمىدىم:

— سەن تولا ۋالاقلىما، مەن سېنىڭ چارۋا مەيدانىڭدا ئوتلاۋاتقان قوتاز ئەمەسمەن. بىلىپ قوي، مەنمۇ ئەمگەكچى، خەلققە مەنپەئەتى بايلىق يارىتىش ئۈچۈن كۈچەيۈكۈندۈز باش قاتۇرۇۋاتقان ئەمگەكچىمەن. مېنىڭ قايسى شەھەرلىكلەرنى بىلەتتىڭ؟

— سەكرىمە! — دېدى ئۇ ماڭا قوللىرىنى شىلتىپ، — سېنى ۋە سېنىڭ ساۋۇتوف - پاۋۇتوفلىرىڭنى ئاللىنقاچان تىلىپ بولغانمەن. كىملەر - كىملەرنى ئۇنىسى يامان، بۇنىسى يامان دەيسەن، يامىنىنى ئەمدى كۆرسەن تېخى؟ ماڭ يۈگۈر، ئېرىپ ئەمگەك قىل، ۋاقىت ئۆزۈن، سېنىڭ بىلەن ئازادە سۆزلىشىۋالغىمىز تېخى!...

جېنىم گۈزەلئاي، مېنى ياخشى ۋە كۆڭۈلسىزلىك كۈتۈپ تۇرۇۋاتقان ئوخشايدۇ. دەمن جىياۋشۇغا بۇ ئىھوالنى دېدىم، دەمن جىياۋشۇ: «بىز سۆرگۈن قىلىنغانلار ئوخشايمىز. ساۋۇتوفقا سىزنى كىم چاتىدۇ، ئەلۋەتتە، رەقىپ. سىز ئۈنىڭغا ساۋۇتوف توغرىسىدا ئېيتقانمۇ، ھە؟ ئوناق بولسا چۈشىنىشلىك: كادىرلار بولۇمىمۇ، ھېلىقى گاۋ فۇشۇجىمۇ بۇ ماتېرىيالدىن خەۋەردار. ئۇ ماتېرىيالدا، جەزمەنكى سىزنىڭ ساۋۇتوف بىلەن سىياسىي ئالاقىڭىز بارلىقى ئېسپاتلان-

غان ، هازىر بۇ ئىش تەگشۈرۈلۈۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن سىزنى ئەيىبلەيدۇ ، قارىلىيالمايدۇ ، چۈنكى سىزنىڭ [illegible] ساپ پارتىيە [illegible] بىز شۇنىڭغا ئىشەنسەك بولىدۇ ، دېدى ۋ شۇنداق ، لېكىن شۇنىڭدا شۇبھە يوق [illegible] ئىشەنچ بىلەن . [illegible] گۈزەللىك ، جېنىتىم ، روھسىز لاتىماڭ ، بىلدىڭىزمۇ ، ئەمدى مەسىلە چۈشىنىشلىك ، ماڭا غەيرەت ، سەۋر - تاقەت ۋە شالامەتلىك تىلەڭ ! [illegible] سىزنىڭ كۆزلىرىڭىزنى قىزغىن سۆيۈپ ، كەلا .

1961 - يىلى 7 - ئاينىڭ 21 - كۈنى »

مەن ئەمدى ئۆزۈمنىڭ نېمە ئۈچۈن كەلگىنىمنى چۈشەندىم ، شۇڭا يېڭىچە تۇرمۇشقا ئادەتلىنىشنىڭ قىيىنچىلىقلىرىمۇ كۆڭۈلۈڭ ، غايىلىك ياشاشنىڭ يوللىرىنى ئىزدىمەكتىمەن . مەن هازىر كەم سۆز ، خىيالچان ، يامغۇردىن كېيىنكى سۈزۈك هاۋادا بۇتخانا ئارقىسىدىكى تۆپىلىككە چىقىپ ، مەخمەلدەك يۇمشاق چۆپ ئۈستىدە يانپاشلاپ يېتىپ «چىۋ - چىۋ» قىلىپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان تورغايغا ، تاغ باغرىدا قاپتىنى سوزۇپ ئۈچۈپ يۈرگەن بۈركۈتكە ، پايلاقنىڭ پىشىل باغرىدىكى ئاق قويلارغا ئۆزىنى تەقلىد قىلىپ ، ئۇ يەر - بۇ يەرگە توپلاشقان پاختىدەك ئايئاق بۇلۇتلارغا قاراپ خىيال سۈرتمەن . خىيالىمدا كەلگۈسى گۈزەل هايات بىلەن قۇچاقلىشىمەن ، ئۆزۈمنىڭ خەلققە بېرىدىغان مېۋە-مىۋىلىرىنى تامشىپ ئۈزاقچە ياتىمەن ۋە ئاخىر پىنىكلىپ ، خۇشخۇي ناخشام بىلەن ئۇرنۇمدىن تۇرىمەن ، چۈنكى ئۇيغۇر ناخشىسى غەملىنىڭ ئەڭ گېتىلىزىنىڭ سىردىشى ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئانىلىق مېھرى بىلەن ماڭا تەسەللىي [illegible] كۈچ بېرىدۇ .

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

3
يېگىرمە ئۈچ كۈن بولغاندا ئەنجۇدىن ماشىنا كەلدى. ئۇ كەتمەسىلا قايتىشقا تېگىشلىك بولغانلارنى ئېلىپ قايتىدىغان بولدى. مەن سەھەر تۇرۇپ يۇيۇك ـ تاقامنى تاڭدىم. بىز ماشىنىغا چىققاندىن كېيىن ياش چاڭجاڭ قولىنى كەينىگە قىلىپ، ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلدى ـ دە:

— ئەلا، چوش، سەن ھازىر قايتمايسەن!ـ دېدى.

— كادىرلار بۆلۈمى يېگىرمە كۈن ئىشلەپ قايتسەن دېگەنتىغۇ؟

— ھازىرمۇ شۇ كادىرلار بۆلۈمىنىڭ پىكرى بويىچە ئىش قىلىۋاتىمىز، سەن قايتمايسەن.

— قايتمەن!

— ئونىڭ يۇيۇك ـ تاقىنى تاشلاڭلار، ئۇزىنى ئېتىبارىپ چوشۇرۇۋېتىڭلار!

— نېمە، مەن گۇناھكار مىدىم!

— لاۋلەي، شياچياۋ، تاشلاڭلار، ئونىڭ يۇيۇك ـ تاقىنى! لاۋيەن، ئۇ چوشمىگۈچە ماڭما! قارا، بۇ مۇتتەھەمنى!

مەن چەكسىز خورلۇق ۋە يېتىملىك ھېس قىلدىم: «ئىلى دەريا سى بويىدىن بۇ ناتونۇش يايلاققا خورلانغىلى، دۆشكەلەنگىلى كەلگەنمىدىم. خەلقىم، ۋەتىنىم ئۈچۈن شان ـ شەرەپ ئىزدەپ ئىلىم ـ پەن ئۆگىنىش يولىدا تىرىشقىنىم گۇناھمۇ؟... ياق، بۇ رېئال كۈچكىكىنە قارا بۇلۇت ئۆتۈپ كېتىدۇ، ئۇلارنىڭ دۆشكەلەشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچە چوشۇپ كېتەي. ئاۋۇ دۆمن جياۋشۇمۇ ئەللىكتىن ئاشقىنىغا قارىماي، خوشخوي، ئومىدۋار تۇرۇۋاتىدىغۇ، مەن نېمىشقا مۇنۇ قىسقا پەم چاڭجاڭ ئالدىدا ئۆزۈمنىڭ ئومىدۋار، مەدەنىيەتلىك ئىكەنلىكىمنى كۆرسىتەلمەيمەن؟ ئۇ مە-

مىنىڭ كىم ۋە نېمە قىلىنغانلىغىنى ئېنىق بىلمەيتتى، مېنىڭ غايەم، ئۇيۇ پىنكرىم ئۇنىڭ ئۆيىدە پىتىرىدە بولالمىغانلىقىدىن، ئۇنىڭ كاللىسىغا بىرلا ئەلا يامان ئىش دېگەن ئۇقۇمنىڭ قاچىلاپ قويغانلىقىدىن، ئۇنىڭ ماڭا قۇيالىغان قىلمىشلىرىدىن ھەققىنى بارغۇ!»

مەن ماڭا تېكىلگەن ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، ئەزەپ-نازازلىق ۋە قىزغىنلىقتىن... ئالامەتلىرىنى چىقىپ تۇرغان كۆزلەرگە بىر مۇبىر قاراپ چىقتىم، خاپىلىقلىرىمنى بىردىنلا ئونتوپ، رولىنى يەكگۇشلىگەن ئارتىستەك، ئورنۇمدىن تۇرۇپ زۇرۇغا كۇلدۇم ۋە يوك-تاقامنى يەرگە تاشلاپ، ماشىنىدىن سەكرەپ چۈشتۈم-دە، چاكچاكلىغا قاراپ:

— ماڭا ئەمىسە، ئون كونلۇك رۇخسەت بېرىڭ، كىتابلىرىمنى ئەكىلىۋالاي، — دېدىم.

— رۇخسەت قىلىنمايدۇ.

— پىيادە بېرىڭ، مېڭىپ بولسىمۇ، بېرىپ كېلەي. مەن، — دېدىم مەن كۇلۇپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ ئايالىم شىنجاڭغا بارماقچى، مەن ئۇنى يولغا سېلىۋېتىپ كېلەي!

— رۇخسەت يوق!

— ئەلا! — دېدى دوەن جىياۋشۇ بېكىمدىن تارتىپ، — يورۇك، كېيىنرەك سۆزلىشەيلى، ھازىرچە ئالدىرىماڭ...

ماشىنا يورۇپ كەتتى. مەن ئازاب بىلەن ئۇزۇن ساپلىق ئوتىغۇچنى مورىمگە سېلىپ، پىشىل ئېدىرلارغا قاراپ ماڭدىم.

بىرنەچچە كۇندىن كېيىن تورمۇش بىر ئىزغا چۈشتى. مەن ئەمدى پىشىل ئېدىردا پىتىپ كېتىۋاتقان قويۇلتقان قىزىل نۇر ئالغان ئورمانلار، قىزغۇچ قوڭۇر قىپالاردىكى قوشلار، ئۇۋۇلىسىرى ياكى يامغۇردىن كېيىن تاغ بېشىدىكى بۇلۇتلارنىڭ يايلاققا ئاستا چۈشۈشى ياكى يىراق تاغدا كۆل رەڭ بولۇتلار ئارىسىدا يالت-يۇلت قىزىللىق پەيدا بولۇپ، بىردىنلا كۆل رەڭ بولۇتلارنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئاقىرىلىپ يالتىرىشى... قاتارلىقلار، بىلەن ھەپىلەشمەيمەن، يا بولمىسا ئاددىي ئايالىلىرىنىڭ يالاڭ ئاياغ ھالىدا ئۆز ئون شوغىلارنى دۇمبىسىگە تېڭىپ ئالدىراپ مېڭىشلىرى، بوينىغا يەتمىگەن قىزلىرىنىڭ ئۆزىنى ئويىغا كۆيۈنگۈللۇقىدا كەلگەن ياش بالا، يەنى بولغۇسى ئېرى بىلەن ئېيت ئىگەشتۇرۇپ بۇرۇپە، يوتىلاردىكى ئىرماش - چىرماش بولۇپ ئويناشلىرى، يازدىمۇ زىخۇا (قىشلىق جۇڭا) كىيىپ يۈرىدىغان، چاچلىرى ئۆسكىلەڭ راھىبنىڭ يۈتخانىنى چۆرگىلەپ يۈرۈپ ھەر ئالتە - يەتتە قەدەمدە بېشىنى يەرگە قويۇپ، چوڭشىنىڭ سىز بىرنېمىلەرنى ۋارقىراپ ئىيادەت قىلىشلىرى... قاتارلىقلار غەمۇ ھەيران قالدۇرمايمەن. ئەتىگەنلىكى سەھەر تۇرىمەن - دە، قىزىل دەرۋازىنىڭ كىلىتاقىنى قولۇپلىرىنى ئاچىمەن. بۇتخانىدىن بىردەم توڭدىكى سۇ بويىغا، بىردەم يۇقىرىدىكى كول رەڭ قورام تاشلار يېنىدا مېڭىپ يۈرۈپ، ئىنگلىز تىلى يادلايمەن. مېنىڭدىن يۇز مېتىر نېرىدا دۇمان چاۋشۇ نېمىسچە «فائوست»نى ئوقۇلۇق ئوقۇپ، تېمىتىس تىلىنى مەشىق قىلىدۇ. كۈن بىر ئولاق كۆتۈرۈلگۈچە بىر شوتاق قىلىمىز.

«ئاداشى...» دېگەن ئاۋاز ئاڭلانغاندىن كېيىن، مەن زاكىر ۋالار ئىچىگە نەدىندۇر كېلىپ ئورۇنلىشىپ قالغان خۇيزۇ بوۋاينىڭ كەپىستىگە قاراپ ماڭتىمەن. مېنىڭ تامىقىم شۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان. ئەتىگەنلىكى ئالىقاندەك ناۋا بىلەن بىر چىنە قوتاز سوتى ئىچىمەن - دە، كەم سۆز بوۋايغا ھەمەت ئېيتىپ ھەمراھلىرىم بىلەن ئەمگەككە ماڭىمەن. ئەمگەك قىلىۋاتىپ كۆپرەك گۈزەلىيىنى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان كونلىرىنى يېراقتىكى دوستلىرىمنى، مەن چوڭ بولغان يەرلەرنى - ئىلى ئەترىيىسى بويىدىكى توقاي يېزىلىرىنى ئويلايمەن... خىيالمۇ بىر بايلىق، بەزىدە خىيال بىلەن خۇش بولالايسەن، بەزىدە خىيال بىلەن ھەممىگە قول يېتىدىغان بەختلىك ئادەم بولالايسەن، لېكىن خىيال مېنى كۆپرەك ئەجىتىدۇ. ماڭا ئاۋۋال لەززەت، كېيىن سېغىنىش، ھەسرەتلا ۋە

كۆڭۈل ياريسى قالدۇرۇپ ، بىردىنلا غايىب بولىدۇ . مەن بېلىمنى كۆتۈرۈپ ، بىردە شىمالغا — گۈزەلئاي تۇرۇۋاتقان لەنجۇ شەھىرى تەرەپكە ، بىردە غەربكە — مېنىڭ كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن مېھرىبان يۇرتۇم — غۇلجا تەرەپكە قارايمەن . مېنىڭ كۆڭلۈمنى تېز چۈشىنىدىغان دوەن جىياۋشۇ مېنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدۇ :

— ناخشا ئېيتمىڭ ، ئەلا ، ناخشا ئېيتمىڭ ، سىزنىڭ ناخشىڭىز ماڭا بەك ياقىدۇ ، ناخشىڭىزنى ئاڭلاۋېتىپ خىيالىمدا پەنجىم ، تۇرپانيوزى ، جىلىيوزىنىڭ ئاق ئۆرۈكلۈك باغلىرى ، ئۇنى ساز بۇلبۇل ، كاككۇكلىرى ، مېھماندوست ئۇيغۇر دېھقانلىرى ئارىسىغا كېتىپ قالىمەن... — دەيدۇ .

مەن غەمخورچۈمۈنى خۇش قىلىش ، ئۆزۈمنى غەمدىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ، مۇڭلىنىپ ئىلى ناخشىلىرىنى ئېيتىمەن :

[illegible] ۋادەرىغا دەردىڭ بىلەن ،
مەن ئادا بولدۇم نېتەي .
[illegible] زەرۇ گۈھەرنى يېتۈردۇم ،
تاپمىدىم ئەمدى نېتەي .

[illegible] بارمىغاچقا ، يانمىغاچقا ،
[illegible] رىپگانە دەيدۇ يار مېنى .
[illegible] بېشىدىل پەرۋانە بولسام ،
[illegible] مەستانە دەيدۇ يارىمنى .
[illegible]
كۆيە — كۆيە كۆل بولۇرمەن ،
ياغلىقتا تۇگۈپ ئال مېنى .
ھەر سېغىنغاندا پۇراپ ،
يارىم ئېسىڭگە ئال مېنى .

چۈشتە سەي بىلەن قوناق ئۈندىن قىلىنغان ئۇماچ ئىچىمەن چۈشتىن كېيىن يەنە ئەمگەك ، كەچتە گۈش ـ مېيىق يوق سۈيۈق ئاش... كەچتە شام يورۇقىدا كىتاب ئوقۇش ، خاتىرە ياكى ماقالە يېزىش... تاماقمۇ ، ئىشمىز مۇ مانا مۇشۇنداق تەكرارلىنىۋېرىدۇ . يايلاقنىڭ بىز ـ بىرىگە ئوخشايدىغان قويلىرىدەك ، كۈنلەرمۇ ئاستا ۋە ھورۇنلۇق بىلەن ئۆتمەكتە... لېكىن مەن كۈنلەرنى ناخشا ، خۇشاللىق بىلەن ئۇزاتماقتىمەن... مەن ھەر كۈنى ناخشا ئېيتىمەن ، ناخشا مېنى باش ـ ئۇچى يوق خىياللاردىن ، تىنىچقىنا گىزىلداپ ئارام بەرمىگەن قاشقا چۈنىغا ئوخشاش جانغا تېگىدىغان غەملەردىن خالاس قىلىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، مەن يۈتخانا دەرۋازىسىدىن چىقىپلا ناخشا باشلايمەن ، ناخشامغا يۈرىكىمنى ئۆرتەۋاتقان مۇھەببەت ، سېغىنىش ، قايغۇ ـ ئەلەم ۋە كەلگۈسى تۇغرىسىدىكى ئارزۇلىرىم سىڭىپ كېتىدۇ ، مۇڭلۇق ئاۋازىمغا كۆز يېشىم ، قايناق ھېسسىياتىم ئارىلىشىپ كېتىدۇ . ھېنىڭ ناخشامغا يەرلىك زاڭزۇلار زوقلىنىپ ، ئات ئۈستىدە ، قىرلاردا ياكى كۆرۈمسىز ئۆيلىرىنىڭ ئىشىكىدە تۇرۇشۇپ ياشىلتىقىنى كۆرسىتىپ :

— لى لاڭ نو شاگى[1]...

— لى ۋا ! لى ۋا ![2]... دەپ ۋارقىرىشىدۇ .

مەن ھەرنېمىگە قىزىقىدىغان ھەۋەسكار ياش بولغىنىم ئۈچۈن ، ئۇلارنىڭ تىلىنى ئۆگىنىشكىمۇ قىزىقىمەن ، مەخسۇس بىر دەپتەرگە زاڭزۇچە سۆزلۈكلەرنى يېزىپمۇ ئالدىم . مانا ھېلىقى ئىچ كۆيۈغۇل بىلەن ئوينىشىدىغان قىز چىمبىلەن قويۇرۇلغان پاكار قورۇقتىن ئېشىنى كۆتۈرۈپ ماڭا قاراپ قاقاقلاپ كۈلدى ۋە :

---

① ياخشى ئېيتىدىكەنسەن .

② ناخشىچى ، ناخشىچى .

— ئارۇ، ئارۇ، چۈشەنىياڭ چى سىز[1]؟ — دەپ شوزندى.

— ئى، نىياڭ ئەلا.[2]

— ھا... ھا... ھا... ئارۇ، چاۋۇ، گى، چىم ناچىق[3]

— گاجىڭ چى، گاجىڭ چى، شىماۋ![4] — دېدىم مەن قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ. قىزنىڭ ئەتراپىغا بالىلار ئولاشتى. ئولار مېنى ئۇزىتىپ

— دىموش، دىموش![5] — دەپ ۋارقىراشتى.

ھېلىقى قىز ھەر كۈنى يولۇمنى تورايدۇ، مېنىڭ يىلەن سۆزلىشىدۇ، بەزىدە قولۇمنى تۇتۇۋېلىپ جېلى يەرگىچە ئېسىلىپ بارىدۇ. يېرىم يالىڭاچ كىيىنگەن قارا، قىزىل يۈز بالىلار، يۇڭ لۇق ئېت ۋە ئۆيىدە باققان ئوغلاق، قوزا، موزايلارمۇ بالىلارغا ئارىلىشىپ مېنى ئېتىزغا ئۇزىتىشىدۇ. مەن ھەر كۈنى شۇلارنى كۆرۈشكە، ئېتىزدا ناخشا ئېيتىشقا، سۇ بويىدا زاھەتلىنىپ يۇيۇنۇشقا، چۈشلۈكى قايتىپ كېلىپ ئالدىراپ يۇرۇپ بۇتخانىنى تازىلاشقا، قالغان ئۇچ ھەمراھىم — لاۋياڭ، مى جياۋشۇ، دۇەن جياۋشۇلار بىلەن ئىلىم - پەن، ۋەزىيەت، تۇرمۇش بىلىملىرى ھەققىدە پاراڭلىشىشقا، ئاندىن كىتاب ئوقۇشقا ئالدىرايمەن...

مەن، تولىستوينىڭ «تىرىلىش» دېگەن رومانىدىن تۇرمىدە يالغۇز ياشاۋاتقان ئايەمنىڭ چۈشۈن بىلەن دوست بولۇپ، جېلى نۇرغۇن ۋاقتىنى ئۇنىڭ كۈزگىنىنى ئوقۇغانىمەن. ئىنسان ئۈچۈن بىر مەھەل زېرىكىشلىك ياكى يىرگىنچلىك كۆرۈنگەن شارائىت، ۋاقىتنىڭ ئۇنۇشى بىلەن سىنىڭ ئۈچۈن كۆڭۈللۈك ۋە گۈزەل بولۇپ قالىدىكەن. مەن يىر ئايدىن كېيىن بۇتخانىغا ئۆگىنىپ قالدىم.

---

① ئېتىڭ نېمە؟

② ئېتىم ئەلا.

③ ھەي، يىرنىڭ ئۈيگە كىرىپ

④ رەھمەت، رەھمەت، قىزچاق.

⑤ خوش، خوش...

قاپقارا تام ، قارىيىپ كەتكەن كۆك خىشلىق يەر ، مايلاشقان توق رۇك ، ئىس ۋە چاڭ - توزاندىن قارا قوڭۇر توسكە كىرگەن تورۇسلارمۇ ماڭا چىرايلىق ۋە مەنىلىك تۇيۇلمىدىغان بولدى . ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى زالنى پاكىز سۈپۈرمىز ، دە ، سۇ چېچىپ قويمىمىز ، جەنۇبقا قارىغان كېرە ئەينەكلىك تۆپە پەنجىرىدىن چۈشكەن كۈن نۇرىدا ، بىزنىڭ رەتلىك تىزىلغان ئورۇن - كۆرپىمىز ، كېسەكلەردىن ياسالغان يېڭى قېچىلىق ئۈستىلىمىز ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدىكى كىتابلىرىمىز يورۇيدۇ ، قۇياش نۇرى چۈشكەن ھەر قانداق يەردە ھايات ۋە گۈزەللىك بولىدىكەن ، بىز قۇياش بىلەن ئىللىغان ياتقىمىزدا ئوخلاپ يېتىۋېلىپ ، ئەمگەك بىلەن ھارغان ، ناچار ئەزادىن ماغدۇرسىزلانغان ئاياغلىرىمىزنى ئۇزۇن سۈزۈپ ، كەلگۈسى ھەققىدە ئىشەنچ بىلەن سۆزلىشىمىز .

— مەن يەنە ئون يەش يىل خىزمەت قىلالايمەن ، دەيدۇ مى جياۋشۇ قېرىلىققا تەن بەرمەي — تولىستوي ئايتمىش بېرى يېشىدىن يەتمىش بىر يېشىغىچە «تىرىلىش» نى يازغان . تولىستوينىڭ ئەڭ ياخشى ئەسىرى ، ئەلۋەتتە «تىرىلىش» ، كۆردۈڭلارمۇ ، كەچ كۈزدە پىشقان مېۋە قانداق تەملىك .

— مى جياۋشۇ ، روھىڭىز ياخشى . لېكىن ، دەيدۇ دوەن جياۋشۇ تاقىر بېشىنى سىلاپ قويۇپ ، لېكىن ئىزاھاتىڭىز جايىدا بولمىدى ، تولىستوينىڭ ئەڭ ياخشى ئەسىرى «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» .

— ئېسىمدە ، دەيدۇ مى جياۋشۇ ئاكرانسىغا كۆك تاماكىنى بارمىقى بىلەن بېسىپ تۇرۇپ ، ئەسەر مېنىڭ ئەمدى قولىڭىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ دەپ ئويلاۋاتامسىز ؟ يوق ، ھېچقاچان مەن مىسرادىن ئوشۇق «جاڭگىر» نى ئۆز قولۇم بىلەن خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلماقچىمەن ، تېخى سىزدىن تۈرك تىلىنى ئۆگىنىپ ، «ماناس» داستانىنى ئوقۇماقچىمەن .

له بۇ ئۇزۇن ھاياتىنىڭ ئازراق ساناقلىق مەسىلەتلەرلىنىڭ خەلق داستانلىرىنى
تەتقىق قىلىشقا بېغىشلىغان قەلبىنى جىياۋشۇنىڭ ئۇزۇندىن بۇيان،
مېنىڭ ئوڭ قەرىپىمدىكى بۇلۇڭدا ئولتۇرۇۋېلىپ «ياتتى ـ ئادىل
رىك» نىڭ ئېچىنىشلىق ئۇششاق قەغەزلەرنى قىستۇرۇشۇن بىلەن ئاۋارە
بولۇۋاتقان لاۋياڭمۇ تەسىرلەندۇق. لاۋياڭ سىياسىي كافېدرانىڭ
مەسئۇلى، ئۇمۇ «ئوڭچىل جىڭويچۇيى» خاتالىقى بىلەن بۇيەرگە
چۈشۈرۈلگەن. ئۇ ئازىنىزدىكى بىرقەدىنبىلەر پارتىيەسىدىن ئەزاسى.
مېنى جىياۋشۇ ـ دېدى لاۋياڭ كۆزىگە چوشلۇپ تۇرۇۋاتقان
چېچىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن يۇقىرىغا تۇرتۇپ قويۇپ ـ
دۇنيادىكى ئەڭ ئۇزۇن داستان «ماداپخارا تا»① مۇياكى «جاڭگىل»
مۇ ... لىغمە ...
ـ «ماداپخارا تا» ئۇزۇن ـ لېكىن ئۇيرەتلىنىپ بولدى،
«جاڭگىر» تېخى ئېيتىلىپ بولمىدى. «جاڭگىر» نىڭ كېرىش
قىسمىلا مېنىڭ مېڭىر ئادىل كۆپ، جەمئىي ئەللىك قېتىمدىن ئاشا-
ـدۇ. دۇنيادا يۇنان ھېتتىستانىدىن باشقا ئۇلۇغ تۈرە قەھرىمانلىق
داستانى يوق ـ دېيەرلىك. بىزنىڭ جۇڭگوتى ئالىساق خەلق ئېغىز
ئەدەبىياتىدا بىزنىڭ خەنزۇلارنى ئازسانلىق مىللەتلەرگە يەتمەيمىز.
شۇنداق ـ ئەمەسمۇ ـ دەۋەن جىياۋشۇ؟ ئۇيغۇرلارنىڭمۇ قەھرىمانلىق
داستانلىرى بارمۇ؟ ...
ـ بار ـ دېدى دەۋەن جىياۋشۇ، ماڭا قارا ـ قويۇپ ...
ـ مەن يەنە ئۇنى يىلدىن كېيىن تۇرك تىلىنى ئوگىنىـ
مەن ـ دېدى مى جىياۋشۇ ـ تۇرك تىلى، موڭغۇل تىلى، ياپون
تىلىنىڭ ئۇرامىناتكىدا ئوخشاشلىقى بار. مەسىلەن، جۇملىدە ئىگە
باشتا ـ خەۋەر ئازقىدا كېلىدۇ، راستمۇ ئەلا؟ ...
ـ ھەئە، ئوخشاشلىق بار ـ دېدىم مى جىياۋشۇغا
...

① ھىندى داستانى ...

قوشۇلۇپ، مەتۇرك تىلىدىكى نۇرغۇن ئاتالغۇلارنى ئوڭشىغۇللاپ، زىرمۇ قوللىنىۋېتىپتۇ. مەن مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر بىلەن مۇداۋىم ئاتالغۇلار ئۈستىدە سۆزلىشىمەن. بىز ھازىرغىچە ئورتاق قوللىنىۋاتقان ئاتالغۇلاردىن يۈز نەچچىسىنى يېزىپ چىقتۇق. مەن «...» دېدىم — مېنى جىياۋشۇ، نەچچىگە كىرىدىكىز؟ — دەپ سورىدى. ئۇنىڭ ئىشەرە قىلىۋاتقان خىيال سۇرگەندىن كېيىنكى ئىككىنچى ئاتىمىشقا، دۇنيا بويىچە ئالغاندا، بالزاك، مۇپاسسان، بايرون، پۇشكىن، گوگول، بېلىنسكىي، چىخوفقا ئوخشاش نۇرغۇن داڭلىق ئەدەبلەر، مېنىڭ بۇ يېشىمغىچە ياشىمىغان، ھەتتا جاھانىي زىلزىلىگە سالغان لېنىنمۇ مېنىڭ يېشىمغا كەلگەن ئەمەس. لۇشۇنمۇ نۇرغۇن ئىشلارنى قىلۇپتىپ دۇنيادىن ئۆتكەن. مەن ھازىرغىچە نېمە قىلدىم؟ كىتاب ئوقۇدۇم، بەي جۇيىنىڭ ئىككى مىڭ سەككىز يۈز مىسرادىن ئوشۇق شېئىرىنى چالا-قويماي يادلىدىم. ئەمدى راسا ئىشقا كىرىشۇاتقاندا، مېنى گومىنداڭچى ئەمەلدارلار بۇ يەرگە ئەكىلىپ قويدى. ئەمەلدار بولغىنىم راست، گومىنداڭغا كىرگىنىم، بۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغىنىمۇ راست، لېكىن، مەن سوتسىيالىزىمنى ھاياتىمدىكى ئىللىق يۆلەنچۈك دەپ قارايمەن. بۇ يۆلەنتە، ئۇلۇغ چىچەكلەپ مېۋە بېرەلەيمەن. يەنە ئون بەش - يىگىرمە يىل ئىشلىيەلەيمەن، لېكىن ئىنسان قېرىغاندا كۆچمەن قالىدىكەن، ئەلادەك چاغلىرىمىز ئۆتۈپ كەتتى. قارىغىلار، ئەلا كىچىلىرىمۇ ئوقۇيدۇ، يازىدۇ، پىكىرلىرى چوڭقۇر، غەيرىتى زور، ئىشەنچىسى چوڭ. بىلىمى مول بىر ئادەم بولۇش ئۈچۈن، ئەلادەك بولۇش كېرەك. ئۇنىڭ تالىيغان يولى، مېنىڭچە، توغرا. مەن ياشلىقىمنى بىلىمگە ئىنتىلىشكە بېغىشلىغان، لېكىن قىزلارغا سەرپ قىلىنۇەتكەن ۋاقتىم بەك كۆپ بولۇپ كەتتى...

ئۇ غاڭزىسىغا يەنە تاماكا باستى، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ

قويۇپ، كۆكۈچ ،قېلىن كالپۇكىنى مىدىرلاتتى، ئاندىن قولى بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتتى، دۇمبا جىياۋشۇ ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدى:

— قانچە قىزغا ئاشىق بولغانىدىڭىز، مى جىياۋشۇ؟

— ئۇچ، — دېدى ئۇ ئۇچ بارمىقىنى كۆرسىتىپ، — ئىككىسىگە مەن ئاشىق بولغان، لېكىن ئۇلار ماڭا قارىمۇ قويمىغان. بىرىنچىسىگە ئاشىق بولغىنىمدا يىگىرمە ئىككى ياشتا ئىدىم، ئىككىنچىسىگە يىگىرمە سەككىز يېشىمدا ئاشىق بولدۇم. بىرىنچىسى سودىگەرنىڭ قىزى، ئىككىنچىسى ئوقۇتقۇچىمنىڭ ئايالى ئىدى.

— ئۇ چىنچىسىچۇ؟ — دەپ كۈلدى دۇمبا جىياۋشۇ، — ھازىرقى خانىمىڭىزمۇ؟

— نەدىكىنى؟ — دېدى مى جىياۋشۇ ئايىغىنى ئالدىرىماي يېشىۋېتىپ، — بۇ ئايالىمنى زادىلا ياخشى كۆرمىگەنىمەن، كىم بىلىدۇ، ئاتىمىشتىن ئاشقاندا، مۇھەببەت تۇيغۇسى ئۇلغەيدە ياخشى كۆرمەسلىكىڭ. ياخشى كۆرۈشمىسە كېيىن ئۇچ بالىلىق، ئىككى نەۋرىلىك بولدۇق، بىر-بىرىمىزگە سەن-سېپەن دېيىشىدۇق، نۇرغۇن ئادەملەر ئۆزى ياخشى كۆرمەيدىغان ئايالىلارنى ئالىدۇ، ئۇلار مۇھەببەتسىزمۇ ئىناق، بەختلىك ياشاۋېرىدۇ، مەن ئەنە شۇلارنىڭ بىرى. ئۇچىنچىسى دەمسىزلا؟ ھەي، مەن ئۆيلەنگەندىن كېيىن مۇشۇ ئايالىمنىڭ يىراق بىر تۇغقىنى يېزىنىڭكىدە يېتىپ قوپۇپ ئوقۇدى. شەيتان قىز ماڭا كۆيۈپ قاپتۇ، مەنمۇ كېيىن ئۇنى ياخشى كۆردۇم. ئۇنتولغۇسىز دەرىجىدە... ھەي! ياشلىقتا ئىنسان نېمىلەرنى قىلمايدۇ؟ يۇشۇرۇنچە ئۇچرىشىپ يۈرىدۇق... ئەمدىلا كېچىك خوتۇنلۇققا ئالاي دەپ تۇرغىنىمدا ئازادلىق بولدى. راست گەپنى ئېيتسام، مەن يېڭى جەمئىيەتنى ياخشى كۆرىمەن؛ يېڭى جەمئىيەت ماڭا ئىشلەشكە زېمىن ھازىرلاپ بەردى. مەن پەس ئاۋازدا ھەۋەسلەردىن پوتونلەي قول ئۈزدۇم، لېكىن ياشلىق

ئىسراپ بولدى. مانا ئەمدى كەچ قالغان بازارلىقىنىڭ دۇنياسى بىر ئىز قالدۇرۇشنىڭ كويىدا ئىشلەۋاتىمەن ...

— شۇنداق قىلىپ ھېلىقى ئايالىڭىزنىڭ تۇغقىنى يەنى سىزنىڭ ئاشىقىڭىز بارمۇ ھازىر؟

— بار... — ئۇ ئوڭدايسىپتىپ جاۋاب بەردى. ...

— ھەم... ھېلىم... ...

— مەخپىيكەن — دە؟

— نېمىسى مەخپىي بولسۇن، — دېدى مى جياۋشۇ غودۇڭ شىپ تورۇپ، — بىزنىڭ دوختۇرخانىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ كەلگەن لى لەنيىڭچۇ!

— ھوي!.. — دېدى لاۋياڭ چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ، — لى لەنيىڭ بىزنىڭ خې شۇجىنىڭ ئايالى ئەمەسمۇ؟

— ھېم... ھە، ئەلا، «يېڭى گرايدې»[1] نىڭ ماڭا بېرىڭ... ئۇنداق بولسا «سوت»[1] نى ماڭا بېرىڭ...

مەن ئونىڭغا كىرلىشىپ كەتكەن كىتابنى ئاپىرىپ بەردىم. ئاچچىق تاماكا ئىستىدىنمۇ ياكى تاتلىق ئەسلىمىتىدىنمۇ بىلمىدىم، ئۇنىڭ كۆزىگە ياش كەلگەنىدى.

مەن ئورنۇمدا ئوڭدايسىپتىپ لى لەنيىڭ ئىسمىلىك دوختۇرنىڭ ئوبرازىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم. بۇ دۇر چاچ، تولۇق ئاق يۈزلۈك، قارا كۆك سوكىندىن ئۇستۇاش كىيگەن خوشخوي ئايال خېيالىمدىن ئۆتۈپ كېتىپ...

كېلىپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن تاللانغان بىلىم توت ئادەم كەچكىرگىچە پىشىل ئېدىرلاردا ياكىيوغا توپا يۆلەيمىز، ئارپا ئارىسىدىكى ئوتلارنى ئوتايمىز، بەزىدە زەمبىل بىلەن قوتانغا چىتىم

[1] «سوت» — ئاۋشترالىيە يازغۇچىسى كاپكا (1883—1924) نىڭ ئەسىرى.

توشۇيمىز ، بەزىدە قوتازلارنىڭ لىنگگىراچاقلىرىنى توتوپا مىنىۋې-
لىپ ، تاغ ئىچىگە بېرىپ ئوتۇن ئەكىلىمىز ، بەزىدە بوللىسا قوتاز
تېزەكلىرىنى يېغىمىز ... نېمىلا قىلساق توتىمىزدىللە ، ئارىمىزدا
قىلىشمايدىغان گەپ يوق . يالغۇز لاۋياڭلا كەم سۆز ، پاپىروسى
توگىگەنلىكى ئۈچۈن ، ئۇ پات-پات مىي جياۋشۇنىڭ غاڭزىسىنى
سورايدۇ — ده ، كۈلۈپ قويۇپ ...
— قاچان قايتۇرىدۇ بىزنى ، پاھ ، ھېچبولمىسا ئۆيىمىزگە
ئاپىرىپ كەلسىچۇ ... دەپ قوينىدۇ ...
8 — ئاينىڭ 19 — كۈنى بىز ئارپا ئورمىسىنى باشلىۋەتتۇق .
لاۋياڭ ئىككىمىز خېلى ئورۇيمىز ، ئىككىلى جياۋشۇ ئولتۇرۇۋېلىپ
كىتىرلىتىپ ئورۇيدۇ . بىزنىڭ يېنىمىزغا ھەجەيغاق چاڭ-
جاڭ پات-پات كېلىپ تۇرىدۇ . ئۇ مېنىڭ دېھقانەك ئورغاق
سالغىنىمغا زوقلىنىپ قارايدۇ — ده ، كۆزلىرى يوقاپ چىشلىرى-
نىڭ قىزىل گۆشلىرى پولتايغىچە ھەجىيىدۇ ...
— ياخشى ، ئەلا ، سەن ئەمگەكچى ئىكەنسەن ! ...
— سەن مېنى نېمىدەپ ئويلىۋىدىڭ ، ئەمىسە ؟ !
— ھېچنېمە ، قارىماققا ، سەن ...
— بۇرژۇئا زىيالىيسىغا ئوخشايدۇ دېمەكچىمۇ ؟ — دەپ سورى-
دى لاۋياڭ بېشىنى كۆتۈرۈپ ...
— مەن سەلەرنى ئەدەپ بىلەي ، — دېدى ئۇ ئالدى-
يىپ ، — باشقىلار نېمە دېسە ، شۇنى دەيمىز — ده ! ...
چاڭجاڭ كەتكەندىن كېيىن لاۋياڭ قىزغاقتا ئولتۇرۇۋېلىپ
لوناچارسكىي بىلەن پىلخانوفنىڭ ئەدەبىيات ، سەنئەت نەزەرىيىلە-
رى ئۈستىدە ئۇزاق سۆزلىدى ، ئۇنىڭ سۆزلىرى توگىمەي تۇرۇپلا ،
يىراقتىن كېلىۋاتقان ماشىنىلارنىڭ ۋوندى يۇيەرگە پوچتا كەلمەيدۇ ،
گېزىت ، خەت ... خالىلىرىمىزنى يېزىدا ئايدا بىر كېلىدىغان مەكتەپ
ماشىنىسى توشۇپ بېرىدۇ ، بىز كېچىكىنە ئورغاقلىرىمىزنى ئۇ-

www.uyghurkitap.com

ئىزغا تاشلاپ ، ماشىنىنىڭ ئالدىغا قاراپ ماڭدۇق . مېنىڭ يۈرە-
كىم ھاياجاندىن دۈپۈلدەپ كەتتە . مانا ھازىرلا گۈزەلئاينىڭ سېغىل-
مىش ۋە مۇھەببەت بىلەن تولغان خېتىنى ئوقۇيمەن ، ئۇنىڭ ماڭا
ئۇت بولۇپ تۇيۇلىدىغان ھارارەتلىك قولى بىلەن يۇتكەن خالتىسى-
نى قولۇمغا ئالىمەن . يەنە كىلىمەردىن خەت كەلدىكىن ، بىزنى ،
قايتىڭلار ، دېگەن خەۋەر كەلدىمىكىن ، گۈزەلئاي ، مەن ئېيتقىپ
بەرگەن ھېلىقى كىتابلارنى ئەۋەتتىمىكىن ... سوئاللار بىر - بىرىگە
ئورۇن بەرمەي مېڭەمدە تەكرارلىنىدۇ . ئاياغلىرىم ئوقتىن ئۇرۇكۇ-
گەن بۆجەڭنىڭ پۈتلىرىدەك چاققانلاشقان ، خۇددى بايرامغا ياسانغان
بالىدەك خۇشالمەن ، مانا ھەمراھلىرىمدىن يۇرۇن ماشىنىنىڭ يۇ-
لىنى توستۇم ، ماشىنا توختىدى ... كابىنكىدا ھېلىقى تونۇش شو-
پۇر ، ئۇنىڭ يېنىدا مەكتەپ قوغداش بۆلۈمىنىڭ خادىمى ئۇلتۇراتى-
تى . ئۇ ماڭا سۆسلا باش لىڭشىتىپ قويدى . مانا شۇ بەرىلا ئىشارە
بىلەن مەكتەپكە قايتىش نىيىتىم تۇپاندەك تۆزۈلۈپ كەتتى .
خەت - خالتا بارمىدۇ دەپ شوپۇرنىڭ ئاغزىغا قارىدىم :

— خالتاڭ بار ! — دېدى شوپۇر . ماشىنىنىڭ ئۈستىنى قولى
بىلەن شەرەت قىلىپ ، — ئاياللىڭ سالام ئېيتتى ، خەتمۇ
ئەۋەتتى ...

مېنىڭ كۆزلىرىم تۇمانلاشتى . كۆز ئالدىمغا ياسداق ئۆيۈم ،
چىرايلىق ئايالىم ، گۈزەل شەھەر ، كۆڭۈللۈك تۇرمۇش كەل-
گەندى .

مەن ماشىنىنىڭ كەينىدىن قاتراپ «بۇتخانا» ئالدىغىچە كەل-
دىم . ماشىنىنىڭ كەينىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ ئاربىسىدا پالىلار ،
ئىتلار پەرۋانىلەردەك يۇگۇرۇشۈپ يۈرۈشەتتى .

يۈك ئاقتىنى چۈشۈرۈشكە پىدائىي بولۇپ بىرنەچىسىگە ماشە-
نىغا مەن چىقتىم . بىز ھېرىپ - تەرلەپ يۈرۈپ - ئۇن ، كۆكتات ،
سوقما تاش ، پەن ، توشۇك ، زەمبىللەرنى پەرگە چۈشۈردۇق ۋە

ئورنى - ئورنىغا جايلاشتۇردۇق. شۇنىڭدىن كېيىنلا شوپۇر ماڭا بىر خالتا، ئۈچ پارچە خەت بەردى، كونۇبرىتسىڭ سىرتىغا ئالدىراپ قارىدىم: بىرى ھاشىرىدىن، بىرى گۈزەلئايدىن، يەنە بىرى رازىيە-دىن كەلگەن خەتلەر ئىكەن. خالتىنى ياتاققا تاشلىدىم - دە، خەتلەرنى ئېلىپ ئارپىلبققا - يالغۇز يەرگە قاراپ پۇگۇردۇم. ئاۋۋال گۈزەلئايىنىڭ خېتىنى ئاچتىم.

«قىممەتلىكىم ئەلا، ياخشىسىز؟ بار بولسىڭىز، سالامەت-مۇسىز؟ نېمىشقا سىزدىن خەت كەلمەيدۇ؟ ياكى مېنى ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟ مەن سىزگە قانچىلىك كۆز يېشىم ئاققىنىنى ھېسابلاپ بەرمەكچى ئەمەسمەن، ئىشقىلىپ كۆز يېشىم ئاقمىغان بىرمۇ كۈن يوق. مانا بىر ئاي بولدى، خىزمەتكە بارمىدىم؛ ئۆزۈم ماغدۇرسىز، بېشىم قايىدۇ، پۈتۈن - پۈتۈن كېچىلەرنى خىيال بىلەن ئۆتكۈزۈۋېتىمەن، تامىقىم ناھايىتى ئازلاپ كەتتى. ئادەتلە ھەر كۈنى كېلىپ يۈرۈۋاتقان دوختۇر، رەقىپكامۇ پات - پات دېگۈدەك يوقلاپ كېلىدۇ. بىر كۈنى چۈشىنىڭ ئالدىدا سىزنىڭ سوزىتىڭىزگە قارىپ ئولتۇرسام، تۇيۇقسىزلا رەقىپكام كىرىپ كەلدى. پۈتۈن زالدا باشقا بىرى يوق. مەن قورۇنۇپ چىراي ئاچمىدىم. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ ئادەم گەپمۇ قىلمايلا كەيتىنى - كەيتىنىن تاماكا چېكىپ يېرىم سائەتتەك ئولتۇردى. ئېركەمدە ئورنىدىن تۇرۇپ كۆزۈمگە قارىدى:

— نېمانچە ئورۇقلاپ كەتتىڭىز؟ - دېدى ماڭا يېقىنلاپ.

مەن بىرنېمە دېگۈچە، ئۇ تۇيۇقسىزلا ئوڭ بىلىكىمدىن تۇتۇۋالدى. مەن قولۇمنى قاچۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمىدىم. تاتىرىپ كەتكەن ئوخشايمەن، پۈتۈن بەدىنىم مۇزلىغاندەك بولۇپ

تىلسىم گەپكە كەلمەي قالدى ...

— قورقماڭ، — دېدى ئۇ قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ ئۆ
سلاپ، — سىز مېنىڭ ئۈز سىڭلىم - مېنىڭدىن يامانلىق
كۈتمەڭ، سىزگە ئىچىم ئاغرىيدۇ، قاراڭە، قوللىرىڭىز بىر
تېرە، بىر ئۈستىخانلا بولۇپ قاپتۇ - تۇمۇرلىرىڭىزدىكى سۇس
قانلارمۇ كۆرۈنەي دېمەيدۇ - ئەلانى ئەكەلدۈرۈپ بېرەيمۇ،
ئەمما قولۇمدىن كېلىشى ناتايىن. شۇنداق بولسىمۇ، سىز
ئۇچۇن مەن ئۈنىڭ يولىدا ماڭىمەن...

— ئۈنىڭ نېمە گۇناھى بار ئىكەن؟ — دېدىم لاغىلداپ
تىترەپ تۇرۇپ، — سىز بىلىسىزغۇ، ئۇ ئاق كۆڭۈل، ۋىجدانلىق ئادەم!

— بۇنىڭدا گەپ يوق - ئۇ بىزنىڭ غورۇرىمىز. مەن ئۈنىڭ بىلەن پەخىرلىنىمەن، لېكىن تەشكىل ئۇنىڭ مەسلەسىنى ماڭمۇ ئېيتمىدى. كادىرلار بۇلۇمىدىكى بىر يېقىنىمنى كوچىلاپ كۆردۈم. ئۇنىڭ ئېيتىشچە، ئەلا بىرەر تەشكىلاتقا چېتىلىپ قالغان ئوخشايدۇ. خەت يېزىڭ، ئوبدان توۋا قىلىپ بىر خەت يازسۇن، قالغىنىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن، — دېدى.

ئەلا، سىز ماڭا ئىشىنىڭ، ئۇ سىزگە بەك كۆيۈنىدىكەن، ماڭا خوددى ئۈز سىڭلىسىدەك مۇئامىلە قىلىدى، مېھرىبانلىق بىلەن بېشىمنى سىلىدى، مۇرەمدىن بېنىڭ قۇچاقلاپ قويدى. مەن ئۆزۈمنى توتالماي يىغلىۋېدىم، ئۇ لاغىلداپ تىترەپ كەتتى، ھەتتا كۆزىدىن ياش ئەگىدى. ئەلا، مېنىڭ ئاق كۆڭۈل ئاچىنىم! سىز ئورۇنسىزلا ئۇنى قارىلىماڭ. ئۇ بىزگە راستىنلا كۆيۈنىدىكەن. قانچىلىك قىلغان بىلەن ئەتكىنى بولسىمۇ، ماڭا ئېيتىڭ، رەقىپكامغا ئىشىنىڭ. مېنىڭ

ئۇچۇن بولسىمۇ ، مۇنۇ كۇندىن - كۇنگە چوڭ بولۇۋاتقان بالىلىرىڭ ئىستىقبالى ئۇچۇن بولسىمۇ ، بىر خەت يېزىڭ ، توۋا قىلىڭ ، تېزرەك قايتىپ كېلىڭ ! مەن قاچانغىچە ياش تۇرىمەن ، قاچانغىچە يولىڭىزغا تەلمۇرىمەن : -

ئەجەبمۇ كەلمەيدىڭ ياريم ،
يولۇڭغا بارغۇدەك بولدۇم ،
قولۇمغا قوش پىچاق ئېلىپ ،
يۇرەكنى يارغۇدەك بولدۇم... .

كىتابلىرىڭىزنى ئەۋەتمەدىم ، ئەۋەتسەم ، كىتاب بىلەن بولۇپ كېتىپ مېنى ئۇنتۇيدىكەنسىزغۇ ؟ قىشلىق كىيىملىرىڭىز يېلىڭ ، ئۇ يەر سوغۇقمۇ ؟ كەچكىچە ئەمگەك ، پاتقاقلىق يول ، سوغۇق ياتاق ، ناچار تاماق ، ئاندىن قالسا كىتاب ئوقۇش... بارى شۇلىمۇ ؟ كۆڭۈل ئاچقۇدەك كىنو ، ئويۇن ، كىنچىك بولسىمۇ ئولتۇرۇش دېگەنلەر يوقمۇ ؟... ئۇلارمۇ يوق بولسا ، بۇ قانداق ھايات بولغىنى ؟ خەتنى يېزىۋېتىپ يەنە يىغلاۋاتىمەن . مېنى يوقلاپ كىرگۈچىلەرنىڭ كونىرۇا ، پىرەنىك ، قاتتىق - قۇرۇقلىرىنى خالتىغا سېلىپ قويدۇم . ئاۋۇ بىر بوتۇلكا «شىفىك» ھارىقى — رەقىپكامنىڭ سۇۋغىسى . رازىيەنىڭ خېتىنى يىرتىپ ئوقۇدۇم . سۆزلىرى نېمانچە سىرلىق ؟ ھاشىرغا ئەمەس ، سىزگە ئاشىقمىدىيا ؟ ھاشىرنىڭ خېتىنىمۇ ئوقۇدۇم ، ئۇنىڭ سۆزلىرى خۇددى ئۆزىدەك توكلىغۇ ؟ ئۇنىڭ نېمىسىنى قىزلار ياخشى كۆرىدىكىن ، دۇنيادا قىزلاردەك كۆكۈلچەك ، ئەخمەق تائىپە بولماس ، ئەڭ نازۇك ، ھېسسىياتلىق ، گۈزەل قىزلار سوغۇق ، مۇرىمەس يىگىتلەرگە ئاشىق بولۇۋالمىدىكەن... (بۇ گەپ سىزگە قارىتىلمىغان ، دومسىيىپ يۇرمەڭ

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەنە ؟)

- بەك چارچىدىم ، خەتنىڭ ئاخىرىنى ئەتە يازىمەن ...»

مەن يەنە بىر يېڭى ئابتنى ئاچتىم . ئۇنىڭ ئىزراپلىق ئىملاسى ئۆزگەرگەن ، بۇ ئەتنىكى خەتنى ئالدىراپ - سۇۋاپ يازغانىدى :

«ئەلا ، خاپا بولماڭ ، جېنىم ، مەن شىنجاڭغا ماڭىدىغان بولۇپ قالدىم . ھېلىقى لەنجۇ ئايرودرومىدىكى مىللىي ئۇچقۇچىلارنى بىلىسىزغۇ ، رەقىپكام شۇلارنىڭكىگە بارغانكەن ، بىزنى پۇلسىز (شىنجاڭدىن تاۋۇز توشۇغىلى باردىغان) ئايروپىلانغا سېلىپ قويىدىغان بوپتۇ . بىر ئايغا قالماي قايتىپ كېلىمەن . ئادىلەمۇ بىرىشى مۇمكىن (رۇخسەت بەرسىلا) . رەقىپكام ئىككىسىزنىڭ ئەتە ماڭىدىغانلىقىمىز جەزمەن بولۇپ قالدى . مەن كەلگۈچە قايتىپ كەلسىڭىز ، ئاچقۇچ كىتاب جازىڭىزنىڭ ئىككىنچى بالدىقىدىكى ھېلىقى قورۇلغا ئوخشايدىغان كىتابنىڭ ئىچىدە (كىتابلىرىڭىزنى ئۆيگە ئەكىرىشكە ئولگۇرەلمىدىم ، ئويدان پىچەتلەپ ، قوشنىغا چىكىلەپ قويۇپ كەتتىمەن) .

ئەلا ، بۇگۈن مەن خېلى خوش ، ئاتا - ئانامنىڭ كۆرىدىغان بولدۇم . كىچىك ئاپىڭىزنى يوقلايمەن ، ئۇچ مىنۇت دۇم تۇرگا ئېلىۋالدىم ، چالىسىنى ئاپام تولۇقلاپ بېرىدۇ . خۇدىر ، ھەر مىنۇت سىزنى ئەسلەيمەن . مېنىڭ يىراق ، نا تونۇش يايلاقتىكى ئانىسىز قولۇتەكلىك مىسكىن ئامرىقىم ، مەن كەلگۈچە سالامەت قايتىپ كېلىڭ ! سىزنى سېغىنىپ ، ئورۇق يوزلىرىڭىزنى كۆزۈم يېشى بىلەن نەمدىگۈچى ئامرىقىڭىز :

گ . يەھياخانوۋا ، 1961 - يىلى 17 - ئاۋغۇست»

خۇددى بىرى كانىيىمدىن بوغۇزالغاندەك ،خۇددى كىمدۇ ياپلاق-
نىڭ ھاۋاسى كەملىكىدىن قىلىۋاتقاندەك تەستە نەپەس ئېلىپ ، تۇماڭ-
لاشقان ، ياشلىق كۆزۈمنى خەت بىلەن توسۇپ ، ئېگىزدا بىر پەس
ئوڭدا ياتتىم ... سېغىنىش ، مۇھەببەت ، كۇنداشلىق ، غەزەپ ، نەپ-
رەت ... بىر ـ بىرىگە قارىمۇقارشى سەپ گۈلەي ئارىلىشىپ كەتكەن ،
ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىرلىشىپ مېنى بوغماقتا ! قىينىماقتا ... «تۇر-
مۇش نېمانچە رەھىمسىز ، نېمانچە سىرلىق ؟ ۋە چۈشىنىكسىز ـ ھە؟
سەۋر ـ تاقەتكە نەدىن كۈچ ئىزدەي ؟ كەلگۈسىنىڭ گۈزەل ئىكەنلە-
كىگە ئىشىنىش مېنىڭ ھەمراھىم بولسۇن ، مۇنۇ چەت ياقىدىكى
يايلاقتا ئۆزۈمگە غەم ـ غۇسسىنى ھەمراھ قىلىۋالسام تۈگەشكە-
نىمىم ؟ غەمنى ئۇنتۇشقا ، كۆڭۈلسىزلىكنى ئېچىدىن خۇشاللىق ئىز-
دەشكە ئېنىتىلەي ، قېنى قالغان خەتلەرنى ئوقاي ، بەلكىم بۇ خەتلەر-
دىن چارچىغان نېرۋىلىرىمغا ئارام بېرىدىغان بىرەر ئاۋاز ئاڭلىنىپ
قالار ... » مەن شۇنداق ئويلىدىم ـ دەسلەپتىنكىمگە تايىنىپ ئور-
نۇمدىن تۇردۇم ، يېگىم بىلەن كۆزلىرىمنى سۈرتۈپ ، تىنىق ،
سىرلىق كۆك ئاسمانغا قارىدىم ... [illegible]
دىكى ئەتىسى ماشىنا قايتتى . ماي چاۋشۇ بىلەن دوەن چاۋشۇ
چاقىرتىلغانلىكىن ، ئۇلار ماشىنىغا يوك ئاتقىنى ، ماشىنا
قوزغالغاندىن كېيىن ، ئىچكىلىدىن بۇقۇلداپ يىغا چىقىشقا
باشلىدى . لېكىن مەن بىلىنى تۇتۇپ ، ماكا ھەيۋە كۆرسىتىپ
تۇرغان قوغداش بۇلۇمىنىڭ كاداپ ئاغىر كۆز يېشىمنى كۆرسەتمىشى
ئۈمۈس بىلدىم . ئۆزۈمنى بېسىۋېلىپ دوەن چاۋشۇغا قارىپ چاق-
چاق قىلدىم [illegible]
[illegible] دوەن چاۋشۇ ، ماشىنىڭ ئۈچۈن ـ ئۈچۈنشەنگە يېرىپ يېر
كۈن ئوينىۋېتىڭ ! [illegible]

— سىزنىڭ ناخشىڭىزنى سېغىنىدىغان بولدۇم ـ دە ، ئاچچىق-
قىپ قېتىم بىرنى ناخشا ئېيتىپ بېرىڭە ، ئېيتىڭە ، يارغۇچە قۇلىقىم

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى

تۇرۇندە ئاجايىپ تۇرسۇن ئالماس ...
... ئېيلىنىپ دېدى مېنى جىياۋشۇمۇ-ماڭا خوشاللىق ، غەيرەت
تېلەپ ، مېنىڭ بۇ يەردىن زادىلا كەتكۈم يوق . مېنىڭچە ،
دۇنيادا ئەڭ گۈزەل سەيلە مۇشۇ بۇتخانا . نېمىشقا دېگەندە ، بۇ يەردە
نېمىنى خالىساڭ شۇنى خىيال قىلالايسەن . ھېچكىم خىيال قىلە-
شىڭغا دەخلى قىلمايدۇ . خىيالمۇ بىر چوڭ كىتاب . ئۇكام ئەلا ،
ستز بۇ كىتابنى تازا ئوقۇۋالمىدىغان بولدىڭىز ...
... بىز كۆلۈشتۇق ...
... ئۇلار كەتكەندىن كېيىن ، بىز لاۋياڭ ئىككىمىز قالدۇق .
بۇتخانىدىن ئىككى پاراڭچى بوۋاي كېتىۋىدى ، ياتاق ھۇجرىلىرى
قالدى . ئىككىمىز ئىككى بۇلۇڭدا جىمجىت ، خىيال بىلەن ئولتۇ-
رۇپ ، زېرىكىشلىك كۈنلەرنى ئۆتكۈزمەس ، ئۇتى ئازدەپ ، پۈتۈن
ئەمگەك جەريانىدىمۇ لاۋياڭلام ـ جىم دېمەيدۇ ، ئۇ مېنى جىياۋشۇدىن
ئېلىۋالغان ، ئاڭزىنى ھېلىدىن ـ ھېلىغا شۇرايدۇ ، خۇددى مەن
ئۇنىڭ يېنىدا ئارتۇقلۇق قىلىۋاتقاندەك ، گويا ئۇنىڭ بىر مەخپىي
ئىشىنى مەن ئاشكارىلاپ قويۇۋاتقاندەك ، ئۇ ماڭا ئېھتىياتچانلىق
گۈمان بىلەن يەرـئاستىدىن قاراپ ـ قاراپ قويىدۇ ، ئۇ ئەمدى
ماڭا نەزەر سېلىشى مەسىلىلەر توغرىسىدىمۇ ، ئۇلۇغ يازغۇچىلارنىڭ
تارىخى ، ئىنقىلابچىلارنىڭ ھاياتى توغرىسىدىمۇ سۆزلىمەيدىغان بو-
لۇۋالدى . ئۇنىڭ ماڭا بولغان مۇناسىۋىتىنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن
مېنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشۇمدىكى كۆڭۈلسىزلىك ، زېرىكىش تېخى-
مۇ كۈچەيدى . مېنىڭ ھازىر قىلىدىغان ئىشىم ئىككىلا ئەمگەك
ۋە خىيال ، چۈنكى ناخشام دوەن جىياۋشۇلار كەتكەندىن كېيىنكى
چوشكۈنلۈكۈم بىلەن تۇگىدى ، ئوقۇيدىغان كىتابلىرىمۇ بولسا ئاللە-
قاچان تۇگىگەن ، مېنىڭ بىلەن پاراڭ قىلىدىغان ئادەم بولسا ، ماڭا
گۈمان بىلەن قاراپ ، ئۆزىنى قاچۇرماقتا ، ئىندى ...
... كۈندە كۆرىدىغان سىياڭاق ، كۈندە ماڭىدىغان پاتقاقلىق يول ،

سوغۇق ۋە جىمجىت ياتاق مېنىڭ قايغۇلىرىمنى كۆپەيتمەكتە ، چىرايىمنى كۈندىن - كۈنگە سارغايتىپ ، ئۈيقۇ ۋە تامىقىمنى ئازايتماقتا. [illegible]

مەن ياتاقتا ئېچىكىمنى ئالمىنىمغا تىرەپ ، تورۇسىتىكى ئۆمۈچۈك توردا گېزىلداۋاتقان چۈشىنىغا قاراپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتىم ، چاڭجاڭ بىلەن قوغداش بۆلۈمىنىڭ كادىرى پەيدا بولدى . قوغداش بۆلۈمىنىڭ كادىرى لاۋياڭغا كۆز ئىشارىسى قىلدى . لاۋياڭ كۆزىگە چۈشۈپ تۇرىدىغان چېچىنى بارماقلىرى بىلەن تاراپ قويۇپ ، كەڭ پېشانىسىنى سىلىدى ، قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى پولتىيىپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا يالت قىلىپ قارىدى - دە ، تۈتىتى قالمىغان سوكنا چاپىنىنى يېپىنچاقلاپ سىرتقا ماڭدى . مەن ئۇنىڭ چاغدا ، قوغداش بۆلۈمىنىڭ كادىرىغا قارىدىم . ئۇ يېشى ئوتتۇزلاردىن ئاشقان ، ئېچىكىدە ئۇچ - تۆت تال ساقىلى بار ، بويىنى ئالاھىدە ئۇزۇن ، بۇغدىيىكىمۇ بۆلەكچىلا يوغان ، لېكىن يېقىمسىز گەۋدىسىگە ماسلاشمىغان قاپقارا ، يوغان كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان قىزىل يۈزلۈك ، ئاغزى كەڭ ، سوغۇق چىرايى بىلگىت ئىدى. [illegible]

[illegible] ئىدى ئۇ قولىنى كەينىگە قىلىپ ، قاپاق تۈرۈپ ، تەشكىل مېنىڭ بىلەن سۆزلىشىشكە ئەۋەتتى . خىلى ئالاھىدە جىكىلدى . تەشكىل سىلىق قويۇق ۋالماقچى ، سىلەڭگىنى ئېنىق تاپشۇرغىن ! [illegible]

— نېمىنى تاپشۇرىمەن ؟ - مەنمۇ ئۇنىڭغا ئالىيىپ قاردىم .

— نېمىنى تاپشۇرىدىغىنىڭ ئۆزۈڭگە مەلۇم ، مەلتۇ ئاز سانلىق مىللەت ، سېرىق ئۇيغۇر مەن ، بىلەمسەن ، جۇڭگودىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر پارتىيىنىڭ ياخشىلىقىنى ئۇنتۇپ قالمىسا بولىدۇ ! [illegible]

— ئۇنى مەن سىزدىن ياخشى بىلىمەن ! [illegible]

www.uyghurkitap.com

سۇتسىيالىزىم ئېتراپىدىكى بىر دېھقان بولسىڭىز ! ھەممىڭىز شۇنداق ، ئەمما ئۆزىڭىز ئۆيلەپ كۆرۈڭ ، مەن ئۇنىڭغا ئەمدى سىلىق گەپ قىلالمايدىغىنىمنى بىلدىم . ئۇ ئالدىمغا كېلىپ ئۆكسۈپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ ئېپسىز ئۆيلىرى تىترىدى ، قارا كۆزلىرى چەمچەقلىدى ، يۈزىنى تېخىمۇ ئۆزىراپ ، بوغدىيىكى تېخىمۇ يۇغۇنلىغاندەك كۆرۈندى ، ئۇ بىر دەملا تەلەپپۇزىنى يوقاتتى :

— سەن ساۋۇتوفنى قاچاندىن تارتىپ بىلىسەن ؟

— بۇنى سىلەرنىڭ مائېرىيال بىلەن تەمىنلىگۈچىندىن سورا !

— كىمنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن ئۇلارغا چىقىلغان ؟

— مەن ئۆز نۆمۈمدىن چاچراپ تۇردۇم ، دەدى ، ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قارىدىم ، سېنىڭكىسىمۇ مەن يېتەرلىك ئازاب چېكىۋاتىمەن ، تولا ئۇغانمىنى قاينىتماي ، يوقال ، كۆزۈمدىن ئىسسىق ئۇمۇ چاچراپ كۆرىندىن تۇردى ، دېدىم ، قولىنى پۇلاڭلىتىپ قارقىيىپ

— جاھىللىق قىلساڭ ، چىقىشىڭ يولۇڭ يوق !

— سېنىڭ مېھىر - شەپقىتىڭگە ھاجەتمەن ئەمەسمەن !

— رەيلەنە نېمىلەرنى دېيىشكىنىمىز ، ئۇنىڭ قانداق چىقىپ كەتكەنلىكى ئېسىمدە يوق ، يېرىم ساەتتىن كېيىن لاۋياڭ كىردى . ئۇنىڭ تۇتۇشىپ سوكنا چاپىنى چىلىق - چىلىق سۇ ، تەتۈر ئۆرۈپ تىكىلگەن بەتنىكىسى ئېغىر پاتقاقلارنى سۆرەپ كىرگەنىدى .

— يامغۇر يېغىۋاتامدۇ ، لاۋياڭ ؟

— قاتتىق يېغىۋاتىدۇ ، قارمۇ يېغىدىغان ئوخشايدۇ .

— ئوقۇغۇدەك بىرەر كىتابىڭىز يوقمۇ ؟

— تەبىئەت ۋە ئالېكتىكىغىدائىر كىتابلار بار .

— مەيلى ، قانداقلا كىتاب بولسىمۇ بولۇۋېرىدۇ . لاۋياڭ ، مەن تاماقسىز يۈرەلەيمەن ، لېكىن كىتابسىز يۈرەلمەيمەن !

ئۇ مېنىڭ كۆزۈمگە قارىدى-ۋە غاڭ-پىسىنى چۈشلەپ تۇرۇۋېلىپ:
سىز سالامەتلىكىڭىزگە دىققەت قىلىڭ، بۇ يەردە يېتىپ
قالسىڭىز سىزگە قارايدىغان ئادەم يوق قىينىلىسىز، قارىغۇ،
كۆزىڭىزدە ئاجايىپ چوڭ قايغۇ تۇرۇپتۇ، دېدى. مەن كۆزۈمگە
ياش ئالماسلىققا ئۆز ـ ئۆزۈمگە ۋەدە قىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن
ئۆپكەم ئۆزۈلۈپ يىغلىغۇم كەلگەن بولسىمۇ، ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ
ئۈنىڭغا مۇنداق دېدىم:
كىتاب، مۇھەببەت، سالامەتلىك، مېنىڭ بايلىقىم.
ئەمدى بىز يوشۇرۇن قول مۇشۇ ئۇچ بايلىقىمنى ئوغرىلاپ كېتىش
ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ!
لاۋياك مېنىڭ كۆزۈمگە تىكىلىپ قارىدى: ئۇمىدسىزلەنمەك
ئۇمىدسىزلەنمەك. چوڭلار يازغۇچىلاردىن ئىنقىلابچىلاردىن
ئۆگىنىڭ، ئىرادىلىك، مۇھابىلىك، ئۇمىدۋار بولۇڭ. مەن بايا
ھېلىقى قوغداش كاندىدىنىڭ سىزنى جاھىللەشتۈرۈۋېتىلىشىنى
ئاڭلاپ قالدىم. دېمەك، سىزمۇ ماڭا ئوخشاش ئېكەنسىز!
ئۇ يەنە جىمىپ كەتتى. ياتاقتا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈردى.
قارا سائەتنىڭ تېگىدىن بىر چاشقان چىقتى-دە، بېرلىم تال تۇرۇپنى
تېپىۋالدى، ئاندىن ئۇنى تومۇقى بىلەن سائەتنىڭ ئاستىغا قارا-
تىپ دومىلىتىشقا باشلىدى. بېرلىم تال تۇرمۇپنىڭ غودۇرلىرى
يەردە تېرتىكلىنىشلا جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى.
لاۋياك ئۆزىچىلا سۆزلىدى:
گېيوتې دۇنيادا سەكسەن ئىككى يىل ياشىغان «فائوست»
نى يېگىرمە ئۆت يېشىدا يېزىشقا باشلاپ، ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا تامام-
لىغان، ئەللىك سەككىز يىل بىر كىتابقا ئېشىلگەن، ئەلۋەتتە
ياشقا ئەسەرلەر نۇرغۇن-سېرۋانتېس «دۇن كىخوت» نى، ئافرىقا-
دا ئەسىر ۋاقتىدا يازغان، ھەي ئۇكام، ئۇمىدۋارلىق چوڭ

www.uyghurkitap.com

بايلىق، ئەڭ ئالىي پەزىلەت ، مەن دەسلەپ مانا مۇشۇنداق بىر ئىنسان بار ئىكەنلىكىنى كۆردۈم . بۇ يەر ھېچقانچىلىك ئەمەس، روھسىز و كۆزۈ ئادەمزاتسىز ئارالدا يالغۇز ئۆزۈن تۆت يىل ياشىدى ، تەبىئەتنى ئۆزگەرتتى . «سەرلىق ئارال» كىتابىدىكى سايرەسنى سىمۋىت قاتارلىق بەش ئەزىمەتلەنكولەن ئارىلىدا يېگىن ھايات ياراتتىغۇ؟ ئۇلۇغ سوتسىيالىزم ، جۇڭگو گۈزىچەنداڭىنىڭ ھەققانىيلىقى بىزگە چوڭ مەدەت ، ۋاقىتلىق قىيىنلىمىز ، لېكىن بۇ قىيىنچىلىش بىزنى چىنىقتۇرىدۇ ... ئۇ بىزگە ھاياتنىڭ چوڭقۇر ، يىز بىلمەيدىغان قانۇنىيەت ، سىرلىرىنى ئېچىپ بېرىدۇ . ئەدەبىياتقا دائىر ئەسەرلىرىڭىز يوق بولسا ، فىزىكا ، مېخانىكا ، خىمىيە ، پەلسەپە بىلىملىرىنمۇ ئۆگىنىڭ : رىبرىمانىيە يازغۇچىسى گىيوتېلگومىر ، شېكسپىر، قرۇدۇننىڭ ئەسەرلىرىنىلا ئۆگىنىپ قالماي ، ئېلېكترولوگىيە ، مېخانىكا قاتارلىق بىلىملەرنىمۇ پۇختا ئۆگەنگەن . سىز يەنە ئۇلۇغ يازغۇچى ، شائىرلارنىڭ نۇرغۇن بىلىملەرنى قانداق بېرىلىپ ئۆگەنگىنىنى بىلمىسىز . سىز مۇنۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقىڭ، سىزگە ئىلھام بولۇشى مۇمكىن .

مەن ئۇنىڭغا قولىدىن «دۇنياغا داڭلىق بىر يۇرۇ ئوتتۇز ئىككى يازغۇچى» دېگەن كىتابنى ئالدىم . كىتاب مېنى خىيالدىن ، غەمدىن ۋاقىپلىقتىن قۇتۇلدۇردى . لېكىن ۋ كىتابتىكى يازغۇچىلارنىڭ ھاياتى ماڭا ئۆزىمىشىمدىن ئۆتۈۋاتقان دوستلىرىمنىڭ بېشىدىن ئۆتۈۋاتقان كۈندىلىك ئىشلارنى ئەسلىتەتتى . مەن تۇرۇپلا يەنە كىتابتىن تۇرمۇشقا قايتاتتىم .

يامغۇردىن كېيىنكى يايلاق گۈزەل ، چاقماق كوكاتنىڭ قارايغان يوپۇرمىقى ئۇستىدىكى كۈمۈش ئۈرۈمسىدەك ئاق ، سۈزۈك شەبنەم ، سۇزۇلگەن چوققىلار ئۇستىدىكى رەڭدار بولۇتلار، تاغ قاپتاللىرىدىكى ئاق بولۇتلار ئارىسىدىن قارامتۇل باشلىرىنى چىقىرىپ تورغان ئارچىلار ، يېشىل يايلاق ئۇلىتىدە ئاق پاختىدەك

ئۆمىلەپ يۇرگەن بۇلۇتلار ، قوزام تاشلارغا قونۇشۇۋالغان ئالا قاغا-
لار ، پاكارلار بوشلۇقتا ئوينىشىپ يۇرگەن تۆمۈر قاناتلار ماڭا :
- «ھايات گۈزەل ، ھاياتتىن لەززەت ئال ، قارا ، بىزمۇ جۇدۇندىن
كېيىن خۇشاللىق تاپتۇق ، سەنمۇ شۇنداق خۇشاللىققا ئېرىشكىن
قاراپ قەدەم تاشلاۋاتىسەن» دەۋاتقاندەك قىلاتتى ، مەن كۈندە
ئولتۇرىدىغان قىزىل تاشنىڭ سىلىق ، مۈزدەك ، دۆمبەسىگە
مىندىم - دە ، يىراقتىكى تاغلارغا قاراپ بىرپەس خىيال سۈردۈم ،
ئاندىن ھاشىرنىڭ خېتى بىلەن رازىيەنىڭ خېتىنى قايتىدىن ئاچتىم
ۋە ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغان جايلىرىنى ئوقۇشقا باشلىدىم :

[illegible]

«... يادىڭدا بارمۇ ، بىيجىڭداىپۇيىز ئىستانسىسىدىن
تېيەنئەنمېنگە بارغۇچە چاڭئەن كوچىسىغا قانداق ھەيران قال-
غانىمەن ، دۇكىدەن دېگەن دېيەرگە كەلگەندە ، يولنىڭ كەڭلىكىنى
ماڭداپ چىقتۇيدىم ، ئاتمىش سەككىز ماڭدام كەلدى . مەن
كۆڭلۈمدە چاڭئەن كوچىسىنىڭ ئىگىلىگەن ئورنىنى ھې-
سابلاپ ، شۇنچە مۇنبەت يەر يولغا كېتىپتۇ ، ئاشلىق تېرىلسا
قانچىلىك پايدا بولاتتى دەپ ئويلىدىم ، يولنىڭ ئىككى يېقىد-
كى خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان ئوت تەخسىلەردەك كۆرۈنىدە-
غان سانسىز ، توتاش لامپۇچكىلارنى كۆرۈپ ، خوتەن يېزىلە-
رىدا قىرىق كىلىك ئاللىنىڭ ئادەم كەچ كۈرس ئۇچۇن سىنىپقا
تېقىلىپ قارا چىراغنىڭ سۇيۇق يورۇقىدا خەت يېزىۋاتقىنىنى
ئەسلىدىم - دە ، ھۆكۈمەت پۇلنى شەھەرلەرگىلا ئەمەس جىلپۇ
دەپ ئويلىدىم ، ئەمدى ئويلىسام ، ئىنسانىي تۇرمۇشنى تېخى
بىلمىگەنىكەتمەن ، ھايات ئاشلىق ، پولات ، ئىمارەت ، تاش-
يول ئەمەسكەن ، ئىنسان ئىشلىگۈچى ، يېگۈچى ، يارات-
قۇچى ، ئىنتىلگۈچى ، ئىزدەنگۈچىلەر ئەمەسكەن . ھايات —
گۈزەللىك ، ئىنسان — گۈزەللىككە ئىنتىلگۈچى ئىكەن .

www.uyghurkitap.com

... گۈزەللىكىڭ ئېنتىلمىشى ئۈنۈم ئىشلەشكە، ئىجاد قىلىشقا مەج...
... بۇر قىلىدىكەن... خاتا قىلدىم... مېنىڭ ۋۇجۇدۋامدىن ئۈز...
... ھاياتىغا گۈزەللىك ئېزدىگۈچىنى مەيدىسىدىن ئىتتىرىپتۇ...
... مەن ئەمدى ھاياتمىدا روھىي پاجىئە پەيدا بولدى.
... راز بېيەنى ئويلىسام يۈرىكىم ئېچىشىدۇ، ۋىجدانىم ئىزادىمنى
... ئەيىبلەيدۇ...»
... ئىككىنچى بىر يېرىدە مۇنداق يېزىلغانىدى:
«1958 - يىلىدىكى يەنە ئەللىك يىلدا كوممۇنىزمغا
... بارىمىز، ئەنگلىيىدىن ئۆتۈپ كېتىمىز... بىر مو يەردىن
... ئەللىك مىڭ جىڭدىن شال ئېلىپ رېكورت يارىتىتۇق... دېگەن
... چوقان... سۈرەنلەرنى ئاڭلاپ مېڭەم قېزىپ كېتىپتۇ... پولات
... تاۋلاشتا پېيىلىۋاتقان ئاشلىق، خەجلىنىۋاتقان پۇلنى كۆرۈپ،
... ئۆزۈمنىڭ تەڭداشسىزلىقىغا ھېسابلاپتىمەن... ئىككى يىلدىن
... كېيىن كاۋا ئۈچۈن يېزىم دۆكۈن ئۆچىرەت، تۇرمۇشنىمنى
... يۆلاپمۇ باقمايتىمەن... ھەممىنى ئىلمىي، چوڭقۇر ئويلاشقا
... توغرا كېلىدۇ... ئەلۋەتتە گۈزەللىكىي بىلەن ئىتوي قىلىپ ياخشى
... قىپسەن... تاشپولات ئۆيلەندىڭ، قورماشمۇ ئۆيلىنىۋالدى. نا-
... ئەمەت ھازىر خوتەندە ئىناۋەتلىك ئادەم بولۇپ قالدى... چۈنكى
... ئۇنىڭ پۇلى، يوشۇرۇپ قويغان ئاشلىق، مىلىي... نالەردىدۇر
... كېلىدىغان گۈزەللىكلەر... ئۇنىڭ ئۆيىدىن مەزىلىك قىيما
... پورىقى، تورغۇنىدىن قويۇق ئىچىش چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ
... مېنىڭ پاتما ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ تۇرىدۇ... ئەۋەبى،
... مەن ھازىر ئۇنىڭ باشلىقى... ئۇتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى
... بولۇپ قالدىم... لېكىن مېنىڭ مېجەزىم ئەسكى، ئاچچىق قېلىش-
... قا رازىمەنكى؟ ئۇنىڭ قولىغا تەلمۇرۇشنى ئۆيات بىلمەن.

ھەيران قالمەن، غەيرەتچى خوتۇنلار دەك، ئۇششاق-چۈششەك پىلەرنى يازغىلى تۇرغىنىمنى، قارىماستىن، ئۆيلەنگۈم بار، ئۆيلەنگۈم بار، دەپ ئۆيلىنىشنى نومۇسقا مېنىڭ كۆڭلۈم مۇزغا ئوخشايدۇ، بۇ ئۆيلىنىشلەر بىر-بىرىگە ئوخشىمايدۇ، بۇ مۇزنى ئېرىتىشكە ھەركەت قىلىپ كۆردۈم، لېكىن ئامالى بولمىدى. مەزىرىنى ئادىلا ئۇنتۇيالمايۋاتىمەن، نېمىشقا مەن ئۇنىڭغا ئۇ قەدەر قىلالمايدىغان ھەسسىلەپ-پۈتۈن قويدۇم؟ ئۇمۇ ئەپەندىنىڭ ئىمانچە خەتەرلىك ھېسابلىدىمۇ؟ مەن ئۇ مۇشتا نېمىنى خاتا قىلدىم؟ ئۇنى تۇزەتكىنىمنى بولامدۇ؟ مېنىڭچە، خاتالىقىم رېئاللىققا كۆز يۇمغانلىقىمدا! رېئاللىقتىن ھالقىپ-ئۆتۈپ، ئۆزۈمنى باشقىلاردىن ئالاھىدە دەپ قىلىۋالغانلىقىمدا... مېنى تۇزەتكىلى بولمىدۇ.

ئالدى بىلەن مەن ئادەم، ئاندىن قالسا ئىنقىلابچى. مانا بۇ بىر رېئاللىق. رەھمەتوف[1] روھى ھازىر ئاقمايدۇ، يۈمشاق چۈشەك ئاستىغا تاش سېلىپ، يېتىش-ياكى كارىۋاتقا مىخ قېقىپ يېتىش ئىرادىنى تاۋلاشنىڭ بىردىنبىر يولىمۇ؟ ياق. مانا بۇمۇ ئۆزلىكىدىن ئىنسان ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالغانلىق. ئىنسانىنىڭ تۇرمۇش كەچۈرۈش قانۇنىيىتىنى ئۇزگەرتىش ھېسابىغا ئىرادە-تاۋلاش يوقتىرى ئاۋاز بىلەن شوئار تۇۋلاش، رېئاللىققا كۆز يۇمغانلىق بولىدۇ. ئىنسان بولغىنىم ئۈچۈن، مەتمۇ باشقىلاردەك پۈتۈن يېغىپ-ئۆي-جابدۇق ئېلىشىم، ھەتتا دېڭىز بويىغا قاچا-قول قويۇشۇم، ھېچنېمە بىلەن قېتىم تانسا ئويناشتىم، ماڭا كۆڭۈل بەرگەن قىزنى شەرتسىز ھۆرمەتلىشىم، كۆڭلۈم تارتقان قىزغا كەلەن-دۇھە بېغىشلىشىم، توي-تۆكۈنلەرگە كاستۇم كېيىپ بېرىشىم لازىم ئىدى. تۇرمۇشنى لەززەت ئېلىش، ماكسىم گورکى ئېيتقىنىدەك ھەس-

① چېرتىشۇسكىنىڭ «نېمە قىلىش-كېرەك» دېگەن ھېكايىدىكى بىر پېتروسوناز.

[illegible] ئۆزۈم تۇتۇۋالغان بىلەتنى، ئۇچۇن قاقاقلاپ كۈ-
لۈپ تاشلىغىم كەلدى. لازىم ئىدى مەن بىر ئۆمۈر ئىنقىلاب قىلىش
[illegible] ئىنسانىي خۇسۇسىيەتلىرىگە دەخلى قىلمايتتى...
[illegible] بولاۋاتقان ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ. [illegible] يىگىرمە توققۇز
ياشقا چىقتىم. ئەنە ئەللىككە [illegible] ئاتمىش يىل ياشايدىغاندەك
[illegible] تۇرايمەن. ھاياتنى يېڭىۋاشتىن قۇرغىلى، تۇرمۇشنى ئۆز يو-
لىغا سېلىۋالىدىغان [illegible] ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ، لېكىن، ئۇنچە مۇھەببەتنى
قايتا تىرىلدۈرگىلى بولمايدۇ. بىر قەدەمنى خاتا بېسىش بە-
دىلىگە پەيدا بولغان زىياننى تولدۇرغىلى، گۈزەل ياشلىقنىڭ
ئۆتۈپ كېتىشى، شەپەقسىز ھالدا كۆڭۈل دەرۋازىلىرىدىن كى-
رىپ يۈرىكىمگە چېكىپ قويغان جاراھەت گۈلىنى يوقاتقىلى
بولمايدۇ...» [illegible]
[illegible]
[illegible] مەن زارىيەنىڭ خېتىنى ئوقۇدۇم [illegible]
[illegible]
«ئەلا، مۇبارەك بولسۇن، سىز گۈزەللىكنى بىلەن تويى قىپ-
سىز. ئەلانۇردىن ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولدۇم. بەختلىك
بولۇپسىز. بەختىمۇ، بەختسىزلىكمۇ تۇيۇقسىز كېلىدىكەن -
ھە؟ سىز بۇرۇن گۈزەللىكنى بىلەن تويى قىلىمەن دەپ ئويلاپ
باقمىغان بولغىيتىڭىز؟ مېنىڭچە، ياق، بۇ بەخت قۇشى
سىزگە غايىپتىن كېلىپ قوندى. مەنچۇ؟ بەھرام مۇئەللىم
بىلەن توي قىلىمەن، بىر بالىلىق بولىمەن دەپ ئويلىغانمى-
دىم؟ ياق، مەن بۇ كىشىنى ناھايىتى يامان كۆرەتتىم، لېكىن
تەقدىر مېنى ئۇنىڭغا قوشتى... تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۆزۈمنى
ئەيىبلەيمەن، بولۇپمۇ ھاشىرنىڭ دادامغا يازغان تۇيۇقسىز
خېتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۆزۈمنى تېخىمۇ ئەيىبلەيدىغان
بولدۇم. نېمىشقا شۇنچە ئەمەلىيەتچى بولۇپ كەتتىم؟ نېمىشقا

ھەممىنى ئۇرمۇشتىنىڭ قانۇنىيىتىگە ئاشۇنچە ئەھكەم بېقىنىشىنى ئويلىمىدىم. قانۇن بالا-جەزمەن ئۇرمۇشقا چېقىشى لازىم. دېگەن ئۇرمۇش قانۇنىنى-
تى مېنى قاچانلاردا ئەسىر قىلىۋالدى؟ پۇشايمان قىلمەن، قانتتىق پۇشايمان قىلمەن. ئەلا، كۆزگە كۆرۈنمەس قەپەسكە چۇشتۇم، شارائىتىمايدىغان ئىزەنجىر بىلەن باغلاندىم. مۇئەللىم، شۇنچىلىك كۈنچىكى، يۇمشاق قارغا چۇشكەن ئۇزۇنىڭ [illegible] ئۇنى بىر باشقا بىر يېشىڭ ئىزى دەپ، كىچىچە مېنى شۇراققا [illegible] چىققان كۈنلىرىمۇ بولىدۇ، گويا ئۇنىڭ بىلەن [illegible] مەھەللىمىزدىكى كۆزى بار، ئەقىلدار يۇزسىم كۆرۈپ تۇرىدۇ، [illegible] شۇقۇشمايدىغان بىزمۇ كۈنى يوق. لېكىن، ئەقىل ئۇرمۇشقا [illegible] چىققاندىن كېيىن ئىنكاھتىن ئاجراشسا نامى يامان بولۇپ قالىدۇ، ئەخلاقلىق ئايال بىر ئۆيلىنىدۇ، ئويدىغان گەپ-[illegible] ئاجايىپ مۇقەددەس بىلىمنى نەگە نغۇتاق، نىكاھتىن ئاج-[illegible] ئويلىساملا يۈرىكىم چېقىپ كېتىدىغاندەك دۇپۇلا-[illegible] خۇددى يۇشۇرۇنچە ئادەم ئوغرىلتۇرۇپ قويغاندەك ئالاق-[illegible] بولمىغان. [illegible] ئۆيلىنىشنى ئويلىمىدىم. ئۇ ئەسلىدە ئۇنىڭ [illegible] ئەخلاق قانۇنىيىتىگە ئاساسەن ئۇنىڭ [illegible] ئۇچۇن ئۇنىڭ بىلەن قىلىسام بولىدۇ، ئۇزۇملىنى ئازابلىنىپ قورتۇلدۇرۇش ئۇچۇن ئازغۇنا رومانتىك بولغۇم كېلىدۇ. ئۇ بىر ئەمەلىيەتكە چوقۇنىدىغان ئاجىز ئايال قانداق يول بىلەن رو-مانتىك بولالايدۇ. [illegible]

گويا بىر قولىنى ھاشىرە يەتكۈر قولىنى ئۇزاققا ئۇزاتقاندەك، ئۇلار بىر-بىرىگە قىلىۋاتقان سوئاللىرى يايلاقتا ئوڭۇلداۋاتقاندەك بىلىنىدى. مەن كۆك ئاسمانغا قارىدىم-ۋە: «ھەممىلا ئادەم تۇرمۇشقا سوئال قويۇۋاتسا، كېرەكلىك تېمىشقا سو-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى تاپقىسى

ئاللىتر مىزا مكۆپ ھېمىشقا سوئاللىرىمىزنى جاۋابسىز قويۇۋاتىدۇ
كەلگۈسىدىمۇ جاۋابسىز قالارمىز مۇياكى ۋاقانائەتلەنگۈدەك جاۋاب
ئالارمىزمۇ؟!» دەپ گويلاشتىلا ھېسەن ئاكىلا ھېنىپ
[illegible]
[illegible] 4 [illegible]
[illegible]

ئۇچ كۈندىن بېرى سىم سىم يامغۇر يېغىۋاتىدۇ. قارا لاي خۇددى ئېرىگەن مومىدەك ئاياغقا يېپىشىدۇ. بۇ تاغنىڭ كەينىدىكى قاپتاللاردا قامىغاقتەك ئىرغاڭلاپ يۈرگەن تۇغۇمچان بۇلۇتلارمۇ يەردىن كۆتۈرۈلۈشى بىلەنلا ئۆز تۇغۇمىنى ئۇنچىدەك سۇدا تاپچىلىرىنى چاچىدۇ. بۇ تاپچىلار دەسسەلگەن يېرى پۈرمۇ پۈر ئۇستىدە بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ ئاۋۇال سوغۇق لېپاڭغۇر كۆلچەكلەرگە ئاندىن كۆلچەكلەردىن تېشىپ چىققىچە سارغۇچ كۆل-ئېرىقلارغا ئايلىنىدۇ. ئېرىقلار بىرىنى بىرىگە قوشۇلۇپ چوڭ-چوڭ ئېرىقلاردىن شارقىراپ ئېقىۋاتقان سەلگە ئايلىنىدۇ. ئۇچ كۈنلۈك يامغۇر غولـ لارنى شارقىراپ چىقىۋاتقان سادا بىلەن، گەنجا يايلىقىنى يۇگەنسىز ئېقىن بىلەن يۇرەكنى تاشلىۋېدى. دېلىكەك ھازىر بوسۇغىدىن چىقـ ساكلا سۇ كېچىسەن. سېنىڭ ئۇچۇن كۆكۈللۈك جايلار ئاشۇ گىرىمسەن بۇتخانىڭ ئىللىق بۇلۇڭى. سەن ئۇ يەردەمىيانپاشلاپ يېتىۋېلىپ، كىچىككىنە گۈلچە كىستاپ ئوقۇيسەن، ئويلايسەن، يازىسەن!

مېنىڭ كۈنلىرىم مانا شۇنداق ئۆتمەكتە. ھازىر مەن بۇتخاندا يالغۇز ئولتۇرىمەن. بۇنىڭدىن ئۇچ كۈن بۇرۇن يەنى مۇشۇ يامغۇر- نىڭ بىرىنچى كۈنى لاۋياڭ شياخې ناھىيىسىگە ئەۋەتىلدىم.

ـ ئۇ كۈنى كۆتۈلمىگەن بىر ئۇقۇم بولدى: لاۋياڭ ئىككىلىز قوتازلارغا ئۆتۈن ئارتىپ تاغ ئېغىزىدىن چىققاندا، كۈن ئۆزىنى- دىن بىر-ئارغامچا بويى ئېگىزلىكتە تىزارغۇچ بولۇتلار ئېچىدە

پىلىلداپ تۇراتتى. ئابدۇنىياز قورسىقىمىز ئاچ، ئايىغىمىز ماغدۇرسىز ئىدى. مەن قوتاز لېگىنى چىقىرىپ پولا ئىلاپ تۇرغان ئۆزۈن سوغىنى يېشىۋالدىم ـ ده ، لاۋاياڭغا قاراپ ئىلگىرىلىدىم . ئاۋۇ ئىككى چىقىۋاتقان يەرده كېگىز ئۆي ساقلاۋاتىدۇ ، ـ ده‌پ سول تەرەپتىكى كۆكۈچ تۇمانلىق تاغ ئارىسىنى كۆرسەتتىم ،ـ قېتىقى بارمىكىن ، بېرىپ باقمايمىزمۇ ؟

لاۋياڭ ساقچىلىرىپ كېتىپ بارغان بېشىغىنى چۆچۈپ كۆتۈردى ـ ده ، تەستە كۈلۈمسىرەپ ، ئىشىپ كەتكەن كۆزىنى ئۇۋۇلدى :

ـ ئۆي بارمىكەن ؟

ـ هەئە ، تېكشاڭ ، قىز بالا ئاخشا ئېيتىۋاتىدۇ .

ـ بېرىپ باقايلى ، ئەمىسە .

چۈلۈكتىن يۇرۇنلىرى كېزىلىپ ، كۆزىنىڭ ئاق ياختىسى ئۆرلەپ كەتكەن قوتازلارنىڭ ئارقانلىرىنى چاتقاللارغا باغلاپ قويدۇق ، سوغىنى كالتەككە ئوتكۈزۈپ ئىككىمىز مورىمىزگە ئىلىۋالدۇق ـ ده ، قوشۇماش توپاقلاردەك ياندىشىپ ، سارغۇچ ، ئوسكىلەك ئوتلارنى دەسسەپ ، ئىس چىققان تەرەپكە قاراپ ماڭدۇق . يېگىرمە مىنۇتتىن كېيىن ئىككى كېگىز ئۆي ، ئونلۇك ئەتراپىدا چاچلىرى سالۋاراپ كەتكەن ئاياللار ، ئۆز يېشىغا ماسلاشمىغان تولكە ، پۇرە تېرىلىرىدىن تىكىلگەن قولاقچىلارنى كۆزىگە چۆكۈرۈپ كېيىۋالغان بالىلار كۆرۈندى . مەن تاشتىكى ئوستىگە چىقىپ :

ـ ئارۇ ، چى يوگى مەگى① ! ـ ده‌پ ۋارقىرىدىم . بىر ئايال قولىدىكى كۆسەپنى پولاڭلىتىپ :

ـ جانىخ ، جانىخ② ! ـ ده‌پ ۋارقىرىدى . شۇ زامان ئوت ئىت بىز تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى . ئىتلارنىڭ كەينىدىن ۋارقىرىشىپ

① ئىت بارمۇ ؟

② خەنزۇلار .

www.uyghurkitap.com

بالىلارلە، ئاياللار يۇگۇرۇشتى. مەن لاۋياڭنىڭ قولىدىن تارتىپ
تاشقا چىقارغۇچىلار، ئېككى ئېتىز ئۆتكەن پۇتىدىن چىشلەپ ئوۋۇنگە
تارتتى. مەن قولۇمدىكى كالتەك بىلەن يۇگۇرۇپ چۇشتۇم. ئاخىرى
چە ئۇيغۇرلىرىڭ كېلىپ ئىنتىلارنى ھەيدەۋەتتى. لېكىن لاۋياڭنىڭ
يانچۇقىدىن قان ئاقماقتا ئىدى. [illegible]

ئاياللار قورقۇپ ۋاراقىراشتى: [illegible]

— مازاڭ دا① [illegible]

— مەن بىلەن زاگىسساڭ② [illegible]

— داچى يەجى③ ؟

— رىن ـ رىن مامەن چىلى شىخ④ [illegible]

لاۋياڭ كۈلۈپ تۇراتتى. مەن بۇ گەپلەرنى چۈشەنمەي ئانچە ـ
مۇنچە بىلمەيغانلىرىمنى تەرجىمە قىلىپ بەردىم. كېنگز بىسىپ
لاۋياڭنىڭ پۇتىدىكى قانىنى توختاتتى. ئۇلار لاۋياڭنى ئالقا مىد ـ
ۇردى، سوغۇمىرنى قىستىقلا تولدۇردى، ئاندىن ئۇلار قوتازلىرى ـ
مىزنى ھەيدەپ، بىزنى ياشقىمىزغا ئەكىلىپ قويۇشتى. [illegible]
لېكىن، قوغداش بولۇمىنىڭ كادىرى بىلەن چاڭچاڭ بۇ ئىش ـ
نى باشقىچە چۈشىنىپ قاپتۇ، شۇڭا بىرىپ ھېلىقى ئىنتىلارنى ئېلىپ
ۋېتىپ قايتىپ كەپتۇ. زاكۇزولار ياموردا كېلىپ پۇتخانىنى قور ـ
شىۋالدى، لېكىن ھەربىيلەر بۇ ئىشقا ئارىلىشىپ، ئۇلارنى قايتۇ ـ
رۇۋەتتى. كەتسىلى لاۋياڭ شىياخبىغا — دوختۇرخانىغا ئەۋەتىلدى.
قوغداش بولۇمىنىڭ كادىرى مانا بۇگۈن ھەربىيلەرنىڭ ماشى ـ
نىسى بىلەن قايتىپ كەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، مەن ياناقتا يالغۇز قالدىم. لاۋياڭنىڭ كىتاب ـ

---

① ياماڭ بولدى.
② دوختۇر چاقىرايلى.
③ قانداق قىلارمىز؟
④ بول، دورا ئەكەلگىن!

لىترى ھېسابلىق ئوچۇن يېگىلىق ۋە مقىلزلىقارلىق بولۇپ، تۇيۇلدى. ماتا
مەن ئۇنىڭ پەلسەپە تارىخىغا دائىر كىتابلىرىنى ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن
كېيىرەكلىك بىلىملەرنى ئېلىشنى مەقسەت قىلغان ئوچۇرۇق ئىدىم. كو-
يۇشتى، بېشىمنى قايدىغا ئېگىپ ئاكىتابتىن ھېچ ئادەم ياشمىغۇدەك
كەلمەيدۇ. خۇددى ئۇياق كېلىپ قالسا كىتابنى تارتىۋالىدىغاندەك
ئالدىرايمەن، تېز كۆچۈرۈشكە تىرىشماقتىمەن. ئاخىرى ئۇچىنى
چىقىرالمىدى. ئۇ ئاخىرى ئۆزىنى تۇتالماي ئالدىرا-
ۋاتقىنىنى سۆزلىدى. [illegible]
— ئەكەلگىن، ئۇياق كىتابلىرىنى ئېكىلىپ بېرىڭلار دېگەن-
تى! — دېدى قوغداش كادىرى تۇيۇقسىز ئاچچىقلىنىپ. ھەمدە --
مەن ئۇنىڭ قاچان كېرەكلىكىنى، قاچاندىن بېرى بېشىمدا
قاراپ تۇرغىنىنى تۇيماپتىمەن، چۆچۈپ ئونىڭغا يۈرۈلدۈم ۋە دەدە:
— ئۇياق قاندىقراق؟ دەپ سورىدىم. [illegible]
— ئەكەلگىن! — دەپ سوغۇقلۇق بىلەن كىتابقا قولىنى
ئۇزاتتى ئۇ. قاپلقىنى تۇرۇپ. [illegible]
— [illegible] ئاز قالدى، كۆچۈرۈۋالاي! [illegible]
— پۈتۈن بىر ماشىنا سېنىڭ كۆچۈرۈپ بولۇشۇڭنى كۈتۈپ
تۇرامدۇ؟ [illegible]
— ئىككى مىنۇتقۇ! [illegible]
[illegible] ياق، ئەكەلگىنىڭنى [illegible]
ئۇ قوپاللىق بىلەن كىتابنى تارتىۋىدى، مېنىڭ خاتىرەم پاتا-
قاقلىق يېرگە ئۇچۇپ چۈشتى. مەن غالجىلداپ ئېتىرەپ ئورنۇمدىن
تۇردۇم. ناۋادا، ئۇ ئىككى كاچات ئۇرغان بولسا، بۇنچىلىك خاپا
بولمىغان بولاتتىم. خاتىرەم [illegible] قېنىم سېيىگەن ھالال
ئەمگىكىمنىڭ زىيىنى ئېتىبارغۇ، مېنىڭ ۋۇجۇدىمنىڭ ئوتى ئاخىر لاشقا يول
قويامتىلا؟ خاتىرەپ ئۇرغان قوللىرىم بىلەن خاتىرەمنى قولۇمغا
ئالدىم. خۇددى ئارزۇلۇق بالامنى بىرى كۆزۈمچىلا ئۇرغاندەك،

www.uyghurkitap.com

ئەممەتلىك ئايالىنىڭغا يېقىرى لەھايا ئىشلىقىدىن كۆزى ئاچىلا
ماڭغاندەك، يۈزىگە ھاقارەت ۋە ئەخلاقسىزلىق بىلەن ئارقاندى
دە، «ئۇتۇن غەزىپىم ئۈچۈن قولۇمغا تۇپلانغاندەك مۇشتۇملىرىم
چىڭ تۇرغۇلدى. قولۇمنى لەرزان شىلتىسەممۇ پۈتۈن بەدىنىم
لىكىن ئورنىدا قانغان مۇشتەھەمدەك قاتتىق قوتۇلالايمەن!
ئۆزۈمنى كاسلىدى. ئۇ ھەقىقەتەن ئۆچۈن مۇشتۇمۇ
ئەتەي قىلغان بولساڭ، ئون مۇشتۇمۇ ساڭا ئازلىق قىلاتتى
دېدىم ھەم ئۇنى ئۇرۇپ
— نېمە، نېمە؟ نېمە دېدىڭ؟
— ھايۋان ئۇچۈن بىر قېتىم دېگەن بىلەن مىڭ قېتىم دېگەن
بىلەن پەرقى يوق!
— ئېپلاس، ئەكسىيەتچى، كۆرسەن-تېخى! تۇرمىگە كىرە
سەن، كاللاڭغا ئوق يېسەن!
— تۇرمە بىلەن ئوق ساڭا بۇرۇنراق كېلەمسىكەن؟
— نېمە دېمەكچى؟ سوتسىيالىستىك تۈزۈم غۇلايدۇ دېمەكچى
مۇمۇ؟
— ساڭا ئوخشاش ياۋۇزلار غۇلايدۇ، تولا گەپ قىلمايلا يوقال
كۆزۈمدىن!
مەن ئۇنىڭ كۆزىگە تىكىلدىم. ئۇنىڭ كۆكتىرىپ كەتكەن لەۋ
لىرى تىترەمكەتتە، ياشاڭغۇراپ تۇرغان كۆزلىرى ئاچچىقىمكەتە،
ياداڭغۇ چىرايلىق تامدەك ئاتىرىپ، ئۆلۈك ئادەمنىڭ چىرايىدەك
كۆرۈنمەكتە ئىدى.
— كۆرسەن-دېدى ئۇ بېگىنىز. قولىنىڭ پىشانەمگە
تەگكەنلا، — لاۋۇلداڭغىنىڭ ئىنتقا تالانقانمۇ، زاڭزۇلارنى بىزگە قارشى
قوتراتقانمۇ سەن! ئەتىلا قولۇڭغا كويزا سالغۇزمىسام، ئادەم ئە
مەسمەن!

-ملىتى ئۇ پەقەت قېرىغان پەيتىدە چىقىپ دېگەنتى ، مېنىڭ تىترەك پاستىم.
ئۇنىڭ قولىدىن ھەر قانداق يامانلىق كېلىدىغۇ ، مېنىڭ يوشۇرۇن
ئۆلتۈرۈۋېتىپ باشقىلارغا دۆككەپ قويۇشىمۇ مۇمكىنغۇ . ئۇنىڭ
قولىدىن ھەممە يامانلىق قېچىپ قۇتۇلالمىسۇن . بۇنداق ئادەملەرنىڭ ئەدە
-تەربىيە ئېلىنىشىدىغانلىقى ، ئۇلارنىڭ قېنىغا ياۋۇزلۇق ماندىكى قويۇلۇ-
-دىغاندۇ؟ ئىككىمىز بىلىدۇ ، ئۇ مۇشۇنداق كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ يالغان
سۆزلەپ ، ھېچنىمە يېگە ، ئېتىبارغا ئىگە بولۇۋېلىپ ، بىز دەكىلەرنىڭ
شىللىتىسىگە چىقىۋالامدۇ ... ئەمما ئاخشىمى غۇۋا شامنىڭ يورۇ-
-قىدا تېخىمۇ سۈرلۈك كۆرۈنىۋاتقان يوغان بۇتخانىدا يالغۇز يېتىپ ،
-ۋەھىمە ئىچىدە قورقۇنچلۇق كادىرلىرى توغرىسىدا ئويغاق ئويلىدىم . ئويلى-
-غانسېرى ئىچىمنى سۈر باستى . ئەمەنسىمۇ گەنجا يايلىقىدا يوقىلاڭ
بەتتام ، ئەزرەمەس ، ئىش بىلەن ئۆلۈپ كېتىشنى ياكى خورلۇق
تارتىشنى ھەرگىز خالىمايمەن . ئەمەن قانچىلىك جاپا تارتسامۇ مەي-
-لى ، بۇ يەردىن قاچىمەن ، شىياجى ناھىيىسىگە بىلەن كۆنتۇغۇ بارالار-
-مەن ئەڭ ياخشىسى ، تاغ ئارىلاپ قاچاي ، ئۇ مېنىڭ ئىزىمغا چۈشۈ-
-ۋالمىسۇن ... [illegible]
... ئىشىكنى مەھكەم ئېتىپ قويغاندىم ، زادىلا ئۇيقۇم كەلمە-
-دى ، سىرتتا ھۇۋۇلىغان بوران بىردە پەنجىرىنى تاراقلىتىدۇ ، بىردە
ئىمەلەرنىدۇر ئۆگزىلارغا ئۇرىدۇ . گويا تەبىئەتمۇ ماڭا ھەيۋە قىلىۋات-
-قاندەك : «سەن زىرەمدى قۇتۇلالمايسەن ، ئۆلۈك گەنجا يايلىقىدا
قالغىنى قالغان سەن . قوزغۇنلارنىڭ يەمى بولىسەن ، ئېرىڭ ... كېرە كېلىپ
نەرسىگە ئايلىنىسەن . يورتۇڭ ، يورتۇڭدىكى شاۋقۇنلۇق دەريا ،
پۇراقلىق باغلار ، ئەسەلكىن شامالنىڭ ئېيتىلار ، قوغۇنلۇقلاردىكى دا-
-رەخلەر ئارىسىدىكى مىڭرايغۇل پۇرىقىغا پۈركەلگەن ئۆيلەرنى ئەمدى
كۆرەلمەيسەن ، سېنى تاللىشىپ تارتىشىپ مېھمانغا چاقىرىدىغان
يۇرتداشلىرىڭ ، سېنى يات ئارىدا ئۇنتۇيدۇ ، گۈزەل ئامرىقىڭ بىر
يىل كۆز يېشى قۇرۇماي يىغلايدۇ ، ... كېيىن ئەقىدىگە

www.uyghurkitap.com

تەن بىر تال ئىنكىكىنچى بىر نگە پۇتۇن مۇھەببىتىنى تەقدىم قىلىدۇ قىسقىسى ، ئەن ئاقچىغا ئاز ۋە ئىسكىگەن مىنىڭ دۆۋە جانلىق تۈپراقسىن ئىسىنىڭ چاڭ تۇزانغا ئايلىنىپ جايلىق مۇشۇ گەنجا يايلىقى ... » دەپ مۇزلاپ قاتقاندەك بىلىندى ئىسمالە ھايا ئىسكىنلىكىدىن خوراتۇق ئىنچ ئۈچمدىن ئىبتىلىپ چىقىپ ، كۆزالىيشمغا ئايلاندى ، ماڭا ينغا ياماشتى ئەلىكىن مەن ؟ ئۇ « ياق ، يىغلاش ئەمەس نامەردلىك ، مەن ئالمىتاغا بەختىكۆتۈۋاتىمەنغۇ ، ئەتىگەنلىككە قۇياش چىققاندا يايلاقنىڭ ئۈستىدىكى قۇھەممەتۇگەيدۇ شۇي شوجى ئاجۇرىنلار ئىكىلىدۇ » مەنا ئۇلارنى ئىتىمىشقا خۇشاللىق ۋە ئىشەنچ بىلەن كۆتۈۋالالمايمەن ئەمدە پ ئويلىدىم ئەدە ، كەلگۈسىدە ، بولۇپمۇ مۇشۇ يېقىن كۈنلەردە بولىدىغان خۇشاللىق ۋە يېڭىنىڭ ئىلھامى بىلەن قايتىدىن ئەۋجىلاندىم ، ئىستىقبال مېنى ئالامدەك پەپلىدى ، مېنىڭ كۆزۈمگە ئۇيقۇ ياماشتى ... ئەلا ئاچ ئىشكىنىڭ ... دىدى چاڭچاڭ سىرتتا تۇرۇپ ... ئەن ئىشكنى ئېچىپ بەرگەندىن كېيىن ، ئۇ كۇلۇپ كىرىپ كەلدى ئىشكنى قايتىدىن يېپىپ قويۇپ ، مۇمۇق كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ دىدى ... ئاشقا تاماق ئېتىپ بېرىدىغان خوتۇنۇم قوغداش كادىرى كۆچۈرۈۋەتتى ، ئەمدى ئۆزۈك تاماق ئېتىپ بېگىن ، ئەلا ، ھېلىقى قوغداش كادىرى ياماننى ئادەمكەن ، ئۇ سېنى ياخشى كۆرمەن ، تۇرمىگە سالدۇرۇۋېتىمەن دەپ تېپىنىۋالاپ يۈرىدۇ ... مەن ئۇ گۇن ئۇنى ئاتلىق ئىچكىرى تاغقا ئۇۋغا ئاپىرىمەن . سەن ياخشى ئادەمكەنسەن ، مەن ئەمدى پىلدىم ، يوق ، تاقاڭنى ماڭا ئىشلىتىپ تاشلىغىن ، دە ، شياخبغا قاراپ پىيادە ماڭ ، ناھىيىلىك مەدەنىيەت ئىدارىسىدە بىر زاكۇ يېگىت بار ، ئۇنىڭغا خەت يازدىم ، مەن بۇ خەتنى شۇنىڭغا بېرىپ ، ئۇ سېنى لەنجۇغا يولغا سېلىپ قويىدۇ ، ئۇ

مەن ئەتىگەنلىكى زامبىنا ئىچتىم. توپىغا كۆمۈلۈپ قېتىشىپ كەتكەن ياڭيۇدىن بىر نەچچە تالىنى سومكامغا ئالالىدىم. [illegible] بىر نەچچە كۈن داۋاملاشقان قاتتىق يامغۇر قارا چىلان توپ- راقلىق يوللارنى ئېلىپ كەتكەن، خېمىردەك بوشىشىپ كەتكەن. يېڭىلا ماڭ- غان ماشىنا چاقىنىڭ ئىزىنى خېمىر ئۈستىگە چۈشكەن نەقىشتەك ئىزىدەك تىلىمچا بولۇپ قالغان. پەقەت يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى چاقچاق، ئەمەن ۋە يۇلغۇن، يانتاقلارلا ئارىسىدىنلا يول تېپىپ مېڭىشقا بولاتتى، بەزىدە ئازغانلار ئارىسىدىن ئۆتۈشكە بول- مىغاندا، تىزغىچە پاتقاق كېچىپ يول ئېلىشقا، مېڭىشقا توغرا كېلەتتى [illegible] مەن بۈگۈن ئۆزۈمنىڭ قانچىلىك ھالسىراپ كەتكىنىمنى بىل- دىم. بىر سائەت ماڭغاندىن كېيىن ماڭمايلا پېشانەمدىن سوغۇق تەر چىقتى، پۇتلىرىم تىترەشكە باشلىدى. ئۈستىۋېشىمنى ئاياپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى قالمىدى، ئىككى قېتىملىق يىقىلىشتىن كېيىن يامغۇر- لۇق چاپىنىم قارا پاتقاققا مىلىنىپ، يىقىلغان [illegible] يامغۇردا ئىۋىپ كۆلگە [illegible] ئوخشاپ قالدى. مايلىشىپ كەتكەن [illegible] پۈكلەپ يانچۇققا سالدىم. پۇشقاقلىرىمنى تىزدىن يۇقىرى تۈرۈۋالدىم. [illegible] قونچلۇق [illegible] ئايىغىمنى قۇرۇق كىيىۋالىشقا [illegible] پۇتۇمنى غاچاشقا باشلىدى. ھېلىدىن- ھېلىغا بېشىمدىكى [illegible] ئىۋىتىپ كۆزۈمگە، چاۋغا [illegible] تېقىپ- ۋاتقان يامغۇرنى [illegible] ياغلىق بىلەن سۈرتۈپ قويىمەن، ياڭاق چاپى- نىمنىڭ يان يانچۇقىدىكى ئىككى كىتابنى، سومكامدىكى خاتىرەم بىلەن قەلىمىمنىلا ئېلىۋېلىشقا باراۋەر ئاسرايمەن، ئۇلارنى نەمدىن، پاتقاقتىن ساقلاشقا تىرىشىمەن. [illegible]

[illegible] ئىككى سائەت ئالدىراپ ماڭدىم، ئالدىمدا كۆل رەڭ تاملىق جاڭزا كۆرۈندى. ئىتتىن قورقۇپ قورام تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قاراپ باقتىم. دۆمبىسىگە ئەسكى پالاس ئارتىلغان ئىككى موزاي

www.uyghurkitap.com

يېشىنىڭ بولۇڭغا تېقىپ دۇگدەيگەن تۇرۇشۇلتۇلا قالچىلىك ماڭدىمكىن دەپ كەپىنىمگە قاردىم. بۇتلىرىمىز لىگىرلاپ چوقچىيىپ ئالبۇرۇنقىدىن ئېگىز لەپقالغاندەك كۆرۈندى. دېمەك، ئىككى ساھەتتە تېخى مېتر غولدىن چېقىپ بولالمايتىمەن. ئالدىمدا تىلىنى بۇنداق غولدىن ئۆتۈن نەچچىسى بارلىقىدى. مۇشۇنداق ئالدىراپ قاتراپ ماڭساممۇ يېنگىرمەيدىغان ئوتتۇز ساھەتتە ئارام تاغ ئارىسىدىن تۆۋەنگە چۈشەلمەيدىغىنىمنى، بۇ يەرلەرنىڭ [illegible] يول ئەھۋالىنى ئويلىغاندا ئىككى ساھەتتە ماڭغاندىن كېيىنلا، بۇلۇڭتەرەپتىكى تاغ تەرەپتىن زاكزۇ ناخشىسى ئاڭلاندى. قارىسام يانتاق يول ئەمدى توپىلىككە قاراپ كۆتۈرۈلمەكتە. بىزنىڭ ھەربىر قەدىمىمىز قېيىنلىشىپ، كۈچ بىلەن يۆتكەپ تۆپىلىككە قاراپ ماڭماقتىمىز. شۇ چاغدا قورسىقىم ئاچتى. مەن چۆپلۈكتە زوكزىيىپ ئولتۇرۇپ ياكىتۇلا ئاقلىدىم. زاكزۇ ناخشىسى بىقىنلاشماقتا. مانا ئەمدى ئىككى ئادەم ناخشا ئېيتىۋاتاتتى. بىر دەمدىن كېيىن قۇلاقلىرىمنى تىك قىلىۋالغان ئىككى يۈكلۈق ئات پەيدا بولدى. ئىتلار ھەربىر چاتقالنىڭ ئارىسىدىن پۇراپ قاساپ كېلىپ ئۆندى. مەن چۆچۈپلەپ ئىككى قولۇمغا ئىككى كالتەك ئېلىۋالدىم. ئىتلار ماڭا قاراپ قويۇپ ئۆتۈپ كېتىشتى. ئارقىدىنلا شادلىق مىلتىقلىرىنى قوشۇپ باشلىق ئېگىز نگە توغرا قويۇشقان تۇلكە قولاقچا (مالخايغا ئوخشاش)، كۆزەك رەڭدە (زاكزۇ ئۇچە ئۆزۈن چاپان) كېيىگەن ئىككى ئاتلىق چىقتى. كېلىشتى. ئۇلار ئاۋازلىنىپ بارىچە رۇبارقىزىشىپ ناخشا ئېيتاتتى. مەن مۇ يايلاقتىكى غەمسىز خوجايىنلىرىنىڭ تاخشىسىغا زوقلاندىم ۋە ئۇلارنىڭ دىققىتىنى تارتىش ئۈچۈن [illegible] لاڭ نوشاگى، لىۋا [illegible] ① ماڭدىم. [illegible]

① ياخشى ئېيتىلغان ناخشىچى، ياخشىچى. [illegible]

[illegible]ما ئۇلار ناخشىسىنى توختىتىپ ماڭا قاراشتى. [illegible] دەرھال ئامەن
تەرەپكە ئاتلىرىنى قويۇۋېتتى. پاكار ئاتلارغا توياقلىرى بىلەن پۇر پاك
يەردە ئىز قالدۇرۇپ ماڭا يېقىنلاپ كەلگەندە، ئۇلار ماڭا مىلتىقلىـ
رىنى شاراقلىتىپ تەڭلەشتى. ئاۋۋال قورقتۇم، ئاندىن ئۆزۈمنى
تۇتۇۋېلىپ، ئۇلارغا قاراپ كۈلدۈم ۋە بىلىدىغان سۆزلىرىمنى ئىشـ
لەتتىم: [illegible]
[illegible] گوگكى ياتقىنى[1] [illegible]
[illegible] لېكىن ئۇلاردىن بىرى ماڭا خەنزۇچە دۇدۇقلاپ سۆزلىدى:
[illegible] ئاتىمەن [illegible] سائىتىڭنى بەر! [illegible]
[illegible] مەن چۆچۈدۈم. ئىككى مىلتىقنىڭ تۆشۈكلىرىگە ۋەھىمە بىـ
لەن قارىدىم ۋە قول سائىتىمنى ئۇزاتتىم. شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ
بىرى قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى [illegible]
[illegible] چوگوگا جوجىم[2]؟ [illegible]
[illegible] لارنىگى جوجى[3] [illegible]
[illegible] ها [illegible] ها [illegible] ئۇلار ئاتلىرىدا ئىككى ياققا ئىرغاڭلىشىپ
قاتتىق كۈلۈشتى. مەن بىردە خەنزۇچە، بىردە زاڭزۇچە سۆزلەپ،
ئۇلاردىن مۇشۇ چەكسىز يول بىلەن شىياخېغا بېرىشقا بولۇش-
بولماسلىقىنى سورىدىم ۋە ئۇلارنىڭ چۈشىنىكسىز گەپلىرى ئارى-
سىدىكى «لارنىگى» (شىياخېنىڭ زاڭزۇچە ئېيتىلىشى) سۆزىدىن
ئۇلارنىڭ شۇ تاپتا شىياخېدىن كېلىۋاتقىنىنى بىلدىم. ئۇلار مېنى
ھاراق ئىچىشكە تەكلىپ قىلدى، مەن ئۇلارغا رەھمەت ئېيتتىم.
ئۇلارنىڭ بىردە ئاسمانىنى، بىردە يەرنى، يەنە بىردە شىمال تەرەپتىـ
كى غول ئىچىنى كۆرسىتىپ سۆزلەشلىرىدىن «ھاۋا يامان، يەر
پاتقاق، ئاۋۋال غول ئىچىدە بىزنىڭ ئۆيىمىز بار، قونۇپ كەتكىن»
[illegible]

---

① نەدىن كېلىۋاتىسىلەر؟ [illegible]
② نەگە بارىسەن؟ [illegible]
③ شىياخېغا بارىمەن [illegible]

ردەۋاتقىنىمنى ئۇقتۇم. شۇڭا قانچە سائەتتە شىپاخانىغا بارغىلى بولىدىغان-
لىقىنى ھېسابلىدىم. ئۇلار ئاتتىن بارمىقىنى كۆرسىتىشتى. (ئەمما)
ئالدىمدىن ئۇلارغا رەھمەت ئېيتىپ، ئۇلار قولىغا ... ئۇلار كەلگەن
غولىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتىم. يول تۆۋەنلەپ باراتتى. كىچىككىنە
تۆپىلىكتىن ئاشقاندىن كېيىن يول تىك تۆۋەنلىدى. بۇ تاشلىق
چىغىر يولدا سىرغىپ سۇ ئاقاتتى. خۇددى بىرى كەينىمدىن ئىتتىر-
ىۋاتقاندەك پەسكە قاراپ كېتىپ بارماقتىمەن. لېكىن نەگە
كېتىپ بارغىنىمنى بىلمەيمەن. ئىككى سائەتتىن كېيىن بۈك چات-
قاللىق غولغا چۈشتۈم. غولنىڭ غەربتىن شەرققە سوزۇلغان، ھەر
ئىككىلا تەرىپىگە چىغىر يول بىلەن ماڭغان ئاتلىقلارنىڭ ئىزلىرى
چۈشكەن. ئەمما يولۇمنىڭ قارشىسىدىكى جەنۇبىي تەرەپ تىك
قىرغاق، پۈتۈن قاپتال قويۇق چاتقاللىق ئىدى.

مەن قاياققا مېڭىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم. كەينىمگە
قايتاي دېسەم چىغىر يول بىلەن باياتىن قاراپ چۈشكەن تۆپىلىككە
ئەمدى چىقىشقا كۈزۈم يەتمىدى. چاتقال تۈۋىدە ئولتۇرۇپ رىزىنكە
ئايىغىمغا كىرىۋالغان لاي-چىشغىللارنى تازىلىدىم. پۈتلىرىمنىڭ
پىغىر بولۇپ كەتكەنلىكىدىن، لۆڭگەمنى ئىككى قىلىپ تاڭدىم.
ۋىزىلداپ ئۇچۇۋاتقان قۇرتلارنىڭ چالا پىشقان ياڭيۇ بىلەن گۈللە-
يدىم. لېكىن پۈتلىرىم چانىسى (پۈتۈن) سۆڭىكىمگە بارغانسېرى
ئېغىرلاشماقتا، قۇلىقىم غوڭۇلداپ، بېشىم قايماقتا. ئۇنىڭ ئۈس-
تىگە كەينىمدىن ئېقىپ كىرگەن ياغمۇردىن ھۆل بولغان يىرىك
كىيىملىرىم گۆشۈمگە يەنە يېپىشتۇرماقتا ئىدى.
بىر سائەتتىن كېيىن تەۋەككۈل قىلىپ يەنە شەرققە قاراپ كەتتىم
«چىغىر يول بىلەن ماڭدىم. ئەتراپ سۈرلۈك. ئاتنىڭ قىيالاردىن
سۈرلۈك ئاۋازلار كېلىدۇ، چاتقاللار ئىچىدىن ھېلىتىدىن - ھېلىغا
قارا قۇيرۇق، توشقان، تۈلكىلەر چىقىپ، ئۈركۈپ قاچىدۇ. نەدى-
دۇر سەل سۈيى شارقىرايدۇ، يىراقتىن قوتاز بۇقىسىنىڭ ئازىنغى-

مەنى ئاڭلىغىدەك بولمىدى. نەلەردىندۇر. ساياھەتچىلەرنىڭ ئاشخانىلىرىدا ئىشلەيدىغان
قارا ئىشلىغان ئاشپەز ئوخشايدۇ. ئۇ ئۆزىنى ئەنگلىيەلىك دەپ ئاۋارە قىلىۋاتىدۇ،
بىر دېنىلا تىلىك چوقۇملاڭ دېگەندەك ئۇ ئۆزىنى ئەنگلىيەلىك قىلىپ ئاشلارغا
چوشىدىغان ئىنگلىزچە ئىسىملارنى ئاتاپ ئولتۇرىدۇ. ئۇ ئۆزىنى ئەنگلىيەلىك
قارا ئاشپەز چوشەندۈرۈپ، مېنى ئۇنىڭ بىلەن ئەنگلىيەلىك ئايالىنىڭ ئىسمى
كىملىكىنى سورىدى. مەن ئۇنىڭغا ئايالىمنىڭ ئىسمى ئەنگلىيەلىك بولسىمۇ
بارغىنىمىزنى بىلمەيدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئۆزىمۇ ئاڭلىغانلىقىنى
ئېيتتىم. ئۇ ئۇنىڭدىن ئۆزىنى تونۇتۇپ قويۇشنى ئۆتۈنۈپ سورىدى. مەن
ئۇنىڭغا ئىسمىنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنى تونۇتۇپ قويدى.
تۇنۇغۇن ئۆزىنىڭ قارا ئىشتىكىنى تەبىئەتكە ئۇيغۇنلاشتۇرۇپ ياساپ
ئېتىپ كىنىڭ دالىدىن ئۆزۈمنى يىرتقۇچلارنىڭ بوراۋۇنى ئۈچۈن كۆرۈلدىن
يوشۇرۇۋالالايمەن. بۇ ئېتىپ كىنىڭ ئاستىدا بىر ئاز بوشلۇق بولۇپ، مەن
ئاچ بۆرىگە دەيدىغان كېتىۋاتىمەن. بىر دە بىر قىلىپ، بىر دە قاراپ
كېتىۋاتىمەن، ئەمما نەگە كېتىۋاتقىنىمنى بىلمەيمەن. مېنىڭ بۇ ناتونۇش
تاغلار ئارىسىغا چوشكەن ئىزلىرىمنى كەلگۈسىدە بىر كىشى قەدىرلەيدىغان
مېنىڭ بۇ قەدەم ئىزلىرىم كەلگۈسى ئۈچۈن ئىستىقبال ئۈچۈن
ئالغا ئىنتىلگەنلىكىمنىڭ ئىسپاتى ئىكەنلىكىنى كىم ئويلاپ
يەتتى ...

خىيال — بايلىق، خىيال — كىتاب دېگەننى ئاڭلىغان،
بۇگۈن مەن خىيال يەنە ساڭا ھەمراھ بولغانلىكىنى دېگەن، چوشەنچە-
گە كەلدىم. توققۇزىنچى ئۈن سائەتتىن بېرى مەن خىيالىمدا نېمىلەر-
نى قىلمىدىم؟ نۇرغۇن خىيىمخەتلىك يەرلەردىن خىيال بىلەن
بەندە بولغىنىم ئۈچۈن ماناتورلۇق بىلەن ئۆتۈپ كەتتىم...

... ئىلىنجىك دالىسىدا پايانسىز دېگەندەك بويدىكى ئېـ-
ستىل مېھمانخانا ئاپئاق داستىخان ئۈستىدىكى ئېسىل يېمەكلىكـ-

www.uyghurkitap.com

پىلەت، ئىگىزلىكى ئايىنىڭ ناخشىلىق ... يەنچۇ سىكا ئوسىدە
بولمىدىغان رېشىلار ئىلىمىي ماقالىلىرىم ئىلمىي ئۇنۋان ... ئەبرىكا
ئەشلەر ... داوكلات بېرىشلىرىم، ماڭا بولغان ئالمىي ئېتىبار ... يېزىپ
چىققان كىتابلىرىم، قېرىلىقتا ئىگە بولمىغان ھۆرمەتچىلىك
ئۇلارغا ساياھەت ... ئايلىنىپ ... ئىشقىلىپ، ئىختىيارىغا ھەمە-
سىلا ئەرزىيدىغان ... مۇشۇنداق سۈرۈلۈك سەپەر ئۇستىدە گۈزەللىك
ۋە ياخشىلىق توغرىسىدا ئىختىيارى قىلىش بىزدىكى قىللىق ئادەمنىڭ
ئىشى ئىكەن. بىزاق ۋەھىمە ئىختىيارىمنى بىر دېقىلاە توزۇتۇۋەتتى.
يېقىنلا يەردىن بۆرىنىڭ ھۇۋلىغىنى ئاڭلاندى ... ئەنە، قارا ئۆگۈلۈق
ئىچىدە ئوت كۆرۈندى. ئۇ پىلدىرلاپ تۇرغان جىنچىراغقا ئوخشاي-
دۇ ... ئۆتلار ئىختىمۇ كۆپەيدى، بۇنچىۋالا ... ئېنىقلاپ ...
... ئۆزۈم ئۆلسەممۇ ئارمانلىرىم ئۆلمىسە ... مۇنىڭ-
مىنى ئارمان قىلىپ گەنجادىن قالچىلىقمىنى ئىنسانلارغا بېلىشە
بولاتتى ... خاتىرەمگە يازاي، ناۋادا ئۆلۈپ كەتسەم، مېنىڭ ھالال
نىيەت ... ئۆلگەنلىكىمنى كۆپچىلىك بىلىپ قالسۇن ... مەن
تاشقا ئولتۇرۇدۇم، ... خاتىرەمنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېچىپ ... (ئوتتۇ-
رىسىغا تېخى خەت يېزىلمىغانلىقىنى بىلمەن) ... ئالدىراپ ... مۇنۇ
گەپلەرنى خەتنىڭ چەت ۋەرىقىسىگە قىلىپ يازدىم ... ئىسمىم
... ئىسمىم ... ئىسمىم ...

«مەن غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتى ... ئەدەبىيات ... فاكۇلتېتىنىڭ لېكتورى، ئەمدى يىگىرمە ... بەشكە
... كىرىدىغان، شۇ فاكۇلتېتنىڭ جۇرنىلى ... قېلىنىڭ سۈيىقەستى
... بىلەن ... ناھەق ھالدا جازالىنىۋاتقىنىم ... گەنجانىيلىقىدا ئىشلەش
... كۆڭۈللۈك ئىدى، لېكىن ... قىسىنىڭ قولى بۇ يەرگىمۇ يەتتى.
مەن ماڭا كېلىۋاتقان خەۋپتىن ئۆچۈن قاچتىم.
... مەن قەستىم ... جانجان ... پارتىيەمىز گەمۇنۇ ئادالەتسىزلىك ئۈس-
... تىدىن ... شكايەت ... قىلىش ... پارتىيەدىن مەدەت ... ئۈمىد ... قىلدى

ـىلىدىلەشتى. مەن ھالال نىيەت بىلەن ئەدەبىيات تەتقىقاتى ئۈچۈن ئىجادىـ
ـىلىيەت بىلەن بىر ئۆمۈر شۇغۇللىنىشقا ئۆزۈمنى ھازىرلاۋاتقان
ـىر ياش ئادەمدەك مەن پارتىيىنىڭ سادىق ئوغلى، مەن بۇ
ـئەقىدەمنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يولغا چىقتىم. بەختسىزلىك
ـىنىڭ نامىمنى قارىلىمسۇن، ۋاقىتسىز ئەجەل ئۇلۇغ ئىـ
ـشىمنى ئاقساتمىسۇن. مېنىڭ قولىيازمىلىرىم توغرىسىدا
ـدۇمنى جاۋاشۇ ئىسپاتلايدۇ. قىسقا ئۆمرۈمدە ئۈچ رومان قېنىمنى
سەرپ قىلىپ قالدۇرغان، يېرىم تامچە شۇ چىدىلىك قىممەتـ
ـكە ئىگە بولغان ئەمگەك مېۋىسىم ئىدى. مەن چەزمىسىگە
ـقوشۇلسۇن.

1961-يىلى 24-سېنتەبىر، ئىگەنجا» مەسـ
ـلىلە. ئۈمىدىلىك ئىلھام

ئوتلار يېقىنلاشتى. مەن ماغدۇرسىز پوتلىرىم بىلەن قاپتالدىـ
ـكى دەرەخكە ياماشتىم. ياماشتىم، ياماشتىم، بېشىم پۈرركىدە قايـ
ـدى. كۆزۈم قاراڭغۇلاشتى، ۋارقىرىدىم... كۆزۈمنى ئاچسام، بۇتخانىدا! پېتىپشىمەن. بېشىمدا لاۋىلاك
بىلەن ماجۇرىن. تۇرۇپتۇ. مەن كۈلۈپ كەتتىم... مەن
ـمەن چوشۇ كۆرىدۇمۇ؟ دېدىم. ماجۇرىنىڭ قولىنىڭ
توتوپ.

ئولار كۈلۈشتى ۋە مېنىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىـ
ـقىمنى ئېيتىپ بەردى.

مەن بېشىم تەۋرەپ مېڭىۋېرىپتىمەن. ئاخىر ئاخىرى گەنجادىن
شياخبىغا بارىدىغان چوڭ يولنىڭ بويىغا چىقىپ قاپتىمەن. مەن
كۆرگەن ھېلىقى ئوتلار ماشىنىلارنىڭ چىراغلىرى ئىكەن. ماجۇـ
رىنلار شياخبىدىن لاۋىلاپ ئېلىپ... ماشىنا بىلەن شۇ ئەتراپقا
كەلگەندە، ماشىنىنىڭ پاتقاقتا پېتىپ قاپتۇ. ھەرىكىلەنمەكچى
ئۇنى چىقىرىشىۋاتقانكەن. شۇ ئەتراپتىكى ئولارنىڭ قولىغا

www.uyghurkitap.com

بىر نىڭ قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. ئۇلار تاغ قاپىلى-
غا يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ قولچىراغلىرى بىلەن يورۇتۇپ قارىسا،
مەن قارىغاي تۈۋىدە يۆكلىنىپ، ئوستۇبشىم پاتقاق، تامدەك تاتـ-
رىپ بىھوش. ياتقۇدەكمەن. ئۇلار مېنى گەنجاغا ئېلىپ-كەپتۇ
كېلىشۋالتۇچە ھەربىي ئات مەيدانىدا، ئۇلار ماڭا ئوكۇل سالدۇ-
رۇپتۇ. دوختۇرنىڭ «ماغدۇرسىزلىق، قان ئازلىق شەۋەبىدىن يۈرە-
كنى ئاجىزلاپ كەتكەن، ئوڭشىلىپ قالىدۇ» دەپتۇ. دېگەندەكلا،
كېچىچە ئۇخلاپ ئەتىگەنلىكى پۈتۈنلەي ئېسىلمىگە كەپتىمەن.

— ئۇچ - تۆت كۈن دەم ئال، ئاندىن كېيىن سېنى مەكتەپكە
قايتۇرىمىز! — دېدى ما جۇرىن ماڭا تەسەللى بېرىپ، — بولغان
ئىشنىڭ ھەممىسىنى ئۇقتۇم. شىاۋشىن دېگەن ھېلىقى قوغداش
كادىرنى بۈگۈن شىاخېغا يولغا سېلىۋەتتۇق. مانا بۇ خەت - خالتا
ساڭا...

گۈزەلئاينىڭ ئۆتكەنكى خالتىسىنى يېپ، توگەتمەيلا باشقىلارغا
بېرىۋەتكەنىدىم، مۇنۇ خالتىنىمۇ ئېچىشتىن بۇرۇن خېتىنى ئوقۇ-
دۇم. قوللىرىم ماغدۇرسىزلىقتىنمۇ ياكى خەتنىڭ كۆچىدىنمۇ،
ئىشقىلىپ، تىترىمەكتە. كۆزلىرىم ھاياجان ياشلىرىدىنمۇ ياكى
ئاخشامقى بىھوشلۇقتىنمۇ، ئىشقىلىپ، تۇمانلاشماقتا.
مەن خەتنى ئوقۇدۇم:

«... ئەلا، سىزنى ھەم سېغىنىدىم، ھەم سىزدىن خاپە-
مەن. نېمىشقا بىزمۇ باشقىلاردەك يېنىڭ ۋەتەنگاي ئوسۇل
بىلەن خۇشال، مەختىلىك ياشىيالمايمىز؟ سىزگە ئادەم چۈ-
شەنمەيدىغان كونا كىتابلار بىلەن چەت ئەل تىللىرىنى شۇنچە
باغرىڭىزنى يېقىپ ئوگىنىش نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالدى؟
نام - شۆھرەت قوغلاشقانلارنى يامان كۆرىسىزۇ، ئۆزىڭىز
شۆھرەت ئۈچۈن جېنىڭىزنى سېلىپ بېرىسىز. مەن نۇر قېيتىم

ئۇرۇمچىدە ، غۇلجىدا ياشى دوستلىرىمىزنىڭ ئۆيلىرىگە باردىم .
ئۇلار ئەجەب بەختلىك ، ئەجەب خۇشال ـ خۇرام ئىكەن .
ئىككىسى خىزمەتتىن كېلىدىكەن ـ دە ، چايغا ياكى كىنو ،
تانسىغا چىرايلىق ياسىنىپ ، قولتۇقلىشىپ باردىكەن ، كەچ
قايتىپ كېلىپ بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇشۇپ چاي
ئىچىشىدىكەن . ئۇلار كەلگۈسىدە بولىدىغان تەقىقات ، ئىجاد ـ
يەت ، دوكلات ، ئۇتۇقلار ئۈستىدە ئەمەس ، ئۆيىنىڭ تانسىسى ،
ئۆي ـ جابدۇق ، كىيىم ـ كېچەك ، بولغۇسى بالىلىرىنىڭ
ئىسىم ـ چىرايلىرى ، ئەتە قىلىدىغان ئىشلىرى ، ئائىلە پىلان ـ
لىرى ، ئۆتۈپ كەتكەن ، ئىندا ـ رىسىدە ياكى شەھەردە . بولغان
بىچىلىقلار توغرىسىدا پاراڭلىشىدىكەن ، ئۇلارنىڭ يا غېمى ،
يا تالاش ـ تارتىشلىرى يوق ئىكەن ، بىر ـ بىرىگە يول
قويىدىكەن ، بىرىنىڭ قىلمىشىغا دېگىنىگە يەنە بىرى قارشى
چىقمايدىكەن ـ تامىقى ، ئۆيى ، ئوغۇل ـ قىزلىرى ـ تاماشىسى —
ھەممىلا نېمىسى بىر ـ بىرىگە ياقىدىكەن ، جايىدىكەن ...
غۇلجا شەھىرى ئويۇن ـ تاماشىنىڭ كانى ئىكەن . كوزـ
دوزى توغرا كۆرۈرۈك ، ئۇچ ـ دەرۋازا ، ۋاڭ قادىرنىڭ بېغى ،
ھەتتا تاشلىقىغا بويىنىكىسىكىلەردە توپ ـ توپ قىزىلگۈللەر
ريۇرۇشىدىكەن ، ئۇلار چىرايلىق كىيىنىشكەن ، خۇشال ـ خۇ ـ
رام ، سۈدەپ ـ ئەخلاقلىق ، ئانە رسىمىدە كېرەك ، ياياشاتلىق .
كەچتە ئىسھاقبەك كۇلۇبىنىڭ بىلىيارد ئويناشقا ، يازلىق مەيدانغا
تانسا بولۇپ تۇرىدىكەن ، ئۇنىڭغا يېنىدىكى يازلىق ئاشخانىدا
قېمىز ، پىۋا ، كاۋاپ ، سامسىلار بىلەن ھەرقايسى كەلگەن
مېھمانلار كۆڭۈل ئېچىشىدىكەن . رويالغاتقىچە ئىچكەن قىلىنغان
گارمون ياكى گىتارا بىلەن گارمونشكا ئاجايىپ لىرىكىلىق ،
شوخ مۇزىكىلارنى ياكتۈرىپ تۇرىدىكەن ! دوستۇم بىلەن
(ئەسلىي «رەقىپكام» دەپ لېيزېشكەن ، ئۇنى ئۆچۈرۈۋېتىپ ـ

www.uyghurkitap.com

ئۇ ئەمدى ئۆزىنى يۇرۇپ بولۇپ ئوقۇۋالدىم ، ئىككىنچى ھەر
كۈنى ئانسىغا كېلىپ تۇردۇق . ئۇنىسىدىكىلەر ئاجايىپ
كۆڭۈل ئېلىش ، ئاخشىمى ھەتتا مەيدانغا چىقىپ بولغان
ئەتىسى ئادەتكالۇن پورتى ، مۇزىكا كەيپ بولغان يىگىتلەر
نىڭ قىقاس چوقانلىرى ، مېنى شۇنچىلىك ئۆزىگە تارتىۋالـ
غىدەكى ، زادىلا كەتكۈم كەلمەي قالدى . ئامالىنىڭ يوقىدىن ،
بويتۇمدىن باغلاپ سۆرىگەندەك بولۇپ ياقتا ماڭدىم ... »

خەت توگىمىدى ... ۋۇجۇدۇم بىر خىل نامەلۇم كۈچنىڭ خور
لىشىدا ، بېسىشى بىلەن سوسۇن ھالدا تىترىدى ، شۇنداق بولسىمۇ
خەتنى ئاخىرغىچە ئوقۇپ چىقىشقا سەۋرىم تاقەت تاپالمىدىم :

« ... ھە راست ، رازىيە بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى توغۇشۇپ
قالدۇق . چىرايلىقكەن ، لېكىن نېمىشقىدۇر چىرايى سول .
غۇن ، سىزنى ئاجايىپ كۆرۈر ـ بوجۇرلاپ سۆزلاپ كەتتى .
سىز بۇرۇن خۇشخوي ، ئويۇنچى ، يىگىت ئىكەنسىز ، مەكتەپتە
ياشلار ئىتتىپاقى كومىتېتىنىڭ شۇجىسى بوپتىكەنسىز غۇ !
ئەمدى نېمىشقا بوۋاي مەجەز بولۇۋالدىڭىز ؟ سىزنىڭ ئوستـ
ئىلىزدىن رازىيەگە شىكايەت قىلدىم ، كېچىچە كىتابتىن باش
كۆتۈرمەيدۇ ، مېنىڭ خاھىشىمغا قارىماي ، شەخسىيەتچىلىك
قىلىدۇ ، دېدىم ، بۇ دېگىنىمىز راستقۇ ! رازىيە بىزنى ئۆيىگە
چاقىردى ، رازىيەنىڭ يولداشى ئۇنتۇن بەشتىن ئاشقان ئادەم
بولغىنى بىلەن خۇشخوي ، مېھماندوست ، چىرايلىقكەن . ماڭا
ياقمىغان بىرلا يېرى ، كىچىكچە رازىيەدىن كۆزىنى ئۇز
مەيدىكەن ... ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى بىزنىكىدىن كۆللۇكەن ، بولۇپمۇ كېچىلىرى ئوماق بالىسـ
نىڭ تاتلىق گېپى ، كۆڭۈللۈك ، ياسىداق ئويىدىكى رادىئو ـ

...دىن كېلىدىغان مۇزلۇكلار ئولارنى زېرتكىۋېرىدىكەن. ...رازىيە-
...نىڭ يولدىشى — بەھرام ئاكا بىزنىڭ رەقىپكامنى تونۇيدى-
كەن. شۇ كۈنى رەقىپكامنىمۇ چاقىرىپتىكەن، كەچتە مېنى
...ئۆيگە ئاپىرىپ قويدى. بۇ قۇرلارنى ئوقۇغاندا بەدىلىم مۇز-
...لىدى» دېگەن رەقىپكامنىڭ ھەدىسى ئاكىسىنىڭ بالىلىرى ئۈچۈن
چوڭ قورۇدىكەن. ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى ئاجايىپ كاتتا ئىكەن.
...ئۇلارنىڭ ئۆيىدە تام تەرىپى پۈتۈن ئەينەكلىك، تۆت بېشى ۋە
شادا بوغۇچىلىرىغا جىنىڭ مەرۋايىتلىرى ھېقىقى، ياقۇتلار بېكە-
...تىلگەن ئىككى كىشىلىك سىم كارىۋاتنى كۆرۈپ، كۆزۈمنى
...ئۇزالمەي قالدىم. بىز قاچانمۇ شۇنداق جابدۇقلارغا ئېگە
بولالايمىز كىنتاك؟ ...دوستلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى ئىسىزنى سو-
...رىدى. ھېلىقى ئوسمان بۇدۇر چاچ ئورۇمچىگە يۆتكىلىپ
...كەپتۇ. توۋا، ھېلىقى قوي كۆزلۈك گاڭموغا ناخشا ئېيتى-
...دىغان زۇلخۇمار دېگەن قىزىلىن ئوي قىلىۋاپتۇ. ئۆيىگە
...ئاپاردى، چوغدەك قىپقىزىل ئىككى ئېغىز ئۆي، مول داستە-
...خان، كۆكۈللۈك تورموش... توۋا دەيمەن. ئولار ماشىنىدا
...بىللە كېلىۋېتىپ يولدىلا تېپىشىپ قالغانلار، ئېغىزىڭ ئۇ-
...چىدىلا مۇھەببەتلىشىپ قويۇشۇپ، شۇنچىلىك ئىناق،
بەختلىك ئەر-خوتۇن بولۇپ كېتىپتۇ. بىز بىر-بىرىمىز-
...گە كۆيۈپ - پىشىپ، جاپا تارتىشىپ يۈرۈپ ئارام مۇراد مىز-
...غا يەتكەنلەر بولساق، ئىككى ئاي بىر ئۆيدە ياشاش بىلەن
...ئېقىمىز كېلىشمىگىلى تۇردى...»

...«ئېقىمىز كېلىشمىگىلى تۇردى» دېگەن ئىپتىبار ھازىرغىچە
مېنىڭ خىيالىمغا كىرىپ باقمىغانىدى. مانا بۇگۈن بىرانىچى قېتىم
گۈزەلئاينىڭ خېتىدىن ئوقۇپ تۇرۇپتىمەن. بۇ گەپنى ئوقۇپ خاتا-
...نى يوتقانىنىڭ ئۈستىگە قويدۇم. «ئېقىمىز كېلىشمەيۋاتامدۇ ياكى

www.uyghurkitap.com

بىرى ئارىمىزغا سوغۇقچىلىق سېلىۋاتامدۇ؟» دەپ ئويلاپ سوئالغا
جاۋاب بېرىش ئۈچۈن جاۋاب بەرگەندەك ئېنىق جاۋاب بېرىش لازىم
ئىدى. [illegible]
جاۋاب بېرىشكە ئۇزاق ۋاقىت كەتمىدى. دالىيەن، باشچىۋىداۋا
بولغان بىر سۆھبەتنى ئەسلەشلا يېتەرلىك بولدى... بىز دېگىزغا
بېرىپ چۆمۈلمەكچى بولۇپ، لىفىت بىلەن ئالدىنقى بېرىنچى قەۋەتە
كە چوشتۇق. ئادەملەر كۆپ بولغاچ بىرىنچى قەۋەتنىڭ دەم ئېلىش
ئورنىغا كەلگەندە، گۈزەلئاي قولۇمنى قويۇۋەتتى. [illegible]
[illegible] سىز مېنىڭ تۇرۇقۇم، مەن ئاشخانىدىكى كۆتكۈچى قىزغا
بىر گەپ ئېيتىپ قويايمۇ؟ — دېدى ئۇ چاقماقلىنىڭ سىلىق سىمونت
ئۈستىدە تاكاسلاپ يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ. [illegible]
مەن سىرتقا مېڭىشىمغا، پەستېكى ساپادىئۇلتۇرغان بىر يا
شانغان ئادەم خەنزۇ تىلىدا نەشرى قىلىنغان «ھىندىستاننىڭ تېپىلە
شى» دېگەن كىتابنى ئوقۇۋاتىتۇ، مەن ئەدەبىي ئالغىنىنى سورىدى
دىم، ئۇ بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي قولى بىلەن ئەينەكپەشتاختىلارنىڭ
كەينىدىكى ئۆينى شەرەت قىلدى. مەن شۇ ياقتا ئولتۇرۇپ كىتاب
لارنى كۆرۈپ تاۋۇزلىۋېگە چاپلاشقان ھەر بىر دەك چاپلاشتىم. گۈ
زەلئاينىمۇ دېگىزنىمۇ ئۇنتۇپتىمەن. تاماقتا قوڭغۇراق چېلىنغان
ئوخشايدۇ، كىتاب ساتقۇچى تالانى شەرەت قىلىپ [illegible]
[illegible] تامىقى ئېشىكىنى ئېتىمەن! — دېدى. مەن شۇ چاغدىلا
دېگىز تەرەپكە قاراپ يۈگۈردۈم. يولدا گۈزەلئاي ئۇچرىدى. ئۇ گاز
ياغلىقىنى يەرگە سۆرىتىپ، توتۇۋالغان ھالدا كېلىۋاتاتتى.
— نەگە كەتتىڭىز؟ — دېدى ئۇ قاپقىنى سوزۇپ، — مۇنۇ
يولدا دېگىز بويىغا تۆت قېتىم يۈگۈرۈپ بېرىپ، يۈگۈرۈپ كەل
دىم، سۇغا چۆكۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ سىراق بولغىنى تاسلا
قالدىم. [illegible]
[illegible] كەچقۇرۇن قويۇق ئورمانلىقتا، تېك ئۆسكەن زەيتۇن تۈۋىدە

ئۇنىڭ ئاپىقى ئېچىلدى. ئۇ مېنىڭ مەكتىبىمنى سىلاپ تۇرۇپ:

— دائىم مۇشۇنداق كىتابىمنى كۆرگەندە، مېنى ئونتۇپ قالامسىز؟ — دەپ سورىدى.

— ئۇ ئەينىي تۇزمەك تەس...

— مەيلى، تۇزمەكنىڭ تۇزەشنىڭ ھاجىتى يوق، ئىشىكنىڭ ياخشى كۆرۈڭ، مەن سىزگە دەخلى قىلمايمەن، بىر-كۈن گەپ قىلماي كىتاب ئوقۇسىڭىز مۇزېرىكمەيمەن...

بىز بىر-بىرىمىزنىڭ مىجەز ۋە ھەۋىسىگە قانىتىق ھۆرمەت قىلىشقا ۋەدە بېرىشكەنىدۇق.

دېمەك: «ئېقىمىز كېلىشمىگىلى تۇردى» دېگەن سۆز ئارتۇقچە، ئوغرىسى ئۇ: «ئارىمىزغا بىرى سوغۇقچىلىق سېلىۋاتىدۇ. مەن بۇ سوغۇقچىلىققا رازى بولۇۋاتىمەن» دېگەن بولسا بولاتتى...

بۇ خۇلاسە مېنىڭ ئۈچۈن قورقۇنچلۇق كەلگۈسىدىن دېرەك بېرەتتى. مەن ياكى گۈزەللىكىدىن قول ئۈزۈپ تۇنجى مۇھەببەت پاجىئەسىدىن ياش يۇرتىمىزغا يارالىق پەيدا قىلىشىم ياكى كىتاب، ئىلىم دېگەنلەرنى قايرىپ قويۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى شەخسىي ئائىلەمنىڭ بەختى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا بېغىشلىشىم لازىم ئىدى. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا مېنىڭ ئۈچۈن ئازابلىق...

ئازاب ۋەزىپىسىزلىق بىلەن كۈنلەرنى ئۆتكۈزدۇم. ما جۇرنىلى قويۇپ بەردى. ھەر كۈنى سوت، شورپا، گۆش بىلەن ئوزۇقلىنىمەن. ما جۇرىن ھازىر بۇ مەيداننىڭ ۋاقتلىق چاڭجاڭى، مەكتەپنى قوشۇمچە گۆش — ياغ بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن قۇرۇلغان مەخسۇس ئارقا سەپ گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى ئىدى. بۇ گۇرۇپپىنىڭ مەسئۇلى بولسا، شۇيۇ شۇجى ئىكەن.

— بۇ ھوقۇقنى قورقماي «ئوڭچىلار»غا تۇتقۇزدى، — دەپ چاقچاق قىلدى ما جۇرىن ئاقارغان سىلىق چاچلىرىنى سىلاپ قويۇپ. — خې شۇجى ئەمدى ئىشخانا ساقلاشقا مەسئۇل. بۇمۇ

بىر «چەكنۋار» رۋەزىنە ... سائەت توققۇزدا كېلىپ، شاپادا كېرىد-
لىپ ئولتۇرۇپ ئىككى سائەت گېزىت ئوقۇش، رەسىملىك ژۇرنال
كۆرۈش، چۈشتىن كېيىن دوختۇرخانىغا بېرىپ ئىشتىغان... جە-
گەر كېسىلى بولغانلاردىن ھال سورىغان بولۇپ بىر ئۇاخ-ياخشى
تاماق يەپ قايتىش، كەچقۇرۇن چىرايلىق ياسىنىپ تەتىينى ئە-
گەشتۇرۇپ كىنو ياكى تانسىغا بېرىش قىيىن ئەمەس، ئەلۋەتتە چۆل-
لەردە قۇم - بورانلار ئىچىدە دۇم يېتىپ... دۇم قوپۇپ كۆپچىلىك-
نى گۆش بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن تۆگە يېتىلەپ يۈرۈشكە... ياۋايى
ھايۋانلارنى ئوۋلايمەن دەپ ئېغىر تەكبىرلەر بىلەن كۈندىلىكە
سەككىز ... توققۇز سائەت پىيادە يول مېڭىشقا قارىغاندا «نۇرغۇن
«جاپالىق»... نېمىشقا دېسەڭ، گۆش دېگەن ماددا، كىنو كۆرۈش
بولسا مەنىۋى نەرسە، ئوۋچىلىق دېگەن ئىقتىساد، ئىدارە ساقلاش
بولسا سىياسەت!... ھاھ... ھا!... ھا!...
[illegible]

مەن ما جۇرىنىڭ خې شۇجى ئۈستىدىن بۇنچىلىك مەسخىرى-
لىك گەپلەرنى قىلغىنىغا ھەيران قالدىم. سەۋەبى، ئۇ ئادەم ئاساد-
لىقچە بۇنداق گەپلەرنى قىلمايتتى [illegible]
[illegible] ھەيران قىلىۋاتامسەن؟ — دېدى ما جۇرېن كۆزۈمگە قاراپ
قويۇپ، — ئەمدى بىز قەدىر كۆتۈرمىگەنسۇ ئۆلكىلىك پارتكوم-
نىڭ بىرىنچى شۇجىسى غولىدى... پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى
گەنسۇنى تۈزەشكە تەدبىر قوللىنىۋاتىدۇ. غەربىي شىمال مىللەتلەر
ئىنستىتۇتىدىمۇ خې شۇجىغا ئوخشاشلار ئەمدى غولايدۇ...

ئۇ ھاياجانلانغان ھالدا روھلانغانىدى. ئۇ بىر كۈنى ماڭا پىچىر-
لىدى [illegible]

— لىيۇ شاۋچى، دېڭ شياۋپىڭ، سۇڭ چىڭلىڭلار لەنجۇغا
كېلىپ كەتتى. پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى ھەممىنى بىلدى.
ئەمدى ناخشاڭنى ئېيتىۋەرگىن!... [illegible]

[illegible] ئۆكتەبىرنىڭ ئاخىرى، گەنجا يايلىقىغا تۇنجى قار ياغدى [illegible]

رشىل مەخمەلدەك قىرلار ئالمىچىپار، ۋەڭگە كىرىدى ھاۋا سوزۇك
كۈنى ئەتىگەنلىكى قارىشاق، قىزىل ھەل بىلەن نۇرلانغان ئاپئاق
چوققىلار ھازىرلا ئۇچۇشقا تەمشەلگەن ئاپئاق غازلارنىڭ پىشىدەك
كۆرۈنىدۇ. چوققىلار ئاستىدىكى قارامتۇل قاپتاللار ئاشۇ غازلار-
نىڭ قاناتلىرىدەك يېيىلىپ تۇرىدۇ. تەبىئەت يېگىچە تۇرسۇن ئالغان.
شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ناخشام ئېيتقۇم كەلمەي قالدى. ما جۇرنىڭ غەمخور-
لۇقى بىلەن كېرەكلىك كىتابلىرىم كەلتۈرۈلدى. بۇلۇڭغا كىچىك
بىلەن كىتاب تىزىلغان تاختىۋېشى ياسىۋالدىم. مەكتەپتىن كەلگەن
ئوسۇللار ئۇرۇندۇقتىنمۇ بېرىلدى. مەن ئەمدى باك مەشىنىڭ
تەپتىدىن ئېسىلغان بۇ تاختايدا ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيمەن، يازى-
مەن، ئىشلەيمەن. [illegible]
[illegible] بۇگۈن لەنجۇدىن بىر قىسىم كادىرلار ئەمگەك قىلىشقا كەل-
دى. ئولار تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ مېنى چاقىرتىپ يازغان
خېتىنى ئالغاچ كەپتۇ. خەتتە: «... ئايالىڭىز قايتىپ كېلىشىڭىز-
نى قاتتىق تەلەپ قىلغانلىقى، ئۇنىڭ ئوسىگە كاپىدرادا ئىش
چىقىپ قالغانلىقى، ئۇچۇن ئىشىڭىز قايتىپ كېلىشىڭىزنى لايىق
تاپقۇچە» دەپ ئىلىز قىلغانلىكەن. مانا جۇرنىڭ خېتىنى كۆرۈپ:
[illegible] ئەمدىلا قايتىپ قالغان ـ گە پىلەزتىلىك كېچىنىڭ قىلىشايلى! —
[illegible]
[illegible] مەن قايتىشقا ئۇنىمىدىم. ما جۇرنىڭ مېنىڭ كۆزۈمچىكەن سە-
ۋەبلىرىمنى ئاڭلاپ، مېنى قايتىشقا مەجبۇرلىمىدى. چۈنكى، مە-
نىڭ لەنجۇغا بېرىپ خاتىرجەم بولالىمايدىغانلىقىمنى ئۇ ياخشى
بىلەتتى. [illegible]
[illegible] 5 [illegible]
[illegible] «[illegible] يازغۇچىلار ئۇرۇشىدىكى ئەمگەك [illegible] ...

www.uyghurkitap.com

تېمىلىرى ئۇستىدە ئاجايىپ قىزغىنلىق ۋە قەلبىنى
توقۇپ چىقىدۇ. ئوقۇغۇچىلار بۇ ۋەقەلەرنى قىزغىن ئوقۇيدۇ
لېكىن زېرىكىشلىك ئىشلارنى ئۇستىدە مەسىلەن پو-
تون ئومۇمىنى بىرلەشتۈرۈش ھەرىپ قىلغۇچىلارنىڭ ئىشلىرى
ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇمات بېرىپ چىقسا ئۇنىڭ قىزغىنلىق
ئوقۇيدىغانلار قانچىلىك چىقار؟ لېكىن زېرىكىشلىك
كىتابتىنمۇ ھۆزۈرلىنىدىغانلارنىڭ چىقىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن.
ئۇنداقلار ئاز، ئۇلار بىر-سىقىم قوۋم ئىچىدە غېرىب
پالالا كۆرۈنۈپ قالىدىغان كىپىك ئالتۇنغا ئوخشايدۇ. يەنە
ئۇلار تاغ گۈللىرى ئىچىدە كەم ئۇچرايدىغان قىزىل ئۇرۇق
لۇق «مېھرىگىياھ» قا ئوخشايدۇ. ئۇلار ئەڭگەك بىلەن ماڭ-
لاي-تەرىنى تۆكىدىغانلارنىڭ ھىمايىچىلىرى، ئەمگەك ۋە تۆپ-
راقنىڭ مەدھىيىچىلىرى. ئۇلار نېمىگە بەرىلىرى غېرىل - پال
تىلغا ئېلىنىپمۇ قالمىدۇ، بەرىلىرى شان-شەرەپنىڭ پەللە-
سىگە چىقالايدۇ، لېكىن كۆپلىرى بولسا ئارمان بىلەن دې-
رىكسىز ھالدا بۇ دۇنيادىن كېتىپ قالىدۇ. بىز نېمىگە دەپ
سەپ تۇرۇۋاتقان تۇپراقسىز دل ساپ ئىنسانلىك، لېكىن كۈ-
لىكسىز تۇپراقتا ئايلانغانلارنىڭ ئەمگەكچان گەۋدىسىنىڭ كۈ-
كۈندىلىرى كۆپ، ھەقىقىي مەنىسى بىلەن ئېيتقاندا بىر
يۈرۈش ئاشۇ كۈنكۈندىلار ھېلىسابىغا مۇنبەتلىشىدۇ. چۈنكى بۇ
كۈكۈندىلار ئەمگەكنىڭ ساپ تېنى
ئۇمۇر بويى يەر تىلغىغان دېھقان بىر قېتىمۇ خاتالىق
تەمەسسە بولمايدۇ، ئۇمۇر بويى ياغاچ رەندىلىگەن ياكى كۆ-
رۈك تارتىپ بازغان سوققان كاسىپ ھېچقاچان ئالىي ئۇنۇغا
ئىگە بولۇشنى خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ. ئەمما تەمە ۋە ئىشتىھا-
نى ھاياتنىڭ لەززىتى بىلمىدىغانلارچۇ؟ ئۇلار بىر كۈندىلا دۇن-
يانىڭ ئۇزىنىڭ قىلىۋېلىشقا ئالدىرايدۇ، چۈشتىمۇ بېشىغا خان-

لىق تاجى كىيىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئۇنىڭدا ئادەملەرنى ياخ-
... مىدەك دەسسەپ شۇنىڭ كويىدا يولىدۇ ! مانا شۇلارنىڭ كاسا-
... پىتىدىن يەر يۈزى بۇلغىنىدۇ ، دۇنيانىڭ پۈتۈن توتەك قايلا-
... دۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ، بۇ دۇنيادا ئادالەت تىلەن قاباھەت
... ئوتتۇرىسىدىكى كۈرەش ئىبرەت كۈنىمۇ توختاپ قالمايدۇ ... »

... مەن ... رەقىپتىن كەلگەن تۈيۇقسىز خەتنى ئوقۇپ خاتىرەمگە
يۇقىرىقى گەپلەرنى يازدىم . بۇ گەپلەر يىگىرمە توت يىللىق ھايا-
تىمدا پەيدا قىلغان تەجرىبەمنىڭ يىكىنى ، رەقىپكە بولغان ئەپتسىزلى-
بۇنى ئۆزۈمنىڭ بىلمەيمەن ، خەت تونۇگۈن كەلدى . مەن ئۇنىڭدىن
خەت كىلىشىنى كۈتمەيتتىم . ھەم خالىماپتتىم . ئۇنىڭ ماڭا ئىگە-
دارچىلىق قىلىشىنى ، نەپرەتلىك بىر كەسپىتەك ياماق كۆرەتتىم .
كۈتۈلمىگەندە بۇ نەپرەتلىك ئىش سادىر بولدى . مانا ئەندى بۇ
خەت مېنى ئويلاشقا ، ۋاقتىنچە ئۆزۈمدىن ئېرىق ، قىلغان تۇرمۇش
كۆڭۈلسىزلىكلىرىمنى ، پەقەت ئەسلەشكە مەجبۇر قىلدى . كۆزۈمنى ئالدىم-
غا ئايالمىنىڭ يىغىدىن ئىشىشىغان كۆزلىرى ، سارغايغان يۈزى
كېلىشكە باشلىدى ، بىكرىم يەنە چېچىلدى ، 1961 - يىلىنىڭ
ئاخىرقى ئايلىرىنى مۇشۇ بۇتخانىدا ئوقۇش ، يېزىش بىلەن ئۆتكۈ-
زۈشكە تۇزگەن پىلانىم تەسلىرگە ئۆچرىماقتا . مكتاپلىرىم مەندىن
يۈز ئۆرۈگەندەك تەتۇر قاراشقان ، ئوستىلىمنى كۆڭۈلسىزلىك قاپ-
لىغاندى ، ... ئۈچىسىغا مايلاشقان پاختىلىق كۆڭلەك ، چاپان ، يېشىغا يۇرغاي
يۇڭلۇق سالپاق كىيگەن مۇجۇرلىرى پۈتىدىكى يۇز پىنىمسىنتى بوشۇ-
غىدا قېقىشتۇرۇلا ، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مەشنىڭ ئالدىغا كې-
لىپ زوكزايدى ، ۋە ئۆچۈشكە ئاز قالغان چوغنى كۆچىلاشقا باشلا-
دى . مەن شۇ چاغدىلا ، ئوت قالاش ئالدىدا تۇرغان ئېسىمگە
ئالدىم ، دەمە بۇلۇڭدىكى كۈل رەڭ كېسەك ۋە كەسلەنگەن شاخلارغا

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قاراپ ماڭدىم. ...

... ئىشلەۋەرگىن ! ... ئالىقىنىڭ ... توسىدى ...
... قاتتىق سوغۇق ، ...
... ھالال ... ئۆزۈم ... ئىشلەپ ... نېمە ،
بۇگۈن ئىشلەپ تاپالمىدىمۇ ؟

... قولۇم
... ئايالىڭنىڭ ... ؟ ... سېنى ... قىلماق
... تويۇڭنى ... تېنىچلىق ...
... ئەرگە
... ئايال ...
... باسقانسېرى ... ھۆرمەتلەيدىغان ،
... ساقلايدىكەن ... ئۆيلەنگەن ...
... ئۆيلەنگەن ... ئازدىم ... قاندىق ... بۇنداقلاردىن ...
... ئازچىقىدىكەن ... ساقلا ...
... ياقمايدىكەن ...
... قارىدىم ...
... قىلمايسەنغۇ ... زادى ... كىمدىن ... ؟
... قېپتىمەن ...

— رەقىپتىن ؟ ھە ، نېمە دەپتۇ ئۇ ؟ «جان دوستۇم ، جېنىم دوستۇم» دەپ يالغاندۇ ... ئۇ ... بۇ ... كېلىپ قالغىنىڭىزدىن ... ئارتىپ ... ئەمىلى ... ھەر ... ئىشلارنى ... ئىككىنچى ... قىزارىدى ... كۆتىكەرت ... ئۇستىگە ... ئولتۇرۇۋېلىپ ... قىپتىكەن ... ئوقۇدۇق ... ئۇ ... بىزنى ... ئىككى ... ئوقۇل ...

غان جايلاردا مۇناق سۆزلەر يېزىلغانىدى :

[illegible]

«ئەلا، راست گەپنى ئېيتسام، شىنجاڭغا سلىنى
ئاقلاش ئۈچۈنلا بارىدىم. مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر بىلەن سۆز-
لەشتىم ، ئاخىر ساڭا تۆھمەت قىلغۇچىنى تاپتىم . ئۇنىڭ سەن
كەلگەندە ئۆز ئاغزىم بىلەن ئېيتقىنىدەك ، قېنىقسىز ،
سىنى ئاقلاشقا ئاساس تاپتىم . پات يېقىندا شۇي شۇجى يەنە
ئۆز خىزمىتىگە ئولتۇرىدۇ ، ھەممە ئىش ئىزىغا چۈشىدۇ...
سەن نېمىشقا قايتمايسەن؟» گۇزەلنىڭ شىنجاڭغا يۆتكىلىپ
كېتىشىمەن دېگىلى تۇردى، نېمىشقا سەن ئۇ قىزغا سوغۇق
مۇئامىلە قىلىسەن، نېمىلار بولۇپ سۆزلەپ ئۇنچە-مۇنچە تۆت
ئايدىن كېيىن بالا-چاقىلىرىڭ يېنىغا بارىسەن!...» ساڭا خۇش خەۋەر،
ئۆزۈڭلا بىل ، ماڭا شېكىنى ئۆستۈرمەكچى بولىدۇق . ھېلىقى
ئىلمىي ماقالەڭنى تېز پۈتكۈزگىن ، كېلەر يىلى سېنى دوك-
سېنتلىققا يوللايمىز. ئۇيغۇرلاردىن چىققان تۇنجى دوكسېنت
(بىزنىڭ ئېلىمىزدە) سەن بولىسەن . ئوتتۇرىنىڭ قارىسىنى
كۆرمەي تۇرۇپ دوكسېنت بولساڭ بىلەن بېشىمىزغا تاج كىيىل-
گەندەك خۇشال بولمىمىز. سەن بىزنىڭ پەخىرىمىز ، شان -
شۆھرىتىمىز. تېز قايتىپ خەقنىڭ تېگىشىنى بىلەنلا قايتىپ غۇلجى-
دىن ساڭا ئاتاپ شۇنداق بىر گىلەم ئەكەلدىمكى ، (ھەقىقىي
ئىران گىلىمى) گۇزەلنىڭ خۇشال بولۇپ ، سىزدەك ئاغىنە-
سى بار ئادەم بەختلىك بولماي نېمە بولاتتى!» دېدى. مەن
بىزمەنە دېگىنىمدەك ، سېنىڭ خاتىرجەملىكىڭ خۇشاللىقىڭ
ئۈچۈن دادامدىن قالغان پۇتۇن تەئەللۇقاتىمنى خەجلەپ تېشكە
تەپىيارلىمەن...» [illegible]
ما جۇرنىل كولوپ قويۇپ سىلىق چاچلىرىنى ئالىقىنى بىلەن

www.uyghurkitap.com

تاردى .

— ئوتتۇزغا كىرمەي تۇرۇپ دوتسېنت بولۇشۇڭغا مەنمۇ قوب
رشۇلمەن . — دېدى سما جۇرنىن بېشى ئىلىنىڭ ئوستەلنى شەرەت
قىلىپ قويۇپ ھەيران قاپاق تۇرسىنى «ئۇيغۇر يازما
ئەدەبىياتى تېرىنسلىرى» نى تۇگەتكۈچە ئىمتىھان
مەن خجىنل بولۇپ يەرگە قاراپ
بۇ پىلانىم ئەمەلدىن قالدى . ما جۇرنىڭ مەن بايقىماي
چوڭ سۆزلەپ قويۇپتىمەن
نېمە ؟ يازغان ماقالىلىرىڭ ياخشىغۇ
مەن ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىنىڭ دەرۋازىسىدا تۇرۇپلا ،
ياشلىقىمغا ئېلىپ چوڭ سۆزلەپ قويۇپتىمەن . بۇ ئىش بىر چوڭ
بىناكەن ، يۈزلىگەن ئادەملەر پۈتتۈرىدىغان چوڭ بىنانى ئالغۇز
پۈتتۈرىمەن دەپ مەيدەمگە ئۇرۇپتىمەن !
ماجۇرىن ماڭا قاراپ قويدى ، گەپمۇ قىلماستىن ئوستە-
لىمگە يېقىن كەلدى ۋە تېشىنى كىرەپ يېرتىق كىتابلارنى ئاۋايلاپ
ئۆرۈپ كۆردى
ئەدەبى نېمە قىلماقچىسەن ؟ دېدى ئۇ كۆزۈمگە قاراپ .
— كىتابىي ئوقۇماقچىمەن . مەن بېيجىڭغا بېرىپ قەدىمكى
زامان ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىپ ئوقۇپ كەلگەندىن كېيىن تاتىلاش-
تۇرۇپ يورۇپ «ئوغۇزنامە» نى ئوقۇپ ، ئاددىيلا بىر خاتىرە يېز-
دىم . بۇ خاتىرىدىكى گەپلەرمۇ ئابۇلغازى باھادىرخاننىڭ «شەجەرە-
ئى تۈرك» دىگەن ئەسىرىدىن كۆچۈرۈۋېلىنغان ، يېڭىلىق يوق
دېيەرلىك . مەن مەھمۇد قەشقىرىدىن تارتىپ تەجەللىگىچە بولغان
ئەدەبىيلىرىمىزنىڭ قولىملىرىدا ھازىرچە بار ئەسەرلىرىنى بىر قەدەر
پىششىق ئۆزلەشتۈرۈپ چىقماي تۇرۇپ ، قانداقمۇ «كاتولوگ» ،
«تېزىس» لاردىن سۆز ئاچالايمەن . ئوچۇقىنى ئېيتسام ، مۇشۇ يە-
قىلىدىن بېرى ، «بىر قەدەر پىششىقراق» ئۆزلەشتۈرۈشنى باشلىغان-

دىن كېيىن، ئۆزۈمنىڭ ئۆتكەنكى «تېزىس»نى يازىمەن دەپ قىلغان
كۈلكىلىك ئىشىمدىن نومۇس قىلىدىغان بولدۇم. ... بىلەن ...
... — نېمانچە قىزىرىپ كېتىسەن؟ — دېدى ما جۇرىن كۈلۈپ
كېتىپ، — ئۆزىگە بۇنداق تەمەننا قويۇشنىڭ مەلۇم چاغلاردا پايدى-
-سىمۇ بولىدۇ. تەمەننانىڭ مۇۋاپىق ئەمەسلىكىنى بىلگەندىن
كېيىن... لېكىن ئەلا، سەن بىر يىل ياكى بىر يېرىم يىل ئوقۇ،
پىششىق ئۆگەن، ئۆگەنگىنىڭنى ئۆزۈڭنىڭ بىلىمىگە ئايلاندۇر،
ھەربىر ئەسەرنىڭ تولۇق مەزمۇنى، شائىرلارنىڭ ھاياتى، ئۇلار
ياشىغان تارىخىي شارائىت، ھەتتا يازغۇچى، شائىرلار توغرىسىدى-
-كى خەلق ئىچىگە تارالغان ھېكايە، چۆچەكلەرنىمۇ قويماي پۇختا
ئۆگەن. ھەممىنى بىلىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇ ئەسەرلەر ئۈستىدە
تېزىس ياكى ئىزاھات يازىمەن دېسەڭ، ۋاقتىنى بەك سوزۇۋېتى-
-سەن. لۇشۈنمۇ «جۇڭگو ئەدەبىياتى تارىخى»نى يالغۇز تۈزدىغۇ.
يەنە قانچىلىگەن ئادەملەر سەن دېگەن «چوڭ بىنا»لارنى يالغۇز
پۈتتۈرگەن. ياشلىق — ئالامەت چاغ، سەن بۇ چاغنى قەدىرلە،
ئۆگەن، لېكىن ئىلمىي ئەمگەكنى ھەرگىز كەينىگە سوزما، قانچى-
-لىك بىلسەڭ شۇنچىلىك ياز، خاتا بولۇپ قالسا كېيىن تۈزەت،
ھەتتا بالىلارغا خاتا نەرسىلەرنى ئۆتۈپ قويساڭمۇ كېرەك
يوق. تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ تۆتىنچى يىللىقلىرىغا «ئۇي-
-غۇر ئەدەبىيات تارىخى»نى ئۆتۈلىدۇ، مۇكەممەل بولمىسىمۇ مەيلى.
1963 - يىلى 6 - ئايدىن بۇرۇن قىسقىچە بولسىمۇ كونسپېك
تۈزۈپ چىق، كونسپېكتىڭ 1963 - يىلى 9 - ئايدا ئوقۇغۇچىلار-
-نىڭ قولىغا تەگسۇن. [illegible]

ما جۇرىن ئۆينىڭ ئىچىدە مېڭىپ يۈرۈپ سۆزلىمەكتە. ئۇ
مېنىڭ ئىشىمغا كۆڭۈل بۆلۈشتە، مەن كۆرگەن ھەممە ئادەمدىن
ئۈستۈن تۇراتتى. ئۆزىمۇ ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتقا خېلى پىش-
-شىق. «چاغاتاي تىلى» دېيىلىدىغان ئەرەب - پارس ئاتالغۇلىرى

www.uyghurkitap.com

ئازىلاشقان، ئويغۇرۇلۇش تىلىدىكى كىتابلارنىمۇ ئوقۇپ چۈشەنەلەيتتى. ئاخشاملىرى ئوچۇق يېتىۋېلىپ ماڭا بەۋائى، نىزارى، داستانلىرىدىن سۆزلەشەتتى. مەن تەسىرلىك تەجايىلىرىنى يادقا ئوقۇپ بەرسەم، ئولتۇرۇۋېلىپ ناھايىتى [illegible] چۈشەندىم، بىرنەچچە سۆزنى چۈشەنمىگىنىمدە يېنىدىن مەندىن سىنى چۈشەندىم، ھەي، شۇنداق قىلىپ، مۇشۇنچىۋالا نېمە قىلدىڭ؟ — دەپ سۆزلەپ كېتەتتى. پەرھات — شېرىننىڭ داستانىنى سۆزلەپ، پەرھاتنىڭ شېرىننى يېتى يىلدىن يەردىن كۆتۈرۈۋالغانلىقىنى، بايان قىلغان گۈزەل مىسرالارنى ئوقۇغىنىمدا، ھايا[illegible] — يەنە ئوقۇغىنا، يەنە ئوقۇغىنا، دەيتتى. مەن مۇتۇ[illegible] مىسرالارنى زوق بىلەن ئوقۇيتتۇم. [illegible] قۇيۇندەك يېتىپ كەلدى. ئول سەنەم قاشىغە [illegible] كۆتۈردى سەمەندى بىلە ئاشىغە [illegible] ئالىپ لەۋشىغە، ئاينى گەردۇن كەبى، [illegible] بولۇپ ياشىدا تاج قەردۇن كەبى [illegible] قاچانكىلىم نىگارى، بولۇپ تاج ئاڭا [illegible] مۇھەببەت ماقامىدا مەئراج ئاڭا [illegible]

يېتىپ ئاڭا گەۋ نەيىن ئارا شاھلىق [illegible]

[illegible] ئاگاھلىق [illegible]

[illegible] ئۇيغۇرلاردىن «چاغاتاي تىلى» دا يېزىلغان شېئىرلاردىن تۇزۇپ چىققان گەرەب-پارىس ئاتالمىلىرى ئۇستىدىكى قىسقىچە

ئىزاھلىق لۇغىتىمىزنى سورىپ ئاچقىپ كېتىپ قالدىم. بىر ھەپتە
ئىچىدىن كېيىنكى كۈنى ئەتىگەن [illegible]
[illegible] ھەممىنى يېلىپ ۋاقتىم يەتمىدى. لېكىن خېلى كۆپ
نەرسىنى قالدىم. ئەتىسى [illegible]
[illegible] مەسىلىنى ئوخشاش ئەمەس، تارىخ، ئەدەبىيات
[illegible] ئوقۇغۇچىلار خېلى پىشىپ
قالغانىكەن. بۇ ئىشنى ئۇ داۋاملاشتۇرۇپ ئۇسۇل يېزىپ ئىزاھات
ئاۋارە بولماسلىقى ئۈچۈن ئىلمىي مەسىلىلەردە قىزغىنلىق كۆرسەتكەنلەرنى
ئېيتىپ بېرەتتى. لېكىن يەكۈپىنچە ئۇ مېنى يالغۇز قالدۇرۇشقا،
كۆپرەك ئۆگىنىش ئۈچۈن ئىمكان بېرىشكە تىرىشاتتى. مەن
ئەگەشكەردىن، سۆزلىشىپ، كۆڭۈلسىز لىكلەردىن ئازاد قىلاتتى. ئۇ
ئىشنىڭ ئىشلەشكە مۇناسىۋەتلىك قازىنىشقا رىغبەتلەندۈرەتتى. مەنمۇ
ئۇنىڭ يار دېمىگە، غەمخور لۇقىغا موھتاج ئىدىم. بولۇپمۇ، بىزەر
ئىشنى، ھەل قىلالمىغان كۈنلىرىم، ئۇنىڭدىن بولمىسۇن دېگەن
تاپاتتىم. ئۇ يارەدەم تەلەپ قىلاتتىم. ماجۇرىن مېنى ئۆز ئوغلىدەك
يېقىن كۆرەتتى. مېنىڭ ئۈچۈن قىيىنچىلىقلارغا باش قاتۇراتتى.
مېنىڭ سىرتىمدىن ئىشلىرىمنى پۈتتۈرۈپ قويۇاتتى. [illegible]
[illegible] ئۇ ئاتىلىق مېھرىگە تولغان، تىترەكگۇ ئاۋازلىرى مېنىڭدىن
سورىدى [illegible]
[illegible] گۈزەللىكى بىلەن بىر ئۆمۈر ئۆتەلەمسەن؟ [illegible]
[illegible] ئۆتۈشۈم مۇمكىن، — دېدىم مۇنىڭچە ئۆزۈمگە
قۇيۇپ باقمىغان بۇ سوئالغا مۇجمەل جاۋاب بېرىپ [illegible]
[illegible] سەن ياشلىق، مۇھەببەتنىڭ كۈچى بىلەن شۇنداق دەۋاتىسەن، — دېدى ئۇ ئالدىرىماي سۆزلەپ. مۇھەببەت ئىنسانىنى
يەكتىلىكىمۇ قىلىدۇ، خارابىمۇ قىلىدۇ. ئائىلە يالغۇز مۇھەببەت
بىلەنلا كۆكلىمەيدۇ. يەزىدە سىلەرنىڭكىدەك كۈچلۈك مۇھەببەت

تۆلىگۈسىز يوقىتىشقا ئۇچرىشىسىز بولىدۇ. مەسىلە مۇبالىغىلىق بولغاندىن
كېيىن ئاراڭلاردىكى ئۆز ئارا ئىنتىزارلىق سۇسلىشىدۇ. بالا-چۇ-
قايغانسېرى بىر - بىرىڭلارنىڭ ئەيىبلىرى ئۈستىدە سۆزلەيدىغان
بولىسىلەر، بۇرۇن سىلەر يېڭى مۇھەببەتلەشكەندە كۆمۈلۈپ قالغان
ئەيىبلىرىڭلار مانا دەپ چىقىدۇ. بۇرۇن كۆرمەسكە سالغان مىجە-
زىڭلاردىكى پەرقلەر ئاشكارىلىنىدۇ، سىلەرگە كاشىلا بولىدۇ. سى-
لەر گەپ تالىشىسىلەر، ۋارقىرىشىسىلەر، ھەتتا بىر نەچچە كۈنلەپ
بىر - بىرىڭلارغا گەپ قىلمايدىغان بولۇشىسىلەر... مۇھەببەت
مايسىلىرىغا چۈشىدىغان ئۈششۈك مانا شۇ. بۇ ئۈششۈك مۇھەببەت-
نى خاراب قىلىدۇ. ئاخىر بىر - بىرىڭلاردىن قۇتۇلۇشنى بەخت
ھېساپلايدىغان بولىسىلەر... مەن سىلەرنى كۆزدە تۇتۇپ بۇ گەپنى
دەۋاتمايمەن، ئومۇمىي قانۇنىيەت ئۈستىدە سۆزلەۋاتىمەن، بولۇپمۇ ئە-
ۋەتتە، مېنىڭ تۇرمۇشتىن ئالغان تەجرىبەم.» بۈگۈن ئۆزۈمچىلا
ساڭا ئېيتىپ قويۇشنى لايىق كۆردۈم [illegible]
[illegible] مەن جىم بولۇپ قالدىم. ئەلۋەتتە، ما جۇرۇن بىكار دېمىدى. بۇ
ئەرسىلەرنى سۆزلەپ ئولتۇرمىسىمۇ بىلىمەن. بىزنىڭ تۇرمۇ-
شىمىز دائىم بىر خىل ئاقتىكى ئىچكى زىددىيەتلەرنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى
مۇمكىن. «...مۇھەببەت ئۆتكۈنچى، ئالدامچى ھېسسىياتمۇ؟
ئۇ ئىنسانلارنى مەڭگۈ بەختلىك قىلالايدىغان بىر خىل كۈچ ئەمەسمۇ؟
ئۇنداق بولسا، بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز نېمە ئۈچۈن مۇرادىغا يېتەلمە-
گەن ئاشىق - مەشۇقلارنى يىغلاشقا شۇنچە قىممەتلىك ھاياتلىرىنى
شەرەپ قىلىشىدۇ؟ ئۇلۇغ ئاتايى، سەككاكى، لۇتپى، نەۋائى،
زەلىلى، خىرقىتى، نىزارى، نازىمى، تەجەللى... قاتارلىق پېشۋا-
لىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ نەچچە ئۆلمەس داستان، غەزەللىرى-
دە مۇھەببەت ۋاپا، ئىنسان بەختىنىڭ يىلتىزى دېگەن پىكىرنى
ئىلگىرى سۈرۈشكەنغۇ! ناۋادا پەرھات بىلەن شېرىن، لەيلى بىلەن
مەجنۇن، تاھىر بىلەن زۆھرە، يۇسۇپ بىلەن زۇلەيخا، ۋامۇق

ئېنىلەن. ھۆرمەت، ئىشەنچ ئىلكەن. ئىرادىسىز بۇ، ئىپتىخارلىق زامانىمىزدا ئاساسلىرىدىكى ئاشىق - مەشۇقلار مۇرادلىرىغا يەتكەن بولسا، يىللار ئۆتكەندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ جۇدالىقتا تارتقان كۈلپەتلىرىنى ئۇنتۇشۇپ، بىر - بىرىنى ئىلگىرىكىدەك ياشناشقان ۋە ھەتتا بىر - بىرىدىن مۇھەببەت ئىسپاتىنى كۈتمەيدۇ؟ مۇھەببەت ئىنسانلىق مۇڭگۈ بەختلىك قىلىدىغان غايىۋى - روھىي كۈچ بولمىسا، ئۇنى ئىنساندىكى گۈزەل ئەخلاقنىڭ بىرىنچىسى دەپ قارىشىڭ پايدىسى نېمە؟ يەنە ناۋادا ئۇ ئۆتكۈنچى، ئالدامچى، ئىتبارلا بىۋاقىلىدىغان تۇتۇرۇقسىز ھېسسىيات بولسا، ئۇنى ئۈمۈرلۈك خۇددى قارىغايىدەك داۋاملىم كۆكسىڭىپ تۇرىدىغان نەرسىگە ئايلاندۇرۇشنىڭ يولى يوقمۇ؟...»

— نېمانچە دېمەك ئىچىگە چۈشۈپ كەتتىڭ؟ كۆزۈڭنى مەشتەكنى چوغدىن ئالمايسەنغۇ؟ لېكىن ئاشۇ ئوتمۇ گۈركىرەيدۇ، يالقۇنجايدۇ، لېكىن ئاخىرىدا ئاستا كۈل بېسىپ ئۆچىدۇ، مۇھەببەتمۇ خۇددى شۇنداقلا. بىرىنچىسىكەن، دەپ ئويلاۋاتىسەنغۇ، دەيمەن! ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! ...

... مەن خىيالدىن ۋېشىمتى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارىدىم. ... ئۇ مۇھەببەت ئالدامچى، ئۆتكۈنچى ھېسسىياتمۇ، ئەمەسمۇ؟ ... ھەم ئۆتكۈنچى، ھەم ئۈمۈرباقى. لېكىن ئۇنى دېدى ئۇ. كۈلۈپ قويۇپ، — ئۆتكۈنچى ئىنكەنلىكى راست، لېكىن ئۇنى مەڭگۈ بىلىپ، ئاساس ئۆمۈرباقى قىلىۋالغىلى بولىدۇ، دەپ ئۇنىڭ قىلمىشىغا ھېلقى ئۇشۇشۇكتەك نابۇت بولىدۇ، دېمەكچى... ... پاراڭ ئاساسەن ئالاش - تالاشمۇ تارتىشقا ئايلانغان بولاتتى، بىراق قوللىرى قىزىل قانغا بويالغان موڭغۇل يىگىت لېگەندە قوتاز جىنگىزنى ئېلىپ كىرىدى. ... ئاجايىپ، سېھىرلىق چېقتى، كەسكىن ... كاۋاپ قىزىل، ئەلا ئاۋۇ ... سوغۇقۇل-

www.uyghurkitap.com

غان كاۋاڭچىلىق لازىملىق بارلىقىنى ئۇقتۇرۇپ، ھەممە ئادەم ياراپتۇ... ئۇ تالاغا چىقىپ كەتتى. ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندە، كاۋاڭ ئۇنىڭ چوڭ ئوستىگە پىچاق سېلىپ، شورپا ئېچىپ چۈشۈرۈپتۇ. ئۇ ئۆيدىكىلەرنى ئۇخلىتىپ، ئۆزى ياتماي ئولتۇرۇپ، توغرىسىدىكى گەپلەرنى تېزلا ئۇيۇشتۇرۇپ، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان شائىرلار توغرىسىدىكى تەپسىلاتلارنى ئېچىپ كىرىپ، كەتتىم. ئۇ «ئۇيغۇر تۈركلىرى» دېگەن ماقالىسىدە «ئۇيغۇر» دېگەن نامنىڭ «قارا خانىيلار دۆلىتى» دەۋرىدىن باشلاپ كۆزگە تاشلانغانلىقى، قەشقەردىن چىققان تۈرك قەبىلىلىرى قىپچاق قەبىلىلىرى جايلاشقان شەھەر - دالىلارنى كەزگەن ۋە ئۇ يەرلەردىن ئۆز ئەسىرى ئۈچۈن قىممەتلىك بايلىق توپلىغان... ھەم ئۇيغۇر خاس ھاجىپ جاپالىق ئەمگەك قىلىپ ئۇيغۇر تىلىنىڭ كۈچ قۇدرىتىنى ئامايان قىلىدىغان ئۈچ مىڭ بەيىتتىن ئارتۇق ئۆلمەس داستانىنى يېزىپ قالدۇرغان... ھازىر ئىستانبۇلدىلا ساقلىنىۋاتقان ئەرەپ پارس تۈركى تىللاردا نۇسخىلار قالدۇرغان «ئەتەبەتۇل ھەقايىق» ئەھمەد يۈكنەكى تالانتلىق جەۋھىرى ئەدەم توغۇلۇپ، ئۇلگەنلىكى توغرىسىدا ھېچ، نەرسە قالدۇرمىغان بۇ يۈيۈك مۇتەپەككۇر توغرىسىدا نەدىن، كىمدىن سوئال سوراش كېرەك؟... ئاتايىنىڭ بىرلا قولياز ئىسىملىق بالىسى ھازىر ئىستانبۇلدا. بۇ قولياز مىنىڭ ئەينەن ئۆزىنى قانداق قىلىپ كۆرگىلى بولار. كەن، ئەسەككا كىلا توغرىسىدا كىملەرگا ياخشىراق مەلۇماتلار تېپىلار لاپ چىقار كەن...

لۇتپىنىڭ پارسچە، ئۇيغۇرچە يازغان شېئىرلىرىنى توگەللەپ كۆرۈپ چىقىش ئۈچۈن، تاشكەنت، لېنىنگراد، بريتانىيە، ئىستانبۇل كۈتۈپخانىلىرىغا مۇراجىئەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ

تالان-تاراج قىلىنغان «ئەسەرلەر»نى يېغىپ، ئۆز تىلىمىزدا نەشر قىلدىرغان چاغ-كەلمىدىمۇ؟ ... لېتوقسەن توققۇز يىللىق، ھايات بىز ئۈچۈن ئەدەبىياتنىڭ ئالتۇن مەخزەنلىرىنى، مەبەرگەن دېگۈ ئۇلۇغ ئەمگەك، ئەھلىنىڭ ئەدەبىيات ھەدىيىسى سەھنىسىگە قاچان ئېلىپ چىقىمىز؟ قاچان ئەدەبىيات مەخزەنلىرىنى ئونىڭغا مۇئاپىق ئورۇن بېرىمىز؟

... ئۇلۇغ نەۋائىنىڭ ئون ئالتە خىل يېرىك ژانىردىن تەركىب تاپقان قىرىق تۆت مىڭ سەككىز يۈز ئۇچ مىسرالىق، ئۇچ مىڭ بىر يۈز ئوتتۇز پارچە شېئىرى بايلىقىنى پۈتۈن جۇڭگو خەلقىگە تونۇشتۇرۇشنىڭ ئامالىنى قىلىش كېرەك. ئونىڭغا يازمىلىق كۆچ بىلەن بار مىكىنن؟ ... [illegible]

... زەللىي: «سەپەرنامە» لىنى يېڭىش ئۈچۈن ھەيكەلدىن ئېشەك بىلەن يولغا چىقىپ، قارىقاش، خوتەن... ھەققىدە گۈزەل مىسرالارنى قالدۇرۇپتۇ. شائىرنىڭ ئېشەك بىلەن ئېپسىپ ئۆتكەن شۇ مۇبارەك سەپەرلىرى بۈگۈن ناشىتا بىلەن تەكرارلىغىلى بولسىدى... [illegible]

... لېكىن ئۇلۇغ خەلقىمىز، ئون ئالتە يىل ھەدىسىدە ئۇقۇپ، ئەرەب، پارس تىللىرىنى شۇنچىلىك پۇختا ئۆگەنگەن - ھە... بۇ جەھەتتە چوڭقۇر بىلىم ئىگىلىگەن بۇ قەلەمكەش ئىگىنىڭ بۇنىڭدىن ئىككى يۈز ئون ئالتە يىل ئىلگىرى تۇغۇلغان تەجەللىنى سىلىشتۇرۇشقا بولىدۇ. تەجەللى ئۆپ ئۆمرىنى دېھلى، كابۇللاردا ئۆتكۈزۈپ بىلىم ئۆگەنگەن. ئونىڭ «بەرق تەجەللى ۋە سەبەق تەجەللى» سى دېۋان بولۇپ توزۇلگەندە، ئۇ قىرىق توققۇز ياشتا ئىكەن... ئونىڭ ئەرەب - پارس تىللىرىدىكى شېئىرلىرىنىڭ ئوستازلارنىڭ يارىمى بىلەن چوشەنگىلى بولار، لېكىن ھىندى تىلىدا يازغان شېئىرلىرىنچۇ؟ تەجەللى ئۇچۇنلا ھىندى تىلىنى ئۆگەنسەم بولامدۇ يا؟ ... [illegible]

www.uyghurkitap.com

... «كىتاب غازات دەرىسى» ... رۇاغزىلىستدا ... ماقالىلار ... يېزىلىدى. ... كۆزىمدىن ئايرىلىپ ... ياقا يۇرتتا ... ئالەمدىن ... ئۆتكەن ... ئەمما ... گەكچى ... جەلپنىڭ ... دوستى ... شائىر ... مولا ... بىلالنىڭ ... ھىمايە ... قىلىش ... ئۇنىڭ ... تارىخىي ... ئوزىنىڭ ... ئەدەبىياتلىرىغا ... قوشقان ... ئۆلۈغ ... تۆھپىلىرى ... نى ... جەزمەن ... مۇقىملاشتۇرۇش ... كېرەك ... ؟

... ئاھ، مۇيەسسەر ... بولمادى ... كۆكلۈمدە ... ئارمانىم ... بېنىك ...
... ئۇ ... جەھەتتىن ... تامدى ... يەرگە ... ئەشەك ... خۇنبارىم ... مېنىك ...
... ئارمان» ... «قانلىق ياش» ... ئۇنىڭ ... ھەسرىتىغۇ ... ئۇ ... تىنىدىن
ئايرىلىپ خارابلاشقانلىقى ، ئۇ تىنگە قايتىش ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە
ئاشمىغانلىقى ئۈچۈن رەتۋىكەن قانلىق ... يېشىغۇ ! ...
... قىنى ... كاۋاپ ... چۆچۈپ ... قارىسام ... ماجۇرىن ... كۆلۈپ ... قاراپ ... تۇر ... ۋېتۇ ... مەن
... قىنىپقىزىل ... بۇغرىنى ... كۆلگە ... قاقلاپ ... ئۆلتۈرۈپتىمەن ...
— سەن نېمە ئويلاپ ئولتۇرىسەن ، ئەلا ؟ ...
... كاۋاپ ... كۆلى ... بىلەن ... چۆقۇر ... گۆلى ... بىلەن ... ھا ... ھا ...
... ھا ... ھە ...
... قاقالاپ ... كۆلۈشتۇق ...
... شۇ ... ئاخشىمى ... مەن ... ئايا ... مەش ... ئالدىدا ... ئويلىغانلىرىمنى ... تولۇق
قىلىپ ... ماجۇرلىغا ... ئېيتتىم ... ماجۇرىن ... خېلى ... جىملىقتىن ... كېيىن ...
... قىلىدىغان ... ئىش ... ئاز ... ئىستىقلال ... جېق ... گۇمانىڭ ... بىلىنا ...
... مەتچىلىك ... كونا ... چە ... مىنىمەت ... كەلتۈرۈپ ... چىقارغان ... ۋەيرانچى ...
لىق ... ئېنگىر ... ئاچ ... كۆزلۈك ... تەمەخور ... خان ... لار ... ئەمەلدارلار ... خەلق ... يارىتقان
يايلىنقىنى ... بولىدى ... دېيىدى ... ساباتنى ... سوۋغا ... قىلىدى ... ئەمدى ... بىز ... نۇ
تالان ... تاراج ... قىلىنغان ... يايلىقنى ... يىغىشقا ... توپلاشقا ... مەجبۇر ... مىز ...
پارتىيىمىز ... بۇنى ... قىلىدۇ ، قىلالايدۇ . سوتسىيالىزم ... تۈزۈمى ... بۇنى

قىلىشقا ئىمكانلىيەت بېرىلەيدۇ. خوشئاي سەن قايتىپ بېرىلگە نىمە
[illegible]
[illegible] شىنجاڭغا ئەكەلگەن يىلەن چەنۇيىنى شىنجاڭغا ئاياغ تەكە
[illegible]
[illegible] ناھايىتى ياخشى [illegible]
[illegible] ئاياغ قار
قاپلىغان قىرقىلارنى ئەتىگەن ئاخشىملىرى ھەيدەك چاقىدىغان
غەربىي جەنۇبىيەت قىيپاش شامىلى ئۈزلىدايتتى. زەھەردەك ئاچچىق
شامال يالتىراق قارلىق ئاسمانغا ئۇچۇرۇپ. بۇتخانا ئالدىغا ، قوتاز
قوتانلىرىنىڭ پاكار قورۇقلىرى، ۋەئەترابتىكى زاكۇزۇلارنىڭ قاقاس
ھويلىلىق ، پاكار قورۇقلۇق ۋە كىچىككىنە پەنجىرلىك ئۆيلىرىگە
ئەكىلىپ ئۇرۇلغان ئۈستىدە بىر مەدىلا ئاياغ قىرغاق ئۈزلىرىنى
پەيدا قىلاتتى . تاپتاقىر ئوگزىلەر ئۇستىدىكى قارايغان تۇرخۇنلار-
دىن چىققان ئاچچىق تېزەك ئىسى ، يوقىرىدىن قويۇلۇۋاتقان كۆكۈچ
يوندىدەك تۆۋەنلەپ چۈشۈپ بولۇك ۋە دالدىلاردا ئاچچىق پۇراق
قالدۇرۇپ ئاندىن يوقىلاتتى . يايلاقتا كۆڭۈلسىزلىك باشلانغان .
بالىلار ئىشكىلەردىن ئارانلا پىشىنىغ چىلقىراتتى ، خۇددى
قولۇلىدەك قورۇنۇپ يەنە ئۆز قىنىغا كىرىپ كېتەتتى . يازىچە
يايلاقتا ۋاقىراشقان يايلاق ھازىر سەپرالىشىپ كەتكەن ئۇلار سۈ
تولدۇرۇلغان سوغىلىرىنى مايلاشقان جۇۋىلىرىنى ئارتىل-
دۇرۇپ تېگىپ ، ئۈزۈن جۇۋىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئارانلا
كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان كەشتىلىك كىگىز ئۆتۈك كىيىشكەن پۇتلىرى-
نى قاردا تەپسىلكىتە ئۈتكەيتتى . ۋەھىمىلەنىدۇ تېللاپتى ، ئاھ
. . ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى تىللايدىغانلىقى ماڭا نامەلۇم لېكىن ،
مەن ئېچىلمىغان جىلغا نەرسىلەرنى ئۇلۇغ بۇتخانىنى ئىسلاشتۇرۇۋا-
تقان تىنىمسىز شامالنىمۇ ، بىر نەچچە كۈندىن بېرى مەقسۇدىغا
يېگۈزۈپ باشقا تاماق بەرمەيۋاتقان زاپىزنىمۇ ، مۇھىملىق ، لەنجۈدىن

www.uyghurkitap.com

ھەمرا ئايدىن ھېرىپ كەلمەيۋاتقان ماشىنىلىرىمۇ توختاپ قالغان.
كۆمۈر ، ئۇن ، توز ھەراقلا توگىگەن . ئوزۇقلۇققا ئاشۇرۇلغان
ئۇچۇن ئارپا ئۇنى بىلەن شىجرىق دېگەن بولسىمۇ ، قالاشقا بولمايدىغان بولۇپ
ئارپا مەكئىنىلا قالغانىدى . ياتاق سوغۇق ۋە ئىنسان ھەم ئاقۇلنى
يانچۇقتىن چىقارغىلى ، نە كۆزنى ئاچقىلى بولمايتتى . ئىشكنى
پات پاتلا ئېچىۋېتىۋاتقان شوتىداق بولسىمۇ ، ئۆيدىكى ھاۋا ئىسسىقلىقىنى
ساقلاپ قالالىغان ماشىنىلار ئىسسىقتىن ئەكسىنچە تامام ئايقىلىدىغان بولۇپ
قالغاچقا ، ئۇلارنى يۇرگەن ئىسلار ياتاقتا قېنىچىلىق كۈنىشتىن
ئىبارەت ماشىنىلار شىياخىغا ھەيران ئاكونده ئازابلا كەپتۇ . يۇياقتا
ماكانغىلى بولمىغۇدەك دەپ ئاگلىدىم . مەن دېدى ئەتىگەن ئاتلىنىپ
چىقىپ كېتىپ ، ھېلىلا قايتىپ كەلگەن موڭغول پالچى قوليىنى
يۇۋالاپ ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئاخورلار تاجىسىدەك يۇزىدىكى شالاڭ
قېشىغا قونغان قىرىۋتىخى ئېرىمەگەنىدى . ئۇ
شۇمۇ كۈن بولدىمۇ ، دەپ ۋاقىرىۋەتتىم ئۇچ كۈندىن
بېرى ئېچىلمىغان ئاتلاپ ئازام بەلەمەيۋاتقان ئاچچىقىمنى چىقىرىش
ئۈچۈن ، ياغدىغىنىمنى تالقان ، ئۇمۇ شوغۇق قىتىخى ، كېچىچە
تىترەپ چىقىۋاتقان بولارغۇ مەيلى ، ئادەمنىڭ ئۇخلىغۇسى قاينايدۇ
. يا ئىستىن كۆزنى ئاچقىلى بولمىغان ، ھۆچ كۈن بولدىمۇ ،
كىتاب ئوقۇيالمايۋاتسەن ، بوندىق كۆندىلىك دوزاخ ياخشى ، ئېنىقلا
بولمىسۇن ، ئۇ يەردە ئوت بار ، ئىلىم ھاۋا ئىسسىق ، ھەم
ئەۋرىشىم چاقچاقلا ئايلىنىپ كەتتى . ئارقا ـ ئارقىدىن تاماكا
چېكىپ ئېگەر ئوستىدە پىشىنى ساقلىتىپ ئولتۇرغان ماجۇرىن
قاقاقلاپ كولۇپ كېتىۋىدى ، ھېلىقى ھەجايىغاق چاقچاقمۇ ، تاقىر
ياقلىق جۇڭنىسىغا يۆگىلىپ ، كىرلەشكەن ياق پىيىملىق ئاياغلىرى
ئۈچۈن جۇڭدا ياتقان لاۋياگمۇ بىر چەتتە شوغۇقلا قارىماي ،
يوتقان جۇڭلىرىغا ئورۇنۇۋىلىپ قارتا مۇنازىرىلىشىۋاتقان ئىشچىلار مۇ
قاقاقلاپ كولۇشتى .

[illegible] قويۇڭلار [illegible] دېدى، ماجورىنلار كۆلكە بىلەن ئىشچىلارغا قاراپ [illegible] سىلەر ئاۋۇ ياۋلاق قوتانلىقى بىلەن ئېغىلنى چۆرۈپ، چىملىقنى ماڭا سۈنۈپ بېرىڭلار، مۇنۇ توزۇقلارنى بىلەن تۇرۇپ باقاي. [illegible] ئىشچىلار ماجورلىنغا ئەگىشىپ، ئالتە ئۆرلىدىن تورۇشتى. ئىسلىنق ئويدا ئولتۇرغاندىن كېيىن بىلسوغۇق يېگەن توزۇق دەپ، لاۋياڭ ئىككىمىز مۇ ئولارغا ئەگىشىپ چىقتۇق. ئوخشاشلا تالادا مۇ كۆزۈ ئاچقىلى بولمايتتى، خودىدى تەرەپ چەنۇبلىي تاغ ئېغىزىدىن ئۇششۇق ياققا قاراتتىپ، بەخسۇس پۇۋلىڭگۇچ بىلەن پۇۋلەۋاتقاندەك، پۈتۈن ئەترەپنى قويۇن ماناندەك چاڭ توزان قاپلىغان، زەھەر دەك ئاچچىق شامال ئادەمنىڭ قېلىن ھۇۋلىلىرىنى ئىچىدىكى بەدىنىگە [illegible] ئۇرۇلاتتى. [illegible] ھۇرىلەن ماجورىنغا چىم شوندۇق. ئېرىم سائەتلەپ ئىسىن كېيىن ئۆچ كوندىن بېرى شامال ھۇۋلىغان بىلەن مەشتە پاللىدە ئوت يانىدى. ئۇ چىرايىمىزنى خوشاللىق قاپلىدى. [illegible] كەچقۇرۇن ماجورىن ئاپخورۇغا بۇيرۇق بەردى. [illegible] مەكتەپكە ئەۋەتىلىدىغان گۇشتىن ئەللىك جىڭ لىك قېلىپ، مۇسۇلمانلارنىڭكىنى ئەلاغا باشقىلارنىڭكىنى ئەۋرىجىغا ئۆتكۈزۈڭ. ئۆلچەم ئۆتكەنكىدەك. [illegible] يەشىكلەرنى مەخلۇقتەكەن دەمسىز؟ مېخنى سوغۇرماق مۇنۇ سوغۇققا چىدىماقتا قارىغاندا ئاسان [illegible]

ماجورىن ئۆزى دورجىنى باشلاپ شۇ كۈنلەر شياخېغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. [illegible] ئەتىسى گۇشلۇك مەيزىلى خالىتىلارغا تولا دورۇپ خىل قوتازلارنى يېگەرلىدۇق. ئوتۇن ئەكىلىش ئۈچۈن يۇرتان ئېغىزىغا قاراپ يولغا چىقتۇق. [illegible] شۇرغان ھۇۋلىماقتا، قوتازلار تەرسالىق بىلەن ماڭماقتا،

www.uyghurkitap.com

يول بويلىدىن ... ھېلىغا يوقاپ كېتىدۇ، ئەمما بىز ياشلىرىمىزنى
چۈشۈرىلار غا چۈشكۈزىلىمىز. قوتاردا ئوستىدە، مەزمۇتلۇق ئولتۇرۇپ، ئۇ
مان ئېچىدە تەمتىلەپ كېتىمىز. مەن سوغۇق لاندىن ئۆتكەن
چاغلاردا، لەنجۇدىكى پار بىلەن ئىسسىدىغان ئىللىق ياپىداق
ئۆيۈمنى، چىرايلىق ئايالىمنى، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇمنى ئەسلەيمەن.
ئازابلىنىمەن. لېكىن بىردىنلا گۈزەل ئاينىڭ رەقىپىنى
ئاقلاشقا باشلىغانلىقىم، رەقىپىمنىڭ يېقىنلاشقىنىنى كەتكىنىنى يوا-
شۇرغىنىمنى ئەسلەيمەن. دەسلەپتە ئېتىرەپ كېتىمەن. تۇرۇپلا ئايالىم-
نىڭ ساداقەتۋەنلىكىنى يېغىپ تۇرغان كۆزلىرى، يادىمغا
كېلىدۇ. بۇ چاغدا ئۆزۈمنى ئەپلەيمەن: «ئەلا، گۈناھسىز
قىزنى بېكارلا قىينىۋاتىسەن، ئاشۇ كۆزلەرلىك سەندىن باشقا
بىرىگە مېھىر - شەپقەت نۇرلىرىنى چاچارمۇ؟ بەلكى شاددا، ھېسسىـ-
ياتچان، ساددا. پېكىر، ۋەكىللىق تۇزلۇك ئۇنى رەقىپە تۇغرىسىدا
ياخشى گەپ قىلىشقا مەجبۇر قىلغاندۇ. ياكى سېنىڭ ئېغىر چىلىق، ۋە
روھىي ئازابلاردىن، قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ۋىجدانى، كۆتۈرمەسمۇ
رەقىپكە يالۋۇرغاندۇ؟ ئۇنى لەكچۇرگىن، ئۇنىڭغا ئىخلاس باغلى
لەنجۇغا قايتىپ كەلسەن ئوتتۇلۇدەك يوق. گۇمان بىلەن گۇناھسىز
گۇزىلىكىنى ناپۇت قىلما!... [illegible]
- بۇنداق چاغلاردا، مەن قوتاردا ئوستىدە ئولتۇرۇپ ئىختىيارسىز
اكەينىمگە بۇرۇلىمەن. ۋەمۇشۇ ۋاقىت، چاقىرىمدا توزانلار ئىچىدا
ئانىسىنى ئىزدىگەن تايدەك ھەسرەت بىلەن ئىڭرايمەن: گۇزىلىم،
بۇ توزانلىقتا قىلىۋاتقانلىرىڭ [illegible]
ئەتىسى شامال توختىدى. مەن يايلاقنىڭ قار بىلەن چۆمكەل-
گەن كەڭ قوينىنى ئىللىق نۇرى بىلەن شادلاندۇرىدىغان قۇياشنىڭ
رەتلىرى كەينىدىن بالقىپ كۆتۈرۈلۈشىنى كۆزۈمۈش ئۈچۈن، سەھەرلىكى
بۇتخانا ئۆگزىسىگە چىقتىم. قۇياش ئاۋۋال مېھرىلىك
نۇرىنى — يارا مۇھەببىتىدەك ئىللىق تەپتىنى ئەۋەتتى. ئاندىن

كېيىنكى قېتىملىق شوللىلاڭ ئىنچىدىن ياقا يۇرتىپ ھۆسن جامالىنى
كۆرسەتتىم، يايلاق يار ھۆسنىگە قانغان ياشلار نېگە قەلبىدەك شادلا-
دى. چوققىلارغا خۇددى توڭجى مۇھەببەت ئىزھار بىنى ئالغاندەك بەخت-
لىك قىزنىڭ كۆزىدەك نۇرلانىدى ... مەن قۇياش ھۆسنىگە تۇيمايا
قارىدىم. ۋاھ مەشرەقتىن چىققۇچى مەيدان شامالغا مۇراجىئەت قد-
لىپ مولال بىلالنىڭ مۇنۇ مىسرالىرىنى يادقا ئوقۇدۇم.

[illegible]

... ھېچكۆزۈمگە كۆرۈنمىگەن تۇھپانە كېلتۇرگىل ماڭا ...

[illegible]

ھارەئى مويىنى كېلتۇرگەيسەن تۇغۇلغان باغ ھەم
[illegible] ئۆزۈڭ بىلگەنچە بىر يادنامە كېلتۇرگىل ماڭا ...

[illegible]

ياكى مەيلى كېلتۇرمىسۇ دەردىمغا داۋا بولغاي ھەممى
[illegible] ئىشقىدا سېغىنغالى پەيمانە كېلتۇرگىل ماڭا ...

[illegible]

يالىنىپ سادى بىلەن بۇ بىلالى دەردىنى ئېيلە
[illegible] يىغلاپ ئەيتۇرۇ قىسسەئى جانانە كېلتۇرگىل ماڭا ...

[illegible]

شېئىرىدىكى ئوتلۇق پىكىر مېنىڭ قەلبىمنى تىترەتتى. يۇز
نەچچە يىللار بۇرۇنقى ئېيتىلغان بۇ سۆزلەر پۈتۈن ھەجرانلار ئازابى
دىكىلەرگە يۇرەك يارىسىنى ساقايتىش ئۈچۈنلا پۈتۈلگەن تېخى ۋە
ھېسسىياتى تۇمار بولمىدۇ يا؟ ئەمەسقانا شۇنچە خىيالىلار ئۆز دىنىشلەر
بىلەن شادلانغان دىلىنى بىرلا ئېيتىش بىلەن شادلىنىدۇ. بەلكە

www.uyghurkitap.com

نېمىشقا شۇنچە، ئەر دېگەندىن ئەتىلەملەر ئەستىدىن ئەتىلەشمىلىگەن كىتابلار كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى پەيدا قىلىدۇ؟ مەن دۇنيا خورلۇقىنى توغرىسىدا ئويلىنىپ، مۇنداق ئەگىپىلەرگە كەلدىم: ئەتىلەر ئۆچۈن پۇل ـ پۇرەك، پۇل يوزىدىكى رەڭ خالىغان پۇلغا خوشاللىق ئۈلۈمدۇر. راست، شۇنداق، پۇلى بولۇشى ياكى كۆپىيىشى، ئەتىلەرنىڭ يۈرىكى چوڭىيىدۇ، يۈزىدە قان، رەڭ پەيدا بولىدۇ، شۇڭا ئۇلار ئۆزىنى تەڭداشسىز گۈزەل چاغلاپ، خۇددى ئۇيقۇسى قانغان دەك خوشال بولىدۇ. ئەكسىچە، پۇلى ئازايسا ياكى يوقالسا، ئۇلارنىڭ يۈرىكى ئاغرىيدۇ، ھەتتا توختايدۇ، يۈزىدە بولسا قان ـ رەڭ قالمايدۇ، گويا ئەپسانىلەردىكى چېچى كېسىۋېلىنغان ئالۋاستىدەك پەرىشان بولىدۇ، ھەتتا ئۆلىدۇ... ئۇ، دۇنيادىكى پەسكەشلەرنىڭ خۇسۇسىيىتى...

لېكىن، مەردلەرنىڭ، ساپ ۋىجدان ئىگىلىرىنىڭ خۇسۇسىيىتى توغرىسىدا مەن نېمىنى بىلىمەن؟ بىلىدىغانلىرىم خېلى جىق، لېكىن ھەممىسىنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئادەملەر ئۆزى ئىزدەپ تېپىشسۇن... مەن پەقەت بىر سىنىلا ئېيتىپ ئۆتەي: ئۇ، ئىقلارنىڭ بايلىقى ـ ۋىجدانى. ئۇلار ۋىجدانىنى جەننەتكە ئايلاندۇرۇپ، گويا كىچىك بىر خەسىس سودىگەر يازماق ئۈچۈن قىممەت تىككەنگە ئوخشاش، ئۇلار ۋىجدان خەزىنىسىدىن كىمەيگەن بىر زەررە ئۈچۈن جېنىنى قۇربان قىلىشىدۇ. شۇنداق، ۋىجدانلىق ئادەملەرلا جۇدالىق ئۈچۈن ياش تۆكىدۇ، جۇدالىق ۋىجدانلىق ئادەملەرنىڭ يۈرىكىنى تىترىتىدۇ، جېنىنى ئۈپرىتىدۇ... مېنىڭ ۋىجدانلىق ئىكەنلىكىمنى سېنىڭ كۆزۈڭدىن ئوتلۇق شېئىرغا، بۇ مىسرالارغا قان تەر ھېسسىياتىڭ سەرپ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن يۈرىكىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن. [illegible] سېنى ئاقتىن ئالتىلغلار كۆرۈندى... ما جۇرنىلار ئاقيتقان بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار جەزمەن گۈزەللىنىڭ خېتىنى ئەكەلدى. [illegible]

[illegible] بۇ ئىشتىن ئۇچىنچى قېتىم ئوقۇۋاتىمەن [illegible]
[illegible] ئەلا، مەن يۇشانغىلى ئوقۇلجىغا بارغىلى بىر نەچچى ئاي
تىنىك ئون بىر نەچچى كۈنگىچە يولغا چىقمىسام بولمايدۇ. مەن
«بەختسىز بالىنىڭ ئالتىسى بولىدىغان ئوخشايمەن» دېگۈز بويە-
دىكى كېچىلەر، بېيجىڭدىكى ۋەدىلەر ئۈنتۈلغۇسىز دەك سې-
زىلگەنىدى. ياشلىقىم مېنىڭ ئالدىغا ئوخشايدۇ، سىز مەن
ئويلىغاندەك مېنى ياخشى كۆرگەن ئەمەس، بەلكى يالغان
ياخشى كۆرگەنىكەنسىز. مېنىڭچە [illegible] بىر نېمە ياخشى
كۆرگەندىلەر، مەڭگۈ ياخشى كۆرۈشىدىغان بىر-بىرىنىڭ
ئەيىبلىرىنىمۇ ياخشى كۆرۈشىدۇ. لازىم ئىدى، ئېچىلمىدە
[illegible] بىر پارچە ئوت بار، دەپ كۆكرىكىڭىزگە ئوڭ ئالمىنى-
[illegible] كىزنى قويىتىڭىزغۇ، قېنى ئۇ ئوت؟ كېچە يوكۇندۇز سىزنى
ئويلايدىغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئانا بولۇش ئالدىدا تۇرغان سادىق
ئايالىڭىزنى تاشلاپ قويۇپ يىراقتا بىر بوتخاشتا قىشلاۋاتە-
[illegible] سىز! بۇ سىزنىڭ قەلبىڭىزدە ئوت بار لىقىدىنمۇ؟ ياق، مەن
[illegible] بىلدىم، سىز يالغانچى، ئالدامچى! قەلبىڭىزدە ئوت يوق،
[illegible] مۇزبار، سىز ئەشەددىي قىساسكار، ئۆرۈمچىدە بىر قېتىم
[illegible] قويالمىغانلىقىم ئۈچۈن مېنى قىيناپ قىساس ئالماقچى.
راست ئەمەسمۇ؟ مېنىڭ ياشلىقىمنى، تۇنجى مۇھەببىتىمنى،
[illegible] ئۇمىدلىرىمنى ئۆز قىساسكارلىقىڭىزنىڭ قۇربانى
قىلدىڭىز. ئۆچىڭىز چىقتىمۇ؟ سىز مېنى ئادەتتىكە گە بىر قېتىم
[illegible] ھاكاۋۇرسىز كەن، دەپتىكەنسىز، ھاكاۋۇرلۇق ئۈچۈن
[illegible] شۇنچىلىك ئېغىر جازا تەكىلەمدۇ؟ قېنى سىزنىڭ ئادىل، ئاق
كۆڭۈللۈكىڭىز؟ [illegible]
[illegible] ئەلا، مەن سىزنى بىلەن ئارتۇق گەپ تالىشىشنى خالىمايە-
[illegible] مەن، مەن شۇنچىلىك چارچىدىم، شۇنچىلىك جۇددۇم، يۇ-

www.uyghurkitap.com

نىڭ ھەممىنى ئەسلى ئۆچۈن بولغان، قالغان گەپلىرىمنى بالىد-
كۈنى قولىگىزغا بەرگەندىن كېيىن ئېيتىمەن. خەير
- خوش، ياخشىلاقتا مەكتۇپىمىز تارتىپ قالمىسۇن.
ن ھ. لەكداشىمەن
- گ ى 1961 - يىلى 12 - ئاينىڭ 27 - كۈنى»
ئەمدى ئويلانغۇدەك ھېچ ئىش يوق. ئەتىلا لەنجۇغا قاراپ
مېڭىش كېرەك. بىزنىڭ ئارىمىزغا بۇ جۇدالىق ئۇرۇقىنى كىم
چاچتى؟ بۇنى گۇزەلئايغا بىلدۈرۈشۈم، بىھۇدە گۇمانلىنىپ ئازاب-
لىغىنىم ئۈچۈن ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىشىم، ۋە ئۆزۈم ئۇنى
ئۇلجىغا بىللە ئاپىرىشىم لازىم
- ھەممە ئىش ماڭا جۇرىن ئاچىسىنى گېپىنىڭ ئاكلاپ
بولۇپ، جۇرىنچىدىن، ۋەقەنىڭ بىلەن سەپەن دېيىشمىگىن؛
ئىككىنچىدىن، ئۇچىنچى ئايدىن جۇرۇن لەنجۇدا پەيدا بولۇپ، جەنۇ-
بىي شىنجاڭغا مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ، توققۇزىنچى ئايدا جەنۇبىي
شىنجاڭدىن قايتىپ كېلىپ كېلەر يىلىنىڭ 1963 - يىلى
6 - ئايدىن جۇرۇن بىزگە «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» توغرىسىدا
مەيلى تېزىس ياكى كونسپېكت بولامدۇ، ئۇمۇمىي ئەھۋالنى دەسلەپ-
كى قەدەمدە بايان قىلىپ بېرىلگۈدەك بىرەر نەرسە تاپشۇرىمىسا
بولمايدۇ
- ئەمما، مەن ئۇچ كۈنگىچە گەپ تاپالمىدىم، چۈنكى
بۇرۇن يەنە باشلانغان، بۇ قېتىمقى قارىياغقاندىن كېيىن بۇرۇن چىق-
ماچقا، رەسىرتتا كۆز ئاچقىلى بولمايتتى. مەشىياخ ئولى ئەمەس،
تۆۋەندىكى سۇ بويىغا بارىدىغان يولنىلا تاپقىلى بولمايتتى. ما
جۇرىن بۇنداق بوراندا مېنى ھەرگىز يولغا سالمايتتى
- ممائالتىنچى كۈنى، يەنى بىرىنچى ئاينىڭ يەتتىنچى كۈنىلا، مەن
دورجى بىلەن بىللە شياخىغا قاراپ يولغا چىقتىم. يول يوق، بەزى

كۆلتوك قارلىق يەرلەردىن ئاتلارنى يېتىلەپ ئۆتكۈزەتتۇق. لاگ
لەشياخى مېھمانخانىسىدا تۇنۇپ، ئۈچ كۈندىن
يېرى ماشىنا كۆتۈپ. يېتىۋاتقىنىمىزغا يەنە بەش-كۈنگىچە. لەنجۇغا
يېتىپ بارماسلىقىمىز گۇمان قىلىنىپ، ئارقىمىزدىكى كۆچمەن
سالىرلىكنى يوقلىتىش تېخىمۇ قىيىنلىشىدۇ. لاگ
خۇيزۇلار ئاچقان زاسۇيخانا مېنىڭ كىتاب ئوقۇپ ۋاقىت ئۆت-
كۈزىدىغان يېرىم بولۇپ قالدى. چۈنكى، شىياخلى مېھمانخانىسىدا
ماشىنا كۈتۈپ تۇرۇۋاتقانلار ناھايىتى كۆپ. مېھمانخانىنىڭ گول-
لۇك ۋادىسى بار. ئېككىلىنچى قەۋەتتە پېشايۋانلىق ئېغىر، قەدەملەردىن
ھارىرلاپ گۇمۇرۇلۇپ چۈشىدىغاندەك غىچىرلايدۇ. ئۆپراپ غو-
دۇر-دۇك بولۇپ، كەچلىرى ياغاچ پەلەمپىيىمۇ كۈرەڭ. قانىمىغان
توخۇدەك جېكىلدۇ. ئۈستىگە ۋارقى-
ۋۇر ئەلۋەتتە. بۇنداق مۇرەككەپ ئوقۇغۇلى بولمىدۇ
دەمسىز

لابۇلۇك ئىبادەتخانىسىنىڭ زاھىبلىرى ئۇزۇن، قوڭۇرچاپاق-
لىرىنى سۆرىشىپ، ئىبادەتخانا ئەتراپىدىكى تاش تاملارنى ئايلانغا-
لى تۇرغاندا، ھېلىقى زاسۇيخانىغا بارمەن. دەپ، كەچ كىرگۈچە
شۇ يەردە ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇيمەن. ئاق دوپپىلىق خۇيزۇ بوۋاي
كىتابنىڭ بەتلىرىنى ۋاراقلاپ كۆرۈپ:

— قورئانمۇ؟ — دەپ سورايدۇ. مەن ئۇنىڭ ھېمايىسىگە ئىگە
بولۇش ئۈچۈن «ھەئە!» دېگەننى بىلدۈرۈپ بېشىمنى لىڭشىتىپ
قويىمەن.

ئۇنداق بولسا ئىنئاۋۇ مەشنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇڭ،
بۇ يەردە زاكۇزۇلار ھاراق ئىچىشىدۇ، يەرلىكلەر ئۇلارنى سالام-
لىشىپ ئىچىشىدۇ، يەسلەشكەندە قوللىرىغا ئاشۇ پىلىدىكى ئېسىلمىق
پىچاقلىرىنى ئېلىشىدۇ، تېخى، قورقۇپ ئۆلگۈدەك بولمەن.
دەپ ماڭا ھېكايە ئېيتىپ بېرىدۇ. خۇيزۇ ئاشپەز ئۇ بىر كۈنى

www.uyghurkitap.com

ماڭا مۇنداق دېدىڭ: «مەن ياش ۋاقتىمدا ما جۇڭيلغا ئەلكە بولۇپ ئىشلىگەن ، ماۋ جۇڭيى ئۇر ۋىلارغا يېتەكچىلىك قىلغان . مانا ئەمدى بىز ماۋ جۇڭيە نىڭ ئەگىشىپ قۇرغىلاقچىلىق قىلدۇق ، بىزنى ئايرۇپىلان ، تانكا ، پىلىموت بىلەن قىرىدى . بىز قاغىلىق ئارقىلىق تاشقورغانغا ، ئاندىن كېيىن ئافغانىستان ئارقىلىق پاكىستانغا قېچىپ كەتتۇق . ئۇياققا سودىگەرلەرنىڭ ئەگىشىپ ئۆتكەندە ئەكەلگەن كىتابلىرىنى بارە - كۆرۈپ باقامسىز؟» دېدىم خۇشال بولۇپ . «ھەھ كۆرۈپ باقاي!» دېدىم خۇشال بولۇپ . ئۇ چىقىپ كېتىپ بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن كىچىكلىشىپ كەتكەن ھەقتەز ئوچ خۇرۇمغا ئوراقلىق كىتابلارنى ئەكىرىپ ئالدىمغا قويدى . «خۇرۇم؟» دېگىنىمچە ئالدىرماي ئېچىپ تۇرۇپ «ھەئە» دېدىم . كىتابلارنىڭ ئىشىكى خەتلەنگەن ئوقۇدۇم ئىككىسى ئەرەبچە كىتاب ، بىرى ئەرەب يېزىقىدا بېسىلغان پارس تىلىدىكى ئەدەبىي كىتاب ئىدى . ئۇ ماڭا قاراپ

[illegible]

مۇتۇ بىرى ، [illegible] دېدىم . «مەن ساقلىپ كىتابنى قولۇمغا ئېلىپ يىگىرمە يەش يېغىمىلىق تەرجىمھالىنى يېزىپ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ مۇھەممەد پەيغەمبەرگىچە بولغان پەيغەمبەرلەر توغرىسىدا تەرجىمھال [illegible] ياخشى كىتاب ئىكەن» بۇ چۇ[illegible]

[illegible] ناھايىتى ياخشى ، بۇ كىتاب ئىكەن» بۇ چۇ[illegible]

— بۇ كىتاب ، — دېدىم مۇقاۋىسى نەقىشلەنگەن ، سىزىق خۇرۇم تاشلىق كىتابنىڭ بىر بېتىنى ئېچىپ تۇرۇپ ، — قۇرئاننىڭ بىر بېتىنى سۈرىسى پاتىھە (باشلىنىش) دىن تارتىپ ئون تۆتىنچى سۈرە ئىبراھىمغىچە بولغان سۈرىلەرنى ئۆزىگە ئالدۇرغان ، ئەسلىكەن [illegible] ياخشى ، ناھايىتى ياخشى» دېدى ئاشپەز ئۆزۈن ئاق ،

سىرىق ئارغىلاش ساقىلىنىڭ سىقىمداپ تۇرۇپ، — ئەمدى مۇنۇ كىتابچۇ؟ [illegible]

مەن ئوچىنچى كىتابنى قولۇمغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ دېدىم [illegible]

— ئون يەشىنچى ئەسىرنىڭ مەشھۇر تارىخچىسى شەرىپىدىن ئەلى يەزدىنىڭ «زەپەرنامە» دېگەن كىتابىكەن، تىلى پارسچە، سىز چۈشىنەلمەيسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ قۇرئان ئەمەس! [illegible] شۇنداقمۇ؟ مەيلى، بۇمۇ لازىم [illegible]

ئۇ كىتابلىرىنى يىغىشتۇرۇدى. مەن ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلدىم:

— مۇشۇ كىتابنى ماڭا سېتىپ بېرىڭىز، مەن سىزدىن [illegible]

— ياق بىياق، مەن كىتاب ساتمايمەن [illegible]

مەن يېنىمدىكى ھەممە پۇلۇمنى ئۈستەلگە قويۇۋەتتىم:

— مانا قىرىق يۈەن، ئاز دېسىڭىز، لەنجۇغا بېرىپ يەنە ئەۋەتىپ بېرىمەن [illegible]

— ياق، ياق، ساتمايمەن [illegible] دېدى ئۇ. كۆزىنى پۇلدىن ئۈزمەي، — كىتاب ساتمايمەن [illegible] مۇنۇ جۇۋامنىمۇ قوشۇپ بېرەي [illegible] ئىچى ئاق سەنسەن، كۆڭلى ئاشلىق. ئۇرۇن بۇ جۇۋىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتىم، ئۇ ماڭا قاراپ قويۇپ جۇۋىنىڭ يوشاق ئاشلانغان يېشىلرىنى تۇتۇپ كۆردى. [illegible] تاتىلاپ قويۇپ [illegible] قىرىق يىل ساقلاپ، ئەمدى مەن بۇ كىتابنى بىر ئانقا تېگىشىمەن، راست شۇنداق، ما ئاخۇن ياراق بىر ئېتىنى بېرەي دېسىمۇ ئۇنىمىغانىدىم. ئەمدى سىزگە ياق دېيەلمىدىم. بوپتۇ. جۇۋىڭىز قېرىلارغا لايىق يوشاق جۇۋا ئىكەن [illegible]

ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ بىر ئانقا تېگىشمىگىنى ياللغان تۇنجى خېرىدارى مەن ئىكەنلىكىمدە شۇبھە يوق. ئۇنىڭ قىرىق يۈەنىنى تۇش يانچۇقىغا سېلىۋاتقان قولىنىڭ ئېغىرلىقىدىن [illegible] تىترىشى،

كۆزلىرىنىڭ خۇشاللىقتىن ئۇينىشى ، يايىقى سۆزىنىڭ يالغان ئە-
كەنلىكىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى ، لېكىن مەن ئۇنىڭ يالغان سۆزلىگە-
مۇ ئېچىمدىن خۇشال بولدۇم. [illegible]
خوشلىشىپ چىققاندا ، ئاشپەز ماڭا ئىككى قوي بېشى ، بىر
قېرىن ۋە بىر كىلو كەلگۈدەك تاۋا نېتى بېللۇق تۇتتى...
يولدا مەن چۇشكەن ماشىنا پېشكەللىگە يولۇقۇۋەردى. ئۇنىڭ
ئۇستىگە جۇۋىسىز ئىدىم ، قاتتىق مۇزلىدىم ، لېنىشاغا كەلگەندە
جالاقلاپ تىترەپ ، خۇدۇمنى بىلمەي پېتىپ قالدىم. مېنىڭدە نە
پۇل ، نە ئوزۇقلۇق قالمىغان ، مېھمانخانىنىڭ بىر-ئىككى كۈن
مېنى ياتاقتا ئوزۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە كېچىكىنە بىر دوخ-
تۇرخانىغا ئاپىرىپتۇ. مەن ئۇچىنچى كۈنى بۇنى بىلدىم ۋە ئەترا-
پىمدىكىلەرگە قارىدىم : [illegible]
[illegible] بۇ قەيەر؟ [illegible]
— لېنىشا ، — دېدى چىرايلىق سېستراقىز كۆلۈپ
تۇرۇپ ، — غەربىي شىمالى مىللەتلەر ئىنستىتوتىنى پۈتتۈرگەن بىر
دوكتۇرياق قىز سىزنى تونۇيدىكەن ، شۇ قىز سىزنى دوختۇرخانىغا
ئەكەلدى . مەكتەپكە تېلېفون بەردى . ھازىر تاۋۇز دەرياسىنىڭ
كېمىسى توختاپ قاپتۇ ، ماشىنا ئۆتەلمەيدىكەن . سىلەرنىڭ شۇجى
بىلەن ئوبلاستنىڭ شۇجىنىسىغا تېلېفون بېرىپتۇ . ئوبلاستنىڭ بە-
رىنچى شۇجىنىسى تونۇگۇن كەلدى . سىزنى ياخشى ئۇزاتىپ ساقاي-
تىپ ، ئايروپىلان بىلەن قايتۇرىدىغان بولدى . ئۇچ كۈن بولدى ،
ھېچ نەرسە يېمىدىڭىز ، تاماق يەۋېلىڭ [illegible]
[illegible] مەن سېستراغدىن سورىدىم : [illegible]
— بۇگۈن چىشلاغا قانچە [illegible]
[illegible] ئۈچ ئۈچ ئالتە! [illegible]
[illegible] نېمە؟ [illegible]
[illegible] دېمەك ، گۇزەلئاي شىنجاڭغا كەتتى ، دېگەن سۆز [illegible]

[illegible] كېيىن [illegible] شۇنداق [illegible] تەلەپ [illegible] تۇتۇ-
دىن كېچىك ماشىنا كەلدى. ئەمگەكچە ئەۋەتكەن كادىرلار
بولۇپتىكەن. ھېلىقى كىچىك ماشا ئېكىكى قولىنى سوزدى:
— ساقايدىڭىزمۇ، ياخشى، ناھايىتى ياخشى!...
قانداقلار چەكتۇق قەھرىتان قىشتا شۇياقتىن ياڭاك چاپان
بىلەن يولغا چىقتىڭىز؟
شۇنداق بولۇپ قالدى...
— جۇۋىڭىز چۇ؟ مەكتەپ جۇۋىسى پۈتۈمەي بارگەنتىڭىزغۇ؟...
— بىلمىدىم، نەدە قالدىكىن!...
— ساتتىڭىزمۇيا؟
— ھەئە،
— قانچىگە؟
— ئۇ ماشا ھەيران بولۇپ قاراپ قويدى.
— شۇنداق قىلىپ، ئايالىم مېنىڭ يولغا چىققانلىقىمنى بە-
لىپ تۇرۇپ شىنجاڭغا كېتىۋەرمۇ؟
ھەئە، يولداش، رەھمەت، شۇنداقراق دېدى...
كېچاك پۇتۇن ھېساب - كىتابنى تۈگەتتى - دە، بىز ئەتىسى
يولغا چىقىدىغان ماشىنىمىز تەييارلىنىپ كېتىپ بارىدىغان لە-
جۇ، مەخسۇس، ئايالىم تۇغۇلۇشتىن خىيال قىلىپ كېتىپ بارى-
مەن - ئەمدى ئايالىم قانداق بولىدۇ؟ راستىنلا مېنىڭ يولغا
چىققىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ كېتىپ قالغانمىدۇ؟ شۇنىڭ مەندىن
كۆڭلى سۇۋۇپ كەتكەنمىدۇ؟ لېكىن، شۇنىڭ ماڭا قويغان ئەيىبلە-
رى مەندە زادىلا يوق. مەن ئۇنى ئالدىمدىنمۇ، كەينىمدىنمۇ قىتاسىخور
ئەمەس. مەن ئۇنى پۈتۈن مۇھەببىتىمنى ئاتاپ ياخشى كۆرگەنمەن،
ھېلىمۇ شۇنداق ياخشى كۆرىمەن... كىم بىزنى بۇ جۇدالىققا مەجبۇر
قىلىۋاتىدۇ؟ بۇ، رەقىپ ئەمەسمۇ؟ ئۇ يەنە بىر ھېيلە ياكى ئىغۋا

www.uyghurkitap.com

بىلەن ئۆزۈڭنى ئالغۇلۇچىلارغا يولغا سېلىۋەتكەن بولساڭچۇ ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭنى ئالىشىڭنى تېخىچە داۋاملاشتۇراتامدۇ؟ ئۇ بىر ئاز ئارىلاپ ئىزدىكى كىچىككىنە جەزىرانى ئۇچۇراتلىماقچى، بۇزۇلۇۋەيران قىلماقچى ؟...

ئۇ يەنە ئۆزىگە ئۆزى سۆزلىدى: «مەن ئۆزۈمنى ئۆزۈمنى سېغىنماقتىمەن . ئۇنى ئويلىمىغان بىر مۇ كۈنۈم يوق ، مەن ئۇنىڭسىز بەختلىك بولالمايمەن . مىسكىن ، كۆڭلۈمنى ئاۋۇلا بىلالىسام مۇنۇ شېئىرنى يېزىپ ئاۋۇتتۇم:

...

ئاھ نەيلەي بۇ پەلەك قىلدى تىگارىمدىن جۇدا ،
ئەندەلىب يەڭلىغ بولۇپمەن گۈلزارىمدىن جۇدا .

?

ھەم جۇدالىقتىن بېرى ئەندۇھ..غەمگە يارىمەن ،
ھەم مېنى قىلغان ئۇچۇن ئەغيار يارىمدىن جۇدا .

يىغلاماي نەيلەي بۇگۈن مېنى خەستەئى ئاۋارەمۇن ،
كىم ئەمىن سائەتتە بولدۇم بىقارارىمدىن جۇدا...

شېئىرنى مىسكىن كۆڭلۈمنى تېخىمۇ ئەزدى ، كۆزۈمدىن ياشلار ئاقتى . بۇ ياشلار كەلگۈسى بەختىنىڭ تامچىسىمۇ ياكى تېخىمۇ چوڭ كۆڭۈلسىزلىكنىڭ ياشلىنىشىمۇ؟ بۇنىڭغا كەلگۈسى جاۋاب بەرسۇن . مەن كەلگۈسى ئۈچۈن ئۆزدىنى قاناتلانغاندەك ئىلدام كېتىپ يارىمەن ، لېكىن يەنىمۇ قۇۋۋەتسىزلەپ پۈتۈلدۈم . قولۇم يارغانسىرى ماغدۇرسىزلانماقتا...

تۇتىنچى باب ئايرىلىش

1

1962 - يىلى 5 - ئاينىڭ بېشىدا ، ئاندىن پۈتۈ-
قۇلۇمغا جان كىردى ، شۇنىڭغىچە غەربىي شىمال مىللەتلەر-
تىتۇتىنىڭ دوختۇرخانىسىدا ياتتىم . ئۇپكەمگە سوغۇق تەگكەن ،
جىگىرىمگىمۇ كېسەل تەگكەنىكەن ، دوختۇر مېنىڭ سىرتقا چىقى-
شىمغا زادىلا يول قويمىدى . ماتا شۇ ئاق ماتراسلىق ، قايماق رەڭ
كارىۋات ئۈستىدە قىمىرلىمايلا يېتىپ ، قارىلارنىڭ ئېرىگىنىنى ،
يەردىن توك كېتىپ ، دەرەخلەر پاپىپىسىل يوپۇرماق چىقارغىنىنى ،
كەينىمىزدىكى قاپتاللىق سارغۇچ تاغنىڭ شاپتۇل ۋە ئۆرۈك چې-
چەكلىرى بىلەن چۈمكىلىپ ، بايرامغا ياسىنىۋاتقان قىز چاقنىڭ بولوپ
كەتكىنىنى كۆرەلمىدىم . ھايات تاياقىدا كرارلىنىپ تۇرىدىغان گۈرەللىك
بىلەن سەتلىك ؛ كۆچلۈكلۈك بىلەن ئاجىزلىق ؛ راستچىللىق بىلەن
يالغانچىلىق ؛ ئومىد بىلەن چۈشكۈنلۈك ... قاتارلىقلارنىڭ ئوزۇن
ئالماشتۇرۇشى بارلىق گۈرەللىكنىڭ ئانتسى بولغان ئولۇغ يەر
بېتىدە تاماياق بوپتۇ ، مەن تېخى سەپ زەمە پىتىمەن ...

بۇگۈن تۇنجى قېتىم يالىنىستىن ئېرىلگەن خالاتنى سېلىۋې-
تىپ ، ئۆزۈمنىڭ كىيىملىرىمنى كىيىدىم . مانا شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ
قانچىلىك ئورۇقلاپ كەتكەنلىكىنى بىلدىم . بويۇن بىلەكلىرىم
خۇددى ئۆزۈمنىڭ ئەمەستەك ، يول ماڭسام خۇددى بىرى پۈتۈمغا
داۋاملىق چىرماق ئورۇۋاتقاندەك مودۇرۇپ ماڭاتتىم .

مېنى ئاخىرقى قېتىم رېنتگېنده تەكشۈردى . قان تەكشۈرۈش-

www.uyghurkitap.com

ىنىڭ خۇلاسىسىنىمۇ ئېيتىپ بەردى . مەن ئۇزۇل - كېسىل ساقا-
يمىتىمەن ، تېلېفون بېرىۋىدىم ، يارەمگە شىاۋلى كەلدى . ئۇ
مېنى كۇندە دېگۇدەك يوقلاپ تۇراتتى . مېنىڭ خەت - چەك ،
كىتابلىرىمنى تۇشۇيتتى ، يېڭىلىقلارنى يەتكۈزەتتى . مېنىڭ تەل-
پىم بويىچە بەزى كۇنلىرى كىتاب ئوقۇپ بېرەتتى . بىرنەچچە
ئايدىن بېرى ، ئۇ مېنىڭ ئەڭ يېقىن سىردىشىم بولۇپ
كېلىۋاتاتتى .

ئۇ مېنىڭ ماموق ياستۇقۇم بىلەن قاچا - قۇچامنى بىر قولىدا
كۇتۇرۇپ ، بىر قولى بىلەن قولتۇقۇمدىن تۇتۇۋالدى - دە ، پەلەم-
پەيدىن ئاۋايلاپ چۇشۇرۇۋېتىپ چاقچاق قىلدى .

— سىز قولتۇقۇمغا قىسىۋالسامۇ ئەكىتەلىگۇدەك بولۇپ
قاپسىز ، قاراڭە ، پاختىدەك يېنىك !

مەنمۇ پۇرسەتنى قولدىن بەرمىدىم :

— سىزگە ئېغىرىم چۇشمىسۇن دېگىنىم - دە ، مەقسىتىم
سىزگە ئۇزۇمنى كۇتۇرگۇزۇش !

— مەن سىزنىڭ ھەدىگىز ، — دېدى شىاۋلى ئايىغاق دوماللاق
مەكىزدە زىنىخ پەيدا قىلىپ كۇلۇپ تۇرۇپ ، — كۇتۇرسەم نېمە
بولاتتى . كېلىڭ ، ھاياش قىلىۋالاي ! — ئۇ چاقچاق قىلىپ زوڭ-
زايدى . مەن كۇلۇپ تۇرۇپ دېدىم :

— ھېلى بىكار يېگىتكىز كۇرۇپ قالىسا سوقۇشىدۇ !

مەن ئۇيۇمگە خۇشخۇي يېتىپ كەلدىم ، لېكىن بىرنەچچە ئاي-
دىن بېرى ئېچىلمىغان قولۇپقا ئاچقۇچ ئايىتىش بىلەن قوللىرىم
تىترەيدى . مېنى مىسكىنلىك ، چۇشكۇنلۇك چىرمىۋالدى ، خۇددى
ئالدىمدا ئېچىلغىنىۋاتقان ئىشىكتىن قورقۇنچلۇق بىرنەرسە چىقە-
دىغاندەك بويۇم شۇر كۇندى .

— نېمە بولدىكىن ؟ قەغەزدەك ئاقىرىپ كەتتىڭىز غۇ ، ئەلا ؟

— بىلمىدىم ، [illegible]

شياۋلى قولىنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ئۆيگە ئەكىردى . ئەمدى ئورۇن ـ كۆرپىلەر چېچىلىپ ياتقان جۇپ كىشىلىك كارىۋاتقا قىيسايدىم ، شياۋلى پەردىلەرنى قايرىپ ، دېرىزىنى ئاچتى . مېنىڭ ئەڭ ئاۋۋال كىتابلارغا كۆزۈم چۈشتى . زالدىن كىتاب ئىشكاپىنى بىلەن ئەكىرىپ تۆكۈپ قويغان . يەردە ئۇپا ـ چاكىغا سېلىنىپ ياتقان كىتابلىرىم ماڭا خۇددى ئالە قىلىۋاتقاندەك كۆرۈندى .

شياۋلى ئۆينى يېغىشتۇرۇپ بولۇپ قايتىشقا تەمشەلدى :

— دوەن جياۋشۇ كافېدرا باشلىقى بولدى ، بىلەمسىز ، ما جۇرنال يۆتكىلىپتۇ ، كېتىشكە تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ . بۈگۈن شەنبە ، بىز ماجۇرنالنىڭ ئۆيىگە يېغىلماقچى ، ئاخشاملىققا كېرەك ، ئەمىسە ، — دېدى خوشلىشاردا .

ماجۇرنالنىڭ ئۆيىگە ئىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ كادىر ـ لىرى ، تەتقىقاتچىلار ، ئوقۇتقۇچىلار ، لېكتور تولغانىدى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرى جۇڭاۋا تۈگەتتى ، بەزىلىرى خۇاچوەن ئۇيغۇر ھاراق ئىچە ـ شەتتى ، يەنە بەزىلىرى بولسا غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستېتۇتى ـ نىڭ رەھبەرلىرى ئۇستىدىن غەيۋەت قىلىشاتتى : كىملەرنىدۇ قول ـ لايتتى ، يەنە كىملەرنىدۇ تىللايتتى .

— ئاي شۇجى قانداق شۇجى ئۇ ! — دېدى مى جياۋشۇ غاگۇر ـ سىنى خېپىنىڭ تاپىنىغا قېقىپ تۇرۇپ ، — قورۇق ۋارقىراشتىلا بىلىدۇ ، ئۇنى ئېلىپ ئورنىغا ئەمەس ، تۈگمەنگە ئاپىرىپ قويسا بولىدۇ .

— بۇ گېپىڭىز قاملاشمىدى ، مى جياۋشۇ ! — دېدى دوەن جياۋشۇ كۆزەينىكىنى يۇقىرى ئىتتىرىپ قويۇپ ، — بىلىز قېسا ـ خورلۇق قىلىۋاتىسىز ، مېنىمچىشقا دېگەندەك ئايالى .

— قويۇڭ ، قويۇڭ ! — دېدى مى جياۋشۇ ، تەرىپى تورۇپ ، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ ، — دېدىمغۇ ، تۈگمەنگە لايىق ! ئالۇما ،

www.uyghurkitap.com

نېمىشقا ئۇ خې فامىلىلىكىنى ئېيتىۋەتمەيسىلەر؟ شۇي
شۇجىنى دۇمبالاشتا ، ئۇنىڭ قانچىلىك تەرى ئاقتى بىلەن مەسىلەن
«پېك دېخۇەينىڭ شايكەنتى شۇ!» دەيدىغان بولسا ئۇنى ئەرشكە
يېتەتتى . ئەمدى قاراڭلار ، لاۋشۇي دېسە لاۋشۇي دېگىلى تۇرۇپتۇ .
مانا شۇنداقلارنىڭ كاساپىتىدىن خەلقتە يەتكەن زىيان ئازمۇ؟!

ئەمدى جياۋشۇ ، ئەمدى ئىچمەك ، ئادىي ما جۇرىن ئۇنىڭغا
قاراپ كۈلۈپ ، — سىياسەت سۆزلەپ نېمە قىلىمىز ، قېنى ، مەي
جياۋشۇ ، بىر خېنىمنى باشلاپ ئېيتىپ بەرسىڭىزچۇ !

— ئېيتىپ بەرسۇنمۇ؟ ئۇ ئۆزى ئېيتىپ بەرسۇن ! — كۆپچىلىك چاۋاك چېلىشتى .

مەي جياۋشۇ بېشىنى لىڭشىتتى ، ئاغزىنى كۆك تاماكا-
دىن بېسىۋېتىپ :

— كۆك يىڭنى ئېشىپ ، قالغان تاماقنى ئوغرىلىغىنى ئۈچۈن
پۇتلىرىدىن ئايرىلدى ، ئەمما ئادەم ئوغرىلىرى مۇكاپاتلاندى .
ھا ھا ھا ... — كۈلۈپ كەتتى ، ئۇ ھاجىلارنى ئۇنى ئاشتا
نوقۇدى ... ئۇ ئاۋامى : بېرىدەم ئېيتىپ ئالامتىنى ...

— پېك دېخۇەي قالتىس قۇماندان ... ئەپ ۋارقىرىدى ئۇ
بىزدىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئۇنىڭ قوللىرى ئۇستىخان ئەمەس ،
كۈلاك ... ئۇ ھېچ پىسخىكىسىنى ئىلىپ ، نېمىسە
ما جۇرىن ئۇنى قولتۇقلاپ ئاچچىقىنى كەتتى ...

ئۇچ كۈندىن كېيىن مى جياۋشۇ خىزمىتىدىن توختىتىلىپتۇ .
مەن بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ ، ما جۇرىننىڭ ئۆيىگە كىردىم . ما
جۇرىن ساپادا تاماكا چېكىپ ئولتۇرغانكەن ...

— قانچە ئويلىساممۇ ، مى جياۋشۇنىڭ خىزمىتىدىن توختى-
تىلغىنىنى زادىلا چۈشىنەلمىدىم ، — دېدىم مەن سۆھبەتسىزلىك
قىزىغاندا ، — نېمىشقا راستىگەپ قىلىش شۇنچىلىك خەتەرلىك ،

ما جۇرىن ؟

ئۇ جىم بولۇپ قالدى ، ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن :

— سەن ياش ،— دېدى ماڭا قاراپ ،— پارتىيىگە ئىشىنىد-سەن ، سادىقسەن ، لېكىن تەجرىبىسىزسەن ، سەن دېگەندەك مى جياۋشۇنىڭ گېپىدە خاتالىق يوق . ئۇ راست گەپ قىلدى ، لېكىن ئۇنىڭ گېپى خې شۇجىغىلا ئەمەس ، خېلى چىڭ يەرگە بېرىپ تاقىلىدىغان گەپ... چۈشەندىڭمۇ ؟

— چۈشەندىم !

— مەن كېتىمەن ، گىندىڭ جامىسۇ چۈجاڭ سېنىڭ ھالىڭدىن خەۋەر ئالىدۇ . شۇي شۇجىمۇ يۆتكىلىدىغان بوپتۇ ، لېكىن سەن پارتىيە كومىتېتىغا ئىشەن . پارتىيىمىزنىڭ سىياسەتلىرى ئۆزگەر-گىنى يوق : ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىلدىم - پەن ، مەدەنىيەت - سەنئەت ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇش كېرەك . بۇنىڭ ئۈچۈن شۇ مىللەتنىڭ سىياسىي - مەمۇرىي كادىرلىرىنى يېتىشتۇرۇشلا كۇپايە قىلمايدۇ ، مۇھىمى ، ئىلىم - پەن خادىملىرى ، مەدەنىيەت ئەربابلىرىنى زور كۈچ بىلەن يېتىشتۇرۇشكە توغرا كېلىدۇ . بۇ-داق قىلىنمىسا ، مىللەتلەر راۋاجلىنالمايدۇ ، گىندىڭ جامىسۇ ماڭا بۇنى ياخشى بىلىدۇ ، سەن ئۇنىڭ بىلەن يېقىنلاشقىن .

— رەقىپىنچۇ ؟ ئۇ نېمىشقا قاتتىق جازالانمىدى ؟

— ئۇنى پارتىيە ئىچىدە تەنقىد قىلدى ، شۇجىلىقتىن ئىلىۋەت-تى ، ئۇ يەنىلا فاكۇلتېت جۇرىنى . سەن ئۇنى كەچۈرگىن ، ياش ئەمەسمۇ ، تۈزىلىپ كېتىدۇ . ئۇنى قاتتىق جازالاش بىلەن نېمە ئىش پۈتىدۇ دەيسەن ؟ مەسىلىنى تۈپ يىلتىزىدىن ھەل قىلىشنىڭ چارىسى ئۇ ئەمەسقۇ ؟ ھەممىلا گەپنى ماڭا ئېيتىۋېرىشكە بولمايدۇ ، كېيىنچە چۈشىنىپ قالىسەن !

مەن ئازتۇق كۆچىلاشنى لايىق كۆرمىدىم . نۇرغۇن سوئاللار-نىمغا جاۋاب تاپقاندەك بولدۇم . مەن بۇنداق گەپلەرنى بىلىشكە

www.uyghurkitap.com

ئانچىمۇ قىزىقمايمەن ، لېكىن رەقىبىنىڭ ئائىلىمىگە سالغان كۆڭۈلسىزلىكلىرىنى ئويلىساملا ، ئۇنىڭ زادىلا كەچۈرگۈم كەلمەيدۇ . قوغداش خادىملىرىنىڭ سوراقلىرى ، مېنى تازا ھەل قىلغۇچ ۋاقىتتا گەنتەنگە ھەيدەش ، بوھتان بىلەن ۋاقتىمنى ئۇزارتىش ، تۇرمۇشۇمغا سوغۇق چىلىق سېلىشلارنى ئويلىساملا ، رەقىبىمگە غەزىپىم تاشىدۇ .

— ئۇنى كەچۈرگىن ، — دېدى ما جۇرىن تەكىتلەپ ، — بەلكىم ئۇقۇشماسلىق ، گۇمانمۇ باردۇ ، ھەممىنىلا رەقىپ قىلمىغاندۇ ، ئائىلە مەسلىسىدە رەقىبىنىڭ قولىمۇ بار ، مۇھىمى ، سەۋر بىر - بىرىگىلارنىڭ تازا خىلى ئەمەس ئىدىگىلار . رەقىپ توغرىسىدا گىنىڭ جامىسۇ ھەممىنى بىلىدۇ . سەن بۇلارنى كۆڭلۇڭدىن چىقىرىۋەت ، ئۆزۈڭنى كۈت ، سالامەتلىكىڭنى ئەسلىگە كەلتۈر ، سېنىڭ ۋەزىپەڭ مانا شۇ .

مەن ئەمدى سالامەتلىكىمنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشۈم كېرەك . قورسىقىم گۈركىرەپ ئاچىدۇ ، كۇچلۇك غىزا تەلەپ قىلىدۇ ، لېكىن مېنىڭ ياسداق ئۆيۈمدە بۇ كۇچلۇك غىزا يوق . مەن شورپا ئىچىشنى ، گۆش يېيىشنى ئارزۇ قىلىمەن ، لېكىن بۇنىڭغا پۇل يوق . گەرچە مەن ساقايغان بولسامۇ ، ماغدۇرسىزمەن ، ئىلاجىم قانچە ؟ تاسمانى چىڭ باغلىۋېلىپ ، ئورۇندۇقۇمدا تۆت - بەش سائەت مىدىر قىلماي كىتاب كۆرىمەن ، پەقەت ئورنۇمدىن تۇرغاندىلا قورسىقىمنىڭ ئاچقانلىقىنى سېزىمەن .

بۇگۈن كەچ سائەت ئوققۇزلاردىلا قورسىقىم ئاچتى ، تاتمىلىرىنى ئاختۇرۇپ يېگۈدەك بىر نەرسە تاپالمىدىم . قەيەرگىلا قارىسام چېچىلىپ يانقان قەغەزلىرىم تۇراتتى . مەن ئىستاكانغا ئازراق شېكەر سالدىم - دە ، قاينىق سۇ قۇيدۇم ، كىتاب ئوقۇغاندا باشقا ھەممىلا نەرسىنى ئۇنتۇيمەن . مانا ھازىرمۇ پۈتۈن زېھنىم بىلەن كىتابقا بېرىلىپ كەتتىم . ئىشىك قاتتىق چېكىلگەندىن كېيىنلا

يېشىمنى كۆتۈرۈۋۈم :

— كىرىڭ !

— ئەپسالامۇئەلەيكۈم ، ياخشى گەپنى ئوزۇق قىلالايدىغان ساھىبخانا !

سومكا كۆتۈرۈپ رەقىپ كىرىپ كەلدى . مەن ئۇنىڭغا ئىلتىپاتسىزلا قارىدىم . ئۇنىڭ ئېچىكلىرى ساڭگىلىغان ، ئىككى قوۋۇزى ھازىرلا ئېقىپ چۈشۈپ كېتىدىغاندەك سالپايغان ، كۆزلىرى پۈتۈپ كېچىكلىگەن ، كۆرۈمسىز يۈزى مايلىشىپ پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ ئۇڭايسىزلىنىپ ئورۇندۇققا ئولتۇردى ـ ـ دە ، «ئۇھ» تارتىپ قويۇپ ماڭا سىنچىلاپ قارىدى :

— قالتىس جۈدەپسەن ، پاھ !

— ھەرھالدا ئۆلمىدىم !...

ئۇ ھېلىدىن ـ ھېلىغا «ئۇھ» تارتاتتى ، تاماكىنى خۇددى ئاچ كالا ئاداپ شورىغاندەك ، لەۋلىرىنى شالاپلىتىپ ئېچىگە تارتاتتى . ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن ئۇ تىترەڭگۈ ، پەس ئاۋازدىسىلەن :

— رەنجىشىڭ ئورۇنلۇق... لېكىن ... — دېدى .

— لېكىن ، سېنى گەننەنگە مەن ئەۋەتمىدىم ، ئايالىڭ بىلەن بولغان ماجىراغا مەن سەۋەبچى ئەمەس ، ساۋۇتوف گۇرۇھى دېگەنىنى مەن پەيدا قىلمىدىم ، دېمەكچىمۇ سەن ؟ — دېدىم ئۇنىڭ كېچىكلىگەن كۆزلىرىگە قاراپ .

— شۇنداق دېمەكچىمەن...

— لېكىن ، مەن سېنى ئەينىلىمەكچى ياكى سېنىڭ بىلەن دۇشمەنلىشىپ قالغىنىڭ ، نېمە ئويلىغىنىڭ ، نېمە قىلغىنىڭ مېنى زادىلا قىزىقتۇرمايدۇ ، خاتا قىلغان ئىشلىرىڭ بولسا تەشكىلگە ئېيىت ، مېنىڭ ئالدىمدا قىزىرىپ ـ تاتىرىپ تۇرۇشۇڭنىڭ زادىلا ئورنى يوق !

— ھالىڭدىن خەۋەر ئالالمىدىم ، گۇزەلئايىنى ئەۋەتمىسەك ، بەلكى...

— ئۇ گەپلەرنى كوچىلاپ نېمە قىلىسەن؟ دېدىمغۇ، مەن سېنىڭ بىلەن بۇ توغرۇلۇق سۆزلىشىشنى خالىمايمەن. ماڭا جىمى جىتىلىق ۋە خاتىرجەملىك كېرەك. سەن خاپا بولمىغىن، رەقىپ، سېنىڭدىن ئۆتۈنىمەن، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆيۈمگە شالاڭ-تراق كەلمىگىن، قەرزىڭنى پات يېقىندا تولۇق قايتۇرۇپ بېرىمەن.

— لېكىن، ھەيدىسەڭ كەتمەيمەن، چىللىتمىساڭمۇ كېلىنمەن!

— مېنى بۇنچە بىزار قىلىشىڭ ساڭا نېمە زۆرۈر پېتىڭ بار؟

— سەۋەبى، مەن ساڭا مەسئۇل. تەشكىل سېنى ياخشى كۆرۈشىنى ماڭا تاپشۇرغان، نېمىلا بولمىسۇن مەن فاكۇلتېت جۇرنى. قولىدىن ئىش كېلىدىغان زىيالىيلارنى ئاسراش — مېنىڭ ۋەزىپەم!

— غەمخورلۇق قىلغۇڭ كەلسە، ماڭا تىنچلىق بەر! كۆيۈنگۈڭ بولسۇن.

— ئاڭلىسام، سەن قېينىلىۋېتىپسەن. سەن مېنى چاتۇەتسەڭمۇ نەيلى، مەن ياتقىنىڭغا پات - پات كېلىپ-ھالىڭدىن خەۋەر ئالىمەن! بولۇپمۇ، مۇشۇ كۈنلەردە ساڭا قارىمىسام قارا يوز بولۇپ كېتىمەن - دە! مانا پىششىق گۆش، سېرىقماي، توقاچ، ھەسەل! يېگىن، ئۆزۈڭنى ياخشى كۆتكىن!

ئۇ سومكىسىدىن نەرسىلەرنى چىقىرىپ ئۈستەلگە تىزدى.

مېنىڭ ئاشقازىنىم ئۈستەلدىكى نەرسىلەرنى تەلەپ قىلماقتا. مېنىڭ قۇۋۋەتسىزلىكىمدىن بەدىنىم ئاشۇ يېمەكلىكلەرگە تەلپۈنمەكتە. نېرۋىلىرىم مېنىڭ: «يە، يە، تويغۇچە يەۋال!» دەپ ئالدىراقماقتا، ئاغزىمغا ھېچنىدىن - ھېچنىغا شۆلگەي كېلىدۇ. دېمەك، مېنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىمۇ ئاشۇ كۆچلۈك تاماقتا ئىنتىزار. ئۇلار: «يە، يېگىن، بىزمۇ قۇۋۋەتلىنەيلى، ياخشىراق ئىشلەيلى» دەپ-مەكتە، لېكىن ۋىجدانىملا مېنى يېيىشتىن تۇتۇپ تۇرماقتا. مەن ۋىجدان بۇيرۇقى بىلەن ئۇنىڭ نەرسىلىرىنى قايتىدىن سومكىسىغا سالدىم. ئۇ كۈلۈپ قويدى ۋە يېمەكلىكلەرنى ئۈستەلگە يەنە يايدى.

— مەن بىر ۋاقىتتا ئۆمەر ھەيياملىق مۇنداق بىر رۇبائىيسىنى سېنىڭدىن كۆچۈرۈۋالغان ! — دېدى ئۇ خاتىرىسىنى ئېلىپ ، — سەن كلاسسىكلارنىڭ سۆزلىرىگە بەك ئىخلاس قىلىسەنغۇ ، ئاڭلا !

بىر غېرىبنىڭ كۆڭلىنى قىلالىساڭ شاد ،
ياخشىدۇر يەر يۈزىنى قىلغاندىن ئاۋات .
لۇتفۇڭ يىلەن بىر دىلنى قۇل قىلىپ ئالساڭ ،
ئەۋزەلدۇر يۈز قۇلنى قىلغاندىن ئازاد .

— ئۇنداق قىلما ، ياڭا ئازراق خىزمەت كۆرسىتىپ دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى ئېلىۋېلىشقا پول قوي . قېنى ، بېگىت ، مېنىڭ ئەرزىمەس زىياپىتىمگە داخىل بول ، مەن خۇش بولاي !

مەن ئۇنىڭغا ئاچچىق كۈلكە يىلەن قاردىم — ده ، مۇنداق دېدىم :

— سۇغا سالسا سۇ كۆتۈرمەس مىسقال تۆمۈرنى ، ئالتۇن بىرىپ ئېلىپ بولماس قالغان كۆڭۈلنى ! نېمە قىلىسەن ، دەز كەتكەن ئەينەكنى پۈتۈن قىلىمەن دەپ !

ئۇنىڭ چىرايى قانداق ئۆزگەرگىنىنى بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ئاۋازى ئۆچتى . مەن ئۇنىڭ ئۈستەلگە قويغان يېمەكلىكلىرىگە قاراپ ، ئۆزۈمچىلا شېئىر ئوقۇدۇم :

بىر سۆڭەككە سارىدەك قانائەت قىلغان ،
ئەۋزەلدۇر ناكەسكە بولغاندىن مېھمان .
ناكەسنىڭ مەززىلىك نېنىدىن ياخشى ،
ئۆزۈك تېپىپ يېگەن بۇردا ئارپا نان .

www.uyghurkitap.com

رەقىپنىڭ غەزەپلىك ئاۋازى ئاڭلاندى :

— سەن مەدەنىيەتلىك ئادەمىمەن دەيسەن ، بىر ئادەمنى ناكەسلەتسەن ـ ناكەسكە سېلىپ تىللايسەن ، ھەرنېمە بولساممۇ ياخشى نىيەت بىلەن ساڭا يېلىنىۋاتسەم ، بەلكىم سۆڭگۈچ كاككۇك بالىسىنى ئېغىزى بىلەن دان ببرىپ باققاندەك ، كاككۇك بالىسى ئۇچۇم بولۇۋېلىپ سۆڭگۈچنى تونۇمىغاندەك ، يتر ئېخمىقانە ئىش قىلىۋاتقاندىمەن . نېمىلا بولسۇن ، سېنى ئاسراش — مېنىڭ ۋەزىپەم . تىل ئاڭلىغىنىمغا بەلكى باشقىلار رەھمەت ئېيتار ، بۇنى كەلگۈسىدە كۆرىمىز .

ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىر خىل خورسىنىش ، بىر خىل ئۆز ـ ئۆزىنى ئەيىبلەش بار ئىدى . مەن ئۆزۈمگە سوئال قويدۇم : «ناۋادا ، رەقىپ راستتىنلا گۇناھسىز بولسىچۇ ؟ ئۇ چاغدا مەن بىكاردىنلا ئۇنىڭغا دىل ئازارى بەرگەن بولمامدىمەن ؟» . مەن ئۇنىڭغا قارىدىم . ئۇ تاماكىسىنى ئۆتۈپ ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ تولىمۇ بىچارە ھالەتتە ئولتۇراتتى . مېنىڭ بىردىنلا ئۇنىڭغا ئىچىم ئاغرىدى . «كەچۈرۈش كېرەك ، ئۆزۈڭنى پۈتلىغان بىردىنى كەچۈرۈش ـ كەچۈرەلمەسلىكىڭ سېنىڭ پەزىلىتىڭگە باغلىنىق . ساڭا تېخ ئورمىغانلا بولسا ، سەن ئۇنى ئۆز پەزىلىتىڭ بىلەن قولىدىكى تېخنى تاشلاشقا مەجبۇر قىلىۋ ھەرگىزمۇ ئۇنى تېخ ئۆزۈشقا مەجبۇر قىلىپ قويما !...» بۇ سۆزلەرنى قايسى كىتابتىن ئوقۇغانلىقىم يادىمدا يوق ، بەلكى ئەپلاتۇننىڭ ئەخلاق توغرىسىدىكى نەسىھەتلىرى ئارىسىدا كۆرگەندىمەن ، مانا ھازىر شۇ گەپ ئۆز كۇچىنى كۆرسەتتى . مەن رەقىپكە كۇلۇمسىرەپ قارىدىم :

— بوپتۇ ، ئۆتكەن ئىشلار توغرىسىدا سۆزلەشمەيلى ، شۇنداق قىلىپ ، بىزنى قاچان شىنجاڭغا يولغا سالىسىلەر ؟

— ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئىچىدە ! — دېدى رەقىپ كۆزىنى ياغلىقى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ .

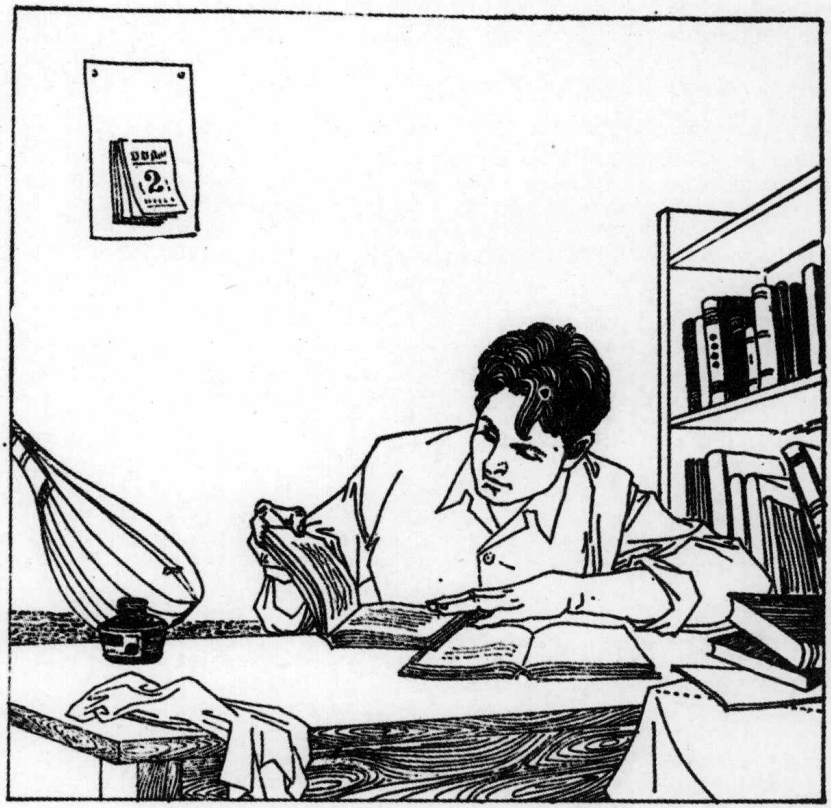

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

ئىت ما جۇرئەتكىلىپ كەتتىڭ. مەن ئەسكىلەشتىم. لېكىن رەقىپ ئۆزۈ قىزغىنلىقىنى يەنە باشلىۋالدى. ئۇ مېنىڭ يېرىلىنىپ غەمخور چۈم بولۇپ قالدى. ئۇ دائىم دېگۈدەك مېنىڭ ئىلەن بىللە ئىدى. ئۇنچە كۈندىن كېيىن ئۇ ياتقىلىغا كىردى. دەدە:

— شىنجاڭغا ئەتە ماڭىدىغان بولدۇڭلار. بۇگۈن بىلەت ئالغۇزدۇم، مېنىڭ ياتقىمدا سېنى ئۇزىتىش ئۈچۈن بىر قىسىم شىنجاڭلىق كادىرلارنى يىغىپ زىياپەت بەرمەكچىمەن، قەتئىي بارىسەن! — دېدى ئۇ ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

شىنجاڭلىق كادىرلار ئىچىدە مەن قويۇق ئالاقە قىلىدىغانلار ئاز بولسىمۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ تولىسى بىلەن ياخشى ئۆتەتتىم. ئۇلار بىلەن بىردەم — يېرىمدەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇش، دۇتار ياكى راۋاب بىلەن ناخشا-ياخشا ئېيتىش كۆڭۈللۈك ئىدى. بىراق، بۇ كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇش دىلىم تارتمايدىغان رەقىبىنىڭ ئۆيىدە بولىدۇ، شۇ تەرىپىنى ئويلىساملا بارغۇم كەلمەيدۇ. لېكىن بارمىسام، ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايمەن. ئىملا بولمىسۇن، بىرىپ قويۇش كېرەك.

مەن ساقاللىرىمتى قىرىپ، كىيىمىمنى ئالماشتۇرۇپ يولغا چىقتىم.

مەن ئەڭ ئاخىرقى مېھمان بولۇپ ئۆيگە كىردىم. ئۇستەلگە چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقانلارنىڭ ھەممىسىلا ئورنىدىن تۇرۇشتى. رەقىپ مېنى قولتۇقلاپ يۇقىرىغا — بۇدۇر چاچ، تەمبەللىك قارا يىگىتنىڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزدى. سەدەپتەك ئاپئاق چىشلىرىنى يالتىرىتىپ كۈلۈپلا تۇرىدىغان بۇ يىگىتتىن باشقىلىرىنى مەن تونۇيمەن: ئۇلار ئۇن نەچچە ئادەم، شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى يېرىدىن كەلگەن ئۇيغۇر، قازاق، موڭغۇل، قىرغىز، تاتار، شىبە، ئۆزبېك، داغۇر ياشلىرى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سىنىپ تەربىيىچىلىرى، بەزىلىرى ئۇقۇتقۇچى، تەرجىمان، بەزىلىرى فاكۇلتېتلارنىڭ

www.uyghurkitap.com

رەسئوللىرى ، يەنە بەزىلىرى بولسا مەيۇرىيەت خادىملىرى ئوستەل
توغرالغان نان ، پىشىشىق گۆش ، سېرىقماي ، قېزا ، سامسىلار بىلەن
تولغان داشقازىقى ، ئويىدىن قايناۋاتقان سۇرۇق گۆشنىڭ
پۇرىقى كىشىنى رەقسىلىك سىم كارىۋاتتىدا بولسىمۇ ، ياخشى قەدەر
دۇئىبرى ئىكىلەكلىك تۇراتتى .

— بايا تېنى بىر پازىلىنى قىلغان ياش ئالىملىرىمىز بىزنىڭ
ئەلا ! — دېدى رەقىپ مېنى ھېلىقى ناتونۇش ئادەمگە تونۇشتۇرۇپ ، — ئەك مۇھەممەد ، مېنىڭ 4 - سىنىپتىن باشلاپ بىر
ئورۇندا بىر قويۇن بولۇپ يىللار ئۆسكەن دوستۇم ، بىز ئويغۇرلارنىڭ تونۇنجى ئالىملىرى ... رەھمەت ... ھەممىڭىزگە ، — رەقىپ ساقچۇ ، قورۇق گەپنى ! ... — دېدىم ئۇنىڭغا ماختاشلىرىدىن خۇرسىنىپ ، — بۇ كىشى كىم بولىدۇ ؟ — گىنىڭ جامسۇ ! — دېدى رەقىپ ئۇنىڭا تونۇشتۇرۇپ ، — بىزنىڭ ئىلمىي ياشقارمىنىڭ باشلىقى ، مىللىتى زاكزۇ ... مەن ئۆكتىشى بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇم . ما جۇرىن ئېيتقان ھېلىقى چوڭاق شۇ ئىكەن . ماجۇرىن بۇ كىشىگە مەن توغرۇلۇق ئېيتقان بولۇشى مۇمكىن ، ئۇ :

— يىگىرمە بەشكە كىرگەن بولسىڭىز ، ناھايىتى ياش ئىكەنسىز ، يولداش ئەلا ، سىزنىڭ ياتقىنىڭىزغا بارايلى دېگەنىدىم ، بۇگۈن بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قالغىنىمىز بەك ياخشى بولدى ، — دېدى .

— گىن چوڭاق ، دەيدىغان گەپلەرنى ھازىر ، ئىچىشتىن بۇرۇن رەۋالايلى ، ئىچىشكە خىزمەت ئارىلىشىپ قالمىسۇن ، قېنى ئەمسە ، بەش مىنۇت خىزمەت توغرۇلۇق سۆزلىشىشكە رۇخسەت ! — دېدى رەقىپ ، ئۇ چىرايلىق پوپايكا كىيگەن ، چاچلىرىنى رەتلىك تارىغانىدى .

— ئەتە ماڭمىسىز ، — دېدى گىنىڭ جامسۇ ، — پەنلەر ئاكادېمىيىسى شىنجاڭ شۇبېسىنىڭ بىر ئالاقىسى بار ، ئۇلار بىزدىن

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» توغرىسىدا دوكلات بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ . بۇ قېتىم دۇەن جياۋشۇ ئىككىلار بۇ ۋەزىپىنىمۇ ئورۇنلىغاچ كېلىشكىلار ، بىز ئالاقىلەرنى يېزىپ تەييارلاپ قويدۇق .

رەقىپ بىردىنلا چاۋاك چېلىپ كەتتى ـ دە ، مېنىڭ مۇرەمنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ :

— مانا ئەمدى سېنىڭ پۈتۈن شىنجاڭ تونۇيدۇ ، دۇنياغا تونۇل ، بىزنىڭ پەخرىمىز ! — دېدى .

مەن چوڭ ئۇستىگە ئۇلتۇرۇپ قالغاندەك بولدۇم :

— دۇەن جياۋشۇ بۇ ئىشنى قىلالايدۇ ، مەن بۇ تەلەپنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن .

— ئوبدان تەييارلىق قىلىڭ ، دۇەن جياۋشۇمۇ قوشۇلدى ، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» سىزگە يۈكلەندى ، — دېدى گىندىڭ جامسۇ .

ئۇنىڭ مىجەزى ماڭا يېقىپ قالدى . ئۇ ئۇدۇل ، گېپى ئاشكارا ۋە مېھرىبان ئادەم بولۇپ كۆرۈندى .

— مەن سىزدىن ئون ياش چوڭ ئىكەنمەن ! — دېدى ئۇ ئىككى رومكا ئىچكەندىن كېيىن ، — لېكىن بىلىدىغان نەرسەم ئاز ، مەن ئارانلا 2 ـ سىنىپنى ئوقۇغان . نۇڭنۇلۇقتىن[1] قۇتۇلۇپ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنستىتۇتىغا ، ئالىي پارتىيە مەكتىپىگىلا باردىم . تەبىئىي پەن ، ئىجتىمائىي پەن دېگەنلەرنى بىلمەيمەن . خەنزۇ تىلىنىمۇ تازا دېگەندەك بىلمەيمەن . ماڭا يارىدىم قىلىڭ ، يولداش ئەلا . ياشلىقىم تۇگىگەن بولسىمۇ ، قالغان ئۆمرۈمدە تىرىشىپ بىلىم ئۆگىنىۋالىمەن . سىلەرمۇ ، بىزمۇ تارىخىمىز ئۈزۈن ، مەدەنىيەتلىك ، لېكىن جىق خورلانغان مىللەت : ئەمدىلا ئازاد بولدۇق ، بىزنىڭ ئۆگىنىدىغان نەرسىلىرىمىز باشقىلاردىن

① نۇڭنۇ — قوللۇق — ت .

www.uyghurkitap.com

كۆپرەك !

گىندىكى جامسۇنىڭ سۆزلىرى ماڭا ياقتى . مەن بۇنداق ئادەم-لەرنى ياخشى كۆرىمەن . ئۆزى بىلىم دېگەننى بىلمەيدىغان ، ئىلىم ئەھلىنى بولسا ئۆزىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنى كۆتۈرۈش ئۈچۈن دەسمايە قاتارىدىلا كۆرىدىغان ، مەسىلەن ، خالىسا ئۆز ئېھتىياجى ئۈچۈن ماختاپ قويىدىغان ، يەنە ئۆز ئېھتىياجى ئۈچۈن دۈمبالاپ تۇرىدىغان ئادەملەرنى يامان كۆرىمەن . رەقىپ ئەنە شۇنداق ئەمەس-مۇ ؟ ئۇنىڭ ھازىر مېنى ماختىشى ، كۆككە كۆتۈرۈپ «پەخرىمىز» دېيىشى ، گىندىكى جامسۇ چۈجاڭنىڭ خاھىشى ئۈچۈنلا بولۇۋاتقان ئىش . ناۋادا ئىلىم ئەھلىگە ھومىيىپ قارايدىغان بىرىنىڭ كۆڭلىگە ياققۇسى كەلگەن بولسا ئىدى ، ئۇ مېنى بۇ چاغقىچە بىرنەچچە قېتىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن دۈمبالاپ بولغان بولاتتى . مانا ئۇ رومكىسىنى كۆتۈرۈپ ، قىزىرىپ كەتكەن يۈزىنى پاكىز ياغلىقى بىلەن سۈرتتى ۋە سۆزلەشكە باشلىدى :

— بۇگۈنكى سورۇن ، بىزنىڭ يېڭى رەھبىرىمىز گىن چۈجاڭ بىلەن ياخشى تونۇشۇش ، ئۇنىڭ قىزغارلىق ئىلمىي مۇلاھىزىلىرى-دىن بەھرىمەن بولۇش ، شۇنداقلا بىزنىڭ ياش ئالىممىز ئەلانىڭ ئىلىم تەھسىل قىلىش يولىدا ئېرىشكەن نەتىجىلىرىدىن ئاز بولسا-مۇ خەۋەردار بولۇپ قېلىش ئۈچۈن بىر ياخشى مەيدان . ئولتۇرغاز-لىرىمىز سىياسەت ۋە ئىلىم - پەن جەھەتتىكى كۆزگە كۆرۈنگەن بۇ ئىككى ئەربابىمىزدىن ناھايىتى تۆۋەن ، شۇنداق ئەمەسمۇ ؟

— شۇنداق بولماي ! — يەزىلەر ئۇنىڭغا جاۋابمۇ بېرىشتى .

— شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ، — دەپ گېپىنى داۋام قىلدى رەقىپ ، — ئىلىم دۇنياسىدىن مىسال ئالايلى : ئاي يەرگە قارىغاندا قىزىق توققۇز ھەسسە كىچىك ، شۇنداق بولسىمۇ ، يەر ئۇنى كىچىك كۆرمەي ئۆزىنىڭ ھەمراھى ھېسابلايدىكەن ، ئاي ئۆزىنىڭ مەردانە دوستى بولغان يەرنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولىدىكەن . يەنە مەسىلەن ،

قۇياشنى ئالايلى ، ئۇ يەردىن بىر مىليون ئۇچ يۈز مىڭ ھەسسە چوڭ بولسىمۇ ، قىلچە مەغرۇرلانماي ، يۈز ئەللىك مىليون كىلو-مېتىر يىراقلىقتىن ئۆزىنىڭ دوستى بولغان يەر شارىغا نۇرلىرىنى سېخىيلىق بىلەن ئەۋەتىپ تۇرىدىكەن ! مەن بۇ گەپلەرنىمۇ بىر ۋاقىتتا دوستۇم ئەلا بىلەن بولغان سۆھبەت جەريانىدا يېزىۋالغان ۋە ئۇنى دوراپ يادلىۋالغان . دېمەكچىمەنكى ، ھەر خىل سۈپەتلىرى-مىز بولسىمۇ بىر - بىرىمىزگە كۆيۈنەيلى ، ئاسمان جىسىملىرى-نىڭ چوڭلىرىدىكى كەمتەر سۈپەتنى ، كىچىكلىرىدىكى ئۈمىدۋار خىسلەتنى ئۆزلەشتۇرۇۋالايلى !...

ئۇ يەنە سۆزلىمەكچىدى ، بىراق ئۆيگە پارتىيە كومىتېتىنىڭ يېڭى كەلگەن شۇجىسى كىرىپ كەلدى :

— رې جۇرىن !— دېدى خې شۇجى تاپسىدىن قەدەم تاشلا - تاشلىمايلا گاراڭ - گۇرۇڭ ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ سۆزلەپ ، — تازا كېچىكتىم ، ئەپۇ قىلىڭ !...

ھەممىمىز ئورنىمىزدىن تۇرۇشتۇق . ئۇزۇندىن بېرى نامىنىلا ئاڭلاپ يۈرگەن بۇ ئادەمگە سىنچىلاپ قارىدىم : ئۇ ئورۇق ، ئېگىز بوي ، سېرىق چاپىنىدىن مۇرە ئۈستىخانلىرى بىلىنىپ تۇرىدىغان ، كۆتمەك چاچ ، لەۋلىرى كۆك ، كۆزلىرى يۇمۇقراق ، قىزىل يۈ-زۈن ئادەم ئىكەن .

— خې شۇجى ! خې شۇجى ! — دەپ ئۇنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەشتۇردى رەقىپ خۇشامەت بىلەن باشلىرىنى ئېگىپ ، — شۇنچىمۇ كۆتكۈزەمسىز ، كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ دەپ ، داستىخان سېلىۋەردۇق !

ئۇ كۆچىلىككە قاراپ قوللىرىنى كەڭ يېيىپ ، خې شۇجىنى تونۇشتۇرۇشقا ئۆتتى :

— خې شۇجى مىللىي سىياسەتنى ئىجرا قىلىشنىڭ مۇتەخەس-سىسى ، بىلىمى چوڭقۇر ، رەھبەرلىك سەنئىتى ئۈستۈن ، ئاق

كۆڭۈل ، كەمتەر ئادەم . ئۆز ۋاقتىدا ئەلەممۇ تۇتقان ، بولۇپمۇ مىللىي خىزمەت تەجرىبىسى مول !

رەقىپىنىڭ ماختاشلىرىدىن رازى بولغان خې شۇجى كەمتەرلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئوك قولىنى سىيرىم كۆتۈرۈپ :

— ھەي ، نەدە ، نەدە ! — دېدى يۇقىرىدىن ئورۇن ئېلىۋېتىپ . ئۇنىڭ ئۇزۇن بۇرنى قىزىرىپ پىشقان لازىغلا ئوخشاپ قالغانىدى . مېنىڭ يادىمغا بىردىنلا شۇي شۇجى كەلدى - دە ، خىيالىمدىن : «شۇي شۇجى بولغان بولسا ، بۇنداق سورۇندا ئولتۇرمىغان ، بەلكى ئۆزىنىڭ ھېيتىپ چىقىپ كەتكەن بولاتتى» دېگەن پىكىر يالتىڭ قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى .

بىزنىڭ خې شۇجى سۇنۇلغان رومكىنى قايتۇرمىدى ۋە ئۇستەلدىكى ھەر خىل سەيلەردىن ئىشتىھا بىلەن يېيىشكە باشلىدى . رەقىپ بىزنى ئۇنىڭغا بىرمۇبىر تونۇشتۇردى . ئۇ بېشىنى لىڭشىتىپ ھەربىرىمىزگە بىردىن قاراپ قويۇپ كۈلۈپلا قويدى ، بىراق بىرەرىمىز بىلەن ئەھۋال سورىشىپ قويمىدى .

— بىزنىڭ رې جۇرىن ئەھۋاللارنى ياخشى تونۇشتۇردى ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ ، — تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ھازىر ئون ئالتە مىللەتتىڭ ئوقۇغۇچىلىرى بار ئىكەن ، ئۇلار ئىتتىپاقلىشىپ ياخشى ئۆگىنىۋېتىپتۇ . پۈتتۈرۈپ چىققانلار ئىچىدە چۇجاڭ ، ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى بولۇپ كەتكەنلەرمۇ بار ئىكەن ، مانا بۇ ناھايىتى ياخشى ئەھۋال !

خې شۇجى ئىلىم - پەننى راۋاجلاندۇرۇش توغرىسىدا زادىلا سۆزلىمىدى . مەكتەپ پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچىلاردىن ئىلىم - پەن ، تەتقىقات ، مائارىپ بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىرى كۆپ ، نەتىجە قازانغانلىرى نۇرغۇن تۇرسىمۇ ، ئۇ بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچمىدى . كەسىپ ئۆزگەرتىپ ، مەمۇرىي خادىم بولۇپ ئۆسكەنلەرنى ماختىدى . مەن ئۇنىڭ بۇ ماختىشىغا نارازى بولۇپ :

! — ياخشى شۇجى، ھەربىرلە ئوقۇغۇچىنى بىرىن تۆت — بەش يىل ئىلىم ئۆگىنىپ بىلەن تەربىيىلەيمىز، ئۇمۇمىي كەسىپنى ئىگىلەپ جەمئىيەتكە چىقىدۇ. ئۇنىڭ شۇ كەسىپنى تېخنىكا پىشىشقىلاپ بېيتىشى، بىر يىلىپ، تەنقىد قىلىپ جەمئىيەتكە خىزمەت كۆرسىتىشى قەدىرلەشكە تېگىشلىكا! ئىش، مانا شۇنداقلارنى ماختاپ، ئاشكارىن شاختا قوندۇغانلارنى ئانچە — مۇنچە تەنقىد قىلىپ قويغان ياخشىغۇ دەيمەن!— دەۋەتتىم. ئى [illegible] — ياخشى، پىكىرلا، — دېدى ئىگىنىڭ جاۋابىدا خۇشال بولۇپ. — مەن ئائەمدى ئاز — تولىدىن ئىچىشىپ، قىزغىن سۆھبەتكە كىرىشكەنىدۇق. [illegible] ئەدەبىيات كەسپىنى ئوقۇغانلارنىڭ ئۇ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشى ناتايىن، — دېدى ئۆي شۇجى ماڭا قاراپ قويۇپ، — ھازىر مىللىي رايونلار ئۈچۈن زۆرۈرى، ھەر دەرىجىلىك كادىرلار بولۇپمۇ رەھبەرلىي كادىرلارنى ناۋادا بىرلىنىڭ بىر ئوقۇغۇچىسىمۇ شىنجاڭغا يۆتكىلىپ بېرىپ گۈزىشى شۇجىسى بولالىسا، بۇ چوڭ ئۇتۇق! [illegible]

— شىنجاڭغا بېرىپ يەنە ئوقۇتقۇچىلىق قىلسىچۇ، — دېدىم ئىختىيارسىزلا، — بۇ ئۇتۇق بولامدۇ؟ [illegible]

— ئوقۇتقۇچىلىق؟! — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئوقۇتقۇچى بولۇشمۇ ياخشى ناۋادا، ئۇ ئۆسۈپ گۈزىشى شۇجىسى ناھىيە شۇجىسى، ھەتتا بۇجاق بولۇپ كەتسە، تېخىمۇ ياخشى، غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ جەمئىيەتكە قوشقان تۆھپىسى تېخىمۇ زور بولىدۇ. مانا بۇ ھەربىر ئوقۇغۇچىنىڭ تىرىشىش نىشانى. [illegible]

يىنىمدىكى بىر ئوقۇتقۇچى ماڭا ئاستا پىچىرلىدى: [illegible]

— ئالىم بولمەن دېگۈچە، شۇجى بولۇشقا تىرىشساق بولىتىكەن، بۇنىڭدىن كېيىنكى نىشان شۇ بولىدىغان بولسا، ياشقا كە-

www.uyghurkitap.com

سىپلەرنىڭ نېمە ۋەزىرىنىڭ سىياسەتىدىن ئۆتسەكلا بولمايدۇ ... سىياسەتچى خادىملارمۇ مۇھىم ... دېدى گېنىرال جامسۇ ... مىللىي ئارمىيونلار ئۈچۈن ئېلىم ـ پەن خادىملىرىمۇ مۇھىم. شۇڭلىقلار، دۇنيانىڭ ئۆگزىسىدە ياشاۋاتىسەن، جۇمۇلاڭما چوققىسىنىڭ ئېگىزلىكى قانچە دېگەن سوئالغا جاۋاب بېرەلمىسەڭ، شۇڭلىقلار دۇنيا بويىچە ئەڭ چوڭقۇر ئويمانلىق بولغان تۇرپان ئويمانلىقىنىڭ دېگىز يۈزىدىن قانچىلىك تۆۋەن ئىكەنلىكىنى بىلمىسەڭ، ئۆزىڭ ياشاۋاتقان يەر ئاستىدا نېمىلەر بارلىقىنى، ئۇنى قانداق ئېلىش، قانداق ئىشلىتىشنى بىلمەي كېتىۋەرسەڭ، قانداق قىلىپ جەمئىيەتنىڭ خوجىسى بولالايدۇ. سىياسىي جەھەتتىلا ئەمەس، ئېلىم ـ پەن، مەدەنىيەت جەھەتتىمۇ بىر مىللىيلار زامانغا لايىق بولۇپ چىقىشىمىز كېرەك. گومىنداڭ ئەكسىيەتچى ھۆكۈمىتى بىزنى نادانلاشتۇرۇشىنى ئەڭ زىل بىلەتتى. پارتىيە رەھبەرلىكىدىكى يېڭى جۇڭگو نادانلىقتا ئۆزۈل ـ كېسىل خاتىمە بەرمەسە، قايسى جەمئىيەت خاتىمەسىبىرەلەيدىكەن؟

گېنىرال جامسۇ ئىچىملىكنىڭ كۆچىدىنمۇ ياكى خې شۇجىنىڭ پىكىرلىرى دىتىغا ياقمىغانلىقتىنمۇ، ئىشقىلىپ، جىددىيلەشكەن، ئۇنىڭ سۆزلىرىدە بىر خىل ئاچچىق ۋە نارازىلىق بار ئىدى. مەن: «ئەھۋال چۈشىنىشلىك، ما جۇرىننىڭ ئورنى بوش قالماپتۇ، ئەمما شۇي شۇجىنىڭ ئورنى تولماپتۇ ـ دە» دەپ ئويلىدىم ...

ئولتۇرۇش ماڭا زېرىكىشلىك ۋە كۆڭۈلسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئولتۇرۇشتا ئەڭ كۆپ سۆزلىگەنلەر رەقىپ بىلەن خې شۇجى بولدى. خې شۇجى رەقىپنى بىردە «جۇرىن» دېسە، بىردە «لاۋ ـ رې» دەيتتى. رەقىپ بولسا «خې شۇجى، خې شۇجى» دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى. ئۇنىڭ ئېسىدىن باشقا مېھمانلار چىقىپ كەتكەندەك، گويا ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسلا خې شۇجىنىڭ كۆتۈش، كۈلدۈرۈش ۋە رازى قىلىش ئۈچۈنلا كەلگەندەك، ئۇ بىردەم:

«خېنى شۇجىنى ئويغۇرچىنى ياخشىلارنى ياخشى كۆرىدىكەن، قېنى ئېيتقىنا!» دېسە، تۇرۇپلا مېنىڭ قولىنى مېچىرلاپ، «ئاخىنۇ كلاسسىكلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن ئوقۇغىنىم ئاخىي شۇجىنىڭ ئىزاھەيران قالدۇرغىنا!» دەيتتى. ... ئۇنىڭ خوشامەتچىلىككە ۋە ئەمەلدار ئۇقۇمىغا ئادەتلەنگەن ۋۇجۇدىدا باينىقى «گېنى چوڭ ئەلا» دېگەن سۆزلەر گويا قاتتىق بوراندا تۇرۇپ ئوگىگەن بىر مىسقىم قۇرۇق كولدەك ئىزناسىز يىتۈپ كەتكەندى. ...

... ئەمەن كېتىشكە ئالدىرىدىم ... دە، ئورنۇمدىن تۇردۇم: ... تالاغا چىقىپ كىرەي، بەش مىنۇت زوخسەت قىلساڭلا ئىكەن! ... ماڭا ھېچكىم پەرۋا قىلمىدى. ئالاندا ئاشپەز ئوستام بىلەن ئوچۇرۇشىپ قالدىم. ... ئوقۇغۇچىلار ۋوۋوتۇيەپ چالا قورساق يۈرگەن، سىلەردە يۇلسا مانا نېمىن! ... دېدى ئۇ كولومسىرەپ تۇرۇپ. «ئۇنىڭ دېگىنى راست، قېنى يىللاردا ھەربىر ۋىجدانلىق ئادەم بۇنداق باياشات يېمەكلىكلەر تولغان ئوستەلدە ئولتۇرغاندا، ئۆزىنىڭ قولۇم-قوشنىسىنىڭ غورىگىل ئوستىلىنى يادىغا ئالمايتۇرالمايتتى. مەن ئاشپەزگە جاۋاب بەرمەدىم ... دە، چىقىپ كەتتىم. شۇ چىقىپ كەتكىنىمچە قايتا بۇ ئۆيگە كىرمىدىم.

مەن ياتقىمغا كېلىپ بىر ئىش خورلۇق ھېس قىلدىم. ئۆمۈر-لۈكىن بۇگۈنكى ئولتۇرۇشقا بارغىنىمنىڭ پايدىسى بولدى. مەن گىندىڭ جامىسۇ بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، شىنجاڭلىق ئوقۇتقۇچىلار بىلەن ئەھۋاللاشتىم، خې شۇجىنىڭمۇ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالدىم. ئۇ قانداقتۇر بىلىم بىلەن چېتىشالمايدىغان، مەنسەپ-خور ئادەمدەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. مېنىڭ قارىشىمدا، بۇنداق ئادەملەر جەمئىيەتتە ئىلىم-پەن بولمىسىمۇ، ئىنسانلار ئوخشاشلا

www.uyghurkitap.com

ياشاۋېرىدۇ... دەپ قارايدۇ. ئىنسانلار ئۆزىگە زۇۋرى بولغان بۇ نەرسىلەرنى، قايسى دىۋان-بىنالەن بولسىمۇ ئەيىپلەتتىن ئالالايدۇ. ئىنسانلارغا لازىم نەرسىلەرنى ئىچىمىكىگە كىيىم-كېچەك، تۇرالغۇ جاي، ئوتۇن - ياغاچ... ئىنسان ئۈچۈن لازىم بولغان بۇ نەرسىلەردىن باشقىلىرىنى، مەسىلەن، ئەدەبىياتنى تېگىنىپ، ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنى، يەرنىڭ ئاستىدىكى سۇنى، پەسۇنى، يېقىلغۇ قىلىشنىڭ يولىنى، چۆلدىكى ھايۋانلارنى، ھاشارات-لارنىڭ ھاياتىنى، ئۆتكەن ئادەملەرنىڭ تارىخىنى، ۋەھاكازالارنى بىلىشنىڭ ھاجىتى يوق: ئىنسانىيەت قورسىقى توياندىن كېيىن شائىر ئوقۇمىسىمۇ، ئاخشا ئاڭلىمىسىمۇ، رومان ئوقۇمىسىمۇ بولىۋېرىدۇ، بىكار بولسا ئوخلىسۇن ياكى باللىرىنى ئويناتسۇن... ئىنساندا بىرلا جىسمانىي ھاجەت بولىدۇ: ئۇلار ئۇرۇقلىنىدۇ، قوۋۇقتىلىنىدۇ، جىقراق يا-شاشقا، دۇنيادا جىقراق بىر نەرسە يەۋېلىشقا ئالدىرايدۇ... دېمەك، خۇلاسە شۇ، ئىمائارىپ، پەن ئىمەدەنىيەت ئۇنى باشقىلار ئىنسانلارنىڭ ئېھتىياجى ئەمەس، بەلكى ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان بىر خىل ئەمەك...

ئادەملەرنىڭ مانا مۇشۇنداق نادانلىرىدىن زەنجىشىنىڭ ھاجىتى يوق. بىراق، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى نادانلىقتىن قۇتۇلغان. ئۇلار ئۆزىنى سېنىكىدىن ئۈستۈن ھېسابلايدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سېنى باشقۇرىدۇ، ساڭا ئىش بۇيرۇيدۇ. ۋەزىپە تاپشۇرىدۇ. ئۇلارنىڭمۇ بەزىلىرى ئاق كۆڭۈل، ئىشلەمچان، ۋە مېھرىبان، لېكىن ئۇلار ھاياتقا ھامان شەپقەتسىز مۇئامىلە قىلىدۇ. مەسىلەن، ئېسىل باغقا بىر ئېشەك كىرىپ قالغان بولسا، ئۇلارمۇ ئېشەكنى ھەيدەيدۇ، لېكىن ئېشەكنى ئۇرۇش ئۈچۈن باغدىكى ئەڭ ئېسىل مېۋىلىك دەرەخنى ئۇشتۇپ تاياق قىلىۋالىدۇ!

مەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى سانى ئىنتايىن ئاز قەبىلىلەردىن قورقىمەن؛ ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھاياتنى چۈشەنمەيدىغانلىقىنى يوشۇ-

رۇش ئۇچۇن ، دۇنيادىكى گۈزەل نەرسىلەرگە دۇشمەنلىك قىلىدۇ . ئالايلى ، بايىقى گۈزەل باغقا ئېشەك كىرگەنلىكتىن ئۇلار كۆرۈپ قالسا ، ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشال بولىدۇ ، ئېشەككە باركاللا ئېيتىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئېشەك بولۇپ قالمىغىنىغا ھەسرەت چېكىدۇ !

مەن خىيالىمدىن ئەنە شۇنداق خۇلاسىلەرنى چىقىرىپ كارۋىتىمدا ئۇزاق ياتتىم . سائىتىمنىڭ قانچە بولغانلىقىنى بىلمەيمەن ، قورسىقىم ئاچتى ، مەن چايداندىن چاي قۇيدۇم . ئويلاپ باقسام ، مەن رەقىپىنىڭ ئۆيىدە ھېچ نەرسە يېمەپتىمەن ، ئۆز ئۆيۈمدە قاتتىق ـ قۇرۇق نەرسىلەر بىلەن غىزالىنىشقا باشلىدىم .

ئىشىكنىم چېكىلدى ، ئورنۇمدىن تۇرغۇچە ياتقىمغا گىنداڭ جامىسۇ كىرىپ كەلدى . مەن ناھايىتى خۇشال بولدۇم .

— كېلىڭ ، ئەجەب ياخشى كەلدىڭىز ! — دەۋەتتىم خۇشاللىقىمدا .

— قارىسام چىقىپ كېتىۋاتىسىز ، نارازى بولدىڭىز ، ئەتىمالىم ، — دېدى ئۇ رەھىمدىللىك بىلەن ، — سىز خې شۇجىنىڭ مۇلاھىزىلىرىنى ئەتراپلىقراق چۈشىنىڭ ! ھەرھالدا ئۇ كىشى مىللىي رايونلارغا مىللىي كادىرلار كۆپرەك لازىم دېگەننى كۆزدە تۇتۇۋاتسا كېرەك ، سىز ئوقۇتقۇچىلارنى كەمسىتتى دەپ چۈشىنىپ قالدىڭىز ، شۇنداقمۇ ؟

ئۇ كارىۋاتتا ئولتۇرۇۋېتىپ شۇنى سورىدى ، مەن راستىنى ئېيتتىم .

— توغرا ، مەن ئۇ ئادەمنىڭ كۆزقارىشىلىرىغا قوشۇلمىدىم ، ماڭا ئۇ ئادەمنىڭ گەپلىرى ياقمىدى .

— بىر مەسىلىدىكى كۆزقارىشىغا قارىپلا بىر ئادەمگە باھا بېرىشكە بولمايدۇ ، كۆزقارىشى توغرا بولمىغان ياخشى ئادەملەرمۇ بولىدۇ .

— مەن بۇنىڭغا ئىشىنىمەن !

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ تېزىسكى تارقىتىش
www.uyghurkitap.com

— دېمەك ، خې شۇجىدىن رەنجىمەك .
— رەنجىگىتسم ، ئۇنى ياماڭ كۆرگىنىم ئەمەس .
— شۇنداق ، لېكىن سىز چېقىپ كەتكەندىن كېيىن سىز توغرۇلۇق پاراڭ بولدى . سىزنىڭ شىنجاڭدا دوكلات بېرىشىڭىزغا خې شۇجىمۇ قوشۇلدى . ئۇ بۇ ئىشنى ماڭا تاپىلاپ قويدى . سىز جەزمەن ياخشى تەييارلىق قىلىپ بېرىڭ ، دوكلاتىنىمۇ ياخشى بېرىڭ . سىز توغرۇلۇق ما جۇرىن ماڭا ئېيتقان ، ئەسلىي پىلان بويىچە سىزنى بەش يىل زەربىدارلىق بىلەن تەربىيىلەپ باقماقچىكەن ، يەنە بىر يىل بار . بەش يىلدا سىز قانچىلىك سەۋىيىگە يېتەلەيسىز ، بۇنى ئەمەلىيەت ئىسپاتلايدۇ . سىزنىڭ ھازىرقى سۇر-ئىتىڭىز مۇلچەردىن جەزم ئېشىپ كەتكەن ، ئويلاپ كۆرۈڭە ، 1957 ـ يىلى تولۇق ئوتتۇرىنى تۈگەتكەن بىر ئۇيغۇر ئوقۇغۇچى ، تۆت يىلدىن كېيىن مەخسۇس ئىلمىي دوكلات بېرەلەيدىغان بىر ئىلمىي خادىم سۈپىتىدە سىرت رايونلارغا كېتىپ بارىدۇ . بۇ نەقەدەر خۇشاللىنارلىق ئىش ـ ھە !

— يولداش گېندىڭ ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ يېقىن ھېسابلاپ ، — مېنىڭ سۆزلىرىمدىن سىزمۇ پارتىيىمىزنىڭ قىممەتلىك كادىرلىرىنى ئىنكار قىلمىدىكەن دېگەن مەنىنى چۈشىنىپ قالماڭ . ناۋادا ، شۇي شۇجىدەك ، ما جۇرىندەك پارتىيە كادىرلىرى بولمىغان بولسا ، ماڭا ئوخشاش ئىلىم ئىگىلەش يولىغا يېڭىدىن قەدەم قويغان ھەۋەسكار نەدىن بولاتتى ؟ مەن ئىلىم ـ پەن ئارقىلىق دۆلىتىمىزنىڭ قالاق قىيافىتىنى ئۆزگەرتىپ ، دۇنيادىكى ئىلغار دۆلەتلەر قاتارىدىن ئورۇن ئېلىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلىشقا بەل باغلىغان پارتىيە كادىرلىرىنىڭ جېنىتىمەك قەدىرلەيمەن !

گېندىڭ ئېيتقىمىز ئۇزاق مۇڭداشتۇق ...
ئۇ ئەتىسى بىزنى پويىز ئىستانسىسىغا ئۇزىتىپ چىقتى .
... پويىز قاتتىق گۈدۈك بېرىپ ، كۆزىمگىنىمىگە تۆت يىل

بولغان ئانا يۈرتۇم تەرەپكە قاراپ قوزغالدى ، هاياجاندىن ۋارقىراپ ناخشا ئېيتقۇم كېلەتتى . پەقەت پويىز خېشى كاربىدورىغا كىرگەندىن كېيىنلا ئورنۇمغا قايتىپ كىردىم ، شۇنىڭغىچە ۋاگون ئىشىكى ئالدىدا خىيالغا چۆمگەنىدىم .

— شۇنداق قىلىپ ، دوكتور بېرىدىغان بولدۇق ! — دېدى دۇەن جياۋشۇ يۈمشاق يانتۇدا يانپاشلاپ يېتىپ ، — ماڭا قىينىن ، ئەمما سىزگە ئاسان !

— ئۇستازغا قىيىن بولغان ئىش ، شاگىرتقا ئاسان بولىدۇ ! — دېدىم ئۇنىڭغا جاۋابەن چاقچاق قىلىپ ، — سەۋەبى قىيىنى ئۇستازى تەرىپىدىن هەل قىلىنىپ ، شاگىرتىغا ئاسىنى قالىدۇ ـ دە !

— ئۇنداق بولغاندا دۇنيا ئىلگىرىلىمەيتتى . دۇنيانىڭ قانۇنىيىتى ئۆزگەرمەيدۇ : ئاۋۋال چىققان قۇلاقتىن ، كېيىن چىققان مۇڭگۈز ئۆتۈپ كېتىدۇ !

پويىز غەربكە — چىلىيەنشەنىڭ ئاقۇاش چوققىلىرى تەرەپكە قاراپ تېز ماڭماقتا...

2

«ئۇرۇمچى مېهمانخانىسى»نىڭ 2 ـ قەۋەت 39 ـ نومۇرلۇق ئۆيىدە تۇرۇۋاتقىنىمىزغا ئىككى هەپتە بولدى . غەربىي ـ شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات ، تۆمۈرىيول ، سىياسىي قانۇن ، مال دوختۇرلۇق ، سەنئەت كەسىپلىرىنى تۇگىتىپ هەرقايسى ئىدارىلەرگە خىزمەتكە ئورۇنلاشقان تونۇش ـ بىلىشلەر ، ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداشلىرىمدىن ئۆزبېكىستان ، قازاقىستان ۋە موسكۋا ، لېنىنگرادتىكى ئالىي ئوقۇش يۈرتلىرىنى ، مەملىكەت ئىچىدىكى هەرقايسى ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىنى تۇگەتكەن دوستلـ

www.uyghurkitap.com

رىم ، تىل ، تارىخ ، ئەدەبىيات ۋە تەرجىمانلىق ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان سەپداشلىرىم... ئاندىن قالسا مېنىڭ يۇرتداشلىرىم ، گۇزەلئاينىڭ تۇغقانلىرى كېلىپ ـ كېتىپ تۇراتتى ، بولۇپمۇ دۇەن جياۋشۇ ئىككىمىزنىڭ «ئۇيغۇر تارىخى» ۋە «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» توغرىسىدا سۆزلىگەن لېكسىيىلىرىمىزدىن كېيىن مېھمانلار تېخىمۇ كۆپەيدى . ئۇلار بىزنى ئۆيلىرىگە چاقىراتتى ، ھەر كۈنى بىرىم كېچىگىچە مېھمان بولاتتۇق ، بۇ كۈتۈشلەر بىزنى خۇش قىلدى ، بولۇپمۇ مېنىڭ ئائىلە ئىشىم ئىپلىپ كەلگەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ۋاقتىنچە بولسىمۇ ئۇنتۇلدۇردى...

— ياماں بولدى ، — دېدىم مەن بىر كۈنى سەھەرلىكى دۇەن جياۋشۇغا ، — كۈنلەر بىكار كېتىۋاتىدۇ ، كۈندۈزكى ۋاقىت سۆھبەت ـ پاراڭ ، ئاخشامقى ۋاقىت ئولتۇرۇش بىلەن تۈگەۋاتىدۇ . كىتاب كۆرۈشكە زادىلا ۋاقىت يوق !

— بېرەر ئاي دەم ئېلىڭ . قاراڭە ، چىرايىڭىزغا قان يۈگۈرۈپ ، كۆزلىرىڭىز نۇرلىنىپ قالدى . قەشقەرگە بارغاندا پىلانلىق ئىش قىلايلى ، بېرىش ـ كېلىشنى ئازايتىپ ، كىتاب ئوقۇشقا جىقراق ۋاقىت چىقرايلى ، ھە راست ، سىز غۇلجىغا بېرىپ كېلىشنى ئۈيتىۋىدىڭىز ، قانداق ، بېرىپ كېلەمسىز ؟

— شۇنداق قىلاي ، سىزمۇ بىللە بېرىڭ ، — دېدىم نەچچە كۈندىن بېرى كۆڭىمەي كېلىۋاتقان جياۋشۇنى كۆندۈرۈشكە تىرىشىپ ، — ئۇ يەردىنمۇ كىتاب ئالغىلى بولىدۇ .

— ياق ، سىز بېرىپ كېلىڭ ، سىز كەلگۈچە مەن «شىنجاڭ مۇزىيى»دا ئىشلەپ تۇراي ، كۆچۈرۈۋېلىشقا رۇخسەت قىلىدىكەن ، بىر قىسىم ناھايىتى ياخشى ماتېرىياللار بار ئىكەن...

ئىشىك قېقىلدى ، ئۆيگە ئوسمان كىرىپ كەلدى ۋە قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرۇپ چاقچاق قىلدى :

— ئۇۋاڭلاردىن باستىممۇ ، تازا ئالغۇر ماشكىمىكەنمەن . تېز-

رەك كىلىنىكلار، زۇلخۇمار پۇت قوللىرى يەرگە تەگكۈزمەي ئەكەلگەن دەپ ئەۋەتتى . بولدى ، يۇزىنى ئۆيگە بېرىپ يۇيۇڭلار! ئوسمان ئۆزىلخاھلىققا يۇل قويمايتتى ، دۇەن جىياۋشۇ تۇزۇك قىلىپ بېقىۋىدى ، ئوسماننىڭ كۆلكىدىن نۇرلىنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى بىردىنلا ئالايدى ، ئىنچىكە قاشلىرى يىمىرىلىپ ئاكۆچ كۆچ لەۋلىرى مىدىرلاپ ئېچىلدى ۋە مۇنۇ سۆزلەر ئاچچىق ئاربلاش ئېتىلىپ چىقتى :

ـ نېمە دەيدىغاندۇسىز ، مۇنۇ ئادەم ! پۈتكۈزدىن سۆزلەپ ، پەيپەي ئەتكۈزۈپ ئېلىپ بارغىلى ! ـ دېدىم مەن ئۇنىڭ قويۇق ساقاللىق ئېڭىكىنى تۇرتۇپ قويۇپ ـ ئاخشام ئون ئىككىگىچە ئارام بەرمەيدىغان ، قاغا تېزەك چوقۇماستا يەتە رېمىگە كاتاڭ ! ـ

ـ ئاخشامقىنىڭ چالىسى ، دېدى ئۇمكۇلۇپ قويۇپ ، ـ بارغاندا كۆرسەن ، سىلەر كېتىپلا بىزنىڭكىگە بىر مېھمان كەلدى . كېچىچە سېنىڭ بىللەن كۆرۈشۈشكە تەقەززا بارماسىڭ ، ئاپلا دەپ قالىسەن .

ـ ئاخشام قالتىس كۆڭۈل ئاچتۇق ! ـ دېدى دۇەن جىياۋشۇ ، ـ مەن بەك خۇشال بولدۇم .

ـ مەن ، ئوسمانىڭ بەختلىك ئائىلىسىگە بىرىشقا قىزىقمەن . ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن ئۆز تۇرمۇشۇمدا كەم بولغان نەرسىلەرنى كۆرەلىمەن . ئۇلار ناھايىتى كۆڭۈللۈك ياشايدىكەن . ئوسمان ئاشۇ كۆڭۈللۈك ئائىلىنىڭ قۇرغۇچىسى ، خوجايىنى ، ئۇ ھازىر بۇزۇقى شاللاق ئوسمان ئەمەس ، ئېغىر ـ بېسىق ، تەمكىن يىگىت . ئۇ بۇلۇم باشلىقى دەرىجىلىك مەمۇرىي كادىر بولۇپ ئىشلەيدىكەن ، زۇلخۇمار ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىكەن . ئۇلار ئىككى ئوماق بالىسى بىلەن قانغۇچە ئويناپ ، قانغۇچە كۈلۈشىدىكەن . مېنىڭ بىر يىللىق كۈلكەمنى ، ئۇلار بىر سائەتتىلا كۈلۈپ بولىدىكەن . بىزنىڭ ئوس-

جان بالىلىرىغا ئوسيۇل ئويناشنى ئۆگىتىپتۇ ، ئۆزى ئوستازسىز ئىدە بولۇپ قاپتۇ ، ئۇ ئولخومارمۇ خوشخوي ياخشىچى ئايال بوپتۇ ، ئاخشام بىزنى ئىچكەركى ئويدەكسىز چالدۇق ، ئۇ ئولخومار ئالاندا تاماق قىلىۋېتىپ ئاجايىپ ناخشىلارنى ئېيتىپ بەردى ، ئۇ ئىچكىرىگە ناخشا ئېيتىپ كىرەتتى ! - دە ، بەزىدە ئادەمنى كۈلدۈرىدىغان گەپلەرنى قىلىپ قويۇپ ، ئوسيۇل بىلەن چېقىپ كېتەتتى . ئۇنىڭ دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان سارغۇچ چاچلىرى ئاۋۇالقىدەكلا كۆركەم ۋە يارىشىملىق ئىدى . ئولار بىر سىكلىسىنى ئەكېلىۋاپتۇ . ئۇ قىزمۇ ئاجايىپ ئوسيولچى ۋە ناخشىچى ئىكەن . ئولارنىڭ ئۆي - جاھازلىرىغا زوقۇم كەلدى : سىم كارىۋات ، ئىشكاپ ، ئوستەللىرى ئاجايىپ چىرايلىق . گىلەملىرىدىن ئەتىر پۇرىقى كېلىپ تۇرىدۇ . ئۆينىڭ تۆرىگە ئولارنىڭ توي قىلغان كونىدىكى رەسىمى ئېسىلغان . رەسىمدە ئولار يوغان ساپادا بىر - بىرىگە قارىشىپ ، مۇھەببەت ئىزھار قىلىشىۋاتقان ياشلاردەك تارتىنىشىپ ، كۈلۈشۈپ تۇرۇشۇپتۇ . ئولارنىڭ مۇئامىلىسى ئەر - ئايالدەك ئەمەس ، خوددى بىر - بىرى بىلەن ئېچ سىر ئېلىشقان كونا دوستلاردەك ، ئەركىن چاقچاق قىلىشىدۇ ، ئەركىن ئىش جۇرۇشىدۇ . ئولارنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىنى سوراپ كۆردۇم ، كۆڭۈللۈك ئىكەن . ئولار سەھەر تۇرىدىكەن - دە ، كۈلكە - چاقچاق بىلەن بالىلىرىنى كىيىندۈرۈپ ، غىزالىنىدىكەن . ئاندىن ئىككىسى ئىككى ۋېلىسىپىت بىلەن ئوماق بالىلىرىنى يەسلىگە ئېلىپ ماڭىدىكەن ، چوشلۇكى تەڭ كېلىپ قول - قولچە تاماق ئېتىدىكەن ، كەچكى تاماقنى بولسا ئالدىرىمايلا يەپ ، بەزىدە تانسىغا ، بەزىدە كىنوغا ياكى بولمىسا دوستلىرىنىكىگە مېھمانغا بىللە بارىدىكەن . بالىلىرى ئولارنىڭ ھاياتىنى كۆڭۈللۈك قىلىدىغان ئەمەك ئىكەن ، ھەرگىزمۇ ئولارغا يۈك ياكى چوشەك ئەمەس ئىكەن . ئوسمان بىلەن زولخومارنىڭ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشى مېنى ئويغا سېلىپ قويدى . ئولارھەقتىمى

تۇرمۇش كەچۈرۈۋېتىپتۇ . مەن بولسام ، تېخىلا شۇ «غايە» بىلەن ياشاۋېتىپتىمەن . «غايە»دىن تۇرمۇشقا سەپەر قىلىدىغان چاغ قاچان كېلەركىن ؟...

كەچكى ئولتۇرۇشىمىزنىڭ كۆڭۈللۈك بولۇشىغا مۇناسىق ئىككى ئىش سەۋەب بولدى . بىرى ، ئەلانۇر ئۆز يىگىتىنى باشلاپ كىردى . ئەلانۇر ھازىر ئاتاقلىق ۋالىبولچى ئىكەن . ئۇ چەت ئەلدىن يېقىندا قايتىپ كەپتۇ . ئۇ يەردە نۇرغۇن ناخشا ۋە ئۇسسۇللارنى ئۆگىنىۋاپتۇ . ئۇنىڭ يىگىتى — رۇستەم ئېگىز بوي ، چىرايلىق يىگىت ئىكەن . ئۇلار بىر - بىرىنى «سىز» دەپىشىدىكەن . بىزنىڭ ئوسمان بىلەن زۇلخۇمار بولسا «سەن» لىشىدىكەن . مەن ئۇلارغا «سەنلەش» سىلەرنىڭ چىرايلىق كەشتىدەك تۇرمۇشۇڭلارغا ياراشماي قالغان «قارا-يېمپ» بولۇپ قاپتۇ ، «سەن» دەپىشىمەيمۇ ئىناقلىقنى بىلدۈرگىلى بولماسمۇ ، دەپ مەسلىھەت بەردىم . زۇلخۇمار كۈلۈپ تۇرۇپ :

— بىز جاقاڭ - جۇقۇڭ يولدا تېپىشىپ قالغان ، شۇ قوپال سەپەرنىڭ يالدامىسى ئۈچۈن «سەن»نى ساقلاپ يۈرۈۋاتىمىز ! — دېدى .

بىز غۇلجىدىن ئۈرۈمچىگە چىققان ۋاقتىتىكى سەپىرىمىزنى ئەسلەشتۇق... شۇ چاغدا ، ئۆيگە خۇرجۇن - تاغارلىرىنى كۆتۈرۈپ بىر يولۇچى كىرىپ كەلدى . بىز ساقاللىرى ئۆسكىلەڭ بۇ ئادەمنى تەستە تونۇدۇق ، ئۇ نامەت ئىدى . ئۇ مائارىپ خادىمىغا ھېچ ئوخشىمايتتى . ئۇنىڭ قوللىرى لوقما - قاتتىق ، چىرايىدا قورۇقلىرى كۆپەيگەن ، ھەتتا ئۆسۈپ كەتكەن ساقىلىغا ئاق سانجىغانىدى . دېمەك دۇنياخورلۇق ، ئەيش - ئىشرەت ئۇنى قېرىتقان ، ئۇ ئۆينىڭ ئىچىدە قوپال ھەركەت قىلىپ يۈرۈپ يېشىنىدى ، چىمەن دوپپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ ، قىزارغان كۆزلىرى بىلەن ئۆيدىكىلەرگە يالت - يۇلت قاراپ قويۇپ ، تاغاردىن بىر چوڭ ئانار گۈللۈك

www.uyghurkitap.com

گىلەم ، يەنە بىر ئىران نۇسخىدىكى زىلچىنى چىقاردى . تامەت بۇلارنى يېيىپ تۇرۇپ :

— سىلەرگە قىلغان سوۋغىتىم ! — دېدى . بىز كۇلۇشتۇق . مەن ئۇنىڭغا ئەلانۇرنى ئىشارە قىلىپ چاقچاق قىلدىم :

— ئەلانۇرغا سوۋغات بەرمەسەن ، سېنىڭ ئالدىڭغا مانا كۇيئوغۇلنى باشلاپ كەپتۇغۇ !

كۇچىلىك كۇلۇشتى . تامەت گەدىنىنى سىلاپ تۇرۇپ ، يەر ئاستىدىن ئەلانۇرغا قاراپ قويدى — ده ، زىلچا خورجىنىڭ ئىزمىسىنى يېشىپ ياڭاق ، گۇلە ، پىستە — بادام ، مېغىز قاتارلىق يېمىشلەرنى ئوچۇملاپ ئۇستەلگە قويۇشقا باشلىدى ، ئاندىن كېيىن ھەربىرىمىزگە ئىككىدىن ئانار بەردى . بىز ئىچىشتۇق ، قىزىق پاراڭلارغا چۇشتۇق . ئەلانۇرنىڭ چەت ئەل توغرىسىدىكى ، تامەتنىڭ ھەر خىل سودىگەر ، كازىزاپلار توغرىسىدىكى ھېكايىلىرى بىزنى كۇلدۇردى ، مەن قانغۇچە كۇلۇۋالدىم .

مېنىڭ رازى بولغان يەنە بىر يېرىم ئوسمانمۇ ، زۇلخۇمارمۇ مېنى بېرەر قېتىم «ئالىم» ، «دوستۇم» دېگەندەك ئاتالمىلار بىلەن ئاتىمىدى . مېنىڭ ئىلمىي دوكلاتىمنى ئۇلارمۇ ئاڭلىغان ، لېكىن بىرەر قېتىممۇ تىلغا ئالمىدى ، مەن ئۇلارنىڭ بۇ ئىشىدىن ناھايىتى خۇشال بولدۇم .

دۇمان جىياۋشۇ قايتار چاغدا ماڭا :

— ئۇلارنى ياخشى ئەر — خوتۇن ئىكەن ، ئەخلاقلىق ياشلار ئىكەن ! — دېدى . مەن ئۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۇردۇم :

— ئۇلارنىڭ ھاياتىدا بىر چوڭ نۇقسان بار ، ئۇلار كىتاب ئوقۇپ ئىلىم تەھسىل قىلىشنى ياددىن چىقىرىشقان . ياشلىق — ئاجايىپ چاغ ، سىزدىن بىھىساب جىق خۇشاللىق تەلەپ قىلىدۇ ، لېكىن ياشلىقنىڭ تەلىپىگە سوغۇق مۇئامىلە قىلىشقا توغرا كېلىدۇ . خۇشاللىقنى ھاياتنىڭ كۇز ۋە قىش پەسىللىرىگە

قالدۇرۇشنى ئويلىغان ئادەم ، ياشلىق دەۋرىدىكى تەلىپىگە ئېغىر ۋە كۆڭۈلسىز ئەمگەك بىلەن جاۋاب بېرىشنى بىلمىشى كېرەك !

دۇەن جياۋشۇ كۈلۈپ قويدى ۋە مېنىڭ مۇرەمنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ :

— سىز دېمەتلىكلەر نېمىنى ھەۋەس قىلىدۇ ؟ ئۇلار مەنىلىك ياشاش ئۈچۈن ، ھاياتتىن نۇرغۇن گۈزەل نەرسىلەرنى تەلەپ قىلىدۇ . سىز بولسىڭىز ، ئەكسىچە جاپالىق ۋە باشقىلارغا زېرىكىشلىك بولغان ئىشلاردىن لەززەت تاپالايسىز...

يۇقىرىقىلار مۇشۇ ئۆيدە بولغان ئىشلار ۋە تەسىراتلار . بىز تۇنۇگۈن كېچىسى ياخشى تەسىرات بىلەن قايتقان بۇ ئۆينىڭ بوسۇغىسىغا بۇگۈن يەنە كەلدۇق . مەن ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ ئاشخانا تەرەپكە بۇرۇلۇۋىدىم ، ئوسمان مېنىڭ مۇرەمدىن تۇتۇۋالدى :

— نامەھرەم بار ، چالۋاقىماي سارايغا ماڭ !

بىز ئولتۇرغاندىن كېيىن ئوسمان قاتتىق يۆتىلىپ قويدى . شۇ چاغدا تاپسىدا زۇلخۇمار پەيدا بولدى . ئۇنىڭ دولقۇنلۇق چاچلىرى چارقىرايتتى ، خۇشخۇي لەۋلىرىدە ، يوغان ، ھەيۋەتلىك كۆزلىرىدە ئادەتتىن تاشقىرى بىر خۇشاللىق ۋە ھاياجان جىلۋە قىلىپ تۇراتتى : ئۇ بىزنى بىلەن تېزلا تىنچلىق سورۇشتۇرۇپ بولۇپ كەيتىگە بۇرۇلدى — دە ، قاقاقلاپ كۈلۈپ :

— كۆزۈڭلارنى يۇمۇپ تۇرۇڭلار ، بۇلارغا قۇچاقلىشۇالىسۇن ! — دېدى . شۇ چاغدا تاپسىدا گۈزەلئاي پەيدا بولدى . مەن خۇددى توك سىمى تۇتۇۋالغاندەك سەلكىندىم ۋە دەرھال ئىختىيارسىز ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم . ئۇ راستتىنلا گۈزەلئاي ئىدى . ئۇنىڭ چىرايلىق يۈزى ، ئون بەش كۈنلۈك ئايدەك تولغان ، ماڭا تېزلا تىكىلىپ ئاتىدىن يەرگە قارىغان ، سۈزۈمە سۇرگەتىدەك گۈزەل ۋە سىرلىق كۆزلىرى بۇرۇنقىدىن يوغىنىغان ، تۇرلانغاندەك بىلىنىدى ،

نەپىز ، ئالۇچىدەك قىزىل لەۋلىرى غىل - پال تىترىدى - دە ، بوزاردى . ئۇنىڭ بەدىنىگە چىڭ كەلگەن ئاق كويتىسىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان ئوڭ كۆكسى سېخىي ئانا ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى ، سول كۆكسىگە مەھكەم بېسىۋالغان ئاپئاق ، پاخلان بوۋاق بىرىنچى مىنۇتتىلا ماڭا قاراپ كۈلدى ۋە قىسقا يەڭ ، ئاق يىپەك كۆڭلەكنىڭ يېڭىدىن چىقىپ تۇرغان بوغۇم - بوغۇم قوللىرىنى ھاۋادا ئوينىتىپ بىزگە تەلپۈندى... بۇ مېنىڭ ئوغلۇم ئىدى ، بۇ مېنىڭ كىچىيۈكۈندۈز خىيالىمدىن كەتمىگەن ئايالىم بىلەن ئوغلۇم ئىدى . مەن غايىۋانە تارتىش كۈچىنىڭ قۇدرىتى بىلەن ، ئۇلارغا قاراپ قولۇمنى سوزۇپ سېغىنىپ كەتتىم ...

ـ ئەلى ، مېنىڭ قارچىغام! ـ دېدىم مەن ئىختىيارسىز ھالدا ئوغلۇمنىڭ ئىسمىنى ئاتاپ .

ئەلىنى قولۇمغا ئالدىم ، ۋۇجۇدۇمدىن قاينىاپ چىققان تۇنجى ئاتىلىق مېھرىم بىلەن ئۇنىڭ پېشانىسىدىن سۆيدۈم . ئەلى قاپقارا ، نۇرلۇق كۆزلىرى بىلەن ماڭا قارىدى ، ئوماق لەۋلىرىنى پىر ئۈمچەيتتى - دە ، ئانىسىغا قاراپ قويۇپ يەنە ماڭا قارىدى . شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ لەۋلىرىگە ئوخشاش قىزىل ۋە چىرايلىق لەۋلەرىدە كۈلكە پەيدا بولدى . ئۇ بۇدرۇق قوللىرى بىلەن ئېڭكىمنى سىلىدى . ئۇنىڭ يۇمران قولى گويا ، تومۇزدا تەرلەپ - پىشىپ سۇ بويىدىكى يالغۇز ياغاچ سايىسىدە ئوڭدا ياتقىنىڭدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان غۇر - غۇر شامالدەك ئارام ۋە راھەت بېغىشلىدى . مەن ئېچ - ئىچىمدىن سۆيۈندۈم .

ـ تونۇدى ، يۇرىكى تونۇدى ، ئانام ، ئانام ! ـ دېدى ھاياجان-لانغان زۇلخۇمار ئانىلىق مېھرىنى يوشۇرالماي ، ئۇ بىردىنلا ماڭا قارىدى - دە ، كۈلكە بىلەن چاقچاق قىلىشقا باشلىدى ، ـ بالىكىز بولسىلا بولىدىكەن - دە ، ۋېي تېخى ، گۈزەلچۇ ، ئەلىكىزنى مۇشۇ-چىلىك قىلغان ئانىسىچۇ !

— قېنى ، بىز قارىمايمىز ، يېقىن تۇرۇپ كۆرۈشۈۋېلىڭلار... — دەپ ئوسمانمۇ شوخلۇق بىلەن بېشىمنى گۇزەلئايغا قارىتىپ ئىتتەردى . مېنىڭ جەينىكىم گۇزەلئاينىڭ يېتىلگەن كۆكسىگە تېگىپ كەتتى . بەدىنىمگە ئوت تۇتاشقاندەك سىلكىنىپ ، ئۇنىڭغا قارىدىم . گۇزەلئاي تامدەك تاتىرىپ ، لېۋىنى چىشلەپ يەرگە قاراپ تۇراتتى . مەن 1961 - يىلى 7 - ئايدا ئايرىلىپ كەتكەندىن بېرى ھەر كۈنى ئويلىغان ئايالىمنى قانداق سۆز بىلەن كۈتۈۋېلىشىمنى بىلمەي دۇدۇقلىدىم :

— دادام - ئاپامىلار تىنچلىقمۇ ؟...

— تىنچ ... — ئۇ ئىترەك ئاۋاز بىلەن ئارانلا شۇنى دېدى ۋە «لىق»نى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى .

بىر سائەتتىن كېيىن ئۆيدە ئەر - ئايال ئىككىمىز يالغۇز قالدۇق . ئەلى ئۇزۇن ، قويۇق كىرپىكلىرىنى بىر - بىرىگە جۇپلەپ ئۇخلىماقتا . ئۇنىڭ تىنىقى ئاڭلانماقتا ، دېڭىزدىكى گۇللەر ئارىسىدا كۆمۈشتەك قانىتىنى پىلدىرلىتىپ پەرۋانە تېپىرلىماقتا ، نەدىندۇر بىر يەردىن مۇڭلۇق ئۇيغۇر ئاھاڭى ئاڭلانماقتا ، بىز ئۇن - تىنسىز ئولتۇرىمىز...

— مېنىڭ ئۇرۇمچىگە كەلگىنىمنى قانداق بىلدىڭىز ؟... — دېدىم ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن .

— ئادىلە تېلېگرامما بەردى ... — دېدى ئۇ چېچىنى بىكاردىنلا چۇۋۇپ - تاراۋېتىپ . ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭمۇ تىترەۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالدىم - دە ، ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا يېقىنلاشتىم .

— يېقىن كەلمەڭ ، بىكار ئۆيىنى تاشلاپ چىقىپ كېتىمەن ! — دېدى ئۇ چاچراپ كەينىگە شوخشۇپ .

— تېمە بولدىڭىز ؟

— مۇشۇنداق ...

- مەن سىزنى ھەر كۈنى ئويلاپ تۇردۇم دېمەكچىدىم . لېكىن

ئۇنىڭ ئورنىغا سۆزۈمنى يوتكىدىم :

— مەن سىزنى ئەكەلگىلى غۇلجىغا ماڭاي دەپ تۇراتتىم .

— رەھمەت ! ... — ئۇ تەتۈر قارىدى . ئۇنىڭ ئۆزىنى مەغرۇر تۇتۇشى ، ماڭا بىپەرۋا مۇئامىلە قىلىشلىرىنىڭ ياسالما ئىكەنلىكىنى ، ئۇنىڭ ياسالما مەغرۇرلۇقىنىڭ تېگىدە تىل بىلەن ئېيتىپ چۈشەندۈرگىلى بولمايدىغان روھىي ئازاب يوشۇرۇنغانلىقىنى سەزدىم — دە ، ئۇنىڭ روھىغا تەسىر قىلىش ئۈچۈن ئۇخلاۋاتقان ئوغلۇمنىڭ يېنىغا قىيسايدىم ۋە بالىنىڭ يۈمشاق ، ئېسىسىق ، سۈت پۇرقى كېلىپ تۇرىدىغان مەڭزىگە لېۋىمنى تەگكۈزدۈم :

— ئوغلۇم ، يۇرىكلىمنىڭ پارىسى ...

بىردىنلا گۈزەلئاينىڭ يىغلاۋاتقانلىقى ئاڭلاندى . مەن كارىۋاتتىن ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدىم .

— يېقىن كەلمەڭ ! — دېدى ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ ۋە كۆز يېشى بىلەن ھۆل بولغان يۈزىنى تېپىز ياغلىقى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ ، — ئەمدى ئۇ بالىنى سۆيمەڭ ، بىكار ئۆزىڭىزگە ئازاب تېپىۋالمىسىز .

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ ؟

— بىلەمسىز ، مەن ئاپام بىلەن بىللە كەلدىم ، لەنجۇغا ماڭىدۇق ، ئۇي — جابدۇقلىرىمنى ئېلىپ قايتىمەن . سىزدىن ئىلتىماس قىلىمەن ... نىكاھتىن ئاجرىشىشقا تارتىشماي قوشۇلۇڭ !

كانىيىمغا بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدى . مەن يۇنداق گەپلەرنى كۈتمىگەنىدىم . قانچىلىك جىمجىت ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن ، ئۇ يەنە ماڭا نەسىھەت ئاھاڭىدا سۆزلىدى :

— سىز بىزنى تېزلا ئونتۇپ كېتەلەيسىز ، خەت يازمىغىنىڭىز ، بالا بەش يېرىم ئايلىق بولغۇچە ھالىمدىن خەۋەر ئالمىغىنىڭىز ، يەنە مېنىڭدىن گۇمانلانغىنىڭىز ... مەن بۇلارنىڭ كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتىمەن ، بىراق ماڭا يەنە شۇ ئاتا — ئانا مېھرىبان ئىكەن .

ئۇلار سايوزغا كەتمەكچى ، مەن ئۇلاردىن ئايرىلىپ قالالمايمەن .
— ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ ، يولدىشى بىلەن تۇرۇۋاتقانلار يالغۇز سىزلا ئەمەسقۇ . بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئەر ـ ئاياللىق مۇناسىۋەت...
— مەن بۇنى ئېتىراپ قىلمايمەن ! — دېدى ئۇ گېپىمنى بۆلۈپ ۋە يەرگە قاراپ تۇرۇپ مۇنۇ گەپنى قوشۇپ قويدى ، — ئەر ـ ئاياللىق ، مۇھەببەتنىڭ مەھسۇلى دەيتتىڭىزغۇ . مۇھەببەت تۇگىگەندىكىن ، ئەمدى ئەر ـ ئاياللىقمۇ تۇگىسۇن !
— ئوغلىمىزچۇ ؟ ئۇمۇ مۇھەببەتنىڭ مەھسۇلىغۇ ؟
— شۇنىڭ ئۈچۈن ئەلى بەختسىز ، — دېدى ئۇ بالىنىڭ يۈزىنى يېپىۋېتىپ ، — يا ئاتىسىز ، يا ئانىسىز چوڭ بولىدۇ ، شۇ...
— يەنە ئويلىنىڭ ، — دېدىم مەن پىشانەمدىكى تەرنى ، كۆزۈمدىن سىرغىپ چىققۇاتقان يېشىمنى سۈرتۈۋېتىپ ، — مەن ئۇنى ئاتا ـ ئانىسى بار ، بەختلىك بالا قىلىشنى خالايمەن .
— مەن جىق ئويلىدىم ، ئەمدى ئويلايدىغان يېرى قالمىدى . سىزمۇ يېتىم چوڭ بوپسىز ، مانا ھازىر بەختلىك ئادەمغۇسىز ، بالىغا تارتىشىڭىز مەيلى ، بالىنىمۇ ئېرەي دېسىز خېلى مەرد يىگىتقۇ ، نېمىشقا مېنىڭدە يوق نەرسىنى مېنىڭدىن تەلەپ قىلىسىز ؟
— بۇ گېپىڭىز يالغان ! — دېدىم دەرھال ، — مەن سىزدىن مۇھەببەت تەلەپ قىلىمەن ، بۇ سىزدە بار . ئۆزىڭىز ئۇنى قانچىلىك يوشۇرۇشقا ئۇرۇنغىنىڭىز بىلەن ، كۆزىڭىز يوشۇرالمايۋاتىدۇ !
مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدىم . ئۇ ماڭا «يالت» قىلىپ قارىدى ـ ده ، بۇقۇلداپ يىغلىغىنىچە بالىسىنىڭ يېنىغا دۈم ياتتى... لېكىن ، مەن چوشكىچە ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغان بولساممۇ ، ئۇ مېنىڭ شەرتىمگە كۆنمىدى...
ئۇچ كۈندىن كېيىن مەن غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇ-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىبېكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىبېكتى

تىنىڭ كادىرلار بۆلۈمىگە قارىتىپ مۇنۇ خەتنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم:

«ئايالىم گۈزەلئاينىڭ ئاتا ـ ئانىسى چەت ئەل پاسپورتى بولغانلىقى ئۈچۈن سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ كەتمەكچى، گۈزەلئايمۇ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن بىللە چىقىپ كەتمەكچى، شۇنىڭ ئۈچۈن بىزنىڭ نىكاھتىن ئاجرىشىش مەسىلىمىزنى قانۇن بويىچە ھەل قىلىپ بېرىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن. ئائىلىمىزدىكى ئىككىمىزگە ئورتاق بولغان ئۆي جابدۇق گۈزەلئاينىڭ ئىختىيارىچە ھەل بولسۇن. بۇلتۇر تويىمىزدا ئالغان قەرز پۇللارنى ئۆزۈم تۆلەيمەن. ئوغلىمىز ئەلنى قىسقا ۋاقىتلىق ئائىلە تۇرمۇشىمىزنىڭ خاتىرىسى، ئائىلىق ماددىي تەربىسىنىڭ زۆرۈرىيىتى ئۈچۈن، گۈزەلئاينىڭ ئىختىيارىدا قالدۇرۇشقا قوشۇلىمەن.

ئەلا، 1962 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى»

پويىز ئىستانسىسىدا ئوغلۇمنى ئاخىرقى قېتىم باغرىمغا باسقىنىم ۋە ئىككى مەڭزىدىن سۆيدۈم. مانا شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ تۇرمۇشتىن ئالىدىغان بارلىق لەززەتلىرىم ئاخىرلاشقاندەك، ياشلىق مۇھەببىتىم، ئىنسان ئۆمرىدە كۆپ قېتىم ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ئاتىلىق بۇرچۇم تۇگىگەندەك، كۆڭۈل ئاسمىنىمىدىكى ئۈمىد يۇلتۇزۇم نۇرسىزلىنىپ، ماڭا ئەمدى تۇرمۇش قۇرۇق، لەززەتسىز ۋە ياسالما نەرسە بولۇپ بىلىنىۋاتقاندەك... ۋۇجۇدۇمنى سوغۇق تەر باستى...

— قەشقەرنىڭ ئايرودىلان بىلىتىنى ئالايلى، دەپ جاۋاب بەردى.

— غۇلجىغا بارمايدىغان بولدىڭىزمۇ؟

— ھاجىتى قالمىدى.

ئوندىق بولسا، بۇگۈنلا تىزىمغا ئالدۇرايلى. 7 - ئاينىڭ 2 - كۈنى، بىز ئايروپىلاندا ئۇرۇمچىدىن جەنۇبقا قاراپ ئۇچتۇق. مەن يوقىرى - تۆۋەن تەۋرىنىپ بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئايروپىلانىڭ دۈگلەك دېرىزىسىدىن تۆۋەنگە قاراپ ئولتۇرۇپ يېشىل، سېرىق، كۆك - ئاق، قارا چېكىتلەر بىلەن بېزەلگەن، خوددى چار تاۋۇزلاردەك كۆرۈنىدىغان ئەسەن، ئاندىن بەزى يەرلەرى بۇلۇتلاردا ئاستىدا كۆمۈشتەك يالتىرايدىغان، بەزى يەرلىرى ھەسەن - ھۈسەندەك كۆرۈنىدىغان، ھەتتا بەزى يەرلىرىدىن ئالتۇن سۇيى ئېقىپ چىقىۋاتقاندەك بىلىنىدىغان تيانشان، ئاندىن كېيىنمۇ تارىم بويلىرى، يارغۇچ تەكلىماكان... ئومۇمەن ئۆزگىرىشچان ۋە ئېسىلىق ئۆزىدىن گۈزەل كۆرۈنىدىغان تەبىئەتنى كۆزىتىپ، خىيالغا چۆمۈپ باريمەن: «تەبىئەتمۇ، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىمۇ، شەخسىنىڭ تۇرمۇشىمۇ گۈزەل - ئۇنىڭ ئىچىدە تۇرغىنىڭدا كۆزۈڭگە كۆرۈنمەيدىغان گۈزەللىكلىرى بەزىدە مانا مۇشۇنداق تۆپىدىن - قول سۇنۇشقا بولمايدىغان ئېگىزلىكتىن قارىغىنىڭدا كۆزۈڭگە كۆرۈنىدۇ. مۇزات ئۇستىدە بەلكى ئالتۇن ئېقىمى ياكى كۈمۈش قاپلانغان چوققىلار يۇقىرى - سەن يۇقىرىدىن قاراپ، ئۇلۇغ تەبىئەتنىڭ ساڭا كۆرسەتكىنى ئۈچۈن ئۆزىگە بەرگەن بۇ زىننەتلىنى كۆرۈۋاتسەن، قۇبۇل قىلىۋاتسەن، يارغۇچ قۇم ۋە كۆل رەڭ بارخانلاردىن باشقا ھېچ نەرسە بولمىغان سەھرالارمۇ ساڭا ئۆزگىنى سېرىق زەردىن ھەل بېرىلگەن گوللۇك داستىخاندەك گۈزەل كۆرسەتمەكتە. سەن ئۇنىڭدىن لەززەت ئېلىۋاتسەن. بۇ - مۇشمۇ شۇندىق ئەمەسمۇ؟ ساڭا سۈرەكلىپ يۈزگەن، ھەتتا بەزىدە جېنىڭغا تەگكەن ئايالىڭ، بەزىدە ئوتتەك بىلەن قىلىشقان بىر نەچچە ئېغىز سوغۇق گەپ، ئوتتەك قاپاق تۇرۇشى، سىلكىنىپ قويۇشى، تۇرمۇشتا ئۆتكۈزگەن خاتالىقى، سەن ئۇنىڭغا يېقىن تۇرغىنىڭدا زېرىكىشلىك ھېتىا جانىغا تېگىدىغان بولۇپ تۇيۇلغانىدىغۇ، مانا

ئەمدى ئۇ نەرسىلەرنى سېنىڭدىن يىراقلىشىۋاتىدۇ، خۇددى ساڭا ئاۋۇ تىياننىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇن ئېيقىمىدەك، كۆيۈۋىتىۋاتقان دۇمبىكلەرگە ئوخشاش گۈزەل ۋە زوق قوزغىغۇچى بولۇپ تۇيۇلۇۋاتامدۇ... مەن تۇرمۇشقا تار ۋە قاتمال نەزەر بىلەن قاراۋاتقان ئوخشايمەن. ئايالىمنىڭ مىجەز ۋە خاھىشىدىكى خاسلىققا كۆزى يۇمغان، ئۆزىمگە قويغان تەلەپنى ئۇنىڭغىمۇ قويغان ئوخشايمەن. مەن گۈزەللىك بىلەن، دەريا بويىدا، رومىش ھوشيغا كېلىپ، خاتا ھالدا كىمە ئاپىتىگە ئۇچراپ يېنىدا ھوشسىز ياتقان كومۇنانى[1] ئۆزىگە ئايال قىلىۋالغىنىغا ئوخشاش تېپىشقان ئەمەسقۇ ۋە ياكى ياش ئوفىتسېر نېخلىيۇدوفنىڭ ماسلۇۋانى[2] ياخشى كۆرگەن، لېكىن ئۆلۈرلۈك ھەمراھى دەپ قارىمايدىغان ئاستى قىلغىنىغا ئوخشاش، گۈزەللىنى بىر دەمىلىك ھەۋەس، كۆڭۈل خۇشى ئۈچۈن تاللاپ ئالمىغانغۇ؟ مەن ئۇنى پاك مۇھەببىتىم، بازلىق قىزغىنلىقىم بىلەن ياخشى كۆرگەن، ئۇنىڭ مىجەزىدىكى ئوخشىماسلىقلار سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان كۆڭۈلسىزلىكلەرنى مۆلچەرلىگەن ۋە ئۇنى ئەپۇ قىلىشقا ئۆزۈمگە ۋەدە بەرگەنغۇ؟... ئۇنىڭ سۆيەتلىرىنى تەسۋىرلەش ئۈچۈن يادلىغان شېئىرلار، ئۇنىڭغا بولغان ئوتلۇق مۇھەببىتىمنى بايان قىلىش ئۈچۈن يازغان مىسرالار، نېمىشقا ئەمدى ئۆز كۆچىنى كۆرسىتەلمىدى؟ مەن ئۇلۇغ كۆچ دەپ قارىغان مۇھەببەت شۇنچىلىك ئاجىز نەرسىمدى؟ ئۇ بىرنەچچە ئېغىز سۆز بىلەتلا، ئالتۇن-دەك ئالاقە بىلەنلا، سېنىڭ ئىختىيارىڭدىن مەڭگۈلۈكىگە ئاجراپ چىقىدىغان ئەتىۋارسىز نەرسىمۇ؟ ئۇنداق بولسا، ئۇنىڭغا نېمىشقا شۇنچە جىق ۋاقتىم بىلەن يۈرەك قېنىمنى سەرپ قىلدىم؟...

— ئاقسۇ، قاراڭە، ئاقسۇغا چۈشىدىغان ئوخشايمىز، چۈشۈپ قالىمىزمۇيا؟— دېدى دۇمەن جىياۋشۇ مېنىڭ جەينىكىمىدىن تارتىپ-

---

① ھىندى يازغۇچىسى تاگورنىڭ «ھالاكەت» دېگەن رومانىنىڭ قەھرىمانلىرى.

② ل. تولستويىنىڭ «تىرىلىش» دېگەن رومانىنىڭ قەھرىمانلىرى.

تىنچ ، ... بېشىڭىز قايمىدىمۇ؟ ئىككى ... ئوچ ساقلىدىن
قاراپ تۇرالايدىغان ئوخشايسىز ... قارالق ، ئاۋۇ يېزا كوچىلىرىنى ...
ئۇ ئۆزى ئولتۇرغان چۆرىكىمە ئورۇندۇقتىن قوزغىلىپ ، ماڭا
گەۋدىسىنى تاشلاپ ، دېرىزىدىن تۆۋەنگە قاراشقا باشلىدى . مەن شۇ
چاغدىلا ئايروپىلانىنىڭ بالداقمۇ بالداق تۆۋەنلەپ ، ئالىيېشىنل بولۇپ
كۆرۈنىدىغان يەرگە يېقىنلاپ قالغىنىنى سەزدىم ...
خىيال بىلەن قەشقەرگىمۇ كېلىپ قاپتۇق . ئايروپىلاندىن چۈ-
شۈپ ، ئەتراپىنى پاكار جىگدە ، قارا ياغاچلار قورشىغان قۇمسۇق
توپلىق ئايرودرومدا كېتىۋېتىپمۇ ، ئايرودرومدىن شەھەرگە ئاپتو-
بۇستا كېتىۋېتىپمۇ ، ئىككى كىشىلىك ياتاققا ئورۇنلىشىپ ... يۇم-
شاق كارىۋاتتا تامدىكى ئانار گۈللۈك گىلەمگە قاراپ يېتىۋېتىپمۇ ،
ئاز كۈندە مېنىڭ بىلەن يات بولۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان ئايالىم-
نى ، يەنە بىرنەچچە يىللاردىن كېيىن ... «دادام، قېنى ؟» دېگەن
سوئالىغا جاۋاب ئالالمايدىغان مەيۈس چوڭ بولۇۋاتقان ئوغلۇم ئەلىنى
ئويلىدىم ... ئۇلارسىز كۈن ئۆتكۈزۈش مېنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك
قىيىن ئىكەنلىكىنى ئەمدى سېزىۋاتىمەن ، بەلكى كۆرمىگەن بولسام
بۇنچىلىك كۆڭلۈم غەش بولماسمىدىمكىن ؟ ...
«بىر ئادەمنىڭ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن مىڭچىلىك نۇرغۇن
نەرسە لازىم ئەمەس»[1] . تۇرمۇش — بەختنىڭ بۆشۈكى ،
تۇرمۇش — بەختنىڭ مۇنبىتى تۈپرىقى ، لېكىن شۇ تۇرمۇش يەنە
بەختنىڭ دۈشمىنىكەنغۇ ؟ ...
ئاشىق بولۇش ، تۇيۇقسىز بىلىنىق بولۇش — تۇرمۇشنىڭ
بىزگە تەقدىم قىلغان مېۋىلىرى . بۇ مېۋە ئاشۇ بۆشۈكتە چوڭ
بولغان ، ئاشۇ مۇنبىت تۈپراقتا ۋايىغا يەتكەن ، ئارزۇلىق ، ئايرىلىش-

① شولوخوفنىڭ «تىنچ دون» دېگەن رومانىدىن .

www.uyghurkitap.com

چۇ؟ ئېنسانىنىڭ بىزار قىلىدىغان بۇ ئاتالغۇلارنىمۇ ئىنسانغا ئاشۇ-تۇرمۇش تەقدىم قىلىدىغۇ؟ دېمەك، سەن تۇرمۇشنىڭ بىر لا سوۋغىسى بىلەن بەختلىك، يەنە بىر سوۋغىسى بىلەن بەختسىز، قەدىمكى توغرا-باسماق، تۇرمۇش سېنى مۇكاپاتلايدۇ، خاتا باسماق جازالايدۇ... مەن نېمىنى خاتا قىلدىم؟ ھاشىرنىڭ گېپىدىچە: «مۇھەببەت غايىنىڭ دۇشمىنى» مۇ؟! ما جۇرئىتىڭ سۆزىچە، خاتالىقىم — «چىرايلىقنى تاللىغىنىمدا» مۇ؟ مەن بۇگۈن ئازابلىنىۋاتقانىكەنمەن. دېمەك، تۇرمۇشتا ئۆزۈم سەزمىگەن ھالدا خاتا قەدەم باسقانمەن. بۇ خاتا قەدەمنىڭ ئىزىنى تۇرمۇشۇمدىن ئۆچۈرۈۋېتىشكە، ئۆتكەن ئىشلارنى تامامەن ئۇنتۇپ كېتىشكە بولماسمىكىن؟... ئازابتىن قۇتۇلۇش ئۇچۇن ئۇنتۇش كېرەك... ماڭا خۇشاللىق، كۆڭۈل ئازادىلىكى، جۇشقۇنلۇق كېرەك، بۇ نەرسىلەر بولمىسا، ھەمەن ئىشمدا ئاقسايمەن، مېۋىسىز دەرەخكە ئوخشاپ قالىمەن. مەن ئۆزۈمگىمۇ تەسەللى بېرىشكە باشلىدىم: «ئۆزۈڭنى يوقاتما، ھاياتىڭدا بۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەر بىز ئەمەس، بەرتەچچە قېتىم يۈز بەرسىمۇ، ئۇنىڭ ئۇچۇن جېنىڭنى ئۈپراتما. ئەمدى خۇشاللىقنى، بەختنى، تەلەي ۋە پىشانەڭدىن ئەمەس، ئەمگەك تەرىڭدىن ئىزدە. مېۋىلىك دەرەخنىڭ شاخلىرى كۆپ سۇنۇدۇن، سەۋەبى كىشىلەر ئۇنىڭغا كۆپ-رەك تاش ئاتىدۇ[1]...»

دۇمەن جىياۋشۇ ئۇخلاپ قالدى. مەن كۆڭۈل-ئازادىلىكى ئىزدەپ، قەشقەر شەھىرىنىڭ مەركىزىي كوچىسىغا قاراپ ماڭدىم. ھېيتگاھ... كەڭرى مەيدان ۋە كونچىقىشقا قارىغان نەقىشلىك، شەرق پاسونىدا ياسالغان پەشتاقلىق، ئوستى گومبەزلىك خانىقا مېھرابى... ئۇنىڭ ئىككى قانىتىدىكى سۇپا، ئۇ يەردە ۋە مەسچىت

① «كەلسە ۋە دېمە»دىن.

هويلىسىدا يۈگۈنۈپ ئولتۇرۇشقان مويسىپىتلار... بومبا ساقال، ئۆچكە ساقال، كەكە ساقال، ئاچا ساقال، قىرقىم ساقال، ئىشقىلىپ، بەزى خىل ساقاللار، نەچچە يۈزلىگەن مويسىپىتنىڭ ساقلىمۇ نەچچە يۈز خىل، بۇ خىللارغا ئاتالغۇ كەملىك قىلمىدۇ. لېكىن، بۇ ساقاللارنىڭ بىرلا ئورتاقلىقى بار، يەنى بۇ ساقاللارنىڭ قارىسىدىن ئېقىن تولا، بەزىلىرى تۇم ئاق، بەزىلىرى تورۇق ئاتنىڭ يالىسىدەك كۈل رەڭ، بەزىلىرى ناسۇالدىنمۇ ياكى قېرىلىقتىنمۇ سارغىيىپ كەتكەن، بەزىلىرى قىزغۇچ ئاق، بەزىلىرى ئارىلاپ - ئارىلاپ تۇم قارا.

بۇ مويسىپىتلارنىڭ بەزىلىرى بېگىرمە - ئوتتۇز يىلدىن بېرى باشقا ھېچ ئىش قىلماي شۇ يەردە ئولتۇرغانلار ئىكەن، بەزىلىرى بولسا كېلىپ - كېتىپ تۇرىدىكەن. ئۇلار چۇشلۇكى بىلىدىكى زاغرىسىنى ياكى مايلىق توقچىنى بىر چەينەك چاي بىلەن يەۋالىدىكەن، تاپقانلىرى ئۇزۇم، مېۋىلىرى ياكى ئازراق ناۋات قۇشۇمچە قىلىدىكەن دە، غايىۋانە ئومىدكە كۆڭۈللىرىدە تەلپۈنۈپ ئولتۇرىدىكەن.

ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ قولىدا تەسۋى، بەزىلىرىنىڭ ئالدىدا كىتابى بار، بەزىلىرى ئاپئاق قاشلىرى ئاستىدىكى ئارانلا پىلدىرلاپ قالغان كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇۋېلىپ، قورۇلۇپ كەتكەن يۈزىدە- كى چىشسىز ئېغىزىنى مىدىرلىتىپ، بىرنېمىلەرنى ئوقۇيدۇ، بەزى- لىرى بولسا، ھەيۋەتلىك گەۋدىسىنى سەل ئېگىپ، ئېگىز قاشى- رى ئوستىدىكى مىس ساپلىق كۆزەينەكنى پات - پات سۈرتۈپ، قاپقارا، ئۆسكىلەڭ قېشىنى كۆتۈرۈپ قويۇپ ئالدىراپ كىتاب ئو- قۇيدۇ، يەنە بىرلىرى كىتابنىڭ تەسىرىدىنمۇ ياكى ئۆتكەن ياشلىق- نىڭ قايتىپ كەلمەسلىكىدىنمۇ، گۈزەللىكنى، گۈل ئېغىزغا قاراپ كېتىۋاتقان كەلگۈسى قېرىلىق ھاياتىنىڭ ۋەھىمىسى ئوستىدە خە- يال قىلغانلىقىدىنمۇ، ئىشقىلىپ، نامەلۇم سەۋەب بىلەن يىغلىماق-

www.uyghurkitap.com

تا ۋە ئۇزۇن ئاق كۆڭلىكىنىڭ پېشىنى ياكى بەلۋىغىنىڭ ئۇچى بىلەن
كۆزۈنى يېشىنى سۈرتمەكتە... [illegible]
مەن بۇ مۇيسىپىتلارنى كۆرۈپ شاۋقۇنۇپ بىر چاغلاردا
«ھېيتگاھ ئالدىدا ئەدەبىيات بار» دېگەن سۆزنى ئەسلىدىم ۋە
كۆڭلۈمدە: «مۇشۇ مۇتەۋەرلەرنىڭ بىلىدىغان شېئىر داستانلا-
رىنى يىغىۋېلىشنىڭ ئامالى بارمىكىن؟ كىم بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ
نۇرغۇنلىرى شۇ تۇرقىنىڭ ئۆزىدە، ئىچىدە ياجايىپ داستان-
شېئىرلارنى ئوقۇۋاتامدۇ تېخى!...» دەپ ئويلىدىم.

سەينادا قارا ساقاللىق بىر ئادەم ئۇزۇن بوينىنى سوزۇپ،
قوللىرىنى ئالدىغا پوكۇپ دۇمچىيىپ ئولتۇراتتى. ئۇ قۇيۇلۇپ
كەتكەن ئىككى كۆزىدىن ئېقىۋاتقان زەردابتىن ئېگىز بۇرنى ئەترا-
پىدا تاغىل يوللار پەيدا بولغان قىزغۇچ يۈزىنى پۈرۈشتۇرۇپ، زىل
ۋە جارانگلىق ئاۋاز بىلەن «ھۆكمەت» ئوقۇيتتى. ئۇنىڭ ئەترابىغا
ئولاشقان قېرىلار، ئاياللار، بالىلار ئېكىلىرىنى توتۇشۇپ، يېزە-
لىرى كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈشۈپ، ھايا جان بىلەن ئاڭلاشماقتا
ئىدى. كاللامنى خىيال ئىگىلەشكە باشلىدى: «مانا، ئەدەبىياتنىڭ
كۈچى، ئۇنىڭ تىل بىلەن بايان قىلىۋاتقان جەڭنامىسى ئەينەن
جەڭدەك دەھشەتلىك. ئۇنىڭ ماختاۋاتقان قەھرىمانلىرى خۇددى
ھازىرلا ئاسماندىن چۈشۈپ كېلىدىغاندەك ھەيۋەتلىك. مۇشۇنداق
ئادەملەر ئەدەبىياتنىڭ ياراتقۇچىسى... بولمىغاندا ئىككى مىڭ ئالتە
يۈز يىللار بۇرۇن ئىندىقۇت، ئېلىك خان، تەگىرقۇت، قاغان خاقان
دېگەن ناملار بىلەن ئاتىلىپ، ئىسلام دىنى كىرگەندىن كېيىمۇ
قارا خانىيلار، ئالتالغان بۇ يەرلەرنى نېمىلەر بولمىدى؟ قارا خانىيە-
لارنىڭ تۇنجى خانى بوقا خاندىن تارتىپ ئۇنىڭ بەشىنچى خان بۇرھان-
دىن خانغىچە بولغان ئون بەش قېتىم خان ئالماشقان. دەۋرلەردە
بولسۇن يا كى چاغاتاي ھۆكۈمرانلىقىدىكى بىر يۈز ئوتتۇز يىل،
جۇڭغارلار زۇلمى ئاستىدىكى بىر يۈز يىگىرمە ئىككى يىل يا كى

ئۇنىڭدىن كېلىپ، ھۆكۈمرانلىق قىلغان مەنچاڭ زۇلمىغا ئاستىدىكى نەچچە ئۇنلىغان يىللاردا يولنىڭ ئۇ يەرلەردە ئېتىمسىز ھالىدا قاشلار كېسىلدى. قانلار ئاققىنى ئىككى مىڭ ئالتە يۈز نەچچە يىلدىن بېرى كېسىلگەن باشلارنى يىغسا، سۆڭەكلەردىن تاغ پەيدا بولىدۇ. تۆكۈلگەن قانلارنى توپلىسا، دەريا ھاسىل بولىدۇ، لېكىن شۇنچە قىرغىن — بالايىئاپەتمۇ بىزنىڭ داستان — شېئىرلىرىمىزنىڭ يىلتىزىغا مەدۇر ۋە تۈۋەنلىمىدى. ئەدەبىيات نەچچە مىڭ يىللىق مەزمۇن چىنار دەك كۆكلەۋەردى. ئۇنىڭغا نوتىلار قوشۇلۇۋەردى. ھازىر بىز قىرغىن ۋە مالامەتنىن قۇتۇلدۇق، ئەدەبىيات ھاياتى يول تاپتى. ئەدەبىياتىمىزنى قان ۋە كۆز يېشى بىلەن قولدىن قولغا ئۆتكۈزۈپ، بىزنىڭ دەۋرىمىزگە يەتكۈزۈپ كەلگەن مۇنۇ كۆرۈمسىز ئادەملەر بىزنىڭ قەلبىمىزدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالبىدىغان چاغ كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىخلاسى ۋە ئەمگىكى بولمىغان بولسا، بىز بۈنچىلىك باي بولمىغان بولاتتۇق. ئۇلارنىڭ كۆز يېشى ۋە ئالىسى بولمىغان بولسا، بىز بۈگۈن كۆكرىكىمىزنى كېرىپ چوڭ سۆزلىمىگەن بولاتتۇق. بىز ئۆزىمىزنى بۇ ئۇلۇغ مەدەنىيەتنىڭ ھەقلىق ۋارىسى ھېسابلىغۇچىلار، كۆرۈمسىز موللىلارغا، بىچارە مەددادھ، جاپاكەش داستانچىلارغا، پىخسىق كىتابپۇرۇش، ئىخلاسمەن خەتتاتلارغا، ھەۋەسكار ئەمگەكچىلەرگە ھەمەت ئېيتىساق بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئاھى ۋە كۆزلىرىنىڭ ئايلانغان ئوتلۇق مىسرالار بىلەن ئۆلمەس داستانلارنى ۋەتىنىمىزنىڭ مەدەنىيىتى جەزىنىسىگە ئەكىرىدىغان، دۇنيا مەھەتسىدە ئورۇنغا ئىگە قىلىدىغان دەۋر كەلدى ھېساپلاپ بۇ ئۇلۇغ ئىشنىڭ بىر ھەكچىسى بولۇش — چوڭ بەخت. مەن ئەمدى مۇشۇ ئۇلۇغ ئىشقا ۋۇجۇدۇم بىلەن بېرىلىمەن. شۇ چاغدىلا ھاياتىمىزغا كۆكۈلىلۈك ۋە مەنىلىك تۇيۇلىدىغان بولىدۇ... دۇنيادا ئايالسىز، مۇھەببەتسىز بەختلىك بولالىغانلار بار. شۇلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىشىم كېرەك...

www.uyghurkitap.com

يۇقىرىقىلار بىزنىڭ خىيال، كۆڭۈلگە ئارام ۋە تەسەللىي بېرىدىغان چىنزايىلىق سۆزلەر ؛ سۆزنى ، خىيالنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىرادە ۋە غەيرەت كېرەك. بۇلار مەندە بارمۇ ؟ بۇنىڭغا جاۋاب بەرسۇن...

كەچقۇرۇن بىزنى تاشپولات يوقلاپ كەلدى. ئۇ مېنىڭدىن ئىككى ياش كىچىك ، بىز ئوخشاشلا غولجا يېزىلىرىدا ئۆسكەن «تارانچى» بالىلىرى ئىدۇق. مانا بەش يىلدىن كېيىن مەن ئۇنىڭدا ئاجايىپ ئۆزگىرىشلەر بولغانلىقىنى بايقىدىم. ئۇنىڭ بۇرۇنقى گۆدەكلىكتىن دېرەك بېرىپ تۇرىدىغان لەۋلىرى ئەتراپىدىكى سېرىق تۈكلەر ئۇنىغا ھازىر يېرىك ، تۇم قارا ساقال - بۇرۇت چىققان ، زىلۋا سۆڭىكى توغرىسىغا يوغىنىغان ، ئاۋازىمۇ ، مېجەزىمۇ ئۆزگەرگەن ؛ ئۇ ھازىر بۇرۇنقىدەك كەم سۆزمەس ، قىزىرىپلا تۇرىدىغان يىگىت ئەمەس ، خۇش چاقچاق ، مۇلاھىزىچى ، ئوقۇتقۇچى ئىدى ، ئۇ بىزنى قاتتىق توتتى ، شۇ كۈنى كەچقۇرۇنلا ئەكىتسەن دەپ تۇرۇۋالدى ، ئاخىر دۇەن جىياۋشۇ بىرەر دوستىنىڭكىگە ، مەن تاشپولاتنىڭكىگە بارىدىغان بولدۇق ...

ئۇ مەكتەپ ئىچىگە سېلىنغان ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا تۇرىدىغان كەن ، ئىشىكىنىڭ ئالدىنى قاشالاپ ئايرىم ھويلا قىلىۋاپتۇ. كىچىك لىچاخسىدىن كېرگەندىلا چاققان ھويلىدىن غولجا يېزىلىرىنىڭ پۇرىقى كېلەتتى ! پارچە خېشىلاردىن ياسالغان يولنىڭ ئىككى قاسىنقى رەڭگارەڭ گۈللەر ، ئارىلاپ ئارىلاپ قىز بېشىدا قوناق ياكى ئاپتاپەرەس ئۆسكەن ، ئايرىم كەيزىلەرگە تېرىلغان مىزراگۈل ، سىمايگۈل ، خېتىسگۈل ، نامازشامگۈللىرى ، بارا-كۆگا يانداش قىردىكى ھەر خىل رەڭدىكى ئورۇسگۈللىرى بىلەن قېيىلبوغداش-لاز گۈپپۈلدەپ پۇراق چېچىپ تۇرىدىغان رەيھانگۈللەر (بۇدىن كۆك-لىرى) ھەتتا قاچىسىدىن يەرگە كۆچۈرۈلگەن تالگۈل ، پىكوس ، قاچا گۈللەر ، جاپاكەش ئىلى ئايالىنىڭ گۈلخۇمار خىسلىتىدىن

دېرەك بېرىپ تۇراتتى . بىز سۇ سېپىلىپ ، پاكىز كۆچار كىگىزى سېلىنغان سۇپىغا ئولتۇرۇشتۇق . مېنىڭ ئاستىمغا يېپەك كۆرپە سېلىنغانىدى . ...

... مانا جاپانى تىلەپ تاپىدىغان كېلىنىڭ — دېدى تاشپولات ئايالىنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ ، — قارىمامسەن ؛ كېلىنىمىز كەلمەيلا ئىكەن . يۇز چامدام يىراق يەردىن تويغا توشۇپ يۈرۈپ مۇشۇ سۇپىنى چىقىرىۋالدى . ماۋۇ ياڭىدىكى يوغان قاپاق ، مانتا كاۋىلىرىنىڭ ھاڭگىلىشىپ كەتكەنلىرىنى ... ئەجەب ئاغزى ئېچىلىدىغۇ مايا قىنىڭ ئەمدى ! — دېدى ياش چوكان قېشىدىكى قېيىنىڭ ئوسمىنى ! بايا تىن بىلەكلىرى بىلەن ! توسۇپ نو- مۇستىن قىزىرىپ تۇرغان يۈزىدىن يېلىگەن قاراپ پىچىرلاپ ، مەن ئۇنىڭغا قارىدىم : چېكىم گۇللۈك چىتتىن تىكىلگەن ، ئۇزۇن يەڭلىك كۆڭلەك ، كۆڭلەك ئۈستىدىن غىل - پال كۆرۈنۈپ تۇرغان كۆچۈك چىشى چىيەكلىنىڭ قىزىل ئىنچ كۆڭلەك ، ئۇزۇن پايپاق ، پاكار پاشىنىلىق توپلەي كىيگەن ، يېلىم چېپىلىپ ، ئوتتۇ- رۇسىدىن ئەككىگە ئايرىلغان يالتىراق چاچلىرىنى باستۇرۇپ ، ئاز- قىسلىنى سەل كۆتۈرۈپ ھال زەڭ يېپەك ياغلىق تاڭغان بۇ يېزا قىزى ، ماڭا ئۇزۇندىن بېرى كۆرمىگەن يېزا مىنى ئەسلەتتى . ئۇنىڭ قولىدىكى قېنىق ئىنچىكە خېنىسى ؟ بىلىكىدىكى ئاق توچ بىلە- زۈك ، بوينىدىكى بىر قوز ئاق ئونچە مارجان بىلەن ئونىڭدىن تۆۋەنرەك چۈشۈپ تۇرغان قىزغۇچ سېرىق كەھرىۋا ئونىڭ زىنە- مەت بويۇملىرى ئىدى . ئاشۇ ئاددىي بويۇملار ئونىڭ سۇس سەپكۈن- لۈك ، لېكىن ئانار ئۇرۇقىدەك سۈزۈك يۈزى ، قاڭشارلىق ، لېكىن سەل ئۇچلۇق بۇرنى ، نومۇسچان قوي كۆزلىرىگە ۋە قىزىل مارجان پاتۇرۇپ قويغاندەك كۆرۈنىدىغان لەۋلىرىگە بىر خىل تەبىئىي گۈ- زەللىك قوشقانىدى . مەن قىزىدىن گەپ سورىدىم : — ئىسمىڭىز چىمەنگۈلغۇ ھە ؟

www.uyghurkitap.com

— كۆندۇق ، قارا قازان مەشەدە بولغاندىكىن ... جىنئوۋەن تۇۋەن ئۇيۇنىنى ئېچىلىدى . ئوننىڭغا تېگىل بولغان قالغان ئىگەللەرنى بىزنىڭ تاشپولات ئاتا تۇالدى : ھەممىڭلە ... ئالدىن ئېيتىپ قويغانىدىم ، ئاداش ، ئەدەبىي تاشپولات ئالدىمدا ھازىرلانغان ئوچبۇغان مەقارچىغىدەك زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ — خۇدانىڭ مۆمىنى دېگىنىدەك ، ئاداش ، ئەدەبىي تاشپولات ئالدىمدا ھازىرلانغان ئوچبۇغان مەقارچىغىدەك زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ — پېشىمدە بەش ۋاخ نامازغا ئوقۇرمەنسەن ، كۆرمەندىكىمۇ ئاۋۇ قازان بېشى ، مونۇ سۇپىلىرىنىڭ قېرىلىرىنى ، ئۇرغاق بىسىدىكى تورمىسا ھېساب ئەمەس . قويۇپ بەرسەم قازانىنىڭ ئاستىنىمۇ كونىكە ئوچقىتىم سۇر تكوسى كېلىدۇ ، رېۋتون ئىككى ئېغىز ئۆي ، مونۇ سۇپاڭ ئاۋۇ تام تۇۋلىرىنى ھەركونى سېغىز لايى بىلەن ئاتا قىلىشتىچە سىلىغىدەك سىيىغان ، سېغىز توپا ئىزدەپ ياۋېشى ، تومەن بويلىرىغىمۇ بارىدۇ ، كۈندە بىر سىيىپاپ چىقمىسا ، ئويقوسى كەلمىگۈدەك . ئالىمزىنى دېمەمسەن تېخى ، قاغلىيقىنىڭ مەسچىتىدە ھويلىسىدەك چوڭ ھويلىسىدا سۇۋۇمىغان ، ھاكلىمىغان ھېچبىر يېرى قالمىدى : تونۇر لەبىشى ، كالا ئوقۇرى ، يەكلىك ئويۇقى ، پېشايۋان سۇپىسى ھەتتا ھەر بىر توپ ئالمىغا ياسالغان كۆلچەكنىڭ كېسىكىتىن قۇپۇرۇلغان قېرىلىرىنىمۇ مۇشۇنداق سۇۋايدۇ ، سىيپايدۇ ، ھاكلايدۇ ، ئۆيۈمدە ھېچ بايلىقىم يوق ، ئاداش ، مۇشۇ ئاياللىرىنىڭ بەركەتلىكى ، تىنىمسىز قولى — مېنىڭ بارلىقىم يوقى بايلىقىم ! ... — ئېيتكىنىڭىز ئاجراپ چوشمىسۇن يەنە ! — دەپ كۈلدى چىمەنگۈل تەتۇر قاراپ كۈلۈپ ، — ئۇستەلنى قويىمايدىكەنە ! سىيادان سېلىنغان غولجا توقچى ، ياڭاق ، گۈلەم پىستە ، بادام ، مېغىز ، جىگدە — قەشقەر نېمەتلىرى مېنىڭ كۆڭلۈمگە بەك ياقتى . سىنچايدىن كېيىن چىمەنگۈل ئۇستەل سېلىنغا كېلىپ

قول، قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپ تاشپولاتقا قارىدى. ئۇ ئۇ
ـگەپ قىلىپ، ئەلا... دېدى تاشپولات. ئايالىنىڭ نېيىتىنى
چۈشىنىپ، — ئېمە-يەيسەن دېگىلىنىڭ ساقلىغىنىڭنى قىلىپ
بېرىدۇ. ...

— ئۇگرە ئاش، — دېدىم دەرھال ئولارغا قاراپ، — بىزنىڭ
سەھرانىڭ ھېلىقى ئىنچىكە كېسىلگەن جالادەك ئۇگرىسى بولسە-
كەن، پورچاق، كۆكۈچاش، قورۇت، ئاشكۆكى بولارمىدى. قېتىق
قوشۇپ ئىچسەك قانداق ياخشى ...

ئولار قاقاقلاپ كولۇشتى. چىمەنگول تاشپولاتقا قاراپ
— ئۇ ... مېھمان تامىقى ئەمەس، ئورمانچىلارنىڭ ھاردۇق
ئېشىغۇ! — دېدى ...

— مېنى ئورمانچى ھېسابلاۋېرىڭ، ئەگەر قاملاشتۇرالمىسە-
ڭىز مەيلى، قېينالماڭ!

— ئۇنىمايدۇ، بۇ نېمە دېگىنىڭىز!؟

— قولىنىڭ ئۇچىدا ئەتمەدىغان ئۇگرە دېگىنىڭنى، — دېدى
تاشپولات كۈلۈپ تۇرۇپ، — سەن دېگەن پورچاق، كۆكۈچاش، قو-
رۇت دېگەنلىرىڭنى ۋاگونىسى بىلەن قېينانام ئەۋەتىپ تۇرىدۇ، تازا
كونىسىدىن بار. ھە، چىمەن! قېتىقنى ھازىرلا پەيدا قىلمەن.
قېنى ئەمسە، چىمەن، پىتىر ماناتىنى ئەتكە-قوي، تاچچىدە
قازان كاۋىپى قىلىپ، ھېلىقى تىقىپ قويغىنىڭنى!... ھە، بولـ
دى، ھا... ھا... خاپا بولۇۋاتىدۇ، قارىغىنا ئەلا، بۇنىڭ
سىركىسى سۇ كۆتۈرمەيدۇ، بۇيرۇتمىسىڭىز ئۆزۈم بېلىپ قىلاـ
ماي... دەپ دومسىنىۋاتىدۇ، بوپتۇ، ئىشقىلىپ بىزنى رازى
قىلساڭلا بولىدىغۇ!... ...

... ھەممىز كۈلۈشتۇق. ...
شۇنداق قىلىپ، تاشپولات مېنىڭ بىلەن بىللە مېھمان بولـ
دى. چىمەنگول مەززىلىك قازان كاۋىپىنى، بولۇڭغا تىقىپ ساقـ

لاپ قويغان بىر بوتۇلكا ئىلى ئاق ھارىقىنى، ئىسسىق - سىسسىق چېيىنى، بىز ئۇبدان قىزىغاندىن كېيىن، تەييار بولغان ئوگرە ئېشىنىمۇ پەتنۇس بىلەن داستىخانغا ئۈزۈپ ئەكىلىپ تۇردى. بىز ئاغزى - ئاغزىمىزغا تەگمەي سۆزلەشتۇق، كۈلۈشتۇق، ئۇنۇتۇپ چىلىپ، ناخشا ئېيتتۇق...

... مەن ئۇلارنىكىدە قونۇپ قالدىم. ئۇلارنىڭ ئۈچ ئەرەمجانلىرىمۇ غۇلجا دېھقانلىرىنىكىگە ئوخشايتتى. ئىككى - پارچە غۇلجا تېكمىتى پاكار سۇپىغا لىققىدە كەلگەن، تۇرىدە بىر ئوستەل، ئىككى چېتىدە پەتنۇس قېقىلغان بىر جۈپ غۇلجا ساندۇقى، ساندۇق ئۈستىدە ئىككى ياققا جۈپتى بىلەن تىزىلغان ئورۇن - كۆرپە، تور تۇتۇلغان، كەشتىلەنگەن ماموق ياستۇقلارمۇ جۈپى بىلەن ئىدى. مەن تور جىيەكلىك، قىزىلگۈل پوركى، ۋە بىر جۈپ كېپىنەك كەشتىسى بار كېپىم ياپقۇچقا قارىدىم. تاشپولات كۈلۈپ تۇرۇپ:

— چېمپىنىڭ قول ئىشى، — دېدى كېيىم ياپقۇچنى شەرەت قىلىپ، — ھازىر دوپپا تېكىشنىمۇ ئۆگىنىۋالدىڭ؟

— نېمىشقا زەدىۋال تارتىۋالدىكلار؟ — دېدىم دالاندىكى قارا جىيەكلىك، يوغان گۈللۈك، تېگى قىزىل ياسمىدىن قىلىنغان زەدىۋالنى شەرەت قىلىپ.

— دوربىمچۇق! — دېدى تاشپولات قەشقەرچە سۆزلەپ، — كۆرمەمدىغان تامنى ئالىياساق قىلىپ...

— زەدىۋىلى يوق ئىكەن دەۋەرگەندىكىن، — دېدى چېمپىنگۈل ماموق ياستۇقلارنى كېگىز ئوستىگە تاشلاۋېتىپ، — قولۇم - قوشنىلارنىڭ كۆڭلىنى دەپ تارتىپ قويدۇق - ھى... ھى...

— سەن، تاشپولات، خۇپسەنلىك قىلىپ قەشقەرچە سۆزلەۋاتامسەن - يا كى؟...

— نەدىكىنى ، — دېدى چىمەنگۈل گېپىنى بۆلۈپ ، — سېپى ئۆزىدىن قەشقەرلىك بولدى !...

— بولمامدىكى ، — دېدى تاشپولات تېخىمۇ قەشقەر تەلەپپۇزىدا سۆزلەپ ، — خوپسەنلىك دەۋاتمامدا ، كۈنىگە تۆت سائەت ۋالاقلايمىز ، ئۇنى ئاز دەپ دەرىستىن كېيىن مەجلىس ، ئوقۇغۇچىلار پائالىيىتى ، ھەممىسىلا قەشقەرچە سۆزلەۋەرگەندىكىن سىكىدىغان گەپكەن . مۇشۇكنى قويلارنىڭ ئارىسىدا ياقسا ، مىياۋلاشنى ئۇنۇتۇپ ، مەرەيدىغان بولۇپ قالامدىكىن دەيمەن . تىلنى دېگەن شۇنداق نېمىكەن...

بىز كۈلۈشتۈق ، كىچىچە سۆزلىشىپ مۇڭداشتۇق ، ئەتىسى ئۇلار بىلەن خوشلىشۇۋېتىپ :

— ئۆمۈر بويى بەختلىك بولۇڭلار ! تاشپولات ، سەن تەلەيلىك ئىكەنسەن ، — دېدىم .

بۇ مېنىڭ راست سۆزۈم ئىدى . ئۇلار قىرىق نەچچە يىل بىلەن خاپىلىقسىز ، كۆڭۈللۈك ، مۇھەببەت بىلەن ياشايدىكەن . ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى لەززەت بىرلا مەنىلىك ئىشتا ئىكەن : ھەر ئىككىلىسى بىر - بىرىنىڭ كۆڭلىنى ئىزدەيدىكەن ، كۆڭۈل ئىزدەش ، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى بەختنىڭ مەنبەسى ئىكەن .

قەشقەردە ئون ئۇچ كۈن تۇردۇق . تاشپولاتنىڭ ئۆيىگە بارمىغان بىرمۇ كۈنۈم يوق . ھەر قېتىم بارسام چىمەنگۈل خۇددى مېنى تۇنجى قېتىم كۆرگەندەك خۇشال بولۇپ ، قىزغىن كۈتىدۇ . مانا بۇ ئەلۋەتتە ، ئۇنىڭ تاشپولاتقا بولغان ساپ مۇھەببىتىنىڭ بەلگىسى .

مەن ئويلايمەن ، ئۇلار ئۆمۈر بويى بەختلىك بولالايدۇ . سەۋەبى ، ئۇلارنىڭ مۇھەببىتى ساپ . ساپلىق — مەڭگۈلۈك بەختنىڭ چىرىمەس يىلتىزى . مەن ئاشۇنداق ساپلىققا تەشنا...

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ پېكى نادىرسى

3

ماشىنا بىلەنمۇ ، ئېشەك قېتىلغان كىچىك ھارۋا بىلەنمۇ ، ئۆكۈز قېتىلغان يار - يار ھارۋا بىلەنمۇ ، ھەتتا ئېشەك چۆمى ئۈستىدە ئىككى پۇتىنى بىر ياققا قىلىپ مۈگدەپ ئولتۇرۇپمۇ ، پىيادە تېزغىچە توپا كېچىپمۇ يول ماڭدۇق . ئۆيلىرى شالاڭ ، ئەمما كۈمىلاچ تاملىق ھويلىلىرىنىڭ ئەتراپى بوك باغلىق يېزىلار ، ھەشەتەرخان ، جىنگدە دەرەخلىرى بىلەن كوچىلىرى يېگىچە توسكە كىرىدۇ . ئاتقان ناھىيە بازارلىرى ، تار ، ئەگرى - بۈگرى ئارقا كوچىلار ، كوچا پەنجىرىلىرى كىچىك ، ئىشىكلىرى ھەم ، ھويلىسى ئۈزۈم تاللىرى بىلەن قاراڭغۇلاشقان ھويلىلارنىڭمۇ تالايلىرىغا بىرنىڭ قەدەم ئىزىمىز چۈشتى . ھەربىر كىتابنىڭ مۇقاۋىسىنى يېڭى بىلەن ھۆرتۈپ ، تەزىم قىلىپ تۇرۇپ ، سىزنى شۇلۇڭلىشقا ئەيىپ تۇرىدىغان كىتابپۇرۇشلارنىڭ ئىللىق چىرايى ، بىر دۇتار ياكى بىر داپ بىلەن پۇتۇن - پۇتۇن داستانلارنى يادقا ئېيتالايدىغان داستانچىلارنىڭ تۇغمەس تەرى ، مەددادھلارنىڭ تىنىمسىز ئاۋازىدىن چىقىدىغان تاق كۆكۈل ، لېكىن يالاڭغىداق ، كۆرۈمسىز ئىلىم ئەھلىنىڭ ئىتلىتىپات - مېھماندوستلۇقى ... بىرگە تونۇش بولۇپ قالدى . قەشقەردىن خوتەنگىچە ئىككى ئايغا يېقىن سەپەر قىتلىش ، بىرنى - نۇرغۇن بەتلىم ، كىتاب ، ھېسسىيات ، ئىلھام بىلەن تەمىنلىدى .

8 - ئاينىڭ ئاخىرىدا خوتەنگە كېلىپ ، ۋالىي مەھكىمە ئالدىدىكى مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇق . مەن شۇ كۈنلا دوەن جىياۋشۇدىن ئەپۇسورىماقچى بولۇپ ئۇچۇن كوچىغا چىقتىم ، مەنە ئۇنىڭ يانىغا كەچقۇرۇن كىردىم . ئۇ ئىلمىي مۇددىر ئىشخانىسىدا يانىدىكەن . ياغاچ كارىۋات ئۈستىدىكى ئىزان ، نوسخىلىق گىلەمدە تۇر -

مەكتەپكە ئوقۇغۇچى ئەۋەتىپ، كىتابلارچە چىچىلىپ ياتاتتى.
داۋاخاۋا قاپلىق ئىككى كىشىلىك كونا ساپادا ياقىسى ئېيىق تېلىغان كۆك
چاپان، ئاق قىسمى مايلاشقان كۆك شەپكە، دېرىزىدىن كىرگەن
ئوستەل ئوستىدە تېلېفون، كۆلدان، سىياھدان، ئىككى پىيالە،
بىر چايدان، تىكلىمەكالېندارغا تۇراتتى. ھاماغا جوڭگو، دۇنيا
خەرىتىلىرى ئېسىلغان، قارامتۇل ئىشكاپنىڭ ئۈستىدە دەستە-
دەستە گېزىت-ژۇرنال، ئىشىك تۈۋىدىكى كىتاب جاۋزىسىدە رەت-
رەت تېزىلغان كىتابلار تۇراتتى. مەن ئونىڭ دوگلاك، تېگى
يۇمشاق ئورۇندۇقىغا كېلىپ ئولتۇردۇم. ياش ئايال كىرىپ ماڭا
ئېگىلىپ تەزىم قىلدى-دە، كۆزىنى يەردىن ئالماي تۇرۇپ:
— ئازراق كۈتىسىلە، مۇدىر ئەپەندى پوكزەك ئويناۋاتىدۇ.
ۋاللبول مۇساپىقىشى بوپتىمىش، مۇدىر ئۆزى چوشىمىسە، بىزنىڭ-
كىلەر ئۇتتۇرۇپ قويغۇدەك، — دېدى ئۇ ...
... ئىشلى ئېمە خىزمەت ئىشلەيلا ...
... ئىنتىپاق شۇجېسى قوشۇمچە سىياسىي گۇرۇپپىنىڭ
خىزمىتىنى ئېشلەيمەن ...
... قورماشمۇ لمۇشۇ مەكتەپتىمۇ؟ ...
... ياق، ئۇنداق كىشى يوق ...
— ھاشىرلار بىللە كەلگەن، بۇرۇن مۇشۇ مەكتەپتە
ئىدى، ئولتۇر تويى بولدىغۇ؟
— ھە، — دېدى ئايال سارغۇچ چىشلىرىنى كۆرسىتىپ
كۈلۈپ، — ئېسىم قۇرۇسۇن، بايىمەخاننىڭ بولدىشى قۇرۋان
مۇئەللىمنى دەملا؟ ئۇ كىشى بايىمەخان تۇرۇۋاتقان گۇڭشېدىكى
ئوتتۇرا مەكتەپكە ئىلمىي مۇدىر بولۇپ كەتتى ...
— نامەتنىڭ ئۆيى يېقىنمۇ؟
— نامەت ساختىنى دەملا ... دېدى. ئايال ماڭا قاراپ
قويۇپ ... مەن جاۋاب بەرمىدىم، ئايال مەيدىسىنى توتۇپ قاقاقلاپ

www.uyghurkitap.com

. كۆلدىك ... ھەممە ئادەم «ساختا» دېمىسە ئۇنى ھېچكىم تونۇمايدۇ. ئۆيلىيەلمەيسەن، ئالتۇندەكى جىگدىلىك كۆچىدا، شۇ تار كوچىدىكى تېمى ئېگىز، دەرۋازىسى چوڭ، ئىنتى ھويلا شۇ ... مەن ئايالىنىڭ ئوبرازلىق گېپىگە كۆلدۈم ... قورۇسى شۇنچە كاتتىمۇ؟ ... خوتۇنى ئابويتچە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان باي يوق. خوتۇنى كۈنىگە يۈز كوي تاپىدىكەن. دېيىشىدۇ. ئۇرۇمچىدىن كەلگىنى ئۈچ لكۇن بولدى. ھاشىراكام ئۇنى مختىرمەتتىن قوغلاش كېرەك. دەپ سۆزلىدى. ئۇخسەتمۇ سورىماي ئۇرۇمچىگە كېتىپتۇ ئەمەسما؟ . ئۆزىتىكمۇ مەكتەپتە خوجىلىق خىزمىتىنى ئىشلىگۈسى يوق. تۆت ـ ئۆگەي بالىسى بار. بىرىمۇ ئوقۇمايدۇ. ئېكىسى ئۆيدە گىلەم توقۇيدۇ، بىرى ئۈچ بۇرجەك بازاردا ئۆپكە ـ ھېسىپ ساتىدۇ، يەنە بىر قىزى ئانىسى بىلەن دوپپىچىلىق قىلاتتى. ئۇشۇ يېقىندا چايخانا ئېچىۋاپتۇ. نامەت ساختا مەكتەپكە تۆت سائەت ئىشلىسە، ئۆيىگە ئون ئىككى سائەت ئىشلەيدۇ. ماڭاش دېگەن ئۇنىڭ ئۈچون تويىنىڭ چاچقۇسىدەك بىر تېمە. توۋا، غۇلجىلىقتىن ساختا چىقسا ئۇنداق ـ مۇندىقى چىقمايدىكەن. نامەت ساختا شەيتانغا لوختا سالـ ... دېسىلە ...

ئايال ماڭا چاي قۇيۇپ بېرىپ، ھاشىرنى چاقىرىشقا چىقىپ كەتتى. ...

ـ بارمۇسەن، نەلەردە يۈردۈڭ، ئاۋاق ... دەپ ۋارقىرلغـ ... ھاشىر كىرىپ كەلدى ...

ئۇ يوغان، بىرىك قوللىرى بىلەن ئىككى مۇرەمدىن تۇتۇپ سىلكىدى. ئۇنىڭ تەرلىگەن، قارىدىغان يۈزىدە تەبىئىي خۇشاللىق چاقناپ تۇراتتى. مەن دوستۇمنىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ :

ـ ھازىرمۇ ئوسەيچىمۇ؟ ـ دەپ چاقچاق قىلدىم.

[illegible] توۋرۇنىڭ توۋنگەسىگە چۈشۈرىمەن دېگەندە [illegible] دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، ياڭاق ماختىنىپ [illegible] ئايدۇللا قارىغاي قولۇمغا سۇ قويۇپ بېرىلمەيدۇ! [illegible] پورۇچنى [illegible]

بىز بىر پەس چاقچاقلاشتۇق، چاقچاق توگىگەندىن كېيىن ھاشىر مىس ئاپتوۋا بىلەن يۇز كۆزىنى يۇدى. ئەمدى ئىشكاپنىڭ ئەينىكىگە قارىغاچ قويۇلۇپ، ئۇستىرىسىنى كاپلىدى ۋە ئېغىكىنى سىلاپ قويۇپ:

ئېستېتىك تەربىيەسىدىن ئىكەنلىكىڭ، دەپ جونۇغلى تۇردى. مەن، ھەقىچان، بىلىمەنسەن، ئاۋاقنى يوقىتىپ، سېنىڭ ئالدىڭغا شىخىمنى توزەشتۇرۇپ كەرەك داستىخان سالمىسام، كۆرىدۇكمۇ، ماۋۇ ئېكەكتىكى ئاقىلارنى، ئوقۇغىنىڭ، ھېلىقى نەۋائىنىڭ شېئىرى [illegible]

[illegible] مەن شېئىرىم ئوقۇدۇم [illegible] ساقال ئاقى ئۇلۇمگە ئىشاۋەرمەيدۇ [illegible] ھايا تلىق بىلەن شېئىرى ئارىلىقىدا ئۇ [illegible]

[illegible] ھايات چىمەنلىكىگە چۈشكەندە قىزىل دېگىنە، مەزگىلسىز، تېخى يىگىتلىكىنى توگەتمەي تۇرۇپلا [illegible] ئوتتۇز ياشقا ئەمدى كىرەيۇ، تېخى قىزىل چۈشىۋىتىپ، ياق، ياق، قارا چۈشىمۇ مەن ئۈنى ئۇلۇمنىڭ ئىشارىسى دېمەيمەن! [illegible] ئۇ ئۇستىرىسىنى ئوك ياڭقىغا توغرىلىدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ ئەينەكتىكى ئەكسىگە قارىدىم. ئۇنىڭ پىشانىسى تېخىمۇ تارتىلىپ، ئىككى چېكىسى تاقىرلىشىپ، دولقۇنلۇق چاچ-لىرى ئېچىگە قاراپ كېكەيگەن. قويۇق قوشۇما قاشلىرى ئارىسىدا بىر قىر ئېككى روشەن سىزىق پەيدا بولغان. كۆز قويرۇقلىرىدا-

www.uyghurkitap.com

بىكى قورۇقلار! كۆپەيگەن ئىككى قوۋۇزتدىكى سىزلىق ئەمدى تېخى
ئەمەس! چوڭقۇر لاشقان ئۇنىڭ چىرايىغا بىر لا قارىغان ئادەم ئۇنى
ئوتتۇز بەش ، يا قىرىق ياشلاردا دېيىشى مۇمكىن ، يالغۇز دوگە-
لەك ، خىيالچان يوغان قوي كۆزلىرىلا ئۇنىڭ ئويقۇسى قانغان
بالىنىڭ كۆزلىرىدەك نۇرلۇق ۋە چىرايلىق ئىدى.
ئەمەسمۇ ئەمانچە قارايسەن؟ ئەمدى قىزلارماساڭ قارىمايدۇ، يەش
بالىلىق تۇل خوتۇنلارغا ئىچ پەش تارتساڭ بولمىدۇ! دېمەكچىمۇ
سەن ؟
بۇ توغرۇلۇق ئويلاشتىم قالدىم ، دېدىم ئۇنىڭ مۇرە-
سىگە ئاستا قولۇمنى قويۇپ ، قىزىقمايمەن ئويلاشنىمۇ ، سۆز-
لەشنىمۇ خالىمايمەن ! سائەت ئون بىر يېرىم بولدى ، ئەمدى
ياماق بۇيتۇلدىدۇ ماڭا قارىپ قويۇپ ، ئەمەن
تېخى ئەمدى ئەقلىمگە كېلىپ ئىش باشلاي دېگەنىدىم ، كىم بىلەن
مۇڭدىشارمەن ئەمدى ؟ مانا بۇ ھېسسىيات قېرىلىقى ، ئۆلۈمنىڭ
ئىشارىسى . ئەمما ، ئەلا ، بىزنى داغدا قويۇپ ، بوراندا يېرىلغان
شاختەك ، مېۋىلىرىگىنىمۇ ئۆزۈڭ بىلەن بىللە تۇگەشتۇرۇۋەتمىگىن
جۇمۇ ، ھېچبولمىسا شاختا تۇرۇپ باق بولىدىغان ئۆرۈكچىلىك
بولسىمۇ ، ئاغزىمىزدا تەم قالدۇرۇپ كەت !
تاماقتىن كېيىن كوچا ھەيلىسى قىلىدۇق ، ئاندىن
كېيىن ئاز تولمدىن ئىچىنىپ ، قويۇق جىگدە ئۇخلىدۇق دەرەخ-
لەرى ئازىسىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشۇق ھاشىر جىق ئىچكەنلە-
كى ئۈچۈن كۆپ ۋە تەسىرلىك سۆزلىدى ، ئالدىمىزدا بوتۇلكا ۋە
پەمىدۇر ، ئىنە ئەنە قانچىلىك ئىچەركىن ، قانچىلىك سۆزلەر-
كىن ؟
قارا كۆك ئاسماندىكى تولۇن ئاي يورۇقىدا قالار ئازىسىدىن تەڭ-
گىدەك ، يەزىدە ئالقاندەك شولا چېچىپ ، يوپقا بولۇتلار ئازىسىدىن
يول ئېلىپ ئاستا سەيلە قىلماقتا . سانسىزلىغان يولتۇزلار سۈكۈت

ئىچىدە تەپەلسۇم قىلىۋاتقانىدەك ، جىمجىت جىمىر لىشىدۇ . سالقىن شامالدىن شادلىنىپ پىچىرلاشقان يوپۇرماقلار ، ئاينىڭ ئەلۋەك نۇرىنى ئارىلىتىرىدىن سىرغىتىپ ئۆتكۈزۈپ ، سۇھبەتخۇمار دوستۇمنىڭ بىرده كۆزىگە ، بىرده ئەكزىگە چۈشۈرۈپ تۇرماقتا . ھاشىر ئۆز ئادىتى بويىچە ھايات ئىنسانىنىڭ بۇرچ تۇغرىسىدا قىزغىن سۆزلىمەكتە . ئۇنىڭ تەمكىن ، كىرسىز ئاۋازى خۇددى سالقىن شامال ، ئىلمان سۇدەك ئادەمگە خۇشياقىدۇ .

— شۇنداق قىلىپ ، شۇ ئەمگىكىم رەھىسابغا مۇدىر بولۇپ قالدىم ، — دېدى ئۇ بەش يىلدىن بېرى بېشىدىن ئۆتكەنلىرىنى سۆزلەپ كېلىپ ، — بەش يىل قانداق ئۆتتى ، مەن راستىنلا تۇيماي قالدىم . كۈنىگە تۆت ، بەش سائەت دەرس ، ئۇنىڭ سىرتىدا ئۆگىنىش ، مەجلىس ، سۆھبەت بىرەر سىنىپتىكى قىيرىق ـ ئەلـ لىنىڭ بالا سىنى نېمە كۆپلارغا سالىمايدۇ . ئەلۋەتتە ، قاچىدىغانلارمۇ ، دەرستىن چىقىپلا ئۇقەت قىلىدىغانلارمۇ بولىدۇ . بىلىمىنى ئۆزىنىڭ ئۈمۈرلۈك ئىشى ، بىلىدىغانلار ، مەسلەن ، دۆلەت ، خەلقىگە پايدىسى جىقراق تېگىدىغان ئادەم بولۇش ئۈچۈن ، ئۆمۈر بويى بىلىم ئالسىمۇ ئازلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلارمۇ بار . ئۇلارنەلەردىن تاپىدىكىنتاق ، فىزىكا ، ئالگىبرا ، خىمىيە ، ئاستىرۇنومىيىدىن قەيسەر مەسىلىلەرنى تېپىپ كېلىپ مېنىڭدىن سورايدۇ . ئۇلارچە سىنىپ ، تەربىيىچى ، دېگەن بىرمۇلقاموس ، رېئىمىتى ئاختۇرسا جاۋاب چىقىۋېرىدۇ . قانداق قىلسەن ، شىخىغا قىيىقىشقىلى مەيدىسىدىن ئىتتىرىشكە بولاتتىمۇ ؟ تېرىشىپ ـ تىرمىشىپ جاۋاب بېرىمەن ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا چاندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، بەزى كۈنلىرى كېچىلىرى كىتاب ئوقۇيمەن ، ئىزدىنىمەن . ئۇلارنىڭ ئىزدىنىشلىرىنى قەدىرلەش مېنىڭ بۇرچۇمغۇ ، ئانا ئۆز بالىسىنىڭ تەمتىلەپ ، تام ياقىلاپ ماڭغىنىنى كۆرسە خۇشال بولغىنىدەك ، مەنمۇ بالىلىرىمنىڭ قىيىن سوئاللىرىنى ئاڭلىسام ، شۇنچە خۇشال بولىمەن .

10 ـ سىنىپتىكى بىر ئوقۇغۇچىسى بىر كۈنى «ئا پىلۇس ب» نىڭ كۆادراتى — «ئا كۆادرات پىلۇس ئىككىلەنگەن ئاب ، پىلۇس ب كۆادرات» ئىكەنلىكىنى ئالقى ماتېماتىكىنىڭ بەزى قائىدىلىرى ئارقىلىق ئىسپاتلاپ كەپتۇ دېگىنە ! ھەي ، بۇ بىر ئۆكۈزگە چۆلۈك ئىشلىتىش ئورنىغا ، ئۇيۇغەن سېلىپ ، ئېغىز دۇرۇق چىشلەپ تەكەنگە ئوخشاشلا كۆلكىلىك ئىش ، لېكىن ئۇنىڭدىن كۆلۈش ئورنىغا ئۇنى رىغبەتلەندۈرىلەن ، خاتاسىنى ئېيتقاسىڭ قايىل بولمايدۇ تېخى ، قانداق قىلىسەن ؟ ماتېماتىكا فورمۇلىلىرىنى خاتا قوللانغىنى ئۈچۈن ئىسپاتلاپ ، ئۇنى قايىل قىلىسەن ، ياشلىق ئادەمنى نېمە قىلغۇزمايدۇ ، بالىلارنىڭ ھېرلىرى تېخى مېنىدىلىپ ئاق قويغان كاتەكچىدىكى ئۇلىمپىيادلارنى تاپماقچى ، ھېرلىرى تېخى لوگارىفما جەدۋىلىگە تۈزىتىش كىرگۈزمەكچى ، يەنە ھېرلىرى تېخى نۇر سېكۇنتىغا ئۇچ يۈز مىڭ كىلومېتىر دېگەن يول بېسىپ ، سەككىز مىنۇتتا يەرگە يېتىپ كېلىدىكەن ، تېزلىك سۈرئىتىنى ئۆت پەيدا بولىدۇ ، ئۇنداق بولسا نۇر بىلەن ھاۋا ئارىسىدىكى سۈركىلىشتىن نېمىشقا ئۆت چىقمايدۇ ؟ دەپ سورايدۇ ... بىر كۈنى بىر ئوقۇغۇچى مېنىڭدىن ئىمتىھان ئالدى دېگىنە . ئۇ مېنىڭدىن [illegible] مۇئەللىم ، چاڭجياڭ دەرياسى قانچە كىلومېتىر كېلىدە[illegible] سورايدى . [illegible] ئالتە مىڭ ئۇچ يۈز كىلومېتىر مىكىن ؟ دېدىم [illegible] قانچىلىك يەرنى سۇغىرىدۇ ، مۇئەللىم ؟ [illegible] تۆت يۈز مىليون مو يەرنى سۇغىرامدىكىن ؟ [illegible] ئۇنداق بولسا ، تارىم قانچىلىك يەرنى سۇغىرىشى لازىم . ھېسابلاپ كۆرىدىلىمۇ ؟ [illegible] ياق [illegible] ھا... ھا... ھا... مۇئەللىم ، تۇرۇپ تېخى !... [illegible] نېمە دېيسەن ، ئۆخۈپ ـ تاتىرامسەن ؟ ياق ، پەقەتلا قوشۇلۇپ

قاقاقلاپ كۈلدۈم، خالاس. ئىلىمنىڭ رەسىلەر بىلەن، ئۆتكەن ۋاقىت كۆڭۈللۈك، لېكىن ھېلىقى ئىللىمدىن قاچىدىغانلار، پۈتۈن كۆڭۈل سىز لىكىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. شۇلارنىڭ دەستىدىن ئۈيقۇڭ قاچىدۇ، ئىشتىھايىڭ تۇتۇلىدۇ، كەيپىڭ ئۇچىدۇ، ھەممىسى بولغان بولساڭ، پىيالىنى بەرمەسمەن!

ئۇ ئۆزىگە ھاۋاق قۇيدى. پىيالىنى بوشاتتى - دە، پەمىدۇر دىن بىرنى چىسلەم يەۋېلىپ، سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ناۋادا پۈتۈن ئۈيغۇر ياشلىرىنى نامەتتەك پولغا دۇم چۈشسە، ئۇ چاغدا قانداق بولىدۇ، بىلەمسەن!؟ ئۇ چاغدا بىزنىڭ مىللىتىمىز ۋاشاڭ قىلىنغان قوغۇنلۇقتا بوخشاپ قالمىدۇ، ئۇ يەرگە قاغىمۇ كېلىپ قونمايدىغان بولىدۇ، يىلتىزىمىز شۇ چاغدا قۇرۇيدۇ. مانا بۇنى ئويلىساڭ، ئۆمۈرنىڭ قەدىرىگە يېتىسەن، بىر پالىغا بولسىمۇ كۆپەرەك بىرنېمە پىلدۇرگۈڭ كېلىدۇ. دۇنيادا باشقىلارنى رازى قىلىش، خۇشال قىلىشتىنمۇ راھەت ئىش بولامدۇ؟ كۇنلەر-نىڭ بىرىدە، سېنىڭ قولۇڭدا ئوقۇغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىرەرى داڭلىق ئادەم بولۇپ قالسا، قېرىغىنىڭدا ئۇ سېنى يوقلاپ كېلىپ ئوڭ قولىنى كۆكرىكىگە قويۇپ سالام بەرسە، بېشىڭ ئاسمانغا تاقاشمامدۇ، ئاداش! ئىنسان دېگەن شۇنچىلىك نەرسە، ئىنسان جىق نەرسىنى بىلسەم دەيدۇ، ئۆزىنىڭ قەدرىنى بىلمىگىنى خالى-مايدۇ. بىلەمسەن، سېنىڭ قەدرىڭنى مەن، مېنىڭكىنى سەن بىلىسەن، لېنىن ئۆزىنى بىر قېتىممۇ ئۇنىۋېرسال پرولېتارلىرىنىڭ داھىيىسى دەپ ئويلىمىغان بولغىيدى، لېكىن ئۇنىڭ قەدرىنى بىز بىلدۇق. ھاشىرجەمئىيەتنىڭ ئادەتتىكى لەمپكىسىنى مۇھىم ئىشلىرىنى يەنە باشقىلارنىڭ ئارزۇسى، مۇھىم ئىشلىرىنى كۆپەرەك سۆزلەيدىغان، ئۆزىنىڭ شەخسىي ئارزۇسى توغرۇلۇق ئازراق سۆزلەيدىغان بولۇپ قاپتۇ.

www.uyghurkitap.com

مە — ھەن ، ھاشىر ئەۋزۇك تۇغرۇلۇق ئارزۇلىرىڭ تۇغرۇ-
لۇق سۆزلەشنى ھېچ خالىمايدىغان بولۇپ قاپسەنغۇ ؟ — دېدىم
ئاخىر ، — ئېيتقىنا ، قانداقراق بىر ئادەم بولماقچىسەن ھازادى ؟
ھاشىر كۈلۈپ كەتتى — ده ، مېنىڭ مۇرەمگە ئالمانلىرىنى
قويۇپ كۆزلىرىمگە قارىدى ، [illegible]
— سەن ، تېخىلا شۇ ئوقۇغۇچى پېتىڭ بىلەن تۇرۇپسەن ، —
دېدى ئۇ ، — بىز چاغلاردا بىز قانداقراق ئادەم بولۇشنى ئۆزىمىز چە
تاللايتتۇق ، يا ئوندا ق ، يا مۇنداق ئادەم بولىسامكەن دەپ ئارزۇ
قىلاتتۇق ، مەسىلەن ، مېنىڭ ئالساڭ ، ئالىي مەلۇماتلىق بولسام ،
دۆلەتنىڭ مۇھىم ئىشلىرىنى ھەل قىلىشقا قاتناشسام ، ھەتتا چەت
دۆلەتلەرگىمۇ بېرىپ — كېلىپ تۇرسام ، ھاياتىمنىڭ ھەر بىر مىنۇ-
تىمۇ ئاشۇ مۇھىم ئىشلار بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان بولسا ،
تۇرمۇشۇم مېنىڭ ئېنتىلىشلىرىم ئۈچۈن توسقۇن ئەمەس ، تۇرتكە
بولسا ، دەپ ئويلايتتىم ، ۋە ئارزۇ قىلاتتىم ، لېكىن مېنىڭ كىم
ۋە قانداق ئادەم بولۇشۇمنى غايە ۋە ئېنتىلىشلىرىڭ ئەمەس ، بەلكى
جەمئىيەتنىڭ تەلىپى بەلگىلەيدىكەن ، ھېلىقى ئارزۇلىرىڭ ئۇ چاغدا
مېنىڭ بىر كېچىنىڭ چۈشىدەك قىزىق ۋە كۈلكىلىك تۇيۇلىدى-
كەن ، مەن جەنۇبىي شىنجاڭغا كەلگۈچىمۇ ماشىنىدا مۇگدەپ ئۇل-
تۇرۇپ ، ھېلىقى بىر قىلىدىغان كەلگۈسى توغرىسىدىكى خىيالىلار-
نى داۋاملاشتۇرۇۋەردىم — خىيالىمدا مەن خوتەنگە كېلىپ ئىككى-
ئۈچ يىل قاتتىق بىر تىپلىما ئىشلىدىم ، ئاخشاملىرى ئالىي ماتېما-
تىكىدىن بىلىم ئالدىم ، تاپقان پۇلۇمدىن ئېشىنىپ يېتىم بالىلارنى
ئوقۇتتۇم ، شۇ يەردىكى دېھقانلارنىڭ ئىشلىرىغا جان — دىل بىلەن
يارىدەملەشتىم ، مېنىڭ يامان دەيدىغان ئادەم قالمىدى ، بۇ «ياخ-
شىچاق» لىقتىن بىرەر لەتمە بىلەن ئەمەس ، بەلكى دىلىم خالىغانلىقى
ئۈچۈن قىلىدىم ، شۇنىڭدىن كېيىن مەن تىلغا ئېلىنىدىم ،
پارتىيىگە كىردىم ، نەمۇنچى بولدۇم ، ئالىي ئوقۇش پۈتتىغا ئۇزۇ-

تېلىدىم. ئۇقۇشۇپ تۇرۇپ، ئەلەن، دۆلەتنىڭ يوقىرى ئورگانلىرىدا تېخىمۇ زور، نەتىجە رىكورت بېرىدىغان ئىشلارنى قىلىۋالىمىز؟ ئومۇمەن خىيالىم مۇشۇنداق بولدى. بۇنى رايكوم بىلەن ئاقسۇ ئوبكومىغا ئېيتىشقا تېتىمايمەن. لېكىن ئەمەلىيەتچى بىر رايكوم ئىگىسى بۇ رايونلارنى ئاباشقىچە ئويلاپ قويىدىكەن. بىز ئىشلىگەن ئىشلار ئادەمنى قىلىپ قويىدىكەن. ئىشلار ئادەمنى ھەرىكەتچان، ئۆزىنى ئىشەنچلىك قىلىدىكەن. كۆپ ئىشلار ئويلايدۇ، ئىشلار ئويلايدۇ، ئەتىسى ياكى ئۆگۈنى قىلىدىغان ئىشلارنىلا ئويلاپ قويىدۇ. ... مەن ھەيران قالدىم. ھاشىر نېمىگە ئاغزىدىن چىقىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ كۆلگۈم كەلدى. مانا قارا، ساغايغا ۋە ھېسسىياتقا باي بىر يېگىت ئېشىپ كەتسە، ئىككىلى ئۇچ كۈنلۈك ئىشنىلا ئويلاپ قويىدىغان ئىشۋازلارغا ئايلىنىپ قاپتۇ. ...

— شۇنداق قىلىپ، كىم بولۇشنى ئويلاشتىن توختىدىم دېگىنە، — دېدىم كۈلۈپ. — بەك ئېچىنىشلىق ئىش!

— بەك راھەتلا! — دېدى ھاشىر ئېتىراز بىلدۈرۈپ. — كىم بولۇشۇڭنى جەمئىيەت بەلگىلەيدىغانلىقىنى ئېنىق بىلگىنىڭ — ئىنسانىڭ خىيالىيەرىسلىكتىن قۇتۇلغىنىڭ خىيالىيەرىسلىكتىن قۇتۇلۇش ئادەم ئۈچۈن راھەتكەن. ... !

— قانغۇچە ئۇخلايسەن، تويغۇچە يەيسەن، ئەقىلنى ئىشلەتمەي نۇرغۇن ئېنېرگىيە ئىقتىسادى قىلىۋالىسەن، شۇنداقمۇ؟ — ھاشىر قاقاقلاپ كۈلدى. — ئىنسانىڭ قوللىرىنى مۇجۇپ قويدى:

— سەن ئەينى تەيياردا لايغەزەل بولۇۋاپتۇ دەۋاتىسەن — ھە! خاتا چۈشىنىۋاتىسەن. مەن لىبۇر ئۇنقىدىن كۆپ تىنىشچان، ھەتتا دۆلەت ئىمتىھانىغا تەيياردلىق قىلغان. ۋاقىتلار ئىمزا قارىغاندەك ئالدىراش ئۇ، جىددىي: مەن «كۇنلەردى قانداق ئۆتكۈزۈۋاتىسەن؟» دېگەن سوئالغا ھەرگىز كۈنۈم رازى بولغۇدەك

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاۋاز بىلەن تورۇنمەن ساڭا ئىككىلىتىپ ئېشىنى دەپ يېرەي
يولتۇرۇپ 9 ـ ئىستېنسىلىق ئىشنى لەقەرىمىچىكى ئېلىدىم ۋە ئىستېمال
ياخشى ئوقۇۋاتقان ئىدىراكلىق بىلەن قىز بىلەن رەپتە دەرسكە كەلمەيدى
مەن ئۇ قىزنىڭ ئوقۇشتىن قېلىشىنى خالايمەنمۇ ؟ ئۇمۇتۇن
پەنلەردە ئەلاچى، ئەخلاقلىق، تىرىشچان قىز ئىدى، ئۇ قىزنىڭ
جەمئىيەتكە پايدىلىق بىر ئادەم بولۇپ يېتىشىغا كۆزۈم يېتەتتى!
شۇنداق قىلىپ مەن ئىزدەپ سوراپ، ئۇ قىزنىڭ ئۆيىگە پىيادە
بىر كۈن، ئۈلاغ بىلەن يېرىم كۈن مېڭىپ تېپىپ باردىم. يالغۇز
ھويلا ئىكەن، ئۆيىنىڭ ئەتراپى باغ ئەمەس، قوملۇق ئىكەن.
بارسام، قىزمۇ ئاتا ـ ئانىسى يىلتىن كېۋەزگە ئىشلەۋېتىپتۇ. قىز
مېنى كۆرۈپ ئۈدەي ئانىسىغا پىچىرلاپ قويۇپ ئۆيىگە كىرىپ
كەتتى. مەن سالام قىلدىم، ئۇلار سالىمىمنى ئېلىپ ئالمىدى.
مەن مەقسىتىمنى ئادەبىلا قىلىپ ئېيتىپ بولغاچ،

— قۇتىگۈلنى ئېلىپ كەتمەكچىمەن، — دېدىم.

ئەر ـ ئايال ئىككىسى بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قويۇشتى ـ
دە ئانىسى قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپ:

ـ يول قويىشلىكەن سىلىدىن سوراپ ئالساق، قىزىمىزنى ئەۋەتكىدى بىزگە قاراشسا ! — دېدى.

مەن قىزنىڭ ياخشى ئوقۇۋاتقىنىنى، قىزدا چوڭ ئۈمىد بارلىقىنى ئېيتتىم. ئۇ ئادەم يەرنى تاتىلاپ تۇرۇپ دېدى:

ـ بىزلىگە ئوقۇشنىڭ نېمى بويرۇلمىغان، كەتمەننىڭ نېمى يېگىلى قويسىلا !

ـ مەن ياخشى گەپ قىلىپ ھاردىم. تەمىنات ئېلىپ بېرىشكە، ھەتتا ئۆز پۇلۇمدىن ياردەم قىلىشقىمۇ ۋەدە بەردىم. لېكىن ئۇلار زادىلا ئەيۇھشكە كەلمىدى. مەن ئۇ قىزنى نېمىلا قىلىپ بولمىسۇن ئېلىپ كېتىشنى نىيەت قىلىپ، ئاخىر ئاچچىقلاشقا باشلىدىم.

ـ سىز قانداق كىمىغەل دېھقانسىز ؟ ماۋجۇشى، پارتىيە

قەددىمىزنى كۆتۈردى. سۇشۇ ئۆيگە چاي ئېلىپ باغلارنى بەردى. بىزنى پاراۋان ياشىسۇن دەپ سوتسىيالىزم قۇرۇپ بەردى. سىز ھازىر خەلق گۈزەللىكىنى ئەزالى[illegible]

— خوش، نېمە دەيلا ئۆزى؟ — قىزىنىڭ دادىسى ماڭا قاتتىق سوئال قويدى.

— نېمە دەيتتىم، بالىنى مەكتەپكە بېرىڭ!

— ئۆيلەنگەنمۇ ئۇ؟ — ئۇرۇپتۇنلەيلا مۇناسىۋەتسىز سوئال سورىدى.

— ياق، — دېدىم ھەيران بولۇپ.

— ئاندىن بولىسا، قىزىم يۈز يىل ئون ئالتىدە چوڭ بولۇپ قالدى، بەكمۇ چىڭ تۇرۇۋالىلا، قىزغا كۆڭۈللىرى چۈشكەن بولسا، تويىنى قىلىپ ئەكەتسىلە! [illegible]

— مەن نېمە دېيىشىمنى بىلمەي داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدىم. ئويلىغىنا، خەلقىمىزنىڭ ئېڭى تېخى مۇشۇ ھالەتتە تۇرسا، بىزدەك ئاقمۇ ئۇلارنى ئويلىماي تۇرالايمىز. بىزنىڭ ھەرقانداق غايىمىز ئاشۇ خەلقىمىزنى ئىلىم-پەن بىلەن تەربىيىلەش ئۈچۈن جان-دىل بىلەن خىزمەت قىلىشقا بويسۇنامدۇ؟ [illegible]

— شۇنداق قىلىپ، قىزنى قانداق قىلدىڭ؟ — مەن كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدىم. [illegible]

— قانداق قىلاتتىم، دېدىچى ھاشىر موخور كاتۇرا-ۋېتىپ، دوياڭغا ئېيتتىم. دوياڭ بىرلا. ۋار قىراپ ئۇنى ئەيىۋەشكە كەلتۈردى. جان كۆيەر ئوقۇتقۇچىنىڭ يېرىم كۈيلۈك ياخشى گېپىنگە پىسەنت قىلمىغان دېھقان تەكەبۇر ۋە بۇيرۇقۇاز ئكىچىك ئەمەلدارنىڭ سېرى ھەيۋىسىگە قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇرۇپ ھازىرجاۋاب بولدى. ئويلىغىنا، بىزنىڭ خەلقىمىز چەن بىلىمىنىڭ ئەھمىيىتىنى ۋەتەنىمىزنى ئەھلىنى تېخى تونۇمىسا، قەدىرلىمەسە، ئۇلار ئوقۇش، بىلىم ئېلىشنى باشقىلارنى قوۇل قىلىشى،

www.uyghurkitap.com

يوزەك قىلىشنىڭ دەسلەپكى قارا ۋاتىسى بىلەن قانداقمۇ خەلقنىڭ غېمىنى يېمەستىن ئۆز غايىسىنى توغرا ۋە ئوڭ باشقاتۇرالايمىز. راست گەپنى ئېيتسام، مەن ئالدىرايمەن؛ پۈتۈن خەلقنىڭ پەقەت بىلىمىدىن بەھرىمەن قىلىشقا، ئۇلارنى تېزرەك دۇنيادىكى ئىلغار خەلقلەر قاتارىغا ئۆتكۈزۈشكە ئالدىرايمەن. مانا بۇ، مېنىڭ غايەم!

— قۇتىگۈل ئوقۇۋاتامدۇ؟

— بۇ يىل 10 - سىنىپنى تۈگىتىپ شىنجاڭ تېببىي ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا ماڭدى، — دېدى هاشىر خۇشاللىق بىلەن، — مەن ۋەدىگە ۋاپا قىلدىم، قىزنىڭ ئوقۇشىغا هەر تەرەپتىن ياردەم قىلدىم. مېنىڭ خاتىرلىرىم مۇشۇنداق ئىشلار بىلەن تولغان. مەن ساڭا 1958 - يىللىق خاتىرەمنى بېرەي، ئۇنىڭدا ئوقۇپ كۆرگىن. خوش، ئەمدى ئىككىنچى مەسىلىگە كېلەيلى...

— بولدى، پېتەرلىك، — دېدىم مەن ئۇنىڭ مۇجۇپ قويۇپ، — قالغىنىنى مۇنۇ دەپتەردىن ئوقۇۋالايمەن. ئۇنىڭدىن كۆرە، سەن شۇنى ئېيتقىنا! ئاشۇ خىل ئىشلار سېنىڭ ئۆزۈڭ توغرىسىدا، كەلگۈسى غايەڭ توغرىسىدا بىزنى قارارغا كېلىشتۈرگە يول قويمىدىما؟

— مەن هەپتىسىگە يېگىرمە ئىككى سائەت دەرس بەردىم، هەر كۈنى ئۈچ سىنىپنىڭ بىر يۈز ئون نەچچە دەپتىرىنى كۆرۈپ چىقتىم، بىر سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كۈندىلىك ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلدىم. بىلەمسەن، بىر سىنىپتا هەر خىل مىجەز، هەر خىل خاهىش، هەر خىل ئىنتىلىشلىرى بار ئوتتۇز توققۇز ئوقۇغۇچى بار، ئۇلار سىنىڭدىن هەر كۈنى ئوتتۇز توققۇز مەسىلگە جاۋاب تەلەپ قىلىدۇ، بىرى ساڭا ئوخشاش خىيالپەرەس، ئۇ ئۆز غايىسىگە لازىم بولغان بىلىكنى يېشەلمىگەن مەسىلىلىرىنى سېنىڭدىن سورايدۇ، يەنە بىرى بولسا ياشلار ئېتىتىپاقىغا كىرىش ئۇچۇن سېنىڭدىن ياردەم تەلەپ قىلىدۇ، يەنە بىرىچۇ، تۇرمۇشىدا

ئۇچرىغان قىيىنچىلىقلارغا يارىدەم سورايدۇ؟ يەنە بىرى، روھسەت، يەنە بىرى ماجىرا؛ يەنە بىرى خۇشاللىقىنى ئېيتىدۇ، يەنە بىرى ساڭا سۇغا بېرىدۇ، ھاكازا. قىسقىسى، مەن مۇشۇ ئونتۇز توققۇز ئوقۇغۇچىنىڭ ھەم ئاتىسى، ھەم ئانىسى. ئەمدى ئويلاپ باق، مۇشۇ ئىشلارنى قىلىشقا قانچىلىك ۋاقىت كېتىدۇ؟ مەن يەكشەنبىنى بىلمەيمەن، يەكشەنبە كۈنى بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ ھەر خىل مەسىلىلەرنى ھەل قىلىمەن. مەن مۇشۇ ئېغىر ئىشنى بىلەن «ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەش خۇشال بولۇش» دېگەن ياشلار مېنىڭ ئالدىمدا ئۆسۈپ يېتىلىپ، ئۇلارنىڭ قانات قېقىپ ئۇچۇپ چىققان قۇش بالىلىرىدەك تەرەپ - تەرەپكە قاراپ ماڭغاندا، مەن خۇشاللىقتىن قېنى - قېنىمغا پاتمايمەن! ئوقۇتقۇچىنىڭ خۇشاللىقى بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلگىنىنى كۆرگۈشتە. ئاداش، ئەمدى ئويلا، مەن مۇشۇ بالىلارنىڭ كۈندىلىك ئىشلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، قانداقمۇ ئۆزۈمنىڭ شەخسىي غايەم توغرىسىدا باش قاتۇرالايمەن، قانداقمۇ غايەمنى ئورۇندىيالايمەن! ئوچۇن ھەرىكەت قىلالايمەن!

شۇنداق قىلىپ، ئۆزۈمنى جەمئىيەتكە تاپشۇردۇم دېگەن، دېدىم مەن جىملىقىنى بۇزۇپ، جەمئىيەت سېنى نەمۇنىلىك ئوقۇتقۇچى، ئىلغار پارتىيە ئەزاسى قىلىپ يېتىشتۇرۇپ چىقتى! سەن نەمۇنىچى بولۇشنى، ئۈلگىلىك پارتىيە ئەزاسى بولۇشنى مەقسەت قىلىپ قويمىدىڭ، بەلكى جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجىغا، خەلقنىڭ ساڭا چوشكەن ھاجىتىگە جاۋاب بېرىش، جاۋاب بەرگەندىمۇ ياخشى جاۋاب بېرىشنى ئويلىدىڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن جان - دىل بىلەن ئىشلىدىڭ، شۇنداقمۇ؟ شۇنداق، دېدى ھاشىر ئەمدى ئالدىرماي سۆزلەپ، مەن ئېنىقىنى ئېيتسام، جەمئىيەتتىن، خەلقتىن، رەھبەرلىكتىن ھېچنېمىنى تەمە قىلمايمەن. مەن قانداق قىلسام بالىلارنى يېڭى

www.uyghurkitap.com

جەمئىيەتنىڭ تەلىپىگە لايىق قىلىپ تەربىيىلەپ چىقالايمەن. ئوقۇغۇچىلارنى ئەلا دەرىجىگە كۆتۈرەلەيمەن. دېگەن مەسىلىلەرنى كۆپ ئويلايمەن، ئامال ـ چارە ئىزدەيمەن. خىلمۇخىل سىناقلارنى ئۆتكۈزمەن، باشقىلارنىڭ تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىمەن. قىسقىسى، ۋاقتىمنىڭ كۆپ قىسمىدا ئوقۇغۇچىلارنى، قالغان قىسمىدا جەمئىيەتتىكى ئومۇمىي ئىشلارنى ئويلايمەن. ئۆزۈمنى ئويلاشقا بولسا، ۋاقىت قالمايدۇ. [illegible]

... مەن ھاشىرنىڭ قىزىقارلىق گەپلىرىدىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىم. مەنمۇ ئۆز نۆۋىتىندە ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ، ھېسسىياتلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇ بىرىلىپ ئاڭلىدى. [illegible]

— ... قىسقىسى، مەن ئۆزۈمنى نەزەرلىكۈرگۈن بوۋاي دەپ ئويلايمەن. مەن بوۋايلارنىڭ ھېسسىياتى بىلەن ھەممە ئىشقا باھا بېرىمەن! — دېدىم ھاشىر كۈلۈپ كەتتى. [illegible]

— تەقسىقاتقا بېرىلگۈچىلەردە بولىدىغان خۇسۇسىيەت، — دېدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇلار ئادەملەرنى بىلەن كەم ئېلىقە قىلىدۇ، جەمئىيەتكە كەم ئارىلىشىدۇ، ئۇلاردا قىزىقىلىق مەجەز ئاساسلا شەكىللىنىپ قالىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، ئۇ كىتابلاردىن ئوقۇغان نەرسىلەرنى ئۆز كەچۈرمىشلىرى ھېسابلىۋالىدۇ — دە، پىلىمى كۆپەيگەنسېرى، ئۆزىنىمۇ كۆپىنى كۆرگەن ياشانغان ھېسابلايدۇ. سەن ئەخمەق يوغان ئەيىبنەك سېتىۋال، ھەر كۈنى بىر ـ ئىككى قېتىم ئۆزۈڭگە قارا پەتۈرغىل، — دەپ كۈلدى ھاشىر چاقچاق قىلىپ. [illegible]

— مەن دۇمبۇ جىياۋشۇغا تېلېفون بېرىپ قويۇپ، ھاشىرنىڭكىدە قونۇپ قالدىم. بىز كېچىچە مۇڭداشتۇق. ئۇ بىز قېتىلمۇ مېنىڭ ئايالىم، پاكى رازىيە توغرىسىدا گەپ قىلمىدى. ئاخىر مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم: [illegible]

— شۇنداق قىلىپ، ئۆمۈر بويى بويتاق ئۆتەمسەن؟

[illegible] ياق ، ئۇيلىنىمەن ... [illegible]
— لايىقىڭ بارمۇ؟ [illegible]
— ھەئە ... [illegible]
— نەدە؟ [illegible]
— نەدە بولاتتى ، ئۇلجىدا بولمامدۇ؟ [illegible]
— كىم ئۇ؟ [illegible]
— بىلمەس بولۇۋالغىنىنى ، رازىيەچۇ؟ [illegible]
— سارالڭ بولدۇڭمۇ ، رازىيەنىڭ ئېرىنى ۋە ئىككى بالىسى بارغۇ؟ [illegible]

— ھەئە ، نېمە بوپتۇ ! — دېدى ئۇمىدسىزلارغان كۆزلىرى بىلەن ماڭا قاراپ ، — ئېرىدىن ئاجرىشىدىغان بولدى ، ئۇمۇر بويى ئۇ رودۇپايغا بوزەك بولسۇنمۇ ! ئەمىسە ، ئەرگە تەگكىنى — ئۇنىڭ خاتالىقى ، قوپاللىق قىلغىنىم — مېنىڭ خاتالىقىم ، بۇ يىل ئۇ-رۇمچىدە ماڭارىپ ساھەسىدىكى ئەمۇنچىلەر يىغىنىدىن كېيىن بىز ئىككى كۈن بىللە بولدۇق ... ھەر ئىككىمىز خاتالىقىمىزنى ئىقرار قىلدۇق . خاتادىن كېيىن بەختلىك بولساقمۇ ، كېچىكمىگەن بولا-مىز . ھە ، ئاۋاق ، نېمىگە چەكچىيىسەن ، سەنمۇ شۇنداق قىل ، ئاجراشمايمەن دەپ خەت ياز . گۇزەلئايمۇ ۋەتىنىنى تاشلاپ كېتىش-تىن يالتىيىدۇ . شۇنچە ياخشى كۆرىسەنۇ ، سۆيگىنىڭدىن ئەيىب ئىزدەيسەن تېخى ، سېنىڭ ئەيىبىڭ يوقمىكەن ، ئادەمنىڭ ئىچىنى پۈشۈرىدىغان كىتاب خالتىسى ... ، ئەتىلا ياز ... تەشكىلگە قارىتىپ تېلېگرامما بەر ! [illegible]

— كېچىكتىم ... ئەمدى كېچىكتىم ! — دېدىم مەن يوتقان بىلەن بېشىمنى پۈركەپ . شۇنداق بىلەن ھاشىرتىڭ گېپىنى تۇگەپ ، خورىكى باشلاندى ... [illegible]

ئىككى كۈندىن كېيىن مېنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ نامەت كەلدى . ئۇ ساقلىنى پاكىز قىرىپ ، يېڭى قىسقا ، دولىسى تار

www.uyghurkitap.com

كاستۇم كىيۇالغان ، ئاق پاڭچۇ كۆڭلىكىنىڭ يېڭى ياقىسى ئېچىلىپ يەنە بىرى كۆچۈكنىڭ تىلمەك سىرتىغا چىقىپ تۇراتتى . پۇشقىقى تولىمۇ كەڭ قارا كۆك سارجا بۇرۇلكىسىنىڭ ئالدى توگمىلىرى ئېتىلمىگەن ، بۇرۇلكىسىدىن ئۆتكۈزۈلگەن تاسمىسىنىڭ يان تەرىپىگە بىر كاللەك ئاچقۇچ ، گۈللۈك غىلاپ ئېسىلغان ، تاسمىنىڭ ئۈچى ئالدى ئوچۇق كاستۇمنىڭ پېشىدىن ساڭگىلاپ تۇراتتى .

— جىياۋشۇرۇڭنى كېيىن ئايرىم چاقىرىمەن ! — دېدى ئۇ مېنى تالاغا ئاچىقىۋېلىپ ، — بۇگۈن قونۇپ كەل ، ھاشىرىنىڭكىدە قونۇپ ، مېنىڭكىدە قونمىساڭ ئادىل بولماس ، ئەلا . تونۇر كاۋىپى بۇيرۇتۇپ قويدۇم . ھاشىر بويتاق قانچىلىق مېھمان قىلغاندۇ ، مۇدىر بولغىنى بىلەن ئالتىدىغىنى ئەللىك نەچچە كوي ، مېنىڭ كىچىك قىزنىمنىڭ بىر كۇنلۇك پۇلى ئوسا يۇرىدە ، ئەلا ، قورقما ، مەن كاپىتالىست ئەمەس ، بېشىمدا قالپىقىم يوق ، ئاڭلىدىم ، سەنمۇ تېخى پارتىيىگە كىرەلمەپسەن ، قورماش قازاق چېغىدا پارتىيىگە كىرىپ بولدى ، ئوسمان قالاقمۇ كوچاڭ بولۇۋاپتۇ تېخى . ئاغىنە بولغاندىكىن بۇپتۇ دەپ ، ئوسمانغا بىر گىلەمنى ئۆزۈم دىرىغا بېرىۋەتتىم ، يۇرۇ دەيمەن ، نېمىگە تارتىشىسەن ؟

يېرىم ساڭەتتىن كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە كوچىغا چىقتىم ، مېھمانخانىدىن تۆت كوچا ئېغىزىدىكى ماگىزىنغا بارغۇچە ئۇ ئۇنەچچە ئادەم بىلەن كۆرۈشتى ، كۆرۈشكۈچىلەرگە ئالدىغا سەل ئېگىلىپ ، ئىككى قولىنى كۆكسىگە قويۇپ سالام بېرەتتى ۋە ئۇنىڭ قولى بىلەن گەجگىسىنى سىلاپ قويۇپ ، خىجالەت ۋە تەكەللۇپ بىلەن ئولارغا بىر خىل مۇزىنى تەكرارلايتتى :

— ھېلىقى ئۇيغۇر تارىخى ئوغرۇلۇق دوكلات بېرىپ پۈتۈن شىنجاڭ زىيالىيلىرىنى ھاڭ — تاڭ قالدۇرغان ئەلا نۇرىيوف دېگەن ئالىم مۇشۇ كىشى بولىدۇ ، ۋاقىتلىرى بولسا كەچتە ھەمسۆھبەت بولغىلى بارارلا[illegible]

مەن ئۇنىڭ تونۇشتۇرۇشلىرىدىن خاپا بولدۇم :

— تونۇشتۇرۇشۇڭنى قوي ، يالغان تونۇشتۇرۇپ ئادەمنى خىجىل قىلما !

— بىلىمەن ، ساڭا ئارزۇاق كىچىك ئەمەس ، ئەمما ماڭا كىچىك . بوپتۇ ، خاپا بولساڭ ، ئارقاڭدىن تونۇشتۇراي...

— ياق ، لازىم بولسا ، ساۋاقدېشىم ئەلا دېسەڭلا بولدى .

— ماقۇل .

بىز تۆت كوچا ئېغىزىدىن «ئۇچ بۇرجەك بازار» تەرەپكە ماڭغاندا ، نامەت سول قول دوقمۇشتېكى تېبابەتچىلىك دۇكىنى ئالدىدا توختاپ ، يولنىڭ نېرىسىدا — مەدەنىيەت يۇرتى بىناسىنىڭ پەلەمپېيىدە تۇرغان بىر توپ ئادەم ئارىسىدىكى بىر يىگىتكە قارىدى :

— ھېلىقى مەن دېگەندەك بولسۇن ، جۇمۇ . كۇن ئولتۇرۇش بىلەن پۈتۈن سازەندە ، ناخشىچى ، ئۇسسۇلچى ، قىزىقچىلارنى باشلاپ بارغىن ، ھەممىگە ئېيىت ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەڭ چوڭ تارىخ ئالىمى نامەتنېڭكىگە كەپتىكەن ، شۇنىڭ شەرىپىگە تاڭ ئاتار ئويۇن بولىدىكەن دېگىن...

مەن خىجىللىقتىن قاچىدىغان يەر تاپالماي قالدىم :

— ئەمدى توختات ، بۇ تېتىقسىزلىقىڭنى ! — دېدىم تېرىكىپ ، — بولمىسا ، بوسۇغاڭغا دەسسىمەسكە قەسەم ئىچىۋېتىمەن جۇمۇ !

ئۇ ھىجايدى ۋە قىزارغان كۆزلىرىنى پىرقىرىتىپ :

— ئەخمەق ، بىر داۋراڭ بىلەن ئەتىدىن باشلاپ ئالىقانغا چىقىسەن ، ئۆيمۇئۆي ، باغمۇباغ مېھمان بولىسەن ، گېزىتكە رەسىمىڭ بىلەن چىقىرىمىز تېخى ! ھەممىنى ئوخشىتىدىغان پۇل . مۇنۇ گال بارلىكى ئادەم ، يالغان ئېيتماي ياشىمايدۇ !

— سەن مېنىڭ خىلىستاكوف① قېلىپ مەسخىرە قىلماقچىمۇ سەن بولدى، ئۆيۈڭگە بارمايمەن! ...

مەن راستىنلا كەينىمگە ياندىم، نامەتنىڭ مېنى كۆرۈشتى پارقىرىتىپ تۇرغۇزۇپ شېتىۋېتىدىغىنىغا ئىشەندىم. ئۇ مېنىڭ بىلىكىمگە ئېسىلدى. ... ياڭۇر ۋۇشقا باشلىدى: ...

— بولدى، بولدى، مېنىڭ رەسۋا قىلمىساڭچۇ، ئەلا، بوسۇغامغا دەسسەپلا قايت زادى، مەن ھېچكىمنى چاقىرماي، بولدى ئەمدى! ...

— چاقىرىپ بولدۇڭغۇ، ...

— ئۆزۈم توغرىلايمەن. ...

بىز ئەمدى مۇتەم ماڭدۇق. مەن ھۆكۈمەت ئېيتىشۋاتقان ئىنكىلى قارىغۇ قارىمنىڭ ئالدىدا — گۈشگىرده دۇكىنىنىڭ يېنىدا توختىدىم. شۇ چاغدا ئۈزۈن ئاق يەكتەك كىيگەن، كەك ئاق خەسە ئىشتان ۋە پۈتىغا قوڭالتاق كالاچ سېپىۋالغان، ئېگىزكىندە تۆت تاللا ساقىلى بار، ئوچۇق مەيدىسىنى سېرتىق توك باسقان، بۇرنى بىلەن كۆزى ھەددىدىن زىيادە يوغان بىر ئادەم قارا ئېشەكتىن سەكرەپ چۈشۈپ بىزگە سالام بەردى. ئۇنىڭ ئېشىكى ئاۋۋال قوڭغۇراقلىرىنى جارانلىتىپ سىلكىندى — دە، ئاندىن قۇلىقىنى تىك قىلىپ ئىنچىكىلاپ ھاكرىدى. مەن شۇ چاغدا، ئۇ ئادەم نامەتنىڭ قولىغا پېچىرلىدى: نامەت بىردەملا تاندۇرنىپ كەتتى — دە، مېنىڭ قولىمغا:

— ئاشۇ ياندىكى جىگدىلىك كوچىغا كىرسەك، ئوڭ قولدىكى ئەنجان تاملىق، چىتلانغان بېغى بار چوڭ قورۇ مېنىڭ. خاپا بولماي بېرىپ تۇرغىن، مەن ھازىرلا كەينىڭدىن بارىمەن، ئويدە ئايالىم بار. قوش قاناتلىق ئىشىكنى ئوچ قېتىم چەك، ئايالىم

① گوگولنىڭ «رېۋىزور» دېگەن كومېدىيىسىنىڭ قەھرىمانى.

سېنى كۈتۈۋالىدۇ ، — دېدى [illegible]
مەن ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلدىم .
— كىم ؟— دېگەن توم ئاۋاز ، ئاندىن ئىتنىڭ ھاۋشىغىنى ، كىمدۇر بىرنىڭ ئىتنى تىللىغىنى ، ئۇنىڭدىن كېيىن كالاچنىڭ شىپىلدىغىنى ئاڭلاندى ـ دە ، ئىشىك ئېچىلدى . مەن نامەتنىڭ ئايالىغا ھەيران بولۇپ قاردىم . ئۇنىڭ يوغان خۇمار كۆزلىرى ئويناپ تۇراتتى ، قاپقى كۆكۈچ ۋە پولاشقان پىششىق ئۇزۇمدەك تۇرۇم ـ تۇرۇم ، قاڭشارلىق ، ئاقپىشماق ، سېمىزلىكتىن ئىككى قوۋۇزى ساڭگىلاپ ، ئېچىغان خېمىرتۇرۇچتەك كۆپچۈگەن ، ياش ـ لىقنىڭ تەمىنى نۇرغۇن تېتىغان لەۋلىرى ، ئەمدى تەشنالىقتىن قۇرۇپ ، گەز باغلىغان . ئەمما بۇ لەۋلەر ئىچىدىكى يالقۇن چېچىپ تۇرغان ئالتۇن قاپلاتقان ئۇششاق چىشلىرى ، ئۇ لەۋلەرگە قىزغۇچ ھەل بەرگەن ، ئالدىغا تاشلانغان بىلەكتەك ئىككى ئۇرۇم چېچىنىڭ يالغان ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرسىمۇ ، ئايال ئۇنى كۆزا ـ كۆزاڭ قىلىپ ئويىنىتىپ تۇراتتى . ئايال ئالتۇن چىشلىرىنى يالت ـ يۇلت قىلىپ ، قۇلىقىدىكى ياقۇت كۆزلۈك ئالتۇن ھالقىسىنى پۇلاڭلا ـ تىپ ، تېرىپ ئىنچىكە قىلىۋالغان سۇس قېشىنى ئاپتاپتا قالغان سازاڭدەك سەكرىتىپ گەپ قىلغاندا ، ئۇنىڭ ئەتلەس كۆڭلىكىمۇ يوشۇرۇپ قالالمىغان ھارام گۆشلىرى سەت سىلكىنەتتى ... ئۇ مېنى كۆرۈپ قاشلىرىنى ئويناتتى ـ دە ، ئالتۇن ئۈزۈكلۈك دىققاق ، گۆشلۈك قوللىرىنى ھېيىقماستىن بىلىكىمگە سۇندى . مەن كەي ـ نىمگە داجىدىم .
— ھە ، يىگىت ، — دېدى ئۇ مېنىڭ ئايىغىمدىن ـ بېشىمغىچە قارىۋېلىپ ، — گىلەم لازىمما ، خېتىملىرىغا ئەتلەس ئالاملىيا ، خېنىملىرى ئۈزدۇ ؟ خانىئەتلەس دېگەنمىدى ، تېكتۇرۇپ ئېلىپ كې ـ تەملا ياكى ئەن پېتىمۇ ؟ ...
— ياق ، مەن ...

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

— هه ، بىلدىم ماگىزىنچى ئەمەسمۇ سىز ، نېمە مال كەلدى ، نەچچە تەڭگە لازىمتى ؟

— مەن...

— هه ، ئۇنتۇپ قاپتىمەن ، ساقىدىغان ئىككى بورداق قويى بار كادىر سىلىمۇيا ؟ نەچچىدىن كېلىشكەن ، قوينى ئەكېلىپ ، ئاندىن پۇلغا قول سۇنسىلا يېگىت ، جۇگۇسىلا !

ئۇ مېنى سىلىق ئىتتىرىپ قويۇپ ، ئىككى قولىنى ئىككى تېقىمىغا ئۇرۇپ قاقاقلاپ كۇلدى .

— مېنىڭ قويۇم يوق !...

— هه ، ئېسىم قۇرۇسۇن !— دېدى گېپىمنى ئۇزۇپ تاشلاپ ،— هېلىقى قارىقاش بازار ئىچىدىكى قاسساپنىڭ كادىر ئوغلى سىلىغۇ ـ هه ، كاللا ـ پاقالچاق ئەكەللىمۇ ، ئۆپكە ـ زاسۇيمۇ ؟

مەن قاقاقلاپ كۇلۇپ كەتتىم :

— سىلەرنىڭكىگە ئوقەتچىلىردىن باشقا ئادەم كەلمەمدۇ ، نېمە ؟

— ۋاي كېلىدۇ ، ۋالىيمۇ ، كادىرمۇ ، مۇئەللىم ، ئارتىس ، دوختۇرمۇ كېلىدۇ . يېگىت ، شەددىتىڭ جەننىتىدەك بېغىم بار ، خانىڭ ساريىدەك ئۆيۈم بار ، ئېچىل داستىخاندەك نېمەتلىك داستىخىنىم بار ، ۋاييەي ، چۈن ھەسەلگە ياماشقاندەك ، ھەممىلا ئادەم مېنىڭ ئۆيۈمنى چۆرگىلەيدۇ . كىم كەلمەيدۇ دەيلا . خوش يېگىت ، بۇ يەرلىك ئەمەس ئوخشىمامىلا ؟

— مەن لەنجۇدىن كەلگەن .

— ۋاي پىشانەم ! — دېدى ئۇ پىشانىسىگە شاپىلاقلاپ ، — هېلىقى نامەت دېگەن قارا دۇمە ، چىرايلىق بىر يېگىت كېلىدۇ دېمەستىن ، ئالىم كېلىدۇ دېدى ئەمەسما ، ئاللا ، ما سەتچىلىكنى ، جۇسىلە ، ئەلاجان ، ماناق دېسىلە ، ماڭسىلا ، ھويلا قاراڭغۇ ،

ئەكەلسىلە قوللىرىنى...

ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مەن ھويلىغا كىردىم. ئامۇت، ئانار، يا-
ڭاق، شاتۇت، مەن بىلمەيدىغان ئاللىقانداق مېۋىلىك دەرەخلەر...
قاراڭغۇ بۇلۇڭلاردىن ئىتلار كاڭشۇندى، ئايال: «چاغ!» دەپ
قويدى؛ كالا مۆرىۋندى، «پىچاق يەمسەن!» دېدى؛ قويلىرى مەر-
ۋندى، «شۇنچە شاپاقنى يەپ بولاشتىڭما!» دېدى، ئېشەكلەر ھاڭ-
رىۋندى، «ھېلى كېلىدۇ، نامىتەك ھېلى كېلىدۇ» دېدى.

مەن تۇۋرۇك ۋە دەرەخلەرنىڭ تۇۋىدىكى ئىتلارنىڭ قورقۇنچ-
لۇق كۆزلىرىگە قاراپ مېڭىپ، ئارانلا باراڭغا تۇتاشقان كەڭ
پېشايۋانغا كېلىۋالدىم، پېشايۋان قاراڭغۇ ۋە زەي ئىدى.

— نېمىشقا باراڭ قىلمىپ، كۇن چۈشمەس قىلىۋالغانسىلەر؟

— ئېھ! — دېدى ئايال ئەمدى باشقىچىلا ناينا قىلاپ مېنى يىر-
گەندۈرۈپ، — كۇن دېگەن ھەممە يەردە بار. ۋايىيەي، خوتەنلىكلەر
كۇندىن تويغان، پۇلغا زار، بۇ باراڭ دېگەن پۇل ئەمەسما! كۆرسە-
لە، ساپلا ئالتۇن! ئۆيگە كىرسىلە، نېمىدىن قورقىدىلا يىگىت،
كۆتۈرۈپ ئەكىرەيمۇيا؟

ئۇ قېلىن يوپۇرماقلار ئارىسىدا تۇرغان ئۇزۇملەرنى قېشى
بىلەن شەرەت قىلدى — دە، مېنىڭ قولۇمغا يەنە قول سوزدى.
مەن كەينىمگە داجۇندىم، ئۇ خىجىل بولغاندەك:

— كانقا ئولتۇرسىلا ئەمسە، ئۇسسىغانلا، دوغ قىلايمۇ ياكى
مۇزدەك تاۋۇز — قوغۇن تىلايمۇ؟ توختىسىلا، ماۋۇ يېكەندازنى
سېلىپ بېرەي! — دېدى ۋە يېكەنداز سالغان بولۇپ كۆكرىكىنى
مۇرەمگە چاچلىرىنى يۇزۇمگە تەگكۈزدى: ئۇنىڭ بۇ قىلىقىدىن
غەدىقىم كېلىپ كەتتى.

— قارىسىلا، كۆزلىرى ئىلىنىپ تۇرىدۇ، بولمىسا، دوغ
ئىچىپ ياقسىلا، ئاندىن تاماق پىشقۇچە بالىخانا ئۆيگە چىقىپ ئۇخ-
لىۋالسىلا. ئۆي سالقىن، قاراڭغۇ، ئانىلىرىنىڭ ئېتىكىدە ياتقان-

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلار ئىنتېرنېتتىكى يېڭى تارماقلىرى

دەك ، ھى... ھى... ھى...

— سىلى نەلىك؟ — دېدىم مەن گەپنى يۆتكەپ.

— نەلىك بولاتتىم ، نەدە پۇل بولسا شۇ يەرلىك ! نامىتەك بىلەن ، ئۇرۇمچىدىن كېلىۋېتىپ كۇچاردىكى سارايدا تېپىشقان نەگە دېسەم ، خوتەنگە دېدى ، ماقۇل دەپ بىللە كەلدىم . قارىسام ، ئوقەتكە ياخشى يەر ئىكەن ، ئادەملىرى پاۋاش ، بىر يىل ئوقەت قىلىپ مۇشۇ جايىنى سېتىۋالدۇق ، نامەتكە پۇل تېپىشنىك يولىنى ئۆگەتتىم . ئىككى چىشلىق كېۋەزدەك پىسسىڭگىدە كۇلۇپ قويۇپ ، ئاسمانغا بىر ، يەرگە بىر قارىۋېدىممىكىن ، ئۇ ئېتىكىمگە مومدەك چاپلاشتى . ماقۇل ئەمسە دەپ ، ئۇنۇ نەچچە ياش چوك بولساموۇ تېگىۋالدىم . لېكىنزە ، بۇ ئوغرى بەك خوتۇنباز ئىكەن ، بەش ـ تۆت تەڭگە پۇلنى كۆرۈپلا ئاشنا ئويىنغىلى تۇردى . مەن بىلىدىغان ئاشنىسىلا ئوندەك بار دېسىلە . مەيلى ، ئويىنساك ئويىنا ، مېنىمۇ ئانام سېغىزلاپ باققان ، ئەيىب ـ خۇسىرام بولمىغاندىكىن . دەپ مەنمۇ ئويىنغىلى تۇردۇم... كۇننى مۇشۇنداق ئۆتكۈزۈپ كېتىۋاتىمىز ، قارىسىلا...

مەن سەسكىنىپ كەتتىم :

— سىلى نەلىك زادى؟

— دېدىمغۇ ، غۇلجا ، ئۇرۇمچى ، كۇچار ، ئاقسۇ ، قەشقەر ، يەكەن...

— بالىلارنىك دادىسى نەلىك ئىدى؟

— ۋاييەي ، تۆت بالىنىك دادىسى تۆت يەرلىك ! — دېدى ئۇ خودىدى ھېچ نەرسە بولمىغاندەك تەبىئىي سۆزلەپ ، — سوراپ نېمە قىلاتتىلا !...

ئۇ مېنىك دوغاپ ئىچىپ بولۇپ بالىخانا ئۆيگە چىقىشىمنى تەقەززالىق بىلەن كۇتۇۋاتقىنىنى بىلىپ تۇرسەمەن . مەن بولسام ئەتەيلەپ دوغاپنى ئاستا ئىچمەكتىمەن .

تەلىيىم ئوڭدىن كەلدى . ھويلا ئىشكى قېقىلدى ۋە بىرادەر-دىن كېيىن ناخشا ئېيتقىنىچە ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن بىر چىرايلىق قىز كىرىپ كەلدى . ئۇ مېنى كۆرۈپ ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى ياپتى ـ دە ، قولىنى قويۇۋېتىپ ماڭا سىڭايان قاراپ كۈلۈمسىرىدى . قىز ئادەمنى تاڭ قالدۇرغۇدەك چىرايلىق ئىدى . ئۇنىڭ قويۇق كىرپىكلىك كۆزلىرى ، شېئىرلاردا تەسۋىرلەنگەندەك ھەر-قانداق يۈرەكنى تىترىتەلەيتتى . مەن ئىختىيارسىز ئۇنىڭدىن كۆ-زۈمنى قاچۇرۇپ ، ئانىسىدىن سورىدىم :

— قىزلىرىمۇ ؟

— ھەئە ، ئوقۇتمىدىم ! — دېدى ئايال قىزغا زوق بىلەن قاراپ ، — چايخانا ئاچتۇق ، چاي ساتمىدۇ ، ئىككى ئايالنى ئايلىق سالدۇق ، شۇلارنى ئىشلىتىمدۇ ، پەرىدىگۈل بالام خوتەنلىك گۈلى دېسىلە ، دۇتار ، ئۈسسۇل ، ناخشا... ھەممىدە بار .

قىز ئۆيگە قېچىپ كىرىپ كەتتى . ئايال ماڭا كۆزلىرىنى ئالاق ـ جالاق قىلىپ پىچىرلىدى :

— نامىتەك دېگەن ئوغرى مۇشۇ قىزىمغىمۇ كۆز تاشلاپ يۈرۈيدۇ تېخى !...

مېنىڭ تېنىم شۇركۈندى ، نامەتتىك ئۆيىدىن تېزرەك كېتىش-كە ئالدىرىدىم .

— لېكىن ، جانغا تېگىدىغان قورال ـ چاقاللىق ئىچىدىمۇ بەزىدە سېنى خۇش قىلىدىغان گۈللەر ئېچىلىغىنىدەك ، ئادەمنى يىرگەندۈ-رىدىغان بىر خىل تۇرمۇشقىمۇ ، بىر خىل يوشۇرۇن گۈزەللىك سىڭگەنلىكىنى بايقايسەن . مەن نامەتتىك ئۆيىدىكى كەچكى ئولتۇ-رۇشتا ، ئەنە شۇنداق يوشۇرۇن گۈزەللىكنىڭ بارلىقىنى بىلدىم . ئۇنىڭ قىزى ئاجايىپ ئۈسسۇلى ، يۈرەكنى تىترىتىدىغان ناخشىسى بىلەن مېنى ھەيران قالدۇردى . ئۇنىڭ ئۈسسۇل ئويىنىغان ۋاقتىدە-كى ئەۋرىشىم قامىتىنى ، گۈزەل ھەرىكەتلىرىنى تىل بىلەن تەس-

www.uyghurkitap.com

ۋەزىلىمەك قىيىن . ئۇنىڭ ئۇمۇمىي قىياپىتىنى مۇشۇ خوتەندە ئۆتكەن مەشھۇر شائىر تۆۋۈبىتتىڭ مۇنۇ مىسرالىرى بىلەنلا بايان قىلىشقا ئامال تاپتىم :

فەسلى نەۋ باھاردا گۈل كەبى ئاچىلغان قىز ،
مىسلى كاكىلى سۇنبۇل ھەر تەرەپ ساچىلغان قىز .

بادە ئىچتىم زەۋقىدا مەيدە ئەكسىنى كۆردۈم ،
ھۆسن باغىدا تەنھا ئولتۇرۇر خىرامان قىز...

مېنىڭ ھۆرمىتىم ئۈچۈن تەرلەپ - پىشىپ غىجەك چالغان ھىلىماخۇن ئاكا ، قارا بۇرۇتلۇق ياش مۇقامچىنىڭ زەلىلى غەزەل-لىرىنى تولۇق ۋە توغرا ئېيتىشى ، ئاۋۇتەك قىزىقچىنىڭ تاجىخان ئەلنەغمىچىنى دورايمەن دەپ ، نامەتنىڭ ئايالىنى مازاق قىلىپ بىزنى كۈلدۈرۈشى ، سەنئەتخۇمار قەلبىمدىن چوڭقۇر ئورۇن ئال-دى . مەن نامەتنىڭ قىيقىزىل گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ياسىداق ساريىدا خۇشاللىقتىن مەست بولدۇم . ئۇنىڭ تونۇز كاۋېپى ، گۆشگىردە ، ھەر خىل سەي ، مېۋىلەر چېچىلىپ يانقان داستىخىنى-نى قايرىپ قويۇپ ، ئۇسسۇلخۇمارلار يىلەن يىللىق ئۇسسۇل ئوينى-دىم ، كۈلدۈم ، ھەتتا قولۇمغا رومكا ئېلىپ زەلىلى ، نۆۋەتچىلەر-نىڭ خوتەن - ئىلچى توغرىسىدا يېزىلغان گۈزەل شېئىرلىرىنى ئوقۇدۇم . ئۆيگە لىق تولغان مېھمانلاردىن بەزىلىرى خۇشاللىقتىن مېنى قۇچاقلىدى ، بەزىلىرى كۆزىگە ياش ئېلىپ ، ماڭا مۇسەللەس تۇتتى . ئۇلاردىن بەزىلىرى ئۆز يۇرتىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن شائىر نۆۋەتچىنىڭ :

بۇ مېنىڭ شۇم تالەئىمدىن دېيار باقمايدۇ ماڭا،
ئاي يۈزىنى ياشۇرۇپ دىلدار باقمايدۇ ماڭا.

كۆز كۆچى بىرلە باقسپ باغرىم جاراھەت ئەيلەيدى،
لەبلەرىنىڭ مەرھەمىن زىنھار ياقمايدۇ ماڭا...

دېگەن مىسرالىرىنى ئاھاڭغا سېلىپ ناخشا ئېيتقىنىمنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا جاۋابەن دەل شۇ نۆۋەتتىنىڭ، زەلىلىنىڭ، ئەخمەتشاھ قارىقاشنىڭ شېئىرلىرىدىن ئوقۇپ مېنى ھەيران قالدۇردى.

يېرىم كېچىدە ئولتۇرۇش ئاخىرلاشتى. قارا بۇرۇت مۇقامچى مەن بىلەن خوشلىشۇېتىپ:

— يىراقتا يۇز ياشىنىڭ قارىسىنى ئېلىپ قالغان بىر ئادەم بار، ئەگەر خالىسىڭىز مەن ئاپىرىپ كېلەي. ئۇنى كونا كىتاب، داستان ـ غەزەللەرنىڭ پىرى دېسىمۇ بولىدۇ، — دېدى.

مەن ئۇنىڭغا جەزمەن بارىمەن دەپ ۋەدە بەردىم.

مەن بالىخاندىكى سارايغا ئوخلىغىلى چىققاندا، باش توخۇ چىللىغاندى. نامەت ۋالاقلاپ ماڭا ئارام بەرمىدى. ئۇ تېتىقسىز-لىق بىلەن ماختىنىشقا باشلىدى:

— ھاشىرىنىڭ ماختانغۇدەك نېمىسى بار؟ تۇزۇك ئاغىنىسى يوق، مېنىلا پۇتلايدۇ تېخى، ئەللىك نەچچە تەڭگىسى بىلەن نېمىگە ھاكاۋۇرلۇق قىلىدۇ، ھاكاۋۇرلۇقنى مانا بىزگە قىلساق يارىشىدۇ. غۇلجا بانكىسىدا بەش مىڭ كوي، ئۇرۇمچىدە تۆت مىڭ كوي، قەشقەر، خوتەندىچۇ تېخى؟ ھەممىسى ھالال پۇل، بۇنى قاملاشتۇرا-لىغان ئوغۇل بالا تاپالايدۇ. غۇلجىدىن قوي يۇڭىنى ئىككى كويدىن كەلتۈرىمەن، ئىككى ئوغلۇم گىلەم توقۇپ، ئېيىغا ئۇچ يۈز كوي-دىن ئوشۇق پۇل تاپىدۇ. چارىسى، شالاڭ توقۇيمىز، جا بوياق بىلەن بويايمىز، تەننەرخى ئەللىك كويغىمۇ توختىمايدۇ. ھەر ئايدا

www.uyghurkitap.com

ئۇلار ئىككىسىلا ئۇچ يۇز كۇي نەق پايدا كىرگۈزىدۇ . مەنچۇ تېخى ، يەكشەنبە بازارغا كىرىپ ئىككى ئورۇق كالا ياكى تۆت ـ بەش ئورۇق قوي ئاچىقمەن ، بىر ھەپتىلا بېقىپ ، ئىككى ھەسسە پايدىسىغا ساتىمەن ، مۇنۇ خوتۇنىمىڭ ئۆزى ھارام ، پۇلى ھالال ، گىلەم ، ئەتلەس سودىسىدا ھېچكىم ئۇنى دوربىيالمايدۇ . قىسقىسى ، ئايلىق كىرىمىم مىڭ كويدىن ئاشىدۇ . ھاشىردەك يىگىرمىنىڭ پۇلىنى بىر ئايدا تاپىمەن !...

— قويغىنا ، نامەت !

— بوپتۇ ، قۇلىقىڭغا ياقمىدىغان گەپنى قىلاي ! ئويناپمىزمۇ ؟ ھازىرلا توغرىلايمەن...

— ۋالاقلىمىساڭچۇ !

— گۈزەلئاي ھېلىنقى رەقىپ شىبە بىلەن ئويناپ قويۇپتۇ ـ ھە ؟...

— ئاغزىڭنى يىغ ـ ھە !

— نېمە تېزىكىشەن ، قايسىبىر چىرايلىق ئۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ دەيسەن ؟ جاجىسى پۇل ، پۇلىنىڭ ئۇچىنى كۆرسەتسەڭ ، جەننەتنىڭ ھۇر ـ پەرىلىرىمۇ قۇچىقىنى ئاچىدۇ !

— ئەمدى ۋالاقلىساڭ ، مەن كېتىمەن !

مەن ئورنۇمدىن سەكرەپ تۇردۇم . ئۇ جىمىپ قالدى .

كۆزۈم ئەمدىلا ئۇيقۇغا كەتكەندە ، ئۇ مېنى يەنە ئىرغىتتى :

— ئۇنداق بولسا خاتىرجەم ئۇخلا ، مەن ھېلىقى ئۇچ بۇرجەك بازاردا ئۇچراشقان كالا كۆز ئوغرى بىلەن بىر يەرگە بېرىشقا ۋەدىلىشىپ قويغان !

مەن يەنە كۆزۈمنى يۇمدۇم . قانچىلىك ئۇخلىغىنىمنى بىلمەي . مەن ، تۇيۇقسىزدىن يەنە چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتىم . قارىسام ، بىر گۆشلۈك قول ئېكىمنى سىلاۋېتىپتۇ . مەن ئۇ قولنى سىلكىۋەتتىم ـ دە ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، چالا ـ بۇلا كىيىنىپ پەلەمپەيدىن

تۆۋەنگە قاراپ چۇشۈپ كەتتىم. ...
يەرگە يېڭى يورۇق چۈشكەندە ھاشىرنىڭ ياتلىقىنى چەكتىم.
— نېمە بولدۇڭ؟ — دېدى ھاشىر كۆزىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.
— نامەتنىڭ ئۆيىدە قويغانىدىم، ئۇنىدەرەپ قاپتىمەن!..
«نامەتمۇ ئاشۇنى تۇرمۇش دەپ ماختىنىدىغۇ، ئاشۇ قوللىرى سېمىز ئايالمۇ تۇرمۇشتىن لەززەت ئىزدەيدىغۇ، ئۇ ئۆزىنى زادىلا ھاياتتا ئەيىبلىك ئادەم ھېسابلىمايدىغۇ، مەن نېمىشقا ئۆز ئايالىمدىن، ماڭا تەقدىم قىلالمايدىغان نەرسىنى تەلەپ قىلدىم، ئەيىبسىز ئىنسان دۇنيادا يوق تۇرسا، مەن نېمىشقا ئۇنىڭ ئەيىبلىرىنى كەچۈرەلمىدىم؟» دەپ ئويلىدىم ھاشىرنىڭ يېنىدا، ئۇخلاشقا يېتىۋېتىپ.

4

... ئېشەك بىلەن قوملۇق پولدا ئۇزاق ماڭدۇق. قوم دۆۋىلىرىنىڭ شىمالىي تەرەپلىرىدە غولى قىزغۇچ سۆكسۈك ياكى قامغاق كۆرۈنۈپ قالىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ئۆسۈملۈكمۇ يوق. قىزغۇچ قوم ئۈيۈققا بېرىپ تۇتاشقان، ئىسسىق شامال بەزىدە قوم بارخانلىرى ئارقىسىدىن چىقىپ يوزلەرگە ئۇرۇلىدۇ ۋە كىشىنىڭ تەشنالىقىنى ئاشۇرىدۇ... ئېشەكلەر خۇددى ئۆز قەدەملىرىنى ساناپ كېتىۋاتقاندەك، باشلىرىنى ئېچىگە تىقىۋېلىشقان. ئوچ ئېشەكنىڭ ئۈستىدىكى ئوچ ئادەم — دوختۇر جىياۋشۇ، مەن ۋە قارا بۇرۇت مۇقامچى ئەمدى پاراڭلىرىمىزنى توختىتىپ مۈگدەپ خىيالغا بېرىلدۇق. مەن نامەتنىڭ تاللىۋالغان يولى توغرىسىدا ئويلىدىم: «نە غايە، نە ئارزۇسى يوق. ئۇنىڭ ئۈچۈن باشقىلارنى شىلىش قانچىلىك راھەت. ل. تولىستوي ئۆزىنىڭ «تىرىلىش» دېگەن كىتابىنىڭ بېشىدىلا مۇنداق ئادەملەرنى خاراكتېرلەپ: «... ئۇلار تىنىمسىز

www.uyghurkitap.com

ھالدا ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى ئالدايدۇ ، ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى ئۆيلەيدۇ ، ئۇلارغا مۇقەددەس ۋە جانىجان بولغان ، ئەرسە ، باھارنىڭ سەھەرلىرى ، بەندىلەرنىڭ بەختى ئۈچۈن يارىتىلغان مۇنۇ دۇنيانىڭ گۈزەللىكىنى ئەمەس ؛ كىشىلەرنى تىنچلىق ۋە مادارغا دەۋەت قىلغۇچى مېھنەت ـ مۇھەببەت ـ گۈزەللىكىنى ئەمەس ؛ ئۇلارغا مۇقەددەس ۋە جانىجان بولغان ئەرسە ، ئۇلار ئۆزلىرى ئويلاپ چىقىرىۋالغان ، باشقىلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىشتا ئىشقا سالىدىغان خىلمۇ-خىل چارىلەر[1] ... » دەپ يازغانىدى .

ـ باھارنىڭ سەھىرى ، دۇنيانىڭ گۈزەللىكى ، مېھنەت ـ مۇھەببەت ـ گۈزەل ئەرسىلەر ـ جاھاندا گۈزەللىك نۇرغۇن ، ئىنسانغا مۇشۇ گۈزەللىكنى تېپىش ئۈچۈن ئەقىل ـ پاراسەت ، كۆزۈش ئۈچۈن كۆز بېرىلگەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئىنسان گۈزەللىكنىڭ تاپقۇچىسى ، كۆرگۈچىسى ، ئەڭ مۇھىمى ، ياراتقۇچىسى . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ھاياتنىڭ قىممىتى گۈزەللىككە ئىنتىلىشتە ...

— دەرەخ ، ئەنە دەرەخ ـ بۇلاق بېشى ! ـ دەپ ۋارقىرىدى قارا بۇرۇت مۇقامچى ساتارنى خۇرجۇندىن ئېلىپ يەرگە سەكرەپ چۈشۈۋېتىپ .

يېقىنلا يەردە خۇددى سېرىق داستىخانىنىڭ بىر تاللا يېشىل يىپىدەك سىرىق كۆرۈنمەكتە . سىرتقىنىڭ بىر چېتى ئۆپۈق بىلەن تۇتاشقان ، ئۇ خۇددى چەكسىز دېگىزدىن بىر ئوچى قىرغاقتا چىقىپ قالغان دېگىز كوكىتىغا ئوخشايتتى .

بىز ئېشەكلىرىمىزنى دېۋىتتۇق ۋە بىردەمدىن كېيىن بۇلاق بېشىدا ئولتۇرۇپ ، سۇزۇك سۇدىن ئوچۇملاپ ئىچىپ ، چىمەنلىكتە ياتتۇق . بۇلاق سۈيى ئىككى ـ ئۈچ يۈز مېتىردەك يەرگە بېرىپ قۇم ئارىسىغا سىڭىپ كېتىدىكەن . بۇلاق بېشى دۆڭلۈك ، مۇنبەت

① خەنزۇچىسىدىن تەرجىمە قىلىنىدى — ئاپتور .

تۇپراق . ئىككى قورام تاش بۇلاق سۇيىنى ساقلاۋاتقان قاراۋۇلدەك يېشىل قارا مۇڭ باسقان بېقىنىنى سىرغىپ چىقىۋاتقان سۇغا پېقىپ تۇراتتى . كىمدۇر ـ بىرى، بۇلاق بويىغا قارىياغاچ ۋە مەجنۇنتال كۆچەتلىرىنى تىكىپ قويۇپتىكەن ، بوستان بولۇشقا باشلاپتۇ .

— كەتمەنىڭ دەردىنى قول بىلۇر ، لەززىتىنى تىل دېگەن گەپ مانا مۇشۇ ، — دېدى قارا بۇرۇت مۇقامچى دەرەخلەرنى ئەگىم قاشلىرى بىلەن شەرەت قىلىپ قويۇپ ، — كۆسىلە ، كەتمەنىڭ بىسى تەگكەن يەردىن قىزىلگۇل ئۇنمەي قالمايدۇ !

مەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تاتلاش ئۈچۈن ئۆمەر ھەيىامنىڭ رۇبائىسىدىن بىرنى ئوقۇدۇم :

مەي ، نەغمە ، ھۆر ، كەبى ئۇلپىتىڭ بولسا ،
سۇ بويى ، چىمەنده سۆھبىتىڭ بولسا ؛
ھۇزۇرلان بۇنىڭدىن ، ئويلىما دوزاخنى ...
بۇنچىلىك بولغاي ئۇ جەننىتىڭ بولسا...

مۇقامچىنىڭ خۇمار كۆزلىرى ئويناپ كەتتى ، ئۇ خۇددى شەربەت ئىچكەندەك لەۋلىرىنى يالاپ ، قارا بۇرۇتىنى مىدىرلىتىپ ، ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى ـ ده ، ماڭا جاۋابەن ئۆمەر ھەييام رۇبائىيلىرىدىن يادقا ئوقۇشقا باشلىدى :

نەغمە ، مەي ، ئۇلپەتلەر بارىنى تەخ تۇرسا ،
مەن قانداق جىم تۇراي ، بەزمە نەخ تۇرسا .
شىشىگە مەي تولسا ، باغ دېگەنگە ساز ،
نېمە ئۇ بېھىش ، ھۆر ... بۇنداق بەخ تۇرسا !

— خەزىنەم ! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى دوەن جىياۋشۇ ھاياجان

www.uyghurkitap.com

بىلەن ياش يىگىتتەك ئورنىدىن سەكرەپ قوپۇپ ، ئويغۇرلار ، سىلەر ئاجايىپ قالتىس بىز مىللەت ئەپسۇسكى ، سىلەردىكى ئۇنسۇل خۇسۇسىيەت ، ئەدەبىي ئەسەرلەردە جايىدا ئەكس ئەتتۈرۈل-مەيۋاتىدۇ ، قېنى ، ئوكام ، ساتار بىلەن بىر مۇقام خاتىرە قالدۇ-رۇڭە ، تەكلىماكان ئاۋازىگىردىن بىر ھۇزۇرلانسۇن-!-

مۇقامچى كۆلۈپ قويۇپ ساتارىنىڭ پەشىنى تىزىغا قويدى. ساتار بىلەن مۇقام تەكلىماكانىنى كۆلدۈردى ، ئەدىندۈر ياۋا غاز ، ياۋا ئۆردەكلەر كۆتۈرۈلدى . ئۇلار كۆپكۆك ئاسماندا ھۇزۇرلىنىپ پەرۋاز قىلىشتى ؛ مەن ئۇلارغا قاراپ چىمەنلىكتە ئوڭدا ياتتىم . ئۇلار بارغانسېرى يىراقلاشماقتا ، ئەنە ئۇلار بىر دەمدىلا قارا چېكىتلەرگە ئايلىنىپ قالدى . مۇقام بېيىتلىرى مېنىڭ قەلب تارلىرىمنى چەكمەكتە ، كۆكرىكىمدە ھاياجان دولقۇنلىماقتا...

... دىيارىم ئەھلى بىرلە يارىدىن باشمىغە يۇز مېھنەت ،
نىتاڭ باشىم ئالىپ كەتسە قويۇپ يارۇ دىيارىمنى...

دېگەن مىسرالار كىرىپكىلىرىمدە نەم پەيدا قىلدى ، مەن ئۇ-چىمدە بۇ مىسرالارنى يازغان ئۇلۇغ ئەۋلادىنىڭ تۇغۇلغانلىكىغا زىمىس-تى ئەسلىدىم :

چەكمە يۈرەك تارىمنى ،
ئەلگە يايما زارىمنى ،
چۈشۈمدە كۆرەرمەنمۇ ،
يۇراقتىكى يارىمنى...

مەن ياۋا ئۆردەكلەردىن پەيدا بولغان قارا چېكىتلەرگە كۆز ئۇزمەستىن قارىدىم ، چېكىتلەر ئۇپۇققا يېقىنلاشماقتا... بەختلىك

ئۆرده‌ك سائىتىگه يەتمىش - سه‌كسه‌ن كىلومېتىر ئۇچالايدۇ . ئۇ بىر يېرىم كۈن ئۇچسىلا ، ئىلى ده‌ريا‌سى بويىغا يېتىه‌لەيدۇ... مۇشۇ تۇرقىدا گۇزه‌لئاي نېمه قىلىۋاتىدىكىن ، ئەلچۇ ؟...

بىر ئازدىن كېيىن بىز يەنه سەپەرنىڭ باشلىنىۋق .

— زەلىلگه قايىلمەن ! — دېدى دۇەن جياۋشۇ ئىككى پۇتىنى چوم ئۇستىده بىر ياققا قىلىپ ئولتۇرۇۋېتىپ ، — مۇشۇ مىتىقلاپ ماڭىدىغان قاتناش قورالى بىلەن ئۇ يەرگه‌ندىن چىقىپ ، شۇنچه يولنى بېسىپ بولغان - هه ! «سەپەرنامه»نىڭ نۇرغۇن مىسرالىرى ئېشه‌ك ئۇستىده تۇزۇلگه‌نلىكى ئېنىققۇ .

— بۇ توغرۇلۇق ، — دېدى قارا بۇرۇت مۇقامچى قۇملۇقتا يالاڭ ئاياغ بولۇۋالغان دۇەن جياۋشۇغا ياندىشىپ كېتىۋېتىپ ، — بىزنىڭ ئۇستام جىق بىلىدۇ ، زەلىلى ، ئىنىسى ده‌لىلى ، نۆۋېتى ، سەبۇرى ، تەجەللى قاتارلىق شائىر توغرىسىدا ئاجايىپ قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى بىلىدۇ . ئۇ ئادەم ئۇستا تەمبۇرچى ، ئۇنى خوتەندىكى تەمبۇرچىلەرنىڭ پىرى دېسه بولىدۇ . بىر كۈنى مەن ئۇنىڭغا ، سىلى نېمىشقا تەمبۇردىن باشقا سازنى چالمايلا دېسەم ، بۇۋاينىڭ ئاچچىقى كېلىپ : «تەمبۇرنى مېنىڭ يىل ئەۋلى فارابى ئىجاد قىلغان ، سەككاكى ، نەۋائى ، ئامانتىساخانلارمۇ ئۇستا تەمبۇرچى ئىدى . بۇ تەمبۇر بىلەن زەخمەك شۇلاردىن قېلىنقىلىق تۇرسا ، نېمىشقا چالمىغۇدەكمەنای !» دېگەنىدى . بىز يەنه بىر - ئىككى سائەتتىن كېيىن بۇ يۇز ياشلىق مۇتىۋەرنى كۆرىمىز...

بىز ئېشه‌ك ئۇستىده كېتىۋېتىپ مۇگده‌شكه باشلىدۇق . قاپاق - تېكى بۇلاق سۇيىمۇ ئىنسىپ قاپتۇ ؟ قورساقمۇ پۈتۈلداپ ئېچىشقا باشلىدى . لېكىن ، بىز ئۇيۇق سىزىقتىدىن كۆز ئۇزمەستىن ئالغا قاراپ باراتتۇق ، نەلەردىدۇ ئاسمان بىلەن يەر ئوتتۇرىسىدا ئاقۇش كۆك تۇۋرۇك پەيدا قىلىپ قۇيۇن كۆتۈرۈلەتتى ، تۇيۇقسىزلا بارخان كەينىدىن كىچىك قۇيۇنلار پىرقىراپ چىقىپ ، بېشىمىزدىكى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىنچاق يىغىلىش سېكى تارقىتىش

سەپەرلىك ئاق شىلەپىلىرىمىزنى ئۇچۇرۇپ كېتەتتى. ئەلەردىدۇ يالت ـ يۇلت قىلغان سەھرا لاۋۇسى كۆتۈرۈلۈپ كۆزلەرنى ئالداپ تى ، تۇرۇپلا شامالنىڭ ئۇشتەك ئاۋازى ، قۇشلارنىڭ قانىتىدىن چىققان غۇگۇلدىغان ئاۋازلار كېلەتتى...

كۈن چۈشتىن قايرىلدى . ئاندا ـ ساندا تېزەك ئۇچراپ تۇرد ـ ىدىغان يول قۇملۇق ، شېخىللىق ، قامغاق ـ چاتقاللىق يەرلەردىن ئۆتۈپ ئالغا قاراپ سوزۇلۇپ بارماقتا...

... قۇملۇق بارخانلىرىدىن تالايلىرىنى كەينىمىزدە قالدۇرۇپ كېتىپ بارىمىز . سەھرا ئاپتىپى جاندىن ئۆتتى ، ئېشەكنىڭ بىر خىل قەدىمى بىزنى تېخىمۇ مۇگدەتمەكتە...

— قىزىق بىر ھېكايە ئېيتىپ بەرسىڭىز بوپتىكەن ، — دېدىم مۇقامچىغا قارآپ . ئۇ ئېشىكىدىن چۈشتى ـ دە ، كۈلۈپ قويۇپ : — تۆگىمەي قالارمىكىن ، قارىسىلا ، يېزا كۆرۈنۈۋاتىدۇ ، — دېدى .

مەن ئۇيۇق قىرغىقىغا قارىدىم : راستتىنلا يېشىل دۆڭاۋا بۆككە ئوخشاش دۆپدۆگىلەك دەرەخلىك — يېزا كۆرۈندى .

— ئۇھ ! كېلىپ قاپتۇق ـ ھە ! — دېدى باياتىن مۇگدەپ ئولتۇرغان دۆمەن جىياۋشۇ جانلىنىپ ، — ئۇيغۇر يولۇچىلىرىغا قايىلمەن ، ئۇلار مۇشۇنداق ئېشەك بىلەن چۆللەردە ئايلاپ مېڭىپمۇ چىدايدۇ ، خوتەندىن پىيادە چىقىپ ئىلى ، ئالتايلارغىمۇ كېتىدۇ ! — ئىلى ، ئالتاي يېقىنغۇ ، ناھايىتى ئايلىق يول ، — دېدى قارا بۇرۇت مۇقامچى ، — ھېتىدىستان ، ئەرەبىستان ، شۇئىستان (ئىراننى دېمەكچى) ، مىسىر ، ئىستانبۇللارغىمۇ پىيادە بېرىپ كەلگەنلەر كۆپ...

يېزىغا كەلدۇق ، مەھەللە كىچىك ، ئۆيلىرى شالاڭ ئىكەن . ھەممىلا يەر توپىلىق ، كوچىسىنىڭ تايىنى يوق ، بۇك ـ باراقسان

باغلار ئۆيلەرنى چۈمكەپ تۇراتتى . ئىككى قولىنى قوۋۇشتۇرۇپ ، سەل ئېگىلىپ — ھۆرمەت بىلدۈرۈپ ئېگىز بوي ، قارا ساقال ، خۇش چىراي ۋە قاش ـ كۆزى ناھايىتى چىرايلىق بىر ئادەم پاكار قاشالىق ھويلىدىن چىقىپ كەلدى ۋە ئۆيىنى كۆرسەتتى .

— مەرھەمەت قېلىشسىلا ، كادىرلىرىمىز ! — دېدى . مۇقام ـ چى ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى ۋە بىرنى ئۇنىڭ ھويلىسىغا باشلىدى . بىز ھويلىغا كىردۇق ۋە چوڭ ياڭاقنىڭ ئاستىدىكى سۇپىغا ئولتۇردۇق . ساھىبخانا بىزگە ئاتاپ ئۆيىدىن زىلچا ئېلىپ چىقتى ، ھەش ـ پەش دېگۈچە قوغۇن تىلدى ، نان ئوشتىدى . بىز شەربەتتەك قوغۇن بىلەن يۇمشاق تاننى ئىشتىھا بىلەن يېدۇق .

— ئىسىملىرى نېمىكىن ؟

— مەتقۇربان ، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تېل مىدىرلاپ قويۇپ .

— بۇ ئىككى كادىر سەيدۇللا مەخسۇمنى بىر زىيارەت قىلىپ كەلسەك دېۋىدى ، باشلاپ كەلدىم ، — دېدى مۇقامچى .

— ناھايىتى ئوبدان ، ئۇ ئادەم مېنىڭ بوۋام بولىدۇ . بۇگۈن ئۇچ كۈن بولدى رايونغا — پېشقەدەم دېھقانلارنىڭ مەجلىسىگە كېتىپ قېلىۋىدى ، بۇگۈن كەچ كېلىپ قالارمىكىن !...

— توقسەن بەشى ياشتا تۇرۇپ ، يەنە مەجلىسلەرگە قاتنىشامدۇ ؟

— شۇنداق . بوۋام گۈڭشېنىڭ ھەيئىتى . ھەر كۈنى كەتمەن بىلەن يېرىم كۈن ئەمگەك قىلىدۇ . مانا بۇ قوغۇن بوۋامنىڭ پۇتلۇق يېرىدىن ئېلىنغان !

— بىر ئەسىر كەتمەن چاپالايدىكەن ـ ده ! — دېدىم مەن كۈلۈپ ، — سەككىز يېشىدا كەتمەن بىلەن ھەپىلەشسە دەيلى...

يىز بوۋاي بىلەن كۆرۈشۈشكە ئالدىرىدۇق ، لېكىن كۈتۈشكە توغرا كەلدى .

www.uyghurkitap.com

ـ ھ ـ ـ ئۇ ئادەمـ ئۇمۇرـ بۇيى ـ كەتمەن بىلەن لەززەتلىك مېۋە ـ يارانقان ، يەنە مېۋە بېرىش ئۈچۈن ئەجىر قىلىۋېتىپتۇ ـ ـ دېدىم مەن دۇەن جىياۋشۇغا ـ ـ بىز نېمە ئۈچۈن ئەنە شۇنداق ئۇرۇقنى كۆزلىيەلمەيمىز ـ ھە ؟ ئۇرۇمچىدە تۆت ـ بەش قېتىم دوكلات بەردىم ، ئاڭلىغانلار ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ بىرنەچچە مىڭغا يېتىدۇ ـ ئۇلار بىزنىڭ ئېيتقانلىرىمىزغا ئىشىنىدۇ ، ئۇنى تارقىتىدۇ ، قوللىنىدۇ ، چۈنكى ئۇلار بىزنى ئۇرغۇن ئىزدەنگەن ، تەتقىق قىلغان ، شۇنداق جاپالىق ئەمگەكلەر بەدىلىگە ئاشۇ بىلىملەرنى ئىگىلىگەن دەپ قارايدۇ . لېكىن ، دۇەن جىياۋشۇ ، مەن خىجىلمەن ، ئوق ئېتىش مۇسابىقىسىگە چۈشۈپ ئوقنى تەگكۈزەلمىگەن ئادەمـ دەك ياكى يازىچە ئەمگەك قىلىپ مېۋە ئالالمىغان دېھقاندەك خىجىلـ مەن . دوكلات بەردىم دەپ سۆزلىگەنلىرىم شۇنچە يۈزە ، شۇنچە چۈۋالچاقكى...

ـ سىز يەنە شۇ گەپكە چۈشۈۋالدىڭىز ، ـ دېدى دۇەن جىياۋـ شۇ كۈلۈپ ، ـ لازىم بولغان نەرسىنى يەتكۈزۈپ بېرەلمىدىم دەمسىز ؟ مەنچە ئۇنداق ئەمەس ، سىز «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» توغرىسىدا ئومۇمەن خېلى تەپسىلىي ساۋات بېرەلىدىڭىز ، لېكىن سىز قانائەت قىلمايسىز . قانائەت ـ كۆرەڭلىكنىڭ باشلىنىشى ، قانائەت قىلماسلىق ، بىلىم تەشنالىقى ـ ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئۈندەيدىغان پەزىلەت ، سىزدىكى روھى قانات !...

بىز غىزالىنىۋېلىپ مەھەللىنى ئارىلاپ يۈرۈپ شۇ گەپلەرنى قىلىشتۇق . بىز چۈرۈڭلىشىۋاتقان بالىلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ سۆھبىتىمىزنى توختاتتۇق ۋە شۇ ياققا بارىدۇق . ئۇلار بىر ئېغىزـ لىق ئۆيدە تىقما ـ تىقماق بولۇۋېلىپ ئېلىپبەنى ئوقۇۋاتقانىكەن . مەن پەنجىرىدىن قارىدىم : ئالدى ئون بەش ياشلار ، كەينى يەتتە ياش چامىسىدىكى ئوتتۇز ـ قىرىق بالا ئۇزۇن ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇـ ۋېلىپ چۈرۈڭلىشاتتى . قارا تاختا ئىشىك يېنىغا ئېسىلغان .

بالىلار، قوللىرىنى سۇنۇشۇپ قارا تاختىدىكى ھەرپلەرنى كۆرسىتىپ ۋارقىرىشاتتى. مانا سىنىپقا مۇئەللىم كىردى.

— قۇرماشقۇ! — دېدىم ئۆزۈمگە، ھاياجانلىنىپ.

بۇنىڭ ئىلى يايلىقىدا ئۆسكەن قازاق بىگىتىمىز تەكلىماكان ئىچىدىكى بۇ كىچىككىنە بېزىدا قارا كۆز ئۇيغۇر بالىلىرىغا بىلىم بەرمەكتە. قۇرماش سۆز باشلىدى.

— ئوقۇغۇچىلار، تۇنجى زاماندىكى مەكتىپىمىزدە دەرس باشلاندى. نېمىشقا تۇنجى دەيمىز؟ بۇ يەردە قەدىمدىن تارتىپ مەكتەپ بولۇپ باقمىغان. گۇڭشې پارتكومى بۇ يەردە بۇ يىل مەكتەپ قۇردى. ئەمدى سىلەر بىلىم ئىلىش ئۈچۈن، ئېشەك مىنىپ بىر كۈنلۈك يەرگە بارمايسىلەر!

مەن تاقەت قىلىپ تۇرالمىدىم — دە، دۈمبىدىكى جياۋشۇغا:

— سىزگە پارىڭىنى قىلغان قۇرماش مانا شۇ! — دېدىم. — يېقىندا ئۇنى ئىلمىي مۇدىرلىقتىن يۆتكەپ، ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپلەر بۆلۈمىگە مەسئۇل قىپ-تۇ. باشلانغۇچ مەكتەپلەرنى تەكشۈرگىلى چىقىپ كەتكىنىگە ئۈچ ئاي بوپتىكەن. ناھىيىدە بىز ئۇنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولدۇق، ئىككى بالىسىنى ئەركىلەتتۇق. ئايالى خۇشخۇي ئۇيغۇر قىزى ئىكەن، ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىكەن. مانا قا-راڭ، ئۇنىڭ بىلەن تەكلىماكان ئىچىدىكى بۇ بېزىدا ئۇچرىشىپ قالغىنىمىزنى!

— ئەخمەتجان قاسىمىدىنامدىكى بىلىم يۇرتىنىڭ — ئىلى دارىلمۇئەللىمىنىڭ بالىلىرى ھېچ يەرنى ئالا قويمايسىلەر — دە، نەگىلا بارساق، سىزنىڭ ساۋاقداشلىرىڭىز!

شۇ چاغدا قۇرماش بىز تەرەپكە بۇرۇلدى. مەن ئۇنلۈك ۋارقى-رىدىم:

— قۇرماش!

— ئۇ ھالڭ — تاڭ بولدى — دە ، سىرتقا قاراپ ئۇگۇردى .
— ھوي ، ئەلا ، قايسى قۇيۇن سېنى بۇ يەرگە ئەكىلىپ تاشلىدى ! — دېدى ئۇ مېنى چىڭ قۇچاقلاپ .
— بىز مۇشۇنداق توپلىق يېزىدا ئىشلەۋاتىمىز ئارزۇ قىلىشقان ئەمەسمىدۇق . سەنلا ئارزۇغا يېتىپسەن ! — دېدىم ئۇنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ ، — يايلاقتا ئۆسكەن-ياش كۆچەت ، قۇملۇقتا يىلتىز تارتالامدىكەن ؟
— ھەرھالدا قامغاقتەك دۇگىلەپ يۈرمىدۇق !
— يارايسىز ! — دېدى دۇەن جياۋشۇ ئۇنىڭ قولىنى سىقىپ كۆرۈشۇۋېتىپ . قۇرماش ئۆز ئىشىنى زوقلىنىپ سۆزلەپ بەردى .
ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپنى ئومۇملاشتۇرۇش ۋە ساۋاتسىزلىقنى تۈگىتىشكە مەسئۇل ئىكەن . ئۇلار بۇ خىل مەكتەپلەرنى جىق ئېچىپتۇ . يېڭى مۇئەللىم كەلگۈچە ئۆزى ئوقۇتىدىكەن . مۇئەللىم يېتىشمىسە ، شۇ يېزىدىن بىر ئوقۇتقۇچى تەربىيىلەپ چىقىدىكەن .
— يارايسەن ، قۇرماش ! — دېدىم مەنمۇ ئۇنىڭ مۇرىسىگە ئۇرۇپ — ھەقىقىي ئىجادچى دەپ مانا سېنى ئېيتسا بولىدۇ . رۇخسەت قىلسا ، مەنمۇ بۇ يېزىدا ئۆمۈر بويى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىشقا رازىمەن !
— قىممەت باھالىق سارجىنى بەلۋاغ قىلغىلى بولمايدۇ ، — دېدى ئۇ كۈلۈپ ، — بۇ ، بىزگە لايىق ئىش !
— ئىككىمىز بىر زاۋۇتتىن چىققان ئوخشاش ماركىلىق مال ، ساڭا لايىق ئىش ، ماڭمۇ باب كېلىدۇ !
— شۇنداق قىلىپ ، ھېلىقى ئوقۇتقۇچىنىڭ ئىش ھەققى قانداق بولىدۇ ؟ — دەپ سورىدى دۇەن جياۋشۇ قىزىقىپ .
— يەزىلىرىگە ئىدارىدىن ، يەزىلىرىگە گۇڭشىلاردىن ھەل قىلىمىز ، — دېدى قۇرماش ، — يەزىلىرىگە ئىش ھەققى ھەل بولغۇچە شاۋدۇيدىن نومۇر بېرىدۇ .

«..... مانا ھەقىقىي مائارىپچى، — دەپ ئويلىدىم قۇرماش توغرىسىدا ، — بۇمۇ ھېلىقى چۆلگە كۆچەت تىككەن كەتمەنچىدەك بەختلىك ئىكەن . بىزنىڭ ئەمگىكىمىز قاچان مېۋە بېرىدۇ ؟ يەلكى ئەركەك ئۇجمىدەك يوپۇرماق بىلەن ماختىنىپ مېۋىسىزلا دۇنيادىن ئۆتەرمىز ، مېۋىسىزلىك نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ـ ھە ! »

كەچتە بىز مويسىپىت مۇقامچى ۋە ئەدەبىياتچى سەيدۇللا مەخسۇمنىڭ ھويلىسىغا قايتىدىن سالام قىلىپ كىردۇق . ياڭاق ئاستىدىكى سۇپىدا — كونىراق گىلەم ئۈستىدە بىر بوۋاي قولتۇنى كۆكسىگە قويۇپ ئۇرنىدىن تۇرۇۋاتاتتى . ئاپئاق ساقىلى مەيدىسىگە چۈشكەن ، ئېگىز قەددى تېخى تولۇق پۈكۈلمىگەن ، ئۇچىسىغا ئۇزۇن ۋە كەڭ پەخلىك ئاق يەكتەك ، پۇشقىقى ئوشۇقىنى بېسىپ تۇرىدىغان ئازادە ئاق ئىشتان ، پېشىغا يەڭگىل ئاق خەسە دوپپا كىيگەن ، يالاڭغىداق بوۋاي كۈلۈپ سۇپىدىن يەرگە يېنىك ھەرىكەت بىلەن چۈشكەندە ، بىزمۇ سالام ـ سەھەتىمىزنى تۈگىتىپ بوۋاينىڭ يوغان ، قاتتىق قوللىرىنى تۇتۇپ كۆرۈشتۇق .

— سالامەت كېلىشتىلىمۇ ، باللىرىم ، — دېدى ئۇ بىزنى كۈمۈلاچ تاملىق ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ ، — يولدا تازا قىيىنالغانسىلەر ؟

— مەنىلىك سەپەر بولدى ، — دېدى دۇمەن جىياۋشۇ ئۇقۇشلۇق سۆزلەپ ، — بىز سۇپىدىلا ئولتۇرايلى .

— ئۆيگە داستىخان راسلاپ قويغانىدۇق . بۇ يەرگە چۈشەك سېلىقسىز ، ھاي بالام ..... ئەمىسە مەشەگە ! ..... — بوۋاي چاققان ھەرىكەت بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

ياڭاق ئاستىدىكى سۇپىدا تېزلا سۆھبەتكە كىرىشىپ كەتتۇق . بوۋاي دېھلىدا ئوقۇغانىكەن ، كېيىن كابۇل ، ئىسلامئابادلاردا مۇددەررىسلىك قىلغان ، كېيىن يەنە ھىندىستان مىللىي ئازادلىق ھەرىكىتىگە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن تۇرمىگە چۈشكەن ، ئۇ يەردىن

www.uyghurkitap.com

قايتىپ كېلىپ قەشقەز خانلىق مەدرىسىسىدە تۇرغان...

پاراك ئارىلىقىدا ھويلىغا ھاسا بىلەن ئارانلا ماڭىدىغان بىر يوۋاي كىردى ـ دە ، كىمگىدۇر ئاچچىقلاندى :

ـ شۇمـۇ ئىنـساپ بولدىـمۇ ، شۇنـچە ئاشـلىق سېتىقسىز تۇرسا...

ـ ۋاي ، مېھمانلار بىلەن كۆرۈش دەيمەن ! ـ دېدى سەيدۇللا مەخسۇم بوۋاينى يېنىك كايىپ ، ـ ئۆيدە مېھمان بار تۇرۇقلۇق ، نېماندىاق خاماننىڭلا گېپىنى قىلىسەن !

ماڭا ئاجايىپ كۆلكىلىك تۇيۇلدى . مەخسۇم ھاسا بىلەن ئارانلا ماڭىدىغان بوۋاينى خۇددى ئون ياشلىق بالىنى جونۇغاندەك يېنىك ۋە ئامراقلىق بىلەن جونۇماقتا ئىدى . دۇمچەك بوۋاي قىزاردى ۋە قولىنى ئۇزۇن كۆڭلەكنىڭ قولتۇقىغا ئېرتىپ بولۇپ ، سۇپىغا تەستە چىقىپ بىز بىلەن كۆرۈشتى .

ـ مېنىڭ چوڭ ئوغلۇم ، ـ دېدى بوۋاي بوۋاينى تونۇشتۇرۇپ ، ـ مىرئابدۇللا ، بۇ يىل يەتمىش ئۈچ ياشقا كىردى ، مانا ھالى مېنىڭدىن يامان ، گىلەم توقۇيمەن ، ئەتلەس توقۇيمەن دەپ دۇكانىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ دوك بولۇپ كەتتى ، بولمىسا مۇكچىدىن يىدىغان ۋاقتى ئەمەس ، خالۋاپلىق ئادەمنى ماغدۇرسىز قىلىۋېتىدۇ ، يەنە شۇ كەتمەن بىلەن تەمبۇرگە يەتمەيدۇ . مەن ئەزەلدىن كەتمەن بىلەن تەمبۇرنى دوست تۇتۇپ كەلگەن ئادەم . داپ بارمۇ بالام ، بۇگۈن مېھمانلارغا ساز چېلىپ بېرەيلى ، مانا مەتياقۇپ بالاممۇ ساتارىنى ئەكەپتۇ ، سەن داپ ئۇرۇپ بەرگىن .

مىرئابدۇللا خالۋاپنىڭ ئاقۇچ قاشلار ئاستىدىكى قارا كۆزلىرى ئويناپ ، چىشسىز ئېغىزىدا كۈلكە پەيدا بولدى .

ـ قالۇن ، دۇد ، ساپال چورا ، سىپىت مورا ، بالىمان ، تىلۋاز ، ناغرا ـ سۇناي... ئوتتۇز يەتتە خىل چالغۇ ئەسۋابنىڭ ھەممىسىنى ياسايدۇ ، ھەممىسىنى چالىدۇ . شۇڭا دادام ياش ـ

مېنىڭ ئىنىمدەك تۇرىدۇ. خۇدايىم بەرگەن ئادەم ! — دېدى ئۇ دادىسىنى زوق بىلەن ماختاپ.

— نېمە بىلىمەن؟ — دېدى بوۋاي ئوغلىغا سەل قوپالراق سۆزلەپ، — ئوتتۇز يەتتە خىل چالغۇ ئەسۋابىنىڭ ھەممىسىنى دېگىنىنى ! كۆرگەنمىدىڭ؟ بۇمۇ بىر قولاق موللىسى، ئوتتۇز يەتتە خىلنىڭ يەتتىسىنى كۆرگەندۇ؟ ھەممىنى بىلىدىغان ئادەم دۇنيادا يوق. چېغىمنى چاغلىماي، ياش چاغلىرىمدا ئەر-بچە-پارسچە، ھىندىچە تىل ئۆگەندىم، ھەممىنى بىلەيچۇ دەپ تەلۋىلىك قىلدىم. فارابى، ئىبنى سىنالارنىڭ بولۇشقا بەل باغلىدىم. ئەدەبىيات، ساز، رەسىم، تېپابەت، تەقۋىمى (كالېندارچىلىق)، تەبىئەت (تەبىئەتشۇناسلىق)، مۇنەججىم (ئاستىرونومىيە)، مۇھەندىس (ئىنژېنېرلىق)، ئەلۋۇجۇت (ماددا - مەۋجۇدىيەت ئىلمى) ... ھەممىسىگىلا قول تىقتىم، لېكىن فارابى، ئىبنى سىنالار تۇرۇپ تۇرسۇن، بىزنىڭ تەجەللىچىلىكىمۇ ئىش قىلالمىدىم. ئاتمىشقا كىرگەندە ئەقلىمنى تاپتىم، ئەدەبىيات بىلەن سازنى تاللىدىم. ھېچبولمىسا، ئابدۇل ھەسەن روداكىچىلىك[1] بولسىمۇ ئىش قىلاي دەپ شېئىر بىلەن تەمبۇرنى ئېلىپ قېلىپ قالغىنىنى يېغىشتۇردۇم. ئەمدى بىلدىمكى، روداكى پارس تىلىدا قەسىدە، غەزەل، رۇبائىي ۋە نۇتۇقلارنى قالدۇرۇپتۇ، ساز ئىشلەپ قالدۇرۇپتۇ. مېنىڭدىن بىر سېقىم توپىدىن باشقا نەرسە قالمايدىغان ئوخشايدۇ. مۇشۇنى ئويلىسامىلا، كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ. يېشىم توقسەندىن ئاشتى، لېكىن خېلقەقە ھېچ نەپ قالدۇرالمىدىم. مەن ھازىر كىم؟ بىلىم ساھەسىدە بىر قەلەندەرمەن. نامى ئۇلۇغ، سۈپرىسى قۇرۇق مەخسۇمبەن. مەشرەپنىڭ بىر شېئىرى يادىمغا كېلىپ قالدى.

---

① ئابدۇل ھەسەن روداكى — 10 - ئەسىردە ياشىغان تالانتلىق مۇزىكا، شېئىرلار توپلاملىرى باز.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى تاپىرسى
www.uyghurkitap.com

مەن قەلەندەر شاھىمە ،
ئالەم ماڭا ھەيرانىدۇر .
پايتەختىم ـ گۈلخېتىم ،
ئوردام قەلەندەرخانىدۇر .

لېكىن بۇڭاي ئارتۇق كەمتەرلىك قىلغانلىكەن ، شۇ كۈنى ئاخ-شىمى ، مەن بۇ بىلىم ئىگىسىگە ھۆرمەت بىلەن قايىل بولدۇم . ئۇيغۇر تارىخى ، ئەرەب تارىخى ، ھىندىستان ۋە پۈتۈن ئاسىيا تارىخى ھەققىدە ، ئەرەب ـ پارس ، ھىندى ـ ئوزدۇ ، تۈركىي تىللىدا سۆزلەشكۈچى خەلقلەرنىڭ ئېغىزچە-ۋە يازما ئەدەبىياتى ، تىلى توغ-رىسىدا بىلىمى ئاجايىپ مول-ئىكەن . ئۇ بىرده ئارىستوتېل ۋە ئۇنىڭ پەلسەپىسى ، ئۇلۇغبېكنىڭ ئاسمان جىسىملىرىنىڭ تەكشۈ-رۈش خىزمىتى توغرىسىدا قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى سۆزلىسە ، بىرده بابۇرنامە ۋە بابۇرخانىنىڭ ھىندىستانغا بىرلىككە كەلتۈرۈشتە قوشقان تۆھپىسى ۋە ئوغلى ئەكبەرخان توغرىسىدا ھىندىستاندا تارالغان چۆچەكلەرنى سۆزلەيتتى ، بىرده داستانلاردىن پۈتۈن ـ پۈتۈن پارچىلارنى يادقا ئوقۇپ ، مەنىسىنى يېشەتتى ، بىرده ئۆز پىكرىنى چىرايلىق رۇبائىيلار بىلەن بايان قىلاتتى...

ئۇ مۇقام ئېيتىسا ئاۋازى تىترىمەيتتى ، مۇقام ئەۋجىنى توۋلە-غاندا ، گۆرەن تومۇرلىرى كۆپمەيتتى . ئۇنىڭ يوغان قولىنىڭ بارماقلىرىدا زەخمەك يېنىك ۋە شوخلۇق بىلەن ئويناياتتى . ئوغلى مىرئابدۇللا خالۋاپ داپنى جايىغا ئورنىسا ، ئالىيىپ قوياتتى . مەتياقۇپ مۇقامچىنىڭ غىجەك چېلىشىدىن زوقلىنىپ ساقاللىرىنى لەپىلدىتىپ ماقۇللايتتى ، ئۇنىڭ بېيىتلىرى يېڭى ۋە تەسىرلىك ئىدى . ھەربىر مۇقام توگىگەنده ، شۇ مۇقامنى كىملەر ئىجاد قىل-غان ، كىملەر قەيەرلىرىنى تولۇقلىغان ، كىملەر بۇ مۇقامنى ياخشى ئېيتقان ، يەنە كىملەر بۇ مۇقام ئۈچۈن قانداق شېئىرلارنى يازغان-

ـلىقى توغرىسىدا ئۇنىڭغا بېرەتتى...

ئەتىگەنلىكى بىز سەھەرلىسىمىزنى ئېيتىتۇق ۋە كىتاب سورىدۇق . بوۋاي ئۇزاق جىمغا بولۇپ كەتتى ، ئەدە ، خىيال سۈرۈۋالدى .

— ئاۋادا ، — دېدى بوۋاي خېلى ئۇزۇندىن كېيىن ، — سىلەر دېگەندەك ، خەلقىمىز ئىلىم قالدۇرۇش ، كىتاب تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىۋاتقان بولسىڭلار ، قولۇم كۆكسۈمدە ، بېشىم يىلەن خىزمەت قىلىمەن . ئۇنداق بولماي ، مەندىكى كىتابلارنى پۈتۈنلەي ئىشلىتىپ ئىلىۋېلىپ ، تۆمۈر ساندۇقتا ساقلاشقا كەلگەن بولسىڭلار ، مېنىڭ سىلەرگە بېرىدىغان كىتابىم يوق !

— ماڭا ئىشىنىڭ ، — دېدى قۇرماش ئاربىغا كىرىپ ، — بۇ كىشىلەر بۇ كىتابلارنى جەزمەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى تۇرغۇزۇشكە ئىشلىتىدۇ .

— بالام ، سىزگە ئىشىنىمەن ! — دېدى بوۋاي قۇرماشقا قاراپ قويۇپ ، — لەۋزىڭلارنى يەردە قويماي ، بوپتۇ ، دېگىنىڭلار بولسۇن . مەن سىلەرگە كىتاب سېتىپ بېرەي .

بىز ئۇ كىشىدىن ئاجايىپ كىتابلارنى سېتىۋالدۇق . سەيدۇللا مەخسۇم كىتابلىرى بىلەن شېئىر ئوقۇپ خوشلاشتى :

دېمىگىن قەغەزگە خالىس بىر خەتتى خۇشخۇۋان كىتاب ،
پەيزى ئەسراری ھەقىقەت نۇر ئىلە ئىمان كىتاب .
ئىزدىسەڭ بىر پىرى كامىل يا تېۋىپنى ھەر كىسەل ،
رەھبىرى دۇنيايى دۇن دۇر دەردىگا دەرمان كىتاب .
دائىما قوينۇڭدا بولسۇن گاھى قىلغىل تاجى سەر ،
قايدا بارساڭ ئەزبىرايى ئىززىتى مېھمان كىتاب .
تىل بىلەن يادئەت مىراپاقىل يۈرەگىڭ ئىچرەجا ،
ھەر نېچۈك ئادەمنى ئەيلەر بىلكى بىئەرمان كىتاب .
ئەي سارايى ھەر كىتابنى تۇتىيائى دىدە قىلىڭ ،
بولسا ھەر مۇشكۈللىرىڭنى ئەيلىگەي ئاسان كىتاب...

www.uyghurkitap.com

بوۋاينىڭ شۇنچە ناخشا ئېيتىپ تىترىمىگەن! ئاۋازى ، بۇ ئېغىر ئوقۇغاندا تىترىدى . ئۇ ھەددىدىن بوتىسىدىن ئايرىلىۋاتقان ئاردەك ، قولۇنىدىن ئايرىلىۋاتقان بايلىقدەك ، ياچكىسىدىن ئايرىلىۋاتقان كەپتەردەك زارلاندى . ئۇنىڭ كىتاب-ئوچۇن قىلغان زارى ، كىتاب ئۈچۈن ئاپئاق ساقىلىنى يۇيۇپ تۆۋەن تېمىۋاتقان ئونچىدەك مۆلدۈر ياشلىرى ، مېنىڭ ھايات يولۇمغا چېچىلىۋاتقان چېچەكتەك تەۋرىگەك بولۇپ تۇيۇلماقتا . مەن بوۋاي قىلالمىغان ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن بىلىمنى ئىشەنچ بىلەن تېخىمۇ چىڭ باغلىدىم . چۈنكى ، مېنىڭ ئارقا تىرىكىم چىڭ...

... خوتەن ئايرودرومىنىڭ پاكار ، شالاڭ دەرىخلىرى بىلەن ئورالغان قوملۇق مەيدانى تۆۋەندە قالدى . مەن ئايروپىلان دېرىزىسىدىن تۆۋەنگە قاراپ ، ئايروپىلانغا قاراپ تۇرغان ھاشىر ، قۇرماش ، نامەت ۋە مەتياقۇپ مۇقامچى قاتارلىق دوستلارنى كۆردۈم . ئۇلار بارغانسېرى كىچىكلەپ تېزلا غايىب بولدى . تۆۋەندە ئاق - سېرىق تەكلىماكان يېيىلىپ ياتاتتى . مەن خۇددى كۆز بىلەن ئىلغا قىلالايدىغاندەك ، بۇ پايانسىز قوملۇق ئارىسىدىن سەيدۇللا مەخسۇمنىڭ يېزىسىنى ئىزدىدىم .

— تاپالمايسىز ، — دېدى دوختۇر جىياۋشۇ مېنىڭ تىنىتمىنى چۈشىنىپ ، — ئۇ بوۋاينىڭ ئۆمرىنىڭ كۆرگىنىمىز ، مۇشۇ يەرلا قېتىم بولۇپ قالدۇ .

— ھۆكۈمىتىمىز نېمىشقا مۇشۇنداق ئادەملەرنىڭ پەن - تەتقىقات ئىشلىرىغا تەكلىپ قىلمايدۇ . «دۇنيانىڭ لوغەتتىن تۇرك» ، «قۇتادغۇ بىلىگ» ، «ئەتەبەتۇل ھەقايىق»غا ئوخشاش كىتابلارنى تەرجىمە قىلىش ، ئىزاھلاش ئىشلىرىنى باشلايدىغان ۋاقىت كەلدى . سەيدۇللا مەخسۇمدەك ئادەملەرنى چەتتىن يالليۇالغىلىمۇ ، قايتىدىن تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈۋالغىلىمۇ بولمايدىغۇ ، تەرجىمە - ئىزاھات ئىشلىرىغا قويسا ، گۈل چىقىرىۋېتىدىغۇ ؟

— راست گۇل چىقىرىۋېتىدۇ . بۇمۇ بىر ئېچىلمىغان بايلىق . بىزدە ئاجايىپ ياشلارنىڭ بار . پارتىيىمىز بۇ ياشلارنى تەربىيىلەۋاتىدۇ ، لېكىن سەيدۇللا مەخسۇملارنىمۇ ئىشلىتىش ناھايىتى زۆرۈر ئىدى... تۇرغۇن ياشلار يېنىڭ يول بىلەن شەرەپكە ئىنتىلىدۇ . ئۇلار كۆڭۈلدىكىدەك شان ـ شەرەپكە تېزرەك ئىگە بولۇش ئۈچۈن ، تېزرەك نام چىقىرىش ئۈچۈن ئالدىرايدۇ ، نام ـ شۆھرەت — ئىنسانىنى خاراب قىلىدىغان نەرسە . قاراڭە ، مەخسۇم شۇنچە بىلىمى بىلەن توپىغا كۆمۈلۈش ئالدىدىمۇ نام توغرىسىدا ئەمەس ، خەلقە مېڭە بېرىش توغرىسىدا سۆزلىدى...

ئايروپىلانىتىڭ ئاۋازىمۇ ئاڭلانمايدىغان بولۇپ قالدى . دۇگە لەك دېرىزىدىن قارىسام ، يەر بېتى ناھايىتى يىراقتا ، ئۇ ئاق بۇلۇتلار ئاستىدا سىرتقى ـ كۆل رەڭ بولۇپ كۆرۈندى . مەن كۆزۈمنى يۇمدۇم ـ دە ، دوستلار ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئۈستىدە ئويلاندىم .

مېنى مېھمانخانىغا بىر كىشى ئىزدەپ كەلدى . ئۇنىڭ بىلەن مېھمانخانا زالىدىلا كۆرۈشتۇق .

— تونۇغانسىز ، مەن بەھرام بولىمەن ، ـ دېدى ئۇ كىشى قولۇمنى چىڭ سىقىپ ، ـ ساۋۇتوف بىلەن يېقىن دوست ئىدۇق . يېقىندا بىرىنچى تۇرمىگە بېرىپ ئۇنى يوقلىدىم . سىزدىن كۆپ رازى ئىكەن ، قاراۋېتىپسىز ، خەت ، پۇللىرىڭىزنى ئېلىپ تۇرۇۋېتىپتۇ . دوكلاتىڭىزدىن خەۋەر تاپىتۇق . سىزدىن بەك رازى بولدۇق... رازىيە دائىم گېپىڭىزنى قىلىپ تۇرىدۇ !...

رازىيەنىڭ ئىسمى چىققىش بىلەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىم . قاڭشارلىق ، يوغان ـ قوپاق كۆزلىرى خىيالچان ، دولقۇنلۇق چاچلىرى تولىمۇ چىرايلىق ، سۇر كاستۇم ـ بۇرۇلكا ، ئاق كۆڭلەك كىيىپ ، زىغىر رەڭ گالىستۇك ـ تاقىغان ، تىلى يۇمشاق ، سىپايە ئادەم ئۆز ئايالىنىڭ ئىسمىنى تەستە ئېغىزىدىن چىقىرىپ ، خىجىللىقتىن

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاپ توربېكىتى
ئۇيغۇر كىتابلىرىنىڭ پېكى نادىرسى

يەرگە قاراپ تۇراتتى .

مەن ئۇنى ياتاقتا تەكلىپ قىلدىم . ئۇ ئۆزىرىخاھلىق ئېيتىپ ئوك قولىنى كۆكسىگە قويدى - دە : -

— مېنىڭ سىز بىلەن ئازادىرەك سۆزلەشكۈم كېلىدۇ ، — دېدى .

— بىزنىڭ ياتاق ئازادە ، دۇەن جىياۋشۇدىن باشقا ھېچكىم يوق .

— مەسىلەن ، مەن سىزگە ئاشخانىغا بارساق ، يالغۇز پاراڭلاشساق دېگەن تەكلىپنى قويسام ، قوبۇل قىلارسىزمۇ ؟

ئۇ پۈتۈنلەي كىتابىي تىل بىلەن ھەربىر جۈملىنى پىششىق تۈزۈپ ، ئالدىرىماي سۆزلەيتتى . ئۇنىڭ يوغان كۆزلىرى مېنىڭ كۆزۈمدىن جاۋاب ئىزدەۋاتقاندەك مەنىلىك تىكىلەتتى ۋە ئۇنىڭ مەنىلىك تىكىلىشىدە گۇمانخورلۇق ئالامەتلىرى سېزىلىپلا تۇراتتى .

— ئوچۇق - يورۇق سۆزلىشەيلى ، نېمە توغرۇلۇق سۆزلەشمەكچىسىز ؟

— ئىلىم ئەھلى مۇشۇنداق رەسمىيەتچى كېلىمىز ، — دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ ، — نېمىلا قىلساق ، ئاۋۋال ئۇنىڭغا ماۋزۇ قويۇۋېلىشنى ياخشى كۆرىمىز . ماقۇل ، ماۋزۇسىنى ئېيتىپ بېرەي : سىز بىلەن ئىلىم توغرىسىدا ئەمەس ، ئايالىم — رازىيە توغرىسىدا سۆزلەشمەكچىمەن !

ئىككىمىز قاۋاقخانىغا كىردۇق ، ئۇن - تىنسىز ئىككى رومكىدىن ئىچىشتۇق . بەھرام ئاكا يەنە بىر رومكا ئىچكەندىن كېيىن قىزاردى ۋە مېنىڭ تەلىپىمگە جاۋابەن گەپنىڭ بولار پىرىنى ئېيتتى .

— ئاغىنىڭىز ھاشىر مېنىڭ ئايالىمنى تارتىۋالماقچى ! — دېدى ئۇ ، — قانۇن ئالدىدا جاۋابقا تارتقاندىن ۋىجدان ئالدىدا جاۋابقا

تارتقىنىم دۆرۈس ، سەۋەبى ، ئۇلارنىڭ قىلمىشى ۋىجدان بۇلغىنىشىغا سەۋەب بولۇۋاتىدۇ ، ئوقۇپ چىقىڭ ، مانا «ۋىجدانلىق» دوستىڭىز ھاشىرنىڭ مېنىڭ قانۇنلۇق ئايالىمغا يازغان خېتى !

ئۇ ھاشىرنىڭ پوچىركىسى بىلەن ئادرېس يېزىلغان ، پوچتا ماركىسى چاپلانغان كونۋېرتنى مېنىڭ ئالدىمغا قويدى . خەت رازىيەنىڭ تامىغا يېزىلغانىدى .

— بۇ خەت رازىيەنىڭ قولىمغا تەگدىمۇ ؟

— ياق ، بۇ خەت مېنىڭ قولۇمغا تېگىپ قالدى . ھەرقانچە ئەخلاق دائىرىسىدىن چىقىپ كەتكەن بولسامۇ ، خەتنى ئېچىپ ئوقۇدۇم ، رازىيەگە كۆرسەتمىدىم . سىزنى ئىلىم ئەھلى ھېسابلىغانلىقىم ئۈچۈن ، مەسلىگە ئادىل قارايدۇ ۋە رازىيە بىلەن ھاشىرغا خىزمەت ئىشلەيدۇ دېگەن چۈشەنچىدىمەن . ئاۋۋال ئوقۇپ چىقىڭ ، ئاندىن يەنە بىر قېتىم ئولتۇرايلى ، ئىشىنىمەن ، ماڭا ھېسداشلىق قىلىسىز ، ئاڭلىشىمچە ، سىزمۇ ماڭا ئوخشاشراق سەرگۈزەشتىلەرنى بېشىڭىزدىن كەچۈرۈپسىز ، رەقىپ دەپ بەردى ، ئۇنىڭ بىلەن بىرئاز تۇغقانچىلىقىمىز بار .

— مەن سىز دېگەن يەردىن چىقماي قالسامچۇ ؟ ئۇ چاغدا سىزنىڭ نەپرىتىڭىز ، مېنىڭ ئۈچۈن ئارتۇقچە كۆڭۈلسىزلىك بولماسمۇ ؟

— ئىشىنىمەن ، بۇ خەت سىزنى ئادىل پىكىر قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ . سىز دوستلىرىڭىزنى ھەقلىق يوسۇندا ئەيىبلىيەلەيسىز !

مەن كەچتە خەتنى ئوقۇپ چىقتىم . خەت قىسقا ، لېكىن كۆچلۈك سۆزلەر بىلەن يېزىلغانىدى :

«... رازىيە ، بۇ يىل ماڭا خۇشاللىق ئېلىپ كەلگەن يىل بولدى . مەن خۇددى ساغلام تۇغۇلغان بالىدەك ، بەختى ئېچىلغان يېگىتتەك ، مۇرادى ھاسىل بولغان ئاتىدەك خۇشال ،

www.uyghurkitap.com

بەختلىك ! گەرچە سىز باشقا بىرىنىڭ قانۇنلۇق ئايالى بولسىڭىزمۇ ، مېنىڭ كاساپىتىمدىن بولغان ، مەن بۇ گۇناھىمنى ئاقلاشقا ۋەدە بەرگەنمەن ، سىز مېنىڭ . چۈنكى ، ئىنسانىڭ روھى جىسمىدىن قىممەت ، سىزنىڭ روھىڭىز مېنىڭكى . مەن بەخت ئىچىدە قىينىلىۋاتىمەن ، چۈنكى سىزنىڭ تارتىۋاتقان روھىي ، جىسمانىي ئازابلىرىڭىز مېنى قىيناۋاتىدۇ . سىز مەنۇى قەپەس ئىچىدە ئەركىنلىككە ئىنتىزار . بۇ قەپەسنى بىزنىڭ تۇرمۇش ئادىتىمىز پەيدا قىلغان . ئاياللار رەھىمسىز ، مۇھەببەتسىز ، مەنۇى گادايلىقتا چېكىگە يەتكەن ئەرلىرىدىن تارتىدىغان زۇلۇمنى ھېچقانداق قانۇن مادىدىلىرى بىلەن چەكلىگىلى بولمايدۇ . نىكاھلىق بولغان ئايالنىڭ مۇھەببەت يولىدا ئەركىنلىك ئىزدىشىنى جىنايەت دەپ قارايدىغان تۇرمۇش ئادىتىگە شۇنىڭ ئۈچۈن نەپرەت بىلەن قارايمەن . مۇھەببەت تۇپرىقىدا يىلتىز تارتمىغان ھايات گۈلىنىڭ ئېتىبارسىز سوغۇلۇشىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلار ئاز . تۇرمۇشنىڭ مۇنۇ تەڭسىزلىكىنى كۆرۈڭ . ئىككى ياش بىر - بىرىنى ۋىجدان بىلەن سۆيۈشسۇن ، ئۇلارنىڭ يۈرىكى ئۇن - تىنسىز ۋە توسقۇنسىز ھالدا ئاللىقاچان بىرىككەن بولسۇن ، لېكىن ئارزۇ ۋە غايە ئۇلارنىڭ جىسمىنى بىرلەشتۈرمىسۇن ، شۇ ئارىدا ئۇلارنىڭ كۆز يېشى ، تارتقان ھىجرانلىق ئازابلىرىنى تىرنىقىغا ئالمايدىغان بىر ئادەم ، يەنى ئاچ كالا چۆپ ئىزدىگەندەك ئەتراپىنى قاساپ ، راھەت ۋە ئاسانلىقنىلا ئىزدەپ يۈرگەن بىر ئادەم ، تەلىيى ئوڭدىن كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا ھېلىقى بىر - بىرىگە تەشنا تەنلەرنىڭ بىرىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالسۇن . مانا بۇ چاغدا ، قانۇن ۋە تۇرمۇش ئادىتى كىمنى قوللىشى لازىم ؟ ھازىر ھېلىقى تەلىيى ئوڭدىن كەلگۈچى قوللاشقا ئېرىشىۋاتىدۇ . مانا بۇ تەڭسىزلىك ، مانا بۇ مەنۇى پاجىئە ! مەن ئەنە

شۇنىڭ ئۈچۈن ئازابلىنىمەن ، قىينىلىمەن ! لېكىن ، مەن ئىشىنىمەن ، سىز قەيسەرلىك بىلەن مەنىۋى قەپەسنى چېقىپ چىقالايسىز . مەن سىزنى يەنى يىگىرمە يىل كۆتۈشكە تەييار- مەن ! ئىنسانىنىڭ قىممىتى بەخت ئۈچۈن كۈرەش قىلىشتا . بۇ بەخت ، ئەلۋەتتە ، ھەربىر شەخسىنىڭ بەختىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . دۇنيادا ياشاشنىڭ بىر خىللا — ئۆي تۈتۈش ، بالا بېقىش ، ھەسرەت بىلەن ئۆلۈش دەيدىغان يولى بارمىدى ؟ ھاياتنىڭ يولى كەڭ ۋە كۆپ تەرەپلىك . ئىككى يۈرەك بىر - بىرىگە بىر ئۆمۈر تەلپۈنۈپ ، تەشنالىقى قانماي ھەر- كەتتىن توختىشى مۇمكىنغۇ ؟ يەنە بەزىلەر ھاياتىنىڭ ئاخىرىدا بولسىمۇ مۇرادىغا يېتىشى مۇمكىنغۇ ؟ نېمە ئۈچۈن ھايات يولى شۇنچە كۆپ تۇرسا ، بىز بىرلا يولدا مېڭىشقا مەجبۇر بولە- مىزكەن ؟... مەن سىزدىن جاۋارەت ، ئىرادە تەلەپ قىلماي- مەن ، يەنى ھازىرقى نەپرەتلىك تۇرمۇش قەپىسىڭىزنى دەر- ھال بۇزۇڭ دېمەكچىمۇ ئەمەسمەن . سىزدىن بىرلا نەرسىنى — مېنىڭ خاتالىقىمغا ئۆكۈنگەن پاك قەلبىمنى روھىي بايلىقىڭىز دەپ بىلىشىڭىزنىلا تەلەپ قىلىمەن . مەن ئاخىر سىزنىڭ ، چۈنكى دەمەن : ئەنئەنىۋى مۇلۇكچىلىك كۆزقارىشى ، ئەنئەنىۋى ئادەت كۆزقارىشىدىن ئۈزۈل - كېسىل ئادا - جۇدا بولۇش ، يولدا تىرىشىۋاتقان ئادەملەرنىڭ بىرى . سىز چوڭقۇر ئىشىنىڭ ، بۇ ئادەملەر ھەممىنى ئۆز- گەرتىدۇ . بىزنىڭ بىر ئىزدا توختاپ تۇرۇۋاتقان ھايات قانۇ- نىيەتلىرىمىزنىمۇ ئۈزۈل - كېسىل ئۆزگەرتىدۇ !...

سىزگە ئېتىقاد ۋە ئىشەنچ تىلەيمەن : ھاشىر »

مەن خىيالدىن سەگىدىم ، ئۇرۇمچىدىن كېتىش ئالدىدا بەھرام ئەپەندى بىلەن يەنە كۆرۈشتۇم .

www.uyghurkitap.com

— سىزنىڭ مەسلىھەتىڭىز مېنىڭ ئۇچۇن تولىمۇ قىممەتلىك، — دېدى ئۇ ئۇمىدلىك ، يوغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ ، — مەن ۋە ئىككى بالامنىڭ بەختى ئۇچۇن قىممەتلىك مەسلىھەت بېرىڭ شىڭزگە ئىشىنىمەن !

— بەخت ھەممىلا ئادەمگە زۆرۈر ! — دېدىم سالماقلىق بىلەن ، — لېكىن گەپ — بەختنى قانداق چۈشىنىشتە !

— گېپىڭىزنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم ! — دېدى ئۇ قوللىرى تىترىگەن ھالدا موخورکا بۇراپ ، — شۇنداق قىلىپ ، مەسىلەن ، خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن دوستلىرىڭىزدىن قانچىلىك كۆڭلىڭىز قالغانلىقىنى بولسىمۇ ئېيتىپ باقالامسىز ؟

— ئەكسىچە ، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا قاراپ ، — دوستلىرىمنى ئەيىبلىگۈدەك بىرەر نەرسە تاپالمىدىم . ئۇلارنىڭمۇ ئۆز بەختى ئۇچۇن كۈرەش قىلىش ھوقۇقى بار . بۇ مۇنازىرىسىز ھەقىقەت !

— شۇنداقمۇ ؟ — دېدى ئۇ ئەمدى لەۋلىرى كۆكىرگەن ھالدا ماڭا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ ، — ئۇنداق بولسا ، گۇزەلئاينىڭمۇ ئۆز بەختى ئۇچۇن كۈرەش قىلىۋاتقىنىنى قوللايدىغانسىز ؟

مېنى ئۆزىگە تەقدىرداش ھېسابلىغان ۋە شۇنىڭ ئۇچۇن مېنىڭ قوللىشىمغا ئېرىشىدىغىنىغا ئىشەنگەن مۇنۇ بەھرام ئەپەندىگە بىر دىنلا غەزىپىم كەلدى .

— ھاياتتا يول كەڭ ، — دېدىم ھاشىرنىڭ سۆزىنى تەكىتلەپ ، — بىر خىل ھايات يولىدا مېڭىشنى ھەممىلا ئادەمدىن تەلەپ قىلىشقا ھېچقىمىز ھەققىمىز يوق . سىزنىڭ بۇ مەسىلىڭىزدە ، مەن بىلەن تالاش ـ تارتىش قىلماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنىمەن ! ..

مەن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشمايلا كېتىپ قالدىم ، چۈنكى ئۇنىڭ سۆزى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانىدى . مەن كەچ كىرگۈچە گۇزەل ئاي ۋە بالام توغرىسىدا ئويلاپ يۈردۈم...

بىرنەچچە كۈندىن بېرى مەن شەخسىي تۇرمۇشۇم توغرىسىدا

ئويلىمىغانىدىم . مانا بۇگۈن يەنە سوئاللار بېشىمدا ھەربىدەك غو-
ڭۇلدىماقتا : «گۈزەلئايمۇ مېنىڭ بىلەن خاتالىشىپ توي قىلمىغان-
دۇ - ھە ؟ ناۋادا شۇنداق بولسا ، ئوغلۇم ئۇنىڭ بەختىگە كاشىلا
بولىدىغۇ ، نېمە بولسىمۇ ئوغلۇمنىڭ بەدبىنىدە مېنىڭ قېنىم بارغۇ ،
مەن ئوغلۇمنى نېمىشقا ئېلىۋالمايمەن ؟... ياق ، گۈزەلئاي مېنى
چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرگەن ، بوخەي دېگىزىدىكى ، باشچۇيداۋدە-
كى ، بېيجىڭ ، لەنجۇ شەھەرلىرىدىكى ئالامەتلەر ، ئۇنتۇلغۇسىز
سۆزلەر... يالغانمىدۇ - ھە ؟ شۇنچە يالغان نەرسىلەر ، ئۇنىڭغا
نېمىگە زۆرۈر بولۇپ قالدى ؟... »

... پويىز شەرقىە قاراپ ئۇچماقتا . مېنىڭ سوئاللىرىم خۇددى
كەينىمىزدە يىلاندەك سوزۇلۇپ كېلىۋاتقان رېلىسلارغا ئوخشاش
مېنىڭ بىلەن بىللە كەلمەكتە . لېكىن ئۇلار جاۋابسىز . مەن كېلەر
يىلى 9 - ئايدىن باشلاپ ئالىي مەكتەپنىڭ يۇقىرى سىنىپلىرىغا
دەرس ئۆتىمەن ، مېنىڭ ئۆتىدىغان «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى»
دەرسلىكىم تېخى يېزىلمىغان ، ئۇنى تۇزۇش ئۈچۈن زېھىن ۋە
ۋاقىت كېرەك . زور ئىلمىي ئەمگەك ئۈچۈن بىر يىل دېگەن بىر
كۇنچىلىكمۇ ئەمەس . مەن ئايالىم ، بالام توغرىسىدا دەرسلىكنى
تۇزۇپ بولۇپ ئويلىسامۇ ئۇلگۇرىمەن . مەن ئىشىنىمەن : گۈزەل-
ئاي مېنى تاشلىغان بولسىمۇ ئۇنتۇيالمايدۇ ، ئۇقۇشسىز مەسىلىلەر
كېيىن يېشىلىدۇ ، بالام خورلانمايدۇ . مەن ئەمدى پۈتۈن خۇشال-
لىقنى كىتابلاردىن ئىزدىشىم كېرەك ، بەختنى ئەمگەك تەرىمدىن
ئىزدىشىم كېرەك . مېنىڭ ئۈچۈن تەسەللى ۋە كۆڭۈل ئارامى
لەنجۇدىكى ياتقىمدا — يېزىق ئۈستىلىمدە .

پويىز ئالغا قاراپ ئۇچماقتا . چەكسىز چۆل - دالا ، چىلىەن-
شەن تاغ تىزمىلىرى ، خۇاڭخې دەرياسى ياقىسىدىكى شەھەر ، يېزە-
لار خۇددى ماڭا ئارام ۋە بەخت تىلىگەندەك كۆلۈپ ئۆتمەكتە .
پويىز خۇشاللىقتا — ئەمگەككە قاراپ ئۇچماقتا ، مېنىڭ قەلبىم

www.uyghurkitap.com

خۇددى ئۇچقۇر پويىزدەك ، كەلگۈسى شان ـ شەرەپنىڭ كەڭ دالا-
سىدا ئەركىن چاپماقتا...

5

قارا سوغۇق ۋە ئىزغىرىن شامالىلىق قىشنى ياتقىمدا ئۆتكۈ-
زۈۋەتتىم . كۈنلەرنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنى تۇيماي قالىمەن ،
دوستلىرىمغا خەت يېزىشقىمۇ ۋاقتىم يوق . مەن بىر دۆۋە كىتاب
ۋە كارتىلار ئىچىدە كۈنىگە ئون سائەتلەپ ئولتۇرىمەن ، خىيالىمدا
تارىختا ئۆتكەن شائىرلار ، ئەدىبلەر بىلەن مۇڭدىشىمەن . ئۇلارنىڭ
چىرايى ، كىيىمى ، سەللىسى ، ھەتتا كىچىككىنە ئۇستىلى ، پەي
ياكى قومۇش قەلىمىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن . شائىرلارنىڭ
شېئىرلىرىدىن ھىجرىيە بىلەن يېزىلغان رەقەملەرنى تېپىپ چە-
قىپ ، ئۇنى مىلادىيىگە ئۆرۈيمەن . شائىرنىڭ ياشىغان دەۋرىنى
بىلگەندىن كېيىن ، شۇ چاغدا جۇڭگودا ، قوشنا دۆلەتلەردە نېمىلەر
بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن تارىخىي كىتابلارنى ۋاراقلايمەن ، ۋەقە-
لەرنى سىلىشتۇرىمەن ، ئۆزۈمچە خۇلاسە چىقىرىپ دۆەن جىياۋشۇ
بىلەن پىكىرلىشىمەن ، بەزىلىرىنى بولسا خەت يېزىپ فىن جىياۋ-
شۇدىن ، سەيدۇللا مەخسۇمدىن ۋە شىنجاڭدىكى باشقا كىشىلەردىن
سورايمەن . كۈنلەر شۇنداق تېز ئۆتتى ! خۇددى مەن خەت يېزىپ
رئوچ ـ تۆت كۈندىلا جاۋابى كەلگەندەك بىلىنگەن ئىشقا ، كېيىن
ھېسابلىسام يىگىرمە نەچچە كۈن ، ھەتتا بىر ئاي ئۆتۈپ كەتكەن
بولىدۇ . ئەمگەك بىلەن قىشنى ۋە باھارنىمۇ ئۇزاتتىم . ھايات
كېمىسى ئۆزمەكتە ، ياق ، ئۇ شۇنچىلىك تېز سۈرئەت بىلەن ئالغا
قاراپ ئۇچماقتا... ياشلىق ئۆمرۈمۇ تېز ئۇچماقتا...

1963 ـ يىلىنىڭ باھار ئايلىرىغا كەلگەندە ، مېنىڭ ھاياتىمدا
ئاجايىپ ئۆزگىرىش بولدى . مەن بەش يىلدىن بېرى ماڭا بىلىم

ۋە كۆڭۈللۈك هايات، بەرگەن غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىدىن يۆتكىلىپ كېتىش نىيىتىگە كېلىپ ، مانا ئەرز يېزىش ئۇچۇن قولۇمغا قەغەز ئالدىم . يۆتكىلىپ كېتىش مېنىڭ ئۇچۇن كۆڭۈلسىز ۋە قايغۇلۇق ئىدى ، چۇنكى مەن بۇ يەردە بەش يىلدىن بېرى ئۆزۈمنىڭ ئۇرغۇپ تۇرغان ياشلىق ھەۋىسىمنى ئېغىر ئۆگىنىش ۋە بىلىم ئىگىلەشكە سەرپ قىلىپ كېلىۋاتىمەن . مەن كۆڭۈللۈك تاڭ بىلەن ياشلىغان ئىشمنى يېرىم كېچىگىچە داۋام قىلدىم . ئوقۇغان كىتابلىرىم ئۆز پەرىزىمدە كىچىكىرەك بىر قىرائەتخانا بولۇشى مۇمكىن . مەن ھەر كۈنى پەقەت چارچاپ ھالسىرىغاندىلا ئۇخلايمەن . مېنىڭ ياشلىق ھەۋىسىم ، ياشلىق كۈچ - قۇۋۋىتىم بولغاچقىلا ، بۇ ئىشقا بەرداشلىق بېرەلىدىم . مەن ھەر كۈنى ئوتتۇز - قىرىق كىلومېتىر يول ماڭغان يولۇچىدەك چارچاپ كېتىمەن ، لېكىن چارچاش مېنىڭ ئادىتىمگىمۇ ئايلىنىپ قالدى ، چارچىمىسام ئۇخلىيالمايدىغان يولۇپ قالدىم . ناۋادا ، كۈنىگە ئوتتۇز كىلومېتىردىن يول ماڭغان بولسام ، يەر شارىنى ئاللىقاچان بىر ئايلىنىپ چىققان ساياھەتچى بولۇپ قالاتتىم ، لېكىن مېنىڭ شۇنچە كۆپ ئەمگىكىم مۇشۇ تۆت تارتمىلىق ئۇستىلىم ئۇستىدە بولدى . مەن بۇگۈن بۇ قەدىناس ئۇستەلدىن ئايرىلىش نىيىتىگە كەلدىم . بۇ ، ئەلۋەتتە ، مېنىڭ ئۇچۇن چوڭ قايغۇ .

ئىلتىماسىمنى يېزىپ بولدۇم - دە ، فاكۇلتېت ئىشخانىسىغا قاراپ ماڭدىم . تەلىيىمگە يولدا تۇرتەك جۇرنال ئۇچراپ قالدى . مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم ... [illegible]

— ياخشىمۇسىز ؟ [illegible]

ئۇ كۈلۈمسىرىدى - دە ، توختىتىدى . ئۇنىڭ شالاڭ ئاقارغان ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن ، ئۆزى بىر ئىشقا ئالدىراپ تۇراتتى . مەن ئۇنىڭغا خەتنى سۇندۇم .

— پارتىيىگە كىرىشكىمۇ ؟

www.uyghurkitap.com

ياق ، شىنجاڭغا قايتىپ كېتىشكە ... ئۇنىڭ چىرايى پۈرۈشتى ... ئۇ ... بىز سىزنى ئەمدىلا تېخى قوجياۋشۇلۇققا كۆتۈرۈشكە ئۇيۇلىشۋاتىمىز ، شىنجاڭغا بېرىپ قىلغان دوكلاتلىرىڭىز ياخشى بولۇپ ، بىسىپ-تارقاتىماقچىمىز ، سىزنى ، ئەمدىلا جەمئىيەتكە تونۇلۇش بىلەن قاچماقچى ، بىزنى يۆتكۈۋېتىشكە ئەمەس ، ئىشلىتىشكە تەربىيىلىگەن . توققۇز قەۋەتلىك ئوقۇتۇش بىناسى سالىمىز . بىزنىڭ غەربىي شىمال مىللەتلەر ئىنستىتۇتىمۇ يېقىندا جۇڭگودىكى ساگو[1] بولماقچى ! جۇڭگونىڭ ساگوسىدىن قېچىپ نەگە بارماقچى ؟

ئىمكان قالمىدى ، ئۇ كەتمىسۇن ، مەن كېتىمەن ! ... دېدىم ئاخىر گېپىمنى ئاشكارا قىلىپ ، ئۇ مېنى بەربىر تۇرغۇزماي دېگەن .

... رەھمەتچى جۇرنىمۇ ؟ ... دېدى قېرى جۇرنالىستىمىز ئاۋاز بىلەن ... بىلىمەن ، بىلىمەن ، بىراق ئۇنى يۆتكۈۋېتىش بىزنىڭ قولىمىزدىن كەلمەيدۇ . بەزىلەر ئۇنى چوڭاق قىلىپ ئوستۇرمەكچى تېخى !

... ئۇنداق بولغاندىكىن ...

تۇرتەك جۇرنال قولىنى قىلىچتەك سىلكىدى - دە ، مېنىڭ ئەرزىمنى مىجىقلاپ تۇتقىنىچە كېتىپ قالدى ، ئۇ بىز قارارغا كېلەلمىگەنىدى ...

... مەن ياتقىمدىن ئالدىراپ چىقتىم .. مەن بۇگۈن يېڭىلەپ قالدىم ، بىرىنچىدىن ، تۇزگەن كانسېپكىم تەستىقلانىدى ؛ ئىككىنچىدىن ، رەھبىنىڭ كۆزىدىن نېرى بولىمەن ... شىنجاڭغا يۆتكىلىپ كېتىمەن ...

---

① ئوتتۇرا ئاسىيا دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتى .

شىنجاڭغا قىلغان سەپىرىمنىڭ پات-پات ئەسلەيمەن ، چۈنكى ئۇ كۆڭۈللۈك چاغلار ئىدى . لېكىن ، كۆڭۈللۈك كۈنلەرنىڭ كۆڭلەڭگىسى ھامان كۆڭۈلسىز كۈنلەر ئىكەن . مانا مەن شىنجاڭدىن قايتىپ كېلىپ نۇرغۇن كۆڭۈلسىزلىككە يولۇقتۇم . گۈزەلئاي نەكاھتىن ئاجرىشىش خېتىنى ، ئۇيغۇر جامائىتى تولۇق ئېلىپ ، خىزمەتتىن چېكىنىپ بىراقلا غۇلجىغا كېتىپتۇ ، ئۇنى رەقىپ ئاپىرىپ قويۇپتۇ دەپتۇ . مەن بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن رەقىپكە نەپرەت بىلەن قارىدىم ، لېكىن بىر ئېغىز مۇ گەپ قىلمىدىم ، چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىش ماڭا كۆڭۈلسىز ۋە ئارتۇق ئاۋارىگەرچىلىك ئىدى . ماڭا خاتىرجەملىك — تىنچلىق كېرەك . مەن ئۇنىڭ بىلەن ئېيتىشىپ پايدىمۇ-ئالالمايمەن .

رەقىپمۇ مېنىڭ سوغۇق مۇئامىلەمنى ياقتۇرغان ئوخشايدۇ ، يانغىمغا دەسسىمەيدىغان ، كۆرگەن يېرىدە يەرگە قارap ئۆتۈپ كېتىدىغان بولۇۋالدى . ئۇ مېنى كۆزدىن يوقىتىش ئۈچۈن ، كادىرلار بۆلۈمىدىكى ھېلىقى ئېگىز بۆلۈم باشلىقىدىن ، ئەك مۇھىمنى ، خىي شۇجىدىن پايدىلانماقتا . گىندىڭ جامسۇلا مېنى قوغدىماقتا ، قوللىماقتا .

تىزلىكۈنى رەقىپ مېنى بۆلۈمىگە چاقىرىپ سۆھبەتلەشتى .

ئۇ بۆلۈمىدە — ساپادا غادىيىپ ئولتۇراتتى . ماڭا بېشى بىلەن ئورۇندۇقنى شەرەت قىلدى ۋە مەن ئولتۇرغاندىن كېيىن قولىدىكى بىر تۇتام قەغەزنى پۇلاڭلاتتى :

— بۇ گەپلەردىن تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ مەسئۇلى بولغانلىقىم ئۈچۈنلا خەۋىرىم بار ، لېكىن بۇ يەردە مېنىڭ قولۇم يوق !

— يالغان ! — دېدىم مەن ئۇنىڭغا گۆلىيىپ ، — مەن ئېنىق بىلدىم . سېنىڭ يەھرام ئەپەندىنى قانداق ئىشقا سېلىۋاتقىنىڭنى ئېنىق بىلدىم .

www.uyghurkitap.com

ـ تۆھمەت! ـ دېدى ئۇ تامدەك تاتىرىپ ـ مەن بەھرام ـ بەھرام دېگەننى تونۇمايمەن!

ـ تونۇيسەن، سەن ئۇنىڭ تۇغقىنى، ھەممىگلار قىساسخور لار! شۇنداقلار بىلەن مېنىڭ ئۇستۇمدىن ئويدۇرما توقۇپ تۇرۇپ، يەنە بىلمىگەن بولۇۋېلىشۋاتسەن!

ـ بۇ سېنىڭ گۇمانىڭ! ـ دېدى رەقىپ قارىداپ كەتكەن چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ ـ ئېيتتىمغۇ، مەن بەھرام ـ بەھرام دېگەنلىرىڭنى تونۇمايمەن. ئەمما سېنىڭ ھېلىقى ساۋۇتوفقا، تۇرمىدىن چىققان ئۇستازىڭغا زۇرغۇن تارىخىي ماتېرىياللارنى بەرگەنلىگىڭنى مەن ئەمەس، ئىنقىلابىي ئامما پاش قىلىپ يازدى! مېنىڭ سېنى چاقىرتىشتىكى مەقسىتىم، يەنىلا ساڭا يارەدەم قىلىش، سەن شىنجاڭدا، بولۇپمۇ ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزگەن مەسىلىلىرىڭنى يېزىپ تاپشۇرغىن، بولۇپمۇ «ساۋۇتوف جىنايىتى» بىلەن بولغان ئالاقەڭنى يېزىپ تاپشۇرغىن. مەن ساڭا ۋەدە بېرىمەنكى، ساڭا يەنىلا كەچىلىك قىلمىمىز، بۇرۇنقىدەك ئىلىم ـ پەن بىلەن شۇغۇللىنىۋېرىشىڭگە ئىمكان بېرىمىز!

مەن ئۇنىڭغا قاراپ ئاچچىق كۈلدۈم:

ـ مەن سېنىڭدىن ياخشىلىق تەلەپ قىلىش كويىدا ئەمەسمەن، مۇنداق بىر شەپئەر بار...

ھەر كىشى مەقسىتىنى مەخلۇقتىن قىلسا تەمە،
ئۇت ئىچىدىن بۇي تەمە، قېلىغاي ئۆكۈزدىن بۇت تەمە!

ئۇ تېخىمۇ قارىداپ كەتتى ـ ده ...

ـ سۆزۈمەنلىك بىلەن نۇقتىمقى سىياسىي مەسىلىدىن قۇتۇلالمايسەن، زەھەرلىك گەپلىرىڭ ساڭا يارەدەم بېرەلمەيدۇ ـ ئەك

ياخشىسى ، ئېھتىمالى ساداقىلىق بىلەن ئۆتكۈزگەن مەسىلىلىرىڭ-
نى يازا ! [illegible]
لەيلى ـ مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ قاراپتىمەن-ھەم ئىلىم
ـ خۇشاللىقىڭنى يوشۇرۇپ نېمە قىلىسەن ، ماڭا
تېرىقتەك زېرىكان يەتسە ، سەن مۇشتۇمدەك خۇشاللىق تاپىسەن ، يەنە
نېمىگە يالغاندىن قاپاق تۇرىسەن ؟ ـ «كەلبىلە ، دېمىنە» دە مۇنداق
بىر شېئىر بار ئىكەن [illegible]
[illegible]
ـ بى خىيرەتكىم ئۆزگىلەرنىڭ ھەۋەنجى بىرلەن شادىئىرۇر ،
[illegible] ئىستىمە ئاندىن ۋاپاسۇ يارچىدىن ئازادىئىرۇر [illegible]
[illegible]
ـ ماڭا ئوخشاشلارنىڭ نەپرىتىگە يولۇققىنىمغا ئاجايىپ خۇ-
شالمەن ، مېنى راستىنلا رازى قىلاي دېسەڭ ، ماڭا قىلماقچى
بولغان رەزىللىكىڭنى ۋايىغا يەتكۈزمە ، خەلق سېنى تېزرەك بىلسۇن !
ـ مەن ئىشىكنى قاتتىق يېپىپ چىقىپ كەتتىم . ماما ئۇچ ئاي
بولدى ، ئۇ يەردە ھېلىمۇ قىساس داۋام قىلماقتا . شۇنىڭ ئۈچۈن ،
مەن كەلگۈسىدە بۇ يەردە خاتىرجەم بولالماسلىقىمنى بىلدىم ، شۇي
شۇنجى بولغان بولسا ، مېنى سۈيىقەست ۋە يامان كۆزلەردىن ساقلاپ
قالالايتتى ، ھازىر بولسا ، مەن يوشۇرۇن سۈيىقەست ئالدىدا كۆچ-
[illegible]
ـ ..... بۇگۈن يەكشەنبە ، ئۆزۈندىن بېرى كۆڭلىمدىگەن يەر-
لەرنى ـ خۇاڭخې دەرياسىنى ، يەنتەن ئارلىنىپ ۋۇچۇەنشەن
باغچىسىنى ئاخىرقى قېتىم سەيلە قىلىش ئۈچۈن ، لى لاۋشىلار
جىلەن كوچىغا چىقتىم . مەن ئەمدى ئىنسانلار دۇنياسىغا كىلىپىگە ئاساسەن
تۇنجى قېتىم كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيدىم ، ئەگىلىستۇك تاقىدىم ،
ھەقىقىي «زىيالىي» قىياپىتىگە كىردىم . لى لاۋشى مېنى قولتۇق-
لىۋالدى ـ دە :

— ... مانا ئەمدى راھەتلىنىپ قۇتۇلۇپسىز. شۇنىڭ خاتىرىسى ئۈچۈن سىزنى ئۆزۈم سۈرەتكە ئالىمەن، مانا ئاپپارات! [illegible]
قىزنىڭ بويىندا راستتىنلا ئاپپاراتى بار ئىدى. مەن ئۇنىڭغا چاقچاق قىلدىم: [illegible]
— ... دادىڭىز قايتىدىن مۇھىم خىزمەتكە ئولتۇرۇش بىلەن سىزمۇ غەم - غۇسسىدىن قۇتۇلدىڭىز. مەن سىزنىڭ خۇشال كۆڭلىڭىزنىڭ يالدامىسى ئۈچۈن، سىزنى ئۆزۈم سۈرەتكە تارتىپ قوياي، تېخنىكام تۆۋەن، مايماق چۈشۈپ قالسىڭىز، رەنجىمەڭ!
— سىزلا سۈرەتكە تارتسىڭىز، مايماق بولسىمۇ ئەتىۋارلاپ ئۆيۈمگە ئېسىپ قويىمەن. چۈنكى ياخشى نىيەت بىلەن تارتقان رەسىم، مايماق بولسىمۇ ياخشى كۆرۈنىدۇ!
ئۇ قاقاقلاپ كۈلدى. مەن ئۇنىڭ ئاپپاق مەڭزىدىكى زىننەتلىرىگە قارىدىم، ئۇ ھەقىقەتەن چىرايلىق ئىدى، مېنىڭ تىكىلىپ قارىشىمدىن خۇدۇكسىرىگەن قىز [illegible]
— مەن بۇنداق تىكىلىپ قاراشنى يامان كۆرىمەن، سىز بۇ خۇينى نەدىن ئۆگەندىڭىز؟ — دېدى [illegible]
— نەدىن بولاتتى، بۇتخانىدىن! — دېدىم مەن كۈلۈپ، — بىر يىلدىن بېرى قىزلارغا تىكىلىپ قارىغىنىم مۇشۇ، رەنجىمەيسىز — دە! [illegible]
ئۇ مېنى پەپىلەپ ئۇرۇپ قويدى ۋە قاپاقلىرىنى سوزۇپ:
— ئەسكى ئادەت، ئەسكى ئادەت! بىلىپ قويۇڭ، مەن سىزنىڭ مۇئەللىمىڭىز، ئۆزىنىڭ مۇئەللىمىگە بۇنداق قاراشقا بولمايدۇ! [illegible]
[illegible] يات بىرىگە بۇنداق قاراشقا بولمايدۇ دېسىڭىز تۈزۈك بولار، ئېيقىن ئادەملىرىگە ھەرقانداق قارىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ!...
قىزنىڭ شادلانغان چىرايىدىن بىر خىل نارازىلىقنىڭ شولىسى غىل - پال ئۆتكەندەك بىلىندى. [illegible]

دۇەن جياۋشۇمۇ بالىلىرى ۋە ئايالىنى باشلاپ يېتىپ كەلدى . ئۇ كاستۇم ـ بۇرۇلكا كىيگەن ۋە گالىستۇك تاقىغان ، چوققىسى تاقىرلىشىپ كەتكەن بولسىمۇ ، شالاڭ چېچىنى مايلاپ تاراپ ئالغان . ئۇ مېنىڭ كۆزۈمگە خېلىلا ياشىرىپ قالغاندەك كۆرۈندى .

— مەن بۇگۈن بايرام قىلدىم ، — دېدى دۇەن جياۋشۇ كۇلۇپ ، — بۇگۈن تاماشىنىڭ پۈتۈن چىقىمى مەندىن . شىنجاڭدىن قايتىپ كەلگەندىن بېرىقى تۇنجى تاماشىمىز بۇ ، بىر يىلدەك كىتابلار ئىچىگە كىرىپ كەتتۇق . ئەلانىڭ ئۇلۇغ ئەمگىكىنى تەبرىكلەيدىغان كۈن كەلدى ، نېر ئايدىن كېيىن يىز يەنە ئالدىراش بولۇپ كېتىمىز ، بۇ يىل دەرسلەر كۆپ ، يېڭى ئوقۇغۇچىلارمۇ كۆپ . ھەي ئىسىت ، ما جۇرنىنىڭ يۆتكىلىپ كېتىپ قالغىنى ! بۇگۈن راسا بىر تاماشا قىلىۋالايلى .

دۇەن جياۋشۇ راستىنلا جانلانغان ۋە روھلانغاندى .

— ئۇنداق بولسا ، دۇەن جياۋشۇ ، بىزنىكىمىڭ ماشىنا ياللايمىز ، چىدامسىز بولدى ؟ — لى لاۋشى ئۇنىڭدىن سورىدى .

— مەن بۇگۈن يۇز يۇەن دەسمايە سالدىم ، ئالىي دەرىجىلىك ئاشخانا ، باغ سەيلىسى ، كىچىك ماشىنا — ھەممىسىگە يېتىدۇ !

دۇەن جياۋشۇنىڭ ئايالى — سەل چىشاڭراق ، قىزىل مەڭزىلىك زىلۋا ئايال ئۇز نۆۋىتىدە سۆز قىستۇردى :

— قورقماڭلار ! لاۋ دۇەننىڭ يېقىندىلا بىر ، ماقالىسى ئېلان قىلىنىدى ، يەتتە يۇز يەچچە يۇەن قەلەم ھەققى ئالدى . يۇز يۇەنگە ئالدانمايلى ، ئىككى يۇز يۇەن خەجلىسۇن !

— ماۋا خېزىنىڭ ئاچقۇچىنى ئەمدى تاپتۇق ، — دېدىم مەن ، — ئەگ ياخشىسى ، ئېھتىياجغا قاراپ تەمىنلىنەيلى ، قېنى ، دۇەن جياۋشۇ نېمە دەركىن ؟

— بولىدۇ ، ئەمما كىيىم ـ كېچەك ، قوال سائىتى بۇنىڭغا كىرمەيدۇ !

www.uyghurkitap.com

بۇ ئاز توقچە ئەسكەرتىش ، ھازىر قۇرۇلۇق توقۇ ، ئاۋۇال كىشىنى كۆرسەتكەن «خۇشخەلق» كىنوخانىسىدا «ۋاسكېرنىسىنا» ئىكەن . دېدى دوھەن جياۋشۇنىڭ ئايالى رۇسچە تىلى مۇئەللىمى بولغىنى ئۈچۈن كىنوئىڭ ئىسمىنى رۇسچە ئېيتىپ ، — كىنودىن چىقىپ ئېھتىياج ئۈستىدە پاراڭلىشىمىز تېخى !

بىز ھەممىمىز كولۇشتوق

— قانداق كىنو ، ئاپا ؟ — دەپ سورىدى دوھەن جياۋشۇنىڭ قىزى

— «تىرىلىش» ، ئاناقلىق رۇس يازغۇچىسى ل . تولستوينىڭ ئەسىرىگە ئاساسەن ئىشلەنگەن كىنو ، — دېدى قىزىغا دوھەن جياۋشۇنىڭ ئايالى .

مەن «تىرىلىش» نى ئوقۇغان ۋە خاتىرىمۇ يازغان . شۇڭا كىنوسىنى كۆرۈشكە راستىنىلا ئالدىرىدىم .

— ياخشى تەكلىپ ، بىز شۇ تاپتا كىنوخانىغا بارايلى .

مەن خىيالىمدىكى ماسلۇۋانىچ ئىكرانداھەقىقىي ئادەم سۈپىتىدە كۆرۈشنى خالايتتىم .

شۇنداق قىلىپ ، بىز كىنو كۆرىدۇق .

بەختىتر ماسلۇۋا ئىچىم بەك ئاغرىدى . كەچكىسى گۈچە — پۈتۈن تاماشا جەريانىدا ئۇنىڭ ئۈستىدىن كۈلدىمدىن كەتمىدى . مەن قىزنى كاردىن چىقارغان نىخلىيودوفنى يامان كۆرىدىم ، چۈنكى ھايات ئۇنىڭغىمۇ پاجىئە ئېلىپ كەلگەن ، ماڭا نىخلىيودوف جەمئىيەتتە ھايات ياشاۋاتقاندەك بىلىنىشكە باشلىدى .

كەچتە مەن ئۇ كىنونى يەنە بىر قېتىم كۆرۈشكە لى لاۋشىنى تەكلىپ قىلدىم .

— ماقۇل ، كۆرەيلى ، لېكىن كىنودىن چىقىپ ئۆيگە كېتىمىز . مەكتەپكە قايتىمايمەن ! — دېدى . مەن ئۇنىڭغا رازى بولدۇم . كىنوغا بارغۇچە لى لاۋشى چاقچاق قىلىپ ماڭدى :

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تارىخى
www.uyghurkitap.com

— سىز يېگىرمە ئالتە ياشقا كىرىدىكەنسىز، مەن بۇ يىل يېگىرمە يەتتە ياشتا، سىز جىياكشى[1] بولۇپ تېخىلا جۇجياۋ[2] بولدىڭىز، ئۇ گەپ-سۆزلىرىدىن چاققان بولۇپ، ئارىمىزدا ھازىر پەرق چوڭ ئەمەس، سىز ئۇزۇنغا قالماي قوۋىياۋشۇ بولىسىز، مەن يەنىلا جۇجياۋ بولۇپ قېلىۋېرىمەن. شۇ چاغدا سىز ماڭا كىنوغا بىللە بېرىڭ، دەپ تەكلىپ قويارسىزمۇ؟

— ئاخىرقى تەكلىپىم، — دېدىم مەن خىجىل جىم ماڭغاندىن كېيىن، — مەن پات ئارىدا يۆتكىلىپ كەتمەكچىمەن!

— يۆتكىلىپ؟ ئىككى لاۋشى ماڭا چۆچۈپ قاردى، — نېمە دەۋاتىسىز؟ ئايالىڭىزنى ئۇنتۇڭ، ئايالىڭىز بولسا چوڭ بولىدۇ، قايتۇرۇپ كېلىڭ، ئۆزىڭىز باقمىسىز.

مەن جىم بولۇپ قالدىم، مۇئەللىمىڭ مېنى قولتۇقلىۋالغان قولى ئاستا-ئاستا تىترىمەكتە ئىدى.

— سىز مېنىڭ ئۇستازىم، — دېدىم مەن يېقىن دوستۇم، مەن ئۇنى قولتۇقلاپ كېتىۋېتىپ، — مەن ئىقرار، تونجى مۇھەببەتتىن زەربە يېدىم، ئايالىمدىن ئۈزۈل-كېسىل ئۈمىد ئۈزدۈم، مەن ئۇنىڭ يېنىغا ھەرگىز بارمايمەن، مەن باشقا سەۋەب بىلەن كەتمەكچى.

قانداق سەۋەب بىلەن؟

— بۇ مېنىڭ خىيالىم، — دېدىم يازغان ئىلتىماسىمنى سۇنۇپ، ئۇنىڭغا تەييارلاۋاتقان سۈيىقەستلىك ھەرىكىتىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بولۇپ، — ناھايىتى ئېنىق، ئۇ بار يەردە ماڭا ياخشى كۆرۈنۈش يوق!

لاۋشى جىم بولۇپ قالدى. خىجىل ماڭغاندىن كېيىن،

---

① جىياكشى — لېكتور.

② جۇجياۋ — ئاسسىستېنت.

www.uyghurkitap.com

[illegible] بىز يوقىرىغا ، ئەگەر ياخشىلىق ئۇيۇشسا ، شۇ چاغدا ئۇزۇن
خەت يازايلى . ئۇ كىشى بۇ ئەھۋالنى ھەل قىلىدۇ ، — دېدى
[illegible] كىنو توگىگۈچە لى لاۋشىدىن بىر نېمىنى گەپ ئاچالمىدىم .
ئۇ كىنودىن زۇھسىز لاغان ھالدا چىقتى . ئۇلۇغ [illegible]
[illegible]

— ماسلۇۋالغا ئىچىم ئاغرىيدۇ ، بىگۇناھ سۇرگۈن قىلىندى ،
ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇھەببەت پاجىئەسىچۇ ، تۇرمىدە ماسلۇۋا ئىخلىيۇ-
دوفنىڭ سۆزى بىلەن ھازاقنى تاشلىدى ، دوختۇرخانىغا قارا خىز-
مەتچى بولۇپ كىردى ، ئۇ كۆڭلىدە ئاشۇ ئۆزىگە ۋاپاسىزلىق قىلغان
ئىخلىيۇدوفنى ، يەنە ياخشى كۆرىدۇ ، لېكىن يەنە شۇ ئىخلىيۇدوفنىڭ
ئابرۇيىنى دەپ ، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشتىن ئۆزىنى قاچۇردى .
سىمىيونىنى ياخشى كۆرمىسىمۇ ، ئۇنىڭغا خوتۇن بولۇشقا رازى بول-
دى . مۇھەببەتنى يوشۇرۇش قانداق دەھشەت [illegible]
[illegible] مېنىڭ ئىخلىيۇدوفقا ئىچىم ئاغرىيدىغىنىمنى دېدىم ئۇنىڭغا
ئۇلاشتۇرۇپ ، پۈتۈن زېھنى ، ئىرادىسى ۋە ھاياتلىقىنى تۆۋە قە-
لىشقا سەرپ قىلدى ، لېكىن ماسلۇۋانىڭ يەنى ئۆزىنى ۋاقتىدا
ئۆزىنى ياخشى كۆرگەن ، ھېلىمۇ ياخشى كۆرىدىغان بىزنى ئايالىنىڭ
ئەپۇسىغا ، نىكاھلىنىش تەلىپىنى قوبۇل قىلىشقا ئېرىشەلمىدى .
ئۇنىڭ ھاياتىدا يەنە نېمە لەززەت قالدى دەيسىز ؟ ھەي ، پاجىئە —
ئىنسان روھىغا چوشكەن ھال ، كىبىل [illegible]
— مەن بۇ سۆزلەرنى خودىدى ئۆزۈمگە ئېيتقاندەك ئەلەم بىلەن
ئۇھ تارتتىم . [illegible]

— خەير ئەمىسە ، كىلەر يەكشەنبىگىچە خوشلىشايلى ، — دېدى
لى لاۋشى نازۇك قولىنى ماڭا سۇنۇپ ، — شۇنىڭغىچە كىلەلمەي-
مەن ، ئۆيدە ئىشلەيدىغان بىر ھەپتىلىك ئىشىم بار . سىز «ئۇيغۇر
ئەدەبىياتى تارىخى تېزىسلىرى»نى قاچان باسمىغا تاپشۇرىسىز ؟

— كىلەر ھەپتە ، — دېدىم ئۇنىڭ قوللىرىنى چىڭ

سىقىپ ،— خەير ئەمەسلە ، تەرجىمە. قىلىدىغان نۇرغۇن شېئىرلار بار ، كېلەر ! يەكشەنبە سىزنى ياتىقىمدا كۈتىمەن .

قىز كۈلۈپ قويۇپ خوشلاشتى .

مەن بىردە يورۇق ، بىردە قاراڭغۇ كوچىلار بىلەن كېلىۋاتە- مەن . كاتېرىنا ماسلۇۋا يېنىمدا بىللە كېلىۋاتقاندەك ھازىرلا ئۇ مېنى قولتۇقلىۋېلىپ : «نىخلىيۇدوفنى ھەيدىۋەت ! » دەۋېتىدىغان- دەك بىلىنىشكە باشلىدى... مەن كاۋاپ دۇكىنىنىڭ ئالدىغا كەلگەن- دە ئىككى زىخ كاۋاپ بىلەن بىر رومكا ھاراق ئېچكۈم كەلدى .

مەن كاۋاپخانىغا كىردىم ، ئاق بۆك كىيگەن خۇيزۇ ئاشپەز خۇش چىراي كۈتۈۋالدى . ئۇ ماڭا پەردىنىڭ ئارقىسىنى شەرەت قىلدى ، مەن پەردىنى قايرىدىم . ئۇ يەردە ئۇستەلگە بېشىنى قو- يۇپ ، چاچلىرىنى بۇدۇر قىلغان بىر ئايال دۇم ياتاتتى . ئۇنىڭ چاچلىرى ئارىسىدىن چىقىپ تۇرغان چىرايلىق قۇلىقىدىكى ئالتۇن ھالقىسى ئۇنىڭ ئۇيغۇر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرەتتى . مەن كاۋاپچىغا قارىدىم .

— ئۆزى يالغۇز ، خېلى جىق ئىچتى ، ئەمدى كېتەلمەيدىغان ئوخشايدۇ ، سەن ياخشى ئۇچرىدىڭ ! ئىدى كاۋاپچى . مەن ئىك- كىلەندىم . كېچىدە قىز بالىنى سۆرەشتۈرۈپ يۈرۈشمۇ ، تاشلاپ قويۇشمۇ قولايسىز . نېمىلا بولمىسۇن ، ئۇنى ئويغىتىش ، ئىسسىق چاي ئىچكۈزۈپ سەگىتىش ، ماڭغۇزۇپ ئەكېتىش كېرەك دېگەن يەرگە كەلدىم . دە ، ئۇنى ئاستا تۇقۇدۇم :

— تۇرۇڭ ، سىز كىتىڭ !

سىزنىڭ... سىزنىڭ... ئايال بېشىنى كۆتۈردى . مەن ھەيران قالدىم :

ئادىلە !

ئادىلە مېنى كۆرۈپ كۈلۈمسىرىدى - دە ، قولىنى سۇندى :

— ئاپىرىپ قويۇڭ ، مەن سىزگە دۇشمەن ئەمەسمەن ، ماڭا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېڭى تاراتقۇسى

بۇر ياخشىلىق قىلىڭ، ھا...ھا... ھا...

مەن بۇ قىزنى كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولغان ئىشتىجاڭغا كەتكەن بولسا كېرەك، دەپ ئويلىغانىدىم.

— بۇ نېمە بولغىنىكىتۇ؟

— ئولتۇرۇڭ، ئىچىمىز، — دېدى قىز قوللىرىمدىن توتوپ تارتىپ ئولتۇرۇڭ، مانا ئوڭشالدىم، مەن يەنە ئىچەلەيمەن!

— ئوڭشالغان بولسىڭىز، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ، مەن سىزنى ياتقىڭىزغا ئاپىرىپ قويىمەن!

مەن قىزنى يۆلىدىم، قىز ماڭا بىردىنلا تاشلاندى — دە، قوللىرىمغا چاپلىشىۋالدى:

— سىزگە ئېيتقىنىمغان يېگىلىقلار كۆپ، مەن سىزنى قويۇپ بەرمەيمەن، ياماق بولسىڭىز، قوللىرىمنى كېسىپ تاشلاپ قۇتۇلۇڭ!

كاۋاپچى ئارىغا كىرىدى.

— مەن سىزگىلا قاراپ قالدىم، دۇكاننى تاقايدىغان ۋاخ بولغىلى نەكەم!

بىز مېڭىپ بىر تەسلىكتە ئۇنى ئورنىدىن تۇرغۇزدۇق. مەن ئۇنىڭ چاچلىرىنى تۈزىدىم، تۇگمىلىرىنى ئەتتىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى چىرايلىق يۈزى قىزارغان، ئۇ ھېلىدىن — ھېلىغا ئاپئاق چىشلىرىنى يالتىرىتىپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. بىز كوچىغا چىقتۇق. بىلەن دۇكانچى ئىشىككە كىلىتاك سالدى. دېمەك، ئەمدى قىزنى ياتقىغا ئاپىرىپ قويماي ئىلاج يوق ئىدى.

— مەن ئۇنى قولتۇقلاپ ئارقا كوچا بىلەن ئېلىپ ماڭدىم.

— سىز نېمىشقا ئىچىسىز، ئادىلە؟ — يالغۇز كوچىغا كەلگەندە، مەن ئۇنىڭدىن خاپا بولۇپ سورىدىم، — قىز بالىنىڭ قىلىدىغان ئىشمۇ بۇ!

— چىدىمىدىم! — دېدى قىز بېشىنى كۆكسۈمگە قويۇپ ھۆر-

كىرەپ يىغلاپ — مېنى ئىنچىكە ئۆگەتكەنمۇ ، مېنى كاردىن چىقارغانمۇ ، ئاشۇ رەقىپ ! جېنىم ئەلا ، مەن ھازىر خوتۇن ، ۋۇجدا- نى بۇلغىغان خوتۇنمەن . توي قىلايلى دېسەم ، سېنى خائىنلىك قىزى ، ئاتا ـ ئاناڭ ۋەتەن خائىنى دەيدۇ تېخى ! مېنى مەجبۇرلاپ دېگۈدەك خىزمەتتىن بوشاتماقچى !

ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى مېنىڭ بىلەكلىرىمنى ، ھەتتا كىيىمىمنى ھۆل قىلدى . ئۇ ماڭا مەھكەم چاپلىشىپ ، قوللىرى بىلەن بوينۇمغا گىرە سېلىپ يىغلايتتى ، بەردە قاقاقلاپ كۈلەتتى ، يەنە قىزىشىپ سۆزلەيتتى .

— قايسى يۈزۈم بىلەن تەشكىلگە دەيمەن ، ئۇنىڭ بىلەن يۈر- گىن دەپ تەشكىل ماڭا تاپشۇرغانمىدى ؟ ئۆزۈم ئۇنى ياخشى كۆر- گەن ، نېمىسى يارىپ قېلىۋىدىكىنىڭ ، ئۇ پەۋاز قاپاقلىق ! ئەس ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ ياخشى كۆرۈپتىمەن ، ھەرقانچە ئەسكە- لىك قىلسىمۇ كەچۈرۈپتىمەن . ھەممىنى قىلغان ئۇنىڭ پۇلى . ئۇنىڭغا شۇنچە پۇلنىڭ مىراس قالدۇرغان دادىسىغا مىڭ لەنەت . پۇل مېنى ئازدۇردى . ئابدۇللا توقاي نېمە دېگەندا : «يالتىراپ كۆزلەرنى چېقىپ تۇغرا يولدىن ئازدۇرار»① دېگەنمىدى ، مېنى پۇل ئازدۇر- دى ، ھەۋەس بۇزدى ، كاردىن چىقاردى ، ئەمدى ئۇلتۇرىدىغان ئوخ- شايدۇ !

مەن نەق ھايات ماسلۇۋانى يولەپ تۇرماقتىمەن . نەپرەتلىنەيمۇ ، ھېسداشلىق قىلايمۇ ؟ ئۇنىڭغا پاناھ بولسام ، يىرەر كاساپىتى تېگەرمۇ ؟ نېمە بولسا بولار دەپ تاشلاپ كېتىپ قالسام ، رەھىمسىز- لىك قىلغان بولمايمەنمۇ ؟

مەن خېلى ئويلاندىم ، خېلى ئارىسالدى بولۇشلاردىن كېيىن ، ئۇنى يەنە قولتۇقلاپ ئېلىپ مېڭىشقا قارار قىلدىم .

① «ئالتۇن» تاملىق شېئىرنىڭ بىر مىسراسى .

www.uyghurkitap.com

— يۇرۇك! — مەن ئۇنى مېڭىشقا دەۋەت قىلدىم ئۇ ماڭا ئۆزىنى تاشلىدى، تۇزۇك ماڭالمايتتى.

— قانداق قىلىمىز؟ مۇشۇ يەردە قونامسىز، بىر ئامال قىلىپ مېڭىڭ!

— سىز مېنى يۆلەپ مېڭىڭ، — دېدى ئۇ ئارانلا قۇلىقىمغا پىچىرلاپ. مەن ئۇنى يۆلەپ ماڭدىم. بىز قاراڭغۇ، تار كوچىغا كىرىدۇق. جىمجىت، ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇ ماڭا بارغانسېرى چىڭ چاپلاشتى. مەن ئۆزۈمنى قاچۇرۇشقا ئامالسىز قالدىم. ئۇ بىردىنلا بوينۇمغا گىرە سالدى ـ دە، مەڭزىم، بويۇنۇم، كۆزلىرىمگە سۆيۈشكە باشلىدى. مەن خۇددى يۇزۈمنى مۇشۇك يالىۋالغاندەك سەسكىنىپ كەتتىم، چۈنكى، بۇ سۆيۈش ئىنتىقام ئۇچۇن ئىدى. ئۇ خىيالىدا، رەقىبىنى سېتىك ئايالىك بىلەن چېقىشقان، مەنمۇ گۇزەلئاينىڭ ئېرىنى سۆيەلەيمەن، شۇنىڭ بىلەن ۋىجدانەن ئىنتىقام ئالىمەن، دەپ ئويلايتتى.

— نېمىشقا مەن سېنى ياخشى كۆرمەي... خېنىم... مۇلايىم قۇزىدەك... ھەم چىرايلىق...

ئۇ بىلجىرلاشقا باشلىدى. مەن بىرلا سىلكىندىم ـ دە، ئۇنىڭ قولىدىن بوشۇۋالدىم. ئۇ يەردە ئولتۇرۇپ يەنە يىغلاشقا باشلىدى.

تاشلاپ كېتەي دەپ ئون قەدەمچە ماڭدىم، لېكىن بۇ نامەردلىك، مەن ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىم ـ دە، ئۇنىڭ بېشىنى تىزىمغا ئېلىپ چاچلىرىنى سىلىدىم. ئۇنىڭغا ئېچىنىم ئاغرىدى:

— ئادىلە، بەختسىز بېچارە، ئېكىكىمىزنىڭ يەختىگە ئولتۇرغان ئادەم ھازىر غالىب قەھرىمانەك گەدەيمەكتە، لېكىن بىز ئۇنىڭدىن ئىنتىقام ئالالايمىز.

— يالغان! — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، — بىز ھەرگىز رەقىبىتىن ئىنتىقام ئالالمايسىز. ئۇ ئەمدى گۇزەلنى بەختسىز قىلارمۇ؟ ياق، گۇزەل ئۇنى يامان كۆرىدۇ. گۇزەل ساپ. ئۇ

سىزنى ھېلىمۇ ياخشى كۆرىدۇ : سىز ئېمىشقا ئۇنىڭدىن ئايرىلدى-
ڭىز ؟ سىز ئايرىلمىغان بولسىڭىز ، ماڭا مۇشۇ خورلۇق يوق ئە-
دى . ئۇ... ئۇ گۈزەلدىن تېخىچىلا ئۈمىد ئۈزمىدى ، لېكىن گۈزەل-
نىڭ يۈرىكى سىزنىلا ياخشى كۆرىدۇ . سىز يۈلتۈزدەك يورۇق ،
شەبنەمدەك تازا . بۇگۈن مېنىڭ بىلەن بىللە بولامسىز ؟
ئۇ ئەمدى مېنىڭ قوللىرىمغا تاپىنىپ دادىل ماڭدى ..
— سىزنىڭ بەدىئىڭىزدە گۈزەلنىڭ پۈرىقى بار ، كېچىچە
دوستۇمنىڭ ھىدىنى پۇراپ ياتاي ، ماقۇل دەمسىز ، ئەلا ؟
مەن قۇتۇلۇشقا كۆزۈم يەتمىگەنلىكى ئۈچۈن ، ئۇنىڭغا ماقۇل
بولدۇم .
— بولىدۇ ، سىزگە ھەمراھ بولاي...
— ئۇنتۇلماس خاتىرە ... دېدى ئۇ ماغدۇرسىز ئاياغلىرىنى
تەستە يۆتكەپ .
پالاكەتكە يولۇققان بىرەر سەپدىشىڭ ئۈچۈن ئانچە - مۇنچە
غەمخورلۇق قىلىپ قويۇش قانچىلىك چوڭ ئىش ؟ لېكىن ئادىلەگە
ياخشىلىق قىلىشنىلا ئويلاپ ، كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان غەلىتە
ئاقىۋەتكە دۇچار بولۇشنى ئويلىماپتىكەنمەن . ئۇ ئۇچ قەۋەت بىنا-
نىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدە يالغۇز ياتاقتا تۇرىدىكەن . مەن ئۇنى
يۆلەشتۇرۇپ ياتقىغا ئەكىردىم - دە ، ئارقامغا ياندىم ، لېكىن قىز
قوللىرىمغا ئېسىلىۋالدى .
— ۋەدىڭىزدە تۇرىسىز ، بۇگۈن مۇشۇ يەردە قونىسىز ، ئۇنە-
مىسىڭىز ، ۋارقىرايمەن !
ئۇ بىرلا ۋارقىرىسا ئىشىنىڭ پۇتكىنى ، ئەتراپتىكى قوشنىلار
كىرىشىدۇ ، ئادىلە نېمىلا دېسە گېپى ئاقىدۇ . مەن ئادىلەدىن
گۇمانلىنىشقا باشلىدىم : ئۇ ئەتەيلا مېنى يەرگە قارىتىپ قويۇۋا-
تامدۇ - قانداق ؟... ئۇنىڭ كوچىدا يېتىپ قېلىشى بىلەن ماڭا
بىرەر جاۋابكارلىق چۈشمىگەندىكىن نېمىشقا رەھىم قىلدىم - مانا

www.uyghurkitap.com

ـ ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟... ـ لېكىن ، مەن ئويلا ـ ئويلا ، مۇنداق خۇلاسىگە كەلدىم : مەن پاكمەن ، ئەينىسىزمەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتقا ساختا كۆز بىلەن قاراشنىڭ ھاجىتى يوق ، ئادىلەگە ساپ دىل بىلەن مۇئامىلە قىلىشىم لازىم . ئۆز ۋىجدانىم ئالدىدا تىلىم تۇتۇلۇپ قالىدىغانلا ئىش قىلمىسام ، باشقىلارنىڭ تۆھمەت ، ھاقارەتلىرىدىن قورقمايمەن ، چۈنكى ھاياتنىڭ ئۆزى ئادىل ھۆكۈمچى . ۋاقىت ئۆتۈش بىلەن كىشىلەر ھامان يالغان بىلەن راستنى ئېلىغا قىلالايدۇ . پەقەت بۇ ئېلىغا قىلىشنىڭ بۇگۈنى ۋە ئەتىسى ، ئالدى ۋە كەينىلا مەۋجۇت ، خالاس !

مەن ئورۇندۇققا ئولتۇردۇم ـ دە ، خۇشخۇيلۇق بىلەن :

ـ ئادىلە ، مەن ۋەدەمدە تۇرۇپ ، بۇ يەردە قونۇپ ، بىراق بىر شەرتىمگە ماقۇل دەيسىز ، ـ دېدىم : ئادىلە ماڭا يالىت قىلىپ قارىدى .

ـ شەرتىم شۇ : بىللە ياتمىز ، لېكىن سىز مېنى ئەلا ئەمەس ، گۇزەلئاي دەپ چۈشىنىۋېرىڭ . مەن سىزگە ھېكايە ئېيتىپ بېرىمەن ...

ئادىلە قاقاقلاپ كۈلدى ـ دە ، قوللىرىمنى ئۆزىگە تارتتى . ئاياللار رەھىمدىل كېلىدۇ ، ئۇ مېنىڭ شەرتىمگە كۆندى ، كارىۋىتىدا تورۇسقا قارىپ ئوڭدىسىغا ياتتى . مەن ئۇنىڭغا كۆز قويۇرۇقۇمدا قاردىم : ئۇنىڭ كۆتۈرۈلگەن كۆكرەكلىرى ، قويۇق چاچلىرى ، چىنزايلىق ۋە تولۇق يوزى ، ئەينى «تىرىلىش» تەكى ماسلۇۋا ئىدى . ئۇنى نىخلىيودوف ـ رەقىپ كاردىن چەقارغان ... يۇرتكېمنىڭ تېگى ـ تېگىدىن رەقىپكە غەزىپىم كۆچەينىشكە باشلىدى . سەن مېنى مۇھەببەتتىن مەھرۇم قىلدىڭ ! بۇگۈن يەنە ئۆزىنىڭ ساپ مۇھەببىتىنى ساڭا بېغىشلىغان بىر قىزنى ئاياغ ئاستى قىلىپ ، مانا ئەمدى ئۆزىنى ياخشى كۆرمەيدىغان بىر يىگىت ئارقىلىق ئىنتىقام ئالىدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدۇڭ !

هازىرمۇ مۇشۇ يەردە بولغىنىڭدا ئىدى ، مەن ساڭا ئەرلىك ئار ـ نومۇسۇم بىلەن جازا بەرگەن ، چىشلىرىڭنى تۆكۈپ تاشلىغان بولاتتىم ، لېكىن سەن بۇ يەردە يوق . كىم بىلىدۇ ، سەن بىز بىلمەيدىغان ئەسكىلىكلەردىن يەنە قانچىسىنى قىلدىڭ ؟ كىم بىلىدۇ ، سەن شۇ تاپتا يەنە بىر مەسۇم قىزنى ئالداپ ، ئۇنىڭ ساپ مۇھەببىتىگە نائىل بولۇۋېلىپ ، قانداق قىلسام ئاسان ۋە گەپ ـ سۆزسىز قۇتۇلىمەن دېگەن نەرسىنى ئويلاۋاتامسەن تېخى !... سەن هاياتقا ساختا كۆز بىلەن قاراشقا ئادەتلەنگەن ، شۇڭا سەن دۇنيادا پاكىز نەرسىلەرنىڭ نۇرغۇن ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيسەن . «بۇلغانمايدىغان نەرسە يوق ، تەمە قىلمايدىغان ئادەم يوق !» . بۇ ، سېنىڭ هاياتتىن چىقارغان خۇلاسەڭ . سەن شۇنىڭ ئۈچۈن ، ياخشى نەرسىلەرنى مەن بۇلغىمىسام ، باشقىلار بۇلغايدۇ دەپ قارايسەن ـ دە ، هەسەتخور ـ لۇق بىلەن ئېپلاس قولۇڭنى بىرىدە ئۇنىڭغا ، بىرىدە بۇنىڭغا سوزىسەن !...

— ئۇ پۇلدىن ئايرىلسا ، بىر ئېپلاس ، ياۋا توڭگۇز...

ئادىلەنىڭ ئۇيقۇسىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى . مەن ئۇنىڭغا قاراپ مېهرىبانلىق بىلەن بېشىمنى ئىرغىتىپ قويدۇم . بايىقى خىياللار ـ دىن كېيىن بىردىنلا ئۇنىڭغا هېسداشلىق قىلغۇم كېلىپ قالدى . چۈنكى ، ئىككىمىز تەقدىرداش ، هەر ئىككىلىمىزدىكى ساپ نەرسە ـ نى — مۇھەببەت هېسسىياتىنى بىر ئېپلاس قول بۇلغىنىدى...

مەن هېكايە ئېيتمىدىم ، ئادىلەنىڭ يېنىدا ئوڭدا ياتتىم . بىز ـ نىڭ بەدەنلىرىمىز بىر ـ بىرىگە تېگىپ تۇرىدۇ . مانا ئۇ ماڭا پۈتلىرىنى ئارتتى ، لېكىن مەندە ئەرلىك هېسسىيات ئۆلگەن . خۇددى مېنىڭ يېنىمدا بىر ئەر كىشى ياتقاندەك ، نېرۋىلىرىمدا قىلچىمۇ ئويغىنىش بولمىدى... بۇ ئۆلگەن كۆڭۈلنىڭ يەنە بىر ئۆلگەن كۆڭۈلگە بەرگەن جاۋابى ئىدى . ئادىلە بىرئاز سائەت ياتتى ، مېنى ئاستا قۇچاقلىدى ، يۈزىنى ياقتى ، مەن بۇتتەك ياتقاندىن

كېيىن ، ئۇ تامغا بۇرۇلدى ـ ده ، بىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ ئويغۇغا كەتتى . مەن ئورنۇمدىن ئاستا تۇرۇپ ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ ، ئۇنىڭ ياتقىدىن چىقتىم .

، مەن ئىشكتىن چىقىشىمغىلا ، ئۇنىڭ قوشنىسىمۇ ئۆيىدىن چىقىپ قالسا بولىدۇ . ئۇ ماڭا ئالدىيىپ قاراپ قويدى ، ئۇ كەينىمدىن :

— تاڭ ئالدىدا چىقىپ كەتسەم ، ھېچكىم تۇيمايدۇ دەپتىكەنسەن ـ ده ! — دەپ قالدى .

«ئەمدى سۆز ـ چۆچەككە قالمىغان بولدۇم» دەپ ئويلىدىم .

ياتقىمغا كېلىپ نېمىشقىدۇر يۇزۇمنى يۇدۇم . بايا ئادىلەنىڭ لەۋلىرى تەگكەن يەرلەرنى تازىلاش ئۈچۈن شۇنداق قىلغان بولسام كېرەك . كارىۋىتىمغا ياتتىم ـ ده ، قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتىم .

ئەتىسىدىن باشلاپ مەن ئادىلە توغرىسىدىكى ئىشتى پۈتۈنلەي ئۇنتۇدۇم .

... مېنىڭ كۇنلىرىم يەنە كىتابلار بىلەن ئۆتۈشكە باشلىدى . كۇنلەر ، ھەپتىلەر شۇنچىلىك تېز ئۆتمەكتە ، مەن كۇنلەرنىڭ تېز ئۆتكەنلىكىنى تەبىئەتتىكى ئۆزگىرىشلەردىن بىلىمەن . لەنجۇ شەھرىنىڭ سىرتىق چاڭ بىلەن قاپلىنىدىغان كۇنلىرى كەلدى . دېمەك ، ياز . يازدا كۇنلىرى سىرتقا چىقىپ سەيلە قىلغىلى بولاتتىغۇ ؟ لېكىن ، مەن ئەمدى يەكشەنبىلەرنىمۇ ئىشقا سەرپ قىلىدىغان بولۇۋالدىم .

6

تۇن ، ئىنيۇن كېچىسى ...

شەرققە قارىغان دېرىزەمدىن ئارىلاپ ـ ئارىلاپ مەيىن شامال كىرىدۇ ، ئۇ ئۇستەل ئۇستىدىكى قەغەزلىرىمنى شىلدىرلىتىپ قو-

يۇپ ، ئارامبەخش قوللىرى بىلەن يۈزلىرىمنى سىيپايدۇ . مەن ھۇزۇرلىنىمەن ـ دە ، ئىشتىن باش كۆتۈرۈپ دېرىزىدىن قارايمەن . شەھەر تۆۋەندە . شەھەر يۇلتۇزلۇق ئاسمانغا ئوخشايدۇ ، نۇرلۇق چىراغلار خۇددى يۇلتۇزدەك كۆپ ، يالت ـ يۇلت ، پار ـ پۇر قىلغان نۇرلار ھىلىدىن ـ ھىلىغا پەيدا بولۇپ ، يوقلىپ تۇرىدۇ... بىرلا قارىغان كىشى ، بۇ گۈزەل ۋە كۆڭۈللۈك ئاسمان تېگىدىكى شادىمان شەھەردە زادىلا خاپىلىق يوق بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىشى مۇمكىن . لېكىن ، مۇنۇ نۇرلۇق چىراغلار بىلەن سېھىنىگە چىقىدىغان ئارتىس قىزدەك ياسىغان شەھەرنىڭ خۇشاللىقىغا نۇرغۇن غەملەر يانداشقان . ئەگەر سىز ئاشۇ ئۇيقۇدىكى ياكى ھەرىكەتتىكى ئادەملەر بىلەن بىرمۇبىر پاراڭلىشىپ چىقالمىسىڭىز ئىدى ، بۇ چاغدا ھەسرىتى بار ، غەم ـ قايغۇسى بار ، ئارمىنى بار ، ئاغرىقى ـ ۋەھىمىسى بار ، دەھشىتى ـ قورقۇنچىسى بار... خىلمۇخىل ئادەملەرنىڭ بارلىقىنى ، ئەنە شۇلارمۇ مۇنۇ گۈزەل كۆرۈنۈشنىڭ زىننىتى بۇيۇمى قاتارىدا تۇرۇۋاتقىنىنى بىلەتتىڭىز... مەن ئەنە شۇنداق ئادەملەرنىڭ بىرى...

قىزىل سىياھغا چىلانغان قەلەمنى تۇتقىنىمچە ئاشۇلارنى ئويلاپ ، تۆۋەندىكى شەھەرگە قاراپ بىرپەس تۇرۇۋالدىم ۋە ئارزۇدىن قۇرۇغان ئېڭىكىمنى سول ئالقىنىمغا قويدۇم ، ئېڭىكىم يىرىك تۇيۇلدى . شۇ چاغدا ئەينەككە قارىدىم ـ دە ، كۆلۈپ كەتتىم . ساقال ـ بۇرۇتۇم ئۆسكەن ، كۆزلىرىم ئولتۇرۇشقان ، ياڭاق ـ لىرىم ئورۇقلۇقۇمدىن تومپىيىپ چىقىپ قالغان ، پىشانە ۋە چېكە ـ لىرىمدە ئىنچىكە سىزىقلار كۆپەيگەن جۇدەڭگۈ چىرايىمدىن مەيۈس ـ لەندىم ، ھازىر مېنىڭ تېخى چىرايىمغا قېرىلىق بەلگىلىرى قوندۇرىدىغان چاغلىرىم ئەمەسقۇ ؟ بۇ يىل ـ 1963 ـ يىلى يازـ مېنىڭ لەنجۇغا كەلگىنىمگە ئالتە يىل بولدى . مەن ھازىر يىگىرمە ئالتە ياشقا كىرگەن يىگىتمەن ، بىشىمدا غەم تۇرمايدىغان

www.uyghurkitap.com

چاغلىرتىم بۇ . لېكىن ، بەزىدە ئۆزۈمنى تەۋرىلىرى بىلەن ئىناق ياشاۋاتقان بەختلىك ، لېكىن غەملىك بوۋايغا ئوخشاش ئاخىرەتنى ۋەھىمىسى ئىچىدە سېزىمەن : بۇ نېمە ؟ چۈشكۈنلۈكمۇ ياكى ئېغىر ئەمگەكنىڭ ئۈپرىتىشىمۇ ؟ بىلمەيمەن . لېكىن ، مەن شۇنى بىلىمەن ، مەنمۇ تەنھا جېنىمنى رەقىپتەك ئويدان كۈتەلەيمەن ، يېنىڭ ئىش قىلىپ ، راھەت تۇرمۇش كەچۈرۈشۈمگە ماڭا ھېچ توسالغۇ يوق . ئۆزۈمنىڭ بىلىمىم ، ئىش ھەققىم بىلەن كۆڭۈللۈك تۇرمۇش كەچۈرەلەيمەنغۇ ؟ ئايالسىزمۇ راھەت ياشاشقا بولىدىغۇ ! كۆزنى يۇمۇمەن ـ دە ، بۇ يىل مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان قىزلاردىن بىرى بىلەن تۇرمۇش قۇرىمەن ، مېنىڭ ئائىلەمدىمۇ كۆڭۈللۈك سۆھبەتلەر ، شېرىن سىردىشىش — مۇھەببەت پەيدا بولىدۇ ، ۋاقتىمنىڭ كۆپ قىسمى ھازىرقىدەك جىمجىتلىق ، خاپىلىق ۋە خاپىلىقنى ئۇنتۇش ئۈچۈن ئېغىر ئەمگەك قىلىش بىلەن ئۆتمەيدىغان بولىدۇ ... لېكىن ، ئۇ چاغدا ئۆز غايەمگە ئىنتىلىۋاتقان ئىرادەمنى يوقىتىمەن . راھەت ـ پاراغەت مېنىڭ ئىرادەمنىڭ ئوزۇقى ئەمەس ، مەن ئۆز غايىسىگە ئىنتىلمىگەن ئادەملەرنى ھاياتلىق ئۈچۈن قىدىرىپ يۇرىدىغان ياۋايىلار تەبىقىسىنىڭ دوستلىرى دەپ كۆپ ئېيتاتتىم ، دېمەك ئالغا ئىنتىلىش ئىرادەم ھەققىي ئىنسانىي بەلگىلىرىنىڭ بىرى . ماۋىلى مەن قانچىلىك خورسىنىشلارغا ئۇچرىسامۇ ، ئۆزۈمنىڭ ھەققىي ئىنسان ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلايمەن .

مەن شۇنداق ئىرادىگە كەلگەندىن كېيىن ئەينەكتى تاشلاپ قويدۇم ، ئۆزۈمچىلا كۈلۈمسىرەپ : «قېرىسام نېمە بوپتۇ ، قىزلارغا چىرايلىق كۆرۈنۈش مېنىڭ غايەم بولمىغاندىكىن ، بۇنىڭغا مەيۇسلىنىشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟» دەپ پىچىرلىدىم .

مەن ئالدىمدىكى كۆرۈلۈپ بولمىغان دەپتەرلەرنى سانىدىم . ئون يەتتە دەپتەر بار ئىكەن . بۇ مەكتەپ پۈتتۈرىدىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ مەكتەپ پۈتتۈرۈش ماقالىلىرى ، بۇنى ئۇلار ئۆزلىرى ئۈز-

دىنىپ يۇرۇپتۇ. ئىككى ئايدىك ئەمگەك قىلىپ يېزىپ چىققان بۇ ماقالىلەرنى كۆرۈپ بولۇپ، ھەربىرىگە ئۆز پىكرىمنى يېزىپ چەقىمەن. بىرنەچچە مۇئەللىمنىڭ پىكىرلىرى قوشۇلۇپ، ئوقۇغۇچى ئۇستىدىن بىر پۈتۈن باھا بولدۇ. دېمەك، مەن ئوقۇغۇچىنىڭ تۆت يىللىق ئەمگەك مېۋىسىگە باھا بېرگۈچىمەن. تۆت يىل كۆيۈپ - پىشىپ ئەمگەك قىلغان، ئىككى ئايدىن بىرى ئىزدىنىپ يۇرۇپ مەلۇم مەسىلىدە ئۆزىنىڭ ئىلمىي كۆزقارىشىنى ئىسپاتلاپ چىققان يىگىرمە نەچچە ياشلىق تەلەپچان ياش، ھازىر مېنىڭ توغرا ۋە ھەققانىي باھايىمنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتمەكتە. بىر سىنىپتىكى ئوتتۇز ئالتە ئوقۇغۇچى مېنىڭ باھايىمنى كۈتمەكتە. مەن ئوتتۇز ئالتە ئوقۇغۇچىنىڭ ماقالىسىگە ئوتتۇز ئالتە خىل پىكىر يازىمەن. مەن ھەربىر ماقالىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان مەسىلىنىڭ ئىلمىي قىممىتى، ئۇنى قانچىلىك ھەل قىلغانلىقى، نۇقتىئىنەزەر، ئاساس، ئىسپاتلىرىنىڭ جايى - جايىغا چۈشكەن - چۈشمىگەنلىكى، ماقالىنىڭ ھەربىر بۆلەكلىرى ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتلىك باغلىنىش، نەقىللەر بىلەن پاكىتلارنىڭ ئورۇنلۇقلۇقى، ھەتتا ئىملاسىنىڭ توغرا - خاتالىقى... قاتارلىق مەسىلىلەرگە بىرمۇبىر باھا بېرىپ چىقىشىم لازىم. ئوقۇغۇچىلار ھازىرچە ئۆز ماقالىلىرىدىن رازى، ئۇلارچە، ماقالىلىرىدە زادىلا نۇقسان يوق. بەزىلىرىنىڭ ئويىدا، ئۇلارنىڭ ماقالىلىرى پات يېقىندا جەمئىيەتكە چىقىدۇ، چوڭ تەسىر قوزغايدۇ، شۇ ماقالىسىن بىلەن ئۇ جەمئىيەتكە تونۇلىدۇ، ئىلىم - مەرىپەت ئەھلى ئارىسىدىن ئورۇن ئالىدۇ. مېنىڭ ئۇ ماقالىلەرگە بەرگەن باھالىرىم ئۇلارغا ھەم دېگەندە ياخشى تۇيۇلىدۇ، چۈنكى مەن ھەم دېگەندە ماقالىنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى ئادىللىق بىلەن بىرمۇبىر ئوتتۇرىغا قويىمەن - بارا - بارا ئۇلار مېنىڭ باھايىمدىن نارازى بولۇشىدۇ، چۈنكى مەن ئىچكىرىلەپ بارىمەن - دە، ماقالىلەرنىڭ يېتەرسىزلىكلىرىنى بىرمۇبىر كۆر-

www.uyghurkitap.com

سىتىشكە ياشلايمەن . بەزىلىرىنى بولسا پۈتۈنلەي ئىنكار قىلىۋېتىپ مەن ۋە كېرەكسىز قەغەزلەر دۆۋىسىگە تاشلاشقا ھۆكۈم قىلىمەن. ئۇنداق ئوقۇغۇچى ماقالىسىنى مەجبۇرلاپ تۇتىدۇ، لېكىن پۈتۈن زېھنى بىلەن يازغان ئون نەچچە بەتلىك ماقالىسىنى يىرتىپ تاشلاش-قا قولى بارمايۋېتىدۇ. ئۇنى مۇئەللىم بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە قالدۇرۇپ قويىدۇ . دېمەك، مەن ماقالىلەرگە توغرا باھا بېرىش بىلەن بىللە ، ئوتتۇز ئالتە ئوقۇغۇچىنى بىرمۇنبەر سۆھبەتلىشىپ قانائەتلەندۈ-رۈش ئۈچۈنمۇ-تولۇق تەييارلىق قىلىپ قويۇشۇم كېرەك . باھالاپ بولغاندىن كېيىن ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىلىرى خۇشال بولىدۇ ، مۇ-ئەللىمنى چىن دىلىدىن تېخىمۇ ياخشى كۆرىدۇ ، مۇئەللىمگە قايىل بولىدۇ . مۇئەللىمدەك بىلىملىك بولۇشقا ئۆز ئۆزىگە ۋەدە بېرىدۇ، ئۆزىنىڭ : «مۇئەللىم بىلەن تەڭلىشىپ قالدىم» دەيدىغان چۈشەنچىسىنىڭ نامۇۋاپىق ئىكەنلىكىنى سېزىدۇ ، جەمئى-يەتكە چىققاندىن كېيىنمۇ ئۆز ئۈستازىدىن ئۆگىنىشنى ئۆزىگە بىر مەقسەت قىلىپ قويىدۇ . بەزىلىرى بولسا، ئۇنداق ئەمەس ، مۇئەل-لىمنىڭ كۆچۈك ئىسپاتلىرىغا قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇيۇ، ئىچ-ئىچىدىن ئىملى بولىدۇ ، كۆڭلىدە ئۆزىنىمۇ ، مۇئەللىمنىمۇ تىللايدۇ ، مۇئەللىمدىن «رەھىمسىز» دەپ ئاغرىنىدۇ . مۇئەللى-مىنىڭ تەلەپچانلىقىنى «ئۆزىنى كۆرسىتىش» دەپ چۈشىنىدۇ، ئورۇنسىز ۋەھ خاتا ھالدا: «خەپ ، جەمئىيەتكە چىققاندا بىر ئېپىنى كەلتۈرۈپ جاجاڭنى بەرمىسەم» دەپ مۇئەللىمگە قارىتا كۆڭلىدە غۇم ساقلايدۇ . ئومۇمەن ئېيتقاندا ، بەزىلىرى خۇشال ، بەزىلىرى خاپا بولىدۇ ، ھەتتا بىرنەچچە كۈنگىچە گىلىدىن غىزا ئۆتمەيدۇ ، ئۇيقۇسى كەلمەيدۇ ، روھسىزلىنىدۇ ، خالىي يەرلەردە يىغلاپمۇ-لىدۇ... دېمەك ، مېنىڭ باھالىرىم ئوقۇغۇچىلار ھاياتىدا ئاشۇنچە-لىك زور تەسىر قوزغايدۇ .

- مەن قالغان ئون يەتتە دەپتەرگە باھا يېزىپ چىقىش ئۈچۈن

ئولتۇردۇم . شىر ـ شىر قىلغان قەلەم ئاۋازى بىلەن چىك ـ چاك ، چىك ـ چاك قىلغان سائەت ئاۋازىدىن باشقا ئاۋاز يوق . مەن پۈتۈن زېھنىم ، مۇھەببىتىم بىلەن دەپتەر كۆرمەكتىمەن ، چۈنكى بۇ ئو-قۇغۇچىلار مېنىڭ ئەڭ يېقىن ئادەملىرىم . بىلىمەن ، ئوقۇغۇچىلار مېنىڭ دەرس ئۆتۈشتىن توختاپ قالغىنىمغا نارازى . ئۇلار نەچچە قېتىم مېنىڭ دەرس ئۆتۈشۈمنى تەلەپ قىلىپ فاكۇلتېت ئىشخانى-سىغا خەتمۇ يازدى ، بۇنداق خەتلەر ئۇزۇلمىدى . ئۇلار ئېغىزچىمۇ تەلەپ قويۇشتى . تەلەپنامىسىدە : «ئوقۇتقۇچىمىز ئەلا بىزگە ھەقى-قىي بىلىم بېرىدىغان ، كۆيۈنىدىغان ، تەلەپچان ، بىلىملىك ئوقۇتۇ-قۇچى . بىز ئەلا مۇئەللىمنىڭ دەرس بېرىشىنى قەتئىي تەلەپ قىلىمىز ! » دېيىشكەن . مەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ بۇ تەلىپىنى ئوقۇپ ھاياجانلانغانىدىم . رەقىبىنىڭ يېنىغا كىردىم :

— جىنايەت ئۇچۇن بۇنىڭدىن باشقا چارە تېپىلماسمىدى ؟— دېدىم .

رەقىب غەزەپلىنىپ ئاچچىق كۈلۈپ قويدى ۋە :

— مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ ، سېنى ئۆستۈرۈشمۇ ، چۆك-تۈرۈشمۇ مېنىڭ ئىشىم ئەمەس . سېنىڭ مەسىلەڭ تەكشۈرۈلۈۋا-تىدۇ ، ئېنىقلانغاندىن كېيىن ذەرس بېرەرسەن ، — دېدى .

— ئېنىقلىمايلا مېنى شىنجاڭغا قايتۇرۇۋېتىڭلار ، ئەمەلىيەت كۆرسەتسۇن . يا مەن ھېلىقى خەتەرلىكلەر بىلەن بىللە قوزغىلاڭ كۆتۈرەرمەن ، يا بولمىسا كاساڭ قورايچىلىك بولسىمۇ دان قالدۇ-رۇپ ئۆتەرمەن !

— پىكرىڭنى يوللاشقا ۋەدە بېرىمەن . لېكىن ، مېنىڭدەك بىر كىچىك ئەمەلدارنىڭ قولىدىن چەمئىيەتكە تونۇلغان بىر ئىلىم ئەھلىنى يۆتكىۋېتىش قانداق كېلىدۇ ! — دېدى ئۇ تەنە بىلەن .

شۇنىڭدىن بېرى ، مەن تېمىشقا دەرستىن توختاپ قالغىنىمنى سۈرۈشتۈرمىدىم . ئۇنى سۈرۈشتۈرۈشكە كەتكەن ۋاقىت ئىچىدە

www.uyghurkitap.com

خېلى -كىتاب ئوقۇۋالسمەن ، دەپ قارىدىم . مەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەپتەرلىرىنى كۆرۈۋېتىپ ، بەزىدە خۇشال بولۇپ ۋاراقلاپ كېتىمەن . بۇنداق ۋاقىتتا مەن ئوقۇغۇچىنىڭ دەپتىرىدە بىر يېڭى پىكىر ياكى بىر چىرايلىق جۈملە ، بىر كۆچلۈك پاكىت كۆرۈپ قالغان بولسەمەن . بەزىدە بولسا ، ئۆزۈمچىلا تۇتۇلۇپ خاپا بولۇپ كېتىمەن . بۇ چاغدا ئوقۇغۇچىنىڭ دەپتىرىدە بىر چوڭ نۇقسان كۆرۈپ قالغان بولسەمەن ، مۇنۇ ماقالىنىڭ ماۋزۇسى ئاجايىپ ياخشى -قويۇلغان - ھە ! «رابىيە - سەئدىن — ساپ دىللارنىڭ كۆز يېشى !» مەن ماقالىنى ئوقۇۋاتسەمەن . خىيالىتىم بىردىنلا گۈزەل رابىيە بىلەن ساپ دىل يىگىت سەئدىنىڭ كەچۈرمىشلىرىگە كەتتى . مېنىڭ يۈرىكىمدە ، ئۆز غايىسى يولىدا كۆچلىرىنى سەرپ قىلىشنىمۇ بىلەلمىگەن بىر جۈپ ياشقا ئېچىنىش ، خەيرىخاھلىق ھېسسى پەيدا بولدى... مەن خىيالدىن ماقالىگە قايتتىم . ئوقۇغۇچى رابىيە بىلەن سەئدىن ئوبرازلىرىنى بەك كۆتۈرۈۋەتكەن ، ئۇلارنىڭ ئىنسانىي پەزىلەتلىرىنى ئۇلۇغلىرى قىلىپ كۆرسەتكەن . «بۇ باھا بەك يۇقىرى... ئۇلار فېئودالىزىم جەمئىيىتىنىڭ ۋەھشىي كۆچلەرگە قارشى ئىسيانكارلار ، لېكىن ئۇلار بىچارىلەر ، ئۇلار ، ئۆزلىرىنى ئىلاجسىز ۋە ئاجىز ھېسابلىغۇچىلار ، ئۇلار تەقدىر جاۋۇسىغا ئۆز بوينىنى ئۇندىمەيلا تۇتۇپ بەرگۈچىلەر ! ياق ، ئۇلارنىڭ تۇنجان يولى خاتا ! ئۆز غايىسىگە ئىنتىلگۈچىلەر ، ئۇلۇملىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ساپلىقىنى ئىسپاتلىغۇچىلار قارا كۈچلەر ئالدىدا ئۇنداق مۇلايىم بولماسلىقى كېرەك ئىدى ! » مەن شۇنداق سۆزلەرنى ھېلىقى ئوقۇغۇچىنىڭ ئاشۇرۇۋەتكەن ياھالىرى ئارىسىغا قىزىل قەلەم بىلەن ئۇششاق قىلىپ يېزىپ قويدۇم .

مەن ھەربىر دەپتەرنى كۆرۈۋاتقىنىمدا ، خىيالىمدا ئاشۇ ئوقۇغۇچى بىلەن سۆزلىشىمەن . گويا ئوقۇغۇچى ئۇستەلنىڭ بىر چېتىدە ئولتۇرغاندەك بەزىدە ئۇنى ماختايمەن : «ياخشى ئىزدەنگەنسىز ،

مانا مۇشۇنداق يېگىرمە يىل ئىزدەنسەڭمۇ، خېلى-چوڭ مەسىلىلەر-نى ھەل قىلالايسىز!»، بەزىدە ئوقۇغۇچىلارغا كايىپ قويىمەن: «سىزگە بۇ ئىيادىي مەسىلە بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇن ئوتتۇلگەنغۇ؟» «سىز ھورۇنلۇق قىلىپ تارىخ كىتابلىرىنى ئوقۇپ-مۇ قويماپسىز، بىللىپ قويۇڭ، ھورۇنلۇق — ئىلىم ئېھلىنىڭ كۈشەندىسى!» بەزىلىرىگە بولسا ئاچچىق قىلىمەن: «سىز ئىملا ھەم تېنىش بىلەلمىگىلىرىگە! نېمىشقا دېققەت قىلىسالمايسىز؟ يادە-كىزدا بولسۇن، يەنە بىر قالايمىقان! خېتىڭىزنى بىر-بىرىڭ ساۋاتسىزلىق!»...

مەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ دەپتەرلىرىگە قاراپ ئولتۇرسام، دائىم ئۆزۈمنى كۆڭۈللۈك ئەمەس. بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بالىدەك ياكى پايدىسى نەق ئوقۇتقۇچىلىقنى سودىگەردەك سېزە-مەن. دەل ئارام ئېلىش، تاماق يەۋېلىشنىمۇ ئونتۇپ قالىمەن... بىرەر قورنىمۇ ئېتىبارسىز ئۆچ چالا — بولا ئۆتكۈزۈۋەتمەيمەن. ئاۋادا، بىرەرىنەرسىگە بەرگەن باھايىمدىن ئۆزۈم قانائەت قىلىمە-سام، كۆزۈۋاتقان دەپتىرىمنى قويۇپ قويمەن — دە، شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارنى كۆرۈپ چىقىمەن، بەزىدە ھەتتا ياشقا ئوقۇتقۇچىلار بىلەن مەسلىھەتلىشىمەن. بۇ ئىشلار مېنىڭ ئالىي مەكتەپ پائالىيەتلىرىمدە ئۆزلەشكەن ئادەتلىرىم. بۇ ئادەتنى خۇددى مەسئۇلىيەتچان دېھقاننىڭ دۆڭلەرگە ئالاتارتقىنىغا، جانباز باغۋەن-نىڭ ھەربىر كۆچىتىنىڭ ھارام نوتىلىرىنى چاتقىنىغا، ئىشچان مالچىنىڭ قوزىلارنى ئۆز بەدىنى بىلەن ئىسسىتقىنىغا ئوخ-شىتىمەن...

مەن قاتتىق چارچاشتىن ئۇخلاپ قاپتىمەن! ئىشكىمنى بىرى قاتتىق چەكتى، مەن ئويغىنىپ كەتتىم. سىرتتىن بوۋاقنىڭ تېلە-فون يىغلىغان ئاۋازى كەلدى. بىر ئايال ئۇنى بەزلەيتتى. مەن ھاڭ-تاڭ بولۇپ ئىشكىنى ئاچتىم. ئۇبدان زاكىلانغان بىر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

بوۋاقنى تۇتۇپ قوشنا ئۆيدىكى مومايغا تۇراتتىن مومايى كۆرلىرىنى
چىمىلدىتىپ ماڭا كايىدى: [illegible]
[illegible] قىلتوي قىلىۋالساڭ بولمامدۇ؟ قارا، بالا-يىغلىغىلى يىگىنى
سائەتتەك بولدى. قورسىقى ئاچقان بولسا كېرەك يىگۈزگۈن!
مەن ھېچ نەرسە چۈشەنمىدىم، ھاڭ-تاڭ بولغىنىمچە مومايى
سۇئالغان زاكىلاقلىق بالىنى قولۇمغا ئالدىم. ئاپئاق زاكا ئىچىدە
ئاق يۇزلۇك، قارا چاچلىرى پارقىراپ تۇرغان بالا يىغلاۋاتاتتى.
مەن بالىنى كۆتۈرۈپ ياتقىمغا كىرىدىم. مومايى تېخىچىلا ماڭا
كايىماقتا: ...
— چىقمىغان بولسام، بالا ئۆلۈپ قالاتتى، نېكەم يىغلىغىلى،
يۇمشاق چاپاتنى تاڭ يېگۈزۈپ قويدۇم. يەنە بىر ئازدىن كېيىن سۈت
سالقۇچىلار كېلىدۇ، سۈت بىلەن باقمىسا، بىر كېچە يېرىم يەنە!
مەن ئاشخانىنىڭ دېرىزىسىدىن ئانىسىنى غەل-پال كۆرۈپ قالـ
دىم. يۈزىنى تۇتقىنىچە يىغلاپ، چوڭ دەرۋازىدىن ئىچكىپ كەتتى.
قارىغاندا، ئۇ يا ئۆلگىلى ماڭدى، يا بولمىسا ئۆز يۇرتىغا قاچتى!
ھەي، سەن يىگىت گۇناھقا پاتقاق! توي قىلساڭلار مۇشۇنداق يۇز
كېتىدىغان ئىشلار بولمايتتى!
مەن مومايىنىڭ كايىشلىرىدىن ئەھۋالنى ئازـ-تولا چۈشەندىم.
سېنىڭ بالاڭ بولدى، ئەمدى بېقىشقا-بەل باغلـ
ـىغىن، دېدى ئۇ بالىنىڭ يۈزىنى باشقىدىن يۇغىشى بىلەن ئوچۇن
يېشىپ، ئەتىگەن ماۋۇ قەغەز تىلىمسىمە-ئوقۇغىن.
ئالتۇن ئوزۇك، ھالقىلار مۇ يار ئىكەن-مۇنۇ كىنىملەرنى تېخى!
ھەي بېچارە ئانا، ھەي بەچارە ئانا!... ئاستى ھۆل بەكەن،
ھوي... ھوي... قۇزام يىغلىمىغا! مەن ھازىرلا سېنىڭ قورسىقىڭنى
توياغۇزىمەن، مەقىنت سېپىچىنە-بارمۇسىز؟ [illegible]
مەن مومايىنىڭ دېگەنلىرىنى تەييارلاپ بېرىدىم-دەرھال
قەغەزنى ئاچتىم. ئۇنىڭ ئىچىدە بىر خەت بار ئىدى. مەن خەتنى

ئوقۇشقا تۇتۇنغاندا بوۋاق يىغىدىن توختىغان ، مومای ئۇنىڭغا بىر نېمىلەرنى يېگۈزمەكتە ئىدى . ...

خەت مۇنداق يېزىلغان :

...

«ئەلا ، بۇ بىچارە بەختسىز قىزىمنىڭ سىزگە قالدۇرىدىغان . قىز سىزنىڭ ، ھەرقانچە بالا ـ ئاپەت كەلسىمۇ ، قىزغا ئىگە بولۇڭ . ھېلىقى كېچىسى سىز ماڭا مۇشۇنداق قىلىشنى مەسلىھەت بەرگەن . مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ كەينىدىن چەت ئەلگە كېتىمەنمۇ ؟ بۇنى بىلمەيمەن ، ئەمما شۇنجاقىغا كەتتىم ، مانا ھازىرلا ماڭىمەن ، مەڭگۈلۈككە خوش !...

مەن بىر خۇسۇسىي دوختۇرنىڭكىدە بوشاندىم . ياخشى ئىنتۇلوكىنى كۆرسەتمەيدۇ . بالىنى ئېلىپ كېتىش مۇمكىن بولمىغاچقا ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ستېرىلكمۇ بالىكىز مۇشۇ بالىدەك تېرىك يېتىپ بولغاچقا ، كۆڭلىمىز يارا ، ئۆزىمىز مېھرىبان ئادەم بولغاچقا ، بالامنى سىزگە تاپشۇردۇم . گۇناھسىز ، پاك بولسىمۇ ، بالا ئۈچۈن قۇربان بېرىشتىن ئۆزىمىزنى تارتمايسىز ، خۇدايىم سىزگە بەخت ۋە ئۆمۈر بەرسۇن ! ئىشىنىمەن ، دۇشمەنلىرىڭىز چوقۇم يەرگە قارايدۇ... ! سىز مېھرىبان ، بالىنى ساقلاپ قالالايسىز . مەن سىزگە نۇرغۇن ئاۋارىچىلىك ، نۇرغۇن ئازاب ۋە نۇرغۇن ئوڭۇشسىزلىقلارنى قالدۇردۇم . سىز ماڭا غەزەپلەنمەك ، مېنىڭ قالدۇرغان غەم ـ غۇسسىلىرىم تۈپەيلىدىن ئاردىمىزنى يامان كۆرمەك ! ئۈمىدىم گۇناھسىز ئاردىمىزدا قىزىم مېنىڭ ئۇرنۇمدا چوك بولسۇن . قىزىمنىڭ ئىسلىمنى دىلىمدا قويۇڭ ! يۇرتىمىزنىڭ پارىسىنى سىزگە ئىنئام قىلىپ قالدۇردۇم . خەيرلىك بالا ـ ياخشى ئاتا بولۇش ئۈچۈن ئۆزۈڭنى ئۆمۈر

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆرۈڭ [illegible]
ئادىلە . 1963 - يىلى 7-ئاينىڭ 12-كۈنى»

مەسىلە چۈشىنىشلىك ئىدى . مېنىڭ دۈشمىنىمنىڭ بالىسى ھازىر مېنىڭدىن ئاتىلىق مېھىر - شەپقەت تىلەيمەكتە . مەن ئادىلە قالدۇرۇپ كەتكەن بىر جۈپ ئۇرۇق بىلەن ھالقىنى ئالىقىنىمغا ئېلىپ تۇرۇپ ئويلاندىم : بالىنى مۇشۇ خەت بىلەنلا ئەتە چىندىك جامسۇغا بېرىمەن - دە ، مەسىلە ئاشكارا بولىدۇ . مەن بالا - قازادىن قۇتۇلىمەن . لېكىن ، ئادىلە يوق ، رەقىپ تەن ئالمىسىچۇ ؟ تۆھمەت دەپ قارىسىچۇ ؟ بۇ جەزمەن شۇنداق قىلىدۇ . ئۇ چاغدا مۇنۇ بالىغا كىم ئىگە بولىدۇ ؟

مەن كارىۋاتتا ئۇخلاۋاتقان نارەسىدىگە قارىدىم . ئاقپېشماق ، قاشقارلىق ، كۆزلىرى يوغان قىز لەۋلىرىنى چىبىك يۇمۇپ ئۇخلاۋاتاتتى...

— ئەجەب چىرايلىق - ھە ! — دېدى مومای بالىنىڭ يۈزىنى ئالىقىنى بىلەن سىلاپ ، — ئانىسى چىرايلىق ئەمەسمۇ - ھە ؟ ساقا ئوخشىمايدۇ . ھەي بالا ، مەن سېنى ياۋاش ، بىلىملىك دەپ يۈرەتتىم . تېمىشقا بۇنداق قىلدىڭ ؟

مەن جاۋاب بەرمىدىم . مومای بىر ئەسنەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى . مومای چىقىپ كېتىش بىلەن بالا بىر تۇرۇلدى - دە ، يەنە قىرقىراپ يىغلاشقا باشلىدى . مەن ئۇنى كۆتۈرۈپ يۇرۇپ پەپلەدىم ، لېكىن بالا تېخىمۇ قاتتىقراق يىغلاشقا باشلىدى . ئۇنىڭ لەۋلىرىگە يۇزۇمنى تەگكۈزدۈم . ئۇ ئىللىق پۇراقلىق ئاغزى بىلەن يۇزلىرىمنى يالاپ ئۆزىگە تاماق ئىزدەيتتى . مەن ئوبدان بالا باقىدىغان بىر جايىنى تېپىپ ، قانچىلىك راسخوت كەتسىمۇ ، ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلىشنى ئويلىدىم ، لېكىن مەن باشقىلارغا نېمىدەپ چۈشەندۈرىمەن ؟ ئەسكىلىك قىلدىم دەيمەنمۇ ؟ مېنىڭ ھۆرمەتلەيدىغان

دوستلىرىم ، خىزمەتداشلىرىم ، ئوقۇغۇچىلىرىم بۇ ئىشنى بىلسە نېمە دېيىشىدۇ ؟ ياق ، مېنىڭ بالام ئەمەس دەپ ، ھەقىقىي ئەھۋالنى تەشكىلگە ئېيتسامچۇ ؟ ئۇ چاغدا رەقىپ : «مېنى يېقىتىش ئۈچۈن مۇشۇ بەتنامنى چاپلىدى ، سىياسىي كۆرەشتە ئۆزىنى ئاقلاشقا ئىلاجسىز قالغانلىقتىن ، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن مۇشۇ بەتنامنى ئويلاپ تاپتى» دېيىشى مۇمكىن ، ياكى بولمىسا : «ئادىلە بالىنى نېمىشقا رەقىپكە قويماي ساڭا قويدى ؟ بالىنى قويغىنى راست ، خەت ياسالما» دېيىشى مۇمكىنغۇ ؟ !

بالا تېلىفېپ يىغلايتتى . مەن قانداق قىلىمەن دېگەن مەسىلىنى ئويلاپ گاڭگىرىماقتىمەن . بالا راست مېنىڭ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئادىلە ماڭا قالدۇرغان دېسەملا ئىش پۈتىدىغۇ ! پاشقىلارنىڭ تاپا - تەنىسى ، يېقىنلارنىڭ نەپرەتلىرى ، دۈشمەنلىرىمنىڭ ئىغۋالىرىغا پىسەنت قىلمىسامىلا ، بىر - ئىككى ئايىنى پەرۋاسىز ئۆتكۈزسەملا ئىش تۈگىگەن بولىدىغۇ ... ! لېكىن ، بۇنداق قىلىشقا بولمايتتى . بۇ مەردانىلىك بەدىلىگە ، مەن نۇرغۇن نەرسىدىن — ئۆگىنىش ۋە خىزمەت قىلىشنىڭ ياخشى ئىمكانىيەتلىرىدىن مەھرۇم قىلىشىم مۇمكىن . مەن ئەڭ ياخشىسى ، بالىنى ۋەخىتلىك گىنىدىڭ جامسۇغا بېرىمەن ، مەن ھازىرلا ، مۇشۇ تاپتىلا ئۇنى بۇ يەرگە ياشلاپ كېلىمەن ...

بالا تېلىفېپ يىغلايتتى . مەن باش - ئۇچى يوق خىياللار بىلەن گاڭگىرىماقتا ئىدىم . تەلىيىمگە مومايى كىردى - دە ، يەنە كايىشقا باشلىدى :

— سەن بالا بۇ قىزنى قىيناپ قويىسەن ، مەن شىاۋلىزى بىلەن سۆزلەشتىم ، ياخشىراق جاي تاپقۇچە بالىغا مەن قاراپ بېرەي . ئەكەلگىن بالىنى ، ھەي سېنىڭ يولۇمسىزلىقىڭ ، قارا بالا تۇتۇشۇڭنى ! بەسەي ئەمەس بۇ ، بولۇشىغا كۆتۈرىدىغان ...

گىنىدىڭ جامسۇنىڭ ئىشىكىنى چەكتىم . ئۇي يوردى - دە ،

ئىشىك ئېچىلدى ، گىندىكى چۇجاق مېنى كۆرۈپ ھەيران قالدى .
— ئاغرىدىڭىزمۇ ، قاپاقلىرىڭىز ئىششىپ كېتىپتىغۇ ، قېنى ئۆيگە !
مەن تاماكىغا قول ئۇزاتتىم ۋە بالا توغرىسىدا قىسقىچىلا ئېيتىپ بېرىپ :
— شۇنداق ، مەن ئېغىر خاتالىق ئۆتكۈزدۈم . خاتالىقىم ئۈچۈن قانچىلىك جازا كەلسە رازىمەن ! — دېدىم .
گىندىكى جامىسۇ مېنىڭ كۆزۈمگە ئۇزاق قارىدى :
— مەن ھېسابلىدىم ، — دېدى ئۇ ئۇزاق جىملىقتىن كېيىن ، — بالا سىزنىڭ ئەمەس ، ئادىلە بۇ بالىغا ھامىلدار بولغاندا ، سىز بۇ يەردە يوق !
— بالىنىڭ ئاتىسى مېنىڭ ئاتا بولۇشۇمنى تەلەپ قىلغاندىكىن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ئۆزۈم بالىنى ئۆز بالام دەپ ئېتىراپ قىلغاندىكىن ، مېنىڭ قانۇنغا تاقىلىدىغان ياكى ئەخلاق - پەزىلەتكە تاقىلىدىغان خاتالىقىم ئۈستىدىلا ئويلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن !
— بىلىمەن ، سىزنىڭ نېمىشقا بالىنى ئۆز ئىختىيارىڭىزغا ئالماقچى بولۇۋاتقىنىڭىزنى ياخشى بىلىمەن ، مېنىڭچە ، ئىشنىڭ ئەينى قانداق بولسا ، شۇ بويىچە ھەل قىلىش كېرەك ، بالا رەقىبىنىڭ ، جازا كەلسە شۇنىڭغا كېلىشى لازىم . بۇ ئىشتىڭ ئاۋارىچىلىكىدىن سىز قورقماڭ بىلەن ، بىز قورقمايمىز !
— سىزدىن ئۆتۈنىمەن ! — دېدىم مەن تىترەپ تۇرغان قوللىرىم بىلەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ ، — مېنىڭ خاھىشىمچە بولسۇن . بالا مېنىڭ ، بالا مېنىڭ ، مېنىڭ بالىنى بېقىپ چوڭ قىلىشقا كۆزۈم يېتىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، مېنىڭ ئىنسانىي بۇرچۇم بالىنى رەقىبىكە ئىشتىرىشكە پول قويمايدۇ !
گىندىكى جامىسۇ جىم بولۇپ قالدى . ئۇ بۇدۇر چاچلىرىنى سىلاپ ، بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۇزاق ئولتۇرىدى - دە ، ماڭا قاراپ :

— ئويلاپ كۆرەيلى ، لېكىن بەزىلەر سىزنىڭ بۇ مەردانىلىكىڭىزدىن پايدىلىنىدۇ . سىزنىڭ پاكلىقىڭىزنى چوڭ ئەيىبكىز قىلىپ كۆتۈرۈپ چىقىپ ، سىزگە ئارتۇقچە كۆڭۈل ئاغرىتى تېپىپ بېرىدۇ ،— دېدى .

— مەيلى ، مېنىڭ كۆڭۈل ئاغرىقىم ھېسابىغا بىر نارەسىدە بەختلىك بولىدىغانلا بولسا ، مەن بۇ كۆڭۈل ئاغرىقلىرىنى خۇشال-لىق بىلەن قوبۇل قىلىمەن . مەن خېلى پىشتىم ، كۆڭۈل ئاغرىقى-مۇ بىر پارچە قارا بۇلۇتقا ئوخشايدۇ ، شار - شۇر قىلىپ تۆكىدىغىنى تۆكىدۇ - دە ، ئۆتۈپ كېتىدۇ . بىز تاغدىكى قارا تاشتەك يەنە چىمەنلەر ئارىسىدا تۇرنۇپرنىمىز !

— راست ، ئۆتۈپ كېتىدۇ ،— دېدى گىندىڭ جامسۇ كۇلۇپ كېتىپ ،— لېكىن ئەلا ، مېنىڭ سىزنى ئۇپراتقۇم كەلمەيدۇ . ھارۇنمۇ سۇنمايدىغان ، ئۆكۈزمۇ ئۆلمەيدىغان بىر چارە چىقىپ قالار !

ئەمدى مېنىڭ كۇندىلىك مەشغۇلاتىمغا يېڭى بىر ئىش قوشۇل-دى . مەن ھەر كۈنى بېرىلىپ خىزمەت ئىشلىگەندىن سىرت ، چۇشلۇكى ۋە كەچقۇرۇن بالا كۆتۈرىدىغان بولدۇم . قىزچاق ھازىر كالا سۈتى ۋە قوشۇمچە يېمەكلىكلەر بىلەن كۈتۈلگەچكە ، خېلى جىق ئۇخلايدىغان ، ئاز يىغلايدىغان بولۇپ قالدى . گىندىڭ جامسۇ-دىن ئۇچ - تۆت كۈندىن بېرى خەۋەر يوق ، خۇددى ھېچقانداق ئىش بولمىغاندەك . مېنى شۇنچە گاڭگىراتقان بۇ ئىش باشقىلار ئۈچۈن ئەرزىمەس بىر ئىش بولۇپ قالغاندەك تۇيۇلۇشقا باشلىدى . ھەيران-مەن ، بەش - ئالتە كۈندىن كېيىنلا مەن بۇۋاقنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم . ئۇنىڭ ئۇخلاۋېتىپ كۈلۈمسىرەشلىرىنى ، چىرايىنى تو-رۇپ ئەسنەشلىرىنى ، قاپقارا چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن تەلمۈرۈپ قاراشلىرىنى سېغىنىدىغان ، بالىنى قولۇمغا ئېلىپ ، ھېچكىم يوق يەردە : «قىزىنم ، قىزىم» دەپ ئەركىلىتىدىغان بولۇپ قالدىم .

www.uyghurkitap.com

دېمەك ، بالا مېنىڭ ئۇچۇن قىممەتلىك ئادەمگە ئايلىنىش ئالدىدا تۇراتتى . مەن ئېرىنمەي ، يىرگەنمەي ئۇنىڭ يۈگەكلىرىنى يۇيۇۋەتتىم ، ئاستىنى قۇرۇقدايتتىم ، ئۇنىڭغا تاماق يېگۈزەتتىم . لى مومای ماڭا :

— ماڭ ، بىردەم نوپۇس دەپتىرىگە ئالدۇرۇپ كەلگىن !— دېدى . مەن كۈلۈپ قويدۇم . مومای ئەمدى ماڭا تاپا - تەنە قىلمايدىغان بولۇپ قالدى . ئۇ خۇددى ئۆزۈ نەۋرىسىگە كۆيۈنگەندەك ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولاتتى . مەن ئويلايتتىم : كاشكى گۈزەلئايدىن قالغان بالا بولسىمغۇ ، بۇنىڭ ئاتىسى ماڭا دۈشمەن ، ئانىسىمۇ ماڭا يات ، لېكىن مۇنۇ گۈناھسىز قىزچاق مەيلىمنى تارتىدۇ...

ئالتىنچى كۈنى مېنى كادىرلار بۆلۈمىگە چاقىرتتى . مەن كادىرلار بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقىغا قارىمۇقارشى ئولتۇردۇم . ئۇنىڭ چىرايى سۇرلۇك ، قاپىقى تۇرۇلگەن ، گويا جىنايەتچىگە مۇئامىلە قىلغاندەك ماڭا قوپال ۋارقىرىدى :

— ساڭا يۈز كېرەك ئەمەسمۇ ؟ نېمىشقا ۋاقتىدا مەلۇم قىلمايسەن ؟ تەكشۈرۈش ياز . ئىتتىپاق ئىچىدە ئۆزۈڭنى تەكشۈرگىن ، ئاندىن كېيىن تەشكىلىي چارە توغرىسىدا ئويلىشىمىز . ساڭا بۇگۈن ئۇقتۇرىدىغان ئىش شۇ ، خىزمەتتىن توختايسەن . بۇگۈنلا ئەمگەك بۆلۈمىگە بارغىن !

— بارمايمەن ! مەن ھېچقانداق گۇناھ ئۆتكۈزمىدىم ،— دېدىم ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ ،— سېنىڭ ماڭا ۋارقىرايدىغان ھەققىڭ يوق !

— قىزلار يىلەن قالايمىقان مۇناسىۋەتتە بولسەن ، ھارامدىن بالا تاپسەن ، يەنە ۋارقىرايسەنغۇ ؟ ئېيتىپ قويای ، سېنىڭ تېخى سىياسىي مەسىلەڭمۇ ئېغىر !

ئۇ مۇ ئۇستىلىنى ئۇردى ، مەن ئۇنىڭ بىنمۇ قاتتىقراق

ۋارقىرىدىم ! [illegible]
[illegible] سەن ھېچ نەرسىنى بىلمەيسەن ، ئاۋۇال ئىشلارنى ئويلاپ
قىل ، بىلىپ قوي ، ئەھۋالنى بىلگەندىن كېيىن ، سەن ھېيىنگەندىن
ئەپۇ سورايسەن ، ئېخىر [illegible]
— بىز تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ دوكلاتىنى كۆرۈۋۇق .
ئۇلار تەكشۈرگەن ، ئېنىقلاپ خۇلاسە چىقارغان ، سەن ئادىلە بىلەن
بۇرۇندىنلا ناموۋاپىق ئالاقىدە بولغانسەن ، قىزغا ھاراق ئىچكۈزۈپ
مەست قىلغان ، پاتقىدا قونغان ، بۇنىڭغا سەنئەت ئۆمىكىدىنمۇ
گۇۋاھچىلار بار . گەپ تۇگىدى . سەن ئەمگەك قىلىسەن ، ئەمگەك
قىلمىساڭ ، ئۇستىلەپ خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولىسەن ، بىز ساڭا
قانتىق چارە كۆرىمىز ! [illegible]
مەن ئاچچىق كۇلۇمسىرىدىم ـ دە ، ئۆزۈ ـ ئۆزۈمگە ئىشەنگەن
ھالدا : [illegible]
ـ ئەمگەك قىلىمەن ، بۇ ، بىر نارەسىدە ئۇچۇن قىلغان ئەجـ
رىم ، نارەسىدە ئۇچۇن ھەر قانداق چارىگە تەييارمەن ! [illegible]
مۇئاۋىن باشلىق بوشاپ قالدى .
— كادىرلار بۇلۇمىنىڭ قارارى . بىلىپ قوي ، بۇ قارارغا خې
فۇشۇجى قوشۇلغان ! [illegible]
— سىز ، ئەلا ، چىقىپ تۇرۇڭ ، بىردەم چىقىپ تۇرۇڭ ! —
بىر مېھرىبان ئاۋاز قۇلىقىمنىڭ تۈۋىدىلا ئاڭلاندى . مەن قايرىلىپ
قارىدىم . پارتكوم تەشكىلات بۇلۇمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ، كادىر ـ
لار بۇلۇمىنىڭ مەسئۇلى ساۋ ئانا كۇلۇمسىرەپ تۇراتتى . ساۋ ئانا
پىشقەدەم كادىر ، شۇي شۇجىلار بىلەن ئۇزۇن يىل بىللە ئىشلە ـ
گەن . ئۇ شۇي شۇجىنىڭ يېقىن ئادىمى ۋە قوللىنغۇچىسى ئىدى .
مەن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كادىرلار بۇلۇمىدىن چىقىپ كەتتىم .
مەن غالىلداپ تىترىدىم . ئىچىمدە بىر ئوت ياناتتى . ماڭا
ئوخشاش ئاق كۆڭۈل ، خالىس ئادەمنىڭ قارىلىنىۋاتقىنىغا ، باشقـ

www.uyghurkitap.com

لارنىڭ ياخشى نىيەتلىرى يېنىدىن شۇمبۇيا بولۇپ باش كۆتۈرۈپ چىققان رەقىپلىتەكنى ئادەملەرنىڭ ئاقىلىنى ۋاقىتلىقچە ئادەملار بولۇپ رىمىنىڭ مۇنۇ بىر مەسئۇلىيىتىنى رەقىپىتىنى ئالا كۆڭلەكيان بېسىپ ۋاقتىنچە غەزەپلىنەتتىم . ناۋادا ، شۇي شۇجىيەنى گىنىڭ جامەسۇدەكى ؟ ما جۇرنىيەنى ساۋ ئايىدەكنى ئادەملەر — ئۇشۇنداق پارتىيە خادىملىرى بولمىغان بولسا ، رەقىپىتەكلەر پارتىيىمىزنى قانچىلىك ئاياغ ئاستى قىلغان بولار ئىدى ، قانچىلىگەن ماڭا ئوخشاش ئاق نىيەتلىك ئادەملەر ئازار يېگەن ، زىيان تارتقان بولار ئىدى — ھە ؟ [illegible]

— مېنى چۈشەنمەتتىن ئوخشىتىپ ئەمگەككە سالدى . ئەسكى كىيىم ، پايپاقسىز خەي كىيىۋېلىپ ، ھەر كۈنى مۇسەككىز سائەت كۆكتاتلىققا توڭلار بىلەن ئوغۇت توشۇيدىغان ، ھارۋا بىلەن ئىسكەلاتتىن ئوستەل - ئورۇندۇق يۆتكەيدىغان ، بەزىدە مەكتەپ ئالدىدىكى ياغاچچىخانىغا بېرىپ ئوتۇن كەسلەيدىغان ، كۆمۈر كۆمىلاچلايدىغان بولدۇم . بىر كۈنى ، كۆكتاتلىققا ئوغۇت ئاقىدىغان ئېرىقنى تازىلاۋېتىپ ، سۇنئىي تاغ قاپتىلىدىكى بوك — باراقسان سېرىنگوۋل ئارىسىدا رەقىپىنىڭ بىر قىز بىلەن سۆزلىشىۋاتقىنىنى ئاڭلاپ قالدىم :

— ماشىنا يالليمىز — دە ، شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتىمىز ، دېدى رەقىپ ھاسىراپ تۇرۇپ .

— قورقمەن ، سىزدىن قورقمەن ، دېدى قىز ئۇزۇپ — ئۇزۇپ سۆزلەپ — مېنىمۇ ئادىلەنى تاشلىغاندەك تاشلىمىغىن .

— ياق ، ئۇ دېگەن ئۇ ، كۆڭلىنى ئاياپلا يۇرۇپ قويغاتتىم ، سىز دېگەن مېنىڭ جېنىم [illegible]

— مەن تىترەپ كەتتىم ، مۇشتۇمۇلدۇرۇم ئۆزلۈكىدىن ئاتوگۇلدى . شۇ كۈنى كەچقۇرۇن بازارغا چىقىپ ئاسما ھاراق ئىچتىم ، رەقىپىنىڭ ياتلىقىغا قاندىق ئېچىنىپ قالغانلىقىمنى ئۆزۈمۇ تۈيمايلا قالدىم .

ئۇيغۇرنىڭ كۆرۈپ ئوقۇۋاتقان خەتنى يانچۇقىغا سېلىپ قويۇپ ئۆيگە
[illegible] ماڭا قاراپ ھېجايدى[illegible]
[illegible] مەن گەپنىڭ قىلماي غالىلداپ تۇرۇپ ئىشىكنى ئېچىپ
بەرگەن ئېلدەم. ئۇ مېنىڭ ئىشىكنى ئېلىۋاتقىنىمنى كۆردى - دە ،
ۋەھىمە ئىچىدە ئالە قىلىشقا باشلىدى[illegible]
[illegible] — ئويلاشقىنى ئەلا، كېيىن پۇشايمان قىلمىسەن ! [illegible]
[illegible] — ئادىلە ئىنتىقام ئېلىشنى قىزغىن تاپشۇرۇپتۇ . خەتنى كۆر-
گەنسەن ! مەن ئۇچۇن ئادىلە ئۇچۇن ، ۋىجدانىمىز شۇنىكىگە ئۇچ-
رىغان ماڭا ئوخشاشلار ئۇچۇن ، سېنىڭدىن ئىنتىقام ئالىمەن !

مەن ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنىڭ كالىسىدىن ئالدىم. ئۇ سېمىز
ۋە يوغان ئىدى ، مەن بولسام ئورۇق كۆچسىز ئېدىم. لېكىن
غەزەپ ماڭا كۈچ - غەيرەت بولغانىدى . مەن ئۇنىڭ قىزىلئۆڭگىچە-
دىن غەزەپ بىلەن بوغدۇم . ئۇ بىر چەتتىن ۋاراقىرايتتى ، بىر
چەتتىن تېپىراپ مېنىڭ بىلەن ئېلىشاتتى . مەن كېچىك ۋاقتىمدا
خېلى مۇشتلىشىپ كۆرگەن ، مۇشتلىشىشقا كەلگەندە ئانچە ساۋاتسىز
ئەمەس ئىدىم . بالا ۋاقتىمدا ئۇنىڭ بىلەن بىر قېتىم ئېلىشىپ
قېلىپ ئەدىپىنى بەرگەنلىكىم ھېلىمۇ ئېسىمدە . مەن ئۇنىڭ
چىرماپ تۇتۇۋالغان قاۋۇل قوللىرىدىن تەستە يۇلقۇنۇپ چىقتىم -
دە ، سول مۇشتىم بىلەن چېكىنىسىگە بىرنى سالدىم . مۇشتۇم ئۇنى
گاڭگىرىتتى . ئۇمۇ مۇشت ئاتتى ، لېكىن تەگمىدى . مەن ئىشتىككە
كەينىمنى قىلىپ تۇرۇۋېلىپ ، كەينى-كەينىدىن بىرنەچچە
مۇشت ئۇرۇۋەتتىم . ئۇ ئورۇندىنىپ ماڭا ئاتتى ، مەن ئولتۇرۇ-
ۋالدىم - دە ، چاچراپ تۇرۇپ تۇرمۇشۇمغا باش بىلەن بىرنى سالدىم .
ئۇ ۋاراقىزىغىنىچە ئوڭدىسىغا ئۆچۈپ كەتتى . مەن ئۇنىڭ قورسىقى-
غا بىرنەچچىنى دەسسەپ تۇردۇم . ئىشىكنىڭ ئىلغۇچى كوچىلۇك ئىدى-
بىدىن ھېيۋلونۇپ كەتتى . ئۆيگە كۈمۈش سېچىشلىق ھېلىقى مۇياۋىن
ياشلىق بىلەن بىرنەچچە كادىر كىرىپ كەلدى ، ئۇلاردىن بىرسى

مېنى قۇچاقلاپ تۇتۇۋالدى، يەنە بىر سائەتچە يىغلىدى. ئۇ يىغلىغاندا ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاچچىق ھاراق پۇرىقى ئۇرغۇپ چىقاتتى. ئۇنىڭ بۇرنىدىن ئاققان قان كىيىملىرىنى بويىپ، ئۇنىڭ ھالىغا كەلتۈرگەنىدى. كىچىككىنە مېنى نۇقۇل ئاشقا باشلىدى. ئۇ ـــ قوغداشقا... قوغداشقا ـــ دەپ ئۇلارغا ئىچىقىراپ توۋلاپ، تالانى ئىشارە قىلدى. قوغداش بولۇۋىدىكىلەر مېنى ئېلىپ كەتتى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن مېنى ناشۇراق قىلماقتا. ئۇلار مېنى: «سەن جۇرىنىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشلىق قەستلىگەن، بۇ نەق جىنايىتىڭنى ئىقرار قىل!» دەپ قىستىماقتا. مەن ـــ جىنىم دېمەي تۇرۋەردىم. ئازدىن يەنە ئون كۈندەك ۋاقىت ئۆتتى. ئۇقسام، ئەقىپ تېخىچە دوختۇرخانىدا يېتىپتۇ. ـــ ـــ ـــ

مەن كېيىنچە پۇشايمان قىلدىم. ئەقىپنىڭ ئوڭ يانپىشىغا چىقىپ بەرگىنىمنى چۈشەندىم. ئۇ ئەمدى مېنىڭ بۇ خاتالىقىمدىن پايدىلىنىپ، ناۋادا ئەھمەرلىك بەزىلەرنىڭ خاھىشى بىلەن خۇلاسە چىقارغان بولسا، مېنى قاتىللىق نىيىتى بار دەپ قاتتىق جازالىۋەتكەن بولار ئىدى، لېكىن پارتكوم مەسئۇلىگە ئەتراپلىق قارىدى، بالا توغرىسىدا بولسا تېخى ھېچ گەپ بولۇنمىدى. ـــ ـــ

مەن بىر كۈنى گىندىك جامسۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىردىم. ئۇ ئوخشاشلا مۇلايىملىق بىلەن مېنى كۈتۈۋالدى. مەن ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە، ئۇ ھەرقانچە مۇھىم ئىشى بولسىمۇ توختىتىپ قويۇپ، مېنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشەتتى. كونا قەدىناس دوستىدەك راستىنى يېقىنچىلىق قىلاتتى. ـــ ـــ ـــ

ـــ مەن ئۆز كىتابلىرىم، تەتقىقات ئىشلىرىم بىلەنلا دۇنيادىن ئۆتىمەن دەپ خاتا ئويلاپتىكەنمەن، ـــ دېدىم مەن ئەپسۇسلانغان ھالدا، ـــ جىمجىتلىق مېنىڭ خاھىشىم ئىدى، ئەمما ئەمەلىيەت شەخسىنىڭ خاھىشىغا باقمايدىكەن! ماجىرا، بالا، ھازىرقى كۆڭۈل-سىز لىكلەر، مەن ھەرگىز ئويلىمىغان ئىشلار ئىدى. يەنە مەن كۈتمىگەن قانداق ئىشلار بار تېخى، ئۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. سەن

ھېچكىمگە قارشى تۇرمايمەن دېگىنىڭ بىلەن ، باشقىلار بەربىر ساڭا چېقىلىۋېرىدىكەن . شامالنىڭ چىقىشى ، سېنىڭ چىللىشىڭ بىلەن بولمىغاندەكلا بىر ئىش ئىكەن !

گىندىڭ جامسۇ كۈلدى ـ دە ، ماڭا تاماكا سۇندى :

— چېكىڭ ، تاماكىغا ئۆگىنىۋاتىسىز ! بۇمۇ ئۆز خاھىشىڭىز ئەمەس ، يولداش ئەلا . ئەينەك مېنىڭدە ، مەن سىز توغرۇلۇق مەسئۇلىيەتنى ئۈستۈمگە ئالدىم . سەۋەبى ، شۇي شۇجى ، ما جۇرەن-لار بار . چاغدا سىزگە ھېچكىتم چېقىلالمىغان . نېمىشقا ؟ ئۇلار سىزنى شۇنچىلىك ئاسرىغانكى ، سىز تۇرغان كەپىگە قۇزغۇن تۈ-گۈل چېۋىنمۇ قونالمىغاندى . ھازىرچۇ ؟ نېمىلەر بولمىدى دەي-سىز ؟ پارتىيەمىزنىڭ ژىيالىيلار سىياسىتى بۇرمىلانماقتا ، بولۇپ-مۇ پارتكومنىڭ ئىقتىدارلىق ئادەملەرنى يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن قول-لانغان ئۇنۇملۇك تەدبىرلىرى بىكار قىلىنماقتا . سىزنى ياخشى ئاسراش ، تەربىيىلەش ، بولۇپمۇ ، بىھۇدە زەربىلەردىن قوغداش ، سىزنىڭمۇ خاتالىقلارنى ئاز ئۆتكۈزۈشىڭىزگە يارىدەم قىلىش ، مە-نىڭ مۇھىم بىر بۇرچۇم ئىدى . مەن بۇرچۇمنى ئادا قىلالمىدىم . مەن ناھايىتى خىجىللىق ھېس قىلىۋاتىمەن . بىرنەچچە-كۈندىن بېرى مەن ئازابلىنىۋاتىمەن . بەزىلىرى سىزنى قاتتىق جازالاشنى ، ھەتتا قانۇنىي جازاغا تارتىشنى تەلەپ قىلماقتا . ناۋادا ، ئۇلار راست-تىنلا مەقسىتىگە يېتىدىغان بولسا ، پارتكومنىڭ سىزنى تەربىيە-لەش ئۈچۈن كۆپ يىلدىن بېرى قىلغان ئەجرى توپىدەك توزۇغان بولىمىدۇ ؟ ! ناۋادا ، راستتىنلا جازالاشقا توغرا كەلسە ، مەن جازانى ئۆز ئۈستۈمگە ئالىمەن !

نېمىشقا تېخىچە خۇلاسە چىقىرىلمايۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى مەن ئەمدى بىلدىم . مەن ئۈچۈن ياقا يىرتىپ ئوتتۇرىغا چىقىۋاتقان گىندىڭ جامسۇدەك ئادەملەر بولمىغان بولسا ، خۇلاسە چىققانمۇ بولاتتىكەن . مەن ھاياجانلاندىم ، يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر تېرىدە

جانجان پارتىيەمىزگە ، پارتىيەمىزنىڭ جان كۆيەر كادىرلىرىغا بولغان مۇھەببەت ھېسسىي چوڭ بولۇپ يانغانىدەك بولدى .

— رەھمەت ، پارتىيەگە رەھمەت ، مېنىڭ قايغۇلىرىمغا ئورتاق بولغان سىزدەك رەھبەرلەرگە رەھمەت ! — دەۋەتتىم گىن جۇجاڭ-نىڭ قوللىرىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ .

مەن بۇ سۆھبەتتىن كېيىن غەم ـ غۇسسىدىن خىلىلا خالىي بولۇپ قالدىم . لى موماي قىزىمنى پاتاقتا كۆتۈرۈپ كىرىدى ، ئۇنىڭ مەكتەلىرى قىزىرىپ ، كۆزلىرى روشەنلىشىپ ، تەنلىرى ئەت ئېلىپ قالغانىدى .

— ئاكىلىساق ، بالىنى بىرسىگە بېرىۋېتىمەن دېگۈدەك-سەن ، — دېدى لى موماي تىترەكگۈ ئاۋاز بىلەن ، — مەن بىر خەنزۇ ئايال ، بۇ بىر ئۇيغۇر قىزى ، لېكىن مەن بۇ قىزنى يۇرەك ـ باغرىمنى يېرىپ چىققاندەك ياخشى كۆرىمەن . ئاكىلىسام ، بەزىلەر بۇ قىز خائىننىڭ قىزى ، ئۇنى ئەلادىن تارتىۋېلىپ يېتىم بالىلار يەسلىسىگە ، ئاپىرىپ بېرىش كېرەك دېگۈدەك . مۇشۇ نارە-سىدىنى شۇنداق دېيىشكە قانداقمۇ تىلى بارغاندۇ ؟ ھېلىغۇ بۇ بىچارە بالا گەنسۇدا تۇغۇلۇپتۇ ، چەت ئەلدە تۇغۇلسىمۇ ، ھەتتا زالىم خان ئوردىسىدا تۇغۇلسىمۇ گۇناھسىز غۇ ! قايسىبىر بالا ئۆزىنىڭ قەيەر-دە ، قانداق ئاتا ـ ئانىدىن تۇغۇلىدىغانلىقىنى بەلگىلەۋالالايدىكەن ! بالام ، ماڭا بەرگىن ، ئۇنداق غوڭغا قىلمايلا ماڭا بەرگىن ، مەن جان دەپ باقىمەن !

مەن قىزىمنى قولۇمغا ئالدىم ـ دە ، ئۇنىڭغا قاراپ :

— ھېچكىمگە بەرمەيمەن ، ئومچەيمە ، قارا كۆز قىزىم ، سې-نىڭ ئاتاڭمۇ مەن ، ئاناڭمۇ مەن . سەن توغرۇلۇق ھېچكىم دەۋا قىلالمايدۇ . مەيلى ، باشقىلار نېمە دېسە دېسۇن ، مېنى ئەخلاقسىز ئىكەن ، ئۇياتسىز ئىكەن دېسىمۇ مەيلى ، مەن ھاقارەتلەرگە تەنە-لەرگە ، ھەتتا زەربىلەرگە چىدايمەن . مەن بۇنىڭدىن كېيىن ۋاپا

قىلمىغان ئادىلەنمۇ ، ماڭا تېغ بىلەپ يۈزگەن رەقىپىنىمۇ كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتىمەن ، سېنىمۇ ، مەنمۇ ئوخشاشلا بىر بەختىيەتتىن زەربە يەۋاتىمىز ، بىزنىڭ تەپرىتىمىز ئورتاق ، ئۇمچەيمە قىزىم ، ئۇمچەيمە ئومىقىم ! مەن سېنى جەزمەن بېقىپ چوڭ قىلىمەن ، قاتارغا قوشىمەن . مەن ساڭا شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بېرەلەيمەن !

قىزىم ئۇمچەيدىن — دە ، يىغلىۋەتتى . مومىاي بالىنى قولۇمدىن يۇلۇۋالدى . ۋە خاپا بولۇپ :

— نېمىدەپ قاتتىق گەپ قىلىسەن بۇنىڭغا . ئەكەلگىن ، بۇنىڭ دىلى سۇنۇق ، بۇنىڭغا قوپال گەپ قىلما ! — دېدى .

مەن قىزىمنى كۇندىن كۇنگە ياخشى كۆرۈشكە باشلىدىم . ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېغىر ئەمگەك قىلىشقا ، ھەتتا جازالىنىشقا ئۆزۈمنى تەييارلاپمۇ قويدۇم . يەنە ئازار بېرىشمىسىلا ، قىزىم بىلەن خاتىرجەم بولالايمەن ...

كۇنلەر ئۆتمەكتە . مەن خاپىلىقنى خېلى يىراقتا قالدۇردۇم . غەمكىنلىك ناخشا ئېيتمىدىغان ، قىزىم بىلەن تەڭ كۇلىدىغان ، ھەتتا رادىئوغۇمۇ تەكشايدىغان بولۇپ قالدىم .

مەن پۇتۇن يازنى ئەمگەك ، ئۆگىنىش ، يالا بېقىش بىلەن ئۆتكۇزۇۋەتتىم . قىزىم ئۇچ ئايلىق بولۇپ قالدى . مەن كەچقۇرۇن ئىسرى ئۇنى كۆتۈرۈپ كۆللەرنى ، گۇللۇك باغلارنى ، بۇلاق ـ باراقسان قارىغاي ـ ئارچىلار بىلەن پۈركەنگەن سۈنئىي تاغلارنى ئارىلايمەن . قىزىمغا كېپىنەكلەرنى ، گۇللەرنى كۆرسىتىمەن . شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمچە سۆزلىشىمەن : ئۇ ئوماق كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ ۋىلىقلاپ كۇلىدۇ . مەن ئەمدى باشقىلارنىڭ تەنىلىرىگە ، چاقچاقلىرىغا پىسەنت قىلمايدىغان ، ھەتتا لايىقىدا چاقچاق قىلىدىغان بولۇپ قالدىم . باشقىلار قىزىمنى ئەركىلەتسە ، مەن ئۇنى پۇراپ ، ئوماق قوللىرىغا سۆيۈپ ، قويىمەن . قىزىمنىڭ يېغىسى ئازراق ئۇيقۇسى كۆپ ، تېنى ساق ، ئۆزى ئويۇنچى ، مەن ئۇنى ھازىر ھېلىدىن

www.uyghurkitap.com

ھېلىنغا كۆرۈپ تۇرمىسام چىدىمايمەن ...
ـ بىر كۈنى كەچقۇرۇن بالامنى كۆتۈرۈپ سۈنئىي كۆل بويىغا باردىم ، شېپاڭدا ئولتۇرۇشقانلار ئارىسىدىن بىرسى ماڭا ۋارقىرىدى . مەن ناچار ئۇستۈېشىمدىن قورۇنۇپ تەستە باردىم ...
ـ دادا ، ھېلىقى بىز گەپىنى قىلغان ئەلا ماما مۇشۇ يېگىت ـ دېدى لى لاۋشى مېنى ياشانغان ، باشلىقسىمان بىر كىشىگە تونۇشتۇرۇپ . ئۇ كىشى ئېگىز بوي ، قاڭشارلىق ، ئاق چاچ ئادەم ئىدى . ئۇ ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى ۋە مېنىڭ قولۇمنى تۇتتى ـ ئە ، قىزنىمنى ئەركىلەتتى .
ـ لى بۇجاڭنى تونۇمسىز ، ئەلا ؟ ـ دېدى دۇەن جياۋشۇ ئۇ كىشىنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ ـ ئۆلكىلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمىنىڭ باشلىقى .
ـ سىز ھازىرمۇ ئەمگەك قىلىۋاتامسىز ؟ ـ دېدى لى بۇجاڭ كۈلۈپ تۇرۇپ ، ـ تېخىچىلا سىزگە دەرس بېرىدىمۇ ؟
ـ ئەمگەككە ئۆگىنىپ قالدىم ، لى بۇجاڭ ، ـ دېدىم قىزنىمنى لى لاۋشىغا سۇنۇۋېتىپ ، ـ تۇۋەن ياخشى ئىكەن ، باشقىلارنىڭ نەزىرىدىن يىراق بولىدىكەن ، ئادەم ...
لى بۇجاڭ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ـ دە ، مېنىڭ مۇرەمگە قولىنى قويدى :
ـ ھەممىنى ئۇقتۇم ، ئۇلار تويغا قىلمىغان ، مەكتەپنىڭ مۇدىرلىقىنى قوشۇمچە ئۈتەشنى ماڭا تاپشۇردى ، پارتكومغا ، رەھبەرلىككە ۋاكالىتەن سىزدىن ئەپۇ سورايمەن . سىز ئەتىدىن باشلاپ كافېدرانغا چىقىڭ ...
ـ رەھمەت بۇجاڭ ، سىزگە رەھمەت ، لېكىن مەن خېلى بولدى ، شىنجاڭغا يۆتكىلىپ كېتىشكە ئىلتىماس يازغان ، مەن ھېلىھەم بولسىمۇ ، شۇ ئىلتىماسىمنىڭ جاۋابىنى كۈتىمەن ...
ـ نېمىشقا بۇ يەردە ئىشلەشنى خالىمايسىز ؟

مەن ئۆز پىكرىمنى ئوچۇق قىلىپ ئېيتتىم : .

— رەقىپ بار يەردە مەن ئىشلىيەلمەيمەن ، ناۋادا ئۇنى يۆتكەۋەتسە ، ئاندىن مەن بۇ يەردە خاتىرجەم ئىشلەيمەن .

— رەقىپ ؟— دېدى لى بۇجاڭ دۇەن جياۋشۇغا قاراپ قويۇپ ،— يېڭىدىن ئوقۇتۇش ئىشىغا مەسئۇل بولۇپ ، ئىلمىي باشقارمىغا يۆتكەلگەن يولداشمۇ ؟

رەقىپنىڭ ئۆسكەنلىكىنى ئەمدى ئاڭلىدىم . دۇەن جياۋشۇ ئەسكەرتىش بەردى :

— گىندىڭ جامسۇ چۇجاڭنىڭ ئورنىغا ئۆسۈپتۇ . گىندىڭ چۇجاڭ ئوبلاستقا شۇجى بولۇپ بارغۇدەك .

مەن ئەتىسىدىن باشلاپ ئەمگەكتىن قۇتۇلدۇم ، لېكىن شىنجاڭغا يۆتكىلىپ كېتىش توغرىسىدا ئارقا - ئارقىدىن ئىلتىماس يېزىۋەردىم .

بىر كۈنى لى لاۋشى مېنى كىتوغا تەكلىپ قىلدى . كىنودىن كېلىۋېتىپ ئۇ ماڭا :

— رەقىپنىڭ ئۆستىدىن ماتېريال يېزىپ بېرىڭ ، بىز ئۇنى جازالىتىمىز ، ھېچبولمىسا يۆتكىۋېتىمىز !— دېدى .

— ھاجىتى يوق ، لى لاۋشى . مېنى بۇنداق ئىشقا ئارىلاشتۇرماڭلار !

ئۇ تېرىكتى - دە ، قوشۇمىسىنى تۇرۇپ :

— مەن سىزگە ئېيتتىمغۇ ، سىزمۇ ھۇجۇم قىلىشنى ئۆگىنىڭ ! ھېلىڭ دەپ ! غەزىپىڭىز ئىچىڭىزگە پاتمىغاندا مۇشت ئىشلىتىش - ھۇجۇم ئەمەس ، بەلكى چېكىنىش ھېسابلىنىدۇ . چۈنكى ، سىز ئۇنىڭ بەدىلىگە ياشقىلاردىن تېخىمۇ قاتتىق زەربە يەيسىز ! — دېدى .

— مەن بۇ نەرسىلەرنى تەنقىد قىلىپ باقمىغان - دە ،— دېدىم كۈلۈپ ،— ئومۇمەن ماڭا كېرىكى يوق نەرسە دەپ قارايتى-

www.uyghurkitap.com

تىم . ئەدەبىلەتنى بىلىۋاتىمەن . ئىنسان ھەممىدىن قىممەتلىك ياشايدىكەن . كېينىك بىر مىنۇتمۇ خاتىرجەم ئولتۇرالمايدۇ ، چۈنكى ئۇنىڭ يۇزلىگەن ئوقۇچى ئوقۇغۇچى چەنگە ئېلىپ تۇرۇشىدۇ . خۇددى شۇنداقلا ، ئادەممۇ خاتىرجەم ياشايمەن دېيەلمەيدىكەن ، چۈنكى ئۇنىڭ چەنگە ئېلىپ تۇرغانلار بولىدىكەن...

بىز قاراڭغۇ چۈشكەندە خوشلاشتۇق .

1964 - يىلىنىڭ ئوتتۇرىلىرى ، قىزىم بىر ياشقا تولدى ، ئۇ ھازىر ماڭالايدۇ ، ئۇيغۇرچە ، خەنزۇچە بىرنەچچە ئىبغىز سۆزلەيەلەيدۇ . ئۇ مېنىڭ ھەمراھىم ، سىرداشىم . دىلئارا راستتىنلا مېنىڭ دىلئارامسم بولۇپ قالدى ، لېكىن تۇرمۇش مېنىڭ ھاياتىمغا يېڭى مەزمۇن ئېلىپ كىردى .

بىر كۈنى لى لاۋشى ياتىقىمغا كىرىپ :

— سىزنىڭ «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» ڭىزنى خەنزۇچىگە تەرجىمە قىلىپ بولدۇق ، — دېدى مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈپ تۇرۇپ ، — ئەمدى فۇجياۋشۇ بولسىز ، دادام سىزنى قويۇپ بەرمەيمىز دەۋاتىدۇ . ئەمدى كېتىمەن دېگەن گەپلەرنى قىلماڭ ، دىلئارانى ئاپام بېقىپ بەرسۇن...

ئۇ چىرايلىق كۆزلىرى بىلەن ئۈيلىيپ تۇرۇپ ماڭا قاردى .

— مەن شىنجاڭغا قايتىمەن ، — دېدىم پەس ئاۋاز بىلەن ، — سىزگە رەھمەت ، ياخشىلىقىڭىزنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن!...

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئەلاينۇر ياتىقىمغا كىرىپ كەلدى . ئۇ چەت ئەلگە ژالىبول مۇسابىقىسىگە قاتنىشىشقا چىقىپ قايتقانىكەن . ئۇ ھازىر ھېلىقى ئۇياتچان ، سادداغ قىز ئەمەس ، ئۇستىخانلىق ، مۇسكۇل ۋە پىكىرلىرىمۇ يېتىلگەن قىز ئىدى . ئۇ ماڭا گۈزەلئاي ، ئوغلۇم توغرۇلۇق ، رازىيەنىڭ بەھرام ئەپەندىدىن ئاجراشقانلىقى توغرۇلۇق سۆزلەپ :

— توۋا ، — دېدى كۈلۈپ ، — ھەممىگىلا دىلا بىردىن بالا.

رازىيەگىمۇ بىر بالىسى قاپتۇ . گۈزەلئايلارنىڭ چەت ئەلگە كېتىشى ناتايىن . ئەجەب تالانتلىق ئارتىس ئىدى ، ئىسىت ، بىكارلا ئىشسىز بولۇپ قالدى . سىزمۇ شىنجاڭغا يۆتكىلىپ كېتىڭ ، ھېلىقى رەقىپ دېگەن ئادەم سىزگە بەربىر كۈن بەرمەيدۇ .

— قىزىمنى ئېلىپ كېتىڭ ، — دېدىم مەن ئەلانۇرغا ، — مەن سىزگە غۇلجا شەھىرىدىكى كىچىك ئاپارتىسىنى ۋە بالىغا لازىملىق نەرسىلەر ئۈچۈن پۇل ۋە باشقا نەرسىلەرنى بېرىمەن .

— شۇنداق قىلىڭ ، — دېدى ئەلانۇر مېنىڭ بىلەن خوشلىشىۋېتىپ ، — دېگىنىڭىزنى قىلىمەن . دىلئارا ئۈچۈن غۇلجىغا بارىمەن ، ۋىزىڭىزنى ساق - سالامەت كىچىك ئاپىڭىزغا تاپشۇرىمەن !...

مەن ئەتىگەنلىكى قىزىم دىلئارانى كۆتۈرۈپ پويىز ئىستانسىسىغا چىقتىم . ئەلانۇر مېنى ساقلاپ تۇرغانىكەن ، مەن ئۇلارنى — ئەلانۇر بىلەن سۆيۈملۈك قىزىم دىلئارانى ئۇزىتىپ قويدۇم .

شۇ كۈندىن باشلاپ مېنى كۆڭۈلسىزلىك شۇنچىلىك چىرمىۋالدىكى ، مەن كۈنلەرنى كېتابنى يار ، تەتقىقاتنى ئاشنا تۇتۇپ ئۆتكۈزمىگەن بولسام ، بىر مىنۇتمۇ ياشىيالمىغان بولاتتىم...

مەن قەتئىي كېتىش قارارىغا كەلدىم . تەشكىلگە شىنجاڭغا كېتىش توغرىسىدا يەنە ئىلتىماس يازدىم... 1964 - يىلىنىڭ ئاخىرى يېتىپ كەلدى . مېنىڭ «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» نامىلىق كىتابىم خەنزۇچە نەشر قىلىنىدىغان بولدى . مەن ئەمدى قىسقا - قىسقا ماقالىلەرنى يېزىشقا باشلىدىم . مەن كۆڭۈلسىز شەخسىي تۇرمۇشۇمنى ، ئۆز ئەمگىكىم بىلەن خۇشاللىققا ئايلاندۇرالىدىم .

1965 - يىلىنىڭ بېشى ، مېنى كادىرلار بۆلۈمىدىن چاقىرتتى - دە ، مېنىڭ شىنجاڭغا يۆتكىلىش تەلىپىم توساتتىنلا تەستىقلانغانلىقىنى ئوقتۇردى .

ئۆلكىگە يىغىنغا كەلگەن ئوبلاست شۇجىسى گىندىك جامسۇ مەكتەپتىن دۇەن جياۋشۇ ، شياۋلى ، رەقىپ ۋە شىنجاڭلىق كادىرلار مېنى پويىز ئىستانسىسىغا ئۇزىتىپ چىقتى .

— خەير ، — دېدى گىندىك جامسۇ قوللىرىمنى چىڭ سىقىپ ، — سىزگە شان ـ شەرەپ تىلەيمەن . شان ـ شەرەپنىڭ چوققىسىغا تۇز يول بىلەنلا چىققىلى بولاتتى ، سىزنى ئەتەي دېگۇدەك ئەگرى يولغا باشلاپ قويدۇق . يول ئەگرى بولسا پەللىمۇ يىراقلىشىدۇ ، لېكىن ئىرادىلىك ئادەم ئۇچۇن يەتكىلى بولمايدىغان پەللە يوق... پەخەس بولۇڭ ، ئالتۇن بىلەن چالمىنى پەرق قىلالمايدىغان باشلىقلار هەممىلا جايدا تېپىلىدۇ . بىز جۇڭگولۇقلار زىيان تارتساق ، مۇشۇنداقلارنىڭ كاساپىتىدىن زىيان تارتىمىز !

پويىز سىگنال بەردى .

خەير ، ماڭا سەككىز يىل بىلىم ۋە ئەقىل ئۆگەتكەن سۆيۈملۈك ماكان !

1978 — 1981 ـ يىللار غۇلجا — بېيجىڭدا يېزىلدى .
1982 ـ يىلى ئۇرۇمچى — تۇرپاندا تۇزىتىلدى .

[General Information]
书名=探索　一　（第二版）　维吾尔文
SS号=40211603